നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

സംയുത്തനികായേ

സഗാഥാവഗ്ഗ-അട്ഠകഥാ

ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ

കരുണാസീതലഹദയം , പഞ്ഞാപജ്ജോതവിഹതമോഹതമം;
സനരാമരലോകഗരും, വന്ദേ **സുഗതം** ഗതിവിമുത്തം.

ബുദ്ധോപി ബുദ്ധഭാവം, ഭാവേത്വാ ചേവ സച്ഛികത്വാ ച;
യം ഉപഗതോ ഗതമലം, വന്ദേ തമനുത്തരം **ധമ്മം**.

സുഗതസ്സ ഓരസാനം, പുത്താനം മാരസേനമഥനാനം;
അട്ഠന്നമ്പി സമൂഹം, സിരസാ വന്ദേ **അരിയസങ്ഘം**.

ഇതി മേ പസന്നമതിനോ, രതനത്തയവന്ദനാമയം പുഞ്ഞം;
യം സുവിഹതന്തരായോ, ഹുത്വാ തസ്സാനുഭാവേന.

സംയുത്തവഗ്ഗപടിമണ്ഡിതസ്സ, **സംയുത്തആഗമവരസ്സ**;
ബുദ്ധാനുബുദ്ധസംവണ്ണിതസ്സ, ഞാണപ്പഭേദജനനസ്സ.

അത്ഥപ്പകാസനത്ഥം, **അട്ഠകഥാ** ആദിതോ വസിസതേഹി;
പഞ്ചഹി യാ സങ്ഗീതാ, അനുസങ്ഗീതാ ച പച്ഛാപി.

സീഹളദീപം പന ആഭതാഥ, വസിനാ മഹാമഹിന്ദേന;
ഠപിതാ സീഹളഭാസായ, ദീപവാസീനമത്ഥായ.

അപനേത്വാന തതോഹം, സീഹളഭാസം മനോരമം ഭാസം;
തന്തിനയാനുച്ഛവികം, ആരോപേന്തോ വിഗതദോസം.

സമയം അവിലോമേന്തോ, ഥേരാനം ഥേരവംസദീപാനം;
സുനിപുണവിനിച്ഛയാനം, മഹാവിഹാരേ നിവാസീനം.

ഹിത്വാ പുനപ്പുനാഗത-മത്ഥം, അത്ഥം പകാസയിസ്സാമി;
സുജനസ്സ ച തുട്ഠത്ഥം, ചിരട്ഠിതത്ഥഞ്ച ധമ്മസ്സ.

സാവത്ഥിപഭൂതീനം, നഗരാനം വണ്ണനാ കതാ ഹേട്ഠാ;
സങ്ഗീതീനം ദ്വിന്നം, യാ മേ അത്ഥം വദന്തേന.

വിത്ഥാരവസേന സുദം, വത്ഥൂനി ച യാനി തത്ഥ വുത്താനി;
തേസമ്പി ന ഇധ ഭിയ്യോ, വിത്ഥാരകഥം കരിസ്സാമി.

സുത്താനം പന അത്ഥാ, ന വിനാ വത്ഥൂഹി യേ പകാസന്തി;
തേസം പകാസനത്ഥം, വത്ഥൂനിപി ദസ്സയിസ്സാമി.

സീലകഥാ ധുതധമ്മാ, കമ്മട്ഠാനാനി ചേവ സബ്ബാനി;
ചരിയാവിധാനസഹിതോ, ഝാനസമാപത്തിവിത്ഥാരോ.

സബ്ബാ ച അഭിഞ്ഞായോ, പഞ്ഞാസങ്കലനനിച്ഛയോ ചേവ;
ഖന്ധാധാതായതനിന്ദ്രിയാനി, അരിയാനി ചേവ ചത്താരി.

സച്ചാനി പച്ചയാകാരദേസനാ, സുപരിസുദ്ധനിപുണനയാ;
അവിമുത്തതന്തിമഗ്ഗാ, വിപസ്സനാഭാവനാ ചേവ.

ഇതി പന സബ്ബം യസ്മാ, **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** മയാ സുപരിസുദ്ധം;
വുത്തം തസ്മാ ഭിയ്യോ, ന തം ഇധ വിചാരയിസ്സാമി.

''മജ്ഝേ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ,** ഏസ ചതുന്നമ്പി ആഗമാനഞ്ഹി;
ഠത്വാ പകാസയിസ്സതി, തത്ഥ യഥാഭാസിതമത്ഥം''.

ഇച്ചേവ കതോ തസ്മാ, തമ്പി ഗഹേത്വാന സദ്ധിമേതായ;
അട്ഠകഥായ വിജാനഥ, സംയുത്തവിനിസ്സിതം അത്ഥന്തി.

൧. ദേവതാസംയുത്തം

൧. നളവഗ്ഗോ

൧. ഓഘതരണസുത്തവണ്ണനാ

തത്ഥ **സംയുത്താഗമോ** നാമ സഗാഥാവഗ്ഗോ, നിദാനവഗ്ഗോ, ഖന്ധകവഗ്ഗോ, സളായതനവഗ്ഗോ, മഹാവഗ്ഗോതി പഞ്ചവഗ്ഗോ ഹോതി. സുത്തതോ -

“സത്ത സുത്തസഹസ്സാനി, സത്ത സുത്തസതാനി ച;
ദ്വാസട്ഠി ചേവ സുത്താനി, ഏസോ സംയുത്തസങ്ഗഹോ”.

ഭാണവാരതോ ഭാണവാരസതം ഹോതി. തസ്സ വഗ്ഗേസു **സഗാഥാവഗ്ഗോ** ആദി, സുത്തേസു **ഓഘതരണസുത്തം**. തസ്സാപി “ഏവം മേ സുത”ന്തിആദികം ആയസ്മതാ ആനന്ദേന പഠമമഹാസങ്ഗീതികാലേ വുത്തം നിദാനമാദി. സാ പനേസാ പഠമമഹാസങ്ഗീതി സുമങ്ഗലവിലാസിനിയാ ദീഘനികായട്ഠകഥായ ആദിമ്ഹി വിത്ഥാരിതാ, തസ്മാ സാ തത്ഥ വിത്ഥാരിതനയേനേവ വേദിതബ്ബാ.

൧. യം പനേതം “ഏവം മേ സുത”ന്തിആദികം നിദാനം, തത്ഥ **ഏവന്തി** നിപാതപദം. **മേ**തിആദീനി നാമപദാനി. **സാവത്ഥിയം വിഹരതീ**തി ഏത്ഥ **വീ**തി ഉപസഗ്ഗപദം, **ഹരതീ**തി ആഖ്യാതപദന്തി ഇമിനാ താവ നയേന പദവിഭാഗോ വേദിതബ്ബോ.

അത്ഥതോ പന **ഏവം**സദ്ദോ താവ ഉപമൂപദേസ-സമ്പഹംസന-ഗരഹണ-വചനസമ്പടിഗ്ഗഹാകാരനിദസ്സനാവധാരണാദി-അനേകത്ഥപ്പഭേദോ. തഥാ ഹേസ - “ഏവം ജാതേന മച്ചേന, കത്തബ്ബം കുസലം ബഹു”ന്തി (ധ॰ പ॰ ൫൩) ഏവമാദീസു ഉപമായം ആഗതോ. “ഏവം തേ അഭിക്കമിതബ്ബം , ഏവം തേ പടിക്കമിതബ്ബ”ന്തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൪.൧൮൮) ഉപദേസേ. “ഏവമേതം ഭഗവാ, ഏവമേതം സുഗതാ”തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൩.൬൬) സമ്പഹംസനേ. “ഏവമേവം പനായം വസലീ യസ്മിം വാ തസ്മിം വാ തസ്സ മുണ്ഡകസ്സ സമണകസ്സ വണ്ണം ഭാസതീ”തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൧൮൭) ഗരഹണേ. “ഏവം, ഭന്തേതി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസു”ന്തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൧) വചനസമ്പടിഗ്ഗഹേ. “ഏവം ബ്യാ ഖോ അഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമീ”തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൯൮) ആകാരേ . “ഏഹി ത്വം മാണവക, യേന സമണോ ആനന്ദോ തേനുപസങ്കമ; ഉപസങ്കമിത്വാ മമ വചനേന സമണം ആനന്ദം അപ്പാബാധം അപ്പാതങ്കം ലഹുട്ഠാനം ബലം ഫാസുവിഹാരം പുച്ഛ - ‘സുഭോ മാണവോ തോദേയ്യപുത്തോ ഭവന്തം ആനന്ദം അപ്പാബാധം അപ്പാതങ്കം ലഹുട്ഠാനം ബലം ഫാസുവിഹാരം പുച്ഛതീ’തി. ഏവഞ്ച വദേഹി - ‘സാധു കിര ഭവം ആനന്ദോ യേന സുഭസ്സ മാണവസ്സ തോദേയ്യപുത്തസ്സ നിവേസനം, തേനുപസങ്കമതു അനുകമ്പം ഉപാദായാ’തി”ആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൪൪൫) നിദസ്സനേ. “തം കിം മഞ്ഞഥ കാലാമാ, ഇമേ ധമ്മാ കുസലാ വാ അകുസലാ വാതി? അകുസലാ, ഭന്തേ. സാവജ്ജാ വാ അനവജ്ജാ വാതി? സാവജ്ജാ, ഭന്തേ. വിഞ്ഞുഗരഹിതാ വാ വിഞ്ഞുപ്പസത്ഥാ വാതി? വിഞ്ഞുഗരഹിതാ, ഭന്തേ. സമത്താ സമാദിന്നാ അഹിതായ ദുക്ഖായ സംവത്തന്തി വാ നോ വാ, കഥം വോ ഏത്ഥ ഹോതീതി? സമത്താ, ഭന്തേ, സമാദിന്നാ അഹിതായ ദുക്ഖായ

സംവത്തന്തി, ഏവം നോ ഏത്ഥ ഹോതീ''തിആദീസു (അം॰ നി॰ ൩.൬൬) അവധാരണേ. സ്വായമിധ ആകാരനിദസ്സനാവധാരണേസു ദട്ഠബ്ബോ.

തത്ഥ ആകാരത്ഥേന **ഏവം**സദ്ദേന ഏതമത്ഥം ദീപേതി - നാനാനയനിപുണം അനേകജ്ഝാസയസമുട്ഠാനം അത്ഥബ്യഞ്ജനസമ്പന്നം വിവിധപാടിഹാരിയം ധമ്മത്ഥദേസനാ പടിവേധഗമ്ഭീരം സബ്ബസത്താനം സകസകഭാസാനുരൂപതോ സോതപഥമാഗച്ഛന്തം തസ്സ ഭഗവതോ വചനം സബ്ബപ്പകാരേന കോ സമത്ഥോ വിഞ്ഞാതും? സബ്ബഥാമേന പന സോതുകാമതം ജനേത്വാപി ഏവം മേ സുതം, മയാപി ഏകേനാകാരേന സുതന്തി.

നിദസ്സനത്ഥേന - ''നാഹം സയമ്ഭൂ, ന മയാ ഇദം സച്ഛികത''ന്തി അത്താനം പരിമോചേന്തോ - ''ഏവം മേ സുതം, മയാപി ഏവം സുത''ന്തി ഇദാനി വത്തബ്ബം സകലസുത്തം നിദസ്സേതി.

അവധാരണത്ഥേന - ''ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ബഹുസ്സുതാനം യദിദം ആനന്ദോ, ഗതിമന്താനം, സതിമന്താനം, ധിതിമന്താനം, ഉപട്ഠാകാനം യദിദം ആനന്ദോ''തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൧൯-൨൨൩) ഏവം ഭഗവതാ - ''ആയസ്മാ ആനന്ദോ അത്ഥകുസലോ ധമ്മകുസലോ ബ്യഞ്ജനകുസലോ നിരുത്തികുസലോ പുബ്ബാപരകുസലോ''തി (അം॰ നി॰ ൫.൧൬൯) ഏവം ധമ്മസേനാപതിനാ ച പസത്ഥഭാവാനുരൂപം അത്തനോ ധാരണബലം ദസ്സേന്തോ സത്താനം സോതുകാമതം ജനേതി - ''ഏവം മേ സുതം, തഞ്ച ഖോ അത്ഥതോ വാ ബ്യഞ്ജനതോ വാ അനൂനമനധികം, ഏവമേവ ന അഞ്ഞഥാ ദട്ഠബ്ബ''ന്തി.

മേസദ്ദോ തീസു അത്ഥേസു ദിസ്സതി. തഥാ ഹിസ്സ - ''ഗാഥാഭിഗീതം മേ അഭോജനേയ്യ''ന്തിആദീസു (സു॰ നി॰ ൮൧) മയാതി അത്ഥോ. ''സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതൂ '' തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൪.൮൮) മയ്ഹന്തി അത്ഥോ. ''ധമ്മദായാദാ മേ, ഭിക്ഖവേ, ഭവഥാ''തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൯) മമാതി അത്ഥോ. ഇധ പന ''മയാ സുത''ന്തി ച ''മമ സുത''ന്തി ച അത്ഥദ്വയേ യുജ്ജതി.

സുതന്തി അയം **സുത**സദ്ദോ സഉപസഗ്ഗോ അനുപസഗ്ഗോ ച ഗമന-വിസ്സുത-കിലിന്നഉപചിതാനുയോഗ-സോതവിഞ്ഞേയ്യ-സോതദ്വാരാനുസാരവിഞ്ഞാതാദിഅനേകത്ഥപ്പഭേദോ. തഥാ ഹിസ്സ - ''സേനായ പസുതോ''തിആദീസു ഗച്ഛന്തോതി അത്ഥോ. ''സുതധമ്മസ്സ പസ്സതോ''തിആദീസു (ഉദാ॰ ൧൧) വിസ്സുതധമ്മസ്സാതി അത്ഥോ. ''അവസ്സുതാ അവസ്സുതസ്സാ''തിആദീസു (പാചി॰ ൬൫൭) കിലിന്നാകിലിന്നസ്സാതി അത്ഥോ. ''തുമ്ഹേഹി പുഞ്ഞം പസുതം അനപ്പക''ന്തിആദീസു (ഖു॰ പാ॰ ൭.൧൨) ഉപചിതന്തി അത്ഥോ. ''യേ ഝാനപസുതാ ധീരാ''തിആദീസു (ധ॰ പ॰ ൧൮൧) ഝാനാനുയുത്താതി അത്ഥോ. ''ദിട്ഠം സുതം മുത''ന്തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൪൧) സോതവിഞ്ഞേയ്യന്തി അത്ഥോ. ''സുതധരോ സുതസന്നിചയോ''തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൩൯) സോതദ്വാരാനുസാരവിഞ്ഞാതധരോതി അത്ഥോ. ഇധ പനസ്സ സോതദ്വാരാനുസാരേന ഉപധാരിതന്തി വാ ഉപധാരണന്തി വാ അത്ഥോ. മേ-സദ്ദസ്സ ഹി മയാതി അത്ഥേ സതി - ''ഏവം മയാ സുതം, സോതദ്വാരാനുസാരേന ഉപധാരിത''ന്തി യുജ്ജതി. മമാതി അത്ഥേ സതി - ''ഏവം മമ സുതം, സോതദ്വാരാനുസാരേന ഉപധാരണ''ന്തി യുജ്ജതി.

ഏവമേതേസു തീസു പദേസു **ഏവന്തി** സോതവിഞ്ഞാണാദിവിഞ്ഞാണകിച്ചനിദസ്സനം. **മേതി** വുത്തവിഞ്ഞാണസമങ്ഗിപുഗ്ഗലനിദസ്സനം. **സുതന്തി** അസ്സവനഭാവപടിക്ഖേപതോ അനൂനാനധികാവിപരീതഗ്ഗഹണനിദസ്സനം. തഥാ **ഏവന്തി** തസ്സ സോതദ്വാരാനുസാരേന പവത്തായ വിഞ്ഞാണവീഥിയാ നാനപ്പകാരേന ആരമ്മണേ പവത്തിഭാവപ്പകാസനം. **മേതി** അത്തപ്പകാസനം. **സുതന്തി** ധമ്മപ്പകാസനം. അയഞ്ഹേത്ഥ സങ്ഖേപോ - ''നാനപ്പകാരേന ആരമ്മണേ പവത്തായ വിഞ്ഞാണവീഥിയാ മയാ ന അഞ്ഞം കതം, ഇദം പന കതം, അയം ധമ്മോ സുതോ''തി.

തഥാ **ഏവന്തി** നിദ്ദിസിതബ്ബപ്പകാസനം. **മേതി** പുഗ്ഗലപ്പകാസനം. **സുതന്തി** പുഗ്ഗലകിച്ചപ്പകാസനം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ''യം സുത്തം നിദ്ദിസിസ്സാമി, തം മയാ ഏവം സുത''ന്തി.

തഥാ **ഏവന്തി** യസ്സ ചിത്തസന്താനസ്സ നാനാകാരപ്പവത്തിയാ നാനത്ഥബ്യഞ്ജനഗ്ഗഹണം ഹോതി, തസ്സ നാനാകാരനിദ്ദേസോ . **ഏവന്തി** ഹി അയം ആകാരപഞ്ഞത്തി. **മേതി** കത്തുനിദ്ദേസോ. **സുതന്തി** വിസയനിദ്ദേസോ. എത്താവതാ നാനാകാരപ്പവത്തേന ചിത്തസന്താനേന തംസമങ്ഗിനോ കത്തുവിസയേ ഗഹണസന്നിട്ഠാനം കതം ഹോതി.

അഥ വാ **ഏവന്തി** പുഗ്ഗലകിച്ചനിദ്ദേസോ. **സുതന്തി** വിഞ്ഞാണകിച്ചനിദ്ദേസോ. **മേതി** ഉഭയകിച്ചയുത്തപുഗ്ഗലനിദ്ദേസോ. അയം പനേത്ഥ സങ്ഖേപോ - ''മയാ സവനകിച്ചവിഞ്ഞാണസമങ്ഗിനാ പുഗ്ഗലേന വിഞ്ഞാണവസേന ലദ്ധസവനകിച്ചവോഹാരേന സുത''ന്തി.

തത്ഥ **ഏവന്തി** ച **മേതി** ച സച്ചികട്ഠപരമത്ഥവസേന അവിജ്ജമാനപഞ്ഞത്തി. കിഞ്ഹേത്ഥ തം പരമത്ഥതോ അത്ഥി, യം ഏവന്തി വാ മേതി വാ നിദ്ദേസം ലഭേഥ. **സുതന്തി** വിജ്ജമാനപഞ്ഞത്തി. യഞ്ഹി തം എത്ഥ സോതേന ഉപലദ്ധം, തം പരമത്ഥതോ വിജ്ജമാനന്തി. തഥാ **ഏവന്തി** ച **മേതി** ച തം തം ഉപാദായ വത്തബ്ബതോ ഉപാദാപഞ്ഞത്തി. **സുതന്തി** ദിട്ഠാദീനി ഉപനിധായ വത്തബ്ബതോ ഉപനിധാപഞ്ഞത്തി.

എത്ഥ ച **ഏവന്തി** വചനേന അസമ്മോഹം ദീപേതി. ന ഹി സമ്മൂള്ഹോ നാനപ്പകാരപടിവേധസമത്ഥോ ഹോതി. **സുതന്തി** വചനേന സുതസ്സ അസമ്മോസം ദീപേതി. യസ്സ ഹി സുതം സമ്മുട്ഠം ഹോതി, ന സോ കാലന്തരേന മയാ സുതന്തി പടിജാനാതി. ഇച്ചസ്സ അസമ്മോഹേന പഞ്ഞാസിദ്ധി, അസമ്മോസേന പന സതിസിദ്ധി. തത്ഥ പഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമായ സതിയാ ബ്യഞ്ജനാവധാരണസമത്ഥതാ, സതിപുബ്ബങ്ഗമായ പഞ്ഞായ അത്ഥപടിവേധസമത്ഥതാ . തദുഭയസമത്ഥതായോഗേന അത്ഥബ്യഞ്ജനസമ്പന്നസ്സ ധമ്മകോസസ്സ അനുപാലനസമത്ഥതോ ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികത്തസിദ്ധി.

അപരോ നയോ - **ഏവന്തി** വചനേന യോനിസോ മനസികാരം ദീപേതി, അയോനിസോ മനസികരോതോ ഹി നാനപ്പകാരപടിവേധാഭാവതോ. **സുതന്തി** വചനേന അവിക്ഖേപം ദീപേതി വിക്ഖിത്തചിത്തസ്സ സവനാഭാവതോ. തഥാ ഹി വിക്ഖിത്തചിത്തോ പുഗ്ഗലോ സബ്ബസമ്പത്തിയാ വുച്ചമാനോപി ''ന മയാ സുതം, പുന ഭണഥാ''തി ഭണതി. യോനിസോ മനസികാരേന ചേത്ഥ

അത്തസമ്മാപണിധിം പുബ്ബേ ച കതപുഞ്ഞതം സാധേതി, സമ്മാ അപ്പണിഹിതത്തസ്സ പുബ്ബേ അകതപുഞ്ഞസ്സ വാ തദഭാവതോ. അവിക്ഖേപേന സദ്ധമ്മസ്സവനം സപ്പുരിസൂപനിസ്സയഞ്ച സാധേതി. ന ഹി വിക്ഖിത്തചിത്തോ സോതും സക്കോതി, ന ച സപ്പുരിസേ അനുപനിസ്സയമാനസ്സ സവനം അത്ഥീതി.

അപരോ നയോ - യസ്മാ "**ഏവ**ന്തി യസ്സ ചിത്തസന്താനസ്സ നാനാകാരപ്പവത്തിയാ നാനത്ഥബ്യഞ്ജനഗ്ഗഹണം ഹോതി, തസ്സ നാനാകാരനിദ്ദേസോ"തി വുത്തം, സോ ച ഏവം ഭദ്ദകോ ആകാരോ ന സമ്മാ അപ്പണിഹിതത്തനോ പുബ്ബേ അകതപുഞ്ഞസ്സ വാ ഹോതി, തസ്മാ **ഏവ**ന്തി ഇമിനാ ഭദ്ദകേന ആകാരേന പച്ഛിമചക്കദ്വയസമ്പത്തിമത്തനോ ദീപേതി. **സുത**ന്തി സവനയോഗേന പുരിമചക്കദ്വയസമ്പത്തിം. ന ഹി അപ്പതിരൂപദേസേ വസതോ സപ്പുരിസൂപനിസ്സയവിരഹിതസ്സ വാ സവനം അത്ഥി. ഇച്ചസ്സ പച്ഛിമചക്കദ്വയസിദ്ധിയാ ആസയസുദ്ധി സിദ്ധാ ഹോതി, പുരിമചക്കദ്വയസിദ്ധിയാ പയോഗസുദ്ധി, തായ ച ആസയസുദ്ധിയാ അധിഗമബ്യത്തിസിദ്ധി, പയോഗസുദ്ധിയാ ആഗമബ്യത്തിസിദ്ധി. ഇതി പയോഗാസയസുദ്ധസ്സ ആഗമാധിഗമസമ്പന്നസ്സ വചനം അരുണുഗ്ഗം വിയ സൂരിയസ്സ ഉദയതോ, യോനിസോ മനസികാരോ വിയ ച കുസലകമ്മസ്സ, അരഹതി ഭഗവതോ വചനസ്സ പുബ്ബങ്ഗമം ഭവിതുന്തി ഠാനേ നിദാനം ഠപേന്തോ **ഏവം മേ സുത**ന്തിആദിമാഹ.

അപരോ നയോ - **ഏവ**ന്തി ഇമിനാ നാനപ്പകാരപടിവേധദീപകേന വചനേന അത്തനോ അത്ഥപടിഭാനപടിസമ്ഭിദാസമ്പത്തിസബ്ഭാവം ദീപേതി. **സുത**ന്തി ഇമിനാ സോതബ്ബഭേദപടിവേധദീപകേന ധമ്മനിരുത്തിപടിസമ്ഭിദാസമ്പത്തിസബ്ഭാവം. **ഏവ**ന്തി ച ഇദം യോനിസോ മനസികാരദീപകവചനം ഭാസമാനോ - "ഏതേ മയാ ധമ്മാ മനസാനുപേക്ഖിതാ ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാ"തി ദീപേതി. **സുത**ന്തി ഇദം സവനയോഗദീപകവചനം ഭാസമാനോ - "ബഹൂ മയാ ധമ്മാ സുതാ ധാതാ വചസാ പരിചിതാ"തി ദീപേതി. തദുഭയേനപി അത്ഥബ്യഞ്ജനപാരിപൂരിം ദീപേന്തോ സവനേ ആദരം ജനേതി. അത്ഥബ്യഞ്ജനപരിപുണ്ണഞ്ഹി ധമ്മം ആദരേന അസ്സുണന്തോ മഹതാ ഹിതാ പരിബാഹിരോ ഹോതീതി ആദരം ജനേത്വാ സക്കച്ചം ധമ്മോ സോതബ്ബോതി.

ഏവം മേ സുതന്തി ഇമിനാ പന സകലേന വചനേന ആയസ്മാ ആനന്ദോ തഥാഗതപ്പവേദിതം ധമ്മം അത്തനോ അദഹന്തോ അസപ്പുരിസഭൂമിം അതിക്കമതി, സാവകത്തം പടിജാനന്തോ സപ്പുരിസഭൂമിം ഓക്കമതി. തഥാ അസദ്ധമ്മാ ചിത്തം വുട്ഠാപേതി, സദ്ധമ്മേ ചിത്തം പതിട്ഠാപേതി. "കേവലം സുതമേവേതം മയാ, തസ്സേവ പന ഭഗവതോ വചന"ന്തി ദീപേന്തോ അത്താനം പരിമോചേതി, സത്ഥാരം അപദിസതി, ജിനവചനം അപ്പേതി, ധമ്മനേത്തിം പതിട്ഠാപേതി.

അപിച "ഏവം മേ സുത"ന്തി അത്തനാ ഉപ്പാദിതഭാവം അപ്പടിജാനന്തോ പുരിമവചനം വിവരന്തോ - "സമ്മുഖാ പടിഗ്ഗഹിതമിദം മയാ തസ്സ ഭഗവതോ ചതുവേസാരജ്ജവിസാരദസ്സ ദസബലധരസ്സ ആസഭട്ഠാനട്ഠായിനോ സീഹനാദനാദിനോ സബ്ബസത്തുത്തമസ്സ ധമ്മിസ്സരസ്സ ധമ്മരാജസ്സ ധമ്മാധിപതിനോ ധമ്മദീപസ്സ ധമ്മസരണസ്സ സദ്ധമ്മവരചക്കവത്തിനോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ വചനം, ന എത്ഥ അത്ഥേ വാ ധമ്മേ വാ പദേ വാ ബ്യഞ്ജനേ വാ കങ്ഖാ വാ

വിമതി വാ കത്തബ്ബാ''തി സബ്ബദേവമനുസ്സാനം ഇമസ്മിം ധമ്മേ അസ്സദ്ധിയം വിനാസേതി, സദ്ധാസമ്പദം ഉപ്പാദേതീതി. തേനേതം വുച്ചതി -

> ''വിനാസയതി അസ്സദ്ധം, സദ്ധം വഡ്ഢേതി സാസനേ;
> ഏവം മേ സുതമിച്ചേവം, വദം ഗോതമസാവകോ''തി.

ഏകന്തി ഗണനപരിച്ഛേദനിദ്ദേസോ. **സമയ**ന്തി പരിച്ഛിന്നനിദ്ദേസോ. **ഏകം സമയ**ന്തി അനിയമിതപരിദീപനം. തത്ഥ **സമയ**സദ്ദോ -

> ''സമവായേ ഖണേ കാലേ, സമൂഹേ ഹേതുദിട്ഠിസു;
> പടിലാഭേ പഹാനേ ച, പടിവേധേ ച ദിസ്സതി''.

തഥാ ഹിസ്സ ''അപ്പേവ നാമ സ്വേപി ഉപസങ്കമേയ്യാമ കാലഞ്ച സമയഞ്ച ഉപാദായാ''തി ഏവമാദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൪൪൭) സമവായോ അത്ഥോ. ''ഏകോവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഖണോ ച സമയോ ച ബ്രഹ്മചരിയവാസായാ''തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൮.൨൯) ഖണോ. ''ഉണ്ഹസമയോ പരിളാഹസമയോ''തിആദീസു (പാചി॰ ൩൫൮) കാലോ. ''മഹാസമയോ പവനസ്മി''ന്തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൩൨) സമൂഹോ. ''സമയോപി ഖോ തേ, ഭദ്ദാലി, അപ്പടിവിദ്ധോ അഹോസി, ഭഗവാ ഖോ സാവത്ഥിയം വിഹരതി, ഭഗവാപി മം ജാനിസ്സതി - 'ഭദ്ദാലി, നാമ ഭിക്ഖു സത്ഥുസാസനേ സിക്ഖായ അപരിപൂരകാരീ'തി. അയമ്പി ഖോ തേ , ഭദ്ദാലി, സമയോ അപ്പടിവിദ്ധോ അഹോസീ''തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൧൩൫) ഹേതു. ''തേന ഖോ പന സമയേന ഉഗ്ഗാഹമാനോ പരിബ്ബാജകോ സമണമുണ്ഡികാപുത്തോ സമയപ്പവാദകേ തിന്ദുകാചീരേ ഏകസാലകേ മല്ലികായ ആരാമേ പടിവസതീ''തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൨൬൦) ദിട്ഠി.

> ''ദിട്ഠേ ധമ്മേ ച യോ അത്ഥോ, യോ ചത്ഥോ സമ്പരായികോ;
> അത്ഥാഭിസമയാ ധീരോ, പണ്ഡിതോതി പവുച്ചതീ''തി. -

ആദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൧൨൯) പടിലാഭോ. ''സമ്മാ മാനാഭിസമയാ അന്തമകാസി ദുക്ഖസ്സാ''തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൮) പഹാനം. ''ദുക്ഖസ്സ പീളനട്ഠോ സങ്ഖതട്ഠോ സന്താപട്ഠോ വിപരിണാമട്ഠോ അഭിസമയട്ഠോ''തിആദീസു (പടി॰ മ॰ ൨.൮) പടിവേധോ. ഇധ പനസ്സ കാലോ അത്ഥോ. തേന സംവച്ഛര-ഉതു-മാസഡ്ഢമാസ-രത്തി-ദിവ-പുബ്ബണ്ഹ-മജ്ഝന്ഹിക-സായന്ഹ-പഠമമജ്ഝിമപച്ഛിമയാമ-മുഹുത്താദീസു കാലപ്പഭേദഭൂതേസു സമയേസു ഏകം സമയന്തി ദീപേതി.

തത്ഥ കിഞ്ചാപി ഏതേസു സംവച്ഛരാദീസു സമയേസു യം യം സുത്തം യസ്മിം യസ്മിം സംവച്ഛരേ ഉതുമ്ഹി മാസേ പക്ഖേ രത്തിഭാഗേ ദിവസഭാഗേ വാ വുത്തം, സബ്ബം തം ഥേരസ്സ സുവിദിതം സുവവത്ഥാപിതം പഞ്ഞായ. യസ്മാ പന ''ഏവം മേ സുതം അസുകസംവച്ഛരേ അസുകഉതുമ്ഹി അസുകമാസേ അസുകപക്ഖേ അസുകരത്തിഭാഗേ അസുകദിവസഭാഗേ വാ''തി ഏവം വുത്തേ ന സക്കാ സുഖേന ധാരേതും വാ ഉദ്ദിസിതും വാ ഉദ്ദിസാപേതും വാ, ബഹു ച വത്തബ്ബം ഹോതി, തസ്മാ ഏകേനേവ പദേന തമത്ഥം സമോധാനേത്വാ ''ഏകം സമയ''ന്തി ആഹ.

യേ വാ ഇമേ ഗബ്ഭോക്കന്തിസമയോ ജാതിസമയോ സംവേഗസമയോ അഭിനിക്ഖമനസമയോ ദുക്കരകാരികസമയോ മാരവിജയസമയോ അഭിസമ്ബോധിസമയോ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരസമയോ ദേസനാസമയോ പരിനിബ്ബാനസമയോതി ഏവമാദയോ ഭഗവതോ ദേവമനുസ്സേസു അതിവിയ സുപ്പകാസാ അനേകകാലപ്പഭേദാ ഏവ സമയാ. തേസു സമയേസു ദേസനാസമയസങ്ഖാതം ഏകം സമയന്തി ദീപേതി. യോ ചായം ഞാണകരുണാകിച്ചസമയേസു കരുണാകിച്ചസമയോ, അത്തഹിതപരഹിതപടിപത്തിസമയേസു പരഹിതപടിപത്തിസമയോ , സന്നിപതിതാനം കരണീയദ്വയസമയേസു ധമ്മികഥാസമയോ, ദേസനാപടിപത്തിസമയേസു ദേസനാസമയോ, തേസുപി സമയേസു അഞ്ഞതരം സന്ധായ ''ഏകം സമയ''ന്തി ആഹ.

കസ്മാ പനേത്ഥ യഥാ അഭിധമ്മേ ''യസ്മിം സമയേ കാമാവചര''ന്തി ച ഇതോ അഞ്ഞേസു സുത്തപദേസു ''യസ്മിം സമയേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹീ''തി ച ഭുമ്മവചനേന നിദ്ദേസോ കതോ, വിനയേ ച ''തേന സമയേന ബുദ്ധോ ഭഗവാ''തി കരണവചനേന, തഥാ അകത്വാ ''ഏകം സമയ''ന്തി ഉപയോഗവചനേന നിദ്ദേസോ കതോതി. തത്ഥ തഥാ, ഇധ ച അഞ്ഞഥാ അത്ഥസമ്ഭവതോ. തത്ഥ ഹി അഭിധമ്മേ ഇതോ അഞ്ഞേസു സുത്തപദേസു ച അധികരണത്ഥോ ഭാവേനഭാവലക്ഖണത്ഥോ ച സമ്ഭവതി. അധികരണഞ്ഹി കാലത്ഥോ സമൂഹത്ഥോ ച സമയോ, തത്ഥ വുത്താനം ഫസ്സാദിധമ്മാനം ഖണസമവായഹേതുസങ്ഖാതസ്സ ച സമയസ്സ ഭാവേന തേസം ഭാവോ ലക്ഖീയതി. തസ്മാ തദത്ഥജോതനത്ഥം തത്ഥ ഭുമ്മവചനനിദ്ദേസോ കതോ.

വിനയേ ച ഹേതുഅത്ഥോ കരണത്ഥോ ച സമ്ഭവതി. യോ ഹി സോ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിസമയോ സാരിപുത്താദീഹിപി ദുബ്ബിഞ്ഞേയ്യോ, തേന സമയേന ഹേതുഭൂതേന കരണഭൂതേന ച സിക്ഖാപദാനി പഞ്ഞാപയന്തോ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിഹേതുഞ്ച അപേക്ഖമാനോ ഭഗവാ തത്ഥ തത്ഥ വിഹാസി. തസ്മാ തദത്ഥജോതനത്ഥം തത്ഥ കരണവചനേന നിദ്ദേസോ കതോ.

ഇധ പന അഞ്ഞസ്മിം ച ഏവംജാതികേ അച്ചന്തസംയോഗത്ഥോ സമ്ഭവതി. യഞ്ഹി സമയം ഭഗവാ ഇമം അഞ്ഞം വാ സുത്തന്തം ദേസേസി, അച്ചന്തമേവ തം സമയം കരുണാവിഹാരേന വിഹാസി. തസ്മാ തദത്ഥജോതനത്ഥം ഇധ ഉപയോഗവചനനിദ്ദേസോ കതോതി.

തേനേതം വുച്ചതി -

> ''തം തം അത്ഥമപേക്ഖിത്വാ, ഭുമ്മേന കരണേന ച;
> അഞ്ഞത്ര സമയോ വുത്തോ, ഉപയോഗേന സോ ഇധാ''തി.

പോരാണാ പന വണ്ണയന്തി - ''തസ്മിം സമയേ''തി വാ ''തേന സമയേനാ''തി വാ ''ഏകം സമയ''ന്തി വാ അഭിലാപമത്തഭേദോ ഏസ, സബ്ബത്ഥ ഭുമ്മമേവ അത്ഥോതി. തസ്മാ ''ഏകം സമയ''ന്തി വുത്തേപി ''ഏകസ്മിം സമയേ''തി അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഭഗവാതി ഗരു. ഗരും ഹി ലോകേ ''ഭഗവാ''തി വദന്തി. അയഞ്ച സബ്ബഗുണവിസിട്ഠതായ സബ്ബസത്താനം ഗരു, തസ്മാ ''ഭഗവാ''തി വേദിതബ്ബോ. പോരാണേഹിപി വുത്തം -

> ''ഭഗവാതി വചനം സേട്ഠം, ഭഗവാതി വചനമുത്തമം;
> ഗരു ഗാരവയുത്തോ സോ, ഭഗവാ തേന വുച്ചതീ''തി. (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൪൨);

അപിച -

> ''ഭഗ്യവാ ഭഗ്ഗവാ യുത്തോ, ഭഗേഹി ച വിഭത്തവാ;
> ഭത്തവാ വന്തഗമനോ, ഭവേസു ഭഗവാ തതോ''തി. -

ഇമിസ്സാ ഗാഥായ വസേനസ്സ പദസ്സ വിത്ഥാരതോ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. സോ ച **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൪൪) ബുദ്ധാനുസ്സതിനിദ്ദേസേ വുത്തോയേവ.

ഏത്താവതാ ചേത്ഥ **ഏവം മേ സുത**ന്തി വചനേന യഥാസുതം ധമ്മം ദസ്സേന്തോ ഭഗവതോ ധമ്മസരീരം പച്ചക്ഖം കരോതി. തേന ''നയിദം അതിക്കന്തസത്ഥുകം പാവചനം, അയം വോ സത്ഥാ''തി സത്ഥു അദസ്സനേന ഉക്കണ്ഠിതം ജനം സമസ്സാസേതി. **ഏകം സമയം ഭഗവാ**തി വചനേന തസ്മിം സമയേ ഭഗവതോ അവിജ്ജമാനഭാവം ദസ്സേന്തോ രൂപകായപരിനിബ്ബാനം സാധേതി. തേന ''ഏവംവിധസ്സ നാമ അരിയധമ്മസ്സ ദേസകോ ദസബലധരോ വജിരസങ്ഘാതസമാനകായോ സോപി ഭഗവാ പരിനിബ്ബുതോ, കേന അഞ്ഞേന ജീവിതേ ആസാ ജനേതബ്ബാ''തി ജീവിതമദമത്തം ജനം സംവേജേതി, സദ്ധമ്മേ ചസ്സ ഉസ്സാഹം ജനേതി. **ഏവ**ന്തി ച ഭണന്തോ ദേസനാസമ്പത്തിം നിദ്ദിസതി. **മേ സുത**ന്തി സാവകസമ്പത്തിം. **ഏകം സമയ**ന്തി കാലസമ്പത്തിം. **ഭഗവാ**തി ദേസകസമ്പത്തിം.

സാവത്ഥിയന്തി ഏവംനാമകേ നഗരേ. സമീപത്ഥേ ചേതം ഭുമ്മവചനം. **വിഹരതീ**തി അവിസേസേന ഇരിയാപഥദിബ്ബബ്രഹ്മഅരിയവിഹാരേസു അഞ്ഞതരവിഹാരസമങ്ഗീപരിദീപനമേതം. ഇധ പന ഠാനഗമനനിസജ്ജാസയനപ്പഭേദേസു ഇരിയാപഥേസു അഞ്ഞതരഇരിയാപഥസമായോഗപരിദീപനം , തേന ഠിതോപി ഗച്ഛന്തോപി നിസിന്നോപി സയാനോപി ഭഗവാ വിഹരതിച്ചേവ വേദിതബ്ബോ. സോ ഹി ഏകം ഇരിയാപഥബാധനം അഞ്ഞേന ഇരിയാപഥേന വിച്ഛിന്ദിത്വാ അപരിപതന്തം അത്തഭാവം ഹരതി പവത്തേതി, തസ്മാ ''വിഹരതീ''തി വുച്ചതി.

ജേതവനേതി ജേതസ്സ രാജകുമാരസ്സ വനേ. തഞ്ഹി തേന രോപിതം സംവഡ്ഢിതം പരിപാലിതം അഹോസി, തസ്മാ ''ജേതവന''ന്തി സങ്ഖം ഗതം. തസ്മിം ജേതവനേ. **അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ**തി അനാഥപിണ്ഡികേന ഗഹപതിനാ ചതുപഞ്ഞാസഹിരഞ്ഞകോടിപരിച്ചാഗേന ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ നിയ്യാതിതത്താ ''അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമോ''തി സങ്ഖം ഗതേ ആരാമേ. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരോ പന പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമട്ഠകഥായ സബ്ബാസവസുത്തവണ്ണനായം (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൪) വുത്തോ.

തത്ഥ സിയാ - യദി താവ ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി, "ജേതവനേ"തി ന വത്തബ്ബം. അഥ തത്ഥ വിഹരതി, "സാവത്ഥിയ"ന്തി ന വത്തബ്ബം. ന ഹി സക്കാ ഉഭയത്ഥ ഏകം സമയം വിഹരിതുന്തി. ന ഖോ പനേതം ഏവം ദട്ഠബ്ബം.

നനു അവോചുമ്ഹ "സമീപത്ഥേ ഭുമ്മവചന"ന്തി. തസ്മാ യഥാ ഗങ്ഗായമുനാദീനം സമീപേ ഗോയൂഥാനി ചരന്താനി "ഗങ്ഗായം ചരന്തി, യമുനായം ചരന്തീ"തി വുച്ചതി, ഏവമിധാപി യദിദം സാവത്ഥിയാ സമീപേ ജേതവനം, തത്ഥ വിഹരന്തോ വുച്ചതി "സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ"തി. ഗോചരഗാമനിദസ്സനത്ഥം ഹിസ്സ സാവത്ഥിവചനം, പബ്ബജിതാനുരൂപനിവാസട്ഠാനനിദസ്സനത്ഥം സേസവചനം.

അഞ്ഞതരാ ദേവതാതി നാമഗോത്തവസേന അപാകടാ ഏകാ ദേവതാതി അത്ഥോ. "അഭിജാനാതി നോ, ഭന്തേ, ഭഗവാ അഹു ഞാതഞ്ഞതരസ്സ മഹേസക്ഖസ്സ യക്ഖസ്സ സംഖിത്തേന തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തിം ഭാസിതാ"തി ഏത്ഥ പന അഭിഞ്ഞാതോ സക്കോപി ദേവരാജാ "അഞ്ഞതരോ"തി വുത്തോ. "ദേവതാ"തി ച ഇദം ദേവാനമ്പി ദേവധീതാനമ്പി സാധാരണവചനം. ഇമസ്മിം പനത്ഥേ ദേവോ അധിപ്പേതോ, സോ ച ഖോ രൂപാവചരാനം ദേവാനം അഞ്ഞതരോ.

അഭിക്കന്തായ രത്തിയാതി ഏത്ഥ അഭിക്കന്ത-സദ്ദോ ഖയസുന്ദരാഭിരൂപഅബ്ഭാനുമോദനാദീസു ദിസ്സതി . തത്ഥ "അഭിക്കന്താ, ഭന്തേ, രത്തി, നിക്ഖന്തോ പഠമോ യാമോ , ചിരനിസിന്നോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ, ഉദ്ദിസതു, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഭിക്ഖൂനം പാതിമോക്ഖ"ന്തി ഏവമാദീസു (അം॰ നി॰ ൮.൨൦; ചൂളവ॰ ൩൮൩) ഖയേ ദിസ്സതി. "അയം ഇമേസം ചതുന്നം പുഗ്ഗലാനം അഭിക്കന്തതരോ ച പണീതതരോ ചാ"തി ഏവമാദീസു (അം॰ നി॰ ൪.൧൦൦) സുന്ദരേ.

> "കോ മേ വന്ദതി പാദാനി, ഇദ്ധിയാ യസസാ ജലം;
> അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, സബ്ബാ ഓഭാസയം ദിസാ"തി. -

ഏവമാദീസു (വി॰ വ॰ ൮൫൭) അഭിരൂപേ. "അഭിക്കന്തം ഭോ ഗോതമ, അഭിക്കന്തം ഭോ ഗോതമാ"തി ഏവമാദീസു (പാരാ॰ ൧൫) അബ്ഭാനുമോദനേ. ഇധ പന ഖയേ. തേന അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ, പരിക്ഖീണായ രത്തിയാതി വുത്തം ഹോതി. തത്ഥായം ദേവപുത്തോ മജ്ഝിമയാമസമനന്തരേ ആഗതോതി വേദിതബ്ബോ. നിയാമോ ഹി കിരേസ ദേവതാനം യദിദം ബുദ്ധാനം വാ ബുദ്ധസാവകാനം വാ ഉപട്ഠാനം ആഗച്ഛന്താ മജ്ഝിമയാമസമനന്തരേയേവ ആഗച്ഛന്തി.

അഭിക്കന്തവണ്ണാതി ഇധ **അഭിക്കന്ത**-സദ്ദോ അഭിരൂപേ, **വണ്ണ**-സദ്ദോ പന ഛവിഥുതി-കുലവഗ്ഗ-കാരണ-സണ്ഠാനപ്പമാണ-രൂപായതനാദീസു ദിസ്സതി. തത്ഥ "സുവണ്ണവണ്ണോസി ഭഗവാ"തി ഏവമാദീസു (സു॰ നി॰ ൫൫൩) ഛവിയാ. "കദാ സഞ്ഞൂള്ഹാ പന തേ, ഗഹപതി, ഇമേ സമണസ്സ വണ്ണാ"തി ഏവമാദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൭൭) ഥുതിയം. "ചത്താരോമേ, ഭോ ഗോതമ, വണ്ണാ"തി ഏവമാദീസു (ദീ॰ നി॰ ൩.൧൧൫) കുലവഗ്ഗേ. "അഥ കേന നു വണ്ണേന, ഗന്ധഥേനോതി വുച്ചതീ"തി ഏവമാദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൨൩൪) കാരണേ. "മഹന്തം ഹത്ഥിരാജവണ്ണം

അഭിനിമ്മിനിത്വാ''തി ഏവമാദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൧൩൮) സണ്ഠാനേ. ''തയോ പത്തസ്സ വണ്ണാ''തി ഏവമാദീസു (പാരാ॰ ൬൦൨) പമാണേ. ''വണ്ണോ ഗന്ധോ രസോ ഓജാ''തി ഏവമാദീസു രൂപായതനേ. സോ ഇധ ഛവിയാ ദട്ഠബ്ബോ. തേന അഭിക്കന്തവണ്ണാ അഭിരൂപച്ഛവി, ഇട്ഠവണ്ണാ മനാപവണ്ണാതി വുത്തം ഹോതി. ദേവതാ ഹി മനുസ്സലോകം ആഗച്ഛമാനാ പകതിവണ്ണം പകതിഇദ്ധിം ജഹിത്വാ ഓളാരികം അത്തഭാവം കത്വാ അതിരേകവണ്ണം അതിരേകഇദ്ധിം മാപേത്വാ നടസമജ്ജാദീനി ഗച്ഛന്താ മനുസ്സാ വിയ അഭിസങ്ഖതേന കായേന ആഗച്ഛന്തി. തത്ഥ കാമാവചരാ അനഭിസങ്ഖതേനപി ആഗന്തും സക്കോന്തി, രൂപാവചരാ പന ന സക്കോന്തി. തേസഞ്ഹി അതിസുഖുമോ അത്തഭാവോ, ന തേന ഇരിയാപഥകപ്പനം ഹോതി. തസ്മാ അയം ദേവപുത്തോ അഭിസങ്ഖതേനേവ ആഗതോ. തേന വുത്തം ''അഭിക്കന്തവണ്ണാ''തി.

കേവലകപ്പന്തി ഏത്ഥ **കേവല**-സദ്ദോ അനവസേസ-യേഭുയ്യാബ്യാമിസ്സാനതിരേകദള്ഹത്ഥവിസംയോഗാദിഅനേകത്ഥോ. തഥാ ഹിസ്സ ''കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയ''ന്തി ഏവമാദീസു (പാരാ॰ ൧) അനവസേസതമത്ഥോ. ''കേവലകപ്പാ ച അങ്ഗമഗധാ പഹൂതം ഖാദനീയഭോജനീയം ആദായ ഉപസങ്കമിസ്സന്തീ''തി ഏവമാദീസു (മഹാവ॰ ൪൩) യേഭുയ്യതാ. ''കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ സമുദയോ ഹോതീ''തി ഏവമാദീസു (വിഭ॰ ൨൨൫) അബ്യാമിസ്സതാ. ''കേവലം സദ്ധാമത്തകം നൂന അയമായസ്മാ''തി ഏവമാദീസു (മഹാവ॰ ൨൪൪) അനതിരേകതാ. ''ആയസ്മതോ, ഭന്തേ, അനുരുദ്ധസ്സ ബാഹിയോ നാമ സദ്ധിവിഹാരികോ കേവലകപ്പം സങ്ഘഭേദായ ഠിതോ''തി ഏവമാദീസു (അം॰ നി॰ ൪.൨൪൩) ദള്ഹത്ഥതാ. ''കേവലീ വുസിതവാ ഉത്തമപുരിസോതി വുച്ചതീ''തി ഏവമാദീസു (സം॰ നി॰ ൩.൫൭) വിസംയോഗോ അത്ഥോ. ഇധ പനസ്സ അനവസേസത്ഥോ അധിപ്പേതോ.

കപ്പ-സദ്ദോ പനായം അഭിസദ്ദഹന-വോഹാര-കാല-പഞ്ഞത്തി-ഛേദന-വികപ്പ-ലേസസമന്തഭാവാദിഅനേകത്ഥോ. തഥാ ഹിസ്സ ''ഓകപ്പനിയമേതം ഭോതോ ഗോതമസ്സ, യഥാ തം അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സാ''തി ഏവമാദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൮൭) അഭിസദ്ദഹനമത്ഥോ. ''അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ചഹി സമണകപ്പേഹി ഫലം പരിഭുഞ്ജിതു''ന്തി ഏവമാദീസു (ചൂളവ॰ ൨൫൦) വോഹാരോ. ''യേന സുദം നിച്ചകപ്പം വിഹരാമീ''തി ഏവമാദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൮൭) കാലോ. ''ഇച്ചായസ്മാ കപ്പോ''തി ഏവമാദീസു പഞ്ഞത്തി. ''അലങ്കതോ കപ്പിതകേസമസ്സൂ''തി ഏവമാദീസു (വി॰ വ॰ ൧൦൪൪, ൧൧൦൧) ഛേദനം. ''കപ്പതി ദ്വങ്ഗുലകപ്പോ''തി ഏവമാദീസു (ചൂളവ॰ ൪൪൬) വികപ്പോ. ''അത്ഥി കപ്പോ നിപജ്ജിതു''ന്തി ഏവമാദീസു (അം॰ നി॰ ൮.൮൦) ലേസോ. ''കേവലകപ്പം വേളുവനം ഓഭാസേത്വാ''തി ഏവമാദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൯൪) സമന്തഭാവോ. ഇധ പനസ്സ സമന്തഭാവത്ഥോ അധിപ്പേതോ. തസ്മാ **കേവലകപ്പം ജേതവന**ന്തി ഏത്ഥ ''അനവസേസം സമന്തതോ ജേതവന''ന്തി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

ഓഭാസേത്വാതി വത്ഥാലങ്കാരസരീരസമുട്ഠിതായ ആഭായ ഫരിത്വാ, ചന്ദിമാ വിയ സൂരിയോ വിയ ച ഏകോഭാസം ഏകപജ്ജോതം കരിത്വാതി അത്ഥോ.

യേനാതി ഭുമ്മത്ഥേ കരണവചനം. **യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീ**തി തസ്മാ "യത്ഥ ഭഗവാ, തത്ഥ ഉപസങ്കമീ"തി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. യേന വാ കാരണേന ഭഗവാ ദേവമനുസ്സേഹി ഉപസങ്കമിതബ്ബോ, തേന കാരണേന ഉപസങ്കമീതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. കേന ച കാരണേന ഭഗവാ ഉപസങ്കമിതബ്ബോ? നാനപ്പകാരഗുണവിസേസാധിഗമാധിപ്പായേന, സാദുഫലൂപഭോഗാധിപ്പായേന ദിജഗണേഹി നിച്ചഫലിതമഹാരുക്ഖോ വിയ. **ഉപസങ്കമീ**തി ച ഗതാതി വുത്തം ഹോതി. **ഉപസങ്കമിത്വാ**തി ഉപസങ്കമനപരിയോസാനദീപനം. അഥ വാ ഏവം ഗതാ തതോ ആസന്നതരം ഠാനം ഭഗവതോ സമീപസങ്ഖാതം ഗന്ത്വാതിപി വുത്തം ഹോതി.

ഇദാനി യേനത്ഥേന ലോകേ അഗ്ഗപുഗ്ഗലസ്സ ഉപട്ഠാനം ആഗതാ, തം പുച്ഛിതുകാമാ ദസനഖസമോധാനസമുജ്ജലം അഞ്ജലിം സിരസി പതിട്ഠപേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി. **ഏകമന്ത**ന്തി ഭാവനപുംസകനിദ്ദേസോ - "വിസമം ചന്ദിമസൂരിയാ പരിവത്തന്തീ"തിആദീസു (അം॰ നി॰ ൪.൭൦) വിയ. തസ്മാ യഥാ ഠിതാ ഏകമന്തം ഠിതാ ഹോതി, തഥാ അട്ഠാസീതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. ഭുമ്മത്ഥേ വാ ഏതം ഉപയോഗവചനം. **അട്ഠാസീ**തി ഠാനം കപ്പേസി. പണ്ഡിതാ ഹി ദേവമനുസ്സാ ഗരുട്ഠാനിയം ഉപസങ്കമിത്വാ ആസനകുസലതായ ഏകമന്തം തിട്ഠന്തി, അയഞ്ച ദേവോ തേസം അഞ്ഞതരോ, തസ്മാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി.

കഥം ഠിതോ പന ഏകമന്തം ഠിതോ ഹോതീതി? ഛ ഠാനദോസേ വജ്ജേത്വാ. സേയ്യഥിദം - അതിദൂരം, അച്ചാസന്നം, ഉപരിവാതം , ഉന്നതപ്പദേസം, അതിസമ്മുഖം, അതിപച്ഛാതി. അതിദൂരേ ഠിതോ ഹി സചേ കഥേതുകാമോ ഹോതി, ഉച്ചാസദ്ദേന കഥേതബ്ബം ഹോതി. അച്ചാസന്നേ ഠിതോ സങ്ഘട്ടനം കരോതി. ഉപരിവാതേ ഠിതോ സരീരഗന്ധേന ബാധതി. ഉന്നതപ്പദേസേ ഠിതോ അഗാരവം പകാസേതി. അതിസമ്മുഖാ ഠിതോ സചേ ദട്ഠുകാമോ ഹോതി, ചക്ഖുനാ ചക്ഖും ആഹച്ച ദട്ഠബ്ബം ഹോതി. അതിപച്ഛാ ഠിതോ സചേ ദട്ഠുകാമോ ഹോതി, ഗീവം പസാരേത്വാ ദട്ഠബ്ബം ഹോതി. തസ്മാ അയമ്പി ഏതേ ഛ ഠാനദോസേ വജ്ജേത്വാ അട്ഠാസി. തേന വുത്തം "ഏകമന്തം അട്ഠാസീ"തി.

ഏതദവോചാതി ഏതം അവോച. **കഥം നൂ**തി കാരണപുച്ഛാ. ഭഗവതോ ഹി തിണ്ണോഘഭാവോ ദസസഹസ്സിലോകധാതുയാ പാകടോ, തേനിമിസ്സാ ദേവതായ തത്ഥ കങ്ഖാ നത്ഥി, ഇമിനാ പന കാരണേന "തിണ്ണോ"തി ന ജാനാതി, തേന സാ തം കാരണം പുച്ഛമാനാ ഏവമാഹ.

മാരിസാതി ദേവതാനം പിയസമുദാചാരവചനമേതം. നിദ്ദുക്ഖാതി വുത്തം ഹോതി. യദി ഏവം "യദാ ഖോ തേ, മാരിസ, സങ്കുനാ സങ്കു ഹദയേ സമാഗച്ഛേയ്യ, അഥ നം ത്വം ജാനേയ്യാസി 'വസ്സസഹസ്സം മേ നിരയേ പച്ചമാനസ്സാ'"തി (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩) ഇദം വിരുജ്ഝതി. ന ഹി നേരയികസത്തോ നിദ്ദുക്ഖോ നാമ ഹോതി. കിഞ്ചാപി ന നിദ്ദുക്ഖോ, രുള്ഹീസദ്ദേന പന ഏവം വുച്ചതി. പുബ്ബേ കിര പഠമകപ്പികാനം നിദ്ദുക്ഖാനം സുഖസമപ്പിതാനം ഏസ വോഹാരോ, അപരഭാഗേ ദുക്ഖം ഹോതു വാ മാ വാ, രുള്ഹീസദ്ദേന അയം വോഹാരോ വുച്ചതേവ നിപ്പദുമാപി നിരുദകാപി വാ പോക്ഖരണീ പോക്ഖരണീ വിയ.

ഓഘമതരീതി ഏത്ഥ ചത്താരോ ഓഘാ, കാമോഘോ ഭവോഘോ ദിട്ഠോഘോ അവിജ്ജോഘോതി. തത്ഥ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു ഛന്ദരാഗോ കാമോഘോ നാമ. രൂപാരൂപഭവേസു ഛന്ദരാഗോ ഝാനനികന്തി ച ഭവോഘോ നാമ. ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിയോ ദിട്ഠോഘോ നാമ. ചതൂസു സച്ചേസു അഞ്ഞാണം അവിജ്ജോഘോ നാമ. തത്ഥ കാമോഘോ അട്ഠസു ലോഭസഹഗതേസു ചിത്തുപ്പാദേസു ഉപ്പജ്ജതി, ഭവോഘോ ചതൂസു ദിട്ഠിഗതവിപ്പയുത്തലോഭസഹഗതേസു ചിത്തുപ്പാദേസു ഉപ്പജ്ജതി, ദിട്ഠോഘോ ചതൂസു ദിട്ഠിഗതസമ്പയുത്തേസു ചിത്തുപ്പാദേസു ഉപ്പജ്ജതി, അവിജ്ജോഘോ സബ്ബാകുസലേസു ഉപ്പജ്ജതി.

സബ്ബോപി ചേസ അവഹനനട്ഠേന രാസട്ഠേന ച ഓഘോതി വേദിതബ്ബോ. **അവഹനനട്ഠേനാ**തി അധോഗമനട്ഠേന. അയഞ്ഹി അത്തനോ വസം ഗതേ സത്തേ അധോ ഗമേതി, നിരയാദിഭേദായ ദുഗ്ഗതിയംയേവ നിബ്ബത്തേതി, ഉപരിഭാവം വാ നിബ്ബാനം ഗന്തും അദേന്തോ അധോ തീസു ഭവേസു ചതൂസു യോനീസു പഞ്ചസു ഗതീസു സത്തസു വിഞ്ഞാണട്ഠിതീസു നവസു സത്താവാസേസു ച ഗമേതീതിപി അത്ഥോ. **രാസട്ഠേനാ**തി മഹന്തട്ഠേന. മഹാ ഹേസോ കിലേസരാസി അവീചിതോ പട്ഠായ യാവ ഭവഗ്ഗാ പത്ഥടോ, യദിദം പഞ്ചസു കാമഗുണേസു ഛന്ദരാഗോ നാമ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. ഏവമയം രാസട്ഠേനാപി ഓഘോതി വേദിതബ്ബോ. **അതരീ**തി ഇമം ചതുബ്ബിധമ്പി ഓഘം കേന നു ത്വം, മാരിസ, കാരണേന തിണ്ണോതി പുച്ഛതി.

അഥസ്സാ ഭഗവാ പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേന്തോ **അപ്പതിട്ഠം ഖ്വാഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അപ്പതിട്ഠ**ന്തി അപ്പതിട്ഠഹന്തോ. **അനായൂഹ**ന്തി അനായൂഹന്തോ, അവായമന്തോതി അത്ഥോ. ഇതി ഭഗവാ ഗൂള്ഹം പടിച്ഛന്നം കത്വാ പഞ്ഹം കഥേസി. ദേവതാപി നം സുത്വാ "ബാഹിരകം താവ ഓഘം തരന്താ നാമ ഠാതബ്ബട്ഠാനേ തിട്ഠന്താ തരിതബ്ബട്ഠാനേ ആയൂഹന്താ തരന്തി, അയം പന അവീചിതോ യാവ ഭവഗ്ഗാ പത്ഥടം കിലേസോഘം കിലേസരാസിം അപ്പതിട്ഠഹന്തോ അനായൂഹന്തോ അതരിന്തി ആഹ. കിം നു ഖോ ഏതം? കഥം നു ഖോ ഏത"ന്തി? വിമതിം പക്ഖന്താ പഞ്ഹസ്സ അത്ഥം ന അഞ്ഞാസി.

കിം പന ഭഗവതാ യഥാ സത്താ ന ജാനന്തി, ഏവം കഥനത്ഥായ പാരമിയോ പൂരേത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതാ പടിവിദ്ധാതി? ന ഏതദത്ഥായ പടിവിദ്ധാ. ദ്വേ പന ഭഗവതോ ദേസനാ നിഗ്ഗഹമുഖേന ച അനുഗ്ഗഹമുഖേന ച. തത്ഥ യേ പണ്ഡിതമാനിനോ ഹോന്തി അഞ്ഞാതേപി ഞാതസഞ്ഞിനോ പഞ്ചസതാ ബ്രാഹ്മണപബ്ബജിതാ വിയ, തേസം മാനനിഗ്ഗഹത്ഥം യഥാ ന ജാനന്തി, ഏവം മൂലപരിയായാദിസദിസം ധമ്മം ദേസേതി. അയം നിഗ്ഗഹമുഖേന ദേസനാ. വുത്തമ്പി ചേതം "നിഗ്ഗയ്ഹ നിഗ്ഗയ്ഹാഹം, ആനന്ദ, വക്ഖാമി, പവയ്ഹ പവയ്ഹ, ആനന്ദ, വക്ഖാമി, യോ സാരോ, സോ ഠസ്സതീ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൧൯൬). യേ പന ഉജുകാ സിക്ഖാകാമാ, തേസം സുവിഞ്ഞേയ്യം കത്വാ ആകങ്ഖേയ്യസുത്താദിസദിസം ധമ്മം ദേസേതി, "അഭിരമ, തിസ്സ, അഭിരമ, തിസ്സ, അഹമോവാദേന അഹമനുഗ്ഗഹേന അഹമനുസാസനിയാ"തി (സം॰ നി॰ ൩.൮൪) ച നേ സമസ്സാസേതി. അയം അനുഗ്ഗഹമുഖേന ദേസനാ.

അയം പന ദേവപുത്തോ മാനത്ഥദ്ധോ പണ്ഡിതമാനീ, ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - അഹം ഓഘം ജാനാമി, തഥാഗതസ്സ ഓഘതിണ്ണഭാവം ജാനാമി,

‘‘ഇമിനാ പന കാരണേന തിണ്ണോ’’തി ഏത്തകമത്തം ന ജാനാമി. ഇതി മയ്ഹം ഞാതമേവ ബഹു, അപ്പം അഞ്ഞാതം, തമഹം കഥിതമത്തമേവ ജാനിസ്സാമി. കിഞ്ഹി നാമ തം ഭഗവാ വദേയ്യ, യസ്സാഹം അത്ഥം ന ജാനേയ്യന്തി. അഥ സത്ഥാ ‘‘അയം കിലിട്ഠവത്ഥം വിയ രങ്ഗജാതം അഭബ്ബോ ഇമം മാനം അപ്പഹായ ദേസനം സമ്പടിച്ഛിതും, മാനനിഗ്ഗഹം താവസ്സ കത്വാ പുന നീചചിത്തേന പുച്ഛന്തസ്സ പകാസേസ്സാമീ’’തി പടിച്ഛന്നം കത്വാ പഞ്ഹം കഥേസി. സോപി നിഹതമാനോ അഹോസി, സാ ചസ്സ നിഹതമാനതാ ഉത്തരിപഞ്ഹപുച്ഛനേനേവ വേദിതബ്ബാ. തസ്സ പന പഞ്ഹപുച്ഛനസ്സ അയമത്ഥോ - കഥം പന ത്വം, മാരിസ, അപ്പതിട്ഠം അനായൂഹം ഓഘമതരി, യഥാഹം ജാനാമി, ഏവം മേ കഥേഹീതി.

അഥസ്സ ഭഗവാ കഥേന്തോ **യദാസ്വാഹന്**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യദാ സ്വാഹന്**തി യസ്മിം കാലേ അഹം. സുകാരോ നിപാതമത്തം. യഥാ ച ഏത്ഥ, ഏവം സബ്ബപദേസു. **സംസീദാമീ**തി പടിച്ഛന്നം കത്വാ അതരന്തോ തത്ഥേവ ഓസീദാമി. **നിബ്ബുയ്ഹാമീ**തി ഠാതും അസക്കോന്തോ അതിവത്താമി. ഇതി ഠാനേ ച വായാമേ ച ദോസം ദിസ്വാ അതിട്ഠന്തോ അവായമന്തോ ഓഘമതരിന്തി ഏവം ഭഗവതാ പഞ്ഹോ കഥിതോ. ദേവതായപി പടിവിദ്ധോ, ന പന പാകടോ, തസ്സ പാകടീകരണത്ഥം സത്ത ദുകാ ദസ്സിതാ. കിലേസവസേന ഹി സന്തിട്ഠന്തോ സംസീദതി നാമ, അഭിസങ്ഖാരവസേന ആയൂഹന്തോ നിബ്ബുയ്ഹതി നാമ. തണ്ഹാദിട്ഠീഹി വാ സന്തിട്ഠന്തോ സംസീദതി നാമ, അവസേസകിലേസാനഞ്ചേവ അഭിസങ്ഖാരാനഞ്ച വസേന ആയൂഹന്തോ നിബ്ബുയ്ഹതി നാമ. തണ്ഹാവസേന വാ സന്തിട്ഠന്തോ സംസീദതി നാമ, ദിട്ഠിവസേന ആയൂഹന്തോ നിബ്ബുയ്ഹതി നാമ. സസ്സതദിട്ഠിയാ വാ സന്തിട്ഠന്തോ സംസീദതി നാമ, ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ ആയൂഹന്തോ നിബ്ബുയ്ഹതി നാമ. ഓലീയനാഭിനിവേസാ ഹി ഭവദിട്ഠി, അതിധാവനാഭിനിവേസാ വിഭവദിട്ഠി . ലീനവസേന വാ സന്തിട്ഠന്തോ സംസീദതി നാമ, ഉദ്ധച്ചവസേന ആയൂഹന്തോ നിബ്ബുയ്ഹതി നാമ. തഥാ കാമസുഖല്ലികാനുയോഗവസേന സന്തിട്ഠന്തോ സംസീദതി നാമ, അത്തകിലമഥാനുയോഗവസേന ആയൂഹന്തോ നിബ്ബുയ്ഹതി നാമ. സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരവസേന സന്തിട്ഠന്തോ സംസീദതി നാമ, സബ്ബലോകിയകുസലാഭിസങ്ഖാരവസേന ആയൂഹന്തോ നിബ്ബുയ്ഹതി നാമ. വുത്തമ്പി ചേതം - ‘‘സേയ്യഥാപി, ചുന്ദ, യേ കേചി അകുസലാ ധമ്മാ, സബ്ബേ തേ അധോഭാഗങ്ഗമനീയാ, യേ കേചി കുസലാ ധമ്മാ, സബ്ബേ തേ ഉപരിഭാഗങ്ഗമനീയാ’’തി (മ॰ നി॰ ൧.൮൩).

ഇമം പഞ്ഹവിസ്സജ്ജനം സുത്വാവ ദേവതാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ തുട്ഠാ പസന്നാ അത്തനോ തുട്ഠിഞ്ച പസാദഞ്ച പകാസയന്തീ **ചിരസ്സം വതാ**തി ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **ചിരസ്സ**ന്തി ചിരസ്സ കാലസ്സ അച്ചയേനാതി അത്ഥോ. അയം കിര ദേവതാ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ തസ്സ പരിനിബ്ബാനതോ പട്ഠായ അന്തരാ അഞ്ഞം ബുദ്ധം ന ദിട്ഠപുബ്ബാ, തസ്മാ അജ്ജ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ ഏവമാഹ. കിം പനിമായ ദേവതായ ഇതോ പുബ്ബേ സത്ഥാ ന ദിട്ഠപുബ്ബോതി. ദിട്ഠപുബ്ബോ വാ ഹോതു അദിട്ഠപുബ്ബോ വാ, ദസ്സനം ഉപാദായ ഏവം വത്തും വട്ടതി. **ബ്രാഹ്മണ**ന്തി ബാഹിതപാപം ഖീണാസവബ്രാഹ്മണം. **പരിനിബ്ബുത**ന്തി കിലേസനിബ്ബാനേന നിബ്ബുതം. **ലോകേ**തി സത്തലോകേ. **വിസത്തിക**ന്തി രൂപാദീസു ആരമ്മണേസു ആസത്തവിസത്തതാദീഹി കാരണേഹി വിസത്തികാ വുച്ചതി തണ്ഹാ, തം വിസത്തികം അപ്പതിട്ഠമാനം

അനായൂഹമാനം തിണ്ണം നിത്തിണ്ണം ഉത്തിണ്ണം ചിരസ്സം വത ഖീണാസവബ്രാഹ്മണം പസ്സാമീതി അത്ഥോ.

സമനുഞ്ഞോ സത്ഥാ അഹോസീതി തസ്സാ ദേവതായ വചനം ചിത്തേനേവ സമനുമോദി, ഏകജ്ഝാസയോ അഹോസി. **അന്തരധായീ**തി അഭിസങ്ഖതകായം ജഹിത്വാ അത്തനോ പകതിഉപാദിണ്ണകകായസ്മിംയേവ ഠത്വാ ലദ്ധാസാ ലദ്ധപതിട്ഠാ ഹുത്വാ ദസബലം ഗന്ധേഹി ച മാലേഹി ച പൂജേത്വാ അത്തനോ ഭവനംയേവ അഗമാസീതി.

ഓഘതരണസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. നിമോക്ഖസുത്തവണ്ണനാ

൨. ഇദാനി ദുതിയസുത്തതോ പട്ഠായ പഠമമാഗതഞ്ച ഉത്താനത്ഥഞ്ച പഹായ യം യം അനുത്താനം, തം തദേവ വണ്ണയിസ്സാമ. **ജാനാസി നോ**തി ജാനാസി നു. **നിമോക്ഖ**ന്തിആദീനി മഗ്ഗാദീനം നാമാനി . മഗ്ഗേന ഹി സത്താ കിലേസബന്ധനതോ നിമുച്ചന്തി, തസ്മാ മഗ്ഗോ സത്താനം **നിമോക്ഖോ**തി വുത്തോ. ഫലക്ഖണേ പന തേ കിലേസബന്ധനതോ പമുത്താ, തസ്മാ ഫലം സത്താനം **പമോക്ഖോ**തി വുത്തം. നിബ്ബാനം പത്വാ സത്താനം സബ്ബദുക്ഖം വിവിച്ചതി, തസ്മാ നിബ്ബാനം **വിവേകോ**തി വുത്തം. സബ്ബാനി വാ ഏതാനി നിബ്ബാനസ്സേവ നാമാനി. നിബ്ബാനഞ്ഹി പത്വാ സത്താ സബ്ബദുക്ഖതോ നിമുച്ചന്തി പമുച്ചന്തി വിവിച്ചന്തി, തസ്മാ തദേവ "നിമോക്ഖോ പമോക്ഖോ വിവേകോ"തി വുത്തം. **ജാനാമി ഖ്വാഹ**ന്തി ജാനാമി ഖോ അഹം. അവധാരണത്ഥോ ഖോകാരോ . അഹം ജാനാമിയേവ. സത്താനം നിമോക്ഖാദിജാനനത്ഥമേവ ഹി മയാ സമതിംസ പാരമിയോ പൂരേത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പടിവിദ്ധന്തി സീഹനാദം നദതി. ബുദ്ധസീഹനാദം നാമ കിര ഏതം സുത്തം.

നന്ദീഭവപരിക്ഖയാതി നന്ദീമൂലകസ്സ കമ്മഭവസ്സ പരിക്ഖയേന. നന്ദിയാ ച ഭവസ്സ ചാതിപി വട്ടതി. തത്ഥ ഹി പുരിമനയേ നന്ദീഭവേന തിവിധകമ്മാഭിസങ്ഖാരവസേന സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ ഗഹിതോ, സഞ്ഞാവിഞ്ഞാണേഹി തംസമ്പയുത്താ ച ദ്വേ ഖന്ധാ. തേഹി പന തീഹി ഖന്ധേഹി സമ്പയുത്താ വേദനാ തേസം ഗഹണേന ഗഹിതാവാതി അനുപാദിണ്ണകാനം ചതുന്നം അരൂപക്ഖന്ധാനം അപ്പവത്തിവസേന സഉപാദിസേസം നിബ്ബാനം കഥിതം ഹോതി. **വേദനാനം നിരോധാ ഉപസമാ**തി ഉപാദിണ്ണകവേദനാനം നിരോധേന ച ഉപസമേന ച. തത്ഥ വേദനാഗഹണേന തംസമ്പയുത്താ തയോ ഖന്ധാ ഗഹിതാവ ഹോന്തി, തേസം വത്ഥാരമ്മണവസേന രൂപക്ഖന്ധോപി. ഏവം ഇമേസം ഉപാദിണ്ണകാനം പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം അപ്പവത്തിവസേന അനുപാദിസേസം നിബ്ബാനം കഥിതം ഹോതി. ദുതിയനയേ പന നന്ദിഗ്ഗഹണേന സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ ഗഹിതോ, ഭവഗ്ഗഹണേന ഉപപത്തിഭവസങ്ഖാതോ രൂപക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞാദീഹി സരൂപേനേവ തയോ ഖന്ധാ. ഏവം ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം അപ്പവത്തിവസേന നിബ്ബാനം കഥിതം ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. ഇമമേവ ച നയം ചതുനികായികഭണ്ഡികത്ഥേരോ രോചേതി. ഇതി നിബ്ബാനവസേനേവ ഭഗവാ ദേസനം നിട്ഠാപേസീതി.

നിമോക്ഖസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ഉപനീയസുത്തവണ്ണനാ

൯. തതിയേ **ഉപനീയതീ**തി പരിക്ഖീയതി നിരുജ്ഝതി, ഉപഗച്ഛതി വാ, അനുപുബ്ബേന മരണം ഉപേതീതി അത്ഥോ. യഥാ വാ ഗോപാലേന ഗോഗണോ നീയതി, ഏവം ജരായ മരണസന്തികം ഉപനീയതീതി അത്ഥോ. **ജീവിത**ന്തി ജീവിതിന്ദ്രിയം. **അപ്പ**ന്തി പരിത്തം ഥോകം. തസ്സ ദ്വീഹാകാരേഹി പരിത്തതാ വേദിതബ്ബാ സരസപരിത്തതായ ച ഖണപരിത്തതായ ച. സരസപരിത്തതായപി ഹി ''യോ, ഭിക്ഖവേ, ചിരം ജീവതി, സോ വസ്സസതം അപ്പം വാ ഭിയ്യോ''തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൭; സം॰ നി॰ ൨.൧൪൫) വചനതോ പരിത്തം. ഖണപരിത്തതായപി. പരമത്ഥതോ ഹി അതിപരിത്തോ സത്താനം ജീവിതക്ഖണോ ഏകചിത്തപ്പവത്തിമത്തോയേവ . യഥാ നാമ രഥചക്കം പവത്തമാനമ്പി ഏകേനേവ നേമിപ്പദേസേന പവത്തതി, തിട്ഠമാനമ്പി ഏകേനേവ തിട്ഠതി, ഏവമേവം ഏകചിത്തക്ഖണികം സത്താനം ജീവിതം, തസ്മിം ചിത്തേ നിരുദ്ധമത്തേ സത്തോ നിരുദ്ധോതി വുച്ചതി. യഥാഹ - അതീതേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവിത്ഥ ന ജീവതി ന ജീവിസ്സതി, അനാഗതേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവിസ്സതി ന ജീവതി ന ജീവിത്ഥ, പച്ചുപ്പന്നേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവതി ന ജീവിത്ഥ ന ജീവിസ്സതി.

> ''ജീവിതം അത്തഭാവോ ച, സുഖദുക്ഖാ ച കേവലാ;
> ഏകചിത്തസമായുത്താ, ലഹുസോ വത്തതേ ഖണോ.
>
> ''യേ നിരുദ്ധാ മരന്തസ്സ, തിട്ഠമാനസ്സ വാ ഇധ;
> സബ്ബേപി സദിസാ ഖന്ധാ, ഗതാ അപ്പടിസന്ധികാ.
>
> ''അനിബ്ബത്തേന ന ജാതോ, പച്ചുപ്പന്നേന ജീവതി;
> ചിത്തഭങ്ഗാ മതോ ലോകോ, പഞ്ഞത്തി പരമത്ഥിയാ''തി. (മഹാനി॰ ൧൦);

ജരൂപനീതസ്സാതി ജരം ഉപഗതസ്സ, ജരായ വാ മരണസന്തികം ഉപനീതസ്സ. **ന സന്തി താണാ**തി താണം ലേണം സരണം ഭവിതും സമത്ഥാ നാമ കേചി നത്ഥി. **ഏതം ഭയ**ന്തി ഏതം ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ മരണൂപഗമനം, ആയുപരിത്തതാ, ജരൂപനീതസ്സ താണാഭാവോതി തിവിധം ഭയം ഭയവത്ഥു ഭയകാരണന്തി അത്ഥോ. **പുഞ്ഞാനി കയിരാഥ സുഖാവഹാനീ**തി വിഞ്ഞൂ പുരിസോ സുഖാവഹാനി സുഖദായകാനി പുഞ്ഞാനി കരേയ്യ. ഇതി ദേവതാ രൂപാവചരജ്ഝാനം സന്ധായ പുബ്ബചേതനം അപരചേതനം മുഞ്ചചേതനഞ്ച ഗഹേത്വാ ബഹുവചനവസേന ''പുഞ്ഞാനീ''തി ആഹ. ഝാനസ്സാദം ഝാനനികന്തിം ഝാനസുഖഞ്ച ഗഹേത്വാ ''സുഖാവഹാനീ''തി ആഹ. തസ്സാ കിര ദേവതായ സയം ദീഘായുകട്ഠാനേ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തത്താ ഹേട്ഠാ കാമാവചരദേവേസു പരിത്തായുകട്ഠാനേ ചവമാനേ ഉപപജ്ജമാനേ ച ഥുല്ലഫുസിതകേ വുട്ഠിപാതസദിസേ സത്തേ ദിസ്വാ ഏതദഹോസി ''അഹോവതിമേ സത്താ ഝാനം ഭാവേത്വാ അപരിഹീനജ്ഝാനാ കാലം കത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ ഏകകപ്പ-ദ്വേകപ്പ-ചതുകപ്പ-അട്ഠകപ്പ-സോളസകപ്പ-ദ്വത്തിംസകപ്പ-ചതുസട്ഠികപ്പപ്പമാണം അദ്ധാനം തിട്ഠേയ്യു''ന്തി. തസ്മാ ഏവമാഹ.

അഥ ഭഗവാ - ‘‘അയം ദേവതാ അനിയ്യാനികം വട്ടകഥം കഥേതീ’’തി വിവട്ടമസ്സാ ദസ്സേന്തോ ദുതിയം ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **ലോകാമിസ**ന്തി ദ്വേ ലോകാമിസാ പരിയായേന ച നിപ്പരിയായേന ച. പരിയായേന തേഭൂമകവട്ടം ലോകാമിസം, നിപ്പരിയായേന ചത്താരോ പച്ചയാ. ഇധ പരിയായലോകാമിസം അധിപ്പേതം. നിപ്പരിയായലോകാമിസമ്പി വട്ടതിയേവ. **സന്തിപേക്ഖോ**തി നിബ്ബാനസങ്ഖാതം അച്ചന്തസന്തിം പേക്ഖന്തോ ഇച്ഛന്തോ പത്ഥയന്തോതി.

ഉപനീയസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. അച്ചേന്തിസുത്തവണ്ണനാ

൪. ചതുത്ഥേ **അച്ചേന്തീ**തി അതിക്കമന്തി. **കാലാ**തി പുരേഭത്താദയോ കാലാ. **തരയന്തി രത്തിയോ**തി രത്തിയോ അതിക്കമമാനാ പുഗ്ഗലം മരണൂപഗമനായ തരയന്തി സീഘം സീഘം ഗമയന്തി. **വയോഗുണാ**തി പഠമമജ്ഝിമപച്ഛിമവയാനം ഗുണാ, രാസയോതി അത്ഥോ. ‘‘അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, അഹതാനം വത്ഥാനം ദിഗുണം സങ്ഘാടി’’ന്തി (മഹാവ॰ ൩൪൮) ഏത്ഥ ഹി പടലട്ഠോ ഗുണട്ഠോ. ‘‘സതഗുണാ ദക്ഖിണാ പാടികങ്ഖിതബ്ബാ’’തി (മ॰ നി॰ ൩.൩൭൯) ഏത്ഥ ആനിസംസട്ഠോ. ‘‘അന്തം അന്തഗുണ’’ന്തി ഏത്ഥ കോട്ഠാസട്ഠോ. ‘‘കയിരാ മാലാഗുണേ ബഹൂ’’തി (ധ॰ പ॰ ൫൩) ഏത്ഥ രാസട്ഠോ. ‘‘പഞ്ച കാമഗുണാ’’തി ഏത്ഥ ബന്ധനട്ഠോ. ഇധ പന രാസട്ഠോ ഗുണട്ഠോ. തസ്മാ **വയോഗുണാ**തി വയോരാസയോ വേദിതബ്ബാ. **അനുപുബ്ബം ജഹന്തീ**തി അനുപടിപാടിയാ പുഗ്ഗലം ജഹന്തി. മജ്ഝിമവയേ ഠിതം ഹി പഠമവയോ ജഹതി, പച്ഛിമവയേ ഠിതം ദ്വേ പഠമമജ്ഝിമാ ജഹന്തി, മരണക്ഖണേ പന തയോപി വയാ ജഹന്തേവ. **ഏതം ഭയ**ന്തി ഏതം കാലാനം അതിക്കമനം, രത്തിദിവാനം തരിതഭാവോ, വയോഗുണാനം ജഹനഭാവോതി തിവിധം ഭയം. സേസം പുരിമസദിസമേവാതി.

അച്ചേന്തിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. കതിഛിന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൫. പഞ്ചമേ **കതി ഛിന്ദേ**തി ഛിന്ദന്തോ കതി ഛിന്ദേയ്യ. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. ഏത്ഥ ച ‘‘ഛിന്ദേ ജഹേ’’തി അത്ഥതോ ഏകം. ഗാഥാബന്ധസ്സ പന മട്ഠഭാവത്ഥം അയം ദേവതാ സദ്ദപുനരുത്തിം വജ്ജയന്തീ ഏവമാഹ. **കതി സങ്ഗാതിഗോ**തി കതി സങ്ഗേ അതിഗതോ, അതിക്കന്തോതി അത്ഥോ. സങ്ഗാതികോതിപി പാഠോ, അയമേവ അത്ഥോ. **പഞ്ച ഛിന്ദേ**തി ഛിന്ദന്തോ പഞ്ച ഓരമ്ഭാഗിയസംയോജനാനി ഛിന്ദേയ്യ. **പഞ്ച ജഹേ**തി ജഹന്തോ പഞ്ചുദ്ധമ്ഭാഗിയസംയോജനാനി ജഹേയ്യ. ഇധാപി ഛിന്ദനഞ്ച ജഹനഞ്ച അത്ഥതോ ഏകമേവ, ഭഗവാ പന ദേവതായ ആരോപിതവചനാനുരൂപേനേവ ഏവമാഹ. അഥ വാ പാദേസു ബദ്ധപാസസകുണോ വിയ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയസംയോജനാനി ഹേട്ഠാ ആകഡ്ഢമാനാകാരാനി ഹോന്തി, താനി അനാഗാമിമഗ്ഗേന ഛിന്ദേയ്യാതി വദതി. ഹത്ഥേഹി ഗഹിതരുക്ഖസാഖാ വിയ പഞ്ചുദ്ധമ്ഭാഗിയസംയോജനാനി ഉപരി ആകഡ്ഢമാനാകാരാനി ഹോന്തി, താനി അരഹത്തമഗ്ഗേന ജഹേയ്യാതി വദതി. **പഞ്ച ചുത്തരി ഭാവയേ**തി ഏതേസം സംയോജനാനം ഛിന്ദനത്ഥായ ചേവ പഹാനത്ഥായ ച ഉത്തരി അതിരേകം വിസേസം ഭാവേന്തോ സദ്ധാപഞ്ചമാനി ഇന്ദ്രിയാനി ഭാവേയ്യാതി അത്ഥോ. **പഞ്ച**

സങ്ഗാതിഗോതി രാഗസങ്ഗോ ദോസസങ്ഗോ മോഹസങ്ഗോ മാനസങ്ഗോ ദിട്ഠിസങ്ഗോതി ഇമേ പഞ്ച സങ്ഗേ അതിക്കന്തോ. **ഓഘതിണ്ണോതി വുച്ചതീ**തി ചതുരോഘതിണ്ണോതി കഥീയതി. ഇമായ പന ഗാഥായ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി ലോകിയലോകുത്തരാനി കഥിതാനീതി.

കതിഛിന്ദസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ജാഗരസുത്തവണ്ണനാ

൬. ഛട്ഠേ **ജാഗരത**ന്തി ജാഗരന്താനം. **പഞ്ച ജാഗരത**ന്തി വിസ്സജ്ജനഗാഥായം പന സദ്ധാദീസു പഞ്ചസു ഇന്ദ്രിയേസു ജാഗരന്തേസു പഞ്ച നീവരണാ സുത്താ നാമ. കസ്മാ? യസ്മാ തംസമങ്ഗീപുഗ്ഗലോ യഥ കഥചി നിസിന്നോ വാ ഠിതോ വാ അരുണം ഉട്ഠപേന്തോപി പമാദതായ അകുസലസമങ്ഗിതായ സുത്തോ നാമ ഹോതി. ഏവം സുത്തേസു പഞ്ചസു നീവരണേസു പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി ജാഗരാനി നാമ. കസ്മാ ? യസ്മാ തംസമങ്ഗീപുഗ്ഗലോ യഥ കഥചി നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തോപി അപ്പമാദതായ കുസലസമങ്ഗിതായ ജാഗരോ നാമ ഹോതി. പഞ്ചഹി പന നീവരണേഹേവ കിലേസരജം ആദിയതി ഗണ്ഹാതി പരാമസതി. പുരിമാ ഹി കാമച്ഛന്ദാദയോ പച്ഛിമാനം പച്ചയാ ഹോന്തീതി പഞ്ചഹി ഇന്ദ്രിയേഹി പരിസുജ്ഝതീതി അയമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഇധാപി പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി ലോകിയലോകുത്തരാനേവ കഥിതാനീതി.

ജാഗരസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. അപ്പടിവിദിതസുത്തവണ്ണനാ

൭. സത്തമേ **ധമ്മാ**തി ചതുസച്ചധമ്മാ. **അപ്പടിവിദിതാ**തി ഞാണേന അപ്പടിവിദ്ധാ. **പരവാദേസൂ**തി ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിഗതവാദേസു. തേ ഹി ഇതോ പരേസം തിത്ഥിയാനം വാദത്താ പരവാദാ നാമ. **നീയരേ**തി അത്തനോ ധമ്മതായപി ഗച്ഛന്തി, പരേനപി നീയന്തി. തത്ഥ സയമേവ സസ്സതാദീനി ഗണ്ഹന്താ ഗച്ഛന്തി നാമ, പരസ്സ വചനേന താനി ഗണ്ഹന്താ നീയന്തി നാമ. **കാലോ തേസം പബുജ്ഝിതു**ന്തി തേസം പുഗ്ഗലാനം പബുജ്ഝിതും അയം കാലോ. ലോകസ്മിഞ്ഹി ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ, ധമ്മോ ദേസിയതി, സങ്ഘോ സുപ്പടിപന്നോ, പടിപദാ ഭദ്ദികാ, ഇമേ ച പന മഹാജനാ വട്ടേ സുത്താ നപ്പബുജ്ഝന്തീതി ദേവതാ ആഹ. **സമ്ബുദ്ധാ**തി സമ്മാ ഹേതുനാ കാരണേന ബുദ്ധാ. ചത്താരോ ഹി ബുദ്ധാ - സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോ, പച്ചേകബുദ്ധോ, ചതുസച്ചബുദ്ധോ, സുതബുദ്ധോതി. തത്ഥ സമതിംസപാരമിയോ പൂരേത്വാ സമ്മാസമ്ബോധിം പത്തോ സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോ നാമ. കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ദ്വേ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി പാരമിയോ പൂരേത്വാ സയമ്ഭുതം പത്തോ പച്ചേകബുദ്ധോ നാമ. അവസേസാ ഖീണാസവാ ചതുസച്ചബുദ്ധാ നാമ. ബഹുസ്സുതോ സുതബുദ്ധോ നാമ. ഇമസ്മിം അത്ഥേ തയോപി പുരിമാ വട്ടന്തി. **സമ്മദഞ്ഞാ**തി സമ്മാ ഹേതുനാ കാരണേന ജാനിത്വാ. **ചരന്തി വിസമേ സമ**ന്തി വിസമേ വാ ലോകസന്നിവാസേ വിസമേ വാ സത്തനികായേ വിസമേ വാ കിലേസജാതേ സമം ചരന്തീതി.

അപ്പടിവിദിതസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. സുസമ്മുട്ഠസുത്തവണ്ണനാ

൭. അട്ഠമേ **സുസമ്മുട്ഠാ**തി പഞ്ഞായ അപ്പടിവിദ്ധഭാവേനേവ സുനട്ഠാ. യഥാ ഹി ദ്വേ ഖേത്താനി കസിത്വാ, ഏകം വപിത്വാ, ബഹുധഞ്ഞം അധിഗതസ്സ അവാപിതഖേത്തതോ അലദ്ധം സന്ധായ ''ബഹും മേ ധഞ്ഞം നട്ഠ''ന്തി വദന്തോ അലദ്ധമേവ ''നട്ഠ''ന്തി വദതി, ഏവമിധാപി അപ്പടിവിദിതാവ സുസമ്മുട്ഠാ നാമ. **അസമ്മുട്ഠാ**തി പഞ്ഞായ പടിവിദ്ധഭാവേനേവ അനട്ഠാ. സേസം പുരിമസദിസമേവാതി.

സുസമ്മുട്ഠസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. മാനകാമസുത്തവണ്ണനാ

൮. നവമേ **മാനകാമസ്സാ**തി മാനം കാമേന്തസ്സ ഇച്ഛന്തസ്സ. **ദമോ**തി ഏവരൂപസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സമാധിപക്ഖികോ ദമോ നത്ഥീതി വദതി. ''സച്ചേന ദന്തോ ദമസാ ഉപേതോ, വേദന്തഗൂ വുസിതബ്രഹ്മചരിയോ''തി (സം॰ നി॰ ൧.൧൯൫) ഏത്ഥ ഹി ഇന്ദ്രിയസംവരോ ദമോതി വുത്തോ. ''യദി സച്ചാ ദമാ ചാഗാ, ഖന്ത്യാ ഭിയ്യോധ വിജ്ജതീ''തി (സം॰ നി॰ ൧.൨൪൬; സു॰ നി॰ ൧൮൯) ഏത്ഥ പഞ്ഞാ. ''ദാനേന ദമേന സംയമേന സച്ചവജ്ജേന അത്ഥി പുഞ്ഞം, അത്ഥി പുഞ്ഞസ്സ ആഗമോ''തി (സം॰ നി॰ ൪.൩൬൫) ഏത്ഥ ഉപോസഥകമ്മം. ''സക്ഖിസ്സസി ഖോ ത്വം, പുണ്ണ, ഇമിനാ ദമൂപസമേന സമന്നാഗതോ സുനാപരന്തസ്മിം ജനപദേ വിഹരിതു''ന്തി (സം॰ നി॰ ൪.൮൮; മ॰ നി॰ ൩.൩൯൬) ഏത്ഥ അധിവാസനഖന്തി. ഇമസ്മിം പന സുത്തേ ദമോതി സമാധിപക്ഖികധമ്മാനം ഏതം നാമം. തേനേവാഹ - ''ന മോനമത്ഥി അസമാഹിതസ്സാ''തി. തത്ഥ **മോന**ന്തി ചതുമഗ്ഗഞാണം, തഞ്ഹി മുനാതീതി മോനം, ചതുസച്ചധമ്മേ ജാനാതീതി അത്ഥോ. **മച്ചുധേയ്യസ്സാ**തി തേഭൂമകവട്ടസ്സ. തഞ്ഹി മച്ചുനോ പതിട്ഠാനട്ഠേന മച്ചുധേയ്യന്തി വുച്ചതി. **പാര**ന്തി തസ്സേവ പാരം നിബ്ബാനം. **തരേയ്യാ**തി പടിവിജ്ഝേയ്യ പാപുണേയ്യ വാ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ഏകോ അരഞ്ഞേ വിഹരന്തോ പമത്തോ പുഗ്ഗലോ മച്ചുധേയ്യസ്സ പാരം ന തരേയ്യ ന പടിവിജ്ഝേയ്യ ന പാപുണേയ്യാതി.

മാനം പഹായാതി അരഹത്തമഗ്ഗേന നവവിധമാനം പജഹിത്വാ. **സുസമാഹിതത്തോ**തി ഉപചാരപ്പനാസമാധീഹി സുട്ഠു സമാഹിതത്തോ. **സുചേതസോ**തി ഞാണസമ്പയുത്തതായ സുന്ദരചിത്തോ. ഞാണവിപ്പയുത്തചിത്തേന ഹി സുചേതസോതി ന വുച്ചതി, തസ്മാ ഞാണസമ്പയുത്തേന സുചേതസോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **സബ്ബധി വിപ്പമുത്തോ**തി സബ്ബേസു ഖന്ധായതനാദീസു വിപ്പമുത്തോ ഹുത്വാ. **തരേയ്യാ**തി ഏത്ഥ തേഭൂമകവട്ടം സമതിക്കമന്തോ നിബ്ബാനം പടിവിജ്ഝന്തോ തരതീതി പടിവേധതരണം നാമ വുത്തം. ഇതി ഇമായ ഗാഥായ തിസ്സോ സിക്ഖാ കഥിതാ ഹോന്തി. കഥം - മാനോ നാമായം സീലഭേദനോ, തസ്മാ ''മാനം പഹായാ''തി ഇമിനാ അധിസീലസിക്ഖാ കഥിതാ ഹോതി. ''സുസമാഹിതത്തോ''തി ഇമിനാ അധിചിത്തസിക്ഖാ. ''സുചേതസോ''തി ഏത്ഥ ചിത്തേന പഞ്ഞാ ദസ്സിതാ, തസ്മാ ഇമിനാ അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ കഥിതാ. അധിസീലഞ്ച നാമ സീലേ സതി ഹോതി, അധിചിത്തം ചിത്തേ സതി, അധിപഞ്ഞാ പഞ്ഞായ സതി. തസ്മാ സീലം നാമ പഞ്ചപി ദസപി സീലാനി, പാതിമോക്ഖസംവരോ അധിസീലം നാമാതി വേദിതബ്ബം. അട്ഠ

സമാപത്തിയോ ചിത്തം, വിപസ്സനാപാദകജ്ഝാനം അധിചിത്തം. കമ്മസ്സകതഞാണം പഞ്ഞാ, വിപസ്സനാ അധിപഞ്ഞാ. അനുപ്പന്നേപി ഹി ബുദ്ധുപ്പാദേ പവത്തതീതി പഞ്ചസീലം ദസസീലം സീലമേവ, പാതിമോക്ഖസംവരസീലം ബുദ്ധുപ്പാദേയേവ പവത്തതീതി അധിസീലം. ചിത്തപഞ്ഞാസുപി ഏസേവ നയോ. അപിച നിബ്ബാനം പത്ഥയന്തേന സമാദിന്നം പഞ്ചസീലമ്പി ദസസീലമ്പി അധിസീലമേവ. സമാപന്നാ അട്ഠ സമാപത്തിയോപി അധിചിത്തമേവ. സബ്ബമ്പി വാ ലോകിയസീലം സീലമേവ, ലോകുത്തരം അധിസീലം. ചിത്തപഞ്ഞാസുപി ഏസേവ നയോതി. ഇതി ഇമായ ഗാഥായ സമോധാനേത്വാ തിസ്സോ സിക്ഖാ സകലസാസനം കഥിതം ഹോതീതി.

മാനകാമസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. അരഞ്ഞസുത്തവണ്ണനാ

൯. ദസമേ **സന്താന**ന്തി സന്തകിലേസാനം, പണ്ഡിതാനം വാ. ''സന്തോ ഹവേ സബ്ഭി പവേദയന്തി (ജാ॰ ൨.൨൧.൪൧൩), ദൂരേ സന്തോ പകാസന്തീ''തിആദീസു (ധ॰ പ॰ ൩൦൪) ഹി പണ്ഡിതാപി സന്തോതി വുത്താ. **ബ്രഹ്മചാരിന**ന്തി സേട്ഠചാരീനം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയവാസം വസന്താനം. **കേന വണ്ണോ പസീദതീ**തി കേന കാരണേന ഛവിവണ്ണോ പസീദതീതി പുച്ഛതി. കസ്മാ പനേസാ ഏവം പുച്ഛതി? ഏസാ കിര വനസണ്ഡവാസികാ ഭുമ്മദേവതാ ആരഞ്ഞകേ ഭിക്ഖൂ പച്ഛാഭത്തം പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തേ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനേസു മൂലകമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ നിസിന്നേ പസ്സതി. തേസഞ്ച ഏവം നിസിന്നാനം ബലവചിത്തേകഗ്ഗതാ ഉപ്പജ്ജതി. തതോ വിസഭാഗസന്തതി വൂപസമ്മതി, സഭാഗസന്തതി ഓക്കമതി, ചിത്തം പസീദതി. ചിത്തേ പസന്നേ ലോഹിതം പസീദതി, ചിത്തസമുട്ഠാനാനി ഉപാദാരൂപാനി പരിസുദ്ധാനി ഹോന്തി, വണ്ടാ പമുത്തതാലഫലസ്സ വിയ മുഖസ്സ വണ്ണോ ഹോതി. തം ദിസ്വാ ദേവതാ ചിന്തേസി - ''സരീരവണ്ണോ നാമായം പണീതാനി രസസമ്പന്നാനി ഭോജനാനി സുഖസമ്ഫസ്സാനി നിവാസനപാപുരണസയനാനി ഉതുസുഖേ തേഭൂമികാദിഭേദേ ച പാസാദേ മാലാഗന്ധവിലേപനാദീനി ച ലഭന്താനം പസീദതി, ഇമേ പന ഭിക്ഖൂ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ മിസ്സകഭത്തം ഭുഞ്ജന്തി, വിരളമഞ്ചകേ വാ ഫലകേ വാ സിലായ വാ സയനാനി കപ്പേന്തി, രുക്ഖമൂലാദീസു വാ അബ്ഭോകാസേ വാ വസന്തി, കേന നു ഖോ കാരണേന ഏതേസം വണ്ണോ പസീദതീ''തി. തസ്മാ പുച്ഛി.

അഥസ്സാ ഭഗവാ കാരണം കഥേന്തോ ദുതിയം ഗാഥം ആഹ. തത്ഥ **അതീത**ന്തി അതീതേ അസുകോ നാമ രാജാ ധമ്മികോ അഹോസി, സോ അമ്ഹാകം പണീതേ പച്ചയേ അദാസി. ആചരിയുപജ്ഝായാ ലാഭിനോ അഹേസും. അഥ മയം ഏവരൂപാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിമ്ഹാ, ചീവരാനി പാരുപിമ്ഹാതി ഏവം ഏകച്ചേ പച്ചയബാഹുല്ലികാ വിയ ഇമേ ഭിക്ഖൂ അതീതം നാനുസോചന്തി. **നപ്പജപ്പന്തി നാഗത**ന്തി അനാഗതേ ധമ്മികോ രാജാ ഭവിസ്സതി, ഫീതാ ജനപദാ ഭവിസ്സന്തി, ബഹൂനി സപ്പിനവനീതാദീനി ഉപ്പജ്ജിസ്സന്തി, ''ഖാദഥ ഭുഞ്ജഥാ''തി തത്ഥ തത്ഥ വത്താരോ ഭവിസ്സന്തി, തദാ മയം ഏവരൂപാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിസ്സാമ, ചീവരാനി പാരുപിസ്സാമാതി ഏവം അനാഗതം ന പത്ഥേന്തി. **പച്ചുപ്പന്നേനാ**തി യേന കേനചി തങ്ഖണേ ലദ്ധേന യാപേന്തി. **തേനാ**തി തേന തിവിധേനാപി കാരണേന.

ഏവം വണ്ണസമ്പത്തിം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തസ്സേവ വണ്ണസ്സ വിനാസം ദസ്സേന്തോ അനന്തരം ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **അനാഗതപ്പജപ്പായാ**തി അനാഗതസ്സ പത്ഥനായ. **ഏതേനാ**തി ഏതേന കാരണദ്വയേന. **നളോവ ഹരിതോ ലുതോ**തി യഥാ ഹരിതോ നളോ ലായിത്വാ ഉണ്ഹപാസാണേ പക്ഖിത്തോ സുസ്സതി, ഏവം സുസ്സന്തീതി.

അരഞ്ഞസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ. നളവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. നന്ദനവഗ്ഗോ

൧. നന്ദനസുത്തവണ്ണനാ

൧൧. നന്ദനവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **തത്രാ**തി തസ്മിം ആരാമേ. **ഖോ**തി ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാവസേന നിപാതമത്തം. **ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസീ**തി പരിസജേട്ഠകേ ഭിക്ഖൂ ജാനാപേസി. **ഭിക്ഖവോ**തി തേസം ആമന്തനാകാരദീപനം. **ഭദന്തേ**തി പതിവചനദാനം. **തേ ഭിക്ഖൂ**തി യേ തത്ഥ സമ്മുഖീഭൂതാ ധമ്മപടിഗ്ഗാഹകാ ഭിക്ഖൂ. **ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസു**ന്തി ഭഗവതോ വചനം പതിഅസ്സോസും, അഭിമുഖാ ഹുത്വാ സുണിംസു സമ്പടിച്ഛിംസൂതി അത്ഥോ. **ഏതദവോചാ**തി ഏതം ഇദാനി വത്തബ്ബം "ഭൂതപുബ്ബ"ന്തിആദിവചനം അവോച. തത്ഥ **താവതിംസകായികാ**തി താവതിംസകായേ നിബ്ബത്താ. താവതിംസകായോ നാമ ദുതിയദേവലോകോ വുച്ചതി. മഘേന മാണവേന സദ്ധിം മചലഗാമേ കാലം കത്വാ തത്ഥ ഉപ്പന്നേ തേത്തിംസ ദേവപുത്തേ ഉപാദായ കിര തസ്സ ദേവലോകസ്സ അയം പണ്ണത്തി ജാതാതി വദന്തി. യസ്മാ പന സേസചക്കവാളേസുപി ഛ കാമാവചരദേവലോകാ അത്ഥി. വുത്തമ്പി ചേതം "സഹസ്സം ചാതുമഹാരാജികാനം സഹസ്സം താവതിംസാന"ന്തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൯), തസ്മാ നാമപണ്ണത്തിയേവേസാ തസ്സ ദേവലോകസ്സാതി വേദിതബ്ബാ. ഏവഞ്ഹി നിദ്ദോസം പദം ഹോതി.

നന്ദനേ വനേതി ഏത്ഥ തം വനം പവിട്ഠേ പവിട്ഠേ നന്ദയതി തോസേതീതി നന്ദനം. പഞ്ചസു ഹി മരണനിമിത്തേസു ഉപ്പന്നേസു "സമ്പത്തിം പഹായ ചവിസ്സാമാ"തി പരിദേവമാനാ ദേവതാ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ "മാ പരിദേവിത്ഥ, അഭിജ്ജനധമ്മാ നാമ സങ്ഖാരാ നത്ഥീ"തി ഓവദിത്വാ തത്ഥ പവേസാപേതി. താസം അഞ്ഞാഹി ദേവതാഹി ബാഹാസു ഗഹേത്വാ പവേസിതാനമ്പി തസ്സ സമ്പത്തിം ദിസ്വാവ മരണസോകോ വൂപസമ്മതി, പീതിപാമോജ്ജമേവ ഉപ്പജ്ജതി. അഥ തസ്മിം കീളമാനാ ഏവ ഉണ്ഹസന്തത്തോ ഹിമപിണ്ഡോ വിയ വിലീയന്തി, വാതാപഹതദീപസിഖാ വിയ വിജ്ഝായന്തീതി ഏവം യംകിഞ്ചി അന്തോ പവിട്ഠം നന്ദയതി തോസേതിയേവാതി നന്ദനം, തസ്മിം നന്ദനേ. **അച്ഛരാസങ്ഘപരിവുതാ**തി **അച്ഛരാ**തി ദേവധീതാനം നാമം, താസം സമൂഹേന പരിവുതാ.

ദിബ്ബേഹീതി ദേവലോകേ നിബ്ബത്തേഹി. **പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹീ**തി മനാപിയരൂപസദ്ദഗന്ധരസഫോട്ഠബ്ബസങ്ഖാതേഹി പഞ്ചഹി കാമബന്ധനേഹി കാമകോട്ഠാസേഹി വാ . **സമപ്പിതാ**തി ഉപേതാ. ഇതരം തസ്സേവ വേവചനം. **പരിചാരയമാനാ**തി രമമാനാ, തേസു തേസു വാ രൂപാദീസു ഇന്ദ്രിയാനി സഞ്ചാരയമാനാ. **തായം വേലായ**ന്തി തസ്മിം പരിചാരണകാലേ. സോ പനസ്സ ദേവപുത്തസ്സ അധുനാ അഭിനിബ്ബത്തകാലോ വേദിതബ്ബോ. തസ്സ ഹി

പടിസന്ധിക്ഖണേയേവ രത്തസുവണ്ണക്ഖന്ധോ വിയ വിരോചയമാനോ തിഗാവുതപ്പമാണോ അത്തഭാവോ നിബ്ബത്തി. സോ ദിബ്ബവത്ഥനിവത്ഥോ ദിബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതോ ദിബ്ബമാലാവിലേപനധരോ ദിബ്ബേഹി ചന്ദനചുണ്ണേഹി സമം വികിരിയമാനോ ദിബ്ബേഹി പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി ഓവുതോ നിവുതോ പരിയോനദ്ധോ ലോഭാഭിഭൂതോ ഹുത്വാ ലോഭനിസ്സരണം നിബ്ബാനം അപസ്സന്തോ ആസഭിം വാചം ഭാസന്തോ വിയ മഹാസദ്ദേന "ന തേ സുഖം പജാനന്തീ"തി ഇമം ഗാഥം ഗായമാനോ നന്ദനവനേ വിചരി. തേന വുത്തം - "തായം വേലായം ഇമം ഗാഥം അഭാസീ"തി.

യേ ന പസ്സന്തി നന്ദനന്തി യേ തത്ര പഞ്ചകാമഗുണാനുഭവനവസേന നന്ദനവനം ന പസ്സന്തി. **നരദേവാന**ന്തി ദേവനരാനം, ദേവപുരിസാനന്തി അത്ഥോ. **തിദസാന**ന്തി തിക്ഖത്തും ദസന്നം. **യസസ്സിന**ന്തി പരിവാരസങ്ഖാതേന യസേന സമ്പന്നാനം.

അഞ്ഞതരാ ദേവതാതി ഏകാ അരിയസാവികാ ദേവതാ. **പച്ചഭാസീ**തി "അയം ബാലദേവതാ ഇമം സമ്പത്തിം നിച്ചം അചലം മഞ്ഞതി, നാസ്സാ ഛേദനഭേദനവിദ്ധംസനധമ്മതം ജാനാതീ"തി അധിപ്പായം വിവട്ടേത്വാ ദസ്സേന്തീ "ന ത്വം ബാലേ"തി ഇമായ ഗാഥായ പതിഅഭാസി. **യഥാ അരഹതം വചോ**തി യഥാ അരഹന്താനം വചനം, തഥാ ത്വം ന ജാനാസീതി. ഏവം തസ്സാ അധിപ്പായം പടിക്ഖിപിത്വാ ഇദാനി അരഹന്താനം വചനം ദസ്സേന്തീ **അനിച്ചാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അനിച്ചാ വത സങ്ഖാരാ**തി സബ്ബേ തേഭൂമകസങ്ഖാരാ ഹുത്വാ അഭാവട്ഠേന അനിച്ചാ. **ഉപ്പാദവയധമ്മിനോ**തി ഉപ്പാദവയസഭാവാ. **ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝന്തീ**തി ഇദം പുരിമസ്സേവ വേവചനം. യസ്മാ വാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝന്തി, തസ്മാ ഉപ്പാദവയധമ്മിനോതി. ഉപ്പാദവയഗ്ഗഹണേന ചേത്ഥ തദനന്തരാ വേമജ്ഝട്ഠാനം ഗഹിതമേവ ഹോതി. **തേസം വൂപസമോ സുഖോ**തി തേസം സങ്ഖാരാനം വൂപസമസങ്ഖാതം നിബ്ബാനമേവ സുഖം. ഇദം അരഹതം വചോതി.

നന്ദനസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. നന്ദതിസുത്തവണ്ണനാ

൧൨. ദുതിയേ **നന്ദതീ**തി തുസ്സതി അത്തമനോ ഹോതി. **പുത്തിമാ**തി ബഹുപുത്തോ. തസ്സ ഹി ഏകച്ചേ പുത്താ കസികമ്മം കത്വാ ധഞ്ഞസ്സ കോട്ഠേ പൂരേന്തി, ഏകച്ചേ വണിജ്ജം കത്വാ ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണം ആഹരന്തി, ഏകച്ചേ രാജാനം ഉപട്ഠഹിത്വാ യാനവാഹനഗാമനിഗമാദീനി ലഭന്തി. അഥ തേസം ആനുഭാവസങ്ഖാതം സിരിം അനുഭവമാനാ മാതാ വാ പിതാ വാ നന്ദതി. ഛണദിവസാദീസു വാ മണ്ഡിതപസാധിതേ പുത്തേ സമ്പത്തിം അനുഭവമാനേ ദിസ്വാ നന്ദതീതി, "നന്ദതി പുത്തേഹി പുത്തിമാ"തി ആഹ. **ഗോഹി തഥേവാ**തി യഥാ പുത്തിമാ പുത്തേഹി, തഥാ ഗോസാമികോപി സമ്പന്നം ഗോമണ്ഡലം ദിസ്വാ ഗാവോ നിസ്സായ ഗോരസസമ്പത്തിം അനുഭവമാനോ ഗോഹി നന്ദതി. **ഉപധീ ഹി നരസ്സ നന്ദനാ**തി, ഏത്ഥ **ഉപധീ**തി ചത്താരോ ഉപധീ - കാമൂപധി, ഖന്ധൂപധി, കിലേസൂപധി, അഭിസങ്ഖാരൂപധീതി. കാമാപി ഹി "യം പഞ്ച കാമഗുണേ പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം, അയം കാമാനം അസ്സാദോ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൬൬) ഏവം വുത്തസ്സ സുഖസ്സ അധിട്ഠാനഭാവതോ "ഉപധിയതി ഏത്ഥ സുഖ"ന്തി ഇമിനാ വചനത്ഥേന ഉപധീതി വുച്ചതി. ഖന്ധാപി

ഖന്ധമൂലകസ്സ ദുക്ഖസ്സ അധിട്ഠാനഭാവതോ, കിലേസാപി അപായദുക്ഖസ്സ അധിട്ഠാനഭാവതോ, അഭിസങ്ഖാരാപി ഭവദുക്ഖസ്സ അധിട്ഠാനഭാവതോതി. ഇധ പന കാമൂപധി അധിപ്പേതോ. പഞ്ച ഹി കാമഗുണാ തേഭൂമികാദിപാസാദ-ഉളാരസയന-വത്ഥാലങ്കാര-നാടകപരിവാരാദിവസേന പച്ചുപട്ഠിതാ പീതിസോമനസ്സം ഉപസംഹരമാനാ നരം നന്ദയന്തി. തസ്മാ യഥാ പുത്താ ച ഗാവോ ച, ഏവം ഇമേപി ഉപധീ ഹി നരസ്സ നന്ദനാതി വേദിതബ്ബാ. **ന ഹി സോ നന്ദതി യോ നിരൂപധീ**തി യോ കാമഗുണസമ്പത്തിരഹിതോ ദലിദ്ദോ ദുല്ലഭഘാസച്ഛാദനോ , ന ഹി സോ നന്ദതി. ഏവരൂപോ മനുസ്സപേതോ ച മനുസ്സനേരയികോ ച കിം നന്ദിസ്സതി ഭഗവാതി ആഹ.

ഇദം സുത്വാ സത്ഥാ ചിന്തേസി - ''അയം ദേവതാ സോകവത്ഥുമേവ നന്ദവത്ഥും കരോതി, സോകവത്ഥുഭാവമസ്സാ ദീപേസ്സാമീ''തി ഫലേന ഫലം പാതേന്തോ വിയ തായേവ ഉപമായ തസ്സാ വാദം ഭിന്ദന്തോ തമേവ ഗാഥം പരിവത്തേത്വാ **സോചതീ**തി ആഹ. തത്ഥ **സോചതി പുത്തേഹീ**തി വിദേസഗമനാദിവസേന പുത്തേസു നട്ഠേസുപി നസ്സന്തേസുപി ഇദാനി നസ്സിസ്സന്തീതി നാസസങ്കീപി സോചതി, തഥാ മതേസുപി മരന്തേസുപി ചോരേഹി രാജപുരിസേഹി ഗഹിതേസു വാ പച്ചത്ഥികാനം ഹത്ഥം ഉപഗതേസു വാ മരണസങ്കീപി ഹുത്വാ സോചതി. രുക്ഖപബ്ബതാദീഹി പതിത്വാ ഹത്ഥപാദാദീനം ഭേദവസേന ഭിന്നേസുപി ഭിജ്ജന്തേസുപി ഭേദസങ്കീപി ഹുത്വാ സോചതി. യഥാ ച പുത്തേഹി പുത്തിമാ, ഗോസാമികോപി തഥേവ നവഹാകാരേഹി ഗോഹി സോചതി. **ഉപധീ ഹി നരസ്സ സോചനാ**തി യഥാ ച പുത്തഗാവോ, ഏവം പഞ്ച കാമഗുണോപധീപി -

> ''തസ്സ ചേ കാമയാനസ്സ, ഛന്ദജാതസ്സ ജന്തുനോ;
> തേ കാമാ പരിഹായന്തി, സല്ലവിദ്ധോവ രുപ്പതീ''തി. (സു॰ നി॰ ൭൭൩) -

വുത്തനയേന നരം സോചന്തി. തസ്മാ നരസ്സ സോചനാ സോകവത്ഥുകമേവാതി വേദിതബ്ബാ. **ന ഹി സോ സോചതി, യോ നിരൂപധീ**തി യസ്സ പന ചതുബ്ബിധാപേതേ ഉപധിയോ നത്ഥി, സോ നിരുപധി മഹാഖീണാസവോ കിം സോചിസ്സതി, ന സോചതി ദേവതേതി.

നന്ദതിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. നത്ഥിപുത്തസമസുത്തവണ്ണനാ

൧൩. തതിയേ **നത്ഥി പുത്തസമം പേമ**ന്തി വിരൂപേപി ഹി അത്തനോ പുത്തകേ സുവണ്ണബിമ്ബകം വിയ മഞ്ഞന്തി, മാലാഗുളേ വിയ സീസാദീസു കത്വാ പരിഹരമാനാ തേഹി ഓഹദിതാപി ഓമുത്തികാപി ഗന്ധവിലേപനപതിതാ വിയ സോമനസ്സം ആപജ്ജന്തി. തേനാഹ - ''നത്ഥി പുത്തസമം പേമ''ന്തി . പുത്തപേമസമം പേമം നാമ നത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി. **ഗോസമിതം ധന**ന്തി ഗോഹി സമം ഗോധനസമം ഗോധനസദിസം അഞ്ഞം ധനം നാമ നത്ഥി ഭഗവാതി ആഹ. **സൂരിയസമാ ആഭാ**തി സൂരിയാഭായ സമാ അഞ്ഞാ ആഭാ നാമ നത്ഥീതി ദസ്സേതി. **സമുദ്ദപരമാ**തി യേ കേചി അഞ്ഞേ സരാ നാമ, സബ്ബേ തേ സമുദ്ദപരമാ, സമുദ്ദോ തേസം ഉത്തമോ, സമുദ്ദസദിസം അഞ്ഞം ഉദകനിധാനം നാമ നത്ഥി, ഭഗവാതി.

യസ്മാ പന അത്തപേമേന സമം പേമം നാമ നത്ഥി. മാതാപിതാദയോ ഹി ഛഡ്ഡേത്വാപി പുത്തധീതാദയോ ച അപോസേത്വാപി സത്താ അത്താനമേവ പോസേന്തി. ധഞ്ഞേന ച സമം ധനം നാമ നത്ഥി. (യദാ ഹി സത്താ ദുബ്ഭിക്ഖാ ഹോന്തി), തഥാരൂപേ ഹി കാലേ ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണാദീനി ഗോമഹിംസാദീനിപി ധഞ്ഞഗ്ഗഹണത്ഥം ധഞ്ഞസാമികാനമേവ സന്തികം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തി. പഞ്ഞായ ച സമാ ആഭാ നാമ നത്ഥി. സൂരിയാദയോ ഹി ഏകദേസംയേവ ഓഭാസന്തി, പച്ചുപ്പന്നമേവ ച തമം വിനോദേന്തി. പഞ്ഞാ പന ദസസഹസ്സിമ്പി ലോകധാതും ഏകപ്പജ്ജോതം കാതും സക്കോതി, അതീതംസാദിപടിച്ഛാദകഞ്ച തമം വിധമതി. മേഘവുട്ഠിയാ ച സമോ സരോ നാമ നത്ഥി. നദീവാപി ഹോതു തലാകാദീനി വാ, വുട്ഠിസമോ സരോ നാമ നത്ഥി. മേഘവുട്ഠിയാ ഹി പച്ഛിന്നായ മഹാസമുദ്ദോ അങ്ഗുലിപബ്ബതേമനമത്തമ്പി ഉദകം ന ഹോതി, വുട്ഠിയാ പന പവത്തമാനായ യാവ ആഭസ്സരഭവനാപി ഏകോദകം ഹോതി. തസ്മാ ഭഗവാ ദേവതായ പടിഗാഥം വദന്തോ **നത്ഥി അത്തസമം പേമ**ന്തിആദിമാഹാതി.

നത്ഥിപുത്തസമസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ഖത്തിയസുത്തവണ്ണനാ

൧൪. ചതുത്ഥേ **ഖത്തിയോ ദ്വിപദ**ന്തി ദ്വിപദാനം രാജാ സേട്ഠോ. **കോമാരീ**തി കുമാരികാലേ ഗഹിതാ. അയം സേസഭരിയാനം സേട്ഠാതി വദതി. **പുബ്ബജോ**തി പഠമം ജാതോ കാണോ വാപി ഹോതു കുണിആദീനം വാ അഞ്ഞതരോ, യോ പഠമം ജാതോ, അയമേവ പുത്തോ ഇമിസ്സാ ദേവതായ വാദേ സേട്ഠോ നാമ ഹോതി. യസ്മാ പന ദ്വിപദാദീനം ബുദ്ധാദയോ സേട്ഠാ, തസ്മാ ഭഗവാ പടിഗാഥം ആഹ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി ഭഗവാ സബ്ബേസംയേവ അപദാദിഭേദാനം സത്താനം സേട്ഠോ, ഉപ്പജ്ജമാനോ പനേസ സബ്ബസത്തസേട്ഠോ ദ്വിപദേസുയേവ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ **സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദം സേട്ഠോ**തി ആഹ. ദ്വിപദേസു ഉപ്പന്നസ്സ ചസ്സ സബ്ബസത്തസേട്ഠഭാവോ അപ്പടിഹതോവ ഹോതി. **ആജാനീയോ**തി ഹത്ഥീ വാ ഹോതു അസ്സാദീസു അഞ്ഞതരോ വാ, യോ കാരണം ജാനാതി, അയം ആജാനീയോവ ചതുപ്പദാനം സേട്ഠോതി അത്ഥോ. കൂടകണ്ണരഞ്ഞോ ഗുളവണ്ണഅസ്സോ വിയ. രാജാ കിര പാചീനദ്വാരേന നിക്ഖമിത്വാ ചേതിയപബ്ബതം ഗമിസ്സാമീതി കലമ്ബനദീതീരം സമ്പത്തോ, അസ്സോ തീരേ ഠത്വാ ഉദകം ഓതരിതും ന ഇച്ഛതി , രാജാ അസ്സാചരിയം ആമന്തേത്വാ, ''അഹോ വത തയാ അസ്സോ സിക്ഖാപിതോ ഉദകം ഓതരിതും ന ഇച്ഛതീ''തി ആഹ. ആചരിയോ ''സുസിക്ഖാപിതോ ദേവ അസ്സോ, ഏതസ്സ ഹി ചിത്തം - 'സചാഹം ഉദകം ഓതരിസ്സാമി, വാലം തേമിസ്സതി, വാലേ തിന്തേ രഞ്ഞോ അങ്ഗേ ഉദകം പാതേയ്യാ'തി, ഏവം തുമ്ഹാകം സരീരേ ഉദകപാതനഭയേന ന ഓതരതി, വാലം ഗണ്ഹാപേഥാ''തി ആഹ. രാജാ തഥാ കാരേസി. അസ്സോ വേഗേന ഓതരിത്വാ പാരം ഗതോ. **സുസ്സൂസാ**തി സുസ്സൂസമാനാ. കുമാരികാലേ വാ ഗഹിതാ ഹോതു പച്ഛാ വാ, സുരൂപാ വാ വിരൂപാ വാ, യാ സാമികം സുസ്സൂസതി പരിചരതി തോസേതി, സാ ഭരിയാനം സേട്ഠാ. **അസ്സവോ**തി ആസുണമാനോ. ജേട്ഠോ വാ ഹി ഹോതു കനിട്ഠോ വാ, യോ മാതാപിതൂനം വചനം സുണാതി, സമ്പടിച്ഛതി, ഓവാദപടികരോ ഹോതി, അയം പുത്താനം സേട്ഠോ, അഞ്ഞേഹി സന്ധിച്ഛേദകാദിചോരേഹി പുത്തേഹി കോ അത്ഥോ ദേവതേതി.

ഖത്തിയസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. സണമാനസുത്തവണ്ണനാ

൧൭. പഞ്ചമേ **ഠിതേ മജ്ഝന്ഹികേ**തി ഠിതമജ്ഝന്ഹികേ. **സന്നിസീവേസൂ**തി യഥാ ഫാസുകട്ഠാനം ഉപഗന്ത്വാ സന്നിസിന്നേസു വിസ്സമമാനേസു. ഠിതമജ്ഝന്ഹികകാലോ നാമേസ സബ്ബസത്താനം ഇരിയാപഥദുബ്ബല്യകാലോ. ഇധ പന പക്ഖീനംയേവ വസേന ദസ്സിതോ. **സണതേവാ**തി സണതി വിയ മഹാവിരവം വിയ മുച്ചതി. സണമാനമേവ ചേത്ഥ ''സണതേവാ''തി വുത്തം. തപ്പടിഭാഗം നാമേതം. നിദാഘസമയസ്മിഞ്ഹി ഠിതമജ്ഝന്ഹികകാലേ ചതുപ്പദഗണേസു ചേവ പക്ഖീഗണേസു ച സന്നിസിന്നേസു വാതപൂരിതാനം സുസിരരുക്ഖാനഞ്ചേവ ഛിദ്ദവേണുപബ്ബാനഞ്ച ഖന്ധേന ഖന്ധം സാഖായ സാഖം സങ്ഘട്ടയന്താനം പാദപാനഞ്ച അരഞ്ഞമജ്ഝേ മഹാസദ്ദോ ഉപ്പജ്ജതി . തം സന്ധായേതം വുത്തം. **തം ഭയം പടിഭാതി മ**ന്തി തം ഏവരൂപേ കാലേ മഹാഅരഞ്ഞസ്സ സണമാനം മയ്ഹം ഭയം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി. ദന്ധപഞ്ഞാ കിരേസാ ദേവതാ തസ്മിം ഖണേ അത്തനോ നിസജ്ജഫാസുകം കഥാഫാസുകം ദുതിയകം അലഭന്തീ ഏവമാഹ. യസ്മാ പന താദിസേ കാലേ പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തസ്സ വിവിത്തേ അരഞ്ഞായതനേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ നിസിന്നസ്സ ഭിക്ഖുനോ അനപ്പകം സുഖം ഉപ്പജ്ജതി, യം സന്ധായ വുത്തം -

''സുഞ്ഞാഗാരം പവിട്ഠസ്സ, സന്തചിത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ;
അമാനുസീ രതീ ഹോതി, സമ്മാ ധമ്മം വിപസ്സതോ''തി. (ധ॰ പ॰ ൩൭൩) ച,

''പുരതോ പച്ഛതോ വാപി, അപരോ ചേ ന വിജ്ജതി;
അതീവ ഫാസു ഭവതി, ഏകസ്സ വസതോ വനേ''തി. (ഥേരഗാ॰ ൫൩൭) ച;

തസ്മാ ഭഗവാ ദുതിയം ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **സാ രതി പടിഭാതി മ**ന്തി യാ ഏവരൂപേ കാലേ ഏകകസ്സ നിസജ്ജാ നാമ, സാ രതി മയ്ഹം ഉപട്ഠാതീതി അത്ഥോ. സേസം താദിസമേവാതി.

സണമാനസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. നിദ്ദാതന്ദീസുത്തവണ്ണനാ

൧൮. ഛട്ഠേ **നിദ്ദാ**തി, ''അഭിജാനാമഹം, അഗ്ഗിവേസ്സന, ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമേ മാസേ നിദ്ദം ഓക്കമിതാ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൩൮൭) ഏവരൂപായ അബ്യാകതനിദ്ദായ പുബ്ബഭാഗാപരഭാഗേസു സേഖപുഥുജ്ജനാനം സസങ്ഖാരികഅകുസലേ ചിത്തേ ഉപ്പന്നം ഥിനമിദ്ധം. **തന്ദീ**തി അതിച്ഛാതാതിസീതാദികാലേസു ഉപ്പന്നം ആഗന്തുകം ആലസിയം. വുത്തമ്പി ചേതം - ''തത്ഥ കതമാ തന്ദീ? യാ തന്ദീ തന്ദിയനാ തന്ദിമനതാ ആലസ്യം ആലസ്യായനാ ആലസ്യായിതത്തം, അയം വുച്ചതി തന്ദീ''തി (വിഭ॰ ൮൫൬). **വിജമ്ഭിതാ**തി കായവിജമ്ഭനാ. **അരതീ**തി അകുസലപക്ഖാ ഉക്കണ്ഠിതതാ. **ഭത്തസമ്മദോ**തി ഭത്തമുച്ഛാ ഭത്തകിലമഥോ. വിത്ഥാരോ പന തേസം - ''തത്ഥ കതമാ വിജമ്ഭിതാ? യാ കായസ്സ ജമ്ഭനാ വിജമ്ഭനാ''തിആദിനാ നയേന അഭിധമ്മേ ആഗതോവ. **ഏതേനാ**തി ഏതേന നിദ്ദാദിനാ ഉപക്കിലേസേന ഉപക്കിലിട്ഠോ നിവാരിതപാതുഭാവോ.

നപ്പകാസതീതി ന ജോതതി, ന പാതുഭവതീതി അത്ഥോ. **അരിയമഗ്ഗോ**തി ലോകുത്തരമഗ്ഗോ. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം ലോകേ. **പാണിന**ന്തി സത്താനം. **വീരിയേനാ**തി മഗ്ഗസഹജാതവീരിയേന. **നം പണാമേത്വാ**തി ഏതം കിലേസജാതം നീഹരിത്വാ. **അരിയമഗ്ഗോ**തി ലോകിയലോകുത്തരമഗ്ഗോ. ഇതി മഗ്ഗേനേവ ഉപക്കിലേസേ നീഹരിത്വാ മഗ്ഗസ്സ വിസുദ്ധി വുത്താതി.

നിദ്ദാതന്ദീസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ദുക്കരസുത്തവണ്ണനാ

൧൭. സത്തമേ **ദുത്തിതിക്ഖ**ന്തി ദുക്ഖമം ദുഅധിവാസിയം. **അബ്യത്തേനാ**തി ബാലേന. **സാമഞ്ഞ**ന്തി സമണധമ്മോ. ഇമിനാ ദേവതാ ഇദം ദസ്സേതി - യം പണ്ഡിതാ കുലപുത്താ ദസപി വസ്സാനി വീസതിപി സട്ഠിപി വസ്സാനി ദന്തേ അഭിദന്തമാധായ ജിവ്ഹായ താലും ആഹച്ചപി ചേതസാ ചിത്തം അഭിനിഗ്ഗണ്ഹിത്വാപി ഏകാസനം ഏകഭത്തം പടിസേവമാനാ ആപാണകോടികം ബ്രഹ്മചരിയം ചരന്താ സാമഞ്ഞം കരോന്തി. തം ഭഗവാ ബാലോ അബ്യത്തോ കാതും ന സക്കോതീതി. **ബഹൂ ഹി തത്ഥ സമ്ബാധാ**തി തസ്മിം സാമഞ്ഞസങ്ഖാതേ അരിയമഗ്ഗേ ബഹൂ സമ്ബാധാ മഗ്ഗാധിഗമായ പടിപന്നസ്സ പുബ്ബഭാഗേ ബഹൂ പരിസ്സയാതി ദസ്സേതി.

ചിത്തഞ്ചേ ന നിവാരയേതി യദി അയോനിസോ ഉപ്പന്നം ചിത്തം ന നിവാരേയ്യ, കതി അഹാനി സാമഞ്ഞം ചരേയ്യ? ഏകദിവസമ്പി ന ചരേയ്യ. ചിത്തവസികോ ഹി സമണധമ്മം കാതും ന സക്കോതി. **പദേ പദേ**തി ആരമ്മണേ ആരമ്മണേ. ആരമ്മണഞ്ഹി ഇധ പദന്തി അധിപ്പേതം. യസ്മിം യസ്മിം ഹി ആരമ്മണേ കിലേസോ ഉപ്പജ്ജതി, തത്ഥ തത്ഥ ബാലോ വിസീദതി നാമ. ഇരിയാപഥപദമ്പി വട്ടതി. ഗമനാദീസു ഹി യത്ഥ യത്ഥ കിലേസോ ഉപ്പജ്ജതി, തത്ഥ തത്ഥേവ വിസീദതി നാമ. **സങ്കപ്പാന**ന്തി കാമസങ്കപ്പാദീനം.

കുമ്മോ വാതി കച്ഛപോ വിയ. **അങ്ഗാനീ**തി ഗീവപഞ്ചമാനി അങ്ഗാനി. **സമോദഹ**ന്തി സമോദഹന്തോ, സമോദഹിത്വാ വാ. **മനോവിതക്കേ**തി മനമ്ഹി ഉപ്പന്നവിതക്കേ. ഏത്താവതാ ഇദം ദസ്സേതി - യഥാ കുമ്മോ സോണ്ഡിപഞ്ചമാനി അങ്ഗാനി സകേ കപാലേ സമോദഹന്തോ സിങ്ഗാലസ്സ ഓതാരം ന ദേതി, സമോദഹിത്വാ ചസ്സ അപ്പസയ്ഹതം ആപജ്ജതി, ഏവമേവം ഭിക്ഖു മനമ്ഹി ഉപ്പന്നവിതക്കേ സകേ ആരമ്മണകപാലേ സമോദഹം മാരസ്സ ഓതാരം ന ദേതി, സമോദഹിത്വാ ചസ്സ അപ്പസയ്ഹതം ആപജ്ജതീതി. **അനിസ്സിതോ**തി തണ്ഹാദിട്ഠിനിസ്സയേഹി അനിസ്സിതോ ഹുത്വാ. **അഹേഠയാനോ**തി അവിഹിംസമാനോ. **പരിനിബ്ബുതോ**തി കിലേസനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോ. **നൂപവദേയ്യ കഞ്ചീ**തി യംകിഞ്ചി പുഗ്ഗലം ആചാരവിപത്തിആദീസു യായ കായചി മങ്കും കാതുകാമോ ഹുത്വാ ന വദേയ്യ, "കാലേന വക്ഖാമി നോ അകാലേനാ"തിആദയോ പന പഞ്ച ധമ്മേ അജ്ഝത്തം ഉപട്ഠപേത്വാ ഉല്ലുമ്പനസഭാവസണ്ഠിതേന ചിത്തേന കാരുഞ്ഞതം പടിച്ച വദേയ്യാതി.

ദുക്കരസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. ഹിരീസുത്തവണ്ണനാ

൭൮. അട്ഠമേ **ഹിരീനിസേധോതി** ഹിരിയാ അകുസലേ ധമ്മേ നിസേധേതീതി ഹിരീനിസേധോ. **കോചി ലോകസ്മിം വിജ്ജതീ**തി കോചി ഏവരൂപോ വിജ്ജതീതി പുച്ഛതി. **യോ നിന്ദം അപബോധതീ**തി യോ ഗരഹം അപഹരന്തോ ബുജ്ഝതി. **അസ്സോ ഭദ്രോ കസാമിവാ**തി യഥാ ഭദ്രോ അസ്സാജാനീയോ കസം അപഹരന്തോ ബുജ്ഝതി, പതോദച്ഛായം ദിസ്വാ സംവിജ്ഝന്തോ വിയ കസായ അത്തനി നിപാതം ന ദേതി, ഏവമേവ യോ ഭിക്ഖു ഭൂതസ്സ ദസഅക്കോസവത്ഥുനോ അത്തനി നിപാതം അദദന്തോ നിന്ദം അപബോധതി അപഹരന്തോ ബുജ്ഝതി, ഏവരൂപോ കോചി ഖീണാസവോ വിജ്ജതീതി പുച്ഛതി. അഭൂതക്കോസേന പന പരിമുത്തോ നാമ നത്ഥി. **തനുയാ**തി തനുകാ, ഹിരിയാ അകുസലേ ധമ്മേ നിസേധേത്വാ ചരന്താ ഖീണാസവാ നാമ അപ്പകാതി അത്ഥോ. **സദാ സതാ**തി നിച്ചകാലം സതിവേപുല്ലേന സമന്നാഗതാ. **അന്തം ദുക്ഖസ്സ പപ്പുയ്യാ**തി വട്ടദുക്ഖസ്സ കോടിം അന്തഭൂതം നിബ്ബാനം പാപുണിത്വാ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

ഹിരീസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. കുടികാസുത്തവണ്ണനാ

൭൯. നവമേ **കച്ചി തേ കുടികാ**തി അയം ദേവതാ ദസ മാസേ അന്തോവസനട്ഠാനട്ഠേന മാതരം കുടികം കത്വാ, യഥാ സകുണാ ദിവസം ഗോചരപസുതാ രത്തിം കുലാവകം അല്ലീയന്തി, ഏവമേവം സത്താ തത്ഥ തത്ഥ ഗന്ത്വാപി മാതുഗാമസ്സ സന്തികം ആഗച്ഛന്തി, ആലയവസേന ഭരിയം കുലാവകം കത്വാ. കുലപവേണിം സന്താനകട്ഠേന പുത്തേ സന്താനകേ കത്വാ, തണ്ഹം ബന്ധനം കത്വാ, ഗാഥാബന്ധനേന ഇമേ പഞ്ഹേ സമോധാനേത്വാ ഭഗവന്തം പുച്ഛി, ഭഗവാപിസ്സാ വിസ്സജ്ജേന്തോ **തഗ്ഘാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **തഗ്ഘാ**തി ഏകംസവചനേ നിപാതോ. **നത്ഥീ**തി പഹായ പബ്ബജിതത്താ വട്ടസ്മിം വാ പുന മാതുകുച്ഛിവാസസ്സ ദാരഭരണസ്സ പുത്തനിബ്ബത്തിയാ വാ അഭാവതോ നത്ഥി.

ദേവതാ "മയാ സന്നാഹം ബന്ധിത്വാ ഗുള്ഹാ പഞ്ഹാ പുച്ഛിതാ, അയഞ്ച സമണോ പുച്ഛിതമത്തേയേവ വിസ്സജ്ജേസി, ജാനം നു ഖോ മേ അജ്ഝാസയം കഥേസി, ഉദാഹു അജാനം യം വാ തം വാ മുഖാരുള്ഹം കഥേസീ"തി ചിന്തേത്വാ പുന **കിന്താഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കിന്താഹ**ന്തി കിം തേ അഹം. അഥസ്സാ ഭഗവാ ആചിക്ഖന്തോ **മാതര**ന്തിആദിമാഹ. **സാഹു തേ**തി ഗാഥായ അനുമോദിത്വാ സമ്പഹംസിത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജേത്വാ അത്തനോ ദേവട്ഠാനമേവ ഗതാതി.

കുടികാസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. സമിദ്ധിസുത്തവണ്ണനാ

൨൦. ദസമേ **തപോദാരാമേ**തി തപോദസ്സ തത്തോദകസ്സ രഹദസ്സ വസേന ഏവം ലദ്ധനാമേ ആരാമേ. വേഭാരപബ്ബതസ്സ കിര ഹേട്ഠാ ഭുമ്മട്ഠകനാഗാനം പഞ്ചയോജനസതികം നാഗഭവനം ദേവലോകസദിസം മണിമയേന തലേന ആരാമുയ്യാനേഹി ച സമന്നാഗതം. തത്ഥ നാഗാനം കീളനട്ഠാനേ മഹാഉദകരഹദോ, തതോ തപോദാ നാമ നദീ സന്ദതി കുഥിതാ ഉണ്ഹോദകാ.

കസ്മാ പനേസാ ഏദിസാ? രാജഗഹം കിര പരിവാരേത്വാ മഹാപേതലോകോ തിട്ഠതി, തത്ഥ ദ്വിന്നം മഹാലോഹകുമ്ഭിനിരയാനം അന്തരേന അയം തപോദാ ആഗച്ഛതി, തസ്മാ കുഥിതാ സന്ദതി. വുത്തമ്പി ചേതം -

> “യതായം, ഭിക്ഖവേ, തപോദാ സന്ദതി, സോ ദഹോ അച്ഛോദകോ സീതോദകോ സാതോദകോ സേതോദകോ സുപ്പതിത്ഥോ രമണീയോ പഹൂതമച്ഛകച്ഛപോ, ചക്കമത്താനി ച പദുമാനി പുപ്ഫന്തി. അപിചായം, ഭിക്ഖവേ, തപോദാ ദ്വിന്നം മഹാനിരയാനം അന്തരികായ ആഗച്ഛതി, തേനായം തപോദാ കുഥിതാ സന്ദതീ”തി (പാരാ॰ ൨൩൧).

ഇമസ്സ പന ആരാമസ്സ അഭിമുഖട്ഠാനേ തതോ മഹാഉദകരഹദോ ജാതോ, തസ്സ വസേനായം വിഹാരോ “തപോദാരാമോ”തി വുച്ചതി.

സമിദ്ധീതി തസ്സ കിര ഥേരസ്സ അത്തഭാവോ സമിദ്ധോ അഭിരൂപോ പാസാദികോ, തസ്മാ “സമിദ്ധീ”ത്വേവ സങ്ഖം ഗതോ. **ഗത്താനി പരിസിഞ്ചിതു**ന്തി പധാനികത്ഥേരോ ഏസ, ബലവപച്ചൂസേ ഉട്ഠായാസനാ സരീരം ഉതും ഗാഹാപേത്വാ ബഹി സട്ഠിഹത്ഥമത്തേ മഹാചങ്കമേ അപരാപരം ചങ്കമിത്വാ “സേദഗഹിതേഹി ഗത്തേഹി പരിഭുഞ്ജമാനം സേനാസനം കിലിസ്സതീ”തി മഞ്ഞമാനോ ഗത്താനി പരിസിഞ്ചനത്ഥം സരീരധോവനത്ഥം ഉപസങ്കമി. **ഏകചീവരോ അട്ഠാസീ**തി നിവാസനം നിവാസേത്വാ കായബന്ധനം ബന്ധിത്വാ ചീവരം ഹത്ഥേന ഗഹേത്വാ അട്ഠാസി.

ഗത്താനി പുബ്ബാപയമാനോതി ഗത്താനി പുബ്ബസദിസാനി വോദകാനി കുരുമാനോ. അല്ലസരീരേ പാരുതം ഹി ചീവരം കിലിസ്സതി ദുഗ്ഗന്ധം ഹോതി, ന ചേതം വത്തം. ഥേരോ പന വത്തസമ്പന്നോ, തസ്മാ വത്തേ ഠിതോവ ന്ഹായിത്വാ പച്ചുത്തരിത്വാ അട്ഠാസി. തത്ഥ ഇദം ന്ഹാനവത്തം - ഉദകതിത്ഥം ഗന്ത്വാ യത്ഥ കത്ഥചി ചീവരാനി നിക്ഖിപിത്വാ വേഗേന ഠിതകേനേവ ന ഓതരിതബ്ബം, സബ്ബദിസാ പന ഓലോകേത്വാ വിവിത്തഭാവം ഞത്വാ ഖാണുഗുമ്ബലതാദീനി വവത്ഥപേത്വാ തിക്ഖത്തും ഉക്കാസിത്വാ അവകുജ്ജ ഠിതേന ഉത്തരാസങ്ഗചീവരം അപനേത്വാ പസാരേതബ്ബം, കായബന്ധനം മോചേത്വാ ചീവരപിട്ഠേയേവ ഠപേതബ്ബം. സചേ ഉദകസാടികാ നത്ഥി, ഉദകന്തേ ഉക്കുടികം നിസീദിത്വാ നിവാസനം മോചേത്വാ സചേ സിന്നട്ഠാനം അത്ഥി, പസാരേതബ്ബം. നോ ചേ അത്ഥി, സംഹരിത്വാ ഠപേതബ്ബം. ഉദകം ഓതരന്തേന സണികം നാഭിപ്പമാണമത്തം ഓതരിത്വാ വീചിം അനുട്ഠാപേന്തേന സദ്ദം അകരോന്തേന നിവത്തിത്വാ ആഗതദിസാഭിമുഖേന നിമുജ്ജിതബ്ബം, ഏവം ചീവരം രക്ഖിതം ഹോതി. ഉമ്മുജ്ജന്തേനപി സദ്ദം അകരോന്തേന സണികം ഉമ്മുജ്ജിത്വാ ന്ഹാനപരിയോസാനേ ഉദകന്തേ ഉക്കുടികേന നിസീദിത്വാ നിവാസനം പരിക്ഖിപിത്വാ ഉട്ഠായ സുപരിമണ്ഡലം നിവാസേത്വാ കായബന്ധനം ബന്ധിത്വാ ചീവരം അപാരുപിത്വാവ ഠാതബ്ബന്തി.

ഥേരോപി തഥാ ന്ഹായിത്വാ പച്ചുത്തരിത്വാ വിഗച്ഛമാനഉദകം കായം ഓലോകയമാനോ അട്ഠാസി. തസ്സ പകതിയാപി പാസാദികസ്സ പച്ചൂസസമയേ സമ്മാ പരിണതാഹാരസ്സ ഉണ്ഹോദകേന ന്ഹാതസ്സ അതിവിയ മുഖവണ്ണോ വിരോചി, ബന്ധനാ പവുത്തതാലഫലം വിയ പഭാസമ്പന്നോ പുണ്ണചന്ദോ വിയ തങ്ഖണവികസിതപദുമം വിയ മുഖം സസ്സിരികം അഹോസി, സരീരവണ്ണോപി വിപ്പസീദി. തസ്മിം സമയേ വനസണ്ഡേ അധിവത്ഥാ ഭുമ്മദേവതാ പാസാദികം

ഭിക്ഖും ഓലോകയമാനാ സമനം നിഗ്ഗഹേതും അസക്കോന്തീ കാമപരിളാഹാഭിഭൂതാ ഹുത്വാ, "ഥേരം പലോഭേസ്സാമീ"തി അത്തഭാവം ഉളാരേന അലങ്കാരേന അലങ്കരിത്വാ സഹസ്സവട്ടിപദീപം പജ്ജലമാനാ വിയ ചന്ദം ഉട്ഠാപയമാനാ വിയ സകലാരാമം ഏകോഭാസം കത്വാ ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ അവന്ദിത്വാവ വേഹാസേ ഠിതാ ഗാഥം അഭാസി. തേന വുത്തം - "അഥ ഖോ അഞ്ഞതരാ ദേവതാ...പേ॰... അജ്ഝഭാസീ"തി.

അഭുത്വാതി പഞ്ച കാമഗുണേ അപരിഭുഞ്ജിത്വാ. **ഭിക്ഖസീ**തി പിണ്ഡായ ചരസി. **മാ തം കാലോ ഉപച്ചഗാ**തി ഏത്ഥ കാലോ നാമ പഞ്ചകാമഗുണപടിസേവനക്ഖമോ ദഹരയോബ്ബനകാലോ. ജരാജിണ്ണേന ഹി ഓഭഗ്ഗേന ദണ്ഡപരായണേന പവേധമാനേന കാസസാസാഭിഭൂതേന ന സക്കാ കാമേ പരിഭുഞ്ജിതും. ഇതി ഇമം കാലം സന്ധായ ദേവതാ "മാ തം കാലോ ഉപച്ചഗാ"തി ആഹ. തത്ഥ **മാ ഉപച്ചഗാ**തി മാ അതിക്കമി.

കാലം വോഹം ന ജാനാമീതി ഏത്ഥ **വോ**തി നിപാതമത്തം. **കാലം ന ജാനാമീ**തി മരണകാലം സന്ധായ വദതി. സത്താനഞ്ഹി -

"ജീവിതം ബ്യാധി കാലോ ച, ദേഹനിക്ഖേപനം ഗതി;
പഞ്ചേതേ ജീവലോകസ്മിം, അനിമിത്താ ന നായരേ".

തത്ഥ **ജീവിതം** താവ "ഏത്തകമേവ, ന ഇതോ പര"ന്തി വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്തം. കലലകാലേപി ഹി സത്താ മരന്തി, അബ്ബുദ-പേസി-ഘന-അഡ്ഢമാസ-ഏകമാസ-ദ്വേമാസ-തേമാസ-ചതുമാസപഞ്ചമാസ...പേ॰... ദസമാസകാലേപി, കുച്ഛിതോ നിക്ഖന്തസമയേപി, തതോ പരം വസ്സസതസ്സ അന്തോപി ബഹിപി മരന്തിയേവ. **ബ്യാധി**പി "ഇമിനാവ ബ്യാധിനാ സത്താ മരന്തി, ന അഞ്ഞേനാ"തി വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്തോ. ചക്ഖുരോഗേനപി ഹി സത്താ മരന്തി സോതരോഗാദീനം അഞ്ഞതരേനപി. **കാലോ**പി, "ഇമസ്മിം യേവ കാലേ മരിതബ്ബം, ന അഞ്ഞസ്മി"ന്തി ഏവം വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്തോ. പുബ്ബണ്ഹേപി ഹി സത്താ മരന്തി മജ്ഝന്ഹികാദീനം അഞ്ഞതരസ്മിമ്പി. **ദേഹനിക്ഖേപന**മ്പി, "ഇധേവ മീയമാനാനം ദേഹേന പതിതബ്ബം, ന അഞ്ഞത്ഥാ"തി ഏവം വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്തം. അന്തോഗാമേ ജാതാനഞ്ഹി ബഹിഗാമേപി അത്തഭാവോ പതതി, ബഹിഗാമേപി ജാതാനം അന്തോഗാമേപി. തഥാ ഥലജാനം ജലേ, ജലജാനം ഥലേതി അനേകപ്പകാരതോ വിത്ഥാരേതബ്ബം. **ഗതി**പി, "ഇതോ ചുതേന ഇധ നിബ്ബത്തിതബ്ബ"ന്തി ഏവം വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്താ. ദേവലോകതോ ഹി ചുതാ മനുസ്സേസുപി നിബ്ബത്തന്തി , മനുസ്സലോകതോ ചുതാ ദേവലോകാദീനം യത്ഥ കത്ഥചി നിബ്ബത്തന്തീതി ഏവം യന്തേ യുത്തഗോണോ വിയ ഗതിപഞ്ചകേ ലോകോ സമ്പരിവത്തതി. തസ്സേവം സമ്പരിവത്തതോ "ഇമസ്മിം നാമ കാലേ മരണം ഭവിസ്സതീ"തി ഇമം മരണസ്സ കാലം വോഹം ന ജാനാമി.

ഛന്നോ കാലോ ന ദിസ്സതീതി അയം കാലോ മയ്ഹം പടിച്ഛന്നോ അവിഭൂതോ ന പഞ്ഞായതി. **തസ്മാ**തി യസ്മാ അയം കാലോ പടിച്ഛന്നോ ന പഞ്ഞായതി, തസ്മാ പഞ്ച കാമഗുണേ അഭുത്വാവ ഭിക്ഖാമി. **മാ മം കാലോ ഉപച്ചഗാ**തി ഏത്ഥ സമണധമ്മകരണകാലം സന്ധായ "കാലോ"തി ആഹ. അയഞ്ഹി സമണധമ്മോ നാമ പച്ഛിമേ കാലേ തിസ്സോ വയോസീമാ

അതിക്കന്തേന ഓഭഗ്ഗേന ദണ്ഡപരായണേന പവേധമാനേന കാസസാസാഭിഭൂതേന ന സക്കാ കാതും. തദാ ഹി ന സക്കാ ഹോതി ഇച്ഛിതിച്ഛിതം ബുദ്ധവചനം വാ ഗണ്ഹിതും, ധുതങ്ഗം വാ പരിഭുഞ്ജിതും, അരഞ്ഞവാസം വാ വസിതും, ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ സമാപത്തിം വാ സമാപജ്ജിതും, പദഭാണ-സരഭഞ്ഞധമ്മകഥാ-അനുമോദനാദീനി വാ കാതും, തരുണയോബ്ബനകാലേ പനേതം സബ്ബം സക്കാ കാതുന്തി അയം സമണധമ്മകരണസ്സ കാലോ മാ മം ഉപച്ചഗാ, യാവ മം നാതിക്കമതി, താവ കാമേ അഭുത്വാവ സമണധമ്മം കരോമീതി ആഹ.

പഥവിയം പതിട്ഠഹിത്വാതി സാ കിര ദേവതാ - ''അയം ഭിക്ഖു സമണധമ്മകരണസ്സ കാലം നാമ കഥേതി, അകാലം നാമ കഥേതി, സഹേതുകം കഥേതി സാനിസംസ''ന്തി ഏത്താവതാവ ഥേരേ ലജ്ജം പച്ചുപട്ഠാപേത്വാ മഹാബ്രഹ്മം വിയ അഗ്ഗിക്ഖന്ധം വിയ ച നം മഞ്ഞമാനാ ഗാരവജാതാ ആകാസാ ഓരുയ്ഹ പഥവിയം അട്ഠാസി, തം സന്ധായേതം വുത്തം. കിഞ്ചാപി പഥവിയം ഠിതാ, യേന പനത്ഥേന ആഗതാ, പുനപി തമേവ ഗഹേത്വാ **ദഹരോ ത്വ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സുസൂ**തി തരുണോ. **കാളകേസോ**തി സുട്ഠു കാളകേസോ. **ഭദ്രേനാ**തി ഭദ്ദകേന. ഏകച്ചോ ഹി ദഹരോപി സമാനോ കാണോ വാ ഹോതി കുണിആദീനം വാ അഞ്ഞതരോ, സോ ഭദ്രേന യോബ്ബനേന സമന്നാഗതോ നാമ ന ഹോതി. യോ പന അഭിരൂപോ ഹോതി ദസ്സനീയോ പാസാദികോ സബ്ബസമ്പത്തിസമ്പന്നോ, യം യദേവ അലങ്കാരപരിഹാരം ഇച്ഛതി, തേന തേന അലങ്കതോ ദേവപുത്തോ വിയ ചരതി, അയം ഭദ്രേന യോബ്ബനേന സമന്നാഗതോ നാമ ഹോതി. ഥേരോ ച ഉത്തമരൂപസമ്പന്നോ, തേന നം ഏവമാഹ.

അനിക്കീളിതാവീ കാമേസൂതി കാമേസു അകീളിതകീളോ അഭുത്താവീ, അകതകാമകീളോതി അത്ഥോ. **മാ സന്ദിട്ഠികം ഹിത്വാ**തി യേഭുയ്യേന ഹി താ അദിട്ഠസച്ചാ അവീതരാഗാ അപരചിത്തവിദൂനിയോ ദേവതാ ഭിക്ഖൂ ദസപി വസ്സാനി വീസതിമ്പി...പേ॰... സട്ഠിമ്പി വസ്സാനി പരിസുദ്ധം അഖണ്ഡം ബ്രഹ്മചരിയം ചരമാനേ ദിസ്വാ - ''ഇമേ ഭിക്ഖൂ മാനുസകേ പഞ്ച കാമഗുണേ പഹായ ദിബ്ബേ കാമേ പത്ഥയന്താ സമണധമ്മം കരോന്തീ''തി സഞ്ഞം ഉപ്പാദേന്തി, അയമ്പി തത്ഥേവ ഉപ്പാദേസി. തസ്മാ മാനുസകേ കാമേ സന്ദിട്ഠികേ, ദിബ്ബേ ച കാലികേ കത്വാ ഏവമാഹ.

ന ഖോ അഹം, ആവുസോതി, ആവുസോ, അഹം സന്ദിട്ഠികേ കാമേ ഹിത്വാ കാലികേ കാമേ ന അനുധാവാമി ന പത്ഥേമി ന പിഹേമി. **കലികഞ്ച ഖോ അഹം, ആവുസോ**തി അഹം ഖോ, ആവുസോ, കാലികം കാമം ഹിത്വാ സന്ദിട്ഠികം ലോകുത്തരധമ്മം അനുധാവാമി. ഇതി ഥേരോ ചിത്താനന്തരം അലദ്ധബ്ബതായ ദിബ്ബേപി മാനുസകേപി പഞ്ച കാമഗുണേ **കാലികാ**തി അകാസി, ചിത്താനന്തരം ലദ്ധബ്ബതായ ലോകുത്തരധമ്മം **സന്ദിട്ഠിക**ന്തി. പഞ്ചകാമഗുണേസു സമോഹിതേസുപി സമ്പന്നകാമസ്സാപി കാമിനോ ചിത്താനന്തരം ഇച്ഛിതിച്ഛിതാരമ്മണാനുഭവനം ന സമ്പജ്ജതി. ചക്ഖുദ്വാരേ ഇട്ഠാരമ്മണം അനുഭവിതുകാമേന ഹി ചിത്തകാരപോത്ഥകാരരൂപകാരാദയോ പക്കോസാപേത്വാ, ''ഇദം നാമ സജ്ജേഥാ''തി വത്തബ്ബം ഹോതി. ഏത്ഥന്തരേ അനേകകോടിസതസഹസ്സാനി ചിത്താനി ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝന്തി. അഥ പച്ഛാ തം ആരമ്മണം സമ്പാപുണാതി . സേസദ്വാരേസുപി ഏസേവ നയോ.

സോതാപത്തിമഗ്ഗാനന്തരം പന സോതാപത്തിഫലമേവ ഉപ്പജ്ജതി, അന്തരാ അഞ്ഞസ്സ ചിത്തസ്സ വാരോ നത്ഥി. സേസഫലേസുപി ഏസേവ നയോതി.

സോ തമേവത്ഥം ഗഹേത്വാ **കാലികാ ഹി, ആവുസോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കാലികാ**തി വുത്തനയേന സമോഹിതസമ്പത്തിനാപി കാലന്തരേ പത്തബ്ബാ. **ബഹുദുക്ഖാ**തി പഞ്ച കാമഗുണേ നിസ്സായ പത്തബ്ബദുക്ഖസ്സ ബഹുതായ ബഹുദുക്ഖാ. തംവത്ഥുകസ്സേവ ഉപായാസസ്സ ബഹുതായ **ബഹുപായാസാ. ആദീനവോ എത്ഥ ഭിയ്യോ**തി പഞ്ച കാമഗുണേ നിസ്സായ ലദ്ധബ്ബസുഖതോ ആദീനവോ ഭിയ്യോ, ദുക്ഖമേവ ബഹുതരന്തി അത്ഥോ. **സന്ദിട്ഠികോ അയം ധമ്മോ**തി അയം ലോകുത്തരധമ്മോ യേന യേന അധിഗതോ ഹോതി, തേന തേന പരസദ്ധായ ഗന്തബ്ബതം ഹിത്വാ പച്ചവേക്ഖണഞാണേന സയം ദട്ഠബ്ബോതി **സന്ദിട്ഠികോ**. അത്തനോ ഫലദാനം സന്ധായ നാസ്സ കാലോതി അകാലോ, അകാലോയേവ **അകാലികോ**. യോ എത്ഥ അരിയമഗ്ഗധമ്മോ, സോ അത്തനോ പവത്തിസമനന്തരമേവ ഫലം ദേതീതി അത്ഥോ. ''ഏഹി പസ്സ ഇമം ധമ്മ''ന്തി ഏവം പവത്തം ഏഹിപസ്സവിധിം അരഹതീതി **ഏഹിപസ്സികോ**. ആദിത്തം ചേലം വാ സീസം വാ അജ്ഝുപേക്ഖിത്വാപി ഭാവനാവസേന അത്തനോ ചിത്തേ ഉപനയം അരഹതീതി **ഓപനേയ്യികോ**. സബ്ബേഹി ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂആദീഹി വിഞ്ഞൂഹി ''ഭാവിതോ മേ മഗ്ഗോ, അധിഗതം ഫലം, സച്ഛികതോ നിരോധോ''തി അത്തനി അത്തനി വേദിതബ്ബോതി **പച്ചത്തം വേദിതബ്ബോ വിഞ്ഞൂഹീ**തി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരോ പന **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൪൭ ആദയോ) ധമ്മാനുസ്സതിവണ്ണനായം വുത്തോ.

ഇദാനി സാ ദേവതാ അന്ധോ വിയ രൂപവിസേസം ഥേരേന കഥിതസ്സ അത്ഥേ അജാനന്തീ **കഥഞ്ച ഭിക്ഖൂ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കഥഞ്ചാ**തിപദസ്സ ''കഥഞ്ച ഭിക്ഖു കാലികാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ, കഥം ബഹുദുക്ഖാ, കഥം ബഹുപായാസാ''തി? ഏവം സബ്ബപദേഹി സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ.

നവോതി അപരിപുണ്ണപഞ്ചവസ്സോ ഹി ഭിക്ഖു നവോ നാമ ഹോതി, പഞ്ചവസ്സതോ പട്ഠായ മജ്ഝിമോ, ദസവസ്സതോ പട്ഠായ ഥേരോ. അപരോ നയോ - അപരിപുണ്ണദസവസ്സോ നവോ, ദസവസ്സതോ പട്ഠായ മജ്ഝിമോ, വീസതിവസ്സതോ പട്ഠായ ഥേരോ. തേസം അഹം നവോതി വദതി.

നവോപി ഏകച്ചോ സത്തട്ഠവസ്സകാലേ പബ്ബജിത്വാ ദ്വാദസതേരസവസ്സാനി സാമണേരഭാവേനേവ അതിക്കന്തോ ചിരപബ്ബജിതോ ഹോതി, അഹം പന അചിരപബ്ബജിതോതി വദതി. **ഇമം ധമ്മവിനയ**ന്തി ഇമം ധമ്മഞ്ച വിനയഞ്ച. ഉഭയമ്പേതം സാസനസ്സേവ നാമം. ധമ്മേന ഹേത്ഥ ദ്വേ പിടകാനി വുത്താനി, വിനയേന വിനയപിടകം, ഇതി തീഹി പിടകേഹി പകാസിതം പടിപത്തിം അധുനാ ആഗതോമ്ഹീതി വദതി.

മഹേസക്ഖാഹീതി മഹാപരിവാരാഹി. ഏകേകസ്സ ഹി ദേവരഞ്ഞോ കോടിസതമ്പി കോടിസഹസ്സമ്പി പരിവാരോ ഹോതി, തേ അത്താനം മഹന്തേ ഠാനേ ഠപേത്വാ തഥാഗതം പസ്സന്തി. തത്ഥ അമ്ഹാദിസാനം അപ്പേസക്ഖാനം മാതുഗാമജാതികാനം കുതോ ഓകാസോതി ദസ്സേതി.

മയമ്പി ആഗച്ഛേയ്യാമാതി ഇദം സാ ദേവതാ ''സചേപി ചക്കവാളം പൂരേത്വാ പരിസാ നിസിന്നാ ഹോതി, മഹതിയാ ബുദ്ധവീഥിയാ സത്ഥു

സന്തികം ഗന്തും ലഭതീ”തി ഞത്വാ ആഹ. **പുച്ഛ ഭിക്ഖു, പുച്ഛ ഭിക്ഖൂ**തി ഥിരകരണവസേന ആമേഡിതം കതം.

അക്ഖേയ്യസഞ്ഞിനോതി ഏത്ഥ “ദേവോ, മനുസ്സോ, ഗഹട്ഠോ, പബ്ബജിതോ, സത്തോ, പുഗ്ഗലോ, തിസ്സോ, ഫുസ്സോ”തിആദിനാ നയേന അക്ഖേയ്യതോ സബ്ബേസം അക്ഖാനാനം സബ്ബാസം കഥാനം വത്ഥുഭൂതതോ പഞ്ചക്ഖന്ധാ “അക്ഖേയ്യാ”തി വുച്ചന്തി. “സത്തോ നരോ പോസോ പുഗ്ഗലോ ഇത്ഥീ പുരിസോ”തി ഏവം സഞ്ഞാ ഏതേസം അത്ഥീതി സഞ്ഞിനോ, അക്ഖേയ്യേസ്വേവ സഞ്ഞിനോതി **അക്ഖേയ്യസഞ്ഞിനോ,** പഞ്ചസു ഖന്ധേസു സത്തപുഗ്ഗലാദിസഞ്ഞിനോതി അത്ഥോ. **അക്ഖേയ്യസ്മിം പതിട്ഠിതാ**തി പഞ്ചസു ഖന്ധേസു അട്ഠഹാകാരേഹി പതിട്ഠിതാ. രത്തോ ഹി രാഗവസേന പതിട്ഠിതോ ഹോതി, ദുട്ഠോ ദോസവസേന, മൂള്ഹോ മോഹവസേന, പരാമട്ഠോ ദിട്ഠിവസേന, ഥാമഗതോ അനുസയവസേന, വിനിബദ്ധോ മാനവസേന, അനിട്ഠങ്ഗതോ വിചികിച്ഛാവസേന, വിക്ഖേപഗതോ ഉദ്ധച്ചവസേന പതിട്ഠിതോ ഹോതി. **അക്ഖേയ്യം അപരിഞ്ഞായാ**തി പഞ്ചക്ഖന്ധേ തീഹി പരിഞ്ഞാഹി അപരിജാനിത്വാ. **യോഗമായന്തി മച്ചുനോ**തി മച്ചുനോ യോഗം പയോഗം പക്ഖേപം ഉപക്ഖേപം ഉപക്കമം അബ്ഭന്തരം ആഗച്ഛന്തി, മരണവസം ഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. ഏവമിമായ ഗാഥായ കാലികാ കാമാ കഥിതാ.

പരിഞ്ഞായാതി ഞാതപരിഞ്ഞാ, തീരണപരിഞ്ഞാ, പഹാനപരിഞ്ഞാതി ഇമാഹി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ. തത്ഥ കതമാ **ഞാതപരിഞ്ഞാ?** പഞ്ചക്ഖന്ധേ പരിജാനാതി - “അയം രൂപക്ഖന്ധോ, അയം വേദനാക്ഖന്ധോ, അയം സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ, അയം സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ, അയം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ, ഇമാനി തേസം ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനാനീ”തി, അയം ഞാതപരിഞ്ഞാ. കതമാ **തീരണപരിഞ്ഞാ?** ഏവം ഞാതം കത്വാ പഞ്ചക്ഖന്ധേ തീരേതി അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോതി ദ്വാചത്താലീസായ ആകാരേഹി. അയം തീരണപരിഞ്ഞാ. കതമാ **പഹാനപരിഞ്ഞാ?** ഏവം തീരയിത്വാ അഗ്ഗമഗ്ഗേന പഞ്ചസു ഖന്ധേസു ഛന്ദരാഗം പജഹതി. അയം പഹാനപരിഞ്ഞാ.

അക്ഖാതാരം ന മഞ്ഞതീതി ഏവം തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പഞ്ചക്ഖന്ധേ പരിജാനിത്വാ ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു അക്ഖാതാരം പുഗ്ഗലം ന മഞ്ഞതി. **അക്ഖാതാര**ന്തി കമ്മവസേന കാരണം വേദിതബ്ബം, അക്ഖാതബ്ബം കഥേതബ്ബം പുഗ്ഗലം ന മഞ്ഞതി, ന പസ്സതീതി അത്ഥോ . കിന്തി അക്ഖാതബ്ബന്തി? “തിസ്സോ”തി വാ “ഫുസ്സോ”തി വാ ഏവം യേന കേനചി നാമേന വാ ഗോത്തേന വാ പകാസേതബ്ബം. **തഞ്ഹി തസ്സ ന ഹോതീ**തി തം തസ്സ ഖീണാസവസ്സ ന ഹോതി. **യേന നം വജ്ജാ**തി യേന നം “രാഗേന രത്തോ”തി വാ “ദോസേന ദുട്ഠോ”തി വാ “മോഹേന മൂള്ഹോ”തി വാതി കോചി വദേയ്യ, തം കാരണം തസ്സ ഖീണാസവസ്സ നത്ഥി.

സചേ വിജാനാസി വദേഹീതി സചേ ഏവരൂപം ഖീണാസവം ജാനാസി, “ജാനാമീ”തി വദേഹി. നോ ചേ ജാനാസി, അഥ “ന ജാനാമീ”തി വദേഹി. **യക്ഖാ**തി ദേവതം ആലപന്തോ ആഹ. ഇതി ഇമായ ഗാഥായ സന്ദിട്ഠികോ നവവിധോ ലോകുത്തരധമ്മോ കഥിതോ. **സാധൂ**തി ആയാചനത്ഥേ നിപാതോ.

യോ മഞ്ഞതീതി യോ അത്താനം "അഹം സമോ"തി വാ "വിസേസീ"തി വാ "നിഹീനോ"തി വാ മഞ്ഞതി. ഏതേന "സേയ്യോഹമസ്മീ"തിആദയോ തയോ മാനാ ഗഹിതാവ. തേസു ഗഹിതേസു നവ മാനാ ഗഹിതാവ ഹോന്തി. **സോ വിവദേഥ തേനാ**തി സോ പുഗ്ഗലോ തേനേവ മാനേന യേന കേനചി പുഗ്ഗലേന സദ്ധിം - "കേന മം ത്വം പാപുണാസി, കിം ജാതിയാ പാപുണാസി, ഉദാഹു ഗോത്തേന, കുലപദേസേന, വണ്ണപോക്ഖരതായ, ബാഹുസച്ചേന, ധുതഗുണേനാ"തി ഏവം വിവദേയ്യ. ഇതി ഇമായപി ഉപഡ്ഢഗാഥായ കാലികാ കാമാ കഥിതാ.

തീസു വിധാസൂതി തീസു മാനേസു. "ഏകവിധേന രൂപസങ്ഗഹോ"തിആദീസു (ധ॰ സ॰ ൫൮൪) ഹി കോട്ഠാസോ "വിധോ"തി വുത്തോ. "കഥംവിധം സീലവന്തം വദന്തി, കഥംവിധം പഞ്ഞവന്തം വദന്തീ"തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൯൫) ആകാരോ. "തിസ്സോ ഇമാ, ഭിക്ഖവേ, വിധാ. കതമാ തിസ്സോ ? സേയ്യോഹമസ്മീതി വിധാ, സദിസോഹമസ്മീതി വിധാ, ഹീനോഹമസ്മീതി വിധാ"തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൫.൧൬൩) മാനോ "വിധാ"തി വുത്തോ. ഇധാപി മാനോവ. തേന വുത്തം "തീസു വിധാസൂതി തീസു മാനേസൂ"തി. **അവികമ്പമാനോ**തി സോ പുഗ്ഗലോ ഏതേസു സങ്ഖേപതോ തീസു , വിത്ഥാരതോ നവസു മാനേസു ന കമ്പതി, ന ചലതി. **സമോ വിസേസീതി ന തസ്സ ഹോതീ**തി തസ്സ പഹീനമാനസ്സ ഖീണാസവസ്സ "അഹം സദിസോ"തി വാ "സേയ്യോ"തി വാ "ഹീനോ"തി വാ ന ഹോതീതി ദസ്സേതി. പച്ഛിമപദം വുത്തനയമേവ. ഇതി ഇമായപി ഉപഡ്ഢഗാഥായ നവവിധോ സന്ദിട്ഠികോ ലോകുത്തരധമ്മോ കഥിതോ.

പഹാസി സങ്ഖന്തി, "പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ആഹാരം ആഹാരേതീ"തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൪.൧൨൦, ൨൩൯) പഞ്ഞാ "സങ്ഖാ"തി ആഗതാ. "അത്ഥി തേ കോചി ഗണകോ വാ മുദ്ദികോ വാ സങ്ഖായകോ വാ, യോ പഹോതി ഗങ്ഗായ വാലുകം ഗണേതു"ന്തി (സം॰ നി॰ ൪.൪൧൦) ഏത്ഥ ഗണനാ. "സഞ്ഞാനിദാനാ ഹി പപഞ്ചസങ്ഖാ"തിആദീസു (സു॰ നി॰ ൮൮൦) കോട്ഠാസോ. "യാ തേസം തേസം ധമ്മാനം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ"തി (ധ॰ സ॰ ൧൩൧൩-൧൩൧൫) ഏത്ഥ പണ്ണത്തി "സങ്ഖാ"തി ആഗതാ. ഇധാപി അയമേവ അധിപ്പേതാ. **പഹാസി സങ്ഖ**ന്തി പദസ്സ ഹി അയമേവത്ഥോ - രത്തോ ദുട്ഠോ മൂള്ഹോ ഇതി ഇമം പണ്ണത്തിം ഖീണാസവോ പഹാസി ജഹി പജഹീതി.

ന വിമാനമജ്ഝഗാതി നവഭേദം തിവിധമാനം ന ഉപഗതോ. നിവാസട്ഠേന വാ മാതുകുച്ഛി "വിമാന"ന്തി വുച്ചതി, തം ആയതിം പടിസന്ധിവസേന ന ഉപഗച്ഛീതിപി അത്ഥോ. അനാഗതത്ഥേ അതീതവചനം. **അച്ഛേച്ഛീ**തി ഛിന്ദി. **ഛിന്നഗന്ഥ**ന്തി ചത്താരോ ഗന്ഥേ ഛിന്ദിത്വാ ഠിതം. **അനീഘ**ന്തി നിദ്ദുക്ഖം. **നിരാസ**ന്തി നിത്തണ്ഹം. **പരിയേസമാനാ**തി ഓലോകയമാനാ. **നാജ്ഝഗമു**ന്തി ന അധിഗച്ഛന്തി ന വിന്ദന്തി ന പസ്സന്തി. വത്തമാനത്ഥേ അതീതവചനം. **ഇധ വാ ഹുരം വാ**തി ഇധലോകേ വാ പരലോകേ വാ. **സബ്ബനിവേസനേസൂ**തി തയോ ഭവാ, ചതസ്സോ യോനിയോ, പഞ്ച ഗതിയോ, സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ, നവ സത്താവാസാ, ഇതി ഇമേസുപി സബ്ബേസു സത്തനിവേസനേസു ഏവരൂപം ഖീണാസവം കായസ്സ ഭേദാ ഉപ്പജ്ജമാനം വാ ഉപ്പന്നം വാ ന പസ്സന്തീതി അത്ഥോ. ഇമായ ഗാഥായ സന്ദിട്ഠികം ലോകുത്തരധമ്മമേവ കഥേസി.

ഇമഞ്ച ഗാഥം സുത്വാ സാപി ദേവതാ അത്ഥം സല്ലക്ഖേസി, തേനേവ കാരണേന **ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പാപം ന കയിരാ**തി ഗാഥായ ദസകുസലകമ്മപഥവസേനപി കഥേതും വട്ടതി അട്ഠങ്ഗികമഗ്ഗവസേനപി. ദസകുസലകമ്മപഥവസേന താവ **വചസാ**തി ചതുബ്ബിധം വചീസുചരിതം ഗഹിതം. **മനസാ**തി തിവിധം മനോസുചരിതം ഗഹിതം. **കായേന വാ കിഞ്ചന സബ്ബലോകേ**തി തിവിധം കായസുചരിതം ഗഹിതം. ഇമേ താവ ദസകുസലകമ്മപഥധമ്മാ ഹോന്തി. **കാമേ പഹായാ**തി ഇമിനാ പന കാമസുഖല്ലികാനുയോഗോ പടിക്ഖിത്തോ. **സതിമാ സമ്പജാനോ**തി ഇമിനാ ദസകുസലകമ്മപഥകാരണം സതിസമ്പജഞ്ഞം ഗഹിതം. **ദുക്ഖം ന സേവേഥ അനത്ഥസംഹിത**ന്തി ഇമിനാ അത്തകിലമഥാനുയോഗോ പടിസിദ്ധോ. ഇതി ദേവതാ "ഉഭോ അന്തേ വിവജ്ജേത്വാ കാരണേഹി സതിസമ്പജഞ്ഞേഹി സദ്ധിം ദസകുസലകമ്മപഥധമ്മേ തുമ്ഹേഹി കഥിതേ ആജാനാമി ഭഗവാ"തി വദതി.

അട്ഠങ്ഗികമഗ്ഗവസേന പന അയം നയോ - തസ്മിം കിര ഠാനേ മഹതീ ധമ്മദേസനാ അഹോസി. ദേസനാപരിയോസാനേ ദേവതാ യഥാഠാനേ ഠിതാവ ദേസനാനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ അത്തനാ അധിഗതം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം ദസ്സേന്തീ ഏവമാഹ. തത്ഥ **വചസാ**തി സമ്മാവാചാ ഗഹിതാ, മനോ പന അങ്ഗം ന ഹോതീതി **മനസാ**തി മഗ്ഗസമ്പയുത്തകം ചിത്തം ഗഹിതം. **കായേന വാ കിഞ്ചന സബ്ബലോകേ**തി സമ്മാകമ്മന്തോ ഗഹിതോ, ആജീവോ പന വാചാകമ്മന്തപക്ഖികത്താ ഗഹിതോവ ഹോതി. **സതിമാ**തി ഇമിനാ വായാമസതിസമാധയോ ഗഹിതാ. **സമ്പജാനോ**തിപദേന സമ്മാദിട്ഠിസമ്മാസങ്കപ്പാ. **കാമേ പഹായ, ദുക്ഖം ന സേവേഥാ**തിപദദ്വയേന അന്തദ്വയവജ്ജനം. ഇതി ഇമേ ദ്വേ അന്തേ അനുപഗമ്മ മജ്ഝിമം പടിപദം തുമ്ഹേഹി കഥിതം, ആജാനാമി ഭഗവാതി വത്വാ തഥാഗതം ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കാമീതി.

സമിദ്ധിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നന്ദനവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

൩. സത്തിവഗ്ഗോ

൧. സത്തിസുത്തവണ്ണനാ

൨൧. സത്തിവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **സത്തിയാ**തി ദേസനാസീസമേതം. ഏകതോധാരാദിനാ സത്ഥേനാതി അത്ഥോ. **ഓമട്ഠോ**തി പഹതോ. ചത്താരോ ഹി പഹാരാ ഓമട്ഠോ ഉമ്മട്ഠോ മട്ഠോ വിമട്ഠോതി. തത്ഥ ഉപരി ഠത്വാ അധോമുഖം ദിന്നപഹാരോ ഓമട്ഠോ നാമ; ഹേട്ഠാ ഠത്വാ ഉദ്ധംമുഖം ദിന്നോ ഉമ്മട്ഠോ നാമ; അഗ്ഗളസൂചി വിയ വിനിവിജ്ഝിത്വാ ഗതോ മട്ഠോ നാമ; സേസോ സബ്ബോപി വിമട്ഠോ നാമ. ഇമസ്മിം പന ഠാനേ ഓമട്ഠോ ഗഹിതോ. സോ ഹി സബ്ബദാരുണോ ദുരുദ്ധരസല്ലോ ദുത്തികിച്ഛോ അന്തോദോസോ അന്തോപുബ്ബലോഹിതോവ ഹോതി , പുബ്ബലോഹിതം അനിക്ഖമിത്വാ വണമുഖം പരിയോനന്ധിത്വാ തിട്ഠതി. പുബ്ബലോഹിതം നിഹരിതുകാമേഹി മഞ്ചേന സദ്ധിം ബന്ധിത്വാ അധോസിരോ കാതബ്ബോ ഹോതി, മരണം വാ മരണമത്തം വാ ദുക്ഖം പാപുണാതി. **പരിബ്ബജേ**തി വിഹരേയ്യ.

ഇമായ ഗാഥായ കിം കഥേതി? യഥാ സത്തിയാ ഓമട്ഠോ പുരിസോ സല്ലുബ്ബഹന-വണതികിച്ഛനാനം അത്ഥായ വീരിയം ആരഭതി, പയോഗം കരോതി പരക്കമതി. യഥാ ച ഡയ്ഹമാനോ മത്ഥകേ ആദിത്തസീസോ തസ്സ നിബ്ബാപനത്ഥായ വീരിയം ആരഭതി, പയോഗം കരോതി പരക്കമതി, ഏവമേവ ഭിക്ഖു കാമരാഗം പഹാനായ സതോ അപ്പമത്തോ ഹുത്വാ വിഹരേയ്യ ഭഗവാതി കഥേസി.

അഥ ഭഗവാ ചിന്തേസി - ഇമായ ദേവതായ ഉപമാ താവ ദള്ഹം കത്വാ ആനീതാ, അത്ഥം പന പരിത്തകം ഗഹേത്വാ ഠിതാ, പുനപ്പുനം കഥേന്തീപി ഹേസാ കാമരാഗസ്സ വിക്ഖമ്ഭനപഹാനമേവ കഥേയ്യ. യാവ ച കാമരാഗോ മഗ്ഗേന ന സമുഗ്ഘാടിയതി, താവ അനുബദ്ധോവ ഹോതി. ഇതി തമേവ ഓപമ്മം ഗഹേത്വാ പഠമമഗ്ഗവസേന ദേസനം വിനിവട്ടേത്വാ ദേസേന്തോ ദുതിയം ഗാഥമാഹ. തസ്സത്ഥോ പുരിമാനുസാരേനേവ വേദിതബ്ബോതി. പഠമം.

൨. ഫുസതിസുത്തവണ്ണനാ

൨൨. ദുതിയേ **നാഫുസന്തം ഫുസതീ**തി കമ്മം അഫുസന്തം വിപാകോ ന ഫുസതി, കമ്മമേവ വാ അഫുസന്തം കമ്മം ന ഫുസതി. കമ്മഞ്ഹി നാകരോതോ കരിയതി. **ഫുസന്തഞ്ച തതോ ഫുസേ**തി കമ്മം ഫുസന്തം വിപാകോ ഫുസതി, കമ്മമേവ വാ ഫുസതി. കമ്മഞ്ഹി കരോതോ കരിയതി. **തസ്മാ ഫുസന്തം ഫുസതി, അപ്പദുട്ഠപദോസിന**ന്തി യസ്മാ ന അഫുസന്തം ഫുസതി, ഫുസന്തഞ്ച ഫുസതി, അയം കമ്മവിപാകാനം ധമ്മതാ, തസ്മാ യോ "അപ്പദുട്ഠസ്സ നരസ്സ ദുസ്സതി, സുദ്ധസ്സ പോസസ്സ അനങ്ഗണസ്സാ"തി ഏവം വുത്തോ അപ്പദുട്ഠപദോസീ പുഗ്ഗലോ, തം പുഗ്ഗലം കമ്മം ഫുസന്തമേവ കമ്മം ഫുസതി, വിപാകോ വാ ഫുസതി. സോ ഹി പരസ്സ ഉപഘാതം കാതും സക്കോതി വാ മാ വാ, അത്താ പനാനേന ഛതൂസു അപായേസു ഠപിതോ നാമ ഹോതി. തേനാഹ ഭഗവാ - "തമേവ ബാലം പച്ചേതി പാപം, സുഖുമോ രജോ പടിവാതംവ ഖിത്തോ"തി. ദുതിയം.

൩. ജടാസുത്തവണ്ണനാ

൨൩. തതിയേ **അന്തോജടാ**തി ഗാഥായം **ജടാ**തി തണ്ഹായ ജാലിനിയാ അധിവചനം. സാ ഹി രൂപാദീസു ആരമ്മണേസു ഹേട്ഠുപരിയവസേന പുനപ്പുനം ഉപ്പജ്ജനതോ സംസിബ്ബനട്ഠേന വേളുഗുമ്ബാദീനം സാഖാജാലസങ്ഖാതാ ജടാ വിയാതി ജടാ. സാ പനേസാ സകപരിക്ഖാരപരപരിക്ഖാരേസു സകഅത്തഭാവ-പരഅത്തഭാവേസു അജ്ഝത്തികായതന-ബാഹിരായതനേസു ച ഉപ്പജ്ജനതോ **അന്തോജടാ ബഹിജടാ**തി വുച്ചതി. തായ ഏവം ഉപ്പജ്ജമാനായ **ജടായ ജടിതാ പജാ**. യഥാ നാമ വേളുജടാദീഹി വേളുആദയോ, ഏവം തായ തണ്ഹാജടായ സബ്ബാപി അയം സത്തനികായസങ്ഖാതാ പജാ ജടിതാ വിനദ്ധാ, സംസിബ്ബിതാതി അത്ഥോ. യസ്മാ ച ഏവം ജടിതാ, **തം തം ഗോതമ പുച്ഛാമീ**തി തസ്മാ തം പുച്ഛാമി. **ഗോതമാ**തി ഭഗവന്തം ഗോത്തേന ആലപതി. **കോ ഇമം വിജടയേ ജട**ന്തി ഇമം ഏവം തേധാതുകം ജടേത്വാ ഠിതം ജടം കോ വിജടേയ്യ, വിജടേതും കോ സമത്ഥോതി പുച്ഛതി.

അഥസ്സ ഭഗവാ തമത്ഥം വിസ്സജ്ജേന്തോ **സീലേ പതിട്ഠായാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സീലേ പതിട്ഠായാ**തി ചതുപാരിസുദ്ധിസീലേ ഠത്വാ. ഏത്ഥ ച ഭഗവാ ജടാവിജടനം പുച്ഛിതോ സീലം ആരഭന്തോ ന "അഞ്ഞം പുട്ഠോ അഞ്ഞം കഥേതീ"തി വേദിതബ്ബോ. ജടാവിജടകസ്സ ഹി പതിട്ഠാദസ്സനത്ഥമേത്ഥ സീലം കഥിതം.

നരോതി സത്തോ. **സപഞ്ഞോ**തി കമ്മജതിഹേതുകപടിസന്ധിപഞ്ഞായ പഞ്ഞവാ. **ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഭാവയ**ന്തി സമാധിഞ്ചേവ വിപസ്സനഞ്ച ഭാവയമാനോ. ചിത്തസീസേന ഹേത്ഥ അട്ഠ സമാപത്തിയോ കഥിതാ, പഞ്ഞാനാമേന വിപസ്സനാ. **ആതാപീ**തി വീരിയവാ. വീരിയഞ്ഹി കിലേസാനം ആതാപനപരിതാപനട്ഠേന "ആതാപോ"തി വുച്ചതി, തദസ്സ അത്ഥീതി ആതാപീ. **നിപകോ**തി നേപക്കം വുച്ചതി പഞ്ഞാ, തായ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. ഇമിനാ പദേന പാരിഹാരിയപഞ്ഞം ദസ്സേതി. **പാരിഹാരിയപഞ്ഞാ** നാമ "അയം കാലോ ഉദ്ദേസസ്സ, അയം കാലോ പരിപുച്ഛായാ"തിആദിനാ നയേന സബ്ബത്ഥ കാരാപിതാ പരിഹരിതബ്ബപഞ്ഞാ. ഇമസ്മിഞ്ഹി പഞ്ഹാബ്യാകരണേ തിക്ഖത്തും പഞ്ഞാ ആഗതാ. തത്ഥ പഠമാ ജാതിപഞ്ഞാ, ദുതിയാ വിപസ്സനാപഞ്ഞാ, തതിയാ സബ്ബകിച്ചപരിണായികാ പാരിഹാരിയപഞ്ഞാ.

സോ ഇമം വിജടയേ ജടന്തി സോ ഇമേഹി സീലാദീഹി സമന്നാഗതോ ഭിക്ഖു. യഥാ നാമ പുരിസോ പഥവിയം പതിട്ഠായ സുനിസിതം സത്ഥം ഉക്ഖിപിത്വാ മഹന്തം വേളുഗുമ്ബം വിജടേയ്യ, ഏവമേവം സീലേ പതിട്ഠായ സമാധിസിലായം സുനിസിതം വിപസ്സനാപഞ്ഞാസത്ഥം വീരിയബലപഗ്ഗഹിതേന പാരിഹാരിയപഞ്ഞാഹത്ഥേന ഉക്ഖിപിത്വാ സബ്ബമ്പി തം അത്തനോ സന്താനേ പതിതം തണ്ഹാജടം വിജടേയ്യ സഞ്ഛിന്ദേയ്യ സമ്പദാലേയ്യാതി.

ഏത്താവതാ സേഖഭൂമിം കഥേത്വാ ഇദാനി ജടം വിജടേത്വാ ഠിതം മഹാഖീണാസവം ദസ്സേന്തോ **യേസ**ന്തിആദിമാഹ. ഏവം ജടം വിജടേത്വാ ഠിതം ഖീണാസവം ദസ്സേത്വാ പുന ജടായ വിജടനോകാസം ദസ്സേന്തോ **യത്ഥ നാമഞ്ചാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **നാമ**ന്തി ചത്താരോ അരൂപിനോ ഖന്ധാ. **പടിഘം രൂപസഞ്ഞാ ചാ**തി ഏത്ഥ പടിഘസഞ്ഞാവസേന കാമഭവോ ഗഹിതോ, രൂപസഞ്ഞാവസേന രൂപഭവോ. തേസു ദ്വീസു ഗഹിതേസു അരൂപഭവോ ഗഹിതോവ ഹോതി ഭവസങ്ഖേപേനാതി. **ഏത്ഥേസാ ഛിജ്ജതേ ജടാ**തി ഏത്ഥ തേഭൂമകവട്ടസ്സ പരിയാദിയനട്ഠാനേ ഏസാ ജടാ ഛിജ്ജതി, നിബ്ബാനം ആഗമ്മ ഛിജ്ജതി നിരുജ്ഝതീതി അയം അത്ഥോ ദസ്സിതോ ഹോതി. തതിയം.

൪. മനോനിവാരണസുത്തവണ്ണനാ

൨൪. ചതുത്ഥേ **യതോ യതോ**തി പാപതോ വാ കല്യാണതോ വാ. അയം കിര ദേവതാ "യംകിഞ്ചി കുസലാദിഭേദം ലോകിയം വാ ലോകുത്തരം വാ മനോ, തം നിവാരേതബ്ബമേവ, ന ഉപ്പാദേതബ്ബ"ന്തി ഏവംലദ്ധികാ . **സ സബ്ബതോ**തി സോ സബ്ബതോ. അഥ ഭഗവാ - "അയം ദേവതാ അനിയ്യാനികകഥം കഥേതി, മനോ നാമ നിവാരേതബ്ബമ്പി അത്ഥി ഭാവേതബ്ബമ്പി, വിഭജിത്വാ നമസ്സാ ദസ്സേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ ദുതിയഗാഥം ആഹ. തത്ഥ **ന മനോ സംയതത്തമാഗത**ന്തി, യം വുത്തം "ന സബ്ബതോ മനോ നിവാരയേ"തി, കതരം തം മനോ, യം തം സബ്ബതോ ന നിവാരേതബ്ബന്തി ചേ. മനോ സംയതത്തം

ആഗതം, യം മനോ യഥ സംയതഭാവം ആഗതം, ‘‘ദാനം ദസ്സാമി, സീലം രക്ഖിസ്സാമീ’’തിആദിനാ നയേന ഉപ്പന്നം, ഏതം മനോ ന നിവാരേതബ്ബം, അഞ്ഞദത്ഥു ബ്രൂഹേതബ്ബം വഡ്ഢേതബ്ബം. **യതോ യതോ ച പാപക**ന്തി യതോ യതോ അകുസലം ഉപ്പജ്ജതി, തതോ തതോ ച തം നിവാരേതബ്ബന്തി. ചതുത്ഥം.

൫. അരഹന്തസുത്തവണ്ണനാ

൨൫. പഞ്ചമേ **കതാവീ**തി ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി കതകിച്ചോ. **അഹം വദാമീ**തി അയം ദേവതാ വനസണ്ഡവാസിനീ, സാ ആരഞ്ഞകാനം ഭിക്ഖൂനം ‘‘അഹം ഭുഞ്ജാമി, അഹം നിസീദാമി, മമ പത്തോ, മമ ചീവര’’ന്തിആദികഥാവോഹാരം സുത്വാ ചിന്തേസി - ‘‘അഹം ഇമേ ഭിക്ഖൂ ‘ഖീണാസവാ’തി മഞ്ഞാമി, ഖീണാസവാനഞ്ച നാമ ഏവരൂപാ അത്തുപലദ്ധിനിസ്സിതകഥാ ഹോതി, ന ഹോതി നു ഖോ’’തി ജാനനത്ഥം ഏവം പുച്ഛതി.

സാമഞ്ഞന്തി ലോകനിരുത്തിം ലോകവോഹാരം. **കുസലോ**തി ഖന്ധാദീസു കുസലോ. **വോഹാരമത്തേനാ**തി ഉപലദ്ധിനിസ്സിതകഥം ഹിത്വാ വോഹാരഭേദം അകരോന്തോ ‘‘അഹം, മമാ’’തി വദേയ്യ. ‘‘ഖന്ധാ ഭുഞ്ജന്തി, ഖന്ധാ നിസീദന്തി, ഖന്ധാനം പത്തോ, ഖന്ധാനം ചീവര’’ന്തി ഹി വുത്തേ വോഹാരഭേദോ ഹോതി, ന കോചി ജാനാതി. തസ്മാ ഏവം അവത്വാ ലോകവോഹാരേന വോഹരതീതി.

അഥ ദേവതാ - ‘‘യദി ദിട്ഠിയാ വസേന ന വദതി, മാനവസേന നു ഖോ വദതീ’’തി ചിന്തേത്വാ പുന **യോ ഹോതീ**തി പുച്ഛി. തത്ഥ **മാനം നു ഖോ**തി സോ ഭിക്ഖു മാനം ഉപഗന്ത്വാ മാനവസേന വദേയ്യ നു ഖോതി. അഥ ഭഗവാ - ‘‘അയം ദേവതാ ഖീണാസവം സമാനം വിയ കരോതീ’’തി ചിന്തേത്വാ, ‘‘ഖീണാസവസ്സ നവവിധോപി മാനോ പഹീനോ’’തി ദസ്സേന്തോ പടിഗാഥം ആഹ. തത്ഥ **വിധൂപിതാ**തി വിധമിതാ. **മാനഗന്ഥസ്സാ**തി മാനാ ച ഗന്ഥാ ച അസ്സ. **മഞ്ഞത**ന്തി മഞ്ഞനം. തിവിധമ്പി തണ്ഹാ-ദിട്ഠി-മാന-മഞ്ഞനം സോ വീതിവത്തോ, അതിക്കന്തോതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി. പഞ്ചമം.

൬. പജ്ജോതസുത്തവണ്ണനാ

൨൬. ഛട്ഠേ **പുട്ഠു**ന്തി പുച്ഛിതും. **കഥം ജാനേമൂ**തി കഥം ജാനേയ്യാമ. **ദിവാരത്തി**ന്തി ദിവാ ച രത്തിഞ്ച. **തത്ഥ തത്ഥാ**തി യത്ഥ യത്ഥേവ പജ്ജലിതോ ഹോതി, തത്ഥ തത്ഥ. **ഏസാ ആഭാ**തി ഏസാ ബുദ്ധാഭാ. കതമാ പന സാതി? ഞാണാലോകോ വാ ഹോതു പീതിആലോകോ വാ പസാദാലോകോ വാ ധമ്മകഥാആലോകോ വാ, സബ്ബോപി ബുദ്ധാനം പാതുഭാവാ ഉപ്പന്നോ ആലോകോ **ബുദ്ധാഭാ** നാമ. അയം അനുത്തരാ സബ്ബസേട്ഠാ അസദിസാതി. ഛട്ഠം.

൭. സരസുത്തവണ്ണനാ

൨൭. സത്തമേ **കുതോ സരാ നിവത്തന്തീ**തി ഇമേ സംസാരസരാ കുതോ നിവത്തന്തി, കിം ആഗമ്മ നപ്പവത്തന്തീതി അത്ഥോ. **ന ഗാധതീ**തി ന പതിട്ഠാതി. **അതോ**തി അതോ നിബ്ബാനതോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി. സത്തമം.

൮. മഹദ്ധനസുത്തവണ്ണനാ

൨൭. അട്ഠമേ നിധാനഗതം മുത്തസാരാദി മഹന്തം ധനമേതേസന്തി **മഹദ്ധനാ**. സുവണ്ണരജതഭാജനാദി മഹാഭോഗോ ഏതേസന്തി **മഹാഭോഗാ. അഞ്ഞമഞ്ഞാഭിഗിജ്ഝന്തീ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞം അഭിഗിജ്ഝന്തി പത്ഥേന്തി പിഹേന്തി. **അനലങ്കതാ**തി അതിത്താ അപരിയത്തജാതാ. **ഉസ്സുക്കജാതേസൂ**തി നാനാകിച്ചജാതേസു അനുപ്പന്നാനം രൂപാദീനം ഉപ്പാദനത്ഥായ ഉപ്പന്നാനം അനുഭവനത്ഥായ ഉസ്സുക്കേസു. **ഭവസോതാനുസാരീസൂ**തി വട്ടസോതം അനുസരന്തേസു. **അനുസ്സുകാ**തി അവാവടാ. **അഗാര**ന്തി മാതുഗാമേന സദ്ധിം ഗേഹം. **വിരാജിയാ**തി വിരാജേത്വാ. സേസം ഉത്താനമേവാതി. അട്ഠമം.

൯. ചതുചക്കസുത്തവണ്ണനാ

൨൯. നവമേ **ചതുചക്ക**ന്തി ചതുഇരിയാപഥം. ഇരിയാപഥോ ഹി ഇധ ചക്കന്തി അധിപ്പേതോ. **നവദ്വാര**ന്തി നവഹി വണമുഖേഹി നവദ്വാരം. **പുണ്ണ**ന്തി അസുചിപൂരം. **ലോഭേന സംയുത**ന്തി തണ്ഹായ സംയുത്തം. **കഥം യാത്രാ ഭവിസ്സതീ**തി ഏതസ്സ ഏവരൂപസ്സ സരീരസ്സ കഥം നിഗ്ഗമനം ഭവിസ്സതി, കഥം മുത്തി പരിമുത്തി സമതിക്കമോ ഭവിസ്സതീതി പുച്ഛതി. **നദ്ധി**ന്തി ഉപനാഹം, പുബ്ബകാലേ കോധോ, അപരകാലേ ഉപനാഹോതി ഏവം പവത്തം ബലവകോധന്തി അത്ഥോ. **വരത്ത**ന്തി ''ഛേത്വാ നദ്ധിം വരത്തഞ്ച, സന്ദാനം സഹനുക്കമ''ന്തി ഗാഥായ (ധ॰ പ॰ ൩൯൮; സു॰ നി॰ ൬൨൭) തണ്ഹാ **വരത്താ,** ദിട്ഠി **സന്ദാനം** നാമ ജാതം. ഇധ പന പാളിനിദ്ദിട്ഠേ കിലേസേ ഠപേത്വാ അവസേസാ ''വരത്താ''തി വേദിതബ്ബാ, ഇതി കിലേസവരത്തഞ്ച ഛേത്വാതി അത്ഥോ. **ഇച്ഛാ ലോഭ**ന്തി ഏകോയേവ ധമ്മോ ഇച്ഛനട്ഠേന ഇച്ഛാ, ലുബ്ഭനട്ഠേന ലോഭോതി വുത്തോ. പഠമുപ്പത്തികാ വാ ദുബ്ബലാ ഇച്ഛാ, അപരാപരുപ്പത്തികോ ബലവാ ലോഭോ. അലദ്ധപത്ഥനാ വാ ഇച്ഛാ, പടിലദ്ധവത്ഥുമ്ഹി ലോഭോ. **സമൂലം തണ്ഹ**ന്തി അവിജ്ജാമൂലേന സമൂലകം തണ്ഹം. **അബ്ബുയ്ഹാ**തി അഗ്ഗമഗ്ഗേന ഉപ്പാടേത്വാ. സേസം ഉത്താനമേവാതി. നവമം.

൧൦. ഏണിജങ്ഘസുത്തവണ്ണനാ

൩൦. ദസമേ **ഏണിജങ്ഘ**ന്തി ഏണിമിഗസ്സ വിയ സുവട്ടിതജങ്ഘം. **കിസ**ന്തി അഥൂലം സമസരീരം. അഥ വാ ആതപേന മിലാതം മാലാഗന്ധവിലേപനേഹി അനുപബ്രൂഹിതസരീരന്തിപി അത്ഥോ. **വീര**ന്തി വീരിയവന്തം. **അപ്പാഹാര**ന്തി ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതായ മിതാഹാരം, വികാലഭോജനപടിക്ഖേപവസേന വാ പരിത്താഹാരം. **അലോലുപ**ന്തി ചതൂസു പച്ചയേസു ലോലുപ്പവിരഹിതം. രസതണ്ഹാപടിക്ഖേപോ വാ ഏസ. **സീഹംവേകചരം നാഗ**ന്തി ഏകചരം സീഹം വിയ, ഏകചരം നാഗം വിയ. ഗണവാസിനോ ഹി പമത്താ ഹോന്തി, ഏകചരാ അപ്പമത്താ, തസ്മാ ഏകചരാവ ഗഹിതാതി. **പവേദിതാ**തി പകാസിതാ കഥിതാ. **ഏത്ഥാ**തി ഏതസ്മിം നാമരൂപേ. പഞ്ചകാമഗുണവസേന ഹി രൂപം ഗഹിതം, മനേന നാമം, ഉഭയേഹി പന അവിനിഭുത്തധമ്മേ ഗഹേത്വാ പഞ്ചക്ഖന്ധാദിവസേനപേത്ഥ ഭുമ്മം യോജേതബ്ബന്തി. ദസമം.

സത്തിവഗ്ഗോ തതിയോ.

൪. സതുല്ലപകായികവഗ്ഗോ

൯. സബ്ഭിസുത്തവണ്ണനാ

൩൧. സതുല്ലപകായികവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **സതുല്ലപകായികാ**തി സതം ധമ്മം സമാദാനവസേന ഉല്ലപേത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്താതി സതുല്ലപകായികാ. തത്രിദം വത്ഥു - സമ്ബഹുലാ കിര സമുദ്ദവാണിജാ നാവായ സമുദ്ദം പക്ഖന്ദിംസു. തേസം ഖിത്തസരവേഗേന ഗച്ഛന്തിയാ നാവായ സത്തമേ ദിവസേ സമുദ്ദമജ്ഝേ മഹന്തം ഉപ്പാതികം പാതുഭൂതം, മഹാഊമിയോ ഉട്ഠഹിത്വാ നാവം ഉദകസ്സ പൂരേന്തി. നാവായ നിമുജ്ജമാനായ മഹാജനോ അത്തനോ അത്തനോ ദേവതാനം നാമാനി ഗഹേത്വാ ആയാചനാദീനി കരോന്തോ പരിദേവി. തേസം മജ്ഝേ ഏകോ പുരിസോ - ''അത്ഥി നു ഖോ മേ ഏവരൂപേ ഭയേ പതിട്ഠാ''തി ആവജ്ജേന്തോ അത്തനോ പരിസുദ്ധാനി സരണാനി ചേവ സീലാനി ച ദിസ്വാ യോഗീ വിയ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസീദി. തമേനം ഇതരേ സഭയകാരണം പുച്ഛിംസു. സോ തേസം കഥേസി - ''അമ്ഭോ അഹം നാവം അഭിരൂഹനദിവസേ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ദാനം ദത്വാ സരണാനി ചേവ സീലാനി ച അഗ്ഗഹേസിം, തേന മേ ഭയം നത്ഥീ''തി. കിം പന സാമി ഏതാനി അഞ്ഞേസമ്പി വത്തന്തീതി? ആമ വത്തന്തീതി തേന ഹി അമ്ഹാകമ്പി ദേഥാതി. സോ തേ മനുസ്സേ സതം സതം കത്വാ സത്ത കോട്ഠാസേ അകാസി, തതോ പഞ്ചസീലാനി അദാസി. തേസു പഠമം ജങ്ഘസതം ഗോപ്ഫകമത്തേ ഉദകേ ഠിതം അഗ്ഗഹേസി, ദുതിയം ജാണുമത്തേ, തതിയം കടിമത്തേ, ചതുത്ഥം നാഭിമത്തേ, പഞ്ചമം ഥനമത്തേ, ഛട്ഠം ഗലപ്പമാണേ, സത്തമം മുഖേന ലോണോദകേ പവിസന്തേ അഗ്ഗഹേസി. സോ തേസം സീലാനി ദത്വാ - ''അഞ്ഞം തുമ്ഹാകം പടിസരണം നത്ഥി, സീലമേവ ആവജ്ജേഥാ''തി ഉഗ്ഘോസേസി. താനി സത്തപി ജങ്ഘസതാനി തത്ഥ കാലം കത്വാ ആസന്നകാലേ ഗഹിതസീലം നിസ്സായ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തിംസു, തേസം ഘടാവസേനേവ വിമാനാനി നിബ്ബത്തിംസു. സബ്ബേസം മജ്ഝേ ആചരിയസ്സ യോജനസതികം സുവണ്ണവിമാനം നിബ്ബത്തി, അവസേനാനി തസ്സ പരിവാരാനി ഹുത്വാ സബ്ബഹേട്ഠിമം ദ്വാദസയോജനികം അഹോസി. തേ നിബ്ബത്തക്ഖണേയേവ കമ്മം ആവജ്ജേന്താ ആചരിയം നിസ്സായ സമ്പത്തിലാഭം ഞത്വാ, ''ഗച്ഛാമ താവ, ദസബലസ്സ സന്തികേ അമ്ഹാകം ആചരിയസ്സ വണ്ണം കഥേയ്യാമാ''തി മജ്ഝിമയാമസമനന്തരേ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിംസു, താ ദേവതാ ആചരിയസ്സ വണ്ണഭണനത്ഥം ഏകേകം ഗാഥം അഭാസിംസു.

തത്ഥ **സബ്ഭിരേവാ**തി പണ്ഡിതേഹി, സപ്പുരിസേഹി ഏവ. ര-കാരോ പദസന്ധികരോ. **സമാസേഥാ**തി സഹ നിസീദേയ്യ. ദേസനാസീസമേവ ചേതം, സബ്ബിരിയാപഥേ സബ്ഭിരേവ സഹ കുബ്ബേയ്യാതി അത്ഥോ. **കുബ്ബേഥാ**തി കരേയ്യ. **സന്ഥവ**ന്തി മിത്തസന്ഥവം. തണ്ഹാസന്ഥവോ പന ന കേനചി സദ്ധിം കാതബ്ബോ, മിത്തസന്ഥവോ ബുദ്ധ-പച്ചേകബുദ്ധ-ബുദ്ധസാവകേഹി സഹ കാതബ്ബോ. ഇദം സന്ധായേതം വുത്തം. **സത**ന്തി ബുദ്ധാദീനം സപ്പുരിസാനം. **സദ്ധമ്മ**ന്തി പഞ്ചസീലദസസീലചതുസതിപട്ഠാനാദിഭേദം സദ്ധമ്മം, ഇധ പന പഞ്ചസീലം അധിപ്പേതം. **സേയ്യോ ഹോതീ**തി വഡ്ഢി ഹോതി. **ന പാപിയോ**തി ലാമകം കിഞ്ചി ന ഹോതി. **നാഞ്ഞതോ**തി വാലികാദീഹി തേലാദീനി വിയ അഞ്ഞതോ അന്ധബാലതോ പഞ്ഞാ നാമ ന ലബ്ഭതി, തിലാദീഹി പന തേലാദീനി വിയ സതം ധമ്മം ഞത്വാ പണ്ഡിതമേവ സേവന്തോ ഭജന്തോ ലഭതീതി. **സോകമജ്ഝേ**തി സോകവത്ഥൂനം സോകാനുഗതാനം വാ സത്താനം മജ്ഝഗതോ ന സോചതി ബന്ധുലമല്ലസേനാപതിസ്സ ഉപാസികാ വിയ, പഞ്ചന്നം

ചോരസതാനം മജ്ഝേ ധമ്മസേനാപതിസ്സ സദ്ധിവിഹാരികോ സംകിച്ചസാമണേരോ വിയ ച.

ഞാതിമജ്ഝേ വിരോചതീതി ഞാതിഗണമജ്ഝേ സംകിച്ചഥേരസ്സ സദ്ധിവിഹാരികോ അധിമുത്തകസാമണേരോ വിയ സോഭതി. സോ കിര ഥേരസ്സ ഭാഗിനേയ്യോ ഹോതി, അഥ നം ഥേരോ ആഹ - "സാമണേര, മഹല്ലകോസി ജാതോ, ഗച്ഛ, വസ്സാനി പുച്ഛിത്വാ ഏഹി, ഉപസമ്പാദേസ്സാമി ത"ന്തി. സോ "സാധൂ"തി ഥേരം വന്ദിത്വാ പത്തചീവരമാദായ ചോരഅടവിയാ ഓരഭാഗേ ഭഗിനിഗാമം ഗന്ത്വാ പിണ്ഡായ ചരി, തം ഭഗിനീ ദിസ്വാ വന്ദിത്വാ ഗേഹേ നിസീദാപേത്വാ ഭോജേസി. സോ കതഭത്തകിച്ചോ വസ്സാനി പുച്ഛി. സാ "അഹം ന ജാനാമി, മാതാ മേ ജാനാതീ"തി ആഹ. അഥ സോ "തിട്ഠഥ തുമ്ഹേ, അഹം മാതുസന്തികം ഗമിസ്സാമീ"തി അടവിം ഓതിണ്ണോ. തമേനം ദൂരതോവ ചോരപുരിസോ ദിസ്വാ ചോരാനം ആരോചേസി. ചോരാ "സാമണേരോ കിരേകോ അടവിം ഓതിണ്ണോ, ഗച്ഛഥ നം ആനേഥാ"തി ആണാപേത്വാ ഏകച്ചേ "മാരേമ ന"ന്തി ആഹംസു, ഏകച്ചേ വിസ്സജ്ജേമാതി. സാമണേരോ ചിന്തേസി - "അഹം സേഖോ സകരണീയോ, ഇമേഹി സദ്ധിം മന്തേത്വാ സോത്ഥിമത്താനം കരിസ്സാമീ"തി ചോരജേട്ഠകം ആമന്തേത്വാ, "ഉപമം തേ, ആവുസോ, കരിസ്സാമീ"തി ഇമാ ഗാഥാ അഭാസി -

"അഹു അതീതമദ്ധാനം, അരഞ്ഞസ്മിം ബ്രഹാവനേ;
ചേതോ കൂടാനി ഓഡ്ഡേത്വാ, സസകം അവധീ തദാ.

"സസകഞ്ച മതം ദിസ്വാ, ഉബ്ബിഗ്ഗാ മിഗപക്ഖിനോ;
ഏകരത്തിം അപക്കാമും, 'അകിച്ചം വത്തതേ ഇധ'.

"തഥേവ സമണം ഹന്ത്വാ, അധിമുത്തം അകിഞ്ചനം;
അദ്ധികാ നാഗമിസ്സന്തി, ധനജാനി ഭവിസ്സതീ"തി.

"സച്ചം ഖോ സമണോ ആഹ, അധിമുത്തോ അകിഞ്ചനോ;
അദ്ധികാ നാഗമിസ്സന്തി, ധനജാനി ഭവിസ്സതി.

"സചേ പടിപഥേ ദിസ്വാ, നാരോചേസ്സസി കസ്സചി;
തവ സച്ചമനുരക്ഖന്തോ, ഗച്ഛ ഭന്തേ യഥാസുഖ"ന്തി.

സോ തേഹി ചോരേഹി വിസ്സജ്ജിതോ ഗച്ഛന്തോ ഞാതയോപി ദിസ്വാ തേസമ്പി ന ആരോചേസി. അഥ തേ അനുപ്പത്തേ ചോരാ ഗഹേത്വാ വിഹേഠയിംസു, ഉരം പഹരിത്വാ പരിദേവമാനഞ്ചസ്സ മാതരം ചോരാ ഏതദവോചും -

"കിം തേ ഹോതി അധിമുത്തോ, ഉദരേ വസികോ അസി;
പുട്ഠാ മേ അമ്മ അക്ഖാഹി, കഥം ജാനേമു തം മയ"ന്തി.

"അധിമുത്തസ്സ അഹം മാതാ, അയഞ്ച ജനകോ പിതാ;
ഭഗിനീ ഭാതരോ ചാപി, സബ്ബേവ ഇധ ഞാതയോ.

"അകിച്ചകാരീ അധിമുത്തോ, യം ദിസ്വാ ന നിവാരയേ;
ഏതം ഖോ വത്തം സമണാനം, അരിയാനം ധമ്മജീവിനം.

“സച്ചവാദീ അധിമുത്തോ, യം ദിസ്വാ ന നിവാരയേ;
അധിമുത്തസ്സ സുചിണ്ണേന, സച്ചവാദിസ്സ ഭിക്ഖുനോ;
സബ്ബേവ അഭയം പത്താ, സോത്ഥിം ഗച്ഛന്തു ഞാതയോ”തി.

ഏവം തേ ചോരേഹി വിസ്സജ്ജിതാ ഗന്ത്വാ അധിമുത്തം ആഹംസു -

“തവ താത സുചിണ്ണേന, സച്ചവാദിസ്സ ഭിക്ഖുനോ;
സബ്ബേവ അഭയം പത്താ, സോത്ഥിം പച്ചാഗമമ്ഹസേ”തി.

തേപി പഞ്ചസതാ ചോരാ പസാദം ആപജ്ജിത്വാ അധിമുത്തസ്സ സാമണേരസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിംസു. സോ തേ ആദായ ഉപജ്ഝായസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ പഠമം അത്തനാ ഉപസമ്പന്നോ പച്ഛാ തേ പഞ്ചസതേ അത്തനോ അന്തേവാസികേ കത്വാ ഉപസമ്പാദേസി. തേ അധിമുത്തത്ഥേരസ്സ ഓവാദേ ഠിതാ സബ്ബേ അഗ്ഗഫലം അരഹത്തം പാപുണിംസു. ഇമമത്ഥം ഗഹേത്വാ ദേവതാ “സതം സദ്ധമ്മമഞ്ഞായ ഞാതിമജ്ഝേ വിരോചതീ”തി ആഹ.

സാതതന്തി സതതം സുഖം വാ ചിരം തിട്ഠന്തീതി വദതി. **സബ്ബാസം വോതി** സബ്ബാസം തുമ്ഹാകം. **പരിയായേനാതി** കാരണേന. **സബ്ബദുക്ഖാ പമുച്ചതീ**തി, ന കേവലം സേയ്യോവ ഹോതി, ന ച കേവലം പഞ്ഞം ലഭതി, സോകമജ്ഝേ ന സോചതി, ഞാതിമജ്ഝേ വിരോചതി, സുഗതിയം നിബ്ബത്തതി, ചിരം സുഖം തിട്ഠതി, സകലസ്മാ പന വട്ടദുക്ഖാപി മുച്ചതീതി. പഠമം.

൨. മച്ഛരിസുത്തവണ്ണനാ

൩൨. ദുതിയേ **മച്ഛേരാ ച പമാദാ ചാതി** അത്തസമ്പത്തിനിഗൂഹനലക്ഖണേന മച്ഛേരേന ചേവ സതിവിപ്പവാസലക്ഖണേന പമാദേന ച. ഏകച്ചോ ഹി ‘ഇദം മേ ദേന്തസ്സ പരിക്ഖയം ഗമിസ്സതി, മയ്ഹം വാ ഘരമാനുസകാനം വാ ന ഭവിസ്സതീ”തി മച്ഛരിയേന ദാനം ന ദേതി. ഏകച്ചോ ഖിഡ്ഡാദിപസുതത്താ ‘ദാനം ദാതബ്ബ”ന്തി ചിത്തമ്പി ന ഉപ്പാദേതി. **ഏവം ദാനം ന ദീയതീ**തി ഏവമേതം യസദായകം സിരീദായകം സമ്പത്തിദായകം സുഖദായകം ദാനം നാമ ന ദീയതീതിആദിനാ കാരണം കഥേസി. **പുഞ്ഞം ആകങ്ഖമാനേനാതി** പുബ്ബചേതനാദിഭേദം പുഞ്ഞം ഇച്ഛമാനേന. **ദേയ്യം ഹോതി വിജാനതാതി** അത്ഥി ദാനസ്സ ഫലന്തി ജാനന്തേന ദാതബ്ബമേവാതി വദതി.

തമേവ ബാലം ഫുസതീതി തംയേവ ബാലം ഇധലോകപരലോകേസു ജിഘച്ഛാ ച പിപാസാ ച ഫുസതി അനുബന്ധതി ന വിജഹതി. **തസ്മാതി** യസ്മാ തമേവ ഫുസതി, തസ്മാ. **വിനേയ്യ മച്ഛേര**ന്തി മച്ഛേരമലം വിനേത്വാ. **ദജ്ജാ ദാനം മലാഭിഭൂ**തി മലാഭിഭൂ ഹുത്വാ തം മച്ഛേരമലം അഭിഭവിത്വാ ദാനം ദദേയ്യ.

തേ മതേസു ന മീയന്തീതി അദാനസീലതായ മരണേന മതേസു ന മീയന്തി. യഥാ ഹി മതോ സമ്പരിവാരേത്വാ ഠപിതേ ബഹുമ്ഹിപി അന്നപാനാദിമ്ഹി “ഇദം ഇമസ്സ ഹോതു, ഇദം ഇമസ്സാ”തി ഉട്ഠഹിത്വാ സംവിഭാഗം ന കരോതി, ഏവം അദാനസീലോപീതി മതകസ്സ ച അദാനസീലസ്സ ച ഭോഗാ സമസമാ നാമ ഹോന്തി. തേന ദാനസീലാ ഏവരൂപേസു മതേസു ന മീയന്തീതി അത്ഥോ. **പന്ഥാനംവ സഹ വജം, അപ്പസ്മിം യേ പവേച്ഛന്തീ**തി യഥാ അദ്ധാനം കന്താരമഗ്ഗം സഹ വജന്താ പഥികാ സഹ വജന്താനം പഥികാനം അപ്പസ്മിം പാഥേയ്യേ

സംവിഭാഗം കത്വാ പവേച്ഛന്തി ദദന്തിയേവ, ഏവമേവം യേ പന അനമതഗ്ഗം സംസാരകന്താരം സഹ വജന്താ സഹ വജന്താനം അപ്പസ്മിമ്പി ദേയ്യധമ്മേ സംവിഭാഗം കത്വാ ദദന്തിയേവ, തേ മതേസു ന മീയന്തി.

ഏസ ധമ്മോ സനന്തനോതി ഏസ പോരാണകോ ധമ്മോ, സനന്തനാനം വാ പണ്ഡിതാനം ഏസ ധമ്മോതി. **അപ്പസ്മേകേ**തി അപ്പസ്മിം ദേയ്യധമ്മേ ഏകേ. **പവേച്ഛന്തീ**തി ദദന്തി. **ബഹുനേകേ ന ദിച്ഛരേ**തി ബഹുനാപി ഭോഗേന സമന്നാഗതാ ഏകച്ചേ ന ദദന്തി. **സഹസ്സേന സമം മിതാ**തി സഹസ്സേന സദ്ധിം മിതാ, സഹസ്സ ദാനസദിസാ ഹോതി.

ദുരന്വയോതി ദുരനുഗമനോ, ദുപ്പൂരോതി അത്ഥോ. **ധമ്മം ചരേ**തി ദസകുസലകമ്മപഥധമ്മം ചരതി. **യോപി സമുഞ്ജകഞ്ചരേ**തി യോ അപി ഖലമണ്ഡലാദിസോധനപലാലപോഠനാദിവസേന സമുഞ്ജകഞ്ചരതി. **ദാരഞ്ച പോസ**ന്തി ദാരഞ്ച പോസന്തോ. **ദദം അപ്പകസ്മി**ന്തി അപ്പകസ്മിം പണ്ണസാകമത്തസ്മിമ്പി സംവിഭാഗം കത്വാ ദദന്തോവ സോ ധമ്മം ചരതി. **സതം സഹസ്സാന**ന്തി സഹസ്സം സഹസ്സം കത്വാ ഗണിതാനം പുരിസാനം സതം, സതസഹസ്സന്തി അത്ഥോ. **സഹസ്സയാഗിന**ന്തി ഭിക്ഖുസഹസ്സസ്സ വാ യാഗോ കഹാപണസഹസ്സേന വാ നിബ്ബത്തിതോ യാഗോപി സഹസ്സയാഗോ. സോ ഏതേസം അത്ഥീതി സഹസ്സയാഗിനോ, തേസം സഹസ്സയാഗിനം. ഏതേന ദസന്നം വാ ഭിക്ഖുകോടീനം ദസന്നം വാ കഹാപണകോടീനം പിണ്ഡപാതോ ദസ്സിതോ ഹോതി. യേ ഏത്തകം ദദന്തി, തേ കലമ്പി നഗ്ഘന്തി തഥാവിധസ്സാതി ആഹ. യ്വായം സമുഞ്ജകം ചരന്തോപി ധമ്മം ചരതി, ദാരം പോസേന്തോപി, അപ്പകസ്മിം ദദന്തോപി, തഥാവിധസ്സ ഏതേ സഹസ്സയാഗിനോ കലമ്പി നഗ്ഘന്തി. യം തേന ദലിദ്ദേന ഏകപടിവീസകമത്തമ്പി സലാകഭത്തമത്തമ്പി വാ ദിന്നം, തസ്സ ദാനസ്സ സബ്ബേസമ്പി തേസം ദാനം കലം നഗ്ഘതീതി. **കലം** നാമ സോളസഭാഗോപി സതഭാഗോപി സഹസ്സഭാഗോപി. ഇധ സതഭാഗോ ഗഹിതോ. യം തേന ദാനം ദിന്നം, തസ്മിം സതധാ വിഭത്തേ ഇതരേസം ദസകോടിസഹസ്സദാനം തതോ ഏകകോട്ഠാസമ്പി നഗ്ഘതീതി ആഹ.

ഏവം തഥാഗതേ ദാനസ്സ അഗ്ഘം കരോന്തേ സമീപേ ഠിതാ ദേവതാ ചിന്തേസി - "ഏവം ഭഗവാ മഹന്തം ദാനം പാദേന പവട്ടേത്വാ രതനസതികേ വിയ നരകേ പക്ഖിപന്തോ ഇദം ഏവം പരിത്തകം ദാനം ചന്ദമണ്ഡലേ പഹരന്തോ വിയ ഉക്ഖിപതി, കഥം നു ഖോ ഏതം മഹപ്ഫലതര"ന്തി ജാനനത്ഥം ഗാഥായ അജ്ഝഭാസി. തത്ഥ **കേനാ**തി കേന കാരണേന. **മഹഗ്ഗതോ**തി മഹത്തം ഗതോ, വിപുലസ്സേതം വേവചനം. **സമേന ദിന്നസ്സാ**തി സമേന ദിന്നസ്സ ദാനസ്സ. അഥസ്സാ ഭഗവാ ദാനം വിഭജിത്വാ ദസ്സേന്തോ **ദദന്തി ഹേകേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിസമേ നിവിട്ഠാ**തി വിസമേ കായവചീമനോകമ്മേ പതിട്ഠിതാ ഹുത്വാ. **ഛേത്വാ**തി പോഥേത്വാ. **വധിത്വാ**തി മാരേത്വാ. **സോചയിത്വാ**തി പരം സോകസമപ്പിതം കത്വാ. **അസ്സുമുഖാ**തി അസ്സുമുഖസമ്മിസ്സാ. പരം രോദാപേത്വാ ദിന്നദാനഞ്ഹി അസ്സുമുഖദാനന്തി വുച്ചതി. **സദണ്ഡാ**തി ദണ്ഡേന തജ്ജേത്വാ പഹരിത്വാ ദിന്നദക്ഖിണാ സദണ്ഡാതി വുച്ചതി. **ഏവ**ന്തി നാഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധതായ മഹാദാനം ഗഹേത്വാ അപ്പഫലം നാമ കാതും സക്കോമി പരിത്തകദാനം വാ മഹപ്ഫലം നാമ. ഇദം പന മഹാദാനം അത്തനോ ഉപ്പത്തിയാ അപരിസുദ്ധതായ ഏവം അപ്പഫലം നാമ ഹോതി, ഇതരം പരിത്തദാനം അത്തനോ ഉപ്പത്തിയാ പരിസുദ്ധതായ

ഏവം മഹപ്ഫലം നാമാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ **ഏവ**ന്തിആദിമാഹാതി. ദുതിയം.

൩. സാധുസുത്തവണ്ണനാ

൩൩. തതിയേ **ഉദാനം ഉദാനേസീ**തി ഉദാഹാരം ഉദാഹരി. യഥാ ഹി യം തേലം മാനം ഗഹേതും ന സക്കോതി വിസ്സന്ദിത്വാ ഗച്ഛതി, തം അവസേസകോതി വുച്ചതി. യഞ്ച ജലം തളാകം ഗഹേതും ന സക്കോതി, അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഗച്ഛതി, തം ഓഘോതി വുച്ചതി, ഏവമേവം യം പീതിവചനം ഹദയം ഗഹേതും ന സക്കോതി, അധികം ഹുത്വാ അന്തോ അസണ്ഠഹിത്വാ ബഹി നിക്ഖമതി, തം **ഉദാന**ന്തി വുച്ചതി. ഏവരൂപം പീതിമയം വചനം നിച്ഛാരേസീതി അത്ഥോ. **സദ്ധായപി സാഹു ദാന**ന്തി കമ്മഞ്ച കമ്മഫലഞ്ച സദ്ദഹിത്വാപി ദിന്നദാനം സാഹു ലദ്ധകം ഭദ്ദകമേവ. **ആഹൂ**തി കഥേന്തി. കഥം പനേതം ഉഭയം സമം നാമ ഹോതീതി? ജീവിതഭീരുകോ ഹി യുജ്ഝിതും ന സക്കോതി, ഖയഭീരുകോ ദാതും ന സക്കോതി. ''ജീവിതഞ്ച രക്ഖിസ്സാമി യുജ്ഝിസ്സാമി ചാ''തി ഹി വദന്തോ ന യുജ്ഝതി. ജീവിതേ പന ആലയം വിസ്സജ്ജേത്വാ, ''ഛേജ്ജം വാ ഹോതു മരണം വാ, ഗണ്ഹിസ്സാമേതം ഇസ്സരിയ''ന്തി ഉസ്സഹന്തോവ യുജ്ഝതി. ''ഭോഗേ ച രക്ഖിസ്സാമി, ദാനഞ്ച ദസ്സാമീ''തി വദന്തോ ന ദദാതി. ഭോഗേസു പന ആലയം വിസ്സജ്ജേത്വാ മഹാദാനം ദസ്സാമീതി ഉസ്സഹന്തോവ ദേതി. ഏവം ദാനഞ്ച യുദ്ധഞ്ച സമം ഹോതി. കിഞ്ച ഭിയ്യോ? **അപ്പാപി സന്താ ബഹുകേ ജിനന്തീ**തി യഥാ ച യുദ്ധേ അപ്പകാപി വീരപുരിസാ ബഹുകേ ഭീരുപുരിസേ ജിനന്തി, ഏവം സദ്ധാദിസമ്പന്നോ അപ്പകമ്പി ദാനം ദദന്തോ ബഹുമച്ഛേരം മദ്ദതി, ബഹുഞ്ച ദാനവിപാകം അധിഗച്ഛതി. ഏവമ്പി ദാനഞ്ച യുദ്ധഞ്ച സമാനം. തേനേവാഹ -

> ''അപ്പമ്പി ചേ സദ്ദഹാനോ ദദാതി,
> തേനേവ സോ ഹോതി സുഖീ പരത്ഥാ''തി.

ഇമസ്സ ച പനത്ഥസ്സ പകാസനത്ഥം ഏകസാടകബ്രാഹ്മണവത്ഥു ച അങ്കുരവത്ഥു ച വിത്ഥാരേതബ്ബം.

ധമ്മലദ്ധസ്സാതി ധമ്മേന സമേന ലദ്ധസ്സ ഭോഗസ്സ ധമ്മലദ്ധസ്സ ച പുഗ്ഗലസ്സ. ഏത്ഥ പുഗ്ഗലോ ലദ്ധധമ്മോ നാമ അധിഗതധമ്മോ അരിയപുഗ്ഗലോ. ഇതി യം ധമ്മലദ്ധസ്സ ഭോഗസ്സ ദാനം ധമ്മലദ്ധസ്സ അരിയപുഗ്ഗലസ്സ ദീയതി, തമ്പി സാധൂതി അത്ഥോ. **യോ ധമ്മലദ്ധസ്സാ**തി ഇമസ്മിമ്പി ഗാഥാപദേ അയമേവ അത്ഥോ. **ഉട്ഠാനവീരിയാധിഗതസ്സാ**തി ഉട്ഠാനേന ച വീരിയേന ച അധിഗതസ്സ ഭോഗസ്സ. **വേതരണി**ന്തി ദേസനാസീസമത്തമേതം. യമസ്സ പന വേതരണിമ്പി സഞ്ജീവകാളസുത്താദയോപി ഏകതിംസമഹാനിരയേപി സബ്ബസോവ അതിക്കമിത്വാതി അത്ഥോ.

വിചേയ്യ ദാനന്തി വിചിനിത്വാ ദിന്നദാനം. തത്ഥ ദ്വേ വിചിനനാ ദക്ഖിണാവിചിനനം ദക്ഖിണേയ്യവിചിനനഞ്ച. തേസു ലാമകലാമകേ പച്ചയേ അപനേത്വാ പണീതപണീതേ വിചിനിത്വാ തേസം ദാനം ദക്ഖിണാവിചിനനം നാമ. വിപന്നസീലേ ഇതോ ബഹിദ്ധാ പഞ്ചനവുതിപാസണ്ഡഭേദേ വാ ദക്ഖിണേയ്യേ പഹായ സീലാദിഗുണസമ്പന്നാനം സാസനേ പബ്ബജിതാനം ദാനം ദക്ഖിണേയ്യവിചിനനം നാമ. ഏവം ദ്വീഹാകാരേഹി വിചേയ്യ ദാനം.

സുഗതപ്പസത്ഥന്തി സുഗതേന വണ്ണിതം. തത്ഥ ദക്ഖിണേയ്യവിചിനനം ദസ്സേന്തോ **യേ ദക്ഖിണേയ്യാ**തിആദിമാഹ. **ബീജാനി വുത്താനി യഥാ**തി ഇമിനാ പന ദക്ഖിണാവിചിനനം ആഹ. അവിപന്നബീജസദിസാ ഹി വിചിനിത്വാ ഗഹിതാ പണീതപണീതാ ദേയ്യധമ്മാതി.

പാണേസുപി സാധു സംയമോതി പാണേസു സംയതഭാവോപി ഭദ്ദകോ. അയം ദേവതാ ഇതരാഹി കഥിതം ദാനാനിസംസം അതിക്കമിത്വാ സീലാനിസംസം കഥേതുമാരദ്ധാ. **അഹേഠയം ചര**ന്തി അവിഹിംസന്തോ ചരമാനോ. **പരൂപവാദാ**തി പരസ്സ ഉപവാദഭയേന. **ഭയാ**തി ഉപവാദഭയാ. **ദാനാ ച ഖോ ധമ്മപദംവ സേയ്യോ**തി ദാനതോ നിബ്ബാനസങ്ഖാതം ധമ്മപദമേവ സേയ്യോ. **പുബ്ബേ ച ഹി പുബ്ബതരേ ച സന്തോ**തി പുബ്ബേ ച കസ്സപബുദ്ധാദികാലേ പുബ്ബതരേ ച കോണാഗമനബുദ്ധാദികാലേ, സബ്ബേപി വാ ഏതേ പുബ്ബേ ച പുബ്ബതരേ ച സന്തോ നാമാതി. തതിയം.

൪. നസന്തിസുത്തവണ്ണനാ

൩൪. ചതുത്ഥേ **കമനീയാനീ**തി രൂപാദീനി ഇട്ഠാരമ്മണാനി. **അപുനാഗമനം അനാഗന്താ പുരിസോ മച്ചുധേയ്യാ**തി തേഭൂമകവട്ടസങ്ഖാതാ മച്ചുധേയ്യാ അപുനാഗമനസങ്ഖാതം നിബ്ബാനം അനാഗന്താ. നിബ്ബാനഞ്ഹി സത്താ ന പുനാഗച്ഛന്തി, തസ്മാ തം അപുനാഗമനന്തി വുച്ചതി. തം കാമേസു ബദ്ധോ ച പമത്തോ ച അനാഗന്താ നാമ ഹോതി, സോ തം പാപുണിതും ന സക്കോതി, തസ്മാ ഏവമാഹ. **ഛന്ദജ**ന്തി തണ്ഹാഛന്ദതോ ജാതം. **അഘ**ന്തി പഞ്ചക്ഖന്ധദുക്ഖം. ദുതിയപദം തസ്സേവ വേവചനം. **ഛന്ദവിനയാ അഘവിനയോ**തി തണ്ഹാവിനയേന പഞ്ചക്ഖന്ധവിനയോ . **അഘവിനയാ ദുക്ഖവിനയോ**തി പഞ്ചക്ഖന്ധവിനയേന വട്ടദുക്ഖം വിനീതമേവ ഹോതി. **ചിത്രാനീ**തി ആരമ്മണചിത്താനി. **സങ്കപ്പരാഗോ**തി സങ്കപ്പിതരാഗോ. ഏവമേത്ഥ വത്ഥുകാമം പടിക്ഖിപിത്വാ കിലേസകാമോ കാമോതി വുത്തോ. അയം പനത്ഥോ **പസൂരസുത്തേന** (സു॰ നി॰ ൮൩൦ ആദയോ) വിഭാവേതബ്ബോ. പസൂരപരിബ്ബാജകോ ഹി ഥേരേന ''സങ്കപ്പരാഗോ പുരിസസ്സ കാമോ''തി വുത്തേ -

> ''ന തേ കാമാ യാനി ചിത്രാനി ലോകേ,
> സങ്കപ്പരാഗഞ്ച വദേസി കാമം;
> സങ്കപ്പയം അകുസലേ വിതക്കേ,
> ഭിക്ഖൂപി തേ ഹേഹിന്തി കാമഭോഗീ''തി. -

ആഹ. അഥ നം ഥേരോ അവോച -

> ''തേ ചേ കാമാ യാനി ചിത്രാനി ലോകേ,
> സങ്കപ്പരാഗം ന വദേസി കാമം;
> പസ്സന്തോ രൂപാനി മനോരമാനി,
> സത്ഥാപി തേ ഹേഹിതി കാമഭോഗീ.
>
> സുണന്തോ സദ്ദാനി, ഘായന്തോ ഗന്ധാനി;
> സായന്തോ രസാനി, ഫുസന്തോ ഫസ്സാനി മനോരമാനി;
> സത്ഥാപി തേ ഹേഹിതി കാമഭോഗീ''തി.

അഥേത്ഥ ധീരാതി അഥ ഏതേസു ആരമ്മണേസു പണ്ഡിതാ ഛന്ദരാഗം വിനയന്തി. **സംയോജനം സബ്ബ**ന്തി ദസവിധമ്പി സംയോജനം. **അകിഞ്ചന**ന്തി രാഗകിഞ്ചനാദിവിരഹിതം. **നാനുപതന്തി ദുക്ഖാ**തി വട്ടദുക്ഖാ പന തസ്സ ഉപരി ന പതന്തി. **ഇച്ചായസ്മാ മോഘരാജാ**തി, ''പഹാസി സങ്ഖ''ന്തി ഗാഥം സുത്വാ തസ്സം പരിസതി അനുസന്ധികുസലോ മോഘരാജാ നാമ ഥേരോ ''ഇമിസ്സാ ഗാഥായ അത്ഥോ ന യഥാനുസന്ധിം ഗതോ''തി ചിന്തേത്വാ യഥാനുസന്ധിം ഘടേന്തോ ഏവമാഹ. തത്ഥ **ഇധ വാ ഹുരം വാ**തി ഇധലോകേ വാ പരലോകേ വാ. **നരുത്തമം അത്ഥചരം നരാന**ന്തി കിഞ്ചാപി സബ്ബേ ഖീണാസവാ നരുത്തമാ ചേവ അത്ഥചരാ ച നരാനം, ഥേരോ പന ദസബലം സന്ധായേവമാഹ. **യേ തം നമസ്സന്തി പസംസിയാ തേ**തി യദി തഥാവിമുത്തം ദേവമനുസ്സാ നമസ്സന്തി, അഥ യേ തം ഭഗവന്തം കായേന വാ വാചായ വാ അനുപടിപത്തിയാ വാ നമസ്സന്തി, തേ കിം പസംസിയാ, ഉദാഹു അപസംസിയാതി. **ഭിക്ഖൂ**തി മോഘരാജത്ഥേരം ആലപതി. **അഞ്ഞായ ധമ്മ**ന്തി ചതുസച്ചധമ്മം ജാനിത്വാ. **സങ്ഗാതിഗാ തേപി ഭവന്തീ**തി യേ തം കായേന വാ വാചായ വാ അനുപടിപത്തിയാ വാ നമസ്സന്തി. തേ ചതുസച്ചധമ്മം അഞ്ഞായ വിചികിച്ഛം പഹായ സങ്ഗാതിഗാപി ഹോന്തി, പസംസിയാപി ഹോന്തീതി. ചതുത്ഥം.

൫. ഉജ്ഝാനസഞ്ഞിസുത്തവണ്ണനാ

൩൫. പഞ്ചമേ **ഉജ്ഝാനസഞ്ഞികാ**തി ഉജ്ഝാനസഞ്ഞീ ദേവലോകോ നാമ പാടിയേക്കോ നത്ഥി, ഇമാ പന ദേവതാ തഥാഗതസ്സ ചതുപച്ചയപരിഭോഗം നിസ്സായ ഉജ്ഝായമാനാ ആഗതാ. താസം കിര ഏവം അഹോസി - ''സമണോ ഗോതമോ ഭിക്ഖൂനം പംസുകൂലചീവര-പിണ്ഡിയാലോപ-രുക്ഖമൂലസേനാസനപൂതിമുത്തഭേസജ്ജേഹി സന്തോസസ്സേവ പരിയന്തകാരിതം വണ്ണേതി, സയം പന പത്തുണ്ണദുകൂല ഖോമാദീനി പണീതചീവരാനി ധാരേതി, രാജാരഹം ഉത്തമം ഭോജനം ഭുഞ്ജതി, ദേവവിമാനകപ്പായ ഗന്ധകുടിയാ വരസയനേ സയതി, സപ്പിനവനീതാദീനി ഭേസജ്ജാനി പടിസേവതി, ദിവസം മഹാജനസ്സ ധമ്മം ദേസേതി, വചനമസ്സ അഞ്ഞതോ ഗച്ഛതി, കിരിയാ അഞ്ഞതോ''തി ഉജ്ഝായമാനാ ആഗമിംസു. തേന താസം ധമ്മസങ്ഗാഹകത്ഥേരേഹി ''ഉജ്ഝാനസഞ്ഞികാ''തി നാമം ഗഹിതം.

അഞ്ഞഥാ സന്തന്തി അഞ്ഞേനാകാരേന ഭൂതം. **നികച്ചാ**തി നികതിയാ വഞ്ചനായ, വഞ്ചേത്വാതി അത്ഥോ. **കിതവസ്സേവാ**തി കിതവോ വുച്ചതി സാകുണികോ. സോ ഹി അഗുമ്ബോവ സമാനോ സാഖപണ്ണാദിപടിച്ഛാദനേന ഗുമ്ബവണ്ണം ദസ്സേത്വാ ഉപഗതേ മോരതിത്തിരാദയോ സകുണേ മാരേത്വാ ദാരഭരണം കരോതി. ഇതി തസ്സ കിതവസ്സ ഇമായ വഞ്ചനായ ഏവം വഞ്ചേത്വാ സകുണമംസഭോജനം വിയ കുഹകസ്സാപി പംസുകൂലേന അത്താനം പടിച്ഛാദേത്വാ കഥാഛേകതായ മഹാജനം വഞ്ചേത്വാ ഖാദമാനസ്സ വിചരതോ. **ഭുത്തം ഥേയ്യേന തസ്സ ത**ന്തി സബ്ബോപി തസ്സ ചതുപച്ചയപരിഭോഗോ ഥേയ്യേന പരിഭുത്തോ നാമ ഹോതീതി ദേവതാ ഭഗവന്തം സന്ധായ വദതി. **പരിജാനന്തി പണ്ഡിതാ**തി അയം കാരകോ വാ അകാരകോ വാതി പണ്ഡിതാ ജാനന്തി. ഇതി താ ദേവതാ ''തഥാഗതാപി മയമേവ പണ്ഡിതാ''തി മഞ്ഞമാനാ ഏവമാഹംസു.

അഥ ഭഗവാ **നയിദ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യായം പടിപദാ ദള്ഹാ**തി അയം ധമ്മാനുധമ്മപടിപദാ ദള്ഹാ ഥിരാ. യായ പടിപദായ ധീരാ പണ്ഡിതാ ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനേന ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനേന ചാതി ദ്വീഹി ഝാനേഹി

ഝായിനോ മാരബന്ധനാ പമുച്ചന്തി, തം പടിപദം ഭാസിതമത്തേന വാ സവനമത്തേന വാ ഓക്കമിതും പടിപജ്ജിതും ന സക്കാതി അത്ഥോ. **ന വേ ധീരാ പകുബ്ബന്തീ**തി ധീരാ പണ്ഡിതാ വിദിത്വാ ലോകപരിയായം സങ്ഖാരലോകസ്സ ഉദയബ്ബയം ഞത്വാ ചതുസച്ചധമ്മഞ്ച അഞ്ഞായ കിലേസനിബ്ബാനേന നിബ്ബുതാ ലോകേ വിസത്തികം തിണ്ണാ ഏവം ന കുബ്ബന്തി, മയം ഏവരൂപാനി ന കഥേമാതി അത്ഥോ.

പഥവിയം പതിട്ഠഹിത്വാതി "അയുത്തം അമ്ഹേഹി കതം, അകാരകമേവ മയം കാരകവാദേന സമുദാചരിമ്ഹാ"തി ലജ്ജമാനാ മഹാബ്രഹ്മനി വിയ ഭഗവതി ഗാരവം പച്ചുപട്ഠപേത്വാ അഗ്ഗിക്ഖന്ധം വിയ ഭഗവന്തം ദുരാസദം കത്വാ പസ്സമാനാ ആകാസതോ ഓതരിത്വാ ഭൂമിയം ഠത്വാതി അത്ഥോ. **അച്ചയോ**തി അപരാധോ. **നോ, ഭന്തേ, അച്ചാഗമാ**തി അമ്ഹേ അതിക്കമ്മ അഭിഭവിത്വാ പവത്തോ. **ആസാദേതബ്ബ**ന്തി ഘട്ടയിതബ്ബം. താ കിര ദേവതാ ഭഗവന്തം കായേന വാചായാതി ദ്വീഹിപി ഘട്ടയിംസു. തഥാഗതം അവന്ദിത്വാ ആകാസേ പതിട്ഠമാനാ കായേന ഘട്ടയിംസു, കിതവോപമം ആഹരിത്വാ നാനപ്പകാരകം അസബ്ഭിവാദം വദമാനാ വാചായ ഘട്ടയിംസു. തസ്മാ ആസാദേതബ്ബം അമഞ്ഞിമ്ഹാതി ആഹംസു. **പടിഗ്ഗണ്ഹാതൂ**തി ഖമതു. **ആയതിം സംവരായാ**തി അനാഗതേ സംവരണത്ഥായ, പുന ഏവരൂപസ്സ അപരാധസ്സ ദോസസ്സ അകരണത്ഥായ.

സിതം പാത്വാകാസീതി അഗ്ഗദന്തേ ദസ്സേന്തോ പഹട്ഠാകാരം ദസ്സേസി. കസ്മാ? താ കിര ദേവതാ ന സഭാവേന ഖമാപേന്തി, ലോകിയമഹാജനഞ്ച സദേവകേ ലോകേ അഗ്ഗപുഗ്ഗലം തഥാഗതഞ്ച ഏകസദിസം കരോന്തി. അഥ ഭഗവാ "പരതോ കഥായ ഉപ്പന്നായ ബുദ്ധബലം ദീപേത്വാ പച്ഛാ ഖമിസ്സാമീ"തി സിതം പാത്വാകാസി. **ഭിയ്യോസോ മത്തായാ**തി അതിരേകപ്പമാണേന. **ഇമം ഗാഥം അഭാസീ**തി കുപിതോ ഏസ അമ്ഹാകന്തി മഞ്ഞമാനാ അഭാസി.

ന പടിഗണ്ഹതീതി ന ഖമതി നാധിവാസേതി. **കോപന്തരോ**തി അബ്ഭന്തരേ ഉപ്പന്നകോപോ. **ദോസഗരൂ**തി ദോസം ഗരും കത്വാ ആദായ വിഹരന്തോ. **സ വേരം പടിമുഞ്ചതീ**തി സോ ഏവരൂപോ ഗണ്ഠികം പടിമുഞ്ചന്തോ വിയ തം വേരം അത്തനി പടിമുഞ്ചതി ഠപേതി, ന പടിനിസ്സജ്ജതീതി അത്ഥോ. **അച്ചയോ ചേ ന വിജ്ജേഥാ**തി സചേ അച്ചായികകമ്മം ന ഭവേയ്യ. **നോ ചിധാപഗതം സിയാ**തി യദി അപരാധോ നാമ ന ഭവേയ്യ. **കേനീധ കുസലോ സിയാ**തി യദി വേരാനി ന സമ്മേയ്യും, കേന കാരണേന കുസലോ ഭവേയ്യ.

കസ്സച്ചയാതി ഗാഥായ കസ്സ അതിക്കമോ നത്ഥി? കസ്സ അപരാധോ നത്ഥി? കോ സമ്മോഹം നാപജ്ജതി? കോ നിച്ചമേവ പണ്ഡിതോ നാമാതി അത്ഥോ? ഇമം കിര ഗാഥം ഭണാപനത്ഥം ഭഗവതോ സിതപാതുകമ്മം. തസ്മാ ഇദാനി ദേവതാനം ബുദ്ധബലം ദീപേത്വാ ഖമിസ്സാമീതി **തഥാഗതസ്സ ബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **തഥാഗതസ്സാ**തി തഥാ ആഗതോതി ഏവമാദീഹി കാരണേഹി തഥാഗതസ്സ. **ബുദ്ധസ്സാ**തി ചതുന്നം സച്ചാനം ബുദ്ധത്താദീഹി കാരണേഹി വിമോക്ഖന്തികപണ്ണത്തിവസേന ഏവം ലദ്ധനാമസ്സ. **അച്ചയം ദേസയന്തീന**ന്തി യം വുത്തം തുമ്ഹേഹി "അച്ചയം ദേസയന്തീനം...പേ॰... സ വേരം പടിമുഞ്ചതീ"തി, തം സാധു വുത്തം, അഹം പന തം വേരം നാഭിനന്ദാമി ന പത്ഥയാമീതി അത്ഥോ. **പടിഗ്ഗണ്ഹാമി വോച്ചയ**ന്തി തുമ്ഹാകം അപരാധം ഖമാമീതി. പഞ്ചമം.

൬. സദ്ധാസുത്തവണ്ണനാ

൩൬. ഛട്ഠേ **സദ്ധാ ദുതിയാ പുരിസസ്സ ഹോതീ**തി പുരിസസ്സ ദേവലോകേ മനുസ്സലോകേ ചേവ നിബ്ബാനഞ്ച ഗച്ഛന്തസ്സ സദ്ധാ ദുതിയാ ഹോതി, സഹായകിച്ചം സാധേതി. **നോ ചേ അസ്സദ്ധിയം അവതിട്ഠതീ**തി യദി അസ്സദ്ധിയം ന തിട്ഠതി. **യസോ**തി പരിവാരോ. **കിത്തീ**തി വണ്ണഭണനം. **തതൃസ്സ ഹോതീ**തി തതോ അസ്സ ഹോതി. **നാനുപതന്തി സങ്ഗാ**തി രാഗസങ്ഗാദയോ പഞ്ച സങ്ഗാ ന അനുപതന്തി. **പമാദമനുയുഞ്ജന്തീ**തി യേ പമാദം കരോന്തി നിബ്ബത്തേന്തി, തേ തം അനുയുഞ്ജന്തി നാമ. **ധനം സേട്ഠംവ രക്ഖതീ**തി മുത്താമണിസാരാദിഉത്തമധനം വിയ രക്ഖതി. **ഝായന്തോ**തി ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനേന ച ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനേന ച ഝായന്തോ. തത്ഥ **ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനം** നാമ വിപസ്സനാമഗ്ഗഫലാനി. വിപസ്സനാ ഹി തീണി ലക്ഖണാനി ഉപനിജ്ഝായതീതി ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനം. മഗ്ഗോ വിപസ്സനായ ആഗതകിച്ചം സാധേതീതി ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനം. ഫലം തഥലക്ഖണം നിരോധസച്ചം ഉപനിജ്ഝായതീതി ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനം. അട്ഠ സമാപത്തിയോ പന കസിണാരമ്മണസ്സ ഉപനിജ്ഝായനതോ **ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാന**ന്തി വേദിതബ്ബാ. **പരമം** നാമ അരഹത്തസുഖം അധിപ്പേതന്തി. ഛട്ഠം.

൭. സമയസുത്തവണ്ണനാ

൩൭. സത്തമേ **സക്കേസൂ**തി "സക്യാ വത, ഭോ കുമാരാ"തി (ദീ॰ നി॰ ၢ.൨൬൭) ഉദാനം പടിച്ച സക്കാതി ലദ്ധനാമാനം രാജകുമാരാനം നിവാസോ ഏകോപി ജനപദോ രൂള്ഹീസദ്ദേന സക്കാതി വുച്ചതി . തസ്മിം സക്കേസു ജനപദേ. **മഹാവനേ**തി സയംജാതേ അരോപിമേ ഹിമവന്തേന സദ്ധിം ഏകാബദ്ധേ മഹതി വനേ. **സബ്ബേഹേവ അരഹന്തേഹീ**തി ഇമം സുത്തം കഥിതദിവസേയേവ പത്തഅരഹന്തേഹി.

തത്രായം അനുപുബ്ബികഥാ - സാകിയകോലിയാ ഹി കിര കപിലവത്ഥുനഗരസ്സ ച കോലിയനഗരസ്സ ച അന്തരേ രോഹിണിം നാമ നദിം ഏകേനേവ ആവരണേന ബന്ധാപേത്വാ സസ്സാനി കാരേന്തി. അഥ ജേട്ഠമൂലമാസേ സസ്സേസു മിലായന്തേസു ഉഭയനഗരവാസീനമ്പി കമ്മകാരാ സന്നിപതിംസു. തത്ഥ കോലിയനഗരവാസിനോ ആഹംസു - "ഇദം ഉദകം ഉഭയതോ ആഹരിയമാനം ന തുമ്ഹാകം, ന അമ്ഹാകം പഹോസ്സതി , അമ്ഹാകം പന സസ്സം ഏകേന ഉദകേനേവ നിപ്ഫജ്ജിസ്സതി, ഇദം ഉദകം അമ്ഹാകം ദേഥാ"തി. കപിലവത്ഥുവാസിനോ ആഹംസു - "തുമ്ഹേസു കോട്ഠേ പൂരേത്വാ ഠിതേസു മയം രത്തസുവണ്ണനീലമണികാളകഹാപണേ ച ഗഹേത്വാ പച്ഛിപസിബ്ബകാദിഹത്ഥാ ന സക്ഖിസ്സാമ തുമ്ഹാകം ഘരദ്വാരേ വിചരിതും, അമ്ഹാകമ്പി സസ്സം ഏകേനേവ ഉദകേന നിപ്ഫജ്ജിസ്സതി, ഇദം ഉദകം അമ്ഹാകം ദേഥാ"തി. "ന മയം ദസ്സാമാ"തി. "മയമ്പി ന ദസ്സാമാ"തി. ഏവം കഥം വഡ്ഢേത്വാ ഏകോ ഉട്ഠായ ഏകസ്സ പഹാരം അദാസി, സോപി അഞ്ഞസ്സാതി ഏവം അഞ്ഞമഞ്ഞം പഹരിത്വാ രാജകുലാനം ജാതിം ഘട്ടേത്വാ കലഹം വഡ്ഢയിംസു.

കോലിയകമ്മകാരാ വദന്തി - "തുമ്ഹേ കപിലവത്ഥുവാസികേ ഗഹേത്വാ ഗജ്ജഥ, യേ സോണസിങ്ഗാലാദയോ വിയ അത്തനോ ഭഗിനീഹി സദ്ധിം

സംവസിംസു, ഏ്തേസം ഹത്ഥിനോ ച അസ്സാ ച ഫലകാവുധാനി ച അമ്ഹാകം കിം കരിസ്സന്തീ"തി? സാകിയകമ്മകാരാ വദന്തി - "തുമ്ഹേ ദാനി കുട്ഠിനോ ദാരകേ ഗഹേത്വാ ഗജ്ജഥ, യേ അനാഥാ നിഗ്ഗതികാ തിരച്ഛാനാ വിയ കോലരുക്ഖേ വസിംസു, ഏ്തേസം ഹത്ഥിനോ ച അസ്സാ ച ഫലകാവുധാനി ച അമ്ഹാകം കിം കരിസ്സന്തീ"തി? തേ ഗന്ത്വാ തസ്മിം കമ്മേ നിയുത്തഅമച്ചാനം കഥേസും, അമച്ചാ രാജകുലാനം കഥേസും. തതോ സാകിയാ - "ഭഗിനീഹി സദ്ധിം സംവസിതകാനം ഥാമഞ്ച ബലഞ്ച ദസ്സേസ്സാമാ"തി യുദ്ധസജ്ജാ നിക്ഖമിംസു. കോലിയാപി - "കോലരുക്ഖവാസീനം ഥാമഞ്ച ബലഞ്ച ദസ്സേസ്സാമാ"തി യുദ്ധസജ്ജാ നിക്ഖമിംസു.

ഭഗവാപി രത്തിയാ പച്ചൂസസമയേവ മഹാകരുണാസമാപത്തിതോ ഉട്ഠായ ലോകം വോലോകേന്തോ ഇമേ ഏവം യുദ്ധസജ്ജേ നിക്ഖമന്തേ അദ്ദസ. ദിസ്വാ - "മയി ഗതേ അയം കലഹോ വൂപസമ്മിസ്സതി നു ഖോ ഉദാഹു നോ"തി ഉപധാരേന്തോ - "അഹമേത്ഥ ഗന്ത്വാ കലഹവൂപസമനത്ഥം തീണി ജാതകാനി കഥേസ്സാമി, തതോ കലഹോ വൂപസമ്മിസ്സതി. അഥ സാമഗ്ഗിദീപനത്ഥായ ദ്വേ ജാതകാനി കഥേത്വാ **അത്തദണ്ഡസുത്തം** ദേസേസ്സാമി. ദേസനം സുത്വാ ഉഭയനഗരവാസിനോപി അഡ്ഢതിയാനി അഡ്ഢതിയാനി കുമാരസതാനി ദസ്സന്തി, അഹം തേ പബ്ബാജേസ്സാമി, തദാ മഹാസമാഗമോ ഭവിസ്സതീ"തി സന്നിട്ഠാനം അകാസി. തസ്മാ ഇമേസു യുദ്ധസജ്ജേസു നിക്ഖമന്തേസു കസ്സചി അനാരോചേത്വാ സയമേവ പത്തചീവരമാദായ ഗന്ത്വാ ദ്വിന്നം സേനാനം അന്തരേ ആകാസേ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ ഛബ്ബണ്ണരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ നിസീദി.

കപിലവത്ഥുവാസിനോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാവ, "അമ്ഹാകം ഞാതിസേട്ഠോ സത്ഥാ ആഗതോ. ദിട്ഠോ നു ഖോ തേന അമ്ഹാകം കലഹകരണഭാവോ"തി ചിന്തേത്വാ, "ന ഖോ പന സക്കാ ഭഗവതി ആഗതേ അമ്ഹേഹി പരസ്സ സരീരേ സത്ഥം പാതേതും. കോലിയനഗരവാസിനോ അമ്ഹേ ഹനന്തു വാ ബജ്ഝന്തു വാ"തി. ആവുധാനി ഛഡ്ഡേത്വാ, ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ, നിസീദിംസു. കോലിയനഗരവാസിനോപി തഥേവ ചിന്തേത്വാ ആവുധാനി ഛഡ്ഡേത്വാ, ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ, നിസീദിംസു.

ഭഗവാ ജാനന്തോവ, "കസ്മാ ആഗതത്ഥ, മഹാരാജാ"തി പുച്ഛി? "ന, ഭഗവാ, തിത്ഥകീളായ ന പബ്ബതകീളായ, ന നദീകീളായ, ന ഗിരിദസ്സനത്ഥം, ഇമസ്മിം പന ഠാനേ സങ്ഗാമം പച്ചുപട്ഠപേത്വാ ആഗതമ്ഹാ"തി. "കിം നിസ്സായ വോ കലഹോ, മഹാരാജാതി? ഉദകം, ഭന്തേതി. ഉദകം കിം അഗ്ഘതി, മഹാരാജാതി? അപ്പം, ഭന്തേതി. പഥവീ നാമ കിം അഗ്ഘതി, മഹാരാജാതി? അനഗ്ഘാ, ഭന്തേതി. ഖത്തിയാ കിം അഗ്ഘന്തീതി? ഖത്തിയാ നാമ അനഗ്ഘാ, ഭന്തേതി. അപ്പമൂലം ഉദകം നിസ്സായ കിമത്ഥം അനഗ്ഘേ ഖത്തിയേ നാസേഥ, മഹാരാജ, കലഹേ അസ്സാദോ നാമ നത്ഥി, കലഹവസേന, മഹാരാജ, അട്ഠാനേ വേരം കത്വാ ഏകായ രുക്ഖദേവതായ കാളസീഹേന സദ്ധിം ബദ്ധാഘാതോ സകലമ്പി ഇമം കപ്പം അനുപ്പത്തോയേവാതി വത്വാ **ഫന്ദനജാതകം** (ജാ० ൧.൧൩.൧൪ ആദയോ) കഥേസി". തതോ "പരപത്തിയേന നാമ, മഹാരാജ, ന ഭവിതബ്ബം. പരപത്തിയാ ഹുത്വാ ഹി ഏകസ്സ സസകസ്സ കഥായ തിയോജനസഹസ്സവിത്ഥതേ ഹിമവന്തേ ചതുപ്പദഗണാ മഹാസമുദ്ദം പക്ഖന്ദിനോ അഹേസും. തസ്മാ പരപത്തിയേന ന ഭവിതബ്ബ"ന്തി വത്വാ,

പഥവീഉന്ദ്രിയജാതകം കഥേസി. തതോ "കദാചി, മഹാരാജ, ദുബ്ബലോപി മഹാബലസ്സ രന്ധം വിവരം പസ്സതി, കദാചി മഹാബലോ ദുബ്ബലസ്സ. ലടുകികാപി ഹി സകുണികാ ഹത്ഥിനാഗം ഘാതേസീ"തി **ലടുകികജാതകം** (ജാ॰ ൧.൫.൩൯ ആദയോ) കഥേസി. ഏവം കലഹവൂപസമനത്ഥായ തീണി ജാതകാനി കഥേത്വാ സാമഗ്ഗിപരിദീപനത്ഥായ ദ്വേ ജാതകാനി കഥേസി. കഥം? "സമഗ്ഗാനഞ്ഹി, മഹാരാജ, കോചി ഓതാരം നാമ പസ്സിതും ന സക്കോതീതി വത്വാ, **രുക്ഖധമ്മജാതകം** (ജാ॰ ൧.൧.൭൪) കഥേസി . തതോ "സമഗ്ഗാനം, മഹാരാജ, കോചി വിവരം ദസ്സിതും ന സക്ഖി. യദാ പന അഞ്ഞമഞ്ഞം വിവാദമകംസു, അഥ തേ നേസാദപുത്തോ ജീവിതാ വോരോപേത്വാ ആദായ ഗതോതി വിവാദേ അസ്സാദോ നാമ നത്ഥീ"തി വത്വാ, **വട്ടകജാതകം** (ജാ॰ ൧.൧.൧൧൮) കഥേസി. ഏവം ഇമാനി പഞ്ച ജാതകാനി കഥേത്വാ അവസാനേ **അത്തദണ്ഡസുത്തം** (സു॰ നി॰ ൯൪൧ ആദയോ) കഥേസി.

രാജാനോ പസന്നാ - "സചേ സത്ഥാ നാഗമിസ്സ, മയം സഹത്ഥാ അഞ്ഞമഞ്ഞം വധിത്വാ ലോഹിതനദിം പവത്തയിസ്സാമ. അമ്ഹാകം പുത്തഭാതരോ ച ഗേഹദ്വാരേ ന പസ്സേയ്യാമ, സാസനപടിസാസനമ്പി നോ ആഹരണകോ നാഭവിസ്സ. സത്ഥാരം നിസ്സായ നോ ജീവിതം ലദ്ധം. സചേ പന സത്ഥാ ആഗാരം അജ്ഝാവസിസ്സ ദീപസഹസ്സദ്വയപരിവാരം ചതുമഹാദീപരജ്ജമസ്സ ഹത്ഥഗതം അഭവിസ്സ, അതിരേകസഹസ്സം ഖോ പനസ്സ പുത്താ അഭവിസ്സംസു, തതോ ഖത്തിയപരിവാരോ അവിചരിസ്സ. തം ഖോ പനേസ സമ്പത്തിം പഹായ നിക്ഖമിത്വാ സമ്ബോധിം പത്തോ. ഇദാനിപി ഖത്തിയപരിവാരോയേവ വിചരതൂ"തി ഉഭയനഗരവാസിനോ അഡ്ഢതിയാനി അഡ്ഢതിയാനി കുമാരസതാനി അദംസു. ഭഗവാപി തേ പബ്ബാജേത്വാ മഹാവനം അഗമാസി. തേസം ഗരുഗാരവേന ന അത്തനോ രുചിയാ പബ്ബജിതാനം അനഭിരതി ഉപ്പജ്ജി. പുരാണദുതിയികായോപി തേസം - "അയ്യപുത്താ ഉക്കണ്ഠന്തു, ഘരാവാസോ ന സണ്ഠാതീ"തിആദീനി വത്വാ സാസനം പേസേന്തി. തേ ച അതിരേകതരം ഉക്കണ്ഠിംസു.

ഭഗവാ ആവജ്ജേന്തോ തേസം അനഭിരതിഭാവം ഞത്വാ - "ഇമേ ഭിക്ഖൂ മാദിസേന ബുദ്ധേന സദ്ധിം ഏകതോ വസന്താ ഉക്കണ്ഠന്തി, ഹന്ദ നേസം കുണാലദഹസ്സ വണ്ണം കഥേത്വാ തത്ഥ നേത്വാ അനഭിരതിം വിനോദേമീ"തി കുണാലദഹസ്സ വണ്ണം കഥേസി. തേ തം ദട്ഠുകാമാ അഹേസും. ദട്ഠുകാമത്ഥ, ഭിക്ഖവേ, കുണാലദഹന്തി? ആമ ഭഗവാതി. യദി ഏവം ഏഥ ഗച്ഛാമാതി. ഇദ്ധിമന്താനം ഭഗവാ ഗമനട്ഠാനം മയം കഥം ഗമിസ്സാമാതി. തുമ്ഹേ ഗന്തുകാമാ ഹോഥ, അഹം മമാനുഭാവേന ഗഹേത്വാ ഗമിസ്സാമീതി. സാധു, ഭന്തേതി. ഭഗവാ പഞ്ച ഭിക്ഖുസതാനി ഗഹേത്വാ ആകാസേ ഉപ്പതിത്വാ കുണാലദഹേ പതിട്ഠായ തേ ഭിക്ഖൂ ആഹ - "ഭിക്ഖവേ, ഇമസ്മിം കുണാലദഹേ യേസം മച്ഛാനം നാമം ന ജാനാഥ മമം പുച്ഛഥാ"തി.

തേ പുച്ഛിംസു. ഭഗവാ പുച്ഛിതം പുച്ഛിതം കഥേസി. ന കേവലഞ്ച, മച്ഛാനംയേവ, തസ്മിം വനസണ്ഡേ രുക്ഖാനമ്പി പബ്ബതപാദേ ദ്വിപദചതുപ്പദസകുണാനമ്പി നാമാനി പുച്ഛാപേത്വാ കഥേസി. അഥ ദ്വീഹി സകുണേഹി മുഖതുണ്ഡകേന ഡംസിത്വാ ഗഹിതദണ്ഡകേ നിസിന്നോ കുണാലസകുണരാജാ പുരതോ പച്ഛതോ ഉഭോസു ച പസ്സേസു സകുണസങ്ഘപരിവുതോ ആഗച്ഛതി. ഭിക്ഖൂ തം ദിസ്വാ - "ഏസ, ഭന്തേ,

ഇമേസം സകുണാനം രാജാ ഭവിസ്സതി, പരിവാരാ ഏതേ ഏതസ്സാ''തി മഞ്ഞാമാതി. ഏവമേതം, ഭിക്ഖവേ, അയമ്പി മമേവ വംസോ മമ പവേണീതി. ഇദാനി താവ മയം, ഭന്തേ, ഏതേ സകുണേ പസ്സാമ. യം പന ഭഗവാ ''അയമ്പി മമേവ വംസോ മമ പവേണീ''തി ആഹ, തം സോതുകാമമ്ഹാതി. സോതുകാമത്ഥ, ഭിക്ഖവേതി? ആമ ഭഗവാതി. തേന ഹി സുണാഥാതി തീഹി ഗാഥാസതേഹി മണ്ഡേത്വാ **കുണാലജാതകം** (ജാ॰ ൨.൨൧.കുണാലജാതക) കഥേന്തോ അനഭിരതിം വിനോദേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ സബ്ബേപി സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹിംസു, മഗ്ഗേനേവ ച നേസം ഇദ്ധിപി ആഗതാ. ഭഗവാ ''ഹോതു താവ ഏത്തകം തേസം ഭിക്ഖൂന''ന്തി ആകാസേ ഉപ്പതിത്വാ മഹാവനമേവ അഗമാസി. തേപി ഭിക്ഖൂ ഗമനകാലേ ദസബലസ്സ ആനുഭാവേന ഗന്ത്വാ ആഗമനകാലേ അത്തനോ ആനുഭാവേന ഭഗവന്തം പരിവാരേത്വാ മഹാവനേ ഓതരിംസു.

ഭഗവാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദിത്വാ തേ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേത്വാ - ''ഏഥ, ഭിക്ഖവേ, നിസീദഥ. ഉപരിമഗ്ഗത്തയവജ്ഝാനം വോ കിലേസാനം കമ്മട്ഠാനം കഥേസ്സാമീ''തി കമ്മട്ഠാനം കഥേസി. ഭിക്ഖൂ ചിന്തയിംസു - ''ഭഗവാ അമ്ഹാകം അനഭിരതഭാവം ഞത്വാ കുണാലദഹം നേത്വാ അനഭിരതിം വിനോദേസി, തത്ഥ സോതാപത്തിഫലം പത്താനം നോ ഇദാനി ഇധ തിണ്ണം മഗ്ഗാനം കമ്മട്ഠാനം അദാസി, ന ഖോ പന അമ്ഹേഹി 'സോതാപന്നാ മയ'ന്തി വീതിനാമേതും വട്ടതി, പുരിസപുരിസേഹി നോ ഭവിതും വട്ടതീ''തി തേ ദസബലസ്സ പാദേ വന്ദിത്വാ ഉട്ഠായ നിസീദനം പപ്ഫോടേത്വാ വിസും വിസും പബ്ഭാരരുക്ഖമൂലേസു നിസീദിംസു.

ഭഗവാ ചിന്തേസി - ''ഇമേ ഭിക്ഖൂ പകതിയാപി അവിസ്സട്ഠകമ്മട്ഠാനാ, ലദ്ധുപായസ്സ പന ഭിക്ഖുനോ കിലമനകാരണം നാമ നത്ഥി. ഗച്ഛന്താ ഗച്ഛന്താ ച വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പത്വാ 'അത്തനാ പടിവിദ്ധഗുണം ആരോചേസ്സാമാ'തി മമ സന്തികം ആഗമിസ്സന്തി. ഏതേസു ആഗതേസു ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാ ഏകചക്കവാളേ സന്നിപതിസ്സന്തി, മഹാസമയോ ഭവിസ്സതി, വിവിത്തേ ഓകാസേ മയാ നിസീദിതും വട്ടതീ''തി തതോ വിവിത്തേ ഓകാസേ ബുദ്ധാസനം പഞ്ഞാപേത്വാ നിസീദി.

സബ്ബപഠമം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ഗതത്ഥേരോ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണി. **തതോ അപരോ തതോ അപരോ**തി പഞ്ചസതാപി പദുമിനിയം പദുമാനി വിയ വികസിംസു. സബ്ബപഠമം അരഹത്തം പത്തഭിക്ഖു ''ഭഗവതോ ആരോചേസ്സാമീ''തി പല്ലങ്കം വിനിബ്ഭുജിത്വാ നിസീദനം പപ്ഫോടേത്വാ ഉട്ഠായ ദസബലാഭിമുഖോ അഹോസി. **ഏവം അപരോപി അപരോപീ**തി പഞ്ചസതാ ഭത്തസാലം പവിസന്താ വിയ പടിപാടിയാവ ആഗമിംസു. പഠമം ആഗതോ വന്ദിത്വാ നിസീദനം പഞ്ഞാപേത്വാ, ഏകമന്തം നിസീദിത്വാ, പടിവിദ്ധഗുണം ആരോചേതുകാമോ ''അത്ഥി നു ഖോ അഞ്ഞോ കോചി? നത്ഥീ''തി നിവത്തിത്വാ ആഗതമഗ്ഗം ഓലോകേന്തോ അപരമ്പി അദ്ദസ അപരമ്പി അദ്ദസയേവാതി സബ്ബേപി തേ ആഗന്ത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിത്വാ, അയം ഇമസ്സ ഹരായമാനോ ന കഥേസി, അയം ഇമസ്സ ഹരായമാനോ ന കഥേസി. ഖീണാസവാനം കിര ദ്വേ ആകാരാ ഹോന്തി - ''അഹോ വത മയാ പടിവിദ്ധഗുണം സദേവകോ ലോകോ

ഖിപ്പമേവ പടിവിജ്ഝേയ്യാ''തി ചിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. പടിവിദ്ധഭാവം പന നിധിലദ്ധപുരിസോ വിയ ന അഞ്ഞസ്സ ആരോചേതുകാമാ ഹോന്തി.

ഏവം ഓസടമത്തേ പന തസ്മിം അരിയമണ്ഡലേ പാചീനയുഗന്ധരപരിക്ഖേപതോ അബ്ഭാ മഹികാ ധൂമോ രജോ രാഹൂതി, ഇമേഹി ഉപക്കിലേസേഹി വിപ്പമുത്തം ബുദ്ധുപ്പാദപടിമണ്ഡിതസ്സ ലോകസ്സ രാമണേയ്യകദസ്സനത്ഥം പാചീനദിസായ ഉക്ഖിത്തരജതമയമഹാആദാസമണ്ഡലം വിയ, നേമിവട്ടിയം ഗഹേത്വാ, പരിവത്തിയമാനരജതചക്കസസ്സിരികം പുണ്ണചന്ദമണ്ഡലം ഉല്ലങ്ഘിത്വാ, അനിലപഥം പടിപജ്ജിത്ഥ. ഇതി ഏവരൂപേ ഖണേ ലയേ മുഹുത്തേ ഭഗവാ സക്കേസു വിഹരതി കപിലവത്ഥുസ്മിം മഹാവനേ മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം പഞ്ചമത്തേഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സബ്ബേഹേവ അരഹന്തേഹി.

തത്ഥ ഭഗവാപി മഹാസമ്മതസ്സ വംസേ ഉപ്പന്നോ, തേപി പഞ്ചസതാ ഭിക്ഖൂ മഹാസമ്മതസ്സ കുലേ ഉപ്പന്നാ. ഭഗവാപി ഖത്തിയഗബ്ഭേ ജാതോ, തേപി ഖത്തിയഗബ്ഭേ ജാതാ. ഭഗവാപി രാജപബ്ബജിതോ, തേപി രാജപബ്ബജിതാ. ഭഗവാപി സേതച്ഛത്തം പഹായ ഹത്ഥഗതം ചക്കവത്തിരജ്ജം നിസ്സജ്ജിത്വാ പബ്ബജിതോ, തേപി സേതച്ഛത്തം പഹായ ഹത്ഥഗതാനി രജ്ജാനി വിസ്സജ്ജിത്വാ പബ്ബജിതാ. ഇതി ഭഗവാ പരിസുദ്ധേ ഓകാസേ, പരിസുദ്ധേ രത്തിഭാഗേ, സയം പരിസുദ്ധോ പരിസുദ്ധപരിവാരോ, വീതരാഗോ വീതരാഗപരിവാരോ, വീതദോസോ വീതദോസപരിവാരോ, വീതമോഹോ വീതമോഹപരിവാരോ, നിത്തണ്ഹോ നിത്തണ്ഹപരിവാരോ, നിക്കിലേസോ നിക്കിലേസപരിവാരോ, സന്തോ സന്തപരിവാരോ, ദന്തോ ദന്തപരിവാരോ, മുത്തോ മുത്തപരിവാരോ, അതിവിയ വിരോചതീതി. വണ്ണഭൂമി നാമേസാ, യത്തകം സക്കോതി, തത്തകം വത്തബ്ബം. ഇതി ഇമേ ഭിക്ഖൂ സന്ധായ വുത്തം, ''പഞ്ചമത്തേഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സബ്ബേഹേവ അരഹന്തേഹീ''തി.

യേഭുയ്യേനാതി ബഹുതരാ സന്നിപതിതാ, മന്ദാ ന സന്നിപതിതാ അസഞ്ഞീ അരൂപാവചരദേവതാ സമാപന്നദേവതായോ ച. തത്രായം സന്നിപാതക്കമോ - മഹാവനസ്സ കിര സാമന്താ ദേവതാ ചലിംസു, ''ആയാമ ഭോ! ബുദ്ധദസ്സനം നാമ ബഹൂപകാരം, ധമ്മസ്സവനം ബഹൂപകാരം, ഭിക്ഖുസങ്ഘദസ്സനം ബഹൂപകാരം. ആയാമ ആയാമാ''തി! മഹാസദ്ദം കുരുമാനാ ആഗന്ത്വാ ഭഗവന്തഞ്ച തംമുഹുത്തം അരഹത്തപ്പത്തഖീണാസവേ ച വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠംസു. ഏതേനേവ ഉപായേന താസം താസം സദ്ദം സുത്വാ സദ്ദന്തരഅഡ്ഢഗാവുതഗാവുതഅഡ്ഢയോജനയോജനാദിവസേന തിയോജനസഹസ്സവിത്ഥതേ ഹിമവന്തേ, തിക്ഖത്തും തേസട്ഠിയാ നഗരസഹസ്സേസു, നവനവുതിയാ ദോണമുഖസതസഹസ്സേസു, ഛനവുതിയാ പട്ടനകോടിസതസഹസ്സേസു, ഛപണ്ണാസായ രതനാകരേസൂതി സകലജമ്ബുദീപേ, പുബ്ബവിദേഹേ, അപരഗോയാനേ, ഉത്തരകുരുമ്ഹി, ദ്വീസു പരിത്തദീപസഹസ്സേസൂതി സകലചക്കവാളേ, തതോ ദുതിയതതിയചക്കവാളേതി ഏവം ദസസഹസ്സചക്കവാളേസു ദേവതാ സന്നിപതിതാതി വേദിതബ്ബാ. ദസസഹസ്സചക്കവാളഞ്ഹി ഇധ ദസലോകധാതുയോതി അധിപ്പേതം. തേന വുത്തം - ''ദസഹി ച ലോകധാതൂഹി ദേവതാ യേഭുയ്യേന സന്നിപതിതാ ഹോന്തീ''തി.

ഏവം സന്നിപതിതാഹി ദേവതാഹി സകലചക്കവാളഗബ്ഭം യാവ ബ്രഹ്മലോകാ സൂചിഘരേ നിരന്തരം പക്ഖിത്തസൂചീഹി വിയ പരിപുണ്ണം ഹോതി. തത്ഥ ബ്രഹ്മലോകസ്സ ഏവം ഉച്ചത്തനം വേദിതബ്ബം - ലോഹപാസാദേ കിര സത്തകൂടാഗാരസമോ പാസാണോ ബ്രഹ്മലോകേ ഠത്വാ അധോ ഖിത്തോ ചതൂഹി മാസേഹി പഥവിം പാപുണാതി. ഏവം മഹന്തേ ഓകാസേ യഥാ ഹേട്ഠാ ഠത്വാ ഖിത്താനി പുപ്ഫാനി വാ ധൂമോ വാ ഉപരി ഗന്തും, ഉപരി വാ ഠത്വാ ഖിത്തസാസപാ ഹേട്ഠാ ഓതരിതും അന്തരം ന ലഭന്തി, ഏവം നിരന്തരാ ദേവതാ അഹേസും. യഥാ ഖോ പന ചക്കവത്തിരഞ്ഞോ നിസിന്നട്ഠാനം അസമ്ബാധം ഹോതി, ആഗതാഗതാ മഹേസക്ഖാ ഖത്തിയാ ഓകാസം ലഭന്തിയേവ, പരതോ പരതോ പന അതിസമ്ബാധം ഹോതി. ഏവമേവ ഭഗവതോ നിസിന്നട്ഠാനം അസമ്ബാധം, ആഗതാഗതാ മഹേസക്ഖാ ദേവാ ച ബ്രഹ്മാനോ ച ഓകാസം ലഭന്തിയേവ. അപി സുദം ഭഗവതോ ആസന്നാസന്നട്ഠാനേ വാലഗ്ഗനിത്തുദനമത്തേ പദേസേ ദസപി വീസതിപി ദേവാ സുഖുമേ അത്തഭാവേ മാപേത്വാ അട്ഠംസു. സബ്ബപരതോ സട്ഠി സട്ഠി ദേവതാ അട്ഠംസു.

സുദ്ധാവാസകായികാനന്തി സുദ്ധാവാസവാസീനം. സുദ്ധാവാസാ നാമ സുദ്ധാനം അനാഗാമിഖീണാസവാനം ആവാസാ പഞ്ച ബ്രഹ്മലോകാ. **ഏതദഹോസീതി** കസ്മാ അഹോസി? തേ കിര ബ്രഹ്മാനോ സമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ യഥാ പരിച്ഛേദേന വുട്ഠിതാ ബ്രഹ്മഭവനം ഓലോകേന്താ പച്ഛാഭത്തേ ഭത്തഗേഹം വിയ സുഞ്ഞതം അദ്ദസംസു. തതോ "കുഹിം ബ്രഹ്മാനോ ഗതാ"തി ആവജ്ജന്താ മഹാസമാഗമം ഞത്വാ - "അയം സമാഗമോ മഹാ, മയം ഓഹീനാ, ഓഹീനകാനം പന ഓകാസോ ദുല്ലഭോ ഹോതി, തസ്മാ ഗച്ഛന്താ അതുച്ഛഹത്ഥാ ഹുത്വാ ഏകേകം ഗാഥം അഭിസങ്ഖരിത്വാ ഗച്ഛാമ. തായ മഹാസമാഗമേ ച അത്തനോ ആഗതഭാവം ജാനാപേസ്സാമ, ദസബലസ്സ ച വണ്ണം ഭാസിസ്സാമാ"തി. ഇതി തേസം സമാപത്തിതോ ഉട്ഠായ ആവജ്ജിതത്താ ഏതദഹോസി.

ഭഗവതോ പുരതോ പാതുരഹേസുന്തി പാളിയം ഭഗവതോ സന്തികേ അഭിമുഖട്ഠാനേയേവ ഓതിണ്ണാ വിയ കത്വാ വുത്താ, ന ഖോ പനേത്ഥ ഏവം അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. തേ പന ബ്രഹ്മലോകേ ഠിതായേവ ഗാഥാ അഭിസങ്ഖരിത്വാ ഏകോ പുരത്ഥിമചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഓതരി, ഏകോ ദക്ഖിണചക്കവാളമുഖവട്ടിയം, ഏകോ പച്ഛിമചക്കവാളമുഖവട്ടിയം, ഏകോ ഉത്തരചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഓതരി. തതോ പുരത്ഥിമചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഓതിണ്ണബ്രഹ്മാ നീലകസിണം സമാപജ്ജിത്വാ നീലരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാനം മണിവമ്മം പടിമുഞ്ചന്തോ വിയ അത്തനോ ആഗതഭാവം ജാനാപേത്വാ ബുദ്ധവീഥി നാമ കേനചി ഉത്തരിതും ന സക്കാ, തസ്മാ മഹതിയാ ബുദ്ധവീഥിയാവ ആഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി. ഏകമന്തം ഠിതോ ഖോ അത്തനാ അഭിസങ്ഖതം ഗാഥം അഭാസി.

ദക്ഖിണചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഓതിണ്ണബ്രഹ്മാ പീതകസിണം സമാപജ്ജിത്വാ സുവണ്ണപഭം മുഞ്ചിത്വാ ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാനം സുവണ്ണപടം പാരുപന്തോ വിയ അത്തനോ ആഗതഭാവം ജാനാപേത്വാ തഥേവ അകാസി. പച്ഛിമചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഓതിണ്ണബ്രഹ്മാ ലോഹിതകസിണം സമാപജ്ജിത്വാ ലോഹിതകരസ്മിയോ മുഞ്ചിത്വാ ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാനം

രത്തവരകമ്ബലേന പരിക്ഖിപന്തോ വിയ അത്തനോ ആഗതഭാവം ജാനാപേത്വാ തഥേവ അകാസി. ഉത്തരചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഓതിണ്ണബ്രഹ്മാ ഓദാതകസിണം സമാപജ്ജിത്വാ ഓദാതരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാനം സുമനകുസുമപടം പാരുപന്തോ വിയ അത്തനോ ആഗതഭാവം ജാനാപേത്വാ തഥേവ അകാസി.

പാളിയം പന **ഭഗവതോ പുരതോ പാതുരഹേസും. അഥ ഖോ താ ദേവതാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠംസൂ**തി ഏവം ഏകക്ഖണേ വിയ പുരതോ പാതുഭാവോ ച അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം ഠിതഭാവോ ച വുത്തോ, സോ ഇമിനാ അനുക്കമേന അഹോസി, ഏകതോ കത്വാ പന ദസ്സിതോ. ഗാഥാഭാസനം പന പാളിയമ്പി വിസും വിസുംയേവ വുത്തം.

തത്ഥ **മഹാസമയോ**തി മഹാസമൂഹോ. **പവനം** വുച്ചതി വനസണ്ഡോ. ഉഭയേനപി ഭഗവാ “ഇമസ്മിം പന വനസണ്ഡേ അജ്ജ മഹാസമൂഹോ സന്നിപാതോ”തി ആഹ. തതോ യേസം സോ സന്നിപാതോ, തേ ദസ്സേതും **ദേവകായാ സമാഗതാ**തി ആഹ. തത്ഥ **ദേവകായാ**തി ദേവഘടാ. **ആഗതമ്ഹ ഇമം ധമ്മസമയ**ന്തി ഏവം സമാഗതേ ദേവകായേ ദിസ്വാ മയമ്പി ഇമം ധമ്മസമൂഹം ആഗതാ. കിം കാരണാ? **ദക്ഖിതായേ അപരാജിതസങ്ഘ**ന്തി കേനചി അപരാജിതം അജ്ജേവ തയോ മാരേ മദ്ദിത്വാ വിജിതസങ്ഗാമം ഇമം അപരാജിതസങ്ഘം ദസ്സനത്ഥായ ആഗതമ്ഹാതി അത്ഥോ. സോ പന, ബ്രഹ്മാ, ഇമം ഗാഥം ഭാസിത്വാ, ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ, പുരത്ഥിമചക്കവാളമുഖവട്ടിയംയേവ അട്ഠാസി.

അഥ ദുതിയോ വുത്തനയേനേവ ആഗന്ത്വാ അഭാസി. തത്ഥ **തത്ര ഭിക്ഖവോ**തി തസ്മിം സന്നിപാതട്ഠാനേ ഭിക്ഖൂ. **സമാദഹംസൂ**തി സമാധിനാ യോജേസും. **ചിത്തമത്തനോ ഉജുകം അകംസൂ**തി അത്തനോ ചിത്തേ സബ്ബേ വങ്കകുടിലജിമ്ഹഭാവേ ഹരിത്വാ ഉജുകം അകരിംസു. **സാരഥീവ നേത്താനി ഗഹേത്വാ**തി യഥാ സമപ്പവത്തേസു സിന്ധവേസു ഓധസ്തപതോദോ സാരഥീ സബ്ബയോത്താനി ഗഹേത്വാ അചോദേന്തോ അവാരേന്തോ തിട്ഠതി, ഏവം ഛളങ്ഗുപേക്ഖായ സമന്നാഗതാ ഗുത്തദ്വാരാ സബ്ബേപേതേ പഞ്ചസതാ ഭിക്ഖൂ ഇന്ദ്രിയാനി രക്ഖന്തി പണ്ഡിതാ, ഏതേ ദട്ഠും ഇധാഗതമ്ഹാ ഭഗവാതി, സോപി ഗന്ത്വാ യഥാഠാനേയേവ അട്ഠാസി.

അഥ തതിയോ വുത്തനയേനേവ ആഗന്ത്വാ അഭാസി. തത്ഥ **ഛേത്വാ ഖീല**ന്തി രാഗദോസമോഹഖീലം ഛിന്ദിത്വാ. **പലിഘ**ന്തി രാഗദോസമോഹപലിഘമേവ. **ഇന്ദഖീല**ന്തി രാഗദോസമോഹഇന്ദഖീലമേവ . **ഊഹച്ച മനേജാ**തി ഏതേ തണ്ഹാഏജായ അനേജാ ഭിക്ഖൂ ഇന്ദഖീലം ഊഹച്ച സമൂഹനിത്വാ ചതൂസു ദിസാസു അപ്പടിഹതചാരികം ചരന്തി. **സുദ്ധാ**തി നിരുപക്കിലേസാ. **വിമലാ**തി നിമ്മലാ. ഇദം തസ്സേവ വേവചനം. **ചക്ഖുമതാ**തി പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമന്തേന. **സുദന്താ**തി ചക്ഖുതോപി ദന്താ സോതതോപി ഘാനതോപി ജിവ്ഹാതോപി കായതോപി മനതോപി ദന്താ. **സുസുനാഗാ**തി തരുണനാഗാ. തത്രായം വചനത്ഥോ - ഛന്ദാദീഹി ന ഗച്ഛന്തീതി **നാഗാ,** തേന തേന മഗ്ഗേന പഹീനേ കിലേസേ ന ആഗച്ഛന്തീതി നാഗാ, നാനപ്പകാരം ആഗും ന കരോന്തീതി നാഗാ. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരോ പന മഹാനിദ്ദേസേ (മഹാനി॰ ‌വ്വം) വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ.

അപിച -

> “ആഗും ന കരോതി കിഞ്ചി ലോകേ,
> സബ്ബസംയോഗ വിസജ്ജ ബന്ധനാനി;
> സബ്ബത്ഥ ന സജ്ജതീ വിമുത്തോ,
> നാഗോ താദി പവുച്ചതേ തഥത്താ”തി. -

എവമേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **സുസുനാഗാ**തി സുസൂ നാഗാ, സുസുനാഗഭാവസമ്പത്തിം പത്താതി അത്ഥോ. തേ ഏവരൂപേ അനുത്തരേന യോഗ്ഗാചരിയേന ദമിതേ തരുണനാഗേ ദസ്സനായ ആഗതമ്ഹ ഭഗവാതി. സോപി ഗന്ത്വാ യഥാഠാനേയേവ അട്ഠാസി.

അഥ ചതുത്ഥോ വുത്തനയേനേവ ആഗന്ത്വാ അഭാസി. തത്ഥ **ഗതാസേ**തി നിബ്ബേമതികസരണഗമനേന ഗതാ. സോപി ഗന്ത്വാ യഥാഠാനേയേവ അട്ഠാസീതി. സത്തമം.

൮. സകലികസുത്തവണ്ണനാ

൩൮. അട്ഠമേ **മദ്ദകുച്ഛിസ്മി**ന്തി ഏവംനാമകേ ഉയ്യാനേ. തഞ്ഹി അജാതസത്തുമ്ഹി കുച്ഛിഗതേ തസ്സ മാതരാ - “അയം മയ്ഹം കുച്ഛിഗതോ ഗബ്ഭോ രഞ്ഞോ സത്തു ഭവിസ്സതി. കിം മേ ഇമിനാ”തി? ഗബ്ഭപാതനത്ഥം കുച്ഛി മദ്ദാപിതാ. തസ്മാ “മദ്ദകുച്ഛീ”തി സങ്ഖം ഗതം. മിഗാനം പന അഭയവാസത്ഥായ ദിന്നത്താ **മിഗദായോ**തി വുച്ചതി.

തേന ഖോ പന സമയേനാതി ഏത്ഥ അയം അനുപുബ്ബികഥാ - ദേവദത്തോ ഹി അജാതസത്തും നിസ്സായ ധനുഗ്ഗഹേ ച ധനപാലകഞ്ച പയോജേത്വാപി തഥാഗതസ്സ ജീവിതന്തരായം കാതും അസക്കോന്തോ “സഹത്ഥേനേവ മാരേസ്സാമീ”തി ഗിജ്ഝകൂടപബ്ബതം അഭിരുഹിത്വാ മഹന്തം കൂടാഗാരപ്പമാണം സിലം ഉക്ഖിപിത്വാ, “സമണോ ഗോതമോ ചുണ്ണവിചുണ്ണോ ഹോതൂ”തി പവിജ്ഝി. മഹാഥാമവാ കിരേസ പഞ്ചന്നം ഹത്ഥീനം ബലം ധാരേതി. അട്ഠാനം ഖോ പനേതം, യം ബുദ്ധാനം പരൂപക്കമേന ജീവിതന്തരായോ ഭവേയ്യാതി തം തഥാഗതസ്സ സരീരാഭിമുഖം ആഗച്ഛന്തം ആകാസേ അഞ്ഞാ സിലാ ഉട്ഠഹിത്വാ സമ്പടിച്ഛി. ദ്വിന്നം സിലാനം സമ്പഹാരേന മഹന്തോ പാസാണസ്സ സകലികാ ഉട്ഠഹിത്വാ ഭഗവതോ പിട്ഠിപാദപരിയന്തം അഭിഹനി, പാദോ മഹാഫരസുനാ പഹതോ വിയ സമുഗ്ഗതലോഹിതേന ലാഖാരസമക്ഖിതോ വിയ അഹോസി. ഭഗവാ ഉദ്ധം ഉല്ലോകേത്വാ ദേവദത്തം ഏതദവോച - “ബഹു തയാ മോഘപുരിസ, അപുഞ്ഞം പസുതം, യോ ത്വം പദുട്ഠചിത്തോ വധകചിത്തോ തഥാഗതസ്സ ലോഹിതം ഉപ്പാദേസീ”തി. തതോ പട്ഠായ ഭഗവതോ അഫാസു ജാതം. ഭിക്ഖൂ ചിന്തയിംസു - “അയം വിഹാരോ ഉജ്ജങ്ഗലോ വിസമോ, ബഹൂനം ഖത്തിയാദീനഞ്ചേവ പബ്ബജിതാനഞ്ച അനോകാസോ”തി. തേ തഥാഗതം മഞ്ചസിവികായ ആദായ മദ്ദകുച്ഛിം നയിംസു. തേന വുത്തം - “തേന ഖോ പന സമയേന ഭഗവതോ പാദോ സകലികായ ഖതോ ഹോതീ”തി.

ഭുസാതി ബലവതിയോ. **സുദ**ന്തി നിപാതമത്തം. **ദുക്ഖ**ന്തി സുഖപടിക്ഖേപോ. **തിബ്ബാ**തി ബഹലാ. **ഖരാ**തി ഫരുസാ. **കടുകാ**തി തിഖിണാ.

അസാതാതി അമധുരാ. ന താസു മനോ അപ്പേതി, ന താ മനം അപ്പായന്തി വഡ്ഢേന്തീതി **അമനാപാ. സതോ സമ്പജാനോ**തി വേദനാധിവാസനസതിസമ്പജഞ്ഞേന സമന്നാഗതോ ഹുത്വാ. **അവിഹഞ്ഞമാനോ**തി അപീളിയമാനോ, സമ്പരിവത്തസായിതായ വേദനാനം വസം അഗച്ഛന്തോ.

സീഹസേയ്യന്തി ഏത്ഥ കാമഭോഗിസേയ്യാ, പേതസേയ്യാ, സീഹസേയ്യാ, തഥാഗതസേയ്യാതി ചതസ്സോ സേയ്യാ. തത്ഥ "യേഭുയ്യേന, ഭിക്ഖവേ, കാമഭോഗീ സത്താ വാമേന പസ്സേന സേന്തീ"തി അയം കാമഭോഗിസേയ്യാ. തേസു ഹി യേഭുയ്യേന ദക്ഖിണപസ്സേന സയാനോ നാമ നത്ഥി. "യേഭുയ്യേന, ഭിക്ഖവേ, പേതാ ഉത്താനാ സേന്തീ"തി അയം പേതസേയ്യാ. അപ്പമംസലോഹിതത്താ ഹി അട്ഠിസങ്ഘാടജടിതാ ഏകേന പസ്സേന സയിതും ന സക്കോന്തി, ഉത്താനാവ സേന്തി. "യേഭുയ്യേന, ഭിക്ഖവേ, സീഹോ മിഗരാജാ നങ്ഗുട്ഠം അന്തരസത്ഥിമ്ഹി അനുപക്ഖിപിത്വാ ദക്ഖിണേന പസ്സേന സേതീ"തി അയം സീഹസേയ്യാ. തേജുസ്സദത്താ ഹി സീഹോ മിഗരാജാ ദ്വേ പുരിമപാദേ ഏകസ്മിം, 'പച്ഛിമപാദേ ഏകസ്മിം ഠാനേ ഠപേത്വാ നങ്ഗുട്ഠം അന്തരസത്ഥിമ്ഹി പക്ഖിപിത്വാ പുരിമപാദപച്ഛിമപാദനങ്ഗുട്ഠാനം ഠിതോകാസം സല്ലക്ഖേത്വാ ദ്വിന്നം പുരിമപാദാനം മത്ഥകേ സീസം ഠപേത്വാ സയതി, ദിവസമ്പി സയിത്വാ പബുജ്ഝമാനോ ന ഉത്രസന്തോ പബുജ്ഝതി, സീസം പന ഉക്ഖിപിത്വാ പുരിമപാദാദീനം ഠിതോകാസം സല്ലക്ഖേതി'. സചേ കിഞ്ചി ഠാനം വിജഹിത്വാ ഠിതം ഹോതി, "നയിദം തുയ്ഹം ജാതിയാ, ന സൂരഭാവസ്സ അനുരൂപ"ന്തി അനത്തമനോ ഹുത്വാ തത്ഥേവ സയതി, ന ഗോചരായ പക്കമതി. അവിജഹിത്വാ ഠിതേ പന "തുയ്ഹം ജാതിയാ ച സൂരഭാവസ്സ ച അനുരൂപമിദ"ന്തി ഹട്ഠതുട്ഠോ ഉട്ഠായ സീഹവിജമ്ഭിതം വിജമ്ഭിത്വാ കേസരഭാരം വിധുനിത്വാ തിക്ഖത്തും സീഹനാദം നദിത്വാ ഗോചരായ പക്കമതി. ചതുത്ഥജ്ഝാനസേയ്യാ പന "തഥാഗതസേയ്യാ"തി വുച്ചതി. താസു ഇധ സീഹസേയ്യാ ആഗതാ. അയഞ്ഹി തേജുസ്സദഇരിയാപഥത്താ ഉത്തമസേയ്യാ നാമ.

പാദേ പാദന്തി ദക്ഖിണപാദേ വാമപാദം. **അച്ചാധായാ**തി അതിആധായ, ഈസകം അതിക്കമ്മ ഠപേത്വാ . ഗോപ്ഫകേന ഹി ഗോപ്ഫകേ ജാണുനാ വാ ജാണുമ്ഹി സങ്ഘട്ടിയമാനേ അഭിണ്ഹം വേദനാ ഉപ്പജ്ജതി, ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ന ഹോതി, സേയ്യാ അഫാസുകാ ഹോതി. യഥാ ന സങ്ഘട്ടേതി, ഏവം അതിക്കമ്മ ഠപിതേ വേദനാ നുപ്പജ്ജതി, ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ഹോതി, സേയ്യാ ഫാസു ഹോതി. തസ്മാ ഏവം നിപജ്ജി. **സതോ സമ്പജാനോ**തി സയനപരിഗ്ഗാഹകസതിസമ്പജഞ്ഞേന സമന്നാഗതോ. "ഉട്ഠാനസഞ്ഞ"ന്തി പനേത്ഥ ന വുത്തം, ഗിലാനസേയ്യാ ഹേസാ തഥാഗതസ്സ.

സത്തസതാതി ഇമസ്മിം സുത്തേ സബ്ബാപി താ ദേവതാ ഗിലാനസേയ്യട്ഠാനം ആഗതാ. **ഉദാനം ഉദാനേസീ**തി ഗിലാനസേയ്യം ആഗതാനം ദോമനസ്സേന ഭവിതബ്ബം സിയാ. ഇമാസം പന തഥാഗതസ്സ വേദനാധിവാസനം ദിസ്വാ, "അഹോ ബുദ്ധാനം മഹാനുഭാവതാ! ഏവരൂപാസു നാമ വേദനാസു വത്തമാനാസു വികാരമത്തമ്പി നത്ഥി, സിരീസയനേ അലങ്കരിത്വാ ഠപിതസുവണ്ണരൂപകം വിയ അനിഞ്ജമാനേന കായേന നിപന്നോ, ഇദാനിസ്സ അധികതരം മുഖവണ്ണോ വിരോചതി, ആഭാസമ്പന്നോ പുണ്ണചന്ദോ വിയ സമ്പതി വികസിതം വിയ ച

അരവിന്ദം അസ്സ മുഖം സോഭതി, കായേപി വണ്ണായതനം ഇദാനി സുസമ്മട്ഠകഞ്ചനം വിയ വിപ്പസീദതീ”തി ഉദാനം ഉദപാദി.

നാഗോ വത ഭോതി, ഏത്ഥ **ഭോതി** ധമ്മാലപനം. ബലവന്തട്ഠേന **നാഗോ. നാഗവതാ**തി നാഗഭാവേന. **സീഹോ വതാ**തിആദീസു അസന്താസനട്ഠേന **സീഹോ**. ബ്യത്തപരിചയട്ഠേന കാരണാകാരണജാനനേന വാ **ആജാനീയോ**. അപ്പടിസമട്ഠേന **നിസഭോ**. ഗവസതജേട്ഠകോ ഹി ഉസഭോ, ഗവസഹസ്സജേട്ഠകോ വസഭോ, ഗവസതസഹസ്സജേട്ഠകോ നിസഭോതി വുച്ചതി. ഭഗവാ പന അപ്പടിസമട്ഠേന ആസഭം ഠാനം പടിജാനാതി. തേനേവഹേന ഇധ “നിസഭോ”തി വുത്തോ. ധുരവാഹട്ഠേന **ധോരയ്ഹോ**. നിബ്ബിസേവനട്ഠേന **ദന്തോ**.

പസ്സാതി അനിയമിതാണത്തി. **സമാധി**ന്തി അരഹത്തഫലസമാധിം. **സുവിമുത്ത**ന്തി ഫലവിമുത്തിയാ സുവിമുത്തം. രാഗാനുഗതം പന ചിത്തം അഭിനതം നാമ ഹോതി, ദോസാനുഗതം അപനതം. തദുഭയപടിക്ഖേപേന **ന ചാഭിനതം ന ചാപനത**ന്തി ആഹ. **ന ച സസങ്ഖാരനിഗ്ഗയ്ഹവാരിതഗത**ന്തി ന സസങ്ഖാരേന സപ്പയോഗേന കിലേസേ നിഗ്ഗഹേത്വാ വാരിതവതം, കിലേസാനം പന ഛിന്നത്താ വതം ഫലസമാധിനാ സമാഹിതന്തി അത്ഥോ. **അതിക്കമിതബ്ബ**ന്തി വിഹേഠേതബ്ബം ഘട്ടേതബ്ബം. **അദസ്സനാ**തി അഞ്ഞാണാ. അഞ്ഞാണീ ഹി അന്ധബാലോവ ഏവരൂപേ സത്ഥരി അപരജ്ഝേയ്യാതി ദേവദത്തം ഘട്ടയമാനാ വദന്തി.

പഞ്ചവേദാതി ഇതിഹാസപഞ്ചമാനം വേദാനം ധാരകാ. **സതം സമ**ന്തി വസ്സസതം. **തപസ്സീ**തി തപനിസ്സിതകാ ഹുത്വാ. **ചര**ന്തി ചരന്താ. **ന സമ്മാവിമുത്ത**ന്തി സചേപി ഏവരൂപാ ബ്രാഹ്മണാ വസ്സസതം ചരന്തി, ചിത്തഞ്ച നേസം സമ്മാ വിമുത്തം ന ഹോതി. **ഹീനത്തരൂപാ ന പാരം ഗമാതേ**തി ഹീനത്തസഭാവാ തേ നിബ്ബാനങ്ഗമാ ന ഹോന്തി. “ഹീനത്ഥരൂപാ”തിപി പാഠോ, ഹീനത്ഥജാതികാ പരിഹീനത്ഥാതി അത്ഥോ. **തണ്ഹാധിപന്നാ**തി തണ്ഹായ അജ്ഝോത്ഥടാ. **വതസീലബദ്ധാ**തി അജവതകുക്കുരവതാദീഹി ച വതേഹി താദിസേഹേവ ച സീലേഹി ബദ്ധാ. **ലൂഖം തപ**ന്തി പഞ്ചാതപതാപനം കണ്ടകസേയ്യാദികം തപം. ഇദാനി സാ ദേവതാ സാസനസ്സ നിയ്യാനികഭാവം കഥേന്തീ **ന മാനകാമസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം വുത്തത്ഥമേവാതി. അട്ഠമം.

ൻ. പഠമപജ്ജുന്നധീതുസുത്തവണ്ണനാ

൩൯. നവമേ **പജ്ജുന്നസ്സ ധീതാ**തി പജ്ജുന്നസ്സ നാമ വസ്സവലാഹകദേവരഞ്ഞോ ചാതുമഹാരാജികസ്സ ധീതാ. **അഭിവന്ദേ**തി ഭഗവാ തുമ്ഹാകം പാദേ വന്ദാമി. **ചക്ഖുമതാ**തി പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമന്തേന തഥാഗതേന. **ധമ്മോ അനുബുദ്ധോ**തി, “ഇദം മയാ പുബ്ബേ പരേസം സന്തികേ കേവലം സുതംയേവ ആസീ”തി വദതി. **സാഹം ദാനീ**തി, സാ അഹം ഇദാനി. **സക്ഖി ജാനാമീ**തി, പടിവേധവസേന പച്ചക്ഖമേവ ജാനാമി. **വിഗരഹന്താ**തി, “ഹീനക്ഖരപദബ്യഞ്ജനോ”തി വാ “അനിയ്യാനികോ”തി വാ ഏവം ഗരഹന്താ. **രോരുവ**ന്തി, ദ്വേ രോരുവാ - ധൂമരോരുവോ ച ജാലരോരുവോ ച. തത്ഥ ധൂമരോരുവോ വിസും ഹോതി, ജാലരോരുവോതി പന അവീചിമഹാനിരയസ്സേവേതം നാമം. തത്ഥ ഹി സത്താ അഗ്ഗിമ്ഹി ജലന്തേ

ജലന്തേ പുനപ്പുനം രവം രവന്തി, തസ്മാ സോ ‘‘രോരുവോ’’തി വുച്ചതി. **ഘോരന്തി** ദാരുണം. **ഖന്തിയാ ഉപസമേന ഉപേതാതി** രുച്ചിത്വാ ഖമാപേത്വാ ഗഹണഖന്തിയാ ച രാഗാദിഉപസമേന ച ഉപേതാതി. നവമം.

൧൦. ദുതിയപജ്ജുന്നധീതുസുത്തവണ്ണനാ

൪൦. ദസമേ **ധമ്മഞ്ചാതി** ച സദ്ദേന സങ്ഘഞ്ച, ഇതി തീണി രതനാനി നമസ്സമാനാ ഇധാഗതാതി വദതി. **അത്ഥവതീതി**, അത്ഥവതിയോ. **ബഹുനാപി ഖോ തന്തി** യം ധമ്മം സാ അഭാസി, തം ധമ്മം ബഹുനാപി പരിയായേന അഹം വിഭജേയ്യം. **താദിസോ ധമ്മോതി**, താദിസോ ഹി അയം ഭഗവാ ധമ്മോ, തംസണ്ഠിതോ തപ്പടിഭാഗോ ബഹൂഹി പരിയായേഹി വിഭജിതബ്ബയുത്തകോതി ദസ്സേതി. **ലപയിസ്സാമീതി**, കഥയിസ്സാമി. **യാവതാ മേ മനസാ പരിയത്തന്തി** യത്തകം മയാ മനസാ പരിയാപുടം, തസ്സത്ഥം ദിവസം അവത്വാ മധുപടലം പീളേന്തീ വിയ മുഹുത്തേനേവ സംഖിത്തേന കഥേസ്സാമി. സേസം ഉത്താനമേവാതി. ദസമം.

സതുല്ലപകായികവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

൫. ആദിത്തവഗ്ഗോ

൧. ആദിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൪൧. ആദിത്തവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ജരായ മരണേന ചാതി** ദേസനാസീസമേതം, രാഗാദീഹി പന ഏകാദസഹി അഗ്ഗീഹി ലോകോ ആദിത്തോവ. **ദാനേനാതി** ദാനചേതനായ. **ദിന്നം ഹോതി സുനീഹതന്തി** ദാനപുഞ്ഞചേതനാഹി ദായകസ്സേവ ഹോതി ഘരസാമികസ്സ വിയ നീഹതഭണ്ഡകം, തേനേതം വുത്തം. **ചോരാ ഹരന്തീതി** അദിന്നേ ഭോഗേ ചോരാപി ഹരന്തി രാജാനോപി, അഗ്ഗിപി ഡഹതി, ഠപിതട്ഠാനേപി നസ്സന്തി. **അന്തേനാതി** മരണേന. **സരീരം സപരിഗ്ഗഹന്തി** സരീരഞ്ചേവ ചോരാദീനം വസേന അവിനട്ഠഭോഗേ ച. **സഗ്ഗമുപേതീതി** വേസ്സന്തരമഹാരാജാദയോ വിയ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തതീതി. പഠമം.

൨. കിംദദസുത്തവണ്ണനാ

൪൨. ദുതിയേ **അന്നദോതി** യസ്മാ അതിബലവാപി ദ്വേ തീണി ഭത്താനി അഭുത്വാ ഉട്ഠാതും ന സക്കോതി, ഭുത്വാ പന ദുബ്ബലോപി ഹുത്വാ ബലസമ്പന്നോ ഹോതി, തസ്മാ ‘‘അന്നദോ ബലദോ’’തി ആഹ. **വത്ഥദോതി** യസ്മാ സുരൂപോപി ദുച്ചോളോ വാ അചോളോ വാ വിരൂപോ ഹോതി ഓഹീളിതോ ദുദ്ദസികോ, വത്ഥച്ഛന്നോ ദേവപുത്തോ വിയ സോഭതി , തസ്മാ ‘‘വത്ഥദോ ഹോതി വണ്ണദോ’’തി ആഹ. **യാനദോതി** ഹത്ഥിയാനാദീനം ദായകോ. തേസു പന -

‘‘ന ഹത്ഥിയാനം സമണസ്സ കപ്പതി,
ന അസ്സയാനം, ന രഥേന യാതും;
ഇദഞ്ച യാനം സമണസ്സ കപ്പതി,
ഉപാഹനാ രക്ഖതോ സീലഖന്ധ’’ന്തി.

തസ്മാ ഛത്തുപാഹനകത്തരയട്ഠിമഞ്ചപീഠാനം ദായകോ, യോ ച മഗ്ഗം സോധേതി, നിസ്സേണിം കരോതി, സേതും കരോതി, നാവം പടിയാദേതി, സബ്ബോപി യാനദോവ ഹോതി. **സുഖദോ ഹോതീ**തി യാനസ്സ സുഖാവഹനതോ സുഖദോ നാമ ഹോതി. **ചക്ഖുദോ**തി അന്ധകാരേ ചക്ഖുമന്താനമ്പി രൂപദസ്സനാഭാവതോ ദീപദോ ചക്ഖുദോ നാമ ഹോതി, അനുരുദ്ധത്ഥേരോ വിയ ദിബ്ബചക്ഖു സമ്പദമ്പി ലഭതി.

സബ്ബദദോ ഹോതീതി സബ്ബേസംയേവ ബലാദീനം ദായകോ ഹോതി. ദ്വേ തയോ ഗാമേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ കിഞ്ചി അലദ്ധാ ആഗതസ്സാപി സീതലായ പോക്ഖരണിയാ ന്ഹായിത്വാ പതിസ്സയം പവിസിത്വാ മുഹുത്തം മഞ്ചേ നിപജ്ജിത്വാ ഉട്ഠായ നിസിന്നസ്സ ഹി കായേ ബലം ആഹരിത്വാ പക്ഖിത്തം വിയ ഹോതി. ബഹി വിചരന്തസ്സ ച കായേ വണ്ണായതനം വാതാതപേഹി ഝായതി, പതിസ്സയം പവിസിത്വാ ദ്വാരം പിധായ മുഹുത്തം നിപന്നസ്സ ച വിസഭാഗസന്തതി വൂപസമ്മതി, സഭാഗസന്തതി ഓക്കമതി, വണ്ണായതനം ആഹരിത്വാ പക്ഖിത്തം വിയ ഹോതി. ബഹി വിചരന്തസ്സ പാദേ കണ്ടകോ വിജ്ഝതി, ഖാണു പഹരതി, സരീസപാദിപരിസ്സയോ ചേവ ചോരഭയഞ്ച ഉപ്പജ്ജതി, പതിസ്സയം പവിസിത്വാ ദ്വാരം പിധായ നിപന്നസ്സ സബ്ബേതേ പരിസ്സയാ ന ഹോന്തി, ധമ്മം സജ്ഝായന്തസ്സ ധമ്മപീതിസുഖം, കമ്മട്ഠാനം മനസികരോന്തസ്സ ഉപസമസുഖം ഉപ്പജ്ജതി. തഥാ ബഹി വിചരന്തസ്സ ച സേദാ മുച്ചന്തി, അക്ഖീനി ഫന്ദന്തി, സേനാസനം പവിസനക്ഖണേ കൂപേ ഓതിണ്ണോ വിയ ഹോതി, മഞ്ചപീഠാദീനി ന പഞ്ഞായന്തി. മുഹുത്തം നിസിന്നസ്സ പന അക്ഖിപസാദോ ആഹരിത്വാ പക്ഖിത്തോ വിയ ഹോതി, ദ്വാരകവാടവാതപാനമഞ്ചപീഠാദീനി പഞ്ഞായന്തി. തേന വുത്തം - ''സോ ച സബ്ബദദോ ഹോതി, യോ ദദാതി ഉപസ്സയ''ന്തി.

അമതംദദോ ച സോ ഹോതീതി പണീതഭോജനസ്സ പത്തം പൂരേന്തോ വിയ അമരണദാനം നാമ ദേതി. **യോ ധമ്മമനുസാസതീ**തി യോ ധമ്മം അനുസാസതി, അട്ഠകഥം കഥേതി, പാളിം വാചേതി, പുച്ഛിതപഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേതി, കമ്മട്ഠാനം ആചിക്ഖതി, ധമ്മസ്സവനം കരോതി, സബ്ബോപേസ ധമ്മം അനുസാസതി നാമ. സബ്ബദാനാനഞ്ച ഇദം ധമ്മദാനമേവ അഗ്ഗന്തി വേദിതബ്ബം. വുത്തമ്പി ചേതം -

> ''സബ്ബദാനം ധമ്മദാനം ജിനാതി,
> സബ്ബരസം ധമ്മരസോ ജിനാതി;
> സബ്ബരതിം ധമ്മരതി ജിനാതി,
> തണ്ഹക്ഖയോ സബ്ബദുക്ഖം ജിനാതീ''തി. (ധ॰ പ॰ ൩൫൪); ദുതിയം;

൩. അന്നസുത്തവണ്ണനാ

൪൩. തതിയേ **അഭിനന്ദന്തീ**തി പത്ഥേന്തി. **ഭജതീ**തി ഉപഗച്ഛതി, ചിത്തഗഹപതിസീവലിത്ഥേരാദികേ വിയ പച്ഛതോ അനുബന്ധതി. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ഇധലോകേ പരലോകേ ച അന്നദായകമേവ അനുഗച്ഛതി, തസ്മാ. സേസം ഉത്താനമേവാതി. തതിയം.

൪. ഏകമൂലസുത്തവണ്ണനാ

൪൪. ചതുത്ഥേ **ഏകമൂല**ന്തി അവിജ്ജാ തണ്ഹായ മൂലം, തണ്ഹാ അവിജ്ജായ. ഇധ പന തണ്ഹാ അധിപ്പേതാ. ദ്വീഹി സസ്സതുച്ഛേദദിട്ഠീഹി ആവട്ടതീതി **ദ്വിരാവട്ടാ**. സാ ച രാഗാദീഹി തീഹി മലേഹി **തിമലാ**. തത്രാസ്സാ മോഹോ സഹജാതകോടിയാ മലം ഹോതി, രാഗദോസാ ഉപനിസ്സയകോടിയാ. പഞ്ച പന കാമഗുണാ അസ്സാ പത്ഥരണട്ഠാനാ, തേസു സാ പത്ഥരതീതി **പഞ്ചപത്ഥരാ**. സാ ച അപൂരണീയട്ഠേന **സമുദ്ദോ**. അജ്ഝത്തികബാഹിരേസു പനേസാ ദ്വാദസായതനേസു ആവട്ടതി പരിവട്ടതീതി **ദ്വാദസാവട്ടാ**. അപതിട്ഠട്ഠേന പന **പാതാലോ**തി വുച്ചതീതി. ഏകമൂലം…പേ॰… പാതാലം, അതരി ഇസി, ഉത്തരി സമതിക്കമീതി അത്ഥോ. ചതുത്ഥം.

൫. അനോമസുത്തവണ്ണനാ

൪൫. പഞ്ചമേ **അനോമനാമ**ന്തി സബ്ബഗുണസമന്നാഗതത്താ അവേകല്ലനാമം, പരിപൂരനാമന്തി അത്ഥോ. **നിപുണത്ഥദസ്സി**ന്തി ഭഗവാ സണ്ഹസുഖുമേ ഖന്ധന്തരാദയോ അത്ഥേ പസ്സതീതി നിപുണത്ഥദസ്സീ. **പഞ്ഞാദദ**ന്തി അനുയപഞ്ഞാധിഗമായ പടിപദം കഥനവസേന പഞ്ഞായ ദായകം. **കാമാലയേ അസത്ത**ന്തി പഞ്ചകാമഗുണാലയേ അലഗ്ഗം. **കമമാന**ന്തി ഭഗവാ മഹാബോധിമണ്ഡേയേവ അരിയമഗ്ഗേന ഗതോ, ന ഇദാനി ഗച്ഛതി, അതീതം പന ഉപാദായ ഇദം വുത്തം. **മഹേസി**ന്തി മഹന്താനം സീലക്ഖന്ധാദീനം ഏസിതാരം പരിയേസിതാരന്തി. പഞ്ചമം.

൬. അച്ഛരാസുത്തവണ്ണനാ

൪൬. ഛട്ഠേ **അച്ഛരാഗണസങ്ഘുട്ഠ**ന്തി അയം കിര ദേവപുത്തോ സത്ഥുസാസനേ പബ്ബജിത്വാ വത്തപടിപത്തിം പൂരയമാനോ പഞ്ചവസ്സകാലേ പവാരേത്വാ ദ്വേമാതികം പഗുണം കത്വാ കമ്മാകമ്മം ഉഗ്ഗഹേത്വാ ചിത്തരുചിതം കമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ സല്ലഹുകവുത്തികോ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ യോ ഭഗവതാ മജ്ഝിമയാമോ സയനസ്സ കോട്ഠാസോതി അനുഞ്ഞാതോ. തസ്മിമ്പി സമ്പത്തേ ''പമാദസ്സ ഭായാമീ''തി മഞ്ചകം ഉക്ഖിപിത്വാ രത്തിഞ്ച ദിവാ ച നിരാഹാരോ കമ്മട്ഠാനമേവ മനസാകാസി.

അഥസ്സ അബ്ഭന്തരേ സത്ഥകവാതാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ജീവിതം പരിയാദിയിംസു. സോ ധുരസ്മിംയേവ കാലമകാസി. യോ ഹി കോചി ഭിക്ഖു ചങ്കമേ ചങ്കമമാനോ വാ ആലമ്ബനത്ഥമ്ഭം നിസ്സായ ഠിതോ വാ ചങ്കമകോടിയം ചീവരം സീസേ ഠപേത്വാ നിസിന്നോ വാ നിപന്നോ വാ പരിസമജ്ഝേ അലങ്കതധമ്മാസനേ ധമ്മം ദേസേന്തോ വാ കാലം കരോതി, സബ്ബോ സോ ധുരസ്മിം കാലം കരോതി നാമ. ഇതി അയം ചങ്കമനേ കാലം കത്വാ ഉപനിസ്സയമന്ദതായ ആസവക്ഖയം അപ്പത്തോ താവതിംസഭവനേ മഹാവിമാനദ്വാരേ നിദ്ദായിത്വാ പബുജ്ഝന്തോ വിയ പടിസന്ധിം അഗ്ഗഹേസി. താവദേവസ്സ സുവണ്ണതോരണം വിയ തിഗാവുതോ അത്തഭാവോ നിബ്ബത്തി.

അന്തോവിമാനേ സഹസ്സമത്താ അച്ഛരാ തം ദിസ്വാ, ''വിമാനസാമികോ ദേവപുത്തോ ആഗതോ, രമയിസ്സാമ ന''ന്തി തൂരിയാനി ഗഹേത്വാ പരിവാരയിംസു. ദേവപുത്തോ ന താവ ചുതഭാവം ജാനാതി, പബ്ബജിതസഞ്ഞീയേവ അച്ഛരാ ഓലോകേത്വാ വിഹാരചാരികം ആഗതം മാതുഗാമം ദിസ്വാ ലജ്ജീ. പംസുകൂലികോ വിയ ഉപരി ഠിതം ഘനദുകൂലം

ഏകംസം കരോന്തോ അംസകൂടം പടിച്ഛാദേത്വാ ഇന്ദ്രിയാനി ഓക്ഖിപിത്വാ അധോമുഖോ അട്ഠാസി. തസ്സ കായവികാരേനേവ താ ദേവതാ "സമണദേവപുത്തോ അയ"ന്തി ഞത്വാ ഏവമാഹംസു - "അയ്യ, ദേവപുത്ത, ദേവലോകോ നാമായം, ന സമണധമ്മസ്സ കരണോകാസോ, സമ്പത്തിം അനുഭവനോകാസോ"തി. സോ തഥേവ അട്ഠാസി. ദേവതാ "ന താവായം സല്ലക്ഖേതീ"തി തൂരിയാനി പഗ്ഗണ്ഹിംസു. സോ തഥാപി അനോലോകേന്തോവ അട്ഠാസി.

അഥസ്സ സബ്ബകായികം ആദാസം പുരതോ ഠപയിംസു. സോ ഛായം ദിസ്വാ ചുതഭാവം ഞത്വാ, "ന മയാ ഇമം ഠാനം പത്ഥേത്വാ സമണധമ്മോ കതോ, ഉത്തമത്ഥം അരഹത്തം പത്ഥേത്വാ കതോ"തി സമ്പത്തിയാ വിപ്പടിസാരീ അഹോസി, "സുവണ്ണപടം പടിലഭിസ്സാമീ"തി തക്കയിത്വാ യുദ്ധട്ഠാനം ഓതിണ്ണമല്ലോ മൂലകമുട്ഠിം ലഭിത്വാ വിയ. സോ - "അയം സഗ്ഗസമ്പത്തി നാമ സുലഭാ, ബുദ്ധാനം പാതുഭാവോ ദുല്ലഭോ"തി ചിന്തേത്വാ വിമാനം അപവിസിത്വാവ അസമ്ഭിന്നേനേവ സീലേന അച്ഛരാസങ്ഘപരിവുതോ ദസബലസ്സ സന്തികം ആഗമ്മ അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം ഠിതോ ഇമം ഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **അച്ഛരാഗണസങ്ഘുട്ഠ**ന്തി അച്ഛരാഗണേന ഗീതവാദിതസദ്ദേഹി സങ്ഘോസിതം. **പിസാചഗണസേവിത**ന്തി തമേവ അച്ഛരാഗണം പിസാചഗണം കത്വാ വദതി. **വന**ന്തി നന്ദനവനം സന്ധായ വദതി. അയഞ്ഹി നിയാമചിത്തതായ അത്തനോ ഗരുഭാവേന ദേവഗണം "ദേവഗണോ"തി വത്തും ന രോചേതി. "പിസാചഗണോ"തി വദതി. നന്ദനവനഞ്ച "നന്ദന"ന്തി അവത്വാ "മോഹന"ന്തി വദതി . **കഥം യാത്രാ ഭവിസ്സതീ**തി കഥം നിഗ്ഗമനം ഭവിസ്സതി, കഥം അതിക്കമോ ഭവിസ്സതി, അരഹത്തസ്സ മേ പദട്ഠാനഭൂതം വിപസ്സനം ആചിക്ഖഥ ഭഗവാതി വദതി.

അഥ ഭഗവാ "അതിസല്ലിഖതേവ അയം ദേവപുത്തോ, കിം നു ഖോ ഇദ"ന്തി? ആവജ്ജേന്തോ അത്തനോ സാസനേ പബ്ബജിതഭാവം ഞത്വാ - "അയം അച്ചാരദ്ധവീരിയതായ കാലം കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ, അജ്ജാപിസ്സ ചങ്കമനസ്മിംയേവ അത്തഭാവോ അസമ്ഭിന്നേന സീലേന ആഗതോ"തി ചിന്തേസി. ബുദ്ധാ ച അകതാഭിനിവേസസ്സ ആദികമ്മികസ്സ അകതപരികമ്മസ്സ അന്തേവാസിനോ ചിത്തകാരോ ഭിത്തിപരികമ്മം വിയ - "സീലം താവ സോധേഹി, സമാധിം ഭാവേഹി, കമ്മസ്സകതപഞ്ഞം ഉജും കരോഹീ"തി പഠമം പുബ്ബഭാഗപ്പടിപദം ആചിക്ഖന്തി, കാരകസ്സ പന യുത്തപയുത്തസ്സ അരഹത്തമഗ്ഗപദട്ഠാനഭൂതം സണ്ഹസുഖുമം സുഞ്ഞതാവിപസ്സനംയേവ ആചിക്ഖന്തി, അയഞ്ച ദേവപുത്തോ കാരകോ അഭിന്നസീലോ, ഏകോ മഗ്ഗോ അസ്സ അനാഗതോതി സുഞ്ഞതാവിപസ്സനം ആചിക്ഖന്തോ **ഉജുകോ നാമാ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **ഉജുകോ**തി കായവങ്കാദീനം അഭാവതോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ ഉജുകോ നാമ. **അഭയാ നാമ സാ ദിസാ**തി നിബ്ബാനം സന്ധായാഹ. തസ്മിം ഹി കിഞ്ചി ഭയം നത്ഥി, തം വാ പത്തസ്സ ഭയം നത്ഥീതി "അഭയാ നാമ സാ ദിസാ"തി വുത്തം. **രഥോ അകൂജനോ**തി അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോവ അധിപ്പേതോ. യഥാ ഹി പാകതികരഥോ അക്ഖേ വാ അനബ്ഭഞ്ജിതേ അതിരേകേസു വാ മനുസ്സേസു അഭിരുള്ഹേസു കൂജതി വിരവതി, ന ഏവം അരിയമഗ്ഗോ. സോ

ഹി ഏകപ്പഹാരേന ചതുരാസീതിയാപി പാണസഹസ്സേസു അഭിരുഹന്തേസു ന കൂജതി ന വിരവതി. തസ്മാ "അകൂജനോ"തി വുത്തോ. **ധമ്മചക്കേഹി സംയുതോ**തി കായികചേതസികവീരിയസങ്ഖാതേഹി ധമ്മചക്കേഹി സംയുത്തോ.

ഹിരീതി ഏത്ഥ ഹിരിഗ്ഗഹണേന ഓത്തപ്പമ്പി ഗഹിതമേവ ഹോതി. **തസ്സ അപാലമ്ബോ**തി യഥാ ബാഹിരകരഥസ്സ രഥേ ഠിതാനം യോധാനം അപതനത്ഥായ ദാരുമയം അപാലമ്ബനം ഹോതി, ഏവം ഇമസ്സ മഗ്ഗരഥസ്സ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാസമുട്ഠാനം ഹിരോത്തപ്പം അപാലമ്ബനം. **സത്യസ്സ പരിവാരണ**ന്തി രഥസ്സ സീഹചമ്മാദിപരിവാരോ വിയ ഇമസ്സാപി മഗ്ഗരഥസ്സ സമ്പയുത്താ സതി പരിവാരണം. **ധമ്മ**ന്തി ലോകുത്തരമഗ്ഗം . **സമ്മാദിട്ഠിപുരേജവ**ന്തി വിപസ്സനാസമ്മാദിട്ഠിപുരേജവാ അസ്സ പുബ്ബയായികാതി സമ്മാദിട്ഠിപുരേജവോ, തം സമ്മാദിട്ഠിപുരേജവം. യഥാ ഹി പഠമതരം രാജപുരിസേഹി കാണകുണിആദീനംനീഹരണേന മഗ്ഗേ സോധിതേ പച്ഛാ രാജാ നിക്ഖമതി, ഏവമേവം വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠിയാ അനിച്ചാദിവസേന ഖന്ധാദീസു സോധിതേസു പച്ഛാ ഭൂമിലദ്ധവട്ടം പരിജാനമാനാ മഗ്ഗസമ്മാദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി. തേന വുത്തം "ധമ്മാഹം സാരഥിം ബ്രൂമി, സമ്മാദിട്ഠിപുരേജവ"ന്തി.

ഇതി ഭഗവാ ദേസനം നിട്ഠാപേത്വാ അവസാനേ ചത്താരി സച്ചാനി ദീപേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ ദേവപുത്തോ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി. യഥാ ഹി രഞ്ഞോ ഭോജനകാലേ അത്തനോ മുഖപ്പമാണേ കബളേ ഉക്ഖിത്തേ അങ്കേ നിസിന്നോ പുത്തോ അത്തനോ മുഖപ്പമാണേനേവ തതോ കബളം കരോതി, ഏവമേവം ഭഗവതി അരഹത്തനികൂടേന ദേസനം ദേസേന്തേപി സത്താ അത്തനോ ഉപനിസ്സയാനുരൂപേന സോതാപത്തിഫലാദീനി പാപുണന്തി. അയമ്പി ദേവപുത്തോ സോതാപത്തിഫലം പത്വാ ഭഗവന്തം ഗന്ധാദീഹി പൂജേത്വാ പക്കാമീതി. ഛട്ഠം.

൭. വനരോപസുത്തവണ്ണനാ

൪൭. സത്തമേ **ധമ്മട്ഠാ സീലസമ്പന്നാ**തി കേ ധമ്മട്ഠാ, കേ സീലസമ്പന്നാതി പുച്ഛതി. ഭഗവാ ഇമം പഞ്ഹം ഥാവരവത്ഥുനാ ദീപേന്തോ **ആരാമരോപാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ആരാമരോപാ**തി പുപ്ഫാരാമഫലാരാമരോപകാ. **വനരോപാ**തി സയംജാതേ അരോപിമവനേ സീമം പരിക്ഖിപിത്വാ ചേതിയബോധിചങ്കമനമണ്ഡപകുടിലേണരത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനാനം കാരകാ ഛായൂപഗേ രുക്ഖേ രോപേത്വാ ദദമാനാപി വനരോപായേവ നാമ. **സേതുകാരകാ**തി വിസമേ സേതും കരോന്തി, ഉദകേ നാവം പടിയാദേന്തി . **പപ**ന്തി പാനീയദാനസാലം. **ഉദപാന**ന്തി യംകിഞ്ചി പോക്ഖരണീതളാകാദിം. **ഉപസ്സയ**ന്തി വാസാഗാരം. "ഉപാസയ"ന്തിപി പാഠോ.

സദാ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി ന അകുസലവിതക്കം വാ വിതക്കേന്തസ്സ നിദ്ദായന്തസ്സ വാ പവഡ്ഢതി. യദാ യദാ പന അനുസ്സരതി, തദാ തദാ തസ്സ വഡ്ഢതി. ഇമമത്ഥം സന്ധായ "സദാ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീ"തി വുത്തം. **ധമ്മട്ഠാ സീലസമ്പന്നാ**തി തസ്മിം ധമ്മേ ഠിതത്താ തേനപി സീലേന സമ്പന്നത്താ ധമ്മട്ഠാ സീലസമ്പന്നാ. അഥ വാ ഏവരൂപാനി പുഞ്ഞാനി കരോന്താനം ദസ

കുസലാ ധമ്മാ പൂരേന്തി, തേസു ഠിതത്താ ധമ്മട്ഠാ. തേനേവ ച സീലേന സമ്പന്നത്താ സീലസമ്പന്നാതി. സത്തമം.

൮. ജേതവനസുത്തവണ്ണനാ

൪൮. അട്ഠമേ **ഇദം ഹി തം ജേതവനന്തി** അനാഥപിണ്ഡികോ ദേവപുത്തോ ജേതവനസ്സ ചേവ ബുദ്ധാദീനഞ്ച വണ്ണഭണനത്ഥം ആഗതോ ഏവമാഹ. **ഇസിസങ്ഘനിസേവിത**ന്തി ഭിക്ഖുസങ്ഘനിസേവിതം.

ഏവം പഠമഗാഥായ ജേതവനസ്സ വണ്ണം കഥേത്വാ ഇദാനി അരിയമഗ്ഗസ്സ കഥേന്തോ **കമ്മം വിജ്ജാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കമ്മ**ന്തി മഗ്ഗചേതനാ. **വിജ്ജാ**തി മഗ്ഗപഞ്ഞാ. **ധമ്മോ**തി സമാധിപക്ഖികാ ധമ്മാ. **സീലം ജീവിതമുത്തമ**ന്തി സീലേ പതിട്ഠിതസ്സ ജീവിതം ഉത്തമന്തി ദസ്സേതി. അഥ വാ **വിജ്ജാ**തി ദിട്ഠിസങ്കപ്പാ. **ധമ്മോ**തി വായാമസതിസമാധയോ. **സീല**ന്തി വാചാകമ്മന്താജീവാ. **ജീവിതമുത്തമ**ന്തി ഏതസ്മിം സീലേ ഠിതസ്സ ജീവിതം നാമ ഉത്തമം. **ഏതേന മച്ചാ സുജ്ഝന്തീ**തി ഏതേന അട്ഠങ്ഗികമഗ്ഗേന സത്താ വിസുജ്ഝന്തി.

തസ്മാതി യസ്മാ മഗ്ഗേന സുജ്ഝന്തി, ന ഗോത്തധനേഹി, തസ്മാ. **യോനിസോ വിചിനേ ധമ്മ**ന്തി ഉപായേന സമാധിപക്ഖിയധമ്മം വിചിനേയ്യ. **ഏവം തത്ഥ വിസുജ്ഝതീ**തി ഏവം തസ്മിം അരിയമഗ്ഗേ വിസുജ്ഝതി. അഥ വാ **യോനിസോ വിചിനേ ധമ്മ**ന്തി ഉപായേന പഞ്ചക്ഖന്ധധമ്മം വിചിനേയ്യ. **ഏവം തത്ഥ വിസുജ്ഝതീ**തി ഏവം തേസു ചതൂസു സച്ചേസു വിസുജ്ഝതി.

ഇദാനി സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ വണ്ണം കഥേന്തോ **സാരിപുത്തോവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സാരിപുത്തോവാ**തി അവധാരണവചനം, ഏതേഹി പഞ്ഞാദീഹി സാരിപുത്തോവ സേയ്യോതി വദതി. **ഉപസമേനാ**തി കിലേസഉപസമേന . **പാരം ഗതോ**തി നിബ്ബാനം ഗതോ. യോ കോചി നിബ്ബാനം പത്തോ ഭിക്ഖു, സോ **ഏതാവപരമോ സിയാ,** ന ഥേരേന ഉത്തരിതരോ നാമ അത്ഥീതി വദതി. സേസം ഉത്താനമേവാതി. അട്ഠമം.

൯. മച്ഛരിസുത്തവണ്ണനാ

൪൯. നവമേ **മച്ഛരിനോ**തി മച്ഛേരേന സമന്നാഗതാ. ഏകച്ചോ ഹി അത്തനോ വസനട്ഠാനേ ഭിക്ഖും ഹത്ഥം പസാരേത്വാപി ന വന്ദതി, അഞ്ഞത്ഥ ഗതോ വിഹാരം പവിസിത്വാ സക്കച്ചം വന്ദിത്വാ മധുരപടിസന്ഥാരം കരോതി - ‘‘ഭന്തേ, അമ്ഹാകം വസനട്ഠാനം നാഗച്ഛഥ, സമ്പന്നോ പദേസോ, പടിബലാ മയം അയ്യാനം യാഗുഭത്താദീഹി ഉപട്ഠാനം കാതു’’ന്തി. ഭിക്ഖൂ ‘‘സദ്ധോ അയം ഉപാസകോ’’തി യാഗുഭത്താദീഹി സങ്ഗണ്ഹന്തി. അഥേകോ ഥേരോ തസ്സ ഗാമം ഗന്ത്വാ പിണ്ഡായ ചരതി. സോ തം ദിസ്വാ അഞ്ഞേന വാ ഗച്ഛതി, ഘരം വാ പവിസതി. സചേപി സമ്മുഖീഭാവം ആഗച്ഛതി, ഹത്ഥേന വന്ദിത്വാ - ‘‘അയ്യസ്സ ഭിക്ഖം ദേഥ, അഹം ഏകേന കമ്മേന ഗച്ഛാമീ’’തി പക്കമതി. ഥേരോ സകലഗാമം ചരിത്വാ തുച്ഛപത്തോവ നിക്ഖമതി. ഇദം താവ മുദുമച്ഛരിയം നാമ, യേന സമന്നാഗതോ അദായകോപി ദായകോ വിയ പഞ്ഞായതി. ഇധ പന ഥദ്ധമച്ഛരിയം അധിപ്പേതം, യേന സമന്നാഗതോ ഭിക്ഖൂസു പിണ്ഡായ പവിട്ഠേസു, ‘‘ഥേരാ ഠിതാ’’തി വുത്തേ, ‘‘കിം മയ്ഹം പാദാ രുജ്ജന്തീ’’തിആദീനി വത്വാ സിലാഥമ്ഭോ വിയ ഖാണുകോ വിയ ച ഥദ്ധോ

ഹുത്വാ തിട്ഠതി, സാമീചിമ്പി ന കരോതി. **കദരിയാ**തി ഇദം മച്ഛരിനോതി പദസ്സേവ വേവചനം. മുദുകമ്പി ഹി മച്ഛരിയം "മച്ഛരിയ"ന്തേവ വുച്ചതി, ഥദ്ധം പന കദരിയം നാമ. **പരിഭാസകാ**തി ഭിക്ഖൂ ഘരദ്വാരേ ഠിതേ ദിസ്വാ, "കിം തുമ്ഹേ കസിത്വാ ആഗതാ, വപിത്വാ, ലായിത്വാ? മയം അത്തനോപി ന ലഭാമ, കുതോ തുമ്ഹാകം, സീഘം നിക്ഖമഥാ"തിആദീഹി സംതജ്ജകാ. **അന്തരായകരാ**തി ദായകസ്സ സഗ്ഗന്തരായോ, പടിഗ്ഗാഹകാനം ലാഭന്തരായോ, അത്തനോ ഉപഘാതോതി ഇമേസം അന്തരായാനം കാരകാ.

സമ്പരായോതി പരലോകോ. **രതീ**തി പഞ്ചകാമഗുണരതി. **ഖിഡ്ഡാ**തി കായികഖിഡ്ഡാദികാ തിവിധാ ഖിഡ്ഡാ. **ദിട്ഠേ ധമ്മേസ വിപാകോ**തി തസ്മിം നിബ്ബത്തഭവനേ ദിട്ഠേ ധമ്മേ ഏസ വിപാകോ. **സമ്പരായേ ച ദുഗ്ഗതീ**തി "യമലോകം ഉപപജ്ജരേ"തി വുത്തേ സമ്പരായേ ച ദുഗ്ഗതി.

വദഞ്ഞൂതി ഭിക്ഖൂ ഘരദ്വാരേ ഠിതാ കിഞ്ചാപി തുണ്ഹീവ ഹോന്തി, അത്ഥതോ പന - "ഭിക്ഖം ദേഥാ"തി വദന്തി നാമ. തത്ര യേ "മയം പചാമ, ഇമേ പന ന പചന്തി, പചമാനേ പത്വാ അലഭന്താ കുഹിം ലഭിസ്സന്തീ"തി? ദേയ്യധമ്മം സംവിഭജന്തി, തേ വദഞ്ഞൂ നാമ. **പകാസന്തീ**തി വിമാനപ്പഭായ ജോതന്തി. **പരസമ്ഭതേസൂ**തി പരേഹി സമ്പിണ്ഡിതേസു. **സമ്പരായേ ച സുഗ്ഗതീ**തി, "ഏതേ സഗ്ഗാ"തി ഏവം വുത്തസമ്പരായേ സുഗതി. ഉഭിന്നമ്പി വാ ഏതേസം തതോ ചവിത്വാ പുന സമ്പരായേപി ദുഗ്ഗതിസുഗതിയേവ ഹോതീതി. നവമം.

൧൦. ഘടീകാരസുത്തവണ്ണനാ

൫൦. ദസമേ **ഉപപന്നാസേ**തി നിബ്ബത്തിവസേന ഉപഗതാ. **വിമുത്താ**തി അവിഹാബ്രഹ്മലോകസ്മിം ഉപപത്തിസമനന്തരമേവ അരഹത്തഫലവിമുത്തിയാ വിമുത്താ. **മാനുസം ദേഹ**ന്തി ഇധ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയസംയോജനാനി ഏവ വുത്താനി. **ദിബ്ബയോഗ**ന്തി പഞ്ച ഉദ്ധമ്ഭാഗിയസംയോജനാനി. **ഉപച്ചഗു**ന്തി അതിക്കമിംസു. **ഉപകോ**തിആദീനി തേസം ഥേരാനം നാമാനി. **കുസലീ ഭാസസീ തേസ**ന്തി, "കുസല"ന്തി ഇദം വചനം ഇമസ്സ അത്ഥീതി **കുസലീ,** തേസം ഥേരാനം ത്വം കുസലം അനവജ്ജം ഭാസസി, ഥോമേസി പസംസസി , പണ്ഡിതോസി ദേവപുത്താതി വദതി. **തം തേ ധമ്മം ഇധഞ്ഞായാ**തി തേ ഥേരാ തം ധമ്മം ഇധ തുമ്ഹാകം സാസനേ ജാനിത്വാ. **ഗമ്ഭീര**ന്തി ഗമ്ഭീരത്ഥം. **ബ്രഹ്മചാരീ നിരാമിസോ**തി നിരാമിസബ്രഹ്മചാരീ നാമ അനാഗാമീ, അനാഗാമീ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **അഹുവാ**തി അഹോസി. **സഗാമേയ്യോ**തി ഏകഗാമവാസീ. പരിയോസാനഗാഥാ സങ്ഗീതികാരേഹി ഠപിതാതി. ദസമം.

ആദിത്തവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

൬. ജരാവഗ്ഗോ

൧. ജരാസുത്തവണ്ണനാ

൫൧. ജരാവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **സാധൂ**തി ലദ്ധകം ഭദ്ദകം. **സീലം യാവ ജരാ**തി ഇമിനാ ഇദം ദസ്സേതി - യഥാ മുത്താമണിരത്തവത്ഥാദീനി ആഭരണാനി തരുണകാലേയേവ സോഭന്തി, ജരാജിണ്ണകാലേ താനി ധാരേന്തോ "അയം

അജ്ജാപി ബാലഭാവം പത്ഥേതി, ഉമ്മത്തകോ മഞ്ഞേ''തി വത്തബ്ബതം ആപജ്ജതി , ന ഏവം സീലം. സീലഞ്ഹി നിച്ചകാലം സോഭതി. ബാലകാലേപി ഹി സീലം രക്ഖന്തം "കിം ഇമസ്സ സീലേനാ''തി? വത്താരോ നത്ഥി. മജ്ഝിമകാലേപി മഹല്ലകകാലേപീതി.

സദ്ധാ സാധു പതിട്ഠിതാതി ഹത്ഥാളവകചിത്തഗഹപതിആദീനം വിയ മഗ്ഗേന ആഗതാ പതിട്ഠിതസദ്ധാ നാമ സാധു. **പഞ്ഞാ നരാനം രതന**ന്തി ഏത്ഥ ചിത്തീകതട്ഠാദീഹി രതനം വേദിതബ്ബം. വുത്തഞ്ഹേതം -

> "യദി ചിത്തീകതന്തി രതനം, നനു ഭഗവാ ചിത്തീകതോ പുരിസസീഹോ, യേ ച ലോകേ ചിത്തീകതാ, തേസം ചിത്തീകതോ ഭഗവാ. യദി രതികരന്തി രതനം, നനു ഭഗവാ രതികരോ പുരിസസീഹോ, തസ്സ വചനേന ചരന്താ ഝാനരതിസുഖേന അഭിരമന്തി. യദി അതുല്യന്തി രതനം, നനു ഭഗവാ അതുലോ പുരിസസീഹോ. ന ഹി സക്കാ തുലേതും ഗുണേഹി ഗുണപാരമിം ഗതോ. യദി ദുല്ലഭന്തി രതനം, നനു ഭഗവാ ദുല്ലഭോ പുരിസസീഹോ. യദി അനോമസത്തപരിഭോഗന്തി രതനം, നനു ഭഗവാ അനോമോ സീലേന സമാധിനാ പഞ്ഞായ വിമുത്തിയാ വിമുത്തിഞാണദസ്സനേനാ''തി.

ഇധ പന ദുല്ലഭപാതുഭാവട്ഠേന പഞ്ഞാ "രതന''ന്തി വുത്തം. **പുഞ്ഞ**ന്തി പുഞ്ഞചേതനാ, സാ ഹി അരൂപത്താ പരിഹരിതും ന സക്കാതി. പഠമം.

൨. അജരസാസുത്തവണ്ണനാ

൫൨. ദുതിയേ **അജരസാ**തി അജീരണേന, അവിപത്തിയാതി അത്ഥോ. സീലഞ്ഹി അവിപന്നമേവ സാധു ഹോതി, വിപന്നസീലം ആചരിയുപജ്ഝായാദയോപി ന സങ്ഗണ്ഹന്തി, ഗതഗതട്ഠാനേ നിദ്ധമിതബ്ബോവ ഹോതീതി. ദുതിയം.

൩. മിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൫൩. തതിയേ **സത്ഥോ**തി സദ്ധിംചരോ, ജങ്ഘസത്ഥോ വാ സകടസത്ഥോ വാ. **മിത്ത**ന്തി രോഗേ ഉപ്പന്നേ പാടങ്കിയാ വാ അഞ്ഞേന വാ യാനേന ഹരിത്വാ ഖേമന്തസമ്പാപനേന മിത്തം. **സകേ ഘരേ**തി അത്തനോ ഗേഹേ . തഥാരൂപേ രോഗേ ജാതേ പുത്തഭരിയാദയോ ജിഗുച്ഛന്തി, മാതാ പന അസുചിമ്പി ചന്ദനം വിയ മഞ്ഞതി. തസ്മാ സാ സകേ ഘരേ മിത്തം. **സഹായോ അത്ഥജാതസ്സാ**തി ഉപ്പന്നകിച്ചസ്സ യോ തം കിച്ചം വഹതി നിത്ഥരതി, സോ കിച്ചേസു സഹ അയനഭാവേന സഹായോ മിത്തം, സുരാപാനാദിസഹായാ പന ന മിത്താ. **സമ്പരായിക**ന്തി സമ്പരായഹിതം. തതിയം.

൪. വത്ഥുസുത്തവണ്ണനാ

൫൪. ചതുത്ഥേ **പുത്താ വത്ഥൂ**തി മഹല്ലകകാലേ പടിജഗ്ഗനട്ഠേന പുത്താ പതിട്ഠാ. **പരമോ**തി അഞ്ഞേസം അകഥേതബ്ബസ്സപി ഗുയ്ഹസ്സ കഥേതബ്ബയുത്തതായ ഭരിയാ പരമോ സഖാ നാമ. ചതുത്ഥം.

൫-൭. പഠമജനസുത്താദിവണ്ണനാ

൫൫. പഞ്ചമേ **വിധാവതീ**തി പരസമുദ്ദാദിഗമനവസേന ഇതോ ചിതോ ച വിധാവതി. പഞ്ചമം.

൫൬. ഛട്ഠേ **ദുക്ഖാ**തി വട്ടദുക്ഖതോ. ഛട്ഠം.

൫൭. സത്തമേ **പരായണ**ന്തി നിപ്ഫത്തി അവസ്സയോ. സത്തമം.

൮. ഉപ്പഥസുത്തവണ്ണനാ

൫൮. അട്ഠമേ **രാഗോ ഉപ്പഥോ**തി സുഗതിഞ്ച നിബ്ബാനഞ്ച ഗച്ഛന്തസ്സ അമഗ്ഗോ. **രത്തിന്ദിവക്ഖയോ**തി രത്തിദിവേഹി, രത്തിദിവേസു വാ ഖീയതി. **ഇത്ഥീ മല**ന്തി സേസം ബാഹിരമലം ഭസ്മഖാരാദീഹി ധോവിത്വാ സക്കാ സോധേതും, മാതുഗാമമലേന ദുട്ഠോ പന ന സക്കാ സുദ്ധോ നാമ കാതുന്തി ഇത്ഥീ ''മല''ന്തി വുത്താ. **ഏത്ഥാ**തി ഏത്ഥ ഇത്ഥിയം പജാ സജ്ജതി. **തപോ**തി ഇന്ദ്രിയസംവരധുതങ്ഗഗുണവീരിയദുക്കരകാരികാനം നാമം, ഇധ പന ഠപേത്വാ ദുക്കരകാരികം സബ്ബാപി കിലേസസന്താപികാ പടിപദാ വട്ടതി. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി മേഥുനവിരതി. അട്ഠമം.

൯. ദുതിയസുത്തവണ്ണനാ

൫൯. നവമേ **കിസ്സ ചാഭിരതോ**തി കിസ്മിം അഭിരതോ. **ദുതിയാ**തി സുഗതിഞ്ചേവ നിബ്ബാനഞ്ച ഗച്ഛന്തസ്സ ദുതിയികാ. **പഞ്ഞാ ചേനം പസാസതീ**തി പഞ്ഞാ ഏതം പുരിസം ''ഇദം കരോഹി, ഇദം മാകരീ''തി അനുസാസതി. നവമം.

൧൦. കവിസുത്തവണ്ണനാ

൬൦. ദസമേ **ഛന്ദോ നിദാന**ന്തി ഗായത്തിആദികോ ഛന്ദോ ഗാഥാനം നിദാനം. പുബ്ബപട്ഠാപനഗാഥാ ആരഭന്തോ ഹി ''കതരച്ഛന്ദേന ഹോതൂ''തി ആരഭതി . **വിയഞ്ജന**ന്തി ജനനം. അക്ഖരം ഹി പദം ജനേതി, പദം ഗാഥം ജനേതി, ഗാഥാ അത്ഥം പകാസേതീതി. **നാമസന്നിസ്സിതാ**തി സമുദ്ദാദിപണ്ണത്തിനിസ്സിതാ. ഗാഥാ ആരഭന്തോ ഹി സമുദ്ദം വാ പഥവിം വാ യം കിഞ്ചി നാമം നിസ്സയിത്വാവ ആരഭതി. **ആസയോ**തി പതിട്ഠാ. കവിതോ ഹി ഗാഥാ പവത്തന്തി. സോ താസം പതിട്ഠാ ഹോതീതി. ദസമം.

ജരാവഗ്ഗോ ഛട്ഠോ.

൭. അദ്ധവഗ്ഗോ

൧. നാമസുത്തവണ്ണനാ

൬൧. അദ്ധവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **നാമം സബ്ബം അദ്ധഭവീ**തി നാമം സബ്ബം അഭിഭവതി അനുപതതി. ഓപപാതികേന വാ ഹി കിത്തിമേന വാ നാമേന മുത്തോ സത്തോ വാ സങ്ഖാരോ വാ നത്ഥി. യസ്സപി ഹി രുക്ഖസ്സ വാ പാസാണസ്സ

വാ ‘‘ഇദം നാമ നാമ’’ന്തി ന ജാനന്തി, അനാമകോത്വേവ തസ്സ നാമം ഹോതി. പഠമം.

൨-൩. ചിത്തസുത്താദിവണ്ണനാ

൬൨. ദുതിയേ **സബ്ബേവ വസമന്വഗൂ**തി യേ ചിത്തസ്സ വസം ഗച്ഛന്തി, തേസംയേവ അനവസേസപരിയാദാനമേതം. ദുതിയം.

൬൩. തതിയേപി ഏസേവ നയോ. തതിയം.

൪-൫. സംയോജനസുത്താദിവണ്ണനാ

൬൪. ചതുത്ഥേ **കിം സു സംയോജനോ**തി കിം സംയോജനോ കിം ബന്ധനോ? **വിചാരണ**ന്തി വിചരണാ പാദാനി. ബഹുവചനേ ഏകവചനം കതം. **വിതക്കസ്സ വിചാരണ**ന്തി വിതക്കോ തസ്സ പാദാ. ചതുത്ഥം.

൬൫. പഞ്ചമേപി ഏസേവ നയോ. പഞ്ചമം.

൬. അത്തഹതസുത്തവണ്ണനാ

൬൬. ഛട്ഠേ **കേനസ്സുബ്ഭാഹതോ**തി കേന അബ്ഭാഹതോ. സു-കാരോ നിപാതമത്തം. **ഇച്ഛാധൂപായിതോ**തി ഇച്ഛായ ആദിത്തോ. ഛട്ഠം.

൭-൯. ഉഡ്ഡിതസുത്താദിവണ്ണനാ

൬൭. സത്തമേ **തണ്ഹായ ഉഡ്ഡിതോ**തി തണ്ഹായ ഉല്ലങ്ഘിതോ. ചക്ഖുഞ്ഹി തണ്ഹാരജ്ജുനാ ആവുനിത്വാ രൂപനാഗദന്തേ ഉഡ്ഡിതം, സോതാദീനി സദ്ദാദീസൂതി തണ്ഹായ ഉഡ്ഡിതോ ലോകോ. **മച്ചുനാ പിഹിതോ**തി അനന്തരേ അത്തഭാവേ കതം കമ്മം ന ദൂരം ഏകചിത്തന്തരം, ബലവതിയാ പന മാരണന്തികവേദനായ പബ്ബതേന വിയ ഓത്ഥടത്താ സത്താ തം ന ബുജ്ഝന്തീതി ‘‘മച്ചുനാ പിഹിതോ ലോകോ’’തി വുത്തം. സത്തമം.

൬൮. അട്ഠമേ സ്വേവ പഞ്ഹോ ദേവതായ ഹേട്ഠുപരിയായവസേന പുച്ഛിതോ. അട്ഠമം.

൬൯. നവമേ സബ്ബം ഉത്താനമേവ. നവമം.

൧൦. ലോകസുത്തവണ്ണനാ

൭൦. ദസമേ **കിസ്മിം ലോകോ സമുപ്പന്നോ**തി കിസ്മിം ഉപ്പന്നേ ലോകോ ഉപ്പന്നോതി പുച്ഛതി. **ഛസൂ**തി ഛസു അജ്ഝത്തികേസു ആയതനേസു ഉപ്പന്നേസു ഉപ്പന്നോതി വുച്ചതി. **ഛസു കുബ്ബതീ**തി തേസുയേവ ഛസു സന്ഥവം കരോതി. **ഉപാദായാ**തി താനിയേവ ച ഉപാദായ ആഗമ്മ പടിച്ച പവത്തതി. **വിഹഞ്ഞതീ**തി തേസുയേവ ഛസു വിഹഞ്ഞതി പീളിയതി. ഇതി അജ്ഝത്തികായതനവസേന അയം പഞ്ഹോ ആഗതോ, അജ്ഝത്തികബാഹിരാനം പന വസേന ആഹരിതും വട്ടതി. ഛസു ഹി അജ്ഝത്തികായതനേസു ഉപ്പന്നേസു അയം ഉപ്പന്നോ നാമ ഹോതി, ഛസു

ബാഹിരേസു സന്ഥവം കരോതി, ഛന്നം അജ്ഝത്തികാനം ഉപാദായ ഛസു ബാഹിരേസു വിഹഞ്ഞതീതി. ദസമം.

അദ്ധവഗ്ഗോ സത്തമോ.

൮. ഛേത്വാവഗ്ഗോ

൧. ഛേത്വാസുത്തവണ്ണനാ

൭൧. ഛേത്വാവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ഛേത്വാ**തി വധിത്വാ. **സുഖം സേതീ**തി കോധപരിളാഹേന അപരിദയ്ഹമാനത്താ സുഖം സയതി. **ന സോചതീ**തി കോധവിനാസേന വിനട്ഠദോമനസ്സത്താ ന സോചതി. **വിസമൂലസ്സാ**തി ദുക്ഖവിപാകസ്സ . **മധുരഗ്ഗസ്സാ**തി കുദ്ധസ്സ പടികുജ്ഝിത്വാ, അക്കുട്ഠസ്സ പച്ചക്കോസിത്വാ, പഹടസ്സ ച പടിപഹരിത്വാ സുഖം ഉപ്പജ്ജതി, തം സന്ധായ മധുരഗ്ഗോതി വുത്തോ. ഇമസ്മിം ഹി ഠാനേ പരിയോസാനം അഗ്ഗന്തി വുത്തം. **അരിയാ**തി ബുദ്ധാദയോ. പഠമം.

൨. രഥസുത്തവണ്ണനാ

൭൨. ദുതിയേ പഞ്ഞായതി ഏതേനാതി **പഞ്ഞാണം. ധജോ രഥസ്സാ**തി മഹന്തസ്മിം ഹി സങ്ഗാമസീസേ ദൂരതോവ ധജം ദിസ്വാ ''അസുകരഞ്ഞോ നാമ അയം രഥോ''തി രഥോ പാകടോ ഹോതി. തേന വുത്തം ''ധജോ രഥസ്സ പഞ്ഞാണ''ന്തി. **അഗ്ഗി**പി ദൂരതോവ ധൂമേന പഞ്ഞായതി. ചോളരട്ഠം പണ്ഡുരട്ഠന്തി ഏവം **രട്ഠ**മ്പി രഞ്ഞാ പഞ്ഞായതി. ചക്കവത്തിരഞ്ഞോ ധീതാപി പന **ഇത്ഥീ** ''അസുകസ്സ നാമ ഭരിയാ''തി ഭത്താരം പത്വാവ പഞ്ഞായതി. തസ്മാ **ധൂമോ പഞ്ഞാണമഗ്ഗിനോ**തിആദി വുത്തം. ദുതിയം.

൩. വിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൭൩. തതിയേ **സദ്ധീധ വിത്ത**ന്തി യസ്മാ സദ്ധോ സദ്ധായ മുത്തമണിആദീനിപി വിത്താനി ലഭതി, തിസ്സോപി കുലസമ്പദാ, ഛ കാമസഗ്ഗാനി, നവ ബ്രഹ്മലോകേ പത്വാ പരിയോസാനേ അമതമഹാനിബ്ബാനദസ്സനമ്പി ലഭതി, തസ്മാ മണിമുത്താദീഹി വിത്തേഹി സദ്ധാവിത്തമേവ സേട്ഠം. **ധമ്മോ**തി ദസകുസലകമ്മപഥോ. **സുഖമാവഹതീ**തി സബ്ബമ്പി സാസവാനാസവം അസംകിലിട്ഠസുഖം ആവഹതി. **സാദുതര**ന്തി ലോകസ്മിം ലോണമ്ബിലാദീനം സബ്ബരസാനം സച്ചമേവ മധുരതരം. സച്ചസ്മിം ഹി ഠിതാ സീഘവേഗം നദിമ്പി നിവത്തേന്തി, വിസമ്പി നിമ്മദ്ദേന്തി, അഗ്ഗിമ്പി പടിബാഹന്തി, ദേവമ്പി വസ്സാപേന്തി, തസ്മാ തം സബ്ബരസാനം മധുരതരന്തി വുത്തം. **പഞ്ഞാജീവിം ജീവിതമാഹു സേട്ഠ**ന്തി യോ പഞ്ഞാജീവീ ഗഹട്ഠോ സമാനോ പഞ്ചസു സീലേസു പതിട്ഠായ സലാകഭത്താദീനി പട്ഠപേത്വാ പഞ്ഞായ ജീവതി, പബ്ബജിതോ വാ പന ധമ്മേന ഉപ്പന്നേ പച്ചയേ ''ഇദമത്ഥ''ന്തി പച്ചവേക്ഖിത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തോ കമ്മട്ഠാനം ആദായ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ അരിയഫലാധിഗമവസേന പഞ്ഞായ ജീവതി, തം പഞ്ഞാജീവിം പുഗ്ഗലം സേട്ഠം ജീവിതം ജീവതീതി ആഹു. തതിയം.

൪. വുട്ഠിസുത്തവണ്ണനാ

൭൪. ചതുത്ഥേ **ബീജ**ന്തി ഉപ്പതന്താനം സത്തവിധം ധഞ്ഞബീജം സേട്ഠം. തസ്മിഞ്ഹി ഉഗ്ഗതേ ജനപദോ ഖേമോ ഹോതി സുഭിക്ഖോ. **നിപതത**ന്തി നിപതന്താനം മേഘവുട്ഠി സേട്ഠാ. മേഘവുട്ഠിയഞ്ഹി സതി വിവിധാനി സസ്സാനി ഉപ്പജ്ജന്തി, ജനപദാ ഫീതാ ഹോന്തി ഖേമാ സുഭിക്ഖാ. **പവജമാനാന**ന്തി ജങ്ഗമാനം പദസാ ചരമാനാനം ഗാവോ സേട്ഠാ. താ നിസ്സായ ഹി സത്താ പഞ്ച ഗോരസേ പരിഭുഞ്ജമാനാ സുഖം വിഹരന്തി. **പവദത**ന്തി രാജകുലമജ്ഝാദീസു വദന്താനം പുത്തോ വരോ. സോ ഹി മാതാപിതൂനം അനത്ഥാവഹം ന വദതി.

വിജ്ജാ ഉപ്പതതം സേട്ഠാതി പുരിമപഞ്ഹേ കിര സുത്വാ സമീപേ ഠിതാ ഏകാ ദേവതാ "ദേവതേ, കസ്മാ ത്വം ഏതം പഞ്ഹം ദസബലം പുച്ഛസി? അഹം തേ കഥേസ്സാമീ"തി അത്തനോ ഖന്തിയാ ലദ്ധിയാ പഞ്ഹം കഥേസി. അഥ നം ഇതരാ ദേവതാ ആഹ - "യാവ പധംസീ വദേസി ദേവതേ യാവ പഗബ്ഭാ മുഖരാ, അഹം ബുദ്ധം ഭഗവന്തം പുച്ഛാമി. ത്വം മയ്ഹം കസ്മാ കഥേസീ"തി? നിവത്തേത്വാ തദേവ പഞ്ഹം ദസബലം പുച്ഛി. അഥസ്സാ സത്ഥാ വിസ്സജ്ജേന്തോ **വിജ്ജാ ഉപ്പതത**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിജ്ജാ**തി ചതുമഗ്ഗവിജ്ജാ. സാ ഹി ഉപ്പതമാനാ സബ്ബാകുസലധമ്മേ സമുഗ്ഘാതേതി. തസ്മാ "ഉപ്പതതം സേട്ഠാ"തി വുത്താ. **അവിജ്ജാ**തി വട്ടമൂലകമഹാഅവിജ്ജാ. സാ ഹി നിപതന്താനം ഓസീദന്താനം വരാ. **പവജമാനാന**ന്തി പദസാ ചരമാനാനം ജങ്ഗമാനം അനോമപുഞ്ഞക്ഖേത്തഭൂതോ സങ്ഘോ വരോ. തഞ്ഹി തത്ഥ തത്ഥ ദിസ്വാ പസന്നചിത്താ സത്താ സോത്ഥിം പാപുണന്തി. **ബുദ്ധോ**തി യാദിസോ പുത്തോ വാ ഹോതു അഞ്ഞോ വാ, യേസം കേസഞ്ചി വദമാനാനം ബുദ്ധോ വരോ. തസ്സ ഹി ധമ്മദേസനം ആഗമ്മ അനേകസതസഹസ്സാനം പാണാനം ബന്ധനമോക്ഖോ ഹോതീതി. ചതുത്ഥം.

൫. ഭീതാസുത്തവണ്ണനാ

൭൫. പഞ്ചമേ **കിംസൂധ ഭീതാ**തി കിം ഭീതാ? **മഗ്ഗോ ചനേകായതനപ്പവുത്തോ**തി അട്ഠതിംസാരമ്മണവസേന അനേകേഹി കാരണേഹി കഥിതോ. ഏവം സന്തേ കിസ്സ ഭീതാ ഹുത്വാ അയം ജനതാ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിയോ അഗ്ഗഹേസീതി വദതി. **ഭൂരിപഞ്ഞാ**തി ബഹുപഞ്ഞ ഉസ്സന്നപഞ്ഞ. **പരലോകം ന ഭായേ**തി ഇമസ്മാ ലോകാ പരം ലോകം ഗച്ഛന്തോ ന ഭായേയ്യ. **പണിധായാ**തി ഠപേത്വാ. **ബഹ്വന്നപാനം ഘരമാവസന്തോ**തി അനാഥപിണ്ഡികാദയോ വിയ ബഹ്വന്നപാനേ ഘരേ വസന്തോ. **സംവിഭാഗീ**തി അച്ഛരായ ഗഹിതമ്പി നഖേന ഫാലേത്വാ പരസ്സ ദത്വാവ ഭുഞ്ജനസീലോ. **വദഞ്ഞൂ**തി വുത്തത്ഥമേവ.

ഇദാനി ഗാഥായ അങ്ഗാനി ഉദ്ധരിത്വാ ദസ്സേതബ്ബാനി - "വാച"ന്തി ഹി ഇമിനാ ചത്താരി വചീസുചരിതാനി ഗഹിതാനി, "മനേനാ"തിപദേന തീണി മനോസുചരിതാനി, "കായേനാ"തി പദേന തീണി കായസുചരിതാനി. ഇതി ഇമേ ദസ കുസലകമ്മപഥാ പുബ്ബസുദ്ധിഅങ്ഗം നാമ. **ബഹ്വന്നപാനം ഘരമാവസന്തോ**തി ഇമിനാ യഞ്ഞഉപക്ഖരോ ഗഹിതോ. **സദ്ധോ**തി ഏകമങ്ഗം, **മുദൂ**തി ഏകം, **സംവിഭാഗീ**തി ഏകം, **വദഞ്ഞൂ**തി ഏകം. ഇതി ഇമാനി ചത്താരി അങ്ഗാനി സന്ധായ "ഏതേസു ധമ്മേസു ഠിതോ ചതൂസൂ"തി ആഹ.

അപരോപി പരിയായോ - വാചന്തിആദീനി തീണി അങ്ഗാനി, ബഹ്വന്നപാനന്തി ഇമിനാ യഞ്ഞഉപക്ഖരോവ ഗഹിതോ, സദ്ധോ മുദൂ സംവിഭാഗീ വദഞ്ഞൂതി ഏകം അങ്ഗം. അപരോ ദുകനയോ നാമ ഹോതി. ''വാചം മനഞ്ചാ''തി ഇദമേകം അങ്ഗം, ''കായേന പാപാനി അകുബ്ബമാനോ, ബഹ്വന്നപാനം ഘരമാവസന്തോ''തി ഏകം, ''സദ്ധോ മുദൂ''തി ഏകം, ''സംവിഭാഗീ വദഞ്ഞൂ''തി ഏകം. ഏതേസു ചതൂസു ധമ്മേസു ഠിതോ ധമ്മേ ഠിതോ നാമ ഹോതി. സോ ഇതോ പരലോകം ഗച്ഛന്തോ ന ഭായതി. പഞ്ചമം.

൬. നജീരതിസുത്തവണ്ണനാ

൭൬. ഛട്ഠേ **നാമഗോത്തം ന ജീരതീ**തി അതീതബുദ്ധാനം യാവജ്ജദിവസാ നാമഗോത്തം കഥിയതി, തസ്മാ ന ജീരതീതി വുച്ചതി. പോരാണാ പന ''അദ്ധാനേ ഗച്ഛന്തേ ന പഞ്ഞായിസ്സതി, ജീരണസഭാവോ പന ന ഹോതിയേവാ''തി വദന്തി. **ആലസ്യ**ന്തി ആലസിയം, യേന ഠിതട്ഠാനേ ഠിതോവ, നിസിന്നട്ഠാനേ നിസിന്നോവ ഹോതി, തേലേപി ഉത്തരന്തേ ഠിതിം ന കരോതി. **പമാദോ**തി നിദ്ദായ വാ കിലേസവസേന വാ പമാദോ. **അനുട്ഠാന**ന്തി കമ്മസമയേ കമ്മകരണവീരിയാഭാവോ. **അസംയമോ**തി സീലസഞ്ഞമാഭാവോ വിസ്സട്ഠാചാരതാ. **നിദ്ദാ**തി സോപ്പബഹുലതാ. തായ ഗച്ഛന്തോപി ഠിതോപി നിസിന്നോപി നിദ്ദായതി, പഗേവ നിപന്നോ. **തന്ദീ**തി അതിച്ഛാതാദിവസേന ആഗന്തുകാലസിയം. **തേ ഛിദ്ദേ**തി താനി ഛ ഛിദ്ദാനി വിവരാനി. **സബ്ബസോ**തി സബ്ബാകാരേന. **ത**ന്തി നിപാതമത്തം. **വിവജ്ജയേ**തി വജ്ജേയ്യ ജഹേയ്യ. ഛട്ഠം.

൭. ഇസ്സരിയസുത്തവണ്ണനാ

൭൭. സത്തമേ **സത്ഥമല**ന്തി മലഗ്ഗഹിതസത്ഥം. **കിം സു ഹരന്തം വാരേന്തീ**തി കം ഹരന്തം നിസേധേന്തി. **വസോ**തി ആണാപവത്തനം. **ഇത്ഥീ**തി അവിസ്സജ്ജനീയഭണ്ഡത്താ ''ഇത്ഥീ ഭണ്ഡാനമുത്തമം, വരഭണ്ഡ''ന്തി ആഹ. അഥ വാ സബ്ബേപി ബോധിസത്താ ച ചക്കവത്തിനോ ച മാതുകുച്ഛിയംയേവ നിബ്ബത്തന്തീതി ''ഇത്ഥീ ഭണ്ഡാനമുത്തമ''ന്തി ആഹ. **കോധോ സത്ഥമല**ന്തി കോധോ മലഗ്ഗഹിതസത്ഥസദിസോ, പഞ്ഞാസത്ഥസ്സ വാ മലന്തി സത്ഥമലം. **അബ്ബുദ**ന്തി വിനാസകാരണം, ചോരാ ലോകസ്മിം വിനാസകാതി അത്ഥോ. **ഹരന്തോ**തി സലാകഭത്താദീനി ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തോ. സലാകഭത്താദീനി ഹി പട്ഠപിതകാലേയേവ മനുസ്സേഹി പരിച്ചത്താനി. തേസം താനി ഹരന്തോ സമണോ പിയോ ഹോതി, അനാഹരന്തേ പുഞ്ഞഹാനിം നിസ്സായ വിപ്പടിസാരിനോ ഹോന്തി. സത്തമം.

൮. കാമസുത്തവണ്ണനാ

൭൮. അട്ഠമേ **അത്താനം ന ദദേ**തി പരസ്സ ദാസം കത്വാ അത്താനം ന ദദേയ്യ ഠപേത്വാ സബ്ബബോധിസത്തേതി വുത്തം. **ന പരിച്ചജേ**തി സീഹബ്യഗ്ഘാദീനം ന പരിച്ചജേയ്യ സബ്ബബോധിസത്തേ ഠപേത്വായേവാതി വുത്തം. **കല്യാണ**ന്തി സണ്ഹം മുദുകം. **പാപിക**ന്തി ഫരുസം വാചം. അട്ഠമം.

൯. പാഥേയ്യസുത്തവണ്ണനാ

൭൯. നവമേ **സദ്ധാ ബന്ധതി പാഥേയ്യ**ന്തി സദ്ധം ഉപ്പാദേത്വാ ദാനം ദേതി, സീലം രക്ഖതി, ഉപോസഥകമ്മം കരോതി, തേനേതം വുത്തം. **സിരീ**തി ഇസ്സരിയം. **ആസയോ**തി വസനട്ഠാനം. ഇസ്സരിയേ ഹി അഭിമുഖീഭൂതേ ഥലതോപി ജലതോപി ഭോഗാ ആഗച്ഛന്തിയേവ. തേനേതം വുത്തം. **പരികസ്സതീ**തി പരികഡ്ഢതി. നവമം.

൧൦. പജ്ജോതസുത്തവണ്ണനാ

൮൦. ദസമേ **പജ്ജോതോ**തി പദീപോ വിയ ഹോതി. **ജാഗരോ**തി ജാഗരബ്രാഹ്മണോ വിയ ഹോതി. **ഗാവോ കമ്മേ സജീവാന**ന്തി കമ്മേന സഹ ജീവന്താനം ഗാവോവ കമ്മേ കമ്മസഹായാ കമ്മദുതിയകാ നാമ ഹോന്തി. ഗോമണ്ഡലേഹി സദ്ധിം കസികമ്മാദീനി നിപ്ഫജ്ജന്തി. **സീതസ്സ ഇരിയാപഥോ**തി സീതം അസ്സ സത്തകായസ്സ ഇരിയാപഥോ ജീവിതവുത്തി. **സീത**ന്തി നങ്ഗലം. യസ്സ ഹി നങ്ഗലേഹി ഖേത്തം അപ്പമത്തകമ്പി കട്ഠം ന ഹോതി, സോ കഥം ജീവിസ്സതീതി വദതി. ദസമം.

൧൧. അരണസുത്തവണ്ണനാ

൮൧. ഏകാദസമേ **അരണാ**തി നിക്കിലേസാ. **വുസിത**ന്തി വുസിതവാസോ. **ഭോജിസ്സിയ**ന്തി അദാസഭാവോ. **സമണാ**തി ഖീണാസവസമണാ. തേ ഹി ഏകന്തേന അരണാ നാമ. **വുസിതം ന നസ്സതീ**തി തേസം അരിയമഗ്ഗവാസോ ന നസ്സതി. **പരിജാനന്തീ**തി പുഥുജ്ജനകല്യാണകതോ പട്ഠായ സേഖാ ലോകിയലോകുത്തരായ പരിഞ്ഞായ പരിജാനന്തി. **ഭോജിസ്സിയ**ന്തി ഖീണാസവസമണാനംയേവ നിച്ചം ഭുജിസ്സഭാവോ നാമ. **വന്ദന്തീ**തി പബ്ബജിതദിവസതോ പട്ഠായ വന്ദന്തി. **പതിട്ഠിത**ന്തി സീലേ പതിട്ഠിതം . **സമണീധാ**തി സമണം ഇധ. **ജാതിഹീന**ന്തി അപി ചണ്ഡാലകുലാ പബ്ബജിതം. **ഖത്തിയാ**തി ന കേവലം ഖത്തിയാവ, ദേവാപി സീലസമ്പന്നം സമണം വന്ദന്തിയേവാതി. ഏകാദസമം.

ഛേത്വാവഗ്ഗോ അട്ഠമോ.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

ദേവതാസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ദേവപുത്തസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. പഠമകസ്സപസുത്തവണ്ണനാ

൮൨. ദേവപുത്തസംയുത്തസ്സ പഠമേ **ദേവപുത്തോ**തി ദേവാനഞ്ഹി അങ്കേ നിബ്ബത്താ പുരിസാ ദേവപുത്താ നാമ, ഇത്ഥിയോ ദേവധീതരോ നാമ ഹോന്തി. നാമവസേന അപാകടാവ ''അഞ്ഞതരാ ദേവതാ''തി വുച്ചതി, പാകടോ ''ഇത്ഥന്നാമോ ദേവപുത്തോ''തി. തസ്മാ ഹേട്ഠാ ''അഞ്ഞതരാ ദേവതാ''തി വത്വാ ഇധ ''ദേവപുത്തോ''തി വുത്തം. **അനുസാസ**ന്തി അനുസിട്ഠിം. അയം കിര ദേവപുത്തോ ഭഗവതാ സമ്ബോധിതോ സത്തമേ വസ്സേ യമകപാടിഹാരിയം കത്വാ തിദസപുരേ വസ്സം ഉപഗമ്മ അഭിധമ്മം ദേസേന്തേന ഝാനവിഭങ്ഗേ - ''ഭിക്ഖൂതി സമഞ്ഞായ ഭിക്ഖു, പടിഞ്ഞായ ഭിക്ഖൂ''തി (വിഭം॰ ൫൧൦). ഏവം ഭിക്ഖുനിദ്ദേസം കഥിയമാനം അസ്സോസി. ''ഏവം വിതക്കേഥ, മാ ഏവം വിതക്കയിത്ഥ, ഏവം മനസികരോഥ, മാ ഏവം മനസാകത്ഥ. ഇദം പജഹഥ, ഇദം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരഥാ''തി (പാരാ॰ ൧൯). ഏവരൂപം പന ഭിക്ഖുഓവാദം ഭിക്ഖുഅനുസാസനം ന അസ്സോസി. സോ തം സന്ധായ - ''ഭിക്ഖും ഭഗവാ പകാസേസി, നോ ച ഭിക്ഖുനോ അനുസാസ''ന്തി ആഹ.

തേന ഹീതി യസ്മാ മയാ ഭിക്ഖുനോ അനുസിട്ഠി ന പകാസിതാതി വദസി, തസ്മാ. **തഞ്ഞേവേത്ഥ പടിഭാതൂ**തി തുയ്ഹേവേസാ അനുസിട്ഠിപകാസനാ ഉപട്ഠാതൂതി. യോ ഹി പഞ്ഹം കഥേതുകാമോ ഹോതി, ന ച സക്കോതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന സദ്ധിം സംസന്ദിത്വാ കഥേതും. യോ വാ ന കഥേതുകാമോ ഹോതി, സക്കോതി പന കഥേതും. യോ വാ നേവ കഥേതുകാമോ ഹോതി, കഥേതും ന ച സക്കോതി. സബ്ബേസമ്പി തേസം ഭഗവാ പഞ്ഹം ഭാരം ന കരോതി. അയം പന ദേവപുത്തോ കഥേതുകാമോ ചേവ, സക്കോതി ച കഥേതും. തസ്മാ തസ്സേവ ഭാരം കരോന്തോ ഭഗവാ ഏവമാഹ. സോപി പഞ്ഹം കഥേസി.

തത്ഥ **സുഭാസിതസ്സ സിക്ഖേഥാ**തി സുഭാസിതം സിക്ഖേയ്യ, ചതുസച്ചനിസ്സിതം ദസകഥാവത്ഥുനിസ്സിതം സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയനിസ്സിതം ചതുബ്ബിധം വചീസുചരിതമേവ സിക്ഖേയ്യ. **സമണൂപാസനസ്സ ചാ**തി സമണേഹി ഉപാസിതബ്ബം സമണൂപാസനം നാമ അട്ഠതിംസഭേദം കമ്മട്ഠാനം, തമ്പി സിക്ഖേയ്യ ഭാവേയ്യാതി അത്ഥോ. ബഹുസ്സുതാനം വാ ഭിക്ഖൂനം ഉപാസനമ്പി സമണൂപാസനം. തമ്പി 'കിം, ഭന്തേ, കുസല''ന്തിആദിനാ പഞ്ഹപുച്ഛനേന പഞ്ഞാവുദ്ധത്ഥം സിക്ഖേയ്യ. **ചിത്തവൂപസമസ്സ ചാ**തി അട്ഠസമാപത്തിവസേന ചിത്തവൂപസമം സിക്ഖേയ്യ. ഇതി ദേവപുത്തേന തിസ്സോ സിക്ഖാ കഥിതാ ഹോന്തി. പുരിമപദേന ഹി അധിസീലസിക്ഖാ കഥിതാ, ദുതിയപദേന അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ, ചിത്തവൂപസമേന അധിചിത്തസിക്ഖാതി ഏവം ഇമായ ഗാഥായ സകലമ്പി സാസനം പകാസിതമേവ ഹോതി. പഠമം.

൨. ദുതിയകസ്സപസുത്തവണ്ണനാ

൨. ദുതിയേ **ഝായീ**തി ദ്വീഹി ഝാനേഹി ഝായീ. **വിമുത്തചിത്തോ**തി കമ്മട്ഠാനവിമുത്തിയാ വിമുത്തചിത്തോ. **ഹദയസ്സാനുപത്തി**ന്തി അരഹത്തം. **ലോകസ്സാ**തി സങ്ഖാരലോകസ്സ. **അനിസ്സിതോ**തി തണ്ഹാദിട്ഠീഹി അനിസ്സിതോ, തണ്ഹാദിട്ഠിയോ വാ അനിസ്സിതോ. **തദാനിസംസോ**തി അരഹത്താനിസംസോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - അരഹത്താനിസംസോ ഭിക്ഖു അരഹത്തം പത്ഥേന്തോ ഝായീ ഭവേയ്യ, സുവിമുത്തചിത്തോ ഭവേയ്യ, ലോകസ്സ ഉദയബ്ബയം ഞത്വാ അനിസ്സിതോ ഭവേയ്യ. തന്തിധമ്മോ പന ഇമസ്മിം സാസനേ പുബ്ബഭാഗോതി. ദുതിയം.

൩-൪. മാഘസുത്താദിവണ്ണനാ

൩. തതിയേ **മാഘോ**തി സക്കസ്സേതം നാമം. സ്വേവ വത്തേന അഞ്ഞേ അഭിഭവിത്വാ ദേവിസ്സരിയം പത്തോതി **വത്രഭൂ,** വത്രനാമകം വാ അസുരം അഭിഭവതീതി വത്രഭൂ. തതിയം.

൪. ചതുത്ഥം വുത്തത്ഥമേവ. ചതുത്ഥം.

൫. ദാമലിസുത്തവണ്ണനാ

൫. പഞ്ചമേ **ന തേനാസീസതേ ഭവ**ന്തി തേന കാരണേന യം കിഞ്ചി ഭവം ന പത്ഥേതി. ആയതപഗ്ഗഹോ നാമേസ ദേവപുത്തോ, ഖീണാസവസ്സ കിച്ചവോസാനം നത്ഥി. ഖീണാസവേന ഹി ആദിതോ അരഹത്തപ്പത്തിയാ വീരിയം കതം , അപരഭാഗേ മയാ അരഹത്തം പത്തന്തി മാ തുണ്ഹീ ഭവതു, തഥേവ വീരിയം ദള്ഹം കരോതു പരക്കമതൂതി ചിന്തേത്വാ ഏവമാഹ.

അഥ ഭഗവാ ''അയം ദേവപുത്തോ ഖീണാസവസ്സ കിച്ചവോസാനം അകഥേന്തോ മമ സാസനം അനിയ്യാനികം കഥേതി, കിച്ചവോസാനമസ്സ കഥേസ്സാമീ''തി ചിന്തേത്വാ **നത്ഥി കിച്ച**ന്തിആദിമാഹ. തീസു കിര പിടകേസു അയം ഗാഥാ അസംകിണ്ണാ. ഭഗവതാ ഹി അഞ്ഞത്ഥ വീരിയസ്സ ദോസോ നാമ ദസ്സിതോ നത്ഥി. ഇധ പന ഇമം ദേവപുത്തം പടിബാഹിത്വാ ''ഖീണാസവേന പുബ്ബഭാഗേ ആസവക്ഖയത്ഥായ അരഞ്ഞേ വസന്തേന കമ്മട്ഠാനം ആദായ വീരിയം കതം, അപരഭാഗേ സചേ ഇച്ഛതി, കരോതു, നോ ചേ ഇച്ഛതി, യഥാസുഖം വിഹരതൂ''തി ഖീണാസവസ്സ കിച്ചവോസാനദസ്സനത്ഥം ഏവമാഹ. തത്ഥ **ഗാധ**ന്തി പതിട്ഠം. പഞ്ചമം.

൬. കാമദസുത്തവണ്ണനാ

൬. ഛട്ഠേ **ദുക്കര**ന്തി അയം കിര ദേവപുത്തോ പുബ്ബയോഗാവചരോ ബഹലകിലേസതായ സപ്പയോഗേന കിലേസേ വിക്ഖമ്ഭേന്തോ സമണധമ്മം കത്വാ പുബ്ബൂപനിസ്സയമന്ദതായ അരിയഭൂമിം അപ്പത്വാവ കാലം കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ. സോ ''തഥാഗതസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ ദുക്കരഭാവം ആരോചേസ്സാമീ''തി ആഗന്ത്വാ ഏവമാഹ. തത്ഥ **ദുക്കര**ന്തി ദസപി വസ്സാനി... പേ॰... സട്ഠിപി യദേതം ഏകന്തപരിസുദ്ധസ്സ സമണധമ്മസ്സ കരണം നാമ, തം ദുക്കരം. **സേഖാ**തി സത്ത സേഖാ. **സീലസമാഹിതാ**തി സീലേന സമാഹിതാ സമുപേതാ. **ഠിതത്താ**തി പതിട്ഠിതസഭാവാ. ഏവം പുച്ഛിതപഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേത്വാ ഇദാനി ഉപരിപഞ്ഹസമുട്ഠാപനത്ഥം

അനഗാരിയുപേതസ്സാതിആദിമാഹ. തത്ഥ **അനഗാരിയുപേതസ്സാ**തി അനഗാരിയം നിഗ്ഗേഹഭാവം ഉപേതസ്സ. സത്തഭൂമികേപി ഹി പാസാദേ വസന്തോ ഭിക്ഖു വുഡ്ഢതരേന ആഗന്ത്വാ ''മയ്ഹം ഇദം പാപുണാതീ''തി വുത്തേ പത്തചീവരം ആദായ നിക്ഖമതേവ. തസ്മാ ''അനഗാരിയുപേതോ''തി വുച്ചതി. **തുട്ഠീ**തി ചതുപച്ചയസന്തോസോ. **ഭാവനായാ**തി ചിത്തവൂപസമഭാവനായ.

തേ ഛേത്വാ മച്ചുനോ ജാലന്തി യേ രത്തിന്ദിവം ഇന്ദ്രിയൂപസമേ രതാ, തേ ദുസ്സമാദഹം ചിത്തം സമാദഹന്തി. യേ ച സമാഹിതചിത്താ, തേ ചതുപച്ചയസന്തോസം പൂരേന്താ ന കിലമന്തി. യേ സന്തുട്ഠാ, തേ സീലം പൂരേന്താ ന കിലമന്തി . യേ സീലേ പതിട്ഠിതാ സത്ത സേഖാ, തേ അരിയാ മച്ചുനോ ജാലസങ്ഖാതം കിലേസജാലം ഛിന്ദിത്വാ ഗച്ഛന്തി. **ദുഗ്ഗമോ**തി ''സച്ചമേതം, ഭന്തേ, യേ ഇന്ദ്രിയൂപസമേ രതാ, തേ ദുസ്സമാദഹം സമാദഹന്തി... പേ... യേ സീലേ പതിട്ഠിതാ, തേ മച്ചുനോ ജാലം ഛിന്ദിത്വാ ഗച്ഛന്തി''. കിം ന ഗച്ഛിസ്സന്തി? അയം പന ദുഗ്ഗമോ ഭഗവാ വിസമോ മഗ്ഗോതി ആഹ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി അരിയമഗ്ഗോ നേവ ദുഗ്ഗമോ ന വിസമോ, പുബ്ബഭാഗപടിപദായ പനസ്സ ബഹൂ പരിസ്സയാ ഹോന്തി. തസ്മാ ഏവം വുത്തോ. **അവംസിരാ**തി ഞാണസിരേന അധോസിരാ ഹുത്വാ പപതന്തി. അരിയമഗ്ഗം ആരോഹിതും അസമത്ഥതായേവ ച തേ അനരിയമഗ്ഗേ പപതന്തീതി ച വുച്ചന്തി. **അരിയാനം സമോ മഗ്ഗോ**തി സ്വേവ മഗ്ഗോ അരിയാനം സമോ ഹോതി. **വിസമേ സമാ**തി വിസമേപി സത്തകായേ സമായേവ. ഛട്ഠം.

൭. പഞ്ചാലചണ്ഡസുത്തവണ്ണനാ

൮൭. സത്തമേ **സമ്ബാധേ**തി നീവരണസമ്ബാധം കാമഗുണസമ്ബാധന്തി ദ്വേ സമ്ബാധാ. തേസു ഇധ നീവരണസമ്ബാധം അധിപ്പേതം. **ഓകാസ**ന്തി ഝാനസ്സേതം നാമം. **പടിലീനനിസഭോ**തി പടിലീനസേട്ഠോ. പടിലീനോ നാമ പഹീനമാനോ വുച്ചതി. യഥാഹ - ''കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു പടിലീനോ ഹോതി . ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ അസ്മിമാനോ പഹീനോ ഹോതി ഉച്ഛിന്നമൂലോ താലാവത്ഥുകതോ അനഭാവംകതോ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മോ''തി (അ॰ നി॰ ൪.൩൮; മഹാനി॰ ൮൭). **പച്ചലത്ഥംസൂ**തി പടിലഭിംസു. **സമ്മാ തേ**തി യേ നിബ്ബാനപത്തിയാ സതിം പടിലഭിംസു, തേ ലോകുത്തരസമാധിനാപി സുസമാഹിതാതി മിസ്സകജ്ഝാനം കഥിതം. സത്തമം.

൮. തായനസുത്തവണ്ണനാ

൮൮. അട്ഠമേ **പുരാണതിത്ഥകരോ**തി പുബ്ബേ തിത്ഥകരോ. ഏത്ഥ ച തിത്ഥം നാമ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിയോ, തിത്ഥകരോ നാമ താസം ഉപ്പാദകോ സത്ഥാ. സേയ്യഥിദം നന്ദോ, വച്ഛോ, കിസോ, സംകിച്ചോ. പുരാണാദയോ പന തിത്ഥിയാ നാമ. അയം പന ദിട്ഠിം ഉപ്പാദേത്വാ കഥം സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തോതി? കമ്മവാദിതായ. ഏസ കിര ഉപോസഥഭത്താദീനി അദാസി, അനാഥാനം വത്തം പട്ഠപേസി, പതിസ്സയേ അകാസി, പോക്ഖരണിയോ ഖണാപേസി, അഞ്ഞമ്പി ബഹും കല്യാണം അകാസി. സോ തസ്സ നിസ്സന്ദേന സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തോ, സാസനസ്സ പന നിയ്യാനികഭാവം ജാനാതി. സോ തഥാഗതസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ സാസനാനുച്ഛവികാ വീരിയപ്പടിസംയുത്താ ഗാഥാ വക്ഖാമീതി ആഗന്ത്വാ **ഛിന്ദ സോതന്തി**ആദിമാഹ.

തത്ഥ **ഛിന്ദാ**തി അനിയമിതആണത്തി. **സോത**ന്തി തണ്ഹാസോതം. **പരക്കമ്മാ**തി പരക്കമിത്വാ വീരിയം കത്വാ. **കാമേ**തി കിലേസകാമേപി വത്ഥുകാമേപി. **പനുദാ**തി നീഹര. **ഏകത്ത**ന്തി ഝാനം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - കാമേ അജഹിത്വാ മുനി ഝാനം ന ഉപപജ്ജതി, ന പടിലഭതീതി അത്ഥോ. **കയിരാ ചേ കയിരാഥേന**ന്തി യദി വീരിയം കരേയ്യ, കരേയ്യാഥ, തം വീരിയം ന ഓസക്കേയ്യ. **ദള്ഹമേനം പരക്കമേ**തി ദള്ഹം ഏനം കരേയ്യ. **സിഥിലോ ഹി പരിബ്ബാജോ**തി സിഥിലഗഹിതാ പബ്ബജ്ജാ. **ഭിയ്യോ ആകിരതേ രജ**ന്തി അതിരേകം ഉപരി കിലേസരജം ആകിരതി. **അകതം ദുക്കടം സേയ്യോ**തി ദുക്കടം അകതമേവ സേയ്യോ. **യം കിഞ്ചീ**തി ന കേവലം ദുക്കടം കത്വാ കതസാമഞ്ഞമേവ, അഞ്ഞമ്പി യം കിഞ്ചി സിഥിലം കതം ഏവരൂപമേവ ഹോതി. **സംകിലിട്ഠ**ന്തി ദുക്കരകാരികവതം. ഇമസ്മിം ഹി സാസനേ പച്ചയഹേതു സമാദിന്നധുതങ്ഗവതം സംകിലിട്ഠമേവ. **സങ്കസ്സര**ന്തി സങ്കായ സരിതം, "ഇദമ്പി ഇമിനാ കതം ഭവിസ്സതി, ഇദമ്പി ഇമിനാ"തി ഏവം ആസങ്കിതപരിസങ്കിതം. **ആദിബ്രഹ്മചരിയികാ**തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ ആദിഭൂതാ പുബ്ബപധാനഭൂതാ. അട്ഠമം.

൯. ചന്ദിമസുത്തവണ്ണനാ

൯൦. നവമേ **ചന്ദിമാ**തി ചന്ദവിമാനവാസീ ദേവപുത്തോ. **സബ്ബധീ**തി സബ്ബേസു ഖന്ധആയതനാദീസു. **ലോകാനുകമ്പകാ**തി തുയ്ഹമ്പി ഏതസ്സപി താദിസാ ഏവ. **സന്തരമാനോവാ**തി തുരിതോ വിയ. **പമുഞ്ചസീ**തി അതീതത്ഥേ വത്തമാനവചനം. നവമം.

൧൦. സൂരിയസുത്തവണ്ണനാ

൯൧. ദസമേ **സൂരിയോ**തി സൂരിയവിമാനവാസീ ദേവപുത്തോ. **അന്ധകാരേ**തി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണുപ്പത്തിനിവാരണേന അന്ധഭാവകരണേ. വിരോചതീതി **വേരോചനോ. മണ്ഡലീ**തി മണ്ഡലസണ്ഠാനോ. **മാ, രാഹു, ഗിലീ ചരമന്തലിക്ഖേ**തി അന്തലിക്ഖേ ചരം സൂരിയം, രാഹു, മാ ഗിലീതി വദതി. കിം പനേസ തം ഗിലതീതി ? ആമ, ഗിലതി. രാഹുസ്സ ഹി അത്തഭാവോ മഹാ, ഉച്ചത്തനേന അട്ഠയോജനസതാധികാനി ചത്താരി യോജനസഹസ്സാനി, ബാഹന്തരമസ്സ ദ്വാദസയോജനസതാനി, ബഹലത്തേന ഛ യോജനസതാനി, സീസം നവ യോജനസതം, നലാടം തിയോജനസതം, ഭമുകന്തരം പണ്ണാസയോജനം, മുഖം ദ്വിയോജനസതം, ഘാനം തിയോജനസതം, മുഖാധാനം തിയോജനസതഗമ്ഭീരം ഹത്ഥതലപാദതലാനി പുഥുലതോ ദ്വിയോജനസതാനി . അങ്ഗുലിപബ്ബാനി പണ്ണാസ യോജനാനി. സോ ചന്ദിമസൂരിയേ വിരോചമാനേ ദിസ്വാ ഇസ്സാപകതോ തേസം ഗമനവീഥിം ഓതരിത്വാ മുഖം വിവരിത്വാ തിട്ഠതി. ചന്ദവിമാനം സൂരിയവിമാനം വാ തിയോജനസതികേ മഹാനരകേ പക്ഖിത്തം വിയ ഹോതി. വിമാനേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ മരണഭയതജ്ജിതാ ഏകപ്പഹാരേനേവ വിരവന്തി. സോ പന വിമാനം കദാചി ഹത്ഥേന ഛാദേതി, കദാചി ഹനുകസ്സ ഹേട്ഠാ പക്ഖിപതി, കദാചി ജിവ്ഹായ പരിമജ്ജതി, കദാചി അവഗണ്ഡകാരകം ഭുഞ്ജന്തോ വിയ കപോലന്തരേ ഠപേതി. വേഗം പന വാരേതും ന സക്കോതി. സചേ വാരേസ്സാമീതി ഗണ്ഡകം കത്വാ തിട്ഠേയ്യ, മത്ഥകം തസ്സ ഭിന്ദിത്വാ നിക്ഖമേയ്യ, ആകഡ്ഢിത്വാ വാ നം ഓനമേയ്യ. തസ്മാ വിമാനേന സഹേവ ഗച്ഛതി. **പജം മമ**ന്തി ചന്ദിമസൂരിയാ കിര ദ്വേപി

ദേവപുത്താ മഹാസമയസുത്തകഥനദിവസേ സോതാപത്തിഫലം പത്താ. തേന ഭഗവാ ''പജം മമ''ന്തി ആഹ, പുത്തോ മമ ഏസോതി അത്ഥോ. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. അനാഥപിണ്ഡികവഗ്ഗോ

൧. ചന്ദിമസസുത്തവണ്ണനാ

൯൨. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **കച്ഛേവാ**തി കച്ഛേ വിയ. **കച്ഛേ**തി പബ്ബതകച്ഛേപി നദീകച്ഛേപി. **ഏകോദി നിപകാ**തി ഏകഗ്ഗചിത്താ ചേവ പഞ്ഞാനേപക്കേന ച സമന്നാഗതാ. **സതാ**തി സതിമന്തോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യേ ഝാനാനി ലഭിത്വാ ഏകോദീ നിപകാ സതാ വിഹരന്തി, തേ അമകസേ പബ്ബതകച്ഛേ വാ നദീകച്ഛേ വാ മഗാ വിയ സോത്ഥിം ഗമിസ്സന്തീതി. **പാര**ന്തി നിബ്ബാനം. **അമ്ബുജോ**തി മച്ഛോ. **രണഞ്ജഹാ**തി കിലേസഞ്ജഹാ. യേപി ഝാനാനി ലഭിത്വാ അപ്പമത്താ കിലേസേ ജഹന്തി, തേ സുത്തജാലം ഭിന്ദിത്വാ മച്ഛാ വിയ നിബ്ബാനം ഗമിസ്സന്തീതി വുത്തം ഹോതി. പഠമം.

൨. വേണ്ഡുസുത്തവണ്ണനാ

൯൩. ദുതിയേ **വേണ്ഡൂ**തി തസ്സ ദേവപുത്തസ്സ നാമം. **പയിരുപാസിയാ**തി പരിരുപാസിത്വാ. **അനുസിക്ഖരേ**തി സിക്ഖന്തി. **സിട്ഠിപദേ**തി അനുസിട്ഠിപദേ. **കാലേ തേ അപ്പമജ്ജന്താ**തി കാലേ തേ അപ്പമാദം കരോന്താ. ദുതിയം.

൩. ദീഘലട്ഠിസുത്തവണ്ണനാ

൯൪. തതിയേ **ദീഘലട്ഠീ**തി ദേവലോകേ സബ്ബേ സമപ്പമാണാ തിഗാവുതികാവ ഹോന്തി, മനുസ്സലോകേ പനസ്സ ദീഘത്തഭാവതായ ഏവംനാമം അഹോസി. സോ പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോപി തഥേവ പഞ്ഞായി. തതിയം.

൪. നന്ദനസുത്തവണ്ണനാ

൯൫. ചതുത്ഥേ **ഗോതമാ**തി ഭഗവന്തം ഗോത്തേന ആലപതി. **അനാവട**ന്തി തഥാഗതസ്സ ഹി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പേസേന്തസ്സ രുക്ഖോ വാ പബ്ബതോ വാ ആവരിതും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥി. തേനാഹ ''അനാവട''ന്തി. ഇതി തഥാഗതം ഥോമേത്വാ ദേവലോകേ അഭിസങ്ഖതപഞ്ഹം പുച്ഛന്തോ **കഥംവിധ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ദുക്ഖമതിച്ച ഇരിയതീ**തി ദുക്ഖം അതിക്കമിത്വാ വിഹരതി. **സീലവാ**തി ലോകിയലോകുത്തരേന സീലേന സമന്നാഗതോ ഖീണാസവോ. **പഞ്ഞാദയോ**പി മിസ്സകായേവ വേദിതബ്ബാ. **പൂജയന്തീ**തി ഗന്ധപുപ്ഫാദീഹി പൂജേന്തി. ചതുത്ഥം.

൫-൬. ചന്ദനസുത്താദിവണ്ണനാ

൯൬. പഞ്ചമേ **അപ്പതിട്ഠേ അനാലമ്ബേ**തി ഹേട്ഠാ അപതിട്ഠേ ഉപരി അനാലമ്ബനേ. **സുസമാഹിതോ**തി അപ്പനായപി ഉപചാരേനപി സുട്ഠു

സമാഹിതോ . **പഹിതത്തോ**തി പേസിതത്തോ. **നന്ദീരാഗപരിക്ഖീണോ**തി പരിക്ഖീണനന്ദീരാഗോ. നന്ദീരാഗോ നാമ തയോ കമ്മാഭിസങ്ഖാരാ. ഇതി ഇമായ ഗാഥായ കാമസഞ്ഞാഗഹണേന പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയസംയോജനാനി, രൂപസംയോജനഗഹണേന പഞ്ച ഉദ്ധമ്ഭാഗിയസംയോജനാനി, നന്ദീരാഗേന തയോ കമ്മാഭിസങ്ഖാരാ ഗഹിതാ. ഏവം യസ്സ ദസ സംയോജനാനി തയോ ച കമ്മാഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ, സോ ഗമ്ഭീരേ മഹോഘേ ന സീദതീതി. കാമസഞ്ഞായ വാ കാമഭവോ, രൂപസംയോജനേന രൂപഭവോ ഗഹിതോ, തേസം ഗഹണേന അരൂപഭവോ ഗഹിതോവ , നന്ദീരാഗേന തയോ കമ്മാഭിസങ്ഖാരാ ഗഹിതാതി ഏവം യസ്സ തീസു ഭവേസു തയോ സങ്ഖാരാ നത്ഥി, സോ ഗമ്ഭീരേ ന സീദതീതിപി ദസ്സേതി. പഞ്ചമം.

൯൭. ഛട്ഠം വുത്തത്ഥമേവ. ഛട്ഠം.

൭. സുബ്രഹ്മസുത്തവണ്ണനാ

൯൮. സത്തമേ **സുബ്രഹ്മാ**തി സോ കിര ദേവപുത്തോ അച്ഛരാസങ്ഘപരിവുതോ നന്ദനകീളികം ഗന്ത്വാ പാരിച്ഛത്തകമൂലേ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദി. തം പഞ്ചസതാ ദേവധീതരോ പരിവാരേത്വാ നിസിന്നാ, പഞ്ചസതാ രുക്ഖം അഭിരുള്ഹാ. നനു ച ദേവതാനം ചിത്തവസേന യോജനസതികോപി രുക്ഖോ ഓനമിത്വാ ഹത്ഥം ആഗച്ഛതി, കസ്മാ താ അഭിരുള്ഹാതി. ഖിഡ്ഡാപസുതതായ. അഭിരുയ്ഹ പന മധുരസ്സരേന ഗായിത്വാ ഗായിത്വാ പുപ്ഫാനി പാതേന്തി, താനി ഗഹേത്വാ ഇതരാ ഏകതോവണ്ടികമാലാദിവസേന ഗന്ഥേന്തി. അഥ രുക്ഖം അഭിരുള്ഹാ ഉപച്ഛേദകകമ്മവസേന ഏകപ്പഹാരേനേവ കാലം കത്വാ അവീചിമ്ഹി നിബ്ബത്താ മഹാദുക്ഖം അനുഭവന്തി.

അഥ കാലേ ഗച്ഛന്തേ ദേവപുത്തോ ‘‘ഇമാസം നേവ സദ്ദോ സുയ്യതി, ന പുപ്ഫാനി പാതേന്തി. കഹം നു ഖോ ഗതാ’’തി? ആവജ്ജേന്തോ നിരയേ നിബ്ബത്തഭാവം ദിസ്വാ പിയവത്ഥുകസോകേന രുപ്പമാനോ ചിന്തേസി - ‘‘ഏതാ താവ യഥാകമ്മേന ഗതാ, മയ്ഹം ആയുസങ്ഖാരോ കിത്തകോ’’തി. സോ - ‘‘സത്തമേ ദിവസേ മയാപി അവസേസാഹി പഞ്ചസതാഹി സദ്ധിം കാലം കത്വാ തത്ഥേവ നിബ്ബത്തിതബ്ബ’’ന്തി ദിസ്വാ ബലവതരേന സോകേന രുപ്പി. സോ - ‘‘ഇമം മയ്ഹം സോകം സദേവകേ ലോകേ അഞ്ഞത്ര തഥാഗതാ നിദ്ധമിതും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥീ’’തി ചിന്തേത്വാ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ **നിച്ചം ഉത്രസ്ത**ന്തി ഗാഥമാഹ.

തത്ഥ **ഇദ**ന്തി അത്തനോ ചിത്തം ദസ്സേതി. ദുതിയപദം പുരിമസ്സേവ വേവചനം. **നിച്ച**ന്തി ച പദസ്സ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തകാലതോ പട്ഠായാതി അത്ഥോ ന ഗഹേതബ്ബോ, സോകുപ്പത്തികാലതോ പന പട്ഠായ നിച്ചന്തി വേദിതബ്ബം. **അനുപ്പന്നേസു കിച്ഛേസൂ**തി ഇതോ സത്താഹച്ചയേന യാനി ദുക്ഖാനി ഉപ്പജ്ജിസ്സന്തി, തേസു. **അഥോ ഉപ്പതിതേസു ചാ**തി യാനി പഞ്ചസതാനം അച്ഛരാനം നിരയേ നിബ്ബത്താനം ദിട്ഠാനി, തേസു ചാതി ഏവം ഇമേസു ഉപ്പന്നാനുപ്പന്നേസു ദുക്ഖേസു നിച്ചം മമ ഉത്രസ്തം ചിത്തം, അബ്ഭന്തരേ ഡയ്ഹമാനോ വിയ ഹോമി ഭഗവാതി ദസ്സേതി.

നാഞ്ഞത്ര ബോജ്ഝാ തപസാതി ബോജ്ഝങ്ഗഭാവനഞ്ച തപോഗുണഞ്ച അഞ്ഞത്ര മുഞ്ചിത്വാ സോത്ഥിം ന പസ്സാമീതി അത്ഥോ. **സബ്ബനിസ്സഗ്ഗാ**തി നിബ്ബാനതോ. ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി ബോജ്ഝങ്ഗഭാവനാ പഠമം ഗഹിതാ, ഇന്ദ്രിയസംവരോ പച്ഛാ, അത്ഥതോ പന ഇന്ദ്രിയസംവരോവ പഠമം വേദിതബ്ബോ. ഇന്ദ്രിയസംവരേ ഹി ഗഹിതേ ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം ഗഹിതം ഹോതി. തസ്മിം പതിട്ഠിതോ ഭിക്ഖു നിസ്സയമുത്തകോ ധുതങ്ഗസങ്ഖാതം തപോഗുണം സമാദായ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ കമ്മട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സഹ വിപസ്സനായ ബോജ്ഝങ്ഗേ ഭാവേതി. തസ്സ അരിയമഗ്ഗോ യം നിബ്ബാനം ആരമ്മണം കത്വാ ഉപ്പജ്ജതി, സോ "സബ്ബനിസ്സഗ്ഗോ"തി ഭഗവാ ചതുസച്ചവസേന ദേസനം വിനിവത്തേസി. ദേവപുത്തോ ദേസനാപരിയോസാനേ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹീതി. സത്തമം.

൮-൧൦. കകുധസുത്താദിവണ്ണനാ

൯൮. അട്ഠമേ **കകുധോ ദേവപുത്തോ**തി അയം കിര കോലനഗരേ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരസ്സ ഉപട്ഠാകപുത്തോ ദഹരകാലേയേവ ഥേരസ്സ സന്തികേ വസന്തോ ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ കാലങ്കതോ, ബ്രഹ്മലോകേ ഉപ്പജ്ജി. തത്രാപി നം കകുധോ ബ്രഹ്മാത്വേവ സഞ്ജാനന്തി. **നന്ദസീ**തി തുസ്സസി. **കിം ലദ്ധാ**തി തുട്ഠി നാമ കിഞ്ചി മനാപം ലഭിത്വാ ഹോതി, തസ്മാ ഏവമാഹ. **കിം ജീയിത്ഥാ**തി യസ്സ ഹി കിഞ്ചി മനാപം ചീവരാദിവത്ഥു ജിണ്ണം ഹോതി, സോ സോചതി, തസ്മാ ഏവമാഹ. **അരതീ നാഭികീരതീ**തി ഉക്കണ്ഠിതാ നാഭിഭവതി. **അഘജാതസ്സാ**തി ദുക്ഖജാതസ്സ, വട്ടദുക്ഖേ ഠിതസ്സാതി അത്ഥോ. **നന്ദീജാതസ്സാ**തി ജാതതണ്ഹസ്സ. **അഘ**ന്തി ഏവരൂപസ്സ ഹി വട്ടദുക്ഖം ആഗതമേവ ഹോതി . "ദുക്ഖീ സുഖം പത്ഥയതീ"തി ഹി വുത്തം. ഇതി അഘജാതസ്സ നന്ദീ ഹോതി, സുഖവിപരിണാമേന ദുക്ഖം ആഗതമേവാതി നന്ദീജാതസ്സ അഘം ഹോതി. അട്ഠമം.

൯൯. നവമം വുത്തത്ഥമേവ. നവമം.

൧൦൦. ദസമേ ആനന്ദത്ഥേരസ്സ അനുമാനബുദ്ധിയാ ആനുഭാവപ്പകാസനത്ഥം **അഞ്ഞതരോ**തി ആഹ. ദസമം.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

൩. നാനാതിത്ഥിയവഗ്ഗോ

൧-൨. സിവസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൦൧. തതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമം വുത്തത്ഥമേവ. പഠമം.

൧൦൨. ദുതിയേ **പടികച്ചേവാ**തി പഠമംയേവ. **അക്ഖച്ഛിന്നോവഝായതീ**തി അക്ഖച്ഛിന്നോ അവഝായതി, ബലവചിന്തനം ചിന്തേതി. ദുതിയഗാഥായ **അക്ഖച്ഛിന്നോവാ**തി അക്ഖച്ഛിന്നോ വിയ. ദുതിയം.

൩-൪. സേരീസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൩൪. തതിയേ **ദായകോ**തി ദാനസീലോ. **ദാനപതീ**തി യം ദാനം ദേമി, തസ്സ പതി ഹുത്വാ ദേമി, ന ദാസോ ന സഹായോ. യോ ഹി അത്തനാ മധുരം ഭുഞ്ജതി, പരേസം അമധുരം ദേതി, സോ ദാനസങ്ഖാതസ്സ ദേയ്യധമ്മസ്സ ദാസോ ഹുത്വാ ദേതി. യോ യം അത്തനാ ഭുഞ്ജതി, തദേവ ദേതി, സോ സഹായോ ഹുത്വാ ദേതി. യോ പന അത്തനാ യേന തേന യാപേതി, പരേസം മധുരം ദേതി, സോ പതി ജേട്ഠകോ സാമി ഹുത്വാ ദേതി. അഹം "താദിസോ അഹോസി"ന്തി വദതി.

ചതൂസു ദ്വാരേസുതി തസ്സ കിര രഞ്ഞോ സിന്ധവരട്ഠം സോധിവാകരട്ഠന്തി ദ്വേ രട്ഠാനി അഹേസും, നഗരം രോരുവം നാമ. തസ്സ ഏകേകസ്മിം ദ്വാരേ ദേവസികം സതസഹസ്സം ഉപ്പജ്ജതി, അന്തോനഗരേ വിനിച്ഛയട്ഠാനേ സതസഹസ്സം. സോ ബഹുഹിരഞ്ഞസുവണ്ണം രാസിഭൂതം ദിസ്വാ കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണം ഉപ്പാദേത്വാ ചതൂസു ദ്വാരേസു ദാനസാലായോ കാരേത്വാ തസ്മിം തസ്മിം ദ്വാരേ ഉട്ഠിതആയേന ദാനം ദേഥാതി അമച്ചേ ഠപേസി. തേനാഹ - "ചതൂസു ദ്വാരേസു ദാനം ദീയിത്ഥാ"തി.

സമണബ്രാഹ്മണകപണദ്ധികവനിബ്ബകയാചകാനന്തി ഏത്ഥ **സമണാ**തി പബ്ബജ്ജൂപഗതാ. **ബ്രാഹ്മണാ**തി ഭോവാദിനോ. സമിതപാപബാഹിതപാപേ പന സമണബ്രാഹ്മണേ ഏസ നാലത്ഥ. **കപണാ**തി ദുഗ്ഗതാ ദലിദ്ദമനുസ്സാ കാണകുണിആദയോ. **അദ്ധികാ**തി പഥാവിനോ. **വനിബ്ബകാ**തി യേ "ഇട്ഠം, ദിന്നം, കന്തം, മനാപം, കാലേന, അനവജ്ജം ദിന്നം, ദദം ചിത്തം പസാദേയ്യ, ഗച്ഛതു ഭവം ബ്രഹ്മലോക"ന്തിആദിനാ നയേന ദാനസ്സ വണ്ണം ഥോമയമാനാ വിചരന്തി. **യാചകാ**തി യേ "പസതമത്തം ദേഥ, സരാവമത്തം ദേഥാ"തിആദീനി ച വത്വാ യാചമാനാ വിചരന്തി. **ഇത്ഥാഗാരസ്സ ദാനം ദീയിത്ഥാ**തി പഠമദ്വാരസ്സ ലദ്ധത്താ തത്ഥ ഉപ്പജ്ജനകസതസഹസ്സേ അഞ്ഞമ്പി ധനം പക്ഖിപിത്വാ രഞ്ഞോ അമച്ചേ ഹാരേത്വാ അത്തനോ അമച്ചേ ഠപേത്വാ രഞ്ഞാ ദിന്നദാനതോ രാജിത്ഥിയോ മഹന്തതരം ദാനം അദംസു. തം സന്ധായേവമാഹ. **മമ ദാനം പടിക്കമീ**തി യം മമ ദാനം തത്ഥ ദീയിത്ഥ, തം പടിനിവത്തി. സേസദ്വാരേസുപി ഏസേവ നയോ. **കോചീ**തി കത്ഥചി. **ദീഘരത്ത**ന്തി അസീതിവസ്സസഹസ്സാനി. ഏത്തകം കിര കാലം തസ്സ രഞ്ഞോ ദാനം ദീയിത്ഥ. തതിയം.

൧൩൫. ചതുത്ഥം വുത്തത്ഥമേവ. ചതുത്ഥം.

൫. ജന്തുസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൬. പഞ്ചമേ **കോസലേസു വിഹരന്തീ**തി ഭഗവതോ സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ വിഹരന്തി. **ഉദ്ധതാ**തി അകപ്പിയേ കപ്പിയസഞ്ഞിതായ ച കപ്പിയേ അകപ്പിയസഞ്ഞിതായ ച അനവജ്ജേ സാവജ്ജസഞ്ഞിതായ ച സാവജ്ജേ അനവജ്ജസഞ്ഞിതായ ച ഉദ്ധച്ചപകതികാ ഹുത്വാ. **ഉന്നളാ**തി ഉഗ്ഗതനളാ, ഉട്ഠിതതുച്ഛമാനാതി വുത്തം ഹോതി. **ചപലാ**തി പത്തചീവരമണ്ഡനാദിനാ ചാപല്ലേന യുത്താ. **മുഖരാ**തി മുഖഖരാ, ഖരവചനാതി വുത്തം ഹോതി. **വികിണ്ണവാചാ**തി അസംയതവചനാ, ദിവസമ്പി നിരത്ഥകവചനപലാപിനോ. **മുട്ഠസ്സതിനോ**തി നട്ഠസ്സതിനോ സതിവിരഹിതാ, ഇധ കതം ഏത്ഥ പമുസ്സന്തി. **അസമ്പജാനാ**തി നിപ്പഞ്ഞാ. **അസമാഹിതാ**തി അപ്പനാഉപചാരസമാധിരഹിതാ, ചണ്ഡസോതേ ബദ്ധനാവാസദിസാ.

വിബ്ഭന്തചിത്താതി അനവട്ഠിതചിത്താ, പന്ഥാരുള്ഹബാലമിഗസദിസാ. **പാകതിന്ദ്രിയാ**തി സംവരാഭാവേന ഗിഹികാലേ വിയ വിവടഇന്ദ്രിയാ.

ജന്തൂതി ഏവംനാമകോ ദേവപുത്തോ. **തദഹുപോസഥേ**തി തസ്മിം അഹു ഉപോസഥേ, ഉപോസഥദിവസേതി അത്ഥോ. **പന്നരസേ**തി ചാതുദ്ദസികാദിപടിക്ഖേപോ. **ഉപസങ്കമീ**തി ചോദനത്ഥായ ഉപഗതോ. സോ കിര ചിന്തേസി - ''ഇമേ ഭിക്ഖൂ സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ നിക്ഖന്താ, ഇദാനി പമത്താ വിഹരന്തി, ന ഖോ പനേതേ പാടിയേക്കം നിസിന്നട്ഠാനേ ചോദിയമാനാ കഥം ഗണ്ഹിസ്സന്തി, സമാഗമനകാലേ ചോദിസ്സാമീ''തി ഉപോസഥദിവസേ തേസം സന്നിപതിതഭാവം ഞത്വാ ഉപസങ്കമി. **ഗാഥാഹി അജ്ഝഭാസീ**തി സബ്ബേസം മജ്ഝേ ഠത്വാ ഗാഥാ അഭാസി.

തത്ഥ യസ്മാ ഗുണകഥായ സദ്ധിം നിഗ്ഗുണസ്സ അഗുണോ പാകടോ ഹോതി, തസ്മാ ഗുണം താവ കഥേന്തോ **സുഖജീവിനോ പുരേ ആസു**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സുഖജീവിനോ പുരേ ആസു**ന്തി പുബ്ബേ ഭിക്ഖൂ സുപ്പോസാ സുഭരാ അഹേസും, ഉച്ചനീചകുലേസു സപദാനം ചരിത്വാ ലദ്ധേന മിസ്സകപിണ്ഡേന യാപേസുന്തി അധിപ്പായേന ഏവമാഹ. **അനിച്ഛാ**തി നിത്തണ്ഹാ ഹുത്വാ.

ഏവം പോരാണകഭിക്ഖൂനം വണ്ണം കഥേത്വാ ഇദാനി തേസം അവണ്ണം കഥേന്തോ **ദുപ്പോസ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഗാമേ ഗാമണികാ വിയാ**തി യഥാ ഗാമേ ഗാമകുടാ നാനപ്പകാരേന ജനം പീളേത്വാ ഖീരദധിതണ്ഡുലാദീനി ആഹരാപേത്വാ ഭുഞ്ജന്തി, ഏവം തുമ്ഹേപി അനേസനായ ഠിതാ തുമ്ഹാകം ജീവികം കപ്പേഥാതി അധിപ്പായേന വദതി. **നിപജ്ജന്തീ**തി ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛാമനസികാരേഹി അനത്ഥികാ ഹുത്വാ സയനമ്ഹി ഹത്ഥപാദേ വിസ്സജ്ജേത്വാ നിപജ്ജന്തി. **പരാഗാരേസൂ**തി പരഗേഹേസു, കുലസുണ്ഹാദീസൂതി അത്ഥോ. **മുച്ഛിതാ**തി കിലേസമുച്ഛായ മുച്ഛിതാ.

ഏകച്ചേതി വത്തബ്ബയുത്തകേയേവ. **അപവിദ്ധാ**തി ഛഡ്ഡിതകാ. **അനാഥാ**തി അപതിട്ഠാ. **പേതാ**തി സുസാനേ ഛഡ്ഡിതാ കാലങ്കതമനുസ്സാ. യഥാ ഹി സുസാനേ ഛഡ്ഡിതാ നാനാസകുണാദീഹി ഖജ്ജന്തി, ഞാതകാപി നേസം നാഥകിച്ചം ന കരോന്തി, ന രക്ഖന്തി, ന ഗോപയന്തി, ഏവമേവം ഏവരൂപാപി ആചരിയുപജ്ഝായാദീനം സന്തികാ ഓവാദാനുസാസനിം ന ലഭന്തീതി അപവിദ്ധാ അനാഥാ, യഥാ പേതാ, തഥേവ ഹോന്തി. പഞ്ചമം.

൬. രോഹിതസ്സസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൭. ഛട്ഠേ **യത്ഥാ**തി ചക്കവാളലോകസ്സ ഏകോകാസേ ഭുമ്മം. **ന ചവതി ന ഉപപജ്ജതീ**തി ഇദം അപരാപരം ചുതിപടിസന്ധിവസേന ഗഹിതം. **ഗമനേനാ**തി പദഗമനേന. **നാഹം തം ലോകസ്സ അന്ത**ന്തി സത്ഥാ സങ്ഖാരലോകസ്സ അന്തം സന്ധായ വദതി. **ഞാതേയ്യ**ന്തിആദീസു ഞാതബ്ബം, ദട്ഠബ്ബം, പത്തബ്ബന്തി അത്ഥോ.

ഇതി ദേവപുത്തേന ചക്കവാളലോകസ്സ അന്തോ പുച്ഛിതോ, സത്ഥാരാ സങ്ഖാരലോകസ്സ കഥിതോ. സോ പന അത്തനോ പഞ്ഹേന സദ്ധിം സത്ഥു ബ്യാകരണം സമേതീതി സഞ്ഞായ പസംസന്തോ **അച്ഛരിയ**ന്തിആദിമാഹ.

ദള്ഹധമ്മോതി ദള്ഹധനു, ഉത്തമപ്പമാണേന ധനുനാ സമന്നാഗതോ. **ധനുഗ്ഗഹോ**തി ധനുആചരിയോ. **സുസിക്ഖിതോ**തി ദസ ദ്വാദസ വസ്സാനി ധനുസിപ്പം സിക്ഖിതോ. **കതഹത്ഥോ**തി ഉസഭപ്പമാണേപി വാലഗ്ഗം വിജ്ഝിതും സമത്ഥഭാവേന കതഹത്ഥോ. **കതൂപാസനോ**തി കതസരക്ഖേപോ ദസ്സിതസിപ്പോ. **അസനേനാ**തി കണ്ഡേന. **അതിപാതേയ്യാ**തി അതിക്കമേയ്യ. യാവതാ സോ താലച്ഛായം അതിക്കമേയ്യ, താവതാ കാലേന ഏകചക്കവാളം അതിക്കമാമീതി അത്തനോ ജവസമ്പത്തിം ദസ്സേതി.

പുരത്ഥിമാ സമുദ്ദാ പച്ഛിമോതി യഥാ പുരത്ഥിമസമുദ്ദാ പച്ഛിമസമുദ്ദോ ദൂരേ, ഏവം മേ ദൂരേ പദവീതിഹാരോ അഹോസീതി വദതി. സോ കിര പാചീനചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഠിതോ പാദം പസാരേത്വാ പച്ഛിമചക്കവാളമുഖവട്ടിയം അക്കമതി, പുന ദുതിയം പാദം പസാരേത്വാ പരചക്കവാളമുഖവട്ടിയം അക്കമതി. **ഇച്ഛാഗത**ന്തി ഇച്ഛാ ഏവ. **അഞ്ഞത്രേവാ**തി നിപ്പപഞ്ചതം ദസ്സേതി. ഭിക്ഖാചാരകാലേ കിരേസ നാഗലതാദന്തകട്ഠം ഖാദിത്വാ അനോതത്തേ മുഖം ധോവിത്വാ കാലേ സമ്പത്തേ ഉത്തരകുരുമ്ഹി പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ചക്കവാളമുഖവട്ടിയം നിസിന്നോ ഭത്തകിച്ചം കരോതി, തത്ഥ മുഹുത്തം വിസ്സമിത്വാ പുന ജവതി. **വസ്സസതായുകോ**തി തദാ ദീഘായുകകാലോ ഹോതി, അയം പന വസ്സസതാവസിട്ഠേ ആയുമ്ഹി ഗമനം ആരഭി. **വസ്സസതജീവീ**തി തം വസ്സസതം അനന്തരായേന ജീവന്തോ. **അന്തരാവ കാലങ്കതോ**തി ചക്കവാളലോകസ്സ അന്തം അപ്പത്വാ അന്തരാവ മതോ. സോ പന തത്ഥ കാലം കത്വാപി ആഗന്ത്വാ ഇമസ്മിംയേവ ചക്കവാളേ നിബ്ബത്തി. **അപ്പത്വാ**തി സങ്ഖാരലോകസ്സ അന്തം അപ്പത്വാ. **ദുക്ഖസ്സാ**തി വട്ടദുക്ഖസ്സ. **അന്തകിരിയ**ന്തി പരിയന്തകരണം. **കളേവരേ**തി അത്തഭാവേ. **സസഞ്ഞിമ്ഹി സമനകേ**തി സസഞ്ഞേ സചിത്തേ. **ലോക**ന്തി ദുക്ഖസച്ചം. **ലോകസമുദയ**ന്തി സമുദയസച്ചം. **ലോകനിരോധ**ന്തി നിരോധസച്ചം. **പടിപദ**ന്തി മഗ്ഗസച്ചം. ഇതി - ''നാഹം, ആവുസോ, ഇമാനി ചത്താരി സച്ചാനി തിണകട്ഠാദീസു പഞ്ഞപേമി , ഇമസ്മിം പന ചാതുമഹാഭൂതികേ കായസ്മിം യേവ പഞ്ഞപേമീ''തി ദസ്സേതി. **സമിതാവീ**തി സമിതപാപോ. **നാസീസതീ**തി ന പത്ഥേതി. ഛട്ഠം.

൧൦൭-൧൦൮. സത്തമട്ഠമാനി വുത്തത്ഥാനേവ. സത്തമം, അട്ഠമം.

൯. സുസിമസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൯. നവമേ **തുയ്ഹമ്പി നോ, ആനന്ദ, സാരിപുത്തോ രുച്ചതീ**തി സത്ഥാ ഥേരസ്സ വണ്ണം കഥേതുകാമോ, വണ്ണോ ച നാമേസ വിസഭാഗപുഗ്ഗലസ്സ സന്തികേ കഥേതും ന വട്ടതി. തസ്സ സന്തികേ കഥിതോ ഹി മത്ഥകം ന പാപുണാതി. സോ ഹി ''അസുകോ നാമ ഭിക്ഖു സീലവാ''തി വുത്തേ. ''കിം തസ്സ സീലം? ഗോരൂപസീലോ സോ. കിം തയാ അഞ്ഞോ സീലവാ ന ദിട്ഠപുബ്ബോ''തി വാ? ''പഞ്ഞവാ''തി വുത്തേ, ''കിം പഞ്ഞോ സോ? കിം തയാ അഞ്ഞോ പഞ്ഞവാ ന ദിട്ഠപുബ്ബോ''തി? വാ, ആദീനി വത്വാ വണ്ണകഥായ അന്തരായം കരോതി. ആനന്ദത്ഥേരോ പന സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ സഭാഗോ, പണീതാനി ലഭിത്വാ ഥേരസ്സ ദേതി, അത്തനോ ഉപട്ഠാകദാരകേ പബ്ബാജേത്വാ ഥേരസ്സ സന്തികേ ഉപജ്ഝം ഗണ്ഹാപേതി, ഉപസമ്പാദേതി. സാരിപുത്തത്ഥേരോപി ആനന്ദത്ഥേരസ്സ തഥേവ കരോതി. കിം കാരണാ? അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഗുണേസു പസീദിത്വാ. ആനന്ദത്ഥേരോ ഹി - ''അമ്ഹാകം ജേട്ഠഭാതികോ ഏകം അസങ്ഖ്യേയ്യം സതസഹസ്സഞ്ച കപ്പേ

പാരമിയോ പൂരേത്വാ സോളസവിധം പഞ്ഞം പടിവിജ്ഝിത്വാ ധമ്മസേനാപതിട്ഠാനേ ഠിതോ''തി ഥേരസ്സ ഗുണേസു പസീദിത്വാവ ഥേരം മമായതി. സാരിപുത്തത്ഥേരോപി - ''സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ മയാ കത്തബ്ബം മുഖോദകദാനാദികിച്ചം സബ്ബം ആനന്ദോ കരോതി. ആനന്ദം നിസ്സായ അഹം ഇച്ഛിതിച്ഛിതം സമാപത്തിം സമാപജ്ജിതും ലഭാമീ''തി ആയസ്മതോ ആനന്ദസ്സ ഗുണേസു പസീദിത്വാവ തം മമായതി. തസ്മാ ഭഗവാ സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ വണ്ണം കഥേതുകാമോ ആനന്ദത്ഥേരസ്സ സന്തികേ കഥേതും ആരദ്ധോ.

തത്ഥ **തുയ്ഹമ്പീ**തി സമ്പിണ്ഡനത്ഥോ പി-കാരോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ''ആനന്ദ, സാരിപുത്തസ്സ ആചാരോ ഗോചരോ വിഹാരോ അഭിക്കമോ പടിക്കമോ ആലോകിതവിലോകിതം സമിഞ്ജിതപസാരണം മയ്ഹം രുച്ചതി, അസീതിമഹാഥേരാനം രുച്ചതി, സദേവകസ്സ ലോകസ്സ രുച്ചതി. തുയ്ഹമ്പി രുച്ചതീ''തി?

തതോ ഥേരോ സാടകന്തരേ ലദ്ധോകാസോ ബലവമല്ലോ വിയ തുട്ഠമാനസോ ഹുത്വാ - ''സത്ഥാ മയ്ഹം പിയസഹായസ്സ വണ്ണം കഥാപേതുകാമോ. ലഭിസ്സാമി നോ അജ്ജ, ദീപധജഭൂതം മഹാജമ്ബും വിധുനന്തോ വിയ വലാഹകന്തരതോ ചന്ദം നീഹരിത്വാ ദസ്സേന്തോ വിയ സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ വണ്ണം കഥേതു''ന്തി ചിന്തേത്വാ പഠമതരം താവ ചതൂഹി പദേഹി പുഗ്ഗലപലാപേ ഹരന്തോ **കസ്സ ഹി നാമ, ഭന്തേ, അബാലസ്സാ**തിആദിമാഹ. ബാലോ ഹി ബാലതായ, ദുട്ഠോ ദോസതായ, മൂള്ഹോ മോഹേന, വിപല്ലത്ഥചിത്തോ ഉമ്മത്തകോ ചിത്തവിപല്ലാസേന വണ്ണം ''വണ്ണോ''തി വാ അവണ്ണം ''അവണ്ണോ''തി വാ, ''അയം ബുദ്ധോ, അയം സാവകോ''തി വാ ന ജാനാതി. അബാലാദയോ പന ജാനന്തി, തസ്മാ **അബാലസ്സാ**തിആദിമാഹ. **ന രുച്ചേയ്യാ**തി ബാലാദീനംയേവ ഹി സോ ന രുച്ചേയ്യ, ന അഞ്ഞസ്സ കസ്സചി ന രുച്ചേയ്യ.

ഏവം പുഗ്ഗലപലാപേ ഹരിത്വാ ഇദാനി സോളസഹി പദേഹി യഥാഭൂതം വണ്ണം കഥേന്തോ **പണ്ഡിതോ, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പണ്ഡിതോ**തി പണ്ഡിച്ചേന സമന്നാഗതോ, ചതൂസു കോസല്ലേസു ഠിതസ്സേതം നാമം. വുത്തഞ്ഹേതം - ''യതോ ഖോ, ആനന്ദ, ഭിക്ഖു ധാതുകുസലോ ച ഹോതി ആയതനകുസലോ ച പടിച്ചസമുപ്പാദകുസലോ ച ഠാനാട്ഠാനകുസലോ ച, ഏത്താവതാ ഖോ, ആനന്ദ, 'പണ്ഡിതോ ഭിക്ഖൂ'തി അലം വചനായാ''തി (മ॰ നി॰ ന.ഫ൨ർ). **മഹാപഞ്ഞോ**തിആദീസു മഹാപഞ്ഞാദീഹി സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. തത്രിദം മഹാപഞ്ഞാദീനം നാനത്തം (പടി॰ മ॰ ന.ർ) - കതമാ **മഹാപഞ്ഞാ**? മഹന്തേ സീലക്ഖന്ധേ പരിഗ്ഗണ്ഹാതീതി മഹാപഞ്ഞാ, മഹന്തേ സമാധിക്ഖന്ധേ, പഞ്ഞാക്ഖന്ധേ, വിമുത്തിക്ഖന്ധേ, വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധേ പരിഗ്ഗണ്ഹാതീതി മഹാപഞ്ഞാ. മഹന്താനി ഠാനാട്ഠാനാനി, മഹാവിഹാരസമാപത്തിയോ, മഹന്താനി അരിയസച്ചാനി, മഹന്തേ സതിപട്ഠാനേ, സമ്മപ്പധാനേ, ഇദ്ധിപാദേ, മഹന്താനി ഇന്ദ്രിയാനി, ബലാനി, ബോജ്ഝങ്ഗാനി, മഹന്തേ അരിയമഗ്ഗേ , മഹന്താനി സാമഞ്ഞഫലാനി, മഹാഅഭിഞ്ഞായോ, മഹന്തം പരമത്ഥം നിബ്ബാനം പരിഗ്ഗണ്ഹാതീതി മഹാപഞ്ഞാ.

സാ പന ഥേരസ്സ ദേവോരോഹനം കത്വാ സങ്കസ്സനഗരദ്വാരേ ഠിതേന സത്ഥാരാ പുഥുജ്ജനപഞ്ചകേ പഞ്ഹേ പുച്ഛിതേ തം വിസ്സജ്ജേന്തസ്സ പാകടാ ജാതാ.

കതമാ **പുഥുപഞ്ഞാ**? പുഥു നാനാഖന്ധേസു, (ഞാണം പവത്തതീതി പുഥുപഞ്ഞാ.) പുഥു നാനാധാതൂസു, പുഥു നാനാആയതനേസു, പുഥു നാനാപടിച്ചസമുപ്പാദേസു, പുഥു നാനാസുഞ്ഞതമനുപലബ്ഭേസു, പുഥു നാനാഅത്ഥേസു, ധമ്മേസു നിരുത്തീസു പടിഭാനേസു, പുഥു നാനാസീലക്ഖന്ധേസു, പുഥു നാനാസമാധി-പഞ്ഞാവിമുത്തി-വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധേസു, പുഥു നാനാഠാനാട്ഠാനേസു, പുഥു നാനാവിഹാരസമാപത്തീസു, പുഥു നാനാഅരിയസച്ചേസു, പുഥു നാനാസതിപട്ഠാനേസു, സമ്മപ്പധാനേസു, ഇദ്ധിപാദേസു, ഇന്ദ്രിയേസു, ബലേസു, ബോജ്ഝങ്ഗേസു, പുഥു നാനാഅരിയമഗ്ഗേസു, സാമഞ്ഞഫലേസു, അഭിഞ്ഞാസു, പുഥു നാനാജനസാധാരണേ ധമ്മേ സമതിക്കമ്മ പരമത്ഥേ നിബ്ബാനേ ഞാണം പവത്തതീതി പുഥുപഞ്ഞാ.

കതമാ **ഹാസപഞ്ഞാ**? ഇധേകച്ചോ ഹാസബഹുലോ വേദബഹുലോ തുട്ഠിബഹുലോ പാമോജ്ജബഹുലോ സീലം പരിപൂരേതി, ഇന്ദ്രിയസംവരം പരിപൂരേതി, ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതം, ജാഗരിയാനുയോഗം, സീലക്ഖന്ധം, സമാധിക്ഖന്ധം, പഞ്ഞാക്ഖന്ധം, വിമുത്തിക്ഖന്ധം, വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം പരിപൂരേതീതി, ഹാസപഞ്ഞാ. ഹാസബഹുലോ പാമോജ്ജബഹുലോ ഠാനാട്ഠാനം പടിവിജ്ഝതീതി ഹാസപഞ്ഞാ. ഹാസബഹുലോ വിഹാരസമാപത്തിയോ പരിപൂരേതീതി ഹാസപഞ്ഞാ. ഹാസബഹുലോ അരിയസച്ചാനി പടിവിജ്ഝതി. സതിപട്ഠാനേ , സമ്മപ്പധാനേ, ഇദ്ധിപാദേ, ഇന്ദ്രിയാനി, ബലാനി , ബോജ്ഝങ്ഗാനി, അരിയമഗ്ഗം ഭാവേതീതി ഹാസപഞ്ഞാ. ഹാസബഹുലോ സാമഞ്ഞഫലാനി സച്ഛികരോതി, അഭിഞ്ഞായോ പടിവിജ്ഝതീതി ഹാസപഞ്ഞാ, ഹാസബഹുലോ വേദതുട്ഠിപാമോജ്ജബഹുലോ പരമത്ഥം നിബ്ബാനം സച്ഛികരോതീതി ഹാസപഞ്ഞാ.

ഥേരോ ച സരദോ നാമ താപസോ ഹുത്വാ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ പാദമൂലേ അഗ്ഗസാവകപത്ഥനം പട്ഠപേസി. തംകാലതോ പട്ഠായ ഹാസബഹുലോ സീലപരിപൂരണാദീനി അകാസീതി ഹാസപഞ്ഞോ.

കതമാ **ജവനപഞ്ഞാ**? യംകിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ॰... യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം അനിച്ചതോ ഖിപ്പം ജവതീതി ജവനപഞ്ഞാ. ദുക്ഖതോ ഖിപ്പം, അനത്തതോ ഖിപ്പം ജവതീതി ജവനപഞ്ഞാ. യാ കാചി വേദനാ...പേ॰... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യംകിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ॰... സബ്ബം വിഞ്ഞാണം അനിച്ചതോ, ദുക്ഖതോ, അനത്തതോ ഖിപ്പം ജവതീതി ജവനപഞ്ഞാ. ചക്ഖു...പേ॰... ജരാമരണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അനിച്ചതോ, ദുക്ഖതോ, അനത്തതോ ഖിപ്പം ജവതീതി ജവനപഞ്ഞാ. രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അനിച്ചം ഖയട്ഠേന, ദുക്ഖം ഭയട്ഠേന, അനത്താ അസാരകട്ഠേനാതി തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ രൂപനിരോധേ നിബ്ബാനേ ഖിപ്പം ജവതീതി ജവനപഞ്ഞാ. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം... ചക്ഖു... പേ॰... ജരാമരണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അനിച്ചം ഖയട്ഠേന...പേ॰... വിഭൂതം കത്വാ ജരാമരണനിരോധേ നിബ്ബാനേ ഖിപ്പം ജവതീതി ജവനപഞ്ഞാ. രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ॰... വിഞ്ഞാണം. ചക്ഖു...പേ॰... ജരാമരണം അനിച്ചം സങ്ഖതം പടിച്ചസമുപ്പന്നം ഖയധമ്മം വയധമ്മം വിരാഗധമ്മം

നിരോധധമ്മന്തി തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ ജരാമരണനിരോധേ നിബ്ബാനേ ഖിപ്പം ജവതീതി ജവനപഞ്ഞാ.

കതമാ **തിക്ഖപഞ്ഞാ**? ഖിപ്പം കിലേസേ ഛിന്ദതീതി തിക്ഖപഞ്ഞാ. ഉപ്പന്നം കാമവിതക്കം നാധിവാസേതി, ഉപ്പന്നം ബ്യാപാദവിതക്കം... ഉപ്പന്നം വിഹിംസാവിതക്കം... ഉപ്പന്നുപ്പന്നേ പാപകേ അകുസലേ ധമ്മേ... ഉപ്പന്നം രാഗം... ദോസം... മോഹം... കോധം... ഉപനാഹം... മക്ഖം... പളാസം... ഇസ്സം... മച്ഛരിയം... മായം... സാഠേയ്യം... ഥമ്ഭം... സാരമ്ഭം... മാനം... അതിമാനം... മദം... പമാദം... സബ്ബേ കിലേസേ... സബ്ബേ ദുച്ചരിതേ... സബ്ബേ അഭിസങ്ഖാരേ... സബ്ബേ ഭവഗാമികമ്മേ നാധിവാസേതി പജഹതി വിനോദേതി, ബ്യന്തീകരോതി, അനഭാവം ഗമേതീതി തിക്ഖപഞ്ഞാ. ഏകസ്മിം ആസനേ ചത്താരോ ച അരിയമഗ്ഗാ, ചത്താരി ച സാമഞ്ഞഫലാനി, ചതസ്സോ ച പടിസമ്ഭിദായോ, ഛ ച അഭിഞ്ഞായോ അധിഗതാ ഹോന്തി സച്ഛികതാ ഫസ്സിതാ പഞ്ഞായാതി തിക്ഖപഞ്ഞാ.

ഥേരോ ച ഭാഗിനേയ്യസ്സ ദീഘനഖപരിബ്ബാജകസ്സ വേദനാപരിഗ്ഗഹസുത്തേ ദേസിയമാനേ ഠിതകോവ സബ്ബകിലേസേ ഛിന്ദിത്വാ സാവകപാരമിഞാണം പടിവിദ്ധകാലതോ പട്ഠായ തിക്ഖപഞ്ഞോ നാമ ജാതോ. തേനാഹ - “തിക്ഖപഞ്ഞോ, ഭന്തേ, ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ”തി.

കതമാ **നിബ്ബേധികപഞ്ഞാ**? ഇധേകച്ചോ സബ്ബസങ്ഖാരേസു ഉബ്ബേഗബഹുലോ ഹോതി ഉത്താസബഹുലോ ഉക്കണ്ഠനബഹുലോ അരതിബഹുലോ അനഭിരതിബഹുലോ ബഹിമുഖോ ന രമതി സബ്ബസങ്ഖാരേസു, അനിബ്ബിദ്ധപുബ്ബം അപ്പദാലിതപുബ്ബം ലോഭക്ഖന്ധം നിബ്ബിജ്ഝതി പദാലേതീതി നിബ്ബേധികപഞ്ഞാ. അനിബ്ബിദ്ധപുബ്ബം അപ്പദാലിതപുബ്ബം ദോസക്ഖന്ധം... മോഹക്ഖന്ധം... കോധം... ഉപനാഹം...പേ॰... സബ്ബേ ഭവഗാമികമ്മേ നിബ്ബിജ്ഝതി പദാലേതീതി നിബ്ബേധികപഞ്ഞാ.

അപ്പിച്ഛോതി സന്തഗുണനിഗുഹനതാ, പച്ചയപടിഗ്ഗഹണേ ച മത്തഞ്ഞുതാ, ഏതം അപ്പിച്ഛലക്ഖണന്തി ഇമിനാ ലക്ഖണേന സമന്നാഗതോ. **സന്തുട്ഠോ**തി ചതൂസു പച്ചയേസു യഥാലാഭസന്തോസോ യഥാബലസന്തോസോ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോതി, ഇമേഹി തീഹി സന്തോസേഹി സമന്നാഗതോ. **പവിവിത്തോ**തി കായവിവേകോ ച വിവേകട്ഠകായാനം നേക്ഖമ്മാഭിരതാനം, ചിത്തവിവേകോ ച പരിസുദ്ധചിത്താനം പരമവോദാനപ്പത്താനം, ഉപധിവിവേകോ ച നിരുപധീനം പുഗ്ഗലാനം വിസങ്ഖാരഗതാനന്തി, ഇമേസം തിണ്ണം വിവേകാനം ലാഭീ. **അസംസട്ഠോ**തി ദസ്സനസംസഗ്ഗോ സവനസംസഗ്ഗോ സമുല്ലപനസംസഗ്ഗോ പരിഭോഗസംസഗ്ഗോ കായസംസഗ്ഗോതി, ഇമേഹി പഞ്ചഹി സംസഗ്ഗേഹി വിരഹിതോ. അയഞ്ച പഞ്ചവിധോ സംസഗ്ഗോ രാജൂഹി രാജമഹാമത്തേഹി തിത്ഥിയേഹി തിത്ഥിയസാവകേഹി ഉപാസകേഹി ഉപസികാഹി ഭിക്ഖൂഹി ഭിക്ഖുനീഹീതി അട്ഠഹി പുഗ്ഗലേഹി സദ്ധിം ജായതി, സോ സബ്ബോപി ഥേരസ്സ നത്ഥീതി അസംസട്ഠോ.

ആരദ്ധവീരിയോതി പഗ്ഗഹിതവീരിയോ പരിപുണ്ണവീരിയോ. തത്ഥ ആരദ്ധവീരിയോ ഭിക്ഖു ഗമനേ ഉപ്പന്നകിലേസസ്സ ഠാനം പാപുണിതും ന ദേതി, ഠാനേ ഉപ്പന്നസ്സ നിസജ്ജം, നിസജ്ജായ ഉപ്പന്നസ്സ സേയ്യം പാപുണിതും ന ദേതി, തസ്മിം തസ്മിം ഇരിയാപഥേ ഉപ്പന്നം തത്ഥ തത്ഥേവ നിഗ്ഗണ്ഹാതി. ഥേരോ

പന ചതുചത്താലീസ വസ്സാനി മഞ്ചേ പിട്ഠിം ന പസാരേതി. തം സന്ധായ “ആരദ്ധവീരിയോ”തി ആഹ. **വത്താ**തി ഓധുനനവത്താ. ഭിക്ഖൂനം അജ്ഝാചാരം ദിസ്വാ “അജ്ജ കഥേസ്സാമി, സ്വേ കഥേസ്സാമീ”തി കഥാവവത്ഥാനം ന കരോതി, തസ്മിം തസ്മിം യേവ ഠാനേ ഓവദതി അനുസാസതീതി അത്ഥോ.

വചനക്ഖമോതി വചനം ഖമതി. ഏകോ ഹി പരസ്സ ഓവാദം ദേതി, സയം പന അഞ്ഞേന ഓവദിയമാനോ കുജ്ഝതി. ഥേരോ പന പരസ്സപി ഓവാദം ദേതി, സയം ഓവദിയമാനോപി സിരസാ സമ്പടിച്ഛതി. ഏകദിവസം കിര സാരിപുത്തത്ഥേരം സത്തവസ്സികോ സാമണേരോ - “ഭന്തേ, സാരിപുത്ത, തുമ്ഹാകം നിവാസനകണ്ണോ ഓലമ്ബതീ”തി ആഹ. ഥേരോ കിഞ്ചി അവത്വാവ ഏകമന്തം ഗന്ത്വാ പരിമണ്ഡലം നിവാസേത്വാ ആഗമ്മ “ഏത്തകം വട്ടതി ആചരിയാ”തി അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി.

> “തദഹു പബ്ബജിതോ സന്തോ, ജാതിയാ സത്തവസ്സികോ;
> സോപി മം അനുസാസേയ്യ, സമ്പടിച്ഛാമി മത്ഥകേ”തി. (മിം പം ന്ര.ർ.വ്വ)
> -

ആഹ.

ചോദകോതി വത്ഥുസ്മിം ഓതിണ്ണേ വാ അനോതിണ്ണേ വാ വീതിക്കമം ദിസ്വാ - “ആവുസോ, ഭിക്ഖുനാ നാമ ഏവം നിവാസേതബ്ബം, ഏവം പാരുപിതബ്ബം, ഏവം ഗന്തബ്ബം, ഏവം ഠാതബ്ബം, ഏവം നിസീദിതബ്ബം, ഏവം ഖാദിതബ്ബം, ഏവം ഭുഞ്ജിതബ്ബ”ന്തി തന്തിവസേന അനുസിട്ഠിം ദേതി.

പാപഗരഹീതി പാപപുഗ്ഗലേ ന പസ്സേ, ന തേസം വചനം സുണേ, തേഹി സദ്ധിം ഏകചക്കവാളേപി ന വസേയ്യം.

> “മാ മേ കദാചി പാപിച്ഛോ, കുസീതോ ഹീനവീരിയോ;
> അപ്പസ്സുതോ അനാദരോ, സമേതോ അഹു കത്ഥചീ”തി. -

ഏവം പാപപുഗ്ഗലേപി ഗരഹതി, “സമണേന നാമ രാഗവസികേന ദോസമോഹവസികേന ന ഹോതബ്ബം, ഉപ്പന്നോ രാഗോ ദോസോ മോഹോ പഹാതബ്ബോ”തി ഏവം പാപധമ്മേപി ഗരഹതീതി ദ്വീഹി കാരണേഹി “പാപഗരഹീ, ഭന്തേ, ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ”തി വദതി.

ഏവം ആയസ്മതാ ആനന്ദേന സോളസഹി പദേഹി ഥേരസ്സ യഥാഭൂതവണ്ണപ്പകാസനേ കതേ - “കിം ആനന്ദോ അത്തനോ പിയസഹായസ്സ വണ്ണം കഥേതും ന ലഭതി, കഥേതു കിം പന തേന കഥിതം തഥേവ ഹോതി, കിം സോ സബ്ബഞ്ഞൂ”തി? കോചി പാപപുഗ്ഗലോ വത്തും മാ ലഭതൂതി സത്ഥാ തം വണ്ണഭണനം അകുപ്പം സബ്ബഞ്ഞുഭാസിതം കരോന്തോ ജിനമുദ്ദികായ ലഞ്ഛന്തോ **ഏവമേത**ന്തിആദിമാഹ.

ഏവം തഥാഗതേന ച ആനന്ദത്ഥേരേന ച മഹാഥേരസ്സ വണ്ണേ കഥിയമാനേ ഭുമട്ഠകാ ദേവതാ ഉട്ഠഹിത്വാ ഏതേഹേവ സോളസഹി പദേഹി വണ്ണം കഥയിംസു. തതോ ആകാസട്ഠകദേവതാ സീതവലാഹകാ ഉണ്ഹവലാഹകാ ചാതുമഹാരാജികാതി യാവ അകനിട്ഠബ്രഹ്മലോകാ ദേവതാ ഉട്ഠഹിത്വാ ഏതേഹേവ സോളസഹി പദേഹി വണ്ണം കഥയിംസു. ഏതേനുപായേന

ഏകചക്കവാളം ആദിം കത്വാ ദസസു ചക്കവാളസഹസ്സേസു ദേവതാ ഉട്ഠഹിത്വാ കഥയിംസു. അഥായസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ സദ്ധിവിഹാരികോ സുസീമോ ദേവപുത്തോ ചിന്തേസി - ''ഇമാ ദേവതാ അത്തനോ അത്തനോ നക്ഖത്തകീളം പഹായ തത്ഥ തത്ഥ ഗന്ത്വാ മയ്ഹം ഉപജ്ഝായസ്സേവ വണ്ണം കഥേന്തി, ഗച്ഛാമി തഥാഗതസ്സ സന്തികം, ഗന്ത്വാ ഏതദേവ വണ്ണഭണനം ദേവതാഭാസിതം കരോമീ''തി, സോ തഥാ അകാസി. തം ദസ്സേതും **അഥ ഖോ സുസീമോ**തിആദി വുത്തം.

ഉച്ചാവചാതി അഞ്ഞേസു ഠാനേസു പണീതം ഉച്ചം വുച്ചതി, ഹീനം അവചം. ഇധ പന ഉച്ചാവചാതി നാനാവിധാ വണ്ണനിഭാ. തസ്സാ കിര ദേവപരിസായ നീലട്ഠാനം അതിനീലം, പീതകട്ഠാനം അതിപീതകം, ലോഹിതട്ഠാനം അതിലോഹിതം, ഓദാതട്ഠാനം അച്ചോദാതന്തി, ചതുബ്ബിധാ വണ്ണനിഭാ പാതുഭവി. തേനേവ **സേയ്യഥാപി നാമാ**തി ചതസ്സോ ഉപമാ ആഗതാ. തത്ഥ **സുഭോ**തി സുന്ദരോ. **ജാതിമാ**തി ജാതിസമ്പന്നോ. **സുപരികമ്മകതോ**തി ധോവനാദിപരികമ്മേന സുട്ഠു പരികമ്മകതോ. **പണ്ഡുകമ്ബലേ നിക്ഖിത്തോ**തി രത്തകമ്ബലേ ഠപിതോ. **ഏവമേവ**ന്തി രത്തകമ്ബലേ നിക്ഖിത്തമണി വിയ സബ്ബാ ഏകപ്പഹാരേനേവ വിരോചിതും ആരദ്ധാ. **നിക്ഖ**ന്തി അതിരേകപഞ്ചസുവണ്ണേന കതപിളന്ധനം. തഞ്ഹി ഘട്ടനമജ്ജനക്ഖമം ഹോതി. **ജമ്ബോനദ**ന്തി മഹാജമ്ബുസാഖായ പവത്തനദിയം നിബ്ബത്തം, മഹാജമ്ബുഫലരസേ വാ പഥവിയം പവിട്ഠേ സുവണ്ണങ്കുരാ ഉട്ഠഹന്തി, തേന സുവണ്ണേന കതപിളന്ധനന്തിപി അത്ഥോ. **ദക്ഖകമ്മാരപുത്തഉക്കാമുഖസുകുസലസമ്പഹട്ഠ**ന്തി സുകുസലേന കമ്മാരപുത്തേന ഉക്കാമുഖേ പചിത്വാ സമ്പഹട്ഠം. ധാതുവിഭങ്ഗേ (മ॰ നി॰ ൩.൩൬൦ ആദയോ) അകതഭണ്ഡം ഗഹിതം, ഇധ പന കതഭണ്ഡം.

വിദ്ധേതി ദൂരീഭൂതേ. **ദേവേ**തി ആകാസേ. **നഭം അബ്ഭുസ്സക്കമാനോ**തി ആകാസം അഭിലങ്ഘന്തോ. ഇമിനാ തരുണസൂരിയഭാവോ ദസ്സിതോ. **സോരതോ**തി സോരച്ചേന സമന്നാഗതോ. **ദന്തോ**തി നിബ്ബിസേവനോ. **സത്ഥുവണ്ണാഭതോ**തി സത്ഥാരാ ആഭതവണ്ണോ. സത്ഥാ ഹി അട്ഠപരിസമജ്ഝേ നിസീദിത്വാ ''സേവഥ, ഭിക്ഖവേ, സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനേ''തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൩.൩൭൧) നയേന ഥേരസ്സ വണ്ണം ആഹരീതി ഥേരോ ആഭതവണ്ണോ നാമ ഹോതി. **കാലം കങ്ഖതീ**തി പരിനിബ്ബാനകാലം പത്ഥേതി. ഖീണാസവോ ഹി നേവ മരണം അഭിനന്ദതി, ന ജീവിതം പത്ഥേതി, ദിവസസങ്ഖേപം വേതനം ഗഹേത്വാ ഠിതപുരിസോ വിയ കാലം പന പത്ഥേതി, ഓലോകേന്തോ തിട്ഠതീതി അത്ഥോ. തേനേവാഹ -

> ''നാഭിനന്ദാമി മരണം, നാഭിനന്ദാമി ജീവിതം;
> കാലഞ്ച പടികങ്ഖാമി, നിബ്ബിസം ഭതകോ യഥാ''തി. (ഥേരഗാ॰ ൧൦൦൧-൧൦൦൨); നവമം;

൧൦. നാനാതിത്ഥിയസാവകസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൧. ദസമേ **നാനാതിത്ഥിയസാവകാ**തി തേ കിര കമ്മവാദിനോ അഹേസും, തസ്മാ ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്താ, തേ ''അത്തനോ അത്തനോ സത്ഥരി പസാദേന നിബ്ബത്തമ്ഹാ''തി സഞ്ഞിനോ ഹുത്വാ ''ഗച്ഛാമ ദസബലസ്സ സന്തികേ ഠത്വാ അമ്ഹാകം സത്ഥാരാനം വണ്ണം

കഥേസ്സാമാ"തി ആഗന്ത്വാ പച്ഛേകഗാഥാഹി കഥയിംസു. തത്ഥ **ഛിന്ദിതമാരിതേ**തി ഛിന്ദിതേ ച മാരിതേ ച. **ഹതജാനീസൂ**തി പോഥനേ ച ധനജാനീസു ച. **പുഞ്ഞം വാ പനാ**തി അത്തനോ പുഞ്ഞമ്പി ന സമനുപസ്സതി, സങ്ഖേപതോ പുഞ്ഞാപുഞ്ഞാനം വിപാകോ നത്ഥീതി വദതി. **സ വേ വിസ്സാസമാചിക്ഖീ**തി സോ - "ഏവം കതപാപാനമ്പി കതപുഞ്ഞാനമ്പി വിപാകോ നത്ഥീ"തി വദന്തോ സത്താനം വിസ്സാസം അവസ്സയം പതിട്ഠം ആചിക്ഖതി, തസ്മാ മാനനം വന്ദനം പൂജനം അരഹതീതി വദതി.

തപോജിഗുച്ഛായാതി കായകിലമഥതപേന പാപജിഗുച്ഛനേന. **സുസംവുതത്തോ**തി സമന്നാഗതോ പിഹിതോ വാ. **ജേഗുച്ഛീ**തി തപേന പാപജിഗുച്ഛകോ. **നിപകോ**തി പണ്ഡിതോ. **ചാതുയാമസുസംവുതോ**തി ചാതുയാമേന സുസംവുതോ. ചാതുയാമോ നാമ സബ്ബവാരിവാരിതോ ച ഹോതി സബ്ബവാരിയുത്തോ ച സബ്ബവാരിധുതോ ച സബ്ബവാരിഫുടോ ചാതി ഇമേ ചത്താരോ കോട്ഠാസാ. തത്ഥ **സബ്ബവാരിവാരിതോ**തി വാരിതസബ്ബഉദകോ, പടിക്ഖിത്തസബ്ബസീതോദകോതി അത്ഥോ. സോ കിര സീതോദകേ സത്തസഞ്ഞീ ഹോതി , തസ്മാ തം ന വലഞ്ജേതി. **സബ്ബവാരിയുത്തോ**തി സബ്ബേന പാപവാരണേന യുതോ. **സബ്ബവാരിധുതോ**തി സബ്ബേന പാപവാരണേന ധുതപാപോ . **സബ്ബവാരിഫുടോ**തി സബ്ബേന പാപവാരണേന ഫുട്ഠോ. **ദിട്ഠം സുതഞ്ച ആചിക്ഖ**ന്തി ദിട്ഠം "ദിട്ഠം മേ"തി സുതം "സുതം മേ"തി ആചിക്ഖന്തോ, ന നിഗുഹന്തോ. **ന ഹി നൂന കിബ്ബിസീ**തി ഏവരൂപോ സത്ഥാ കിബ്ബിസകാരകോ നാമ ന ഹോതി.

നാനാതിത്ഥിയേതി സോ കിര നാനാതിത്ഥിയാനംയേവ ഉപട്ഠാകോ, തസ്മാ തേ ആരബ്ഭ വദതി. **പകുധകോ കാതിയാനോ**തി പകുധോ കച്ചായനോ. **നിഗണ്ഠോ**തി നാടപുത്തോ. **മക്ഖലിപൂരണാസേ**തി മക്ഖലി ച പൂരണോ ച. **സാമഞ്ഞപ്പത്താ**തി സമണധമ്മേ കോടിപ്പത്താ. **ന ഹി നൂന തേ**തി സപ്പുരിസേഹി ന ദൂരേ, തേയേവ ലോകേ സപ്പുരിസാതി വദതി. **പച്ചഭാസീ**തി "അയം ആകോടകോ ഇമേസം നഗ്ഗനിസ്സിരികാനം ദസബലസ്സ സന്തികേ ഠത്വാ വണ്ണം കഥേതീതി തേസം അവണ്ണം കഥേസ്സാമീ"തി പതിഅഭാസീതി.

തത്ഥ **സഹാചരിതേനാ**തി സഹ ചരിതമത്തേന. **ഛവോ സിഗാലോ**തി ലാമകോ കാലസിഗാലോ. **കോത്ഥുകോ**തി തസ്സേവ വേവചനം. **സങ്കസ്സരാചാരോ**തി ആസങ്കിതസമാചാരോ. **ന സതം സരിക്ഖോ**തി പണ്ഡിതാനം സപ്പുരിസാനം സദിസോ ന ഹോതി, കിം ത്വം കാലസിഗാലസദിസേ തിത്ഥിയേ സീഹേ കരോസീതി?

അന്വാവിസിത്വാതി "അയം ഏവരൂപാനം സത്ഥാരാനം അവണ്ണം കഥേതി, തേനേവ നം മുഖേന വണ്ണം കഥാപേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ തസ്സ സരീരേ അനുആവിസി അധിമുച്ഛി, ഏവം അന്വാവിസിത്വാ. **ആയുത്താ**തി തപോജിഗുച്ഛനേ യുത്തപയുത്താ. **പാലയം പവിവേകിയ**ന്തി പവിവേകം പാലയന്താ. തേ കിര "ന്ഹാപിതപവിവേകം പാലേസ്സാമാ"തി സയം കേസേ ലുഞ്ചന്തി. "ചീവരപവിവേകം പാതേസ്സാമാ"തി നഗ്ഗാ വിചരന്തി. "പിണ്ഡപാതപവിവേകം പാലേസ്സാമാ"തി സുനഖാ വിയ ഭൂമിയം വാ ഭുഞ്ജന്തി ഹത്ഥേസു വാ. "സേനാസനപവിവേകം പാലേസ്സാമാ"തി കണ്ടകസേയ്യാദീനി കപ്പേന്തി. **രൂപേ നിവിട്ഠാ**തി തണ്ഹാദിട്ഠീഹി രൂപേ

പതിട്ഠിതാ. **ദേവലോകാഭിനന്ദിനോ**തി ദേവലോകപത്ഥനകാമാ. **മാതിയാ**തി മച്ചാ, തേ വേ മച്ചാ പരലോകത്ഥായ സമ്മാ അനുസാസന്തീതി വദതി.

ഇതി വിദിത്വാതി ''അയം പഠമം ഏതേസം അവണ്ണം കഥേത്വാ ഇദാനി വണ്ണം കഥേതി, കോ നു ഖോ ഏസോ''തി ആവജ്ജേന്തോ ജാനിത്വാവ. **യേ ചന്തലിക്ഖസ്മിം പഭാസവണ്ണാ**തി യേ അന്തലിക്ഖേ ചന്ദോഭാസസൂരിയോഭാസസഞ്ഝാരാഗഇന്ദധനുതാരകരൂപാനം പഭാസവണ്ണാ. **സബ്ബേവ തേ തേ**തി സബ്ബേവ തേ തയാ. **നമുചീ**തി മാരം ആലപതി. **ആമിസംവ മച്ഛാനം വധായ ഖിത്താ**തി യഥാ മച്ഛാനം വധത്ഥായ ബളിസലഗ്ഗം ആമിസം ഖിപതി, ഏവം തയാ പസംസമാനേന ഏതേ രൂപാ സത്താനം വധായ ഖിത്താതി വദതി.

മാണവഗാമിയോതി അയം കിര ദേവപുത്തോ ബുദ്ധുപട്ഠാകോ. **രാജഗഹീയാന**ന്തി രാജഗഹപബ്ബതാനം. **സേതോ**തി കേലാസോ. **അഘഗാമിന**ന്തി ആകാസഗാമീനം. **ഉദധിന**ന്തി ഉദകനിധാനാനം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ രാജഗഹീയാനം പബ്ബതാനം വിപുലോ സേട്ഠോ, ഹിമവന്തപബ്ബതാനം കേലാസോ, ആകാസഗാമീനം ആദിച്ചോ, ഉദകനിധാനാനം സമുദ്ദോ, നക്ഖത്താനം ചന്ദോ, ഏവം സദേവകസ്സ ലോകസ്സ ബുദ്ധോ സേട്ഠോതി. ദസമം.

നാനാതിത്ഥിയവഗ്ഗോ തതിയോ.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

ദേവപുത്തസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. കോസലസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. ദഹരസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൨. കോസലസംയുത്തസ്സ പഠമേ **ഭഗവതാ സദ്ധിം സമ്മോദീ**തി യഥാ ഖമനീയാദീനി പുച്ഛന്തോ ഭഗവാ തേന, ഏവം സോപി ഭഗവതാ സദ്ധിം സമപ്പവത്തമോദോ അഹോസി. സീതോദകം വിയ ഉണ്ഹോദകേന സമ്മോദിതം ഏകീഭാവം അഗമാസി. യായ ച - ''കച്ചി, ഭോ ഗോതമ, ഖമനീയം, കച്ചി യാപനീയം, കച്ചി ഭോതോ ച ഗോതമസ്സ സാവകാനഞ്ച അപ്പാബാധം അപ്പാതങ്കം ലഹുട്ഠാനം ബലം ഫാസുവിഹാരോ''തിആദികായ കഥായ സമ്മോദി, തം പീതിപാമോജ്ജസങ്ഖാതസമ്മോദജനനതോ സമ്മോദിതും യുത്തഭാവതോ ച **സമ്മോദനീയം,** അത്ഥബ്യഞ്ജനമധുരതായ ചിരമ്പി കാലം സാരേതും നിരന്തരം പവത്തേതും അരഹരൂപതോ സരിതബ്ബഭാവതോ ച **സാരണീയം**. സുയ്യമാനസുഖതോ ച സമ്മോദനീയം, അനുസ്സരിയമാനസുഖതോ സാരണീയം. തഥാ ബ്യഞ്ജനപരിസുദ്ധതായ സമ്മോദനീയം, അത്ഥപരിസുദ്ധതായ സാരണീയന്തി ഏവം അനേകേഹി പരിയായേഹി സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം വീതിസാരേത്വാ പരിയോസാപേത്വാ നിട്ഠപേത്വാ ഇതോ പുബ്ബേ തഥാഗതസ്സ അദിട്ഠത്താ ഗുണാഗുണവസേന ഗമ്ഭീരഭാവം വാ ഉത്താനഭാവം വാ അജാനന്തോ ഏകമന്തം നിസീദി, ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ യം ഓവട്ടികസാരം കത്വാ ആഗതോ ലോകനിസ്സരണഭവോക്കന്തിപഞ്ഹം സത്ഥു സമ്മാസമ്ബുദ്ധതം പുച്ഛിതും **ഭവമ്പി നോ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **ഭവമ്പീ**തി പി-കാരോ സമ്പിണ്ഡനത്ഥേ നിപാതോ, തേന ച ഛ സത്ഥാരേ സമ്പിണ്ഡേതി. യഥാ പൂരണാദയോ ''സമ്മാസമ്ബുദ്ധമ്ഹാ''തി പടിജാനന്തി, ഏവം ഭവമ്പി നു പടിജാനാതീതി അത്ഥോ. ഇദം പന രാജാ ന അത്തനോ ലദ്ധിയാ, ലോകേ മഹാജനേന ഗഹിതപടിഞ്ഞാവസേന പുച്ഛതി. അഥ ഭഗവാ ബുദ്ധസീഹനാദം നദന്തോ **യം ഹി തം മഹാരാജാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഹം ഹി മഹാരാജാ**തി അനുത്തരം സബ്ബസേട്ഠം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസങ്ഖാതം സമ്മാസമ്ബോധിം അഹം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി അത്ഥോ. **സമണബ്രാഹ്മണാ**തി പബ്ബജ്ജൂപഗമനേന സമണാ, ജാതിവസേന ബ്രാഹ്മണാ. **സങ്ഘിനോ**തിആദീസു പബ്ബജിതസമൂഹസങ്ഖാതോ സങ്ഘോ ഏതേസം അത്ഥീതി **സങ്ഘിനോ**. സ്വേവ ഗണോ ഏതേസം അത്ഥീതി **ഗണിനോ**. ആചാരസിക്ഖാപനവസേന തസ്സ ഗണസ്സ ആചരിയാതി **ഗണാചരിയാ. ഞാതാ**തി പഞ്ഞാതാ പാകടാ. ''അപ്പിച്ഛാ സന്തുട്ഠാ അപ്പിച്ഛതായ വത്ഥമ്പി ന നിവാസേന്തീ''തി ഏവം സമുഗ്ഗതോ യസോ ഏതേസം അത്ഥീതി **യസസ്സിനോ. തിത്ഥകരാ**തി ലദ്ധികരാ. **സാധുസമ്മതാ**തി ''സന്തോ സപ്പുരിസാ''തി ഏവം സമ്മതാ. **ബഹുജനസ്സാ**തി അസ്സുതവതോ അന്ധബാലപുഥുജ്ജനസ്സ. **പൂരണോ**തിആദീനി തേസം നാമഗോത്താനി. **പൂരണോ**തി ഹി നാമമേവ. തഥാ, **മക്ഖലീ**തി. സോ പന ഗോസാലായ ജാതത്താ **ഗോസാലോ**തി വുത്തോ. **നാടപുത്തോ**തി നാടസ്സ പുത്തോ. **ബേലട്ഠപുത്തോ**തി ബേലട്ഠസ്സ പുത്തോ. **കച്ചായനോ**തി പകുധസ്സ ഗോത്തം. കേസകമ്ബലസ്സ ധാരണതോ **അജിതോ കേസകമ്ബലോ**തി വുത്തോ.

തേപി മയാതി കപ്പകോലാഹലം ബുദ്ധകോലാഹലം ചക്കവത്തികോലാഹലന്തി തീണി കോലാഹലാനി. തത്ഥ "വസ്സസതസഹസ്സമത്ഥകേ കപ്പുട്ഠാനം ഭവിസ്സതീ"തി കപ്പകോലാഹലം നാമ ഹോതി - "ഇതോ വസ്സസതസഹസ്സമത്ഥകേ ലോകോ വിനസ്സിസ്സതി, മേത്തം മാരിസാ, ഭാവേഥ, കരുണം മുദിതം ഉപേക്ഖ"ന്തി മനുസ്സപ്പഥേ ദേവതാ ഘോസേന്തിയോ വിചരന്തി. "വസ്സസഹസ്സമത്ഥകേ പന ബുദ്ധോ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ"തി ബുദ്ധകോലാഹലം നാമ ഹോതി - "ഇതോ വസ്സസഹസ്സമത്ഥകേ ബുദ്ധോ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദം പടിപന്നേന സങ്ഘരതനേന പരിവാരിതോ ധമ്മം ദേസേന്തോ വിചരിസ്സതീ"തി ദേവതാ ഉഗ്ഘോസേന്തി. "വസ്സസതമത്ഥകേ പന ചക്കവത്തീ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ"തി ചക്കവത്തികോലാഹലം നാമ ഹോതി - "ഇതോ വസ്സസതമത്ഥകേ സത്തരതനസമ്പന്നോ ചതുദ്ദീപിസ്സരോ സഹസ്സ പുത്തപരിവാരോ വേഹാസങ്ഗമോ ചക്കവത്തിരാജാ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ"തി ദേവതാ ഉഗ്ഘോസേന്തി.

ഇമേസു തീസു കോലാഹലേസു ഇമേ ഛ സത്ഥാരോ ബുദ്ധകോലാഹലം സുത്വാ ആചരിയേ പയിരുപാസിത്വാ ചിന്താമാണിവിജ്ജാദീനി ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ - "മയം ബുദ്ധമ്ഹാ"തി പടിഞ്ഞം കത്വാ മഹാജനപരിവുതാ ജനപദം വിചരന്താ അനുപുബ്ബേന സാവത്ഥിയം പത്താ. തേസം ഉപട്ഠാകാ രാജാനം ഉപസങ്കമിത്വാ, "മഹാരാജ, പൂരണോ കസ്സപോ...പേ॰... അജിതോ കേസകമ്ബലോ ബുദ്ധോ കിര സബ്ബഞ്ഞൂ കിരാ"തി ആരോചേസും. രാജാ "തുമ്ഹേവ നേ നിമന്തേത്വാ ആനേഥാ"തി ആഹ . തേ ഗന്ത്വാ തേഹി, "രാജാ വോ നിമന്തേതി. രഞ്ഞോ ഗേഹേ ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ"തി വുത്താ ഗന്തും ന ഉസ്സഹന്തി, പുനപ്പുനം വുച്ചമാനാ ഉപട്ഠാകാനം ചിത്താനുരക്ഖണത്ഥായ അധിവാസേത്വാ സബ്ബേ ഏകതോവ അഗമംസു. രാജാ ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ "നിസീദന്തൂ"തി ആഹ. നിഗ്ഗുണാനം അത്തഭാവേ രാജുസ്മാ നാമ ഫരതി, തേ മഹാരഹേസു ആസനേസു നിസീദിതും അസക്കോന്താ ഫലകേസു ചേവ ഭൂമിയം ച നിസീദിംസു.

രാജാ "ഏത്തകേനേവ നത്ഥി തേസം അന്തോ സുക്കധമ്മോ"തി വത്വാ ആഹാരം അദത്വാവ താലതോ പതിതം മുഗ്ഗരേന പോഥേന്തോ വിയ "തുമ്ഹേ ബുദ്ധാ, ന ബുദ്ധാ"തി പഞ്ഹം പുച്ഛി. തേ ചിന്തയിംസു - "സചേ 'ബുദ്ധമ്ഹാ'തി വക്ഖാമ, രാജാ ബുദ്ധവിസയേ പഞ്ഹം പുച്ഛിത്വാ കഥേതും അസക്കോന്തേ 'തുമ്ഹേ മയം ബുദ്ധാതി മഹാജനം വഞ്ചേത്വാ ആഹിണ്ഡഥാ'തി ജിവ്ഹമ്പി ഛിന്ദാപേയ്യ, അഞ്ഞമ്പി അനത്ഥം കരേയ്യാ"തി സകപടിഞ്ഞായ ഏവ 'ന മയം ബുദ്ധാ'തി വദിംസു. അഥ നേ രാജാ ഗേഹതോ നികഡ്ഢാപേസി. തേ രാജഘരതോ നിക്ഖന്തേ ഉപട്ഠാകാ പുച്ഛിംസു - "കിം ആചരിയാ രാജാ തുമ്ഹേ പഞ്ഹം പുച്ഛിത്വാ സക്കാരസമ്മാനം അകാസീ"തി? രാജാ "ബുദ്ധാ തുമ്ഹേ"തി പുച്ഛി, തതോ മയം - "സചേ അയം രാജാ ബുദ്ധവിസയേ പഞ്ഹം കഥിയമാനം അജാനന്തോ അമ്ഹേസു മനം പദോസേസ്സതി, ബഹും അപുഞ്ഞം പസവിസ്സതീ"തി രഞ്ഞോ അനുകമ്പായ 'ന മയം ബുദ്ധാ'തി വദിമ്ഹാ, മയം പന ബുദ്ധാ ഏവ, അമ്ഹാകം ബുദ്ധഭാവോ, ഉദകേന ധോവിത്വാപി ഹരിതും ന സക്കാതി. ഇതി ബഹിദ്ധാ 'ബുദ്ധമ്ഹാ'തി ആഹംസു - രഞ്ഞോ സന്തികേ 'ന മയം ബുദ്ധാ'തി വദിംസൂതി, ഇദം ഗഹേത്വാ രാജാ ഏവമാഹ. തത്ഥ **കിം പന ഭവം ഗോതമോ ദഹരോ ചേവ ജാതിയാ, നവോ ച പബ്ബജ്ജായാ**തി ഇദം അത്തനോ പടിഞ്ഞം ഗഹേത്വാ വദതി.

തത്ഥ **കിന്തി** പടിക്ഖേപവചനം. ഏതേ ജാതിമഹല്ലകാ ച ചിരപബ്ബജിതാ ച “ബുദ്ധമ്ഹാ”തി ന പടിജാനന്തി, ഭവം ഗോതമോ ജാതിയാ ച ദഹരോ പബ്ബജ്ജായ ച നവോ കിം പടിജാനാതി? മാ പടിജാനാഹീതി അധിപ്പായോ.

ന ഉഞ്ഞാതബ്ബോതി ന അവജാനിതബ്ബോ. **ന പരിഭോതബ്ബോ**തി ന പരിഭവിതബ്ബോ. **കതമേ ചത്താരോ**തി കഥേതുകമ്യതാപുച്ഛാ. **ഖത്തിയോ**തി രാജകുമാരോ. **ഉരഗോ**തി ആസീവിസോ. **അഗ്ഗീ**തി അഗ്ഗിയേവ. **ഭിക്ഖൂ**തി ഇമസ്മിം പന പദേ ദേസനാകുസലതായ അത്താനം അബ്ഭന്തരം കത്വാ സീലവന്തം പബ്ബജിതം ദസ്സേതി. ഏത്ഥ ച ദഹരം രാജകുമാരം ദിസ്വാ, ഉക്കമിത്വാ മഗ്ഗം അദേന്തോ, പാരുപനം അനപനേന്തോ, നിസിന്നാസനതോ അനുട്ഠഹന്തോ, ഹത്ഥിപിട്ഠാദീഹി അനോതരന്തോ, ഹേട്ഠാ കത്വാ മഞ്ഞനവസേന അഞ്ഞമ്പി ഏവരൂപം അനാചാരം കരോന്തോ ഖത്തിയം അവജാനാതി നാമ. “ഭദ്ദകോ വതായം രാജകുമാരോ, മഹാകണ്ഡോ മഹോദരോ - കിം നാമ യംകിഞ്ചി ചോരൂപദ്ദവം വൂപസമേതും യത്ഥ കത്ഥചി ഠാനേ രജ്ജം അനുസാസിതും സക്ഖിസ്സതീ”തിആദീനി വദന്തോ പരിഭോതി നാമ. അഞ്ജനിസലാകമത്തമ്പി ആസീവിസപോതകം കണ്ണാദീസു പിളന്ധന്തോ അങ്ഗുലിമ്പി ജിവ്ഹമ്പി ഡംസാപേന്തോ ഉരഗം അവജാനാതി നാമ . “ഭദ്ദകോ വതായം ആസീവിസോ ഉദകദേഡ്ഡുഭോ വിയ കിം നാമ കിഞ്ചിദേവ ഡംസിതും കസ്സചിദേവ കായേ വിസം ഫരിതും സക്ഖിസ്സതീ”തിആദീനി വദന്തോ പരിഭോതി നാമ. ഖജ്ജോപനകമത്തമ്പി അഗ്ഗിം ഗഹേത്വാ ഹത്ഥേന കീളന്തോ ഭണ്ഡുക്ഖലികായ ഖിപന്തോ ചൂളായ വാ സയനപിട്ഠസാടകപസിബ്ബകാദീസു വാ ഠപേന്തോ അഗ്ഗിം അവജാനാതി നാമ. “ഭദ്ദകോ വതായം അഗ്ഗി കതരം നു ഖോ യാഗുഭത്തം പചിസ്സതി, കതരം മച്ഛമംസം, കസ്സ സീതം വിനോദേസ്സതീ”തിആദീനി വദന്തോ പരിഭോതി നാമ. ദഹരസാമണേരമ്പി പന ദിസ്വാ ഉക്കമിത്വാ മഗ്ഗം അദേന്തോതി രാജകുമാരേ വുത്തം അനാചാരം കരോന്തോ ഭിക്ഖും അവജാനാതി നാമ. “ഭദ്ദകോ വതായം സാമണേരോ മഹാകണ്ഠോ മഹോദരോ യംകിഞ്ചി ബുദ്ധവചനം ഉഗ്ഗഹേതും യംകിഞ്ചി അരഞ്ഞം അജ്ഝോഗാഹേത്വാ വസിതും സക്ഖിസ്സതി, സങ്ഘത്ഥേരകാലേ മനാപോ ഭവിസ്സതീ”തിആദീനി വദന്തോ പരിഭോതി നാമ. തം സബ്ബമ്പി ന കാതബ്ബന്തി ദസ്സേന്തോ **ന ഉഞ്ഞാതബ്ബോ ന പരിഭോതബ്ബോ**തി ആഹ.

ഏതദവോചാതി ഏതം ഗാഥാബന്ധം അവോച. ഗാഥാ ച നാമേതാ തദത്ഥദീപനാപി ഹോന്തി വിസേസത്ഥദീപനാപി, തത്രിമാ തദത്ഥമ്പി വിസേസത്ഥമ്പി ദീപേന്തിയേവ. തത്ഥ **ഖത്തിയ**ന്തി ഖേത്താനം അധിപതിം. വുത്തഞ്ഹേതം “ഖേത്താനം അധിപതീതി ഖോ, വാസേട്ഠ, ‘ഖത്തിയോ ഖത്തിയോ’ത്വേവ ദുതിയം അക്ഖരം ഉപനിബ്ബത്ത”ന്തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൧൩൧). **ജാതിസമ്പന്ന**ന്തി തായേവ ഖത്തിയജാതിയാ ജാതിസമ്പന്നം. **അഭിജാത**ന്തി തീണി കുലാനി അതിക്കമിത്വാ ജാതം.

ഠാനം ഹീതി കാരണം വിജ്ജതി. **മനുജിന്ദോ**തി മനുസ്സജേട്ഠകോ. **രാജദണ്ഡേനാ**തി രഞ്ഞോ ഉദ്ധടദണ്ഡേന, സോ അപ്പകോ നാമ ന ഹോതി, ദസസഹസ്സവീസതിസഹസ്സപ്പമാണോ ഹോതിയേവ. **തസ്മിം പക്കമതേ ഭുസ**ന്തി തസ്മിം പുഗ്ഗലേ ബലവഉപക്കമം ഉപക്കമതി. **രക്ഖം ജീവിതമത്തനോ**തി അത്തനോ ജീവിതം രക്ഖമാനോ തം ഖത്തിയം പരിവജ്ജേയ്യ ന ഘട്ടേയ്യ.

ഉച്ചാവചേഹീതി നാനാവിധേഹി. **വണ്ണേഹീ**തി സണ്ഠാനേഹി. യേന യേന ഹി വണ്ണേന ചരന്തോ ഗോചരം ലഭതി, യദി സപ്പവണ്ണേന, യദി ദേഡ്ഡുഭവണ്ണേന, യദി ധമനിവണ്ണേന, അന്തമസോ കലന്ദകവണ്ണേനപി ചരതിയേവ. **ആസജ്ജാ**തി പത്വാ. **ബാലന്തി** യേന ബാലേന ഘട്ടിതോ, തം ബാലം നരം വാ നാരിം വാ ഡംസേയ്യ.

പഹൂതഭക്ഖന്തി ബഹുഭക്ഖം. അഗ്ഗിസ്സ ഹി അഭക്ഖം നാമ നത്ഥി. **ജാലിന**ന്തി ജാലവന്തം. **പാവക**ന്തി അഗ്ഗിം. പാവഗന്തിപി പാഠോ. **കണ്ഹവത്തനി**ന്തി വത്തനീതി മഗ്ഗോ, അഗ്ഗിനാ ഗതമഗ്ഗോ കണ്ഹോ ഹോതി കാളകോ, തസ്മാ "കണ്ഹവത്തനീ"തി വുച്ചതി.

മഹാ ഹുത്വാനാതി മഹന്തോ ഹുത്വാ. അഗ്ഗി ഹി ഏകദാ യാവബ്രഹ്മലോകപ്പമാണോപി ഹോതി. **ജായന്തി തത്ഥ പാരോഹാ**തി തത്ഥ അഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢവനേ പാരോഹാ ജായന്തി. **പാരോഹാ**തി തിണരുക്ഖാദയോ വുച്ചന്തി. തേ ഹി അഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢട്ഠാനേ മൂലമത്തേപി അവസിട്ഠേ പാദതോ രോഹന്തി ജായന്തി വഡ്ഢന്തി, തസ്മാ "പാരോഹാ"തി വുച്ചന്തി. പുന രോഹനത്ഥേന വാ **പാരോഹാ. അഹോരത്താനമച്ചയേ**തി രത്തിന്ദിവാനം അതിക്കമേ. നിദാഘേപി ദേവേ വുട്ഠമത്തേ ജായന്തി.

ഭിക്ഖു ഡഹതി തേജസാതി ഏത്ഥ അക്കോസന്തം പച്ചക്കോസന്തോ ഭണ്ഡന്തം പടിഭണ്ഡന്തോ പഹരന്തം പടിപഹരന്തോ ഭിക്ഖു നാമ കിഞ്ചി ഭിക്ഖുതേജസാ ഡഹിതും ന സക്കോതി. യോ പന അക്കോസന്തം ന പച്ചക്കോസതി, ഭണ്ഡന്തം ന പടിഭണ്ഡതി. പഹരന്തം ന പടിപഹരതി, തസ്മിം വിപ്പടിപന്നോ തസ്സ സീലതേജേന ഡയ്ഹതി. തേനേവേതം വുത്തം. **ന തസ്സ പുത്താ പസവോ**തി തസ്സ പുത്തധീതരോപി ഗോമഹിംസകുക്കുടസൂകരാദയോ പസവോപി ന ഭവന്തി, വിനസ്സന്തീതി അത്ഥോ. **ദായാദാ വിന്ദരേ ധന**ന്തി തസ്സ ദായാദാപി ധനം ന വിന്ദന്തി. **താലാവത്ഥൂ ഭവന്തി തേ**തി തേ ഭിക്ഖുതേജസാ ദഡ്ഢാ വത്ഥുമത്താവസിട്ഠോ മത്ഥകച്ഛിന്നതാലോ വിയ ഭവന്തി, പുത്തധീതാദിവസേന ന വഡ്ഢന്തീതി അത്ഥോ.

തസ്മാതി യസ്മാ സമണതേജേന ദഡ്ഢാ മത്ഥകച്ഛിന്നതാലോ വിയ അവിരുള്ഹിധമ്മാ ഭവന്തി, തസ്മാ. **സമ്മദേവ സമാചരേ**തി സമ്മാ സമാചരേയ്യ. സമ്മാ സമാചരന്തേന പന കിം കാതബ്ബന്തി? ഖത്തിയം താവ നിസ്സായ ലദ്ധബ്ബം ഗാമനിഗമയാനവാഹനാദിആനിസംസം, ഉരഗം നിസ്സായ തസ്സ കീളാപനേന ലദ്ധബ്ബം വത്ഥഹിരഞ്ഞസുവണ്ണാദിആനിസംസം അഗ്ഗിം നിസ്സായ തസ്സാനുഭാവേന പത്തബ്ബം യാഗുഭത്തപചനസീതവിനോദനാദിആനിസംസം, ഭിക്ഖും നിസ്സായ തസ്സ വസേന പത്തബ്ബം അസുതസവനസുതപരിയോദപന-സഗ്ഗമഗ്ഗാധിഗമാദിആനിസംസം സമ്പസ്സമാനേന "ഏതേ നിസ്സായ പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാരോ ആദീനവോ അത്ഥി. കിം ഇമേഹീ"തി? ന സബ്ബസോ പഹാതബ്ബാ. ഇസ്സരിയത്ഥികേന പന വുത്തപ്പകാരം അവജാനനഞ്ച പരിഭവനഞ്ച അകത്വാ പുബ്ബുട്ഠായിപച്ഛാനിപാതിതാദീഹി ഉപായേഹി ഖത്തിയകുമാരോ തോസേതബ്ബോ, ഏവം തതോ ഇസ്സരിയം അധിഗമിസ്സതി. അഹിതുണ്ഡികേന ഉരഗേ വിസ്സാസം അകത്വാ നാഗവിജ്ജം പരിവത്തേത്വാ അജപദേന ദണ്ഡേന ഗീവായ ഗഹേത്വാ വിസഹരേന മൂലേന ദാഠാ ധോവിത്വാ പേളായം പക്ഖിപിത്വാ കീളാപേന്തേന ചരിതബ്ബം. ഏവം തം നിസ്സായ ഘാസച്ഛാദനാദീനി ലഭിസ്സതി. യാഗുപചനാദീനി കത്തുകാമേന അഗ്ഗിം

വിസ്സാസേന ഭണ്ഡുക്ഖലികാദീസു അപക്ഖിപിത്വാ ഹത്ഥേഹി അനാമസന്തേന ഗോമയചുണ്ണാദീഹി ജാലേത്വാ യാഗുപചനാദീനി കത്തബ്ബാനി, ഏവം തം നിസ്സായ ആനിസംസം ലഭിസ്സതി. അസുതസവനാദീനി പത്ഥയന്തേനപി ഭിക്ഖും അതിവിസ്സാസേന വേജ്ജകമ്മനവകമ്മാദീസു അയോജേത്വാ ചതൂഹി പച്ചയേഹി സക്കച്ചം ഉപട്ഠാതബ്ബോ, ഏവം തം നിസ്സായ അസുതപുബ്ബം ബുദ്ധവചനം അസുതപുബ്ബം പഞ്ഹാവിനിച്ഛയം ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികം അത്ഥം തിസ്സോ കുലസമ്പത്തിയോ ഛ കാമസഗ്ഗാനി നവ ച ബ്രഹ്മലോകേ പത്വാ അമതമഹാനിബ്ബാനദസ്സനമ്പി ലഭിസ്സതീതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ **സമ്മദേവ സമാചരേ**തി ആഹ.

ഏതദവോചാതി ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നോ പസാദം ആവികരോന്തോ ഏതം "അഭിക്കന്ത"ന്തിആദിവചനം അവോച. തത്ഥ **അഭിക്കന്ത**ന്തി അഭികന്തം അതിഇട്ഠം അതിമനാപം, അതിസുന്ദരന്തി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ഏകേന അഭിക്കന്തസദ്ദേന ദേസനം ഥോമേതി "അഭിക്കന്തം, ഭന്തേ, യദിദം ഭഗവതോ ധമ്മദേസനാ"തി. ഏകേന അത്തനോ പസാദം "അഭിക്കന്തം, ഭന്തേ, യദിദം ഭഗവതോ ധമ്മദേസനം ആഗമ്മ മമ പസാദോ"തി.

തതോ പരം ചതൂഹി ഉപമാഹി ദേസനംയേവ ഥോമേതി. തത്ഥ **നിക്കുജ്ജിത**ന്തി അധോമുഖഠപിതം, ഹേട്ഠാമുഖജാതം വാ. **ഉക്കുജ്ജേയ്യാ**തി ഉപരിമുഖം കരേയ്യ. **പടിച്ഛന്ന**ന്തി തിണപണ്ണാദിഛാദിതം. **വിവരേയ്യാ**തി ഉഗ്ഘാടേയ്യ. **മൂള്ഹസ്സാ**തി ദിസാമൂള്ഹസ്സ. **മഗ്ഗം ആചിക്ഖേയ്യാ**തി ഹത്ഥേ ഗഹേത്വാ "ഏസ മഗ്ഗോ"തി വദേയ്യ. **അന്ധകാരേ**തി കാളപക്ഖചാതുദ്ദസീ അഡ്ഢരത്തഘനവനസണ്ഡ മേഘപടലേഹി ചതുരങ്ഗേ തമേ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ കോചി നിക്കുജ്ജിതം ഉക്കുജ്ജേയ്യ, ഏവം സദ്ധമ്മവിമുഖം അസദ്ധമ്മേ പതിതം മം അസദ്ധമ്മാ വുട്ഠാപേന്തേന, യഥാ പടിച്ഛന്നം വിവരേയ്യ, ഏവം കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനന്തരധാനാ പഭുതി മിച്ഛാദിട്ഠിഗഹനപടിച്ഛന്നം സാസനം വിവരന്തേന, യഥാ മൂള്ഹസ്സ മഗ്ഗം ആചിക്ഖേയ്യ, ഏവം കുമ്മഗ്ഗമിച്ഛാമഗ്ഗപടിപന്നസ്സ മേ സഗ്ഗമോക്ഖമഗ്ഗം ആവികരോന്തേന, യഥാ അന്ധകാരേ തേലപജ്ജോതം ധാരേയ്യ, ഏവം മോഹന്ധകാരേ നിമുഗ്ഗസ്സ മേ ബുദ്ധാദിരതനരൂപാനി അപസ്സതോ തപ്പടിച്ഛാദകമോഹന്ധകാരവിദ്ധംസകദേസനാപജ്ജോതം ധാരേന്തേന മയ്ഹം ഭഗവതാ ഏതേഹി പരിയായേഹി പകാസിതത്താ അനേകപരിയായേന ധമ്മോ പകാസിതോതി.

ഏവം ദേസനം ഥോമേത്വാ ഇമായ ദേസനായ രതനത്തയേ പസന്നചിത്തോ പസന്നാകാരം കരോന്തോ **ഏസാഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഏസാഹ**ന്തി ഏസോ അഹം. **ഭഗവന്തം സരണം ഗച്ഛാമി ധമ്മഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ചാ**തി ഭഗവന്തഞ്ച ധമ്മഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ചാതി ഇമം രതനത്തയം സരണം ഗച്ഛാമി. **ഉപാസകം മം, ഭന്തേ, ഭഗവാ ധാരേതൂ**തി മം ഭഗവാ 'ഉപാസകോ അയ'ന്തി ഏവം ധാരേതു, ജാനാതൂതി അത്ഥോ. **അജ്ജതഗ്ഗേ**തി അജ്ജതം ആദിം കത്വാ. അജ്ജദഗ്ഗേതി വാ പാഠോ, ദ-കാരോ പദസന്ധികരോ, അജ്ജ അഗ്ഗം കത്വാതി അത്ഥോ. **പാണുപേത**ന്തി പാണേഹി ഉപേതം യാവ മേ ജീവിതം പവത്തതി, താവ ഉപേതം അനഞ്ഞസത്ഥുകം തീഹി സരണഗമനേഹി സരണം ഗതം ഉപാസകം കപ്പിയകാരകം മം ഭഗവാ ധാരേതൂതി അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരോ പന സുമങ്ഗലവിലാസിനിയാ ദീഘനികായട്ഠകഥായ സാമഞ്ഞഫലസുത്തേ സബ്ബാകാരേന വുത്തോതി. പഠമം.

൨. പുരിസസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൩. ദുതിയേ **അഭിവാദേത്വാ**തി പുരിമസുത്തേ സരണഗതത്താ ഇധ അഭിവാദേസി. **അജ്ഝത്ത**ന്തി നിയകജ്ഝത്തം, അത്തനോ സന്താനേ ഉപ്പജ്ജന്തീതി അത്ഥോ. **ലോഭാദീസു** ലുബ്ഭനലക്ഖണോ ലോഭോ, ദുസ്സനലക്ഖണോ ദോസോ, മുയ്ഹനലക്ഖണോ മോഹോതി. **ഹിംസന്തീ**തി വിഹേഠേന്തി നാസേന്തി വിനാസേന്തി. **അത്തസമ്ഭൂതാ**തി അത്തനി സമ്ഭൂതാ. **തചസാരംവ സമ്ഫല**ന്തി യഥാ തചസാരം വേളും വാ നളം വാ അത്തനോ ഫലം ഹിംസതി വിനാസേതി, ഏവം ഹിംസന്തി വിനാസേന്തീതി. ദുതിയം.

൩. ജരാമരണസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൪. തതിയേ **അഞ്ഞത്ര ജരാമരണാ**തി ജരാമരണതോ മുത്തോ നാമ അത്ഥീതി വുച്ചതി. **ഖത്തിയമഹാസാലാ**തി ഖത്തിയമഹാസാലാ നാമ മഹാസാരപ്പത്താ ഖത്തിയാ. യേസം ഹി ഖത്തിയാനം ഹേട്ഠിമന്തേന കോടിസതം നിധാനഗതം ഹോതി, തയോ കഹാപണകുമ്ഭാ വലഞ്ജനത്ഥായ ഗേഹമജ്ഝേ രാസിം കത്വാ ഠപിതാ ഹോന്തി, തേ **ഖത്തിയമഹാസാലാ** നാമ. യേസം ബ്രാഹ്മണാനം അസീതികോടിധനം നിഹിതം ഹോതി, ദിയഡ്ഢോ കഹാപണകുമ്ഭോ വലഞ്ജനത്ഥായ ഗേഹമജ്ഝേ രാസിം കത്വാ ഠപിതോ ഹോതി, തേ **ബ്രാഹ്മണമഹാസാലാ** നാമ. യേസം ഗഹപതീനം ചത്താലീസകോടിധനം നിഹിതം ഹോതി, കഹാപണകുമ്ഭോ വലഞ്ജനത്ഥായ ഗേഹമജ്ഝേ രാസിം കത്വാ ഠപിതോ ഹോതി, തേ **ഗഹപതിമഹാസാലാ** നാമ.

അഡ്ഢാതി ഇസ്സരാ. നിധാനഗതധനസ്സ മഹന്തതായ **മഹദ്ധനാ**. സുവണ്ണരജതഭാജനാദീനം ഉപഭോഗഭണ്ഡാനം മഹന്തതായ **മഹാഭോഗാ**. അനിധാനഗതസ്സ ജാതരൂപരജതസ്സ പഹൂതതായ, **പഹൂതജാതരൂപരജതാ** . വിത്തൂപകരണസ്സ തുട്ഠികരണസ്സ പഹൂതതായ **പഹൂതവിത്തൂപകരണാ**. ഗോധനാദീനഞ്ച സത്തവിധധഞ്ഞാനഞ്ച പഹൂതതായ **പഹൂതധനധഞ്ഞാ. തേസമ്പി ജാതാനം നത്ഥി അഞ്ഞത്ര ജരാമരണാ**തി തേസമ്പി ഏവം ഇസ്സരാനം ജാതാനം നിബ്ബത്താനം നത്ഥി അഞ്ഞത്ര ജരാമരണാ, ജാതത്തായേവ ജരാമരണതോ മോക്ഖോ നാമ നത്ഥി, അന്തോജരാമരണേയേവ ഹോതി.

അരഹന്തോതിആദീസു ആരകാ കിലേസേഹീതി അരഹന്തോ. ഖീണാ ഏതേസം ചത്താരോ ആസവാതി **ഖീണാസവാ**. ബ്രഹ്മചരിയവാസം വുട്ഠാ പരിനിട്ഠിതവാസാതി **വുസിതവന്തോ**. ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി കരണീയം ഏതേസം കതന്തി **കതകരണീയാ**. ഖന്ധഭാരോ കിലേസഭാരോ അഭിസങ്ഖാരഭാരോ കാമഗുണഭാരോതി, ഇമേ ഓഹിതാ ഭാരാ ഏതേസന്തി **ഓഹിതഭാരാ**. അനുപ്പത്തോ അരഹത്തസങ്ഖാതോ സകോ അത്ഥോ ഏതേസന്തി **അനുപ്പത്തസദത്ഥാ**. ദസവിധമ്പി പരിക്ഖീണം ഭവസംയോജനം ഏതേസന്തി **പരിക്ഖീണഭവസംയോജനാ**. സമ്മാ കാരണേഹി ജാനിത്വാ വിമുത്താതി **സമ്മദഞ്ഞാവിമുത്താ**. മഗ്ഗപഞ്ഞായ ചതുസച്ചധമ്മം ഞത്വാ ഫലവിമുത്തിയാ വിമുത്താതി അത്ഥോ. **ഭേദനധമ്മോ**തി ഭിജ്ജനസഭാവോ. **നിക്ഖേപനധമ്മോ**തി നിക്ഖിപിതബ്ബസഭാവോ. ഖീണാസവസ്സ ഹി അജീരണധമ്മോപി അത്ഥി, ആരമ്മണതോ പടിവിദ്ധം നിബ്ബാനം, തം ഹി ന ജീരതി. ഇധ പനസ്സ ജീരണധമ്മം ദസ്സേന്തോ ഏവമാഹ. അത്ഥുപ്പത്തികോ കിരസ്സ സുത്തസ്സ നിക്ഖേപോ. സിവികസാലായ നിസീദിത്വാ കഥിതന്തി വദന്തി. തത്ഥ ഭഗവാ

ചിത്രാനി രഥയാനാദീനി ദിസ്വാ ദിട്ഠമേവ ഉപമം കത്വാ, ‘‘ജീരന്തി വേ രാജരഥാ’’തി ഗാഥമാഹ.

തത്ഥ **ജീരന്തീ**തി ജരം പാപുണന്തി. **രാജരഥാ**തി രഞ്ഞോ അഭിരൂഹനരഥാ. **സുചിത്താ**തി സുവണ്ണരജതാദീഹി സുട്ഠു ചിത്തിതാ. **അഥോ സരീരമ്പി ജരം ഉപേതീ**തി ഏവരൂപേസു അനുപാദിന്നകേസു സാരദാരുമയേസു രഥേസു ജീരന്തേസു ഇമസ്മിം അജ്ഝത്തികേ ഉപാദിന്നകേ മംസലോഹിതാദിമയേ സരീരേ കിം വത്തബ്ബം? സരീരമ്പി ജരം ഉപേതിയേവാതി അത്ഥോ. **സന്തോ ഹവേ സബ്ഭി പവേദയന്തീ**തി സന്തോ സബ്ഭീഹി സദ്ധിം സതം ധമ്മോ ന ജരം ഉപേതീതി ഏവം പവേദയന്തി. ‘‘സതം ധമ്മോ നാമ നിബ്ബാനം, തം ന ജീരതി, അജരം അമതന്തി ഏവം കഥേന്തീ’’തി അത്ഥോ. യസ്മാ വാ നിബ്ബാനം ആഗമ്മ സീദനസഭാവാ കിലേസാ ഭിജ്ജന്തി, തസ്മാ തം സബ്ഭീതി വുച്ചതി. ഇതി പുരിമപദസ്സ കാരണം ദസ്സേന്തോ ‘‘സന്തോ ഹവേ സബ്ഭി പവേദയന്തീ’’തി ആഹ. ഇദം ഹി വുത്തം ഹോതി - സതം ധമ്മോ ന ജരം ഉപേതി, തസ്മാ സന്തോ സബ്ഭി പവേദയന്തി. അജരം നിബ്ബാനം സതം ധമ്മോതി ആചിക്ഖന്തീതി അത്ഥോ. സുന്ദരാധിവചനം വാ ഏതം സബ്ഭീതി. യം സബ്ഭിധമ്മഭൂതം നിബ്ബാനം സന്തോ പവേദയന്തി കഥയന്തി, സോ സതം ധമ്മോ ന ജരം ഉപേതീതിപി അത്ഥോ. തതിയം.

൪. പിയസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൫. ചതുത്ഥേ **രഹോഗതസ്സാ**തി രഹസി ഗതസ്സ. **പടിസല്ലീനസ്സാ**തി നിലീനസ്സ ഏകീഭൂതസ്സ. **ഏവമേതം, മഹാരാജാ**തി ഇധ ഭഗവാ ഇമം സുത്തം സബ്ബഞ്ഞുഭാസിതം കരോന്തോ ആഹ. **അന്തകേനാധിപന്നസ്സാ**തി മരണേന അജ്ഝോത്ഥടസ്സ. ചതുത്ഥം.

൫. അത്തരക്ഖിതസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൬. പഞ്ചമേ **ഹത്ഥികായോ**തി ഹത്ഥിഘടാ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. **സംവരോ**തി പിദഹനം. **സാധു സബ്ബത്ഥ സംവരോ**തി ഇമിനാ കമ്മപഥഭേദം അപത്തസ്സ കമ്മസ്സ സംവരം ദസ്സേതി. **ലജ്ജീ**തി ഹിരിമാ. ലജ്ജീഗഹണേന ചേത്ഥ ഓത്തപ്പമ്പി ഗഹിതമേവ ഹോതി. പഞ്ചമം.

൬. അപ്പകസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൭. ഛട്ഠേ **ഉളാരേ ഉളാരേ**തി പണീതേ ച ബഹുകേ ച. **മജ്ജന്തീ**തി മാനമജ്ജനേന മജ്ജന്തി. **അതിസാര**ന്തി അതിക്കമം. **കൂട**ന്തി പാസം. **പച്ഛാസ**ന്തി പച്ഛാ തേസം. ഛട്ഠം.

൭. അഡ്ഡകരണസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൮. സത്തമേ **കാമഹേതൂ**തി കാമമൂലകം. **കാമനിദാന**ന്തി കാമപച്ചയാ. **കാമാധികരണ**ന്തി കാമകാരണാ. സബ്ബാനി ഹേതാനി അഞ്ഞമഞ്ഞവേവചനാനേവ. **ഭദ്രമുഖോ**തി സുന്ദരമുഖോ. ഏകദിവസം കിര രാജാ അഡ്ഡകരണേ നിസീദി. തത്ഥ പഠമതരം ലഞ്ജം ഗഹേത്വാ നിസിന്നാ അമച്ചാ അസ്സാമികേപി സാമികേ കരിംസു. രാജാ തം ഞത്വാ - ‘‘മയ്ഹം താവ പഥവിസ്സരസ്സ സമ്മുഖാപേതേ ഏവം കരോന്തി, പരമ്മുഖാ കിം നാമ ന

കരിസ്സന്തി? പഞ്ഞായിസ്സതി ദാനി വിടടൂഭോ സേനാപതി സകേന രജ്ജേന, കിം മയ്ഹം ഏവരൂപേഹി ലഞ്ജഖാദകേഹി മുസാവാദീഹി സദ്ധിം ഏകട്ഠാനേ നിസജ്ജായാ''തി ചിന്തേസി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **ഖിപ്പംവ ഓഡ്ഡിതന്തി** കുമിനം വിയ ഓഡ്ഡിതം. യഥാ മച്ഛാ ഓഡ്ഡിതം കുമിനം പവിസന്താ ന ജാനന്തി, ഏവം സത്താ കിലേസകാമേന വത്ഥുകാമം വീതിക്കമന്താ ന ജാനന്തീതി അത്ഥോ. സത്തമം.

൮. മല്ലികാസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൯. അട്ഠമേ **അത്ഥി നു ഖോ തേ മല്ലികേതി** കസ്മാ പുച്ഛതി? അയം കിര മല്ലികാ ദുഗ്ഗതമാലാകാരസ്സ ധീതാ, ഏകദിവസം ആപണതോ പൂവം ഗഹേത്വാ ''മാലാരാമം ഗന്ത്വാവ ഖാദിസ്സാമീ''തി ഗച്ഛന്തീ പടിപഥേ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരം ഭഗവന്തം ഭിക്ഖാചാരം പവിസന്തം ദിസ്വാ പസന്നചിത്താ തം ഭഗവതോ അദാസി. സത്ഥാ നിസീദനാകാരം ദസ്സേസി. ആനന്ദത്ഥേരോ ചീവരം പഞ്ഞാപേത്വാ അദാസി. ഭഗവാ തത്ഥ നിസീദിത്വാ തം പൂവം പരിഭുഞ്ജിത്വാ മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ സിതം പാത്വാകാസി. ഥേരോ ''ഇമിസ്സാ, ഭന്തേ, കോ വിപാകോ ഭവിസ്സതീ''തി പുച്ഛി. ആനന്ദ, അജ്ജേസാ തഥാഗതസ്സ പഠമഭോജനം അദാസി, അജ്ജേവ കോസലരഞ്ഞോ അഗ്ഗമഹേസീ ഭവിസ്സതീതി. തംദിവസമേവ ച രാജാ കാസിഗാമേ ഭാഗിനേയ്യേന യുദ്ധേന പരാജിതോ പലായിത്വാ നഗരം ആഗച്ഛന്തോ മാലാരാമം പവിസിത്വാ ബലകായസ്സ ആഗമനം ആഗമേസി. തസ്സ സാ വത്തം അകാസി. സോ തായ വത്തേ പസീദിത്വാ തം അന്തേപുരം അതിഹാരാപേത്വാ തം അഗ്ഗമഹേസിട്ഠാനേ ഠപേസി.

അഥേകദിവസം ചിന്തേസി - ''മയാ ഇമിസ്സാ ദുഗ്ഗതകുലസ്സ ധീതുയാ മഹന്തം ഇസ്സരിയം ദിന്നം, യംനൂനാഹം ഇമം പുച്ഛേയ്യം 'കോ തേ പിയോ'തി? സാ 'ത്വം മേ, മഹാരാജ, പിയോ'തി വത്വാ പുന മം പുച്ഛിസ്സതി. അഥസ്സാഹം 'മയ്ഹമ്പി ത്വംയേവ പിയാ'തി വക്ഖാമീ''തി. ഇതി സോ അഞ്ഞമഞ്ഞം വിസ്സാസജനനത്ഥം സമ്മോദനീയം കഥം കഥേന്തോ പുച്ഛതി. സാ പന ദേവീ പണ്ഡിതാ ബുദ്ധുപട്ഠായികാ ധമ്മുപട്ഠായികാ സങ്ഘുപട്ഠായികാ മഹാപഞ്ഞാ , തസ്മാ ഏവം ചിന്തേസി - ''നായം പഞ്ഹോ രഞ്ഞോ മുഖം ഓലോകേത്വാ കഥേതബ്ബോ''തി. സാ സരസേനേവ കഥേത്വാ രാജാനം പുച്ഛി. രാജാ തായ സരസേന കഥിതത്താ നിവത്തിതും അലഭന്തോ സയമ്പി സരസേനേവ കഥേത്വാ ''സകാരണം ഇദം, തഥാഗതസ്സ നം ആരോചേസ്സാമീ''തി ഗന്ത്വാ ഭഗവതോ ആരോചേസി. **നേവജ്ഝഗാ**തി നാധിഗച്ഛതി. **ഏവം പിയോ പുഥു അത്താ പരേസന്തി** യഥാ ഏകസ്സ അത്താ പിയോ, ഏവം പരേസം പുഥുസത്താനമ്പി അത്താ പിയോതി അത്ഥോ. അട്ഠമം.

൯. യഞ്ഞസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൦. നവമേ **ഥൂണൂപനീതാനീതി** ഥൂണം ഉപനീതാനി, ഥൂണായ ബദ്ധാനി ഹോന്തി. **പരികമ്മോനി കരോന്തീതി** ഏത്താവതാ തേഹി ഭിക്ഖൂഹി രഞ്ഞോ ആരദ്ധയഞ്ഞോ തഥാഗതസ്സ ആരോചിതോ. കസ്മാ പന രഞ്ഞാ അയം യഞ്ഞോ ആരദ്ധോ? ദുസ്സുപിനപടിഘാതായ. ഏകദിവസം കിര രാജാ സബ്ബാലങ്കാരപ്പടിമണ്ഡിതോ ഹത്ഥിക്ഖന്ധവരഗതോ നഗരം അനുസഞ്ചരന്തോ വാതപാനം വിവരിത്വാ ഓലോകയമാനം ഏകം ഇത്ഥിം ദിസ്വാ തസ്സാ

പടിബദ്ധചിത്തോ തതോവ പടിനിവത്തിത്വാ അന്തേപുരം പവിസിത്വാ ഏകസ്സ പുരിസസ്സ തമത്ഥം ആരോചേത്വാ "ഗച്ഛ തസ്സാ സസ്സാമികഭാവം വാ അസ്സാമികഭാവം വാ ജാനാഹീ"തി പേസേസി. സോ ഗന്ത്വാ പുച്ഛി. സാ "ഏസോ മേ സാമികോ ആപണേ നിസിന്നോ"തി ദസ്സേസി. രാജപുരിസോ രഞ്ഞോ തമത്ഥം ആചിക്ഖി. രാജാ തം പുരിസം പക്കോസാപേത്വാ "മം ഉപട്ഠഹാ"തി ആഹ. "നാഹം, ദേവ, ഉപട്ഠഹിതും ജാനാമീ"തി ച വുത്തേ "ഉപട്ഠാനം നാമ ന ആചരിയസ്സ സന്തികേ ഉഗ്ഗഹേതബ്ബ"ന്തി ബലക്കാരേന ആവുധഫലകം ഗാഹാപേത്വാ ഉപട്ഠാകം അകാസി. ഉപട്ഠഹിത്വാ ഗേഹം ഗതമത്തമേവ ച നം പുന പക്കോസാപേത്വാ "ഉപട്ഠാകേന നാമ രഞ്ഞോ വചനം കത്തബ്ബം, ഗച്ഛ ഇതോ യോജനമത്തേ അമ്ഹാകം സീസധോവനപോക്ഖരണീ അത്ഥി, തതോ അരുണമത്തികഞ്ച ലോഹിതുപ്പലമാലഞ്ച ഗണ്ഹിത്വാ ഏഹി. സചേ അജ്ജേവ നാഗച്ഛസി, രാജദണ്ഡം കരിസ്സാമീ"തി വത്വാ പേസേസി. സോ രാജഭയേന നിക്ഖമിത്വാ ഗതോ.

രാജാപി തസ്മിം ഗതേ ദോവാരികം പക്കോസാപേത്വാ, "അജ്ജ സായന്ഹേയേവ ദ്വാരം പിദഹിത്വാ 'അഹം രാജദൂതോ'തി വാ 'ഉപരാജദൂതോ'തി വാ ഭണന്താനമ്പി മാ വിവരീ"തി ആഹ. സോ പുരിസോ മത്തികഞ്ച ഉപ്പലാനി ച ഗഹേത്വാ ദ്വാരേ പിഹിതമത്തേ ആഗന്ത്വാ ബഹും വദന്തോപി ദ്വാരം അലഭിത്വാ പരിസ്സയഭയേന ജേതവനം ഗതോ. രാജാപി രാഗപരിളാഹേന അഭിഭൂതോ കാലേ നിസീദതി, കാലേ തിട്ഠതി, കാലേ നിപജ്ജതി, സന്നിട്ഠാനം അലഭന്തോ യത്ഥ കത്ഥചി നിസിന്നകോവ മക്കടനിദ്ദായ നിദ്ദായതി.

പുബ്ബേ ച തസ്മിംയേവ നഗരേ ചത്താരോ സേട്ഠിപുത്താ പരദാരികകമ്മം കത്വാ നന്ദോപനന്ദായ നാമ ലോഹകുമ്ഭിയാ നിബ്ബത്തിംസു. തേ ഫേണുദ്ദേഹകം പച്ചമാനാ തിംസവസ്സസഹസ്സാനി ഹേട്ഠാ ഗച്ഛന്താ കുമ്ഭിയാ തലം പാപുണന്തി, തിംസവസ്സസഹസ്സാനി ഉപരി ഗച്ഛന്താ മത്ഥകം പാപുണന്തി. തേ തം ദിവസം ആലോകം ഓലോകേത്വാ അത്തനോ ദുക്കടഭയേന ഏകേകം ഗാഥം വത്തുകാമാ വത്തും അസക്കോന്താ ഏകേകം അക്ഖരമേവ ആഹംസു. ഏകോ സ-കാരം, ഏകോ സോ-കാരം, ഏകോ ന-കാരം, ഏകോ ദു-കാരം ആഹ. രാജാ തേസം നേരയികസത്താനം സദ്ദം സുതകാലതോ പട്ഠായ സുഖം അവിന്ദമാനോവ തംരത്താവസേസം വീതിനാമേസി.

അരുണേ ഉട്ഠിതേ പുരോഹിതോ ആഗന്ത്വാ തം സുഖസേയ്യം പുച്ഛി. സോ "കുതോ മേ, ആചരിയ, സുഖ"ന്തി ? വത്വാ, "സുപിനേ ഏവരൂപേ സദ്ദേ അസ്സോസി"ന്തി ആചിക്ഖി. ബ്രാഹ്മണോ - "ഇമസ്സ രഞ്ഞോ ഇമിനാ സുപിനേന വുഡ്ഢി വാ ഹാനി വാ നത്ഥി, അപിച ഖോ പന യം ഇമസ്സ ഗേഹേ അത്ഥി, തം സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ഹോതി, ഗോതമസാവകാനം ഹോതി, ബ്രാഹ്മണാ കിഞ്ചി ന ലഭന്തി, ബ്രാഹ്മണാനം ഭിക്ഖം ഉപ്പാദേസ്സാമീ"തി, "ഭാരിയോ അയം, മഹാരാജ, സുപിനോ തീസു ജാനീസു ഏകാ പഞ്ഞായതി, രജ്ജന്തരായോ വാ ഭവിസ്സതി ജീവിതന്തരായോ വാ, ദേവോ വാ ന വസ്സിസ്സതീ"തി ആഹ. കഥം സോത്ഥി ഭവേയ്യ ആചരിയാതി? "മന്തേത്വാ ഞാതും സക്കാ, മഹാരാജാതി. ഗച്ഛഥ ആചരിയേഹി സദ്ധിം മന്തേത്വാ അമ്ഹാകം സോത്ഥിം കരോഥാ"തി.

സോ സിവികസാലായം ബ്രാഹ്മണേ സന്നിപാതേത്വാ തമത്ഥം ആരോചേത്വാ, “വിസും വിസും ഗന്ത്വാ ഏവം വദഥാ”തി തയോ വഗ്ഗേ അകാസി . ബ്രാഹ്മണാ പവിസിത്വാ രാജാനം സുഖസേയ്യം പുച്ഛിംസു. രാജാ പുരോഹിതസ്സ കഥിതനിയാമേനേവ കഥേത്വാ “കഥം സോത്ഥി ഭവേയ്യാ”തി പുച്ഛി. മഹാബ്രാഹ്മണാ - “സബ്ബപഞ്ചസതം യഞ്ഞം യജിത്വാ ഏതസ്സ കമ്മസ്സ സോത്ഥി ഭവേയ്യ, ഏവം, മഹാരാജ, ആചരിയാ കഥേന്തീ”തി ആഹംസു. രാജാ തേസം സുത്വാ അനഭിനന്ദിത്വാ അപ്പടിക്കോസിത്വാ തുണ്ഹീ അഹോസി. അഥ ദുതിയവഗ്ഗബ്രാഹ്മണാപി ആഗന്ത്വാ തഥേവ കഥേസും. തഥാ തതിയവഗ്ഗബ്രാഹ്മണാപി. അഥ രാജാ “യഞ്ഞം കരോന്തൂ”തി ആണാപേസി. തതോ പട്ഠായ ബ്രാഹ്മണാ ഉസഭാദയോ പാണേ ആഹരാപേസും. നഗരേ മഹാസദ്ദോ ഉദപാദി . തം പവത്തിം ഞത്വാ മല്ലികാ രാജാനം തഥാഗതസ്സ സന്തികം പേസേസി. സോ ഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. അഥ നം ഭഗവാ - “ഹന്ദ കുതോ നു ത്വം, മഹാരാജ, ആഗച്ഛസി ദിവാദിവസ്സാ”തി ആഹ. രാജാ - “അജ്ജ മേ, ഭന്തേ, സുപിനകേ ചത്താരോ സദ്ദാ സുതാ, സോഹം ബ്രാഹ്മണേ പുച്ഛിം. ബ്രാഹ്മണാ ‘ഭാരിയോ, മഹാരാജ, സുപിനോ, സബ്ബപഞ്ചസതം യഞ്ഞം യജിത്വാ പടികമ്മം കരോമാതി ആരദ്ധാ’”തി ആഹ. കിന്തി തേ, മഹാരാജ, സദ്ദാ സുതാതി. സോ യഥാസുതം ആരോചേസി. അഥ നം ഭഗവാ ആഹ - പുബ്ബേ, മഹാരാജ, ഇമസ്മിംയേവ നഗരേ ചത്താരോ സേട്ഠിപുത്താ പരദാരികാ ഹുത്വാ നന്ദോപനന്ദായ ലോഹകുമ്ഭിയാ നിബ്ബത്താ സട്ഠിവസ്സസഹസ്സമത്ഥകേ ഉഗ്ഗച്ഛിംസു.

തത്ഥ ഏകോ -

“സട്ഠിവസ്സസഹസ്സാനി, പരിപുണ്ണാനി സബ്ബസോ;
നിരയേ പച്ചമാനാനം, കദാ അന്തോ ഭവിസ്സതീ”തി.(പേ॰ വ॰ ൮൦൨; ജാ॰ ൧.൪.൫൩) -

ഇമം ഗാഥം വത്തുകാമോ അഹോസി. ദുതിയോ -

“സോഹം നൂന ഇതോ ഗന്ത്വാ, യോനിം ലദ്ധാന മാനുസിം;
വദഞ്ഞൂ സീലസമ്പന്നോ, കാഹാമി കുസലം ബഹു”ന്തി. (പേ॰ വ॰ ൮൦൬; ജാ॰ ൧.൪.൫൭) -

ഇമം ഗാഥം വത്തുകാമോ അഹോസി. തതിയോ -

“നത്ഥി അന്തോ കുതോ അന്തോ, ന അന്തോ പടിദിസ്സതി;
തദാ ഹി പകതം പാപം, മമ തുയ്ഹഞ്ച മാരിസാ”തി. (പേ॰ വ॰ ൮൦൩; ജാ॰ ൧.൪.൫൪) -

ഇമം ഗാഥം വത്തുകാമോ അഹോസി. ചതുത്ഥോ -

“ദുജ്ജീവിതമജീവിമ്ഹാ, യേ സന്തേ ന ദദമ്ഹസേ;
വിജ്ജമാനേസു ഭോഗേസു, ദീപം നാകമ്ഹ അത്തനോ”തി. (പേ॰ വ॰ ൮൦൧; ജാ॰ ൧.൪.൫൨) -

ഇമം . തേ ഇമാ ഗാഥാ വത്തും അസക്കോന്താ ഏകേകം അക്ഖരം വത്വാ തത്ഥേവ നിമുഗ്ഗാ. ഇതി, മഹാരാജ, തേ നേരയികസത്താ യഥാകമ്മേന വിരവിംസു. തസ്സ സദ്ദസ്സ സുതപച്ചയാ തുയ്ഹം ഹാനി വാ വുഡ്ഢി വാ നത്ഥി. ഏത്തകാനം പന പസൂനം ഘാതനകമ്മം നാമ ഭാരിയന്തി നിരയഭയേന തജ്ജേത്വാ ധമ്മകഥം കഥേസി. രാജാ ദസബലേ പസീദിത്വാ, "മുഞ്ചാമി, നേസം ജീവിതം ദദാമി, ഹരിതാനി ചേവ തിണാനി ഖാദന്തു, സീതലാനി ച പാനീയാനി പിവന്തു, സീതോ ച നേസം വാതോ ഉപവായതൂ"തി വത്വാ, "ഗച്ഛഥ ഹാരേഥാ"തി മനുസ്സേ ആണാപേസി. തേ ഗന്ത്വാ ബ്രാഹ്മണേ പലാപേത്വാ തം പാണസങ്ഘം ബന്ധനതോ മോചേത്വാ നഗരേ ധമ്മഭേരിം ചരാപേസും.

അഥ രാജാ ദസബലസ്സ സന്തികേ നിസിന്നോ ആഹ - "ഭന്തേ, ഏകരത്തി നാമ തിയാമാ ഹോതി, മയ്ഹം പന അജ്ജ ദ്വേ രത്തിയോ ഏകതോ ഘടിതാ വിയ അഹേസു"ന്തി. സോപി പുരിസോ തത്ഥേവ നിസിന്നോ ആഹ - "ഭന്തേ, യോജനം നാമ ചതുഗാവുതം ഹോതി, മയ്ഹം പന അജ്ജ ദ്വേ യോജനാനി ഏകതോ കതാനി വിയ അഹേസു"ന്തി. അഥ ഭഗവാ - "ജാഗരസ്സ താവ രത്തിയാ ദീഘഭാവോ പാകടോ, സന്തസ്സ യോജനസ്സ ദീഘഭാവോ പാകടോ, വട്ടപതിതസ്സ പന ബാലപുഥുജ്ജനസ്സ അനമതഗ്ഗസംസാരവട്ടം ഏകന്തദീഘമേവാ"തി രാജാനഞ്ച തഞ്ച പുരിസം നേരയികസത്തേ ച ആരബ്ഭ ധമ്മപദേ ഇമം ഗാഥം അഭാസി -

> "ദീഘാ ജാഗരതോ രത്തി, ദീഘം സന്തസ്സ യോജനം;
> ദീഘോ ബാലാനം സംസാരോ, സദ്ധമ്മം അവിജാനത"ന്തി. (ധം പം ന്നം);

ഗാഥാപരിയോസാനേ സോ ഇത്ഥിസാമികോ പുരിസോ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. **ഏതമത്ഥം വിദിത്വാ**തി ഏതം കാരണം ജാനിത്വാ.

അസ്സമേധന്തിആദീസു - പോരാണരാജകാലേ കിര സസ്സമേധം പുരിസമേധം സമ്മാപാസം വാചാപേയ്യന്തി ചത്താരി സങ്ഗഹവത്ഥൂനി അഹേസും, യേഹി രാജാനോ ലോകം സങ്ഗണ്ഹിംസു. തത്ഥ നിപ്ഫന്നസസ്സതോ ദസമഭാഗഗ്ഗഹണം **സസ്സമേധം** നാമ, സസ്സസമ്പാദനേ മേധാവിതാതി അത്ഥോ. മഹായോധാനം ഛമാസികം ഭത്ത-വേതനാനുപ്പദാനം **പുരിസമേധം** നാമ, പുരിസസങ്ഗണ്ഹനേ മേധാവിതാതി അത്ഥോ. ദലിദ്ദമനുസ്സാനം ഹത്ഥതോ ലേഖം ഗഹേത്വാ തീണി വസ്സാനി വിനാവ വഡ്ഢിയാ സഹസ്സദ്വിസഹസ്സമത്തധനാനുപ്പദാനം **സമ്മാപാസം** നാമ. തഞ്ഹി സമ്മാ മനുസ്സേ പാസേതി, ഹദയേ ബന്ധിത്വാ വിയ ഠപേതി, തസ്മാ സമ്മാപാസന്തി വുച്ചതി. "താത മാതുലാ"തിആദിനാ നയേന സണ്ഹവാചാഭണനം വാചാപേയ്യം നാമ, പിയവാചാതി അത്ഥോ. ഏവം ചതൂഹി സങ്ഗഹവത്ഥൂഹി സങ്ഗഹിതം രട്ഠം ഇദ്ധഞ്ചേവ ഹോതി ഫീതഞ്ച പഹൂതഅന്നപാനം ഖേമം നിരബ്ബുദം. മനുസ്സാ മുദാ മോദമാനാ ഉരേ പുത്തേ നച്ചേന്താ അപാരുതഘരദ്വാരാ വിഹരന്തി. ഇദം ഘരദ്വാരേസു അഗ്ഗളാനം അഭാവതോ **നിരഗ്ഗള**ന്തി വുച്ചതി. അയം പോരാണികാ പവേണീ.

അപരഭാഗേ പന ഓക്കാകരാജകാലേ ബ്രാഹ്മണാ ഇമാനി ചത്താരി സങ്ഗഹവത്ഥൂനി ഇമഞ്ച രട്ഠസമ്പത്തിം പരിവത്തേത്വാ ഉദ്ധംമൂലകം കത്വാ അസ്സമേധം പുരിസമേധന്തി ആദികേ പഞ്ച യഞ്ഞേ നാമ അകംസു. തേസു അസ്സമേത്ഥ മേധന്തി വധന്തീതി **അസ്സമേധോ**. ദ്വീഹി പരിയഞ്ഞേഹി യജിതബ്ബസ്സ ഏകവീസതിയൂപസ്സ ഏകസ്മിം മജ്ഝിമദിവസേയേവ

സത്തനവുതിപഞ്ചപസുസതഘാതഭിംസനസ്സ ഠപേത്വാ ഭൂമിഞ്ച പുരിസേ ച അവസേസസബ്ബവിഭവദക്ഖിണസ്സ യഞ്ഞസ്സേതം അധിവചനം. പുരിസമേത്ഥ മേധന്തീതി **പുരിസമേധോ**. ചതൂഹി പരിയഞ്ഞേഹി യജിതബ്ബസ്സ സദ്ധിം ഭൂമിയാ അസ്സമേധേ വുത്തവിഭവദക്ഖിണസ്സ യഞ്ഞസ്സേതം അധിവചനം. സമ്മമേത്ഥ പാസേന്തീതി **സമ്മാപാസോ**. ദിവസേ ദിവസേ സമ്മം ഖിപിത്വാ തസ്സ പതിതോകാസേ വേദിം കത്വാ സംഹാരിമേഹി യൂപാദീഹി സരസ്സതിനദിയാ നിമുഗ്ഗോകാസതോ പഭുതി പടിലോമം ഗച്ഛന്തേന യജിതബ്ബസ്സ സത്രയാഗസ്സേതം അധിവചനം. വാജമേത്ഥ പിവന്തീതി **വാജപേയ്യോ**. ഏകേന പരിയഞ്ഞേന സത്തരസഹി പസൂഹി യജിതബ്ബസ്സ ബേലുവയൂപസ്സ സത്തരസകദക്ഖിണസ്സ യഞ്ഞസ്സേതം അധിവചനം. നത്ഥി ഏത്ഥ അഗ്ഗളാതി **നിരഗ്ഗളോ**. നവഹി പരിയഞ്ഞേഹി യജിതബ്ബസ്സ സദ്ധിം ഭൂമിയാ ച പുരിസേഹി ച അസ്സമേധേ വുത്തവിഭവദക്ഖിണസ്സ സബ്ബമേധപരിയായനാമസ്സ അസ്സമേധവികപ്പസ്സേവേതം അധിവചനം. **മഹാരമ്ഭാ**തി മഹാകിച്ചാ മഹാകരണീയാ. **സമ്മഗ്ഗതാ**തി സമ്മാ പടിപന്നാ ബുദ്ധാദയോ. **നിരാരമ്ഭാ**തി അപ്പത്ഥാ അപ്പകിച്ചാ. **യജന്തി അനുകുല**ന്തി അനുകുലേസു യജന്തി, യം നിച്ചഭത്താദി പുബ്ബപുരിസേഹി പട്ഠപിതം, തം അപരാപരം അനുപച്ഛിന്നത്താ മനുസ്സാ ദദന്തീതി അത്ഥോ. നവമം.

൧൦. ബന്ധനസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൧. ദസമേ **ഇധ, ഭന്തേ, രഞ്ഞാ**തി ഇദം തേ ഭിക്ഖൂ തേസു മനുസ്സേസു ആനന്ദത്ഥേരസ്സ സുകതകാരണം ആരോചേന്താ ആരോചേസും. രഞ്ഞോ കിര സക്കേന കുസരാജസ്സ ദിന്നോ അട്ഠവങ്കോ മണി പവേണിയാ ആഗതോ. രാജാ അലങ്കരണകാലേ തം മണിം ആഹരഥാതി ആഹ. മനുസ്സാ ''ഠപിതട്ഠാനേ ന പസ്സാമാ''തി ആരോചേസും. രാജാ അന്തോഘരചാരിനോ ''മണിം പരിയേസിത്വാ ദേഥാ''തി ബന്ധാപേസി. ആനന്ദത്ഥേരോ തേ ദിസ്വാ മണിപടിസാമകാനം ഏകം ഉപായം ആചിക്ഖി . തേ രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാ ''പണ്ഡിതോ ഥേരോ, ഥേരസ്സ വചനം കരോഥാ''തി. പടിസാമകമനുസ്സാ രാജങ്ഗണേ ഉദകചാടിം ഠപേത്വാ സാണിയാ പരിക്ഖിപാപേത്വാ തേ മനുസ്സേ ആഹംസു - ''സാടകം പാരുപിത്വാ ഏത്ഥ ഗന്ത്വാ ഹത്ഥം ഓതാരേഥാ''തി. മണിചോരോ ചിന്തേസി - ''രാജഭണ്ഡം വിസ്സജ്ജേതും വാ വലഞ്ജേതും വാ ന സക്കാ''തി. സോ ഗേഹം ഗന്ത്വാ മണിം ഉപകച്ഛകേ ഠപേത്വാ സാടകം പാരുപിത്വാ ആഗമ്മ ഉദകചാടിയം പക്ഖിപിത്വാ പക്കാമി. മഹാജനേ പടിക്കന്തേ രാജമനുസ്സാ ചാടിയം ഹത്ഥം ഓതാരേത്വാ മണിം ദിസ്വാ ആഹരിത്വാ രഞ്ഞോ അദംസു. ''ആനന്ദത്ഥേരേന കിര ദസ്സിതനയേന മണി ദിട്ഠോ''തി മഹാജനോ കോലാഹലം അകാസി. തേ ഭിക്ഖൂ തം കാരണം തഥാഗതസ്സ ആരോചേന്താ ഇമം പവത്തിം ആരോചേസും. സത്ഥാ - ''അനച്ഛരിയം, ഭിക്ഖവേ, യം ആനന്ദോ മനുസ്സാനം ഹത്ഥാരുള്ഹമണിം ആഹരാപേയ്യ , യത്ഥ പുബ്ബേ പണ്ഡിതാ അത്തനോ ഞാണേ ഠത്വാ അഹേതുകപടിസന്ധിയം നിബ്ബത്താനം തിരച്ഛാനഗതാനമ്പി ഹത്ഥാരുള്ഹം ഭണ്ഡം ആഹരാപേത്വാ രഞ്ഞോ അദംസൂ''തി വത്വാ -

> ''ഉക്കട്ഠേ സൂരമിച്ഛന്തി, മന്തീസു അകുതൂഹലം;
> പിയഞ്ച അന്നപാനമ്ഹി, അത്ഥേ ജാതേ ച പണ്ഡിത''ന്തി. (ജാ॰ ൧.൧.൯൨) -

മഹാസാരജാതകം കഥേസി.

ന തം ദള്ഹന്തി തം ബന്ധനം ഥിരന്തി ന കഥേന്തി. **യദായസ**ന്തി യം ആയസാ കതം. **സാരത്തരത്താ**തി സുട്ഠു രത്തരത്താ, സാരത്തേന വാ രത്താ സാരത്തരത്താ, സാരം ഇദന്തി മഞ്ഞനായ രത്താതി അത്ഥോ. **അപേക്ഖാ**തി ആലയോ നികന്തി. **ആഹൂ**തി കഥേന്തി. **ഓഹാരിന**ന്തി ചതൂസു അപായേസു ആകഡ്ഢനകം. **സിഥില**ന്തി ന ആയസാദിബന്ധനം വിയ ഇരിയാപഥം നിവാരേത്വാ ഠിതം. തേന ഹി ബന്ധനേന ബദ്ധാ പരദേസമ്പി ഗച്ഛന്തിയേവ. **ദുപ്പമുഞ്ച**ന്തി അഞ്ഞത്ര ലോകുത്തരഞാണേന മുഞ്ചിതും അസക്കുണേയ്യന്തി. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧. സത്തജടിലസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൨. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **പുബ്ബാരാമേ മിഗാരമാതുപാസാദേ**തി പുബ്ബാരാമസങ്ഖാതേ വിഹാരേ മിഗാരമാതുയാ പാസാദേ. തത്രായം അനുപുബ്ബികഥാ - അതീതേ സതസഹസ്സകപ്പമത്ഥകേ ഏകാ ഉപാസികാ പദുമുത്തരം ഭഗവന്തം നിമന്തേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സതസഹസ്സദാനം ദത്വാ ഭഗവതോ പാദമൂലേ നിപജ്ജിത്വാ - ''അനാഗതേ തുമ്ഹാദിസസ്സ ബുദ്ധസ്സ അഗ്ഗുപട്ഠായികാ ഹോമീ''തി പത്ഥനം അകാസി. സാ കപ്പസതസഹസ്സം ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച സംസരിത്വാ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ ഭദ്ദിയനഗരേ മേണ്ഡകപുത്തസ്സ ധനഞ്ചയസേട്ഠിനോ ഗേഹേ സുമനദേവിയാ കുച്ഛിസ്മിം പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി . ജാതകാലേ ചസ്സാ വിസാഖാതി നാമം അകംസു. സാ യദാ ഭഗവാ ഭദ്ദിയനഗരം അഗമാസി, തദാ പഞ്ചഹി ദാരികാസതേഹി സദ്ധിം ഭഗവതോ പച്ചുഗ്ഗമനം ഗതാ പഠമദസ്സനമ്ഹിയേവ സോതാപന്നാ അഹോസി. അപരഭാഗേ സാവത്ഥിയം മിഗാരസേട്ഠിപുത്തസ്സ പുണ്ണവഡ്ഢനകുമാരസ്സ ഗേഹം ഗതാ. തത്ഥ നം മിഗാരസേട്ഠി മാതിട്ഠാനേ ഠപേസി, തസ്മാ മിഗാരമാതാതി വുച്ചതി. തായ കാരിതേ പാസാദേ.

ബഹി ദ്വാരകോട്ഠകേതി പാസാദദ്വാരകോട്ഠകസ്സ ബഹി, ന വിഹാരദ്വാരകോട്ഠകസ്സ. സോ കിര പാസാദോ ലോഹപാസാദോ വിയ സമന്താ ചതുദ്വാരകോട്ഠകയുത്തേന പാകാരേന പരിക്ഖിത്തോ. തേസു പാചീനദ്വാരകോട്ഠകസ്സ ബഹി പാസാദച്ഛായായം പാചീനലോകധാതും ഓലോകേന്തോ പഞ്ഞത്തേ വരബുദ്ധാസനേ നിസിന്നോ ഹോതി.

പരൂള്ഹകച്ഛനഖലോമാതി പരൂള്ഹകച്ഛാ പരൂള്ഹനഖാ പരൂള്ഹലോമാ, കച്ഛാദീസു ദീഘലോമാ ദീഘനഖാ ചാതി അത്ഥോ. **ഖാരിവിവിധ**ന്തി വിവിധഖാരിം നാനപ്പകാരകം പബ്ബജിതപരിക്ഖാരഭണ്ഡകം. **അവിദൂരേ അതിക്കമന്തീ**തി അവിദൂരമഗ്ഗേന നഗരം പവിസന്തി. **രാജാഹം , ഭന്തേ**തി അഹം, ഭന്തേ, രാജാ പസേനദി കോസലോ, മയ്ഹം നാമം തുമ്ഹേ ജാനാഥാതി. കസ്മാ പന രാജാ ലോകേ അഗ്ഗപുഗ്ഗലസ്സ സന്തികേ നിസിന്നോ ഏവരൂപാനം നഗ്ഗഭോഗ്ഗനിസ്സിരികാനം അഞ്ജലിം പഗ്ഗണ്ഹാതീതി. സങ്ഗണ്ഹനത്ഥായ. ഏവം ഹിസ്സ അഹോസി - ''സചാഹം ഏത്തകമ്പി ഏതേസം ന കരിസ്സാമി , 'മയം പുത്തദാരം പഹായ ഏതസ്സത്ഥായ

ദുബ്ഭോജനദുക്ഖസേയ്യാദീനി അനുഭോമ, അയം അമ്ഹാകം അഞ്ജലിമത്തമ്പി ന കരോതീ'തി അത്തനാ ദിട്ഠം സുതം പടിച്ഛാദേത്വാ ന കഥേയ്യും. ഏവം കഥേ പന അനിഗൂഹിത്വാ കഥേസ്സന്തീ"തി. തസ്മാ ഏവമകാസി. അപിച സത്ഥു അജ്ഝാസയജാനനത്ഥം ഏവമകാസി.

കാസികചന്ദനന്തി സണ്ഹചന്ദനം. **മാലാഗന്ധവിലേപന**ന്തി വണ്ണഗന്ധത്ഥായ മാലം, സുഗന്ധഭാവത്ഥായ ഗന്ധം, വണ്ണഗന്ധത്ഥായ വിലേപനഞ്ച ധാരേന്തേന.

സംവാസേനാതി സഹവാസേന. **സീലം വേദിതബ്ബ**ന്തി അയം സുസീലോ വാ ദുസ്സീലോ വാതി സംവസന്തേന ഉപസങ്കമന്തേന ജാനിതബ്ബോ. **തഞ്ച ഖോ ദീഘേന അദ്ധുനാ ന ഇത്തര**ന്തി തഞ്ച സീലം ദീഘേന കാലേന വേദിതബ്ബം, ന ഇത്തരേന. ദ്വീഹതീഹഞ്ഹി സംയതാകാരോ ച സംവുതിന്ദ്രിയാകാരോ ച ന സക്കാ ദസ്സേതും. **മനസികരോതാ**തി സീലമസ്സ പരിഗ്ഗഹേസ്സാമീതി മനസികരോന്തേന പച്ചവേക്ഖന്തേനേവ സക്കാ ജാനിതും, ന ഇതരേന. **പഞ്ഞവതാ**തി തമ്പി സപ്പഞ്ഞേനേവ പണ്ഡിതേന. ബാലോ ഹി മനസികരോന്തോപി ജാനിതും ന സക്കോതി.

സംവോഹാരേനാതി കഥനേന.

> "യോ ഹി കോചി മനുസ്സേസു, വോഹാരം ഉപജീവതി;
> ഏവം വാസേട്ഠ ജാനാഹി, വാണിജോ സോ ന ബ്രാഹ്മണോ"തി. (മ॰ നി॰ ൨.൪൫൭) -

ഏത്ഥ ഹി ബ്യവഹാരോ വോഹാരോ നാമ. "ചത്താരോ അരിയവോഹാരാ ചത്താരോ അനരിയവോഹാരാ"തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൧൩) ഏത്ഥ ചേതനാ. "സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ"തി (ധ॰ സ॰ ൧൩൧൩-൧൩൧൫) ഏത്ഥ പഞ്ഞത്തി. "വോഹാരമത്തേന സോ വോഹരേയ്യാ"തി (സം॰ നി॰ ൧.൨൫) ഏത്ഥ കഥാ വോഹാരോ. ഇധാപി ഏസോവ അധിപ്പേതോ. ഏകച്ചസ്സ ഹി സമ്മുഖാ കഥാ പരമ്മുഖായ കഥായ ന സമേതി, പരമ്മുഖാ കഥാ ച സമ്മുഖായ കഥായ, തഥാ പുരിമകഥാ ച പച്ഛിമകഥായ, പച്ഛിമകഥാ ച പുരിമകഥായ. സോ കഥേന്തേനേവ സക്കാ ജാനിതും "അസുചി ഏസോ പുഗ്ഗലോ"തി. സുചിസീലസ്സ പന പുരിമം പച്ഛിമേന, പച്ഛിമഞ്ച പുരിമേന സമേതി, സമ്മുഖാകഥിതം പരമ്മുഖാകഥിതേന, പരമ്മുഖാകഥിതഞ്ച സമ്മുഖാകഥിതേന, തസ്മാ കഥേന്തേന സക്കാ സുചിഭാവോ ജാനിതുന്തി പകാസേന്തോ ഏവമാഹ.

ഥാമോതി ഞാണഥാമോ. യസ്സ ഹി ഞാണഥാമോ നത്ഥി, സോ ഉപ്പന്നേസു ഉപദ്ദവേസു ഗഹേതബ്ബഗ്ഗഹണം കത്തബ്ബകിച്ചം അപസ്സന്തോ അദ്വാരഘരം പവിട്ഠോ വിയ ചരതി. തേനാഹ **ആപദാസു ഖോ, മഹാരാജ, ഥാമോ വേദിതബ്ബോ**തി. **സാകച്ഛായാ**തി സംകഥായ. ദുപ്പഞ്ഞസ്സ ഹി കഥാ ഉദകേ ഗേണ്ഡു വിയ ഉപ്പലവതി, പഞ്ഞവതോ കഥേന്തസ്സ പടിഭാനം അനന്തരം ഹോതി. ഉദകവിപ്ഫന്ദിതേനേവ ഹി മച്ഛോ ഖുദ്ദകോ വാ മഹന്തോ വാതി ഞായതി. **ഓചരകാ**തി ഹേട്ഠാചരകാ. **ചരാ** ഹി പബ്ബതമത്ഥകേന ചരന്താപി ഹേട്ഠാ - ചരകാവ ഹോന്തി. **ഓചരിത്വാ**തി അവചരിത്വാ വീമംസിത്വാ, തം തം പവത്തിം ഞത്വാതി അത്ഥോ. **രജോജല്ല**ന്തി രജഞ്ച ജല്ലഞ്ച. **വണ്ണരൂപേനാ**തി വണ്ണസണ്ഠാനേന. **ഇത്തരദസ്സനേനാ**തി ലഹുകദസ്സനേന. **വിയഞ്ജനേനാ**തി പരിക്ഖാരഭണ്ഡകേന. **പതിരൂപകോ മത്തികാകുണ്ഡലോവാ**തി

സുവണ്ണകുണ്ഡലപതിരൂപകോ മത്തികാകുണ്ഡലോവ. **ലോഹഡ്ഢമാസോ**തി ലോഹഡ്ഢമാസകോ. പഠമം.

൨. പഞ്ചരാജസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൨. ദുതിയേ **രൂപാ**തി നീലപീതാദിഭേദം രൂപാരമ്മണം. **കാമാനം അഗ്ഗ**ന്തി ഏതം കാമാനം ഉത്തമം സേട്ഠന്തി രൂപഗരുകോ ആഹ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. **യതോ**തി യദാ. **മനാപപരിയന്ത**ന്തി മനാപനിപ്ഫത്തികം മനാപകോടികം. തത്ഥ ദ്വേ മനാപാനി പുഗ്ഗലമനാപം സമ്മുതിമനാപഞ്ച. പുഗ്ഗലമനാപം നാമ യം ഏകസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ഇട്ഠം കന്തം ഹോതി, തദേവ അഞ്ഞസ്സ അനിട്ഠം അകന്തം. പച്ചന്തവാസീനഞ്ഹി ഗണ്ഡുപ്പാദാപി ഇട്ഠാ ഹോന്തി കന്താ മനാപാ, മജ്ഝിമദേസവാസീനം അതിജേഗുച്ഛാ. തേസഞ്ച മോരമംസാദീനി ഇട്ഠാനി ഹോന്തി, ഇതരേസം താനി അതിജേഗുച്ഛാനി. ഇദം പുഗ്ഗലമനാപം. ഇതരം സമ്മുതിമനാപം.

ഇട്ഠാനിട്ഠാരമ്മണം നാമ ലോകേ പടിവിഭത്തം നത്ഥി, വിഭജിത്വാ പന ദസ്സേതബ്ബം. വിഭജന്തേന ച ന അതിഇസ്സരാനം മഹാസമ്മതമഹാസുദസ്സനധമ്മാസോകാദീനം വസേന വിഭജിതബ്ബം. തേസഞ്ഹി ദിപ്പകപ്പമ്പി ആരമ്മണം അമനാപം ഉപട്ഠാതി. അതിദുഗ്ഗതാനം ദുല്ലഭന്നപാനാനം വസേനപി ന വിഭജിതബ്ബം. തേസഞ്ഹി കണാജകഭത്തസിത്ഥാനിപി പൂതിമംസസ്സ രസോപി അതിമധുരോ അമതസദിസോ ഹോതി. മജ്ഝിമാനം പന ഗണകമഹാമത്തസേട്ഠി കുടുമ്ബികവാണിജാദീനം കാലേന ഇട്ഠം കാലേന അനിട്ഠം ലഭമാനാനം വസേന വിഭജിതബ്ബം. തഞ്ച പനേതം ആരമ്മണം ജവനം പരിച്ഛിന്ദിതും ന സക്കോതി. ജവനഞ്ഹി ഇട്ഠേപി രജ്ജതി അനിട്ഠേപി, ഇട്ഠേപി ദുസ്സതി അനിട്ഠേപി. ഏകന്തതോ പന വിപാകചിത്തം ഇട്ഠാനിട്ഠം പരിച്ഛിന്ദതി. കിഞ്ചാപി ഹി മിച്ഛാദിട്ഠികാ ബുദ്ധം വാ സങ്ഘം വാ മഹാചേതിയാദീനി വാ ഉളാരാനി ആരമ്മണാനി ദിസ്വാ അക്ഖീനി പിദഹന്തി ദോമനസ്സം ആപജ്ജന്തി, ധമ്മസദ്ദം സുത്വാ കണ്ണേ ഥകേന്തി, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണസോതവിഞ്ഞാണാനി പന തേസം കുസലവിപാകാനേവ ഹോന്തി. കിഞ്ചാപി ഗൂഥസൂകരാദയോ ഗൂഥഗന്ധം ഘായിത്വാ ഖാദിതും ലഭിസ്സാമാതി സോമനസ്സജാതാ ഹോന്തി, ഗൂഥദസ്സനേ പന നേസം ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം, തസ്സ ഗന്ധഘായനേ ഘാനവിഞ്ഞാണം, രസസായനേ ജിവ്ഹാവിഞ്ഞാണഞ്ച അകുസലവിപാകമേവ ഹോതി. ഭഗവാ പന പുഗ്ഗലമനാപതം സന്ധായ **തേ ച, മഹാരാജ, രൂപാ**തിആദിമാഹ.

ചന്ദനങ്ഗലികോതി ഇദം തസ്സ ഉപാസകസ്സ നാമം. **പടിഭാതി മം ഭഗവാ**തി ഭഗവാ മയ്ഹം ഏകം കാരണം ഉപട്ഠാതി പഞ്ഞായതി. തസ്സ തേ പഞ്ച രാജാനോ ആമുത്തമണികുണ്ഡലേ സജ്ജിതായ ആപാനഭൂമിയാ നിസിന്നവസേനേവ മഹതാ രാജാനുഭാവേന പരമേന ഇസ്സരിയവിഭവേന ആഗന്ത്വാപി ദസബലസ്സ സന്തികേ ഠിതകാലതോ പട്ഠായ ദിവാ പദീപേ വിയ ഉദകാഭിസിത്തേ അങ്ഗാരേ വിയ സൂരിയുട്ഠാനേ ഖജ്ജോപനകേ വിയ ച ഹതപ്പഭേ ഹതസോഭേ തം തഥാഗതഞ്ച തേഹി സതഗുണേന സഹസ്സഗുണേന വിരോചമാനം ദിസ്വാ, ''മഹന്താ വത ഭോ ബുദ്ധാ നാമാ''തി പടിഭാനം ഉദപാദി. തസ്മാ ഏവമാഹ.

കോകനദന്തി പദുമസ്സേവേതം വേവചനം. **പാതോ**തി കാലസ്സേവ. **സിയാ**തി ഭവേയ്യ. **അവീതഗന്ധ**ന്തി അവിഗതഗന്ധം. **അങ്ഗീരസ**ന്തി സമ്മാസമ്ബുദ്ധം. ഭഗവതോ ഹി അങ്ഗതോ രസ്മിയോ നിക്ഖമന്തി, തസ്മാ അങ്ഗീരസോതി വുച്ചതി. യഥാ കോകനദസങ്ഖാതം പദുമം പാതോവ ഫുല്ലം അവീതഗന്ധം സിയാ, ഏവമേവ ഭഗവന്തം അങ്ഗീരസം തപന്തം ആദിച്ചമിവ അന്തലിക്ഖേ വിരോചമാനം പസ്സാതി അയമേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ. **ഭഗവന്തം അച്ഛാദേസീ**തി ഭഗവതോ അദാസീതി അത്ഥോ. ലോകവോഹാരതോ പനേത്ഥ ഈദിസം വചനം ഹോതി. സോ കിര ഉപാസകോ - "ഏതേ തഥാഗതസ്സ ഗുണേസു പസീദിത്വാ മയ്ഹം പഞ്ച ഉത്തരാസങ്ഗേ ദേന്തി, അഹമ്പി തേ ഭഗവതോവ ദസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ അദാസി. ദുതിയം.

൩. ദോണപാകസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൪. തതിയേ **ദോണപാകകുര**ന്തി ദോണപാകം കുരം, ദോണസ്സ തണ്ഡുലാനം പക്കഭത്തം തദൂപിയഞ്ച സൂപബ്യഞ്ജനം ഭുഞ്ജതീതി അത്ഥോ. **ഭുത്താവീ**തി പുബ്ബേ ഭത്തസമ്മദം വിനോദേത്വാ മുഹുത്തം വിസ്സമിത്വാ ബുദ്ധുപട്ഠാനം ഗച്ഛതി, തംദിവസം പന ഭുഞ്ജന്തോവ ദസബലം സരിത്വാ ഹത്ഥേ ധോവിത്വാ അഗമാസി. **മഹസ്സാസീ**തി തസ്സ ഗച്ഛതോ ബലവാ ഭത്തപരിളാഹോ ഉദപാദി, തസ്മാ മഹന്തേഹി അസ്സാസേഹി അസ്സസതി, ഗത്തതോപിസ്സ സേദബിന്ദൂനി മുച്ചന്തി, തമേനം ഉഭോസു പസ്സേസു ഠത്വാ യമകതാലവണ്ടേഹി ബീജന്തി, ബുദ്ധഗാരവേന പന നിപജ്ജിതും ന ഉസ്സഹതീതി ഇദം സന്ധായ "മഹസ്സാസീ"തി വുത്തം. **ഇമം ഗാഥം അഭാസീ**തി, രാജാ ഭോജനേ അമത്തഞ്ഞുതായ കിലമതി, ഫാസു വിഹാരം ദാനിസ്സ കരിസ്സാമീതി ചിന്തേത്വാ അഭാസി. **മനുജസ്സാ**തി സത്തസ്സ. **കഹാപണസത**ന്തി പാതരാസേ പണ്ണാസം സായമാസേ പണ്ണാസന്തി ഏവം കഹാപണസതം. **പരിയാപുണിത്വാ**തി രഞ്ഞാ സദ്ധിം ഥോകം ഗന്ത്വാ "ഇമം മങ്ഗലഅസിം കസ്സ ദമ്മി, മഹാരാജാ"തി? അസുകസ്സ നാമ ദേഹീതി സോ തം അസിം ദത്വാ ദസബലസ്സ സന്തികം ആഗമ്മ വന്ദിത്വാ ഠിതകോവ "ഗാഥം വദഥ, ഭോ ഗോതമാ"തി വത്വാ ഭഗവതാ വുത്തം പരിയാപുണിത്വാതി അത്ഥോ.

ഭത്താഭിഹാരേ സുദം ഭാസതീതി കഥം ഭാസതി? ഭഗവതാ അനുസിട്ഠിനിയാമേന. ഭഗവാ ഹി നം ഏവം അനുസാസി - "മാണവ, ഇമം ഗാഥം നടോ വിയ പത്തപത്തട്ഠാനേ മാ അവച, രഞ്ഞോ ഭുഞ്ജനട്ഠാനേ ഠത്വാ പഠമപിണ്ഡാദീസുപി അവത്വാ വോസാനപിണ്ഡേ ഗഹിതേ വദേയ്യാസി, രാജാ സുത്വാവ ഭത്തപിണ്ഡം ഛഡ്ഡേസ്സതി. അഥ രഞ്ഞോ ഹത്ഥേസു ധോതേസു പാതിം അപനേത്വാ സിത്ഥാനി ഗണേത്വാ തദുപിയം ബ്യഞ്ജനം ഞത്വാ പുനദിവസേ താവതകേ തണ്ഡുലേ ഹാരേയ്യാസി, പാതരാസേ ച വത്വാ സായമാസേ മാ വദേയ്യാസീ"തി. സോ സാധൂതി പടിസ്സുണിത്വാ തംദിവസം രഞ്ഞോ പാതരാസം ഭുത്വാ ഗതത്താ സായമാസേ ഭഗവതോ അനുസിട്ഠിനിയാമേന ഗാഥം അഭാസി . രാജാ ദസബലസ്സ വചനം സരിത്വാ ഭത്തപിണ്ഡം പാതിയംയേവ ഛഡ്ഡേസി. രഞ്ഞോ ഹത്ഥേസു ധോതേസു പാതിം അപനേത്വാ സിത്ഥാനി ഗണേത്വാ തദുപിയം ബ്യഞ്ജനം ഞത്വാ പുനദിവസേ തത്തകേ തണ്ഡുലേ ഹരിംസു.

നാളികോദനപരമതായ സണ്ഠാസീതി സോ കിര മാണവോ ദിവസേ ദിവസേ തഥാഗതസ്സ സന്തികം ഗച്ഛതി, ദസബലസ്സ വിസ്സാസികോ അഹോസി. അഥ നം

ഏകദിവസം പുച്ഛി “രാജാ കിത്തകം ഭുഞ്ജതീ”തി? സോ “നാളികോദന”ന്തി ആഹ. വട്ടിസ്സതി ഏത്താവതാ പുരിസഭാഗോ ഏസ, ഇതോ പട്ഠായ ഗാഥം മാ വദീതി. ഇതി രാജാ തഥേവ സണ്ഠാസി. **ദിട്ഠധമ്മികേന ചേവ അത്ഥേന സമ്പരായികേന ചാ**തി ഏത്ഥ സല്ലിഖിതസരീരതാ ദിട്ഠധമ്മികത്ഥോ നാമ, സീലം സമ്പരായികത്ഥോ. ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാ ഹി സീലങ്ഗം നാമ ഹോതീതി. തതിയം.

൪. പഠമസങ്ഗാമസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൫. ചതുത്ഥേ **വേദേഹിപുത്തോ**തി **വേദേഹീ**തി പണ്ഡിതാധിവചനമേതം, പണ്ഡിതിത്ഥിയാ പുത്തോതി അത്ഥോ. **ചതുരങ്ഗിനി**ന്തി ഹത്ഥിഅസ്സരഥപത്തിസങ്ഖാതേഹി ചതൂഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതം. **സന്നയ്ഹിത്വാ**തി ചമ്മപടിമുഞ്ചനാദീഹി സന്നാഹം കാരേത്വാ. **സങ്ഗാമേസു**ന്തി യുജ്ഝിംസു. കേന കാരണേന? മഹാകോസലരഞ്ഞാ കിര ബിമ്ബിസാരസ്സ ധീതരം ദേന്തേന ദ്വിന്നം രജ്ജാനം അന്തരേ സതസഹസ്സുട്ഠാനോ കാസിഗാമോ നാമ ധീതു ദിന്നോ. അജാതസത്തുനാ ച പിതരി മാരിതേ മാതാപിസ്സ രഞ്ഞോ വിയോഗസോകേന നചിരസ്സേവ മതാ. തതോ രാജാ പസേനദി കോസലോ - “അജാതസത്തുനാ മാതാപിതരോ മാരിതാ, മയ്ഹം പിതു സന്തകോ ഗാമോ”തി തസ്സത്ഥായ അഡ്ഡം കരോതി. അജാതസത്തുപി “മയ്ഹം മാതു സന്തകോ”തി തസ്സ ഗാമസ്സത്ഥായ ദ്വേപി മാതുലഭാഗിനേയ്യാ യുജ്ഝിംസു.

പാപാ ദേവദത്താദയോ മിത്താ അസ്സാതി **പാപമിത്തോ**. തേയേവസ്സ സഹായാതി **പാപസഹായോ**. തേസ്വേവസ്സ ചിത്തം നിന്നം സമ്പവങ്കന്തി **പാപസമ്പവങ്കോ**. പസേനദിസ്സ സാരിപുത്തത്ഥേരാദീനം വസേന കല്യാണമിത്താദിതാ വേദിതബ്ബാ. **ദുക്ഖം സേതീ**തി ജിതാനി ഹത്ഥിആദീനി അനുസോചന്തോ ദുക്ഖം സയിസ്സതി. ഇദം ഭഗവാ പുന തസ്സ ജയകാരണം ദിസ്വാ ആഹ. **ജയം വേരം പസവതീ**തി ജിനന്തോ വേരം പസവതി, വേരിപുഗ്ഗലം ലഭതി. ചതുത്ഥം.

൫. ദുതിയസങ്ഗാമസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൬. പഞ്ചമേ **അബ്ഭുയ്യാസീ**തി പരാജയേ ഗരഹപ്പത്തോ “ആരാമം ഗന്ത്വാ ഭിക്ഖൂനം കഥാസല്ലാപം സുണാഥാ”തി രത്തിഭാഗേ ബുദ്ധരക്ഖിതേന നാമ വുഡ്ഢപബ്ബജിതേന ധമ്മരക്ഖിതസ്സ വുഡ്ഢപബ്ബജിതസ്സ “സചേ രാജാ ഇമഞ്ച ഉപായം കത്വാ ഗച്ഛേയ്യ, പുന ജിനേയ്യാ”തി വുത്തജയകാരണം സുത്വാ അഭിഉയ്യാസി.

യാവസ്സ ഉപകപ്പതീതി യാവ തസ്സ ഉപകപ്പതി സയ്ഹം ഹോതി. **യദാ ചഞ്ഞേ**തി യദാ അഞ്ഞേ. **വിലുമ്പന്തീ**തി തം വിലുമ്പിത്വാ ഠിതപുഗ്ഗലം വിലുമ്പന്തി. **വിലുമ്പതീ**തി വിലുമ്പിയതി. **ഠാനം ഹി മഞ്ഞതീ**തി “കാരണ”ന്തി ഹി മഞ്ഞതി. **യദാ**തി യസ്മിം കാലേ. **ജേതാരം ലഭതേ ജയ**ന്തി ജയന്തോ പുഗ്ഗലോ പച്ഛാ ജേതാരമ്പി ലഭതി. **രോസേതാര**ന്തി ഘട്ടേതാരം. **രോസകോ**തി ഘട്ടകോ. **കമ്മവിവട്ടേനാ**തി കമ്മപരിണാമേന, തസ്സ വിലുമ്പനകമ്മസ്സ വിപാകദാനേന. **സോ വിലുത്തോ വിലുപ്പതീ**തി സോ വിലുമ്പകോ വിലുമ്പിയതി. പഞ്ചമം.

൬. മല്ലികാസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൭. ഛട്ഠേ **ഉപസങ്കമീ**തി മല്ലികായ ദേവിയാ ഗബ്ഭവുട്ഠാനകാലേ സൂതിഘരം പടിജഗ്ഗാപേത്വാ ആരക്ഖം ദത്വാ ഉപസങ്കമി. **അനത്തമനോ അഹോസീ**തി, "ദുഗ്ഗതകുലസ്സ മേ ധീതു മഹന്തം ഇസ്സരിയം ദിന്നം, സചേ പുത്തം അലഭിസ്സ, മഹന്തം സക്കാരം അധിഗമിസ്സ, തതോ ദാനി പരിഹീനാ"തി അനത്തമനോ അഹോസി. **സേയ്യാ**തി ദന്ധപഞ്ഞസ്മാ ഏളമൂഗപുത്തതോ ഏകച്ചാ ഇത്ഥീയേവ സേയ്യാ. **പോസാ**തി പോസേഹി. **ജനാധിപാ**തി ജനാധിഭും രാജാനം ആലപതി. **സസ്സുദേവാ**തി സസ്സുസസുരദേവതാ. **ദിസമ്പതീ**തി ദിസാജേട്ഠകാ. **താദിസാ സുഭഗിയാ**തി താദിസായ സുഭരിയായ. ഛട്ഠം.

൭. അപ്പമാദസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൮. സത്തമേ **സമധിഗ്ഗയ്ഹാ**തി സമധിഗ്ഗണ്ഹിത്വാ, ആദിയിത്വാതി അത്ഥോ. **അപ്പമാദോ**തി കാരാപകഅപ്പമാദോ. **സമോധാന**ന്തി സമവധാനം ഉപക്ഖേപം. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഹത്ഥിപദം വിയ ഹി കാരാപകഅപ്പമാദോ, സേസപദജാതാനി വിയ അവസേസാ ചതുഭൂമകാ കുസലധമ്മാ. തേ ഹത്ഥിപദേ സേസപദാനി വിയ അപ്പമാദേ സമോധാനം ഗച്ഛന്തി, അപ്പമാദസ്സ അന്തോ പരിവത്തന്തി. യഥാ ച ഹത്ഥിപദം സേസപദാനം അഗ്ഗം സേട്ഠം, ഏവം അപ്പമാദോ സേസധമ്മാനന്തി ദസ്സേതി. മഹഗ്ഗതലോകുത്തരധമ്മാനമ്പി ഹേസ പടിലാഭകട്ഠേന ലോകിയോപി സമാനോ അഗ്ഗോവ ഹോതി.

അപ്പമാദം പസംസന്തീതി "ഏതാനി ആയുആദീനി പത്ഥയന്തേന അപ്പമാദോവ കാതബ്ബോ"തി അപ്പമാദമേവ പസംസന്തി. യസ്മാ വാ പുഞ്ഞകിരിയാസു പണ്ഡിതാ അപ്പമാദം പസംസന്തി, തസ്മാ ആയുആദീനി പത്ഥയന്തേന അപ്പമാദോവ കാതബ്ബോതി അത്ഥോ. **അത്ഥാഭിസമയാ**തി അത്ഥപടിലാഭാ. സത്തമം.

൮. കല്യാണമിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൯. അട്ഠമേ **സോ ച ഖോ കല്യാണമിത്തസ്സാ**തി സോ ചായം ധമ്മോ കല്യാണമിത്തസ്സേവ സ്വാക്ഖാതോ നാമ ഹോതി, ന പാപമിത്തസ്സാതി. കിഞ്ചാപി ഹി ധമ്മോ സബ്ബേസമ്പി സ്വാക്ഖാതോവ, കല്യാണമിത്തസ്സ പന സുസ്സൂസന്തസ്സ സദ്ദഹന്തസ്സ അത്ഥം പൂരേതി ഭേസജ്ജം വിയ വളഞ്ജന്തസ്സ ന ഇതരസ്സാതി. തേനേതം വുത്തം. **ധമ്മോ**തി ചേത്ഥ ദേസനാധമ്മോ വേദിതബ്ബോ.

ഉപഡ്ഢമിദന്തി ഥേരോ കിര രഹോഗതോ ചിന്തേസി - "അയം സമണധമ്മോ നാമ ഓവാദകേ അനുസാസകേ കല്യാണമിത്തേ സതി പച്ചത്തപുരിസകാരേ ഠിതസ്സ സമ്പജ്ജതി, ഉപഡ്ഢം കല്യാണമിത്തതോ ഹോതി, ഉപഡ്ഢം പച്ചത്തപുരിസകാരതോ"തി. അഥസ്സ ഏതദഹോസി - "അഹം പദേസഞാണേ ഠിതോ നിപ്പദേസം ചിന്തേതും ന സക്കോമി, സത്ഥാരം പുച്ഛിത്വാ നിക്കങ്ഖോ ഭവിസ്സാമീ"തി. തസ്മാ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാഹ. **ബ്രഹ്മചരിയസ്സാ**തി അരിയമഗ്ഗസ്സ. **യദിദം കല്യാണമിത്തതാ**തി യാ ഏസാ കല്യാണമിത്തതാ നാമ, സാ ഉപഡ്ഢം, തതോ ഉപഡ്ഢം ആഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. ഇതി ഥേരേന "ഉപഡ്ഢുപഡ്ഢാ സമ്മാദിട്ഠിആദയോ കല്യാണമിത്തതോ ആഗച്ഛന്തി, ഉപഡ്ഢുപഡ്ഢാ പച്ചത്തപുരിസകാരതോ"തി വുത്തം. കിഞ്ചാപി ഥേരസ്സ അയം മനോരഥോ, യഥാ പന ബഹൂഹി സിലാഥമ്ഭേ ഉസ്സാപിതേ, "ഏത്തകം ഠാനം അസുകേന ഉസ്സാപിതം, ഏത്തകം അസുകേനാ"തി

വിനിബ്ഭോഗോ നത്ഥി, യഥാ ച മാതാപിതരോ നിസ്സായ ഉപ്പന്നേസു പുത്തേസു "ഏത്തകം മാതിതോ നിബ്ബത്തം, ഏത്തകം പിതിതോ"തി വിനിബ്ഭോഗോ നത്ഥി, ഏവം ഇധാപി അവിനിബ്ഭോഗധമ്മോ ഹേസ, "ഏത്തകം സമ്മാദിട്ഠിആദീനം കല്യാണമിത്തതോ നിബ്ബത്തം, ഏത്തകം പച്ചത്തപുരിസകാരതോ"തി ന സക്കാ ലദ്ധും, കല്യാണമിത്തതായ പന ഉപഡ്ഢഗുണോ ലബ്ഭതീതി ഥേരസ്സ അജ്ഝാസയേന **ഉപഡ്ഢം** നാമ ജാതം, സകലഗുണോ പടിലബ്ഭതീതി ഭഗവതോ അജ്ഝാസയേന **സകലം** നാമ ജാതം. **കല്യാണമിത്തതാ**തി ചേതം പുബ്ബഭാഗപടിലാഭങ്ഗം നാമാതി ഗഹിതം. അത്ഥതോ കല്യാണമിത്തം നിസ്സായ ലദ്ധാ സീലസമാധിവിപസ്സനാവസേന ചത്താരോ ഖന്ധാ. സങ്ഖാരക്ഖന്ധോതിപി വദന്തിയേവ.

മാ ഹേവം, ആനന്ദാതി, ആനന്ദ, മാ ഏവം അഭണി, ബഹുസ്സുതോ ത്വം സേഖപടിസമ്ഭിദപ്പത്തോ അട്ഠ വരേ ഗഹേത്വാ മം ഉപട്ഠഹസി, ചതൂഹി അച്ഛരിയബ്ഭുതധമ്മേഹി സമന്നാഗതോ, താദിസസ്സ ഏവം കഥേതും ന വട്ടതി. **സകലമേവ ഹിദം, ആനന്ദ, ബ്രഹ്മചരിയം, യദിദം കല്യാണമിത്തതാ**തി ഇദം ഭഗവാ - "ചത്താരോ മഗ്ഗാ ചത്താരി ഫലാനി തിസ്സോ വിജ്ജാ ഛ അഭിഞ്ഞാ സബ്ബം കല്യാണമിത്തമൂലകമേവ ഹോതീ"തി സന്ധായാഹ. ഇദാനി വചീഭേദേനേവ കാരണം ദസ്സേന്തോ **കല്യാണമിത്തസ്സേത**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പാടികങ്ഖ**ന്തി പാടികങ്ഖിതബ്ബം ഇച്ഛിതബ്ബം, അവസ്സംഭാവീതി അത്ഥോ.

ഇധാതി ഇമസ്മിം സാസനേ. **സമ്മാദിട്ഠിം ഭാവേതീ**തിആദീസു അട്ഠന്നം ആദിപദാനംയേവ താവ അയം സങ്ഖേപവണ്ണനാ - സമ്മാ ദസ്സനലക്ഖണാ സമ്മാദിട്ഠി. സമ്മാ അഭിനിരോപനലക്ഖണോ സമ്മാസങ്കപ്പോ. സമ്മാ പരിഗ്ഗഹണലക്ഖണാ സമ്മാവാചാ. സമ്മാ സമുട്ഠാപനലക്ഖണോ സമ്മാകമ്മന്തോ. സമ്മാ വോദാപനലക്ഖണാ സമ്മാആജീവോ. സമ്മാ പഗ്ഗഹലക്ഖണോ സമ്മാവായാമോ. സമ്മാ ഉപട്ഠാനലക്ഖണാ സമ്മാസതി. സമ്മാ സമാധാനലക്ഖണോ സമ്മാസമാധി.

തേസു ഏകേകസ്സ തീണി കിച്ചാനി ഹോന്തി. സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി താവ അഞ്ഞേഹിപി അത്തനോ പച്ചനീകകിലേസേഹി സദ്ധിം മിച്ഛാദിട്ഠിം പജഹതി, നിരോധം ആരമ്മണം കരോതി, സമ്പയുത്തധമ്മേ ച പസ്സതി തപ്പടിച്ഛാദകമോഹവിധമനവസേന അസമ്മോഹതോ. സമ്മാസങ്കപ്പാദയോപി തഥേവ മിച്ഛാസങ്കപ്പാദീനി ച പജഹന്തി, നിരോധഞ്ച ആരമ്മണം കരോന്തി. വിസേസതോ പനേത്ഥ സമ്മാദിട്ഠി സഹജാതധമ്മേ സമ്മാ ദസ്സേതി . സമ്മാസങ്കപ്പോ സഹജാതധമ്മേ അഭിനിരോപേതി, സമ്മാവാചാ സമ്മാ പരിഗ്ഗണ്ഹാതി, സമ്മാകമ്മന്തോ സമ്മാ സമുട്ഠാപേതി, സമ്മാആജീവോ സമ്മാ വോദാപേതി , സമ്മാവായാമോ സമ്മാ പഗ്ഗണ്ഹാതി, സമ്മാസതി സമ്മാ ഉപട്ഠാപേതി, സമ്മാസമാധി സമ്മാ ദഹതി.

അപിചേസാ സമ്മാദിട്ഠി നാമ പുബ്ബഭാഗേ നാനാഖണാ നാനാരമ്മണാ ഹോതി, മഗ്ഗകാലേ ഏകക്ഖണാ ഏകാരമ്മണാ. കിച്ചതോ പന സമ്മാദിട്ഠി ദുക്ഖേ ഞാണന്തിആദീനി ചത്താരി നാമാനി ലഭതി. സമ്മാസങ്കപ്പാദയോപി പുബ്ബഭാഗേ നാനാഖണാ നാനാരമ്മണാ ഹോന്തി, മഗ്ഗകാലേ ഏകക്ഖണാ ഏകാരമ്മണാ. തേസു സമ്മാസങ്കപ്പോ കിച്ചതോ നേക്ഖമ്മസങ്കപ്പോതിആദീനി തീണി നാമാനി ലഭതി. സമ്മാവാചാദയോ തയോ വിരതിയോപി ഹോന്തി ചേതനായോപി, മഗ്ഗക്ഖണേ പന വിരതിയോവ. സമ്മാവായാമോ

സമ്മാസതീതി ഇദമ്പി ദ്വയം കിച്ചതോ സമ്മപ്പധാനസതിപട്ഠാനവസേന ചത്താരി നാമാനി ലഭതി. സമ്മാസമാധി പന പുബ്ബഭാഗേപി മഗ്ഗക്ഖണേപി സമ്മാസമാധിയേവ.

ഏവം താവ "സമ്മാദിട്ഠി"ന്തിആദിനാ നയേന വുത്താനം അട്ഠന്നം ആദിപദാനംയേവ അത്ഥവണ്ണനം ഞത്വാ ഇദാനി **ഭാവേതി വിവേകനിസ്സിത**ന്തിആദീസു ഏവം ഞാതബ്ബോ. **ഭാവേതീ**തി വഡ്ഢേതി, അത്തനോ ചിത്തസന്താനേ പുനപ്പുനം ജനേതി, അഭിനിബ്ബത്തേതീതി അത്ഥോ. **വിവേകനിസ്സിത**ന്തി വിവേകം നിസ്സിതം, വിവേകേ വാ നിസ്സിതന്തി വിവേകനിസ്സിതം. **വിവേകോ**തി വിവിത്തതാ. വിവിത്തതാ ചായം തദങ്ഗവിവേകോ, വിക്ഖമ്ഭന-സമുച്ഛേദ-പടിപ്പസ്സദ്ധി-നിസ്സരണവിവേകോതി പഞ്ചവിധോ. ഏവമേതസ്മിം പഞ്ചവിധേ വിവേകേ. **വിവേകനിസ്സിത**ന്തി തദങ്ഗവിവേകനിസ്സിതം സമുച്ഛേദവിവേകനിസ്സിതം നിസ്സരണവിവേകനിസ്സിതഞ്ച സമ്മാദിട്ഠിം ഭാവേതീതി അയമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. തഥാ ഹി അയം അരിയമഗ്ഗഭാവനാനുയുത്തോ യോഗീ വിപസ്സനാക്ഖണേ കിച്ചതോ തദങ്ഗവിവേകനിസ്സിതം, അജ്ഝാസയതോ നിസ്സരണവിവേകനിസ്സിതം, മഗ്ഗകാലേ പന കിച്ചതോ സമുച്ഛേദവിവേകനിസ്സിതം, ആരമ്മണതോ നിസ്സരണവിവേകനിസ്സിതം സമ്മാദിട്ഠിം ഭാവേതി. ഏസ നയോ **വിരാഗനിസ്സിതാ**ദീസു. വിവേകത്ഥാ ഏവ ഹി വിരാഗാദയോ .

കേവലഞ്ചേത്ഥ വോസ്സഗ്ഗോ ദുവിധോ പരിച്ചാഗവോസ്സഗ്ഗോ ച പക്ഖന്ദനവോസ്സഗ്ഗോ ചാതി. തത്ഥ **പരിച്ചാഗവോസ്സഗ്ഗോ**തി വിപസ്സനാക്ഖണേ ച തദങ്ഗവസേന, മഗ്ഗക്ഖണേ ച സമുച്ഛേദവസേന കിലേസപ്പഹാനം. **പക്ഖന്ദനവോസ്സഗ്ഗോ**തി വിപസ്സനാക്ഖണേ തന്നിന്നഭാവേന, മഗ്ഗക്ഖണേ പന ആരമ്മണകരണേന നിബ്ബാനപക്ഖന്ദനം, തദുഭയമ്പി ഇമസ്മിം ലോകിയലോകുത്തരമിസ്സകേ അത്ഥവണ്ണനാനയേ വട്ടതി. തഥാ ഹി അയം സമ്മാദിട്ഠി യഥാവുത്തേന പകാരേന കിലേസേ ച പരിച്ചജതി, നിബ്ബാനഞ്ച പക്ഖന്ദതി.

വോസ്സഗ്ഗപരിണാമിന്തി ഇമിനാ പന സകലേന വചനേന വോസ്സഗ്ഗത്ഥം പരിണമന്തം പരിണതഞ്ച, പരിപച്ചന്തം പരിപക്കഞ്ചാതി ഇദം വുത്തം ഹോതി. അയഞ്ഹി അരിയമഗ്ഗഭാവനാനുയുത്തോ ഭിക്ഖു യഥാ സമ്മാദിട്ഠി കിലേസപരിച്ചാഗവോസ്സഗ്ഗത്ഥം നിബ്ബാനപക്ഖന്ദനവോസ്സഗ്ഗത്ഥഞ്ച പരിപച്ചതി, യഥാ ച പരിപക്കാ ഹോതി, തഥാ നം ഭാവേതീതി. ഏസ നയോ സേസമഗ്ഗങ്ഗേസു.

ആഗമ്മാതി ആരബ്ഭ സന്ധായ പടിച്ച. **ജാതിധമ്മാ**തി ജാതിസഭാവാ ജാതിപകതികാ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ സകലോ അരിയമഗ്ഗോപി കല്യാണമിത്തം നിസ്സായ ലബ്ഭതി, തസ്മാ. **ഹന്ദാ**തി വവസ്സഗ്ഗത്ഥേ നിപാതോ. **അപ്പമാദം പസംസന്തീ**തി അപ്പമാദം വണ്ണയന്തി, തസ്മാ അപ്പമാദോ കാതബ്ബോ. **അത്ഥാഭിസമയാ**തി അത്ഥപടിലാഭാ. അട്ഠമം.

൯. പഠമഅപുത്തകസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൦. നവമേ **ദിവാ ദിവസ്സാ**തി ദിവസസ്സ ദിവാ, മജ്ഝന്ഹികസമയേതി അത്ഥോ. **സാപതേയ്യ**ന്തി ധനം. **കോ പന വാദോ രൂപിയസ്സാ**തി

സുവണ്ണരജതതമ്ബലോഹകാളലോഹഫാലകച്ഛപകാദിഭേദസ്സ ഘനകതസ്സ ചേവ പരിഭോഗഭാജനാദിഭേദസ്സ ച രൂപിയഭണ്ഡസ്സ പന കോ വാദോ? “ഏത്തകം നാമാ”തി കാ പരിച്ഛേദകഥാതി അത്ഥോ. **കണാജക**ന്തി സകുണ്ഡകഭത്തം. **ബിലങ്ഗദുതിയ**ന്തി കഞ്ജികദുതിയം. **സാണ**ന്തി സാണവാകമയം . **തിപക്ഖവസന**ന്തി തീണി ഖണ്ഡാനി ദീസു ഠാനേസു സിബ്ബിത്വാ കതനിവാസനം.

അസപ്പുരിസോതി ലാമകപുരിസോ. **ഉദ്ധഗ്ഗിക**ന്തിആദീസു ഉപരൂപരിഭൂമീസു ഫലദാനവസേന ഉദ്ധം അഗ്ഗമസ്സാതി **ഉദ്ധഗ്ഗികാ**. സഗ്ഗസ്സ ഹിതാ തത്രുപപത്തിജനനതോതി **സോവഗ്ഗികാ**. നിബ്ബത്തട്ഠാനേസു സുഖോ വിപാകോ അസ്സാതി **സുഖവിപാകാ**. സുട്ഠു അഗ്ഗാനം ദിബ്ബവണ്ണാദീനം വിസേസാനം നിബ്ബത്തനതോ **സഗ്ഗസംവത്തനികാ**. ഏവരൂപം ദക്ഖിണദാനം ന പതിട്ഠാപേതീതി.

സാതോദകാതി മധുരോദകാ. **സേത്തോദകാ**തി വീചീനം ഭിന്നട്ഠാനേ ഉദകസ്സ സേതതായ സേതോദകാ. **സുപതിത്ഥാ**തി സുന്ദരതിത്ഥാ. **തം ജനോ**തി യേന ഉദകേന സാതോദകാ, തം ഉദകം ജനോ ഭാജനാനി പൂരേത്വാ നേവ ഹരേയ്യ. **ന യഥാപച്ചയം വാ കരേയ്യാ**തി, യം യം ഉദകേന ഉദകകിച്ചം കാതബ്ബം, തം തം ന കരേയ്യ. **തദപേയ്യമാന**ന്തി തം അപേയ്യമാനം. **കിച്ചകരോ ച ഹോതീ**തി അത്തനാ കത്തബ്ബകിച്ചകരോ ചേവ കുസലകിച്ചകരോ ച, ഭുഞ്ജതി ച, കമ്മന്തേ ച പയോജേതി, ദാനഞ്ച ദേതീതി അത്ഥോ. നവമം.

൧൦. ദുതിയഅപുത്തകസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൧. ദസമേ **പിണ്ഡപാതേന പടിപാദേസീ**തി പിണ്ഡപാതേന സദ്ധിം സംയോജേസി, പിണ്ഡപാതം അദാസീതി അത്ഥോ. **പക്കാമീ**തി കേനചിദേവ രാജുപട്ഠാനാദിനാ കിച്ചേന ഗതോ. **പച്ഛാ വിപ്പടിസാരീ അഹോസീ**തി സോ കിര അഞ്ഞേസുപി ദിവസേസു തം പച്ചേകസമ്ബുദ്ധം പസ്സതി, ദാതും പനസ്സ ചിത്തം ന ഉപ്പജ്ജതി. തസ്മിം പന ദിവസേ അയം പദുമവതിദേവിയാ തതിയപുത്തോ തഗ്ഗരസിഖീ പച്ചേകബുദ്ധോ ഗന്ധമാദനപബ്ബതേ ഫലസമാപത്തിസുഖേന വീതിനാമേത്വാ പുബ്ബണ്ഹസമയേ വുട്ഠായ അനോതത്തദഹേ മുഖം ധോവിത്വാ മനോസിലാതലേ നിവാസേത്വാ കായബന്ധനം ബന്ധിത്വാ പത്തചീവരമാദായ അഭിഞ്ഞാപാദകം ചതുത്ഥജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ ഇദ്ധിയാ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ നഗരദ്വാരേ ഓരുയ്ഹ ചീവരം പാരുപിത്വാ പത്തമാദായ നഗരവാസീനം ഘരദ്വാരേസു സഹസ്സഭണ്ഡികം ഠപേന്തോ വിയ പാസാദികേഹി അഭിക്കന്താദീഹി അനുപുബ്ബേന സേട്ഠിനോ ഘരദ്വാരം സമ്പത്തോ. തംദിവസഞ്ച സേട്ഠി പാതോവ ഉട്ഠായ പണീതഭോജനം ഭുഞ്ജിത്വാ, ഘരദ്വാരകോട്ഠകേ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ, ദന്തന്തരാനി സോധേന്തോ നിസിന്നോ ഹോതി. സോ പച്ചേകബുദ്ധം ദിസ്വാ, തംദിവസം പാതോ ഭുത്വാ നിസിന്നത്താ ദാനചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ, ഭരിയം പക്കോസാപേത്വാ, “ഇമസ്സ സമണസ്സ പിണ്ഡപാതം ദേഹീ”തി വത്വാ പക്കാമി.

സേട്ഠിഭരിയാ ചിന്തേസി - “മയാ ഏത്തകേന കാലേന ഇമസ്സ ‘ദേഥാ’തി വചനം ന സുതപുബ്ബം, ദാപേന്തോപി ച അജ്ജ ന യസ്സ വാ തസ്സ വാ ദാപേതി, വീതരാഗദോസമോഹസ്സ വന്തകിലേസസ്സ ഓഹിതഭാരസ്സ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ദാപേതി, യം വാ തം വാ അദത്വാ പണീതം പിണ്ഡപാതം

ദസ്സാമീ''തി, ഘരാ നിക്ഖമ്മ പച്ചേകബുദ്ധം പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ പത്തം ആദായ അന്തോനിവേസനേ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദാപേത്വാ സുപരിസുദ്ധേഹി സാലിതണ്ഡുലേഹി ഭത്തം സമ്പാദേത്വാ തദനുരൂപം ഖാദനീയം ബ്യഞ്ജനം സുപേയ്യഞ്ച സല്ലക്ഖേത്വാ പത്തം പൂരേത്വാ ബഹി ഗന്ധേഹി സമലങ്കരിത്വാ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ഹത്ഥേസു പതിട്ഠപേത്വാ വന്ദി. പച്ചേകബുദ്ധോ - ''അഞ്ഞേസമ്പി പച്ചേകബുദ്ധാനം സങ്ഗഹം കരിസ്സാമീ''തി അപരിഭുഞ്ജിത്വാവ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സോപി ഖോ സേട്ഠി ബാഹിരതോ ആഗച്ഛന്തോ പച്ചേകബുദ്ധം ദിസ്വാ മയം ''തുമ്ഹാകം പിണ്ഡപാതം ദേഥാ''തി വത്വാ പക്കന്താ, അപി വോ ലദ്ധോതി? ആമ, സേട്ഠി ലദ്ധോതി. ''പസ്സാമീ''തി ഗീവം ഉക്ഖിപിത്വാ ഓലോകേസി. അഥസ്സ പിണ്ഡപാതഗന്ധോ ഉട്ഠഹിത്വാ നാസാപുടം പഹരി. സോ ചിത്തം സംയമേതും അസക്കോന്തോ പച്ഛാ വിപ്പടിസാരീ ആഹോസീതി.

വരമേതന്തിആദി വിപ്പടിസാരസ്സ ഉപ്പന്നാകാരദസ്സനം. **ഭാതു ച പന ഏകപുത്തകം സാപതേയ്യസ്സ കാരണാ ജീവിതാ വോരോപേസീ**തി തദാ കിരസ്സ അവിഭത്തേയേവ കുടുമ്ബേ മാതാപിതരോ ച ജേട്ഠഭാതാ ച കാലമകംസു. സോ ഭാതുജായായ സദ്ധിംയേവ സംവാസം കപ്പേസി. ഭാതു പനസ്സ ഏകോ പുത്തോ ഹോതി, തം വീഥിയാ കീളന്തം മനുസ്സാ വദന്തി - ''അയം ദാസോ അയം ദാസീ ഇദം യാനം ഇദം ധനം തവ സന്തക''ന്തി. സോ തേസം കഥം ഗഹേത്വാ - ''അയം ദാസോ മയ്ഹം സന്തക''ന്തിആദീനി കഥേതി.

അഥസ്സ ചൂളപിതാ ചിന്തേസി - ''അയം ദാരകോ ഇദാനേവ ഏവം കഥേസി, മഹല്ലകകാലേ കുടുമ്ബം മജ്ഝേ ഭിന്ദാപേയ്യ, ഇദാനേവസ്സ കത്തബ്ബം കരിസ്സാമീ''തി ഏകദിവസം വാസിം ആദായ - ''ഏഹി പുത്ത, അരഞ്ഞം ഗച്ഛാമാ''തി തം അരഞ്ഞം നേത്വാ വിരവന്തം വിരവന്തം മാരേത്വാ ആവാടേ പക്ഖിപിത്വാ പംസുനാ പടിച്ഛാദേസി. ഇദം സന്ധായേതം വുത്തം. **സത്തക്ഖത്തു**ന്തി സത്തവാരേ. പുബ്ബപച്ഛിമചേതനാവസേന ചേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഏകപിണ്ഡപാതദാനസ്മിഞ്ഹി ഏകാവ ചേതനാ ദ്വേ പടിസന്ധിയോ ന ദേതി, പുബ്ബപച്ഛിമചേതനാഹി പനേസ സത്തക്ഖത്തും സഗ്ഗേ, സത്തക്ഖത്തും സേട്ഠികുലേ നിബ്ബത്തോ. **പുരാണ**ന്തി പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ ദിന്നപിണ്ഡപാതചേതനാകമ്മം.

പരിഗ്ഗഹന്തി പരിഗ്ഗഹിതവത്ഥു. **അനുജീവിനോ**തി ഏകം മഹാകുലം നിസ്സായ പണ്ണാസമ്പി സട്ഠിപി കുലാനി ജീവന്തി, തേ മനുസ്സേ സന്ധായേതം വുത്തം. **സബ്ബം നാദായ ഗന്തബ്ബ**ന്തി സബ്ബമേതം ന ആദിയിത്വാ ഗന്തബ്ബം. **സബ്ബം നിക്ഖിപ്പഗാമിന**ന്തി സബ്ബമേതം നിക്ഖിപ്പസഭാവം, പരിച്ചജിതബ്ബസഭാവമേവാതി അത്ഥോ. ദസമം.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

൩. തതിയവഗ്ഗോ

൧. പുഗ്ഗലസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൨. തതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ ''നീചേ കുലേ പച്ചാജാതോ''തിആദികേന തമേന യുത്തോതി **തമോ**. കായദുച്ചരിതാദീഹി പുന നിരയതമൂപഗമനതോ

തമപരായണോ. ഇതി ഉഭയേനപി ഖന്ധതമോവ കഥിതോ ഹോതി. ‘‘ഉച്ചേ കുലേ പച്ചാജാതോ’’തിആദികേന ജോതിനാ യുത്തതോ **ജോതി,** ആലോകീഭൂതോതി വുത്തം ഹോതി. കായസുചരിതാദീഹി പുന സഗ്ഗൂപപത്തിജോതിഭാവൂപഗമനതോ **ജോതിപരായണോ**. ഇമിനാ നയേന ഇതരേപി ദ്വേ വേദിതബ്ബാ.

വേനകുലേതി വിലീവകാരകുലേ. **നേസാദകുലേ**തി മിഗലുദ്ദകാദീനം കുലേ. **രഥകാരകുലേ**തി ചമ്മകാരകുലേ. **പുക്കുസകുലേ**തി പുപ്ഫഛഡ്ഡകകുലേ. **കസിരവുത്തികേ**തി ദുക്ഖവുത്തികേ. **ദുബ്ബണ്ണോ**തി പംസുപിസാചകോ വിയ ഝാമഖാണുവണ്ണോ. **ദുദ്ദസികോ**തി വിജാതമാതുയാപി അമനാപദസ്സനോ . **ഓകോടിമകോ**തി ലകുണ്ഡകോ. **കാണോ**തി ഏകക്ഖികാണോ വാ ഉഭയക്ഖികാണോ വാ. **കുണീ**തി ഏകഹത്ഥകുണീ വാ ഉഭയഹത്ഥകുണീ വാ. **ഖഞ്ജോ**തി ഏകപാദഖഞ്ജോ വാ ഉഭയപാദഖഞ്ജോ വാ. **പക്ഖഹതോ**തി ഹതപക്ഖോ പീഠസപ്പീ. **പദീപേയ്യസ്സാ**തി തേലകപല്ലകാദിനോ പദീപഉപകരണസ്സ. **ഏവം ഖോ, മഹാരാജാ**തി ഏത്ഥ ഏകോ പുഗ്ഗലോ ബഹിദ്ധാ ആലോകം അദിസ്വാ മാതുകുച്ഛിസ്മിംയേവ കാലം കത്വാ അപായേസു നിബ്ബത്തന്തോ സകലം കപ്പമ്പി സംസരതി, സോപി തമോതമപരായണോവ. സോ പന കുഹകപുഗ്ഗലോ ഭവേയ്യ. കുഹകസ്സ ഹി ഏവരൂപാ നിബ്ബത്തി ഹോതീതി വുത്തം.

ഏത്ഥ ച ‘‘നീചേ കുലേ പച്ചാജാതോ ഹോതി ചണ്ഡാലകുലേ വാ’’തിആദീഹി ആഗമനവിപത്തി ചേവ പുബ്ബുപ്പന്നപച്ചയവിപത്തി ച ദസ്സിതാ. **ദലിദ്ദേ**തിആദീഹി പവത്തപച്ചയവിപത്തി. **കസിരവുത്തികേ**തിആദീഹി ആജീവുപായവിപത്തി. **ദുബ്ബണ്ണോ**തിആദീഹി അത്തഭാവവിപത്തി. **ബവ്ഹാബാധോ**തിആദീഹി ദുക്ഖകാരണസമായോഗോ. **ന ലാഭീ**തിആദീഹി സുഖകാരണവിപത്തി ചേവ ഉപഭോഗവിപത്തി ച. **കായേന ദുച്ചരിത**ന്തിആദീഹി തമപരായണഭാവസ്സ കാരണസമായോഗോ. **കായസ്സ ഭേദാ**തിആദീഹി സമ്പരായികതമൂപഗമോ. സുക്കപക്ഖോ വുത്തപടിപക്ഖനയേന വേദിതബ്ബോ.

അക്കോസതീതി ദസഹി അക്കോസവത്ഥൂഹി അക്കോസതി. **പരിഭാസതീ**തി, ‘‘കസ്മാ തിട്ഠഥ? കിം തുമ്ഹേഹി അമ്ഹാകം കസികമ്മാദീനി കതാനീ’’തിആദീഹി? പരിഭവവചനേഹി പരിഭാസതി. **രോസകോ**തി ഘട്ടകോ. **അബ്യഗ്ഗമനസോ**തി ഏകഗ്ഗചിത്തോ. പഠമം.

൨. അയ്യികാസുത്തവണ്ണനാ

൱൩൩. ദുതിയേ **ജിണ്ണാ**തി ജരാജിണ്ണാ. **വുഡ്ഢാ**തി വയോവുഡ്ഢാ. **മഹല്ലികാ**തി ജാതിമഹല്ലികാ. **അദ്ധഗതാ**തി അദ്ധം ചിരകാലം അതിക്കന്താ. **വയോഅനുപ്പത്താ**തി പച്ഛിമവയം സമ്പത്താ. **പിയാ മനാപാ**തി രഞ്ഞോ കിര മാതരി മതായ അയ്യികാ മാതുട്ഠാനേ ഠത്വാ പടിജഗ്ഗി, തേനസ്സ അയ്യികായ ബലവപേമം ഉപ്പജ്ജി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **ഹത്ഥിരതനേനാ**തി സതസഹസ്സഗ്ഘനകോ ഹത്ഥീ സതസഹസ്സഗ്ഘനകേന അലങ്കാരേന അലങ്കതോ ഹത്ഥിരതനം നാമ. **അസ്സരതനേപി** ഏസേവ നയോ. **ഗാമവരോപി** സതസഹസ്സുട്ഠാനകഗാമോവ. **സബ്ബാനി താനി ഭേദനധമ്മാനീ**തി തേസു ഹി കിഞ്ചി കരിയമാനമേവ ഭിജ്ജതി, കിഞ്ചി കതപരിയോസിതം ചക്കതോ

അനപനീതമേവ, കിഞ്ചി അപനേത്വാ ഭൂമിയം ഠപിതമത്തം, കിഞ്ചി തതോ പരം, ഏവമേവ സത്തേസുപി കോചി പടിസന്ധിം ഗഹേത്വാ മരതി, കോചി മൂള്ഹഗബ്ഭായ മാതരി മാതുകുച്ഛിതോ അനിക്ഖന്തോവ, കോചി നിക്ഖന്തമത്തോ, കോചി തതോ പരന്തി. തസ്മാ ഏവമാഹ. ദുതിയം.

൧൩൪. തതിയേ സബ്ബം ഉത്താനമേവ. തതിയം.

൪. ഇസ്സത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൫. ചതുത്ഥസ്സ അട്ഠുപ്പത്തികോ നിക്ഖേപോ. ഭഗവതോ കിര പഠമബോധിയം മഹാലാഭസക്കാരോ ഉദപാദി ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച. തിത്ഥിയാ ഹതലാഭസക്കാരാ ഹുത്വാ കുലേസു ഏവം കഥേന്താ വിചരന്തി - ‘‘സമണോ ഗോതമോ ഏവമാഹ, ‘മയ്ഹമേവ ദാനം ദാതബ്ബം, ന അഞ്ഞേസം ദാനം ദാതബ്ബം. മയ്ഹമേവ സാവകാനം ദാനം ദാതബ്ബം, ന അഞ്ഞേസം സാവകാനം ദാനം ദാതബ്ബം. മയ്ഹമേവ ദിന്നം മഹപ്ഫലം, ന അഞ്ഞേസം ദിന്നം മഹപ്ഫലം. മയ്ഹമേവ സാവകാനം ദിന്നം മഹപ്ഫലം, ന അഞ്ഞേസം സാവകാനം ദിന്നം മഹപ്ഫല’ന്തി. യുത്തം നു ഖോ സയമ്പി ഭിക്ഖാചാരനിസ്സിതേന പരേസം ഭിക്ഖാചാരനിസ്സിതാനം ചതുന്നം പച്ചയാനം അന്തരായം കാതും, അയുത്തം കരോതി അനനുച്ഛവിക’’ന്തി. സാ കഥാ പത്ഥരമാനാ രാജകുലം സമ്പത്താ. രാജാ സുത്വാ ചിന്തേസി - ‘‘അട്ഠാനമേതം യം തഥാഗതോ പരേസം ലാഭന്തരായം കരേയ്യ. ഏതേ തഥാഗതസ്സ അലാഭായ അയസായ പരിസക്കന്തി. സചാഹം ഇധേവ ഠത്വാ ‘മാ ഏവം അവോചുത്ഥ, ന സത്ഥാ ഏവം കഥേതീ’തി വദേയ്യം, ഏവം സാ കഥാ നിജ്ഝത്തിം ന ഗച്ഛേയ്യ, ഇമസ്സ മഹാജനസ്സ സന്നിപതിതകാലേയേവ നം നിജ്ഝാപേസ്സാമീ’’തി ഏകം ഛണദിവസം ആഗമേന്തോ തുണ്ഹീ അഹോസി.

അപരേന സമയേന മഹാഛണേ സമ്പത്തേ ‘‘അയം ഇമസ്സ കാലോ’’തി നഗരേ ഭേരിം ചരാപേസി - ‘‘സദ്ധാ വാ അസ്സദ്ധാ വാ സമ്മാദിട്ഠികാ വാ മിച്ഛാദിട്ഠികാ വാ ഗേഹരക്ഖകേ ദാരകേ വാ മാതുഗാമേ വാ ഠപേത്വാ അവസേസാ യേ വിഹാരം നാഗച്ഛന്തി, പഞ്ചാസം ദണ്ഡോ’’തി. സയമ്പി പാതോവ ന്ഹത്വാ കതപാതരാസോ സബ്ബാഭരണപടിമണ്ഡിതോ മഹതാ ബലകായേന സദ്ധിം വിഹാരം അഗമാസി. ഗച്ഛന്തോ ച ചിന്തേസി - ‘‘ഭഗവാ തുമ്ഹേ കിര ഏവം വദഥ ‘മയ്ഹമേവ ദാനം ദാതബ്ബം…പേ॰… ന അഞ്ഞേസം സാവകാനം ദിന്നം മഹപ്ഫല’ന്തി ഏവം പുച്ഛിതും അയുത്തം, പഞ്ഹമേവ പുച്ഛിസ്സാമി, പഞ്ഹം കഥേന്തോ ച മേ ഭഗവാ അവസാനേ തിത്ഥിയാനം വാദം ഭഞ്ജിസ്സതീ’’തി. സോ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തോ **കത്ഥ നു ഖോ, ഭന്തേ, ദാനം ദാതബ്ബ**ന്തി ആഹ. **യത്ഥാ**തി യസ്മിം പുഗ്ഗലേ ചിത്തം പസീദതി, തസ്മിം ദാതബ്ബം, തസ്സ വാ ദാതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

ഏവം വുത്തേ രാജാ യേഹി മനുസ്സേഹി തിത്ഥിയാനം വചനം ആരോചിതം, തേ ഓലോകേസി. തേ രഞ്ഞാ ഓലോകിതമത്താവ മങ്കുഭൂതാ അധോമുഖാ പാദങ്ഗുട്ഠകേന ഭൂമിം ലേഖമാനാ അട്ഠംസു. രാജാ - ‘‘ഏകപദേനേവ, ഭന്തേ, ഹതാ തിത്ഥിയാ’’തി മഹാജനം സാവേന്തോ മഹാസദ്ദേന അഭാസി. ഏവഞ്ച പന ഭാസിത്വാ - ‘‘ഭഗവാ ചിത്തം നാമ നിഗണ്ഠാചേലകപരിബ്ബാജകാദീസു യത്ഥ കത്ഥചി പസീദതി , കത്ഥ പന, ഭന്തേ, ദിന്നം മഹപ്ഫല’’ന്തി പുച്ഛി. **അഞ്ഞം ഖോ ഏത**ന്തി, ‘‘മഹാരാജ, അഞ്ഞം തയാ

പഠമം പുച്ഛിതം, അഞ്ഞം പച്ഛാ, സല്ലക്ഖേഹി ഏതം, പഞ്ഹാകഥനം പന മയ്ഹം ഭാരോ''തി വത്വാ **സീലവതോ ഖോതി**ആദിമാഹ. തത്ഥ **ഇധ ത്യസ്സാതി** ഇധ തേ അസ്സ. **സമുപബ്യൂള്ഹോ**തി രാസിഭൂതോ. **അസിക്ഖിതോ**തി ധനുസിപ്പേ അസിക്ഖിതോ. **അകതഹത്ഥോ**തി മുട്ഠിബന്ധാദിവസേന അസമ്പാദിതഹത്ഥോ. **അകതയോഗ്ഗോ**തി തിണപുഞ്ജമത്തികാപുഞ്ജാദീസു അകതപരിചയോ. **അകതൂപാസനോ**തി രാജരാജമഹാമത്താനം അദസ്സിതസരക്ഖേപോ. **ഛമ്ഭീ**തി പവേധിതകായോ.

കാമച്ഛന്ദോ പഹീനോതിആദീസു അരഹത്തമഗ്ഗേന കാമച്ഛന്ദോ പഹീനോ ഹോതി, അനാഗാമിമഗ്ഗേന ബ്യാപാദോ , അരഹത്തമഗ്ഗേനേവ ഥിനമിദ്ധം, തഥാ ഉദ്ധച്ചം, തതിയേനേവ കുക്കുച്ചം, പഠമമഗ്ഗേന വിചികിച്ഛാ പഹീനാ ഹോതി. **അസേക്ഖേന സീലക്ഖന്ധേനാ**തി അസേക്ഖസ്സ സീലക്ഖന്ധോ അസേക്ഖോ സീലക്ഖന്ധോ നാമ. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. ഏത്ഥ ച പുരിമേഹി ചതൂഹി പദേഹി ലോകിയലോകുത്തരസീലസമാധിപഞ്ഞാവിമുത്തിയോ കഥിതാ. വിമുത്തിഞാണദസ്സനം പച്ചവേക്ഖണഞാണം ഹോതി, തം ലോകിയമേവ.

ഇസ്സത്തന്തി ഉസുസിപ്പം. **ബലവീരിയ**ന്തി ഏത്ഥ ബലം നാമ വായോധാതു, **വീരിയം** കായികചേതസികവീരിയമേവ. **ഭരേ**തി ഭരേയ്യ. **നാസൂരം ജാതിപച്ചയാ**തി, ''അയം ജാതിസമ്പന്നോ''തി ഏവം ജാതികാരണാ അസൂരം ന ഭരേയ്യ.

ഖന്തിസോരച്ചന്തി ഏത്ഥ **ഖന്തീ**തി അധിവാസനഖന്തി, **സോരച്ച**ന്തി അരഹത്തം. **ധമ്മാ**തി ഏതേ ദ്വേ ധമ്മാ. **അസ്സമേ**തി ആവസഥേ. **വിവനേ**തി അരഞ്ഞട്ഠാനേ, നിരുദകേ അരഞ്ഞേ ചതുരസ്സപോക്ഖരണിആദീനി കാരയേതി അത്ഥോ. **ദുഗ്ഗേ**തി വിസമട്ഠാനേ. **സങ്കമനാനീ**തി പണ്ണാസഹത്ഥസട്ഠിഹത്ഥാനി സമോകിണ്ണപരിസുദ്ധവാലികാനി സങ്കമനാനി കരേയ്യ.

ഇദാനി ഏതേസു അരഞ്ഞസേനാസനേസു വസന്താനം ഭിക്ഖൂനം ഭിക്ഖാചാരവത്തം ആചിക്ഖന്തോ **അന്നം പാന**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സേനാസനാനീ**തി മഞ്ചപീഠാദീനി. **വിപ്പസന്നേനാ**തി ഖീണാസവസ്സ ദേന്തോപി സകങ്ഖേന കിലേസമലിനേന ചിത്തേന അദത്വാ വിപ്പസന്നേനേവ ചിത്തേന ദദേയ്യ. **ഥനയ**ന്തി ഗജ്ജന്തോ. **സതക്കകൂ**തി സതസിഖരോ, അനേകകൂടോതി അത്ഥോ. **അഭിസങ്ഖച്ചാ**തി അഭിസങ്ഖരിത്വാ സമോധാനേത്വാ രാസിം കത്വാ.

ആമോദമാനോതി തുട്ഠമാനസോ ഹുത്വാ. **പകിരേതീ**തി ദാനഗ്ഗേ വിചിരതി, പകിരന്തോ വിയ വാ ദാനം ദേതി. **പുഞ്ഞധാരാ**തി അനേകദാനചേതനാമയാ പുഞ്ഞധാരാ. **ദാതാരം അഭിവസ്സതീ**തി യഥാ ആകാസേ സമുട്ഠിതമേഘതോ നിക്ഖന്താ ഉദകധാരാ പഥവിം സിനേഹയന്തീ തേമേന്തീ കിലേദയന്തീ അഭിവസ്സതി, ഏവമേവ അയമ്പി ദായകസ്സ അബ്ഭന്തരേ ഉപ്പന്നാ പുഞ്ഞധാരാ തമേവ ദാതാരം അന്തോ സിനേഹേതി പൂരേതി അഭിസന്ദേതി. തേന വുത്തം ''ദാതാരം അഭിവസ്സതീ''തി. ചതുത്ഥം.

൫. പബ്ബതൂപമസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൬. പഞ്ചമേ **മുദ്ധാവസിത്താന**ന്തി ഖത്തിയാഭിസേകേന മുദ്ധനി അവസിത്താനം കതാഭിസേകാനം. **കാമഗേധപരിയുട്ഠിതാന**ന്തി കാമേസു

ഗേധേന പരിയുട്ഠിതാനം അഭിഭൂതാനം. **ജനപദത്ഥാവരിയപ്പത്താന**ന്തി ജനപദേ ഥിരഭാവപ്പത്താനം. **രാജകരണീയാനീ**തി രാജകമ്മാനി രാജൂഹി കത്തബ്ബകിച്ചാനി. **തേസു ഖ്വാഹ**ന്തി തേസു അഹം. **ഉസ്സുക്കമാപന്നോ**തി ബ്യാപാരം ആപന്നോ. ഏസ കിര രാജാ ദിവസസ്സ തിക്ഖത്തും ഭഗവതോ ഉപട്ഠാനം ഗച്ഛതി, അന്തരാഗമനാനി ബഹൂനിപി ഹോന്തി. തസ്സ നിബദ്ധം ഗച്ഛതോ ബലകായോ മഹാപി ഹോതി അപ്പോപി. അഥേകദിവസം പഞ്ചസതാ ചോരാ ചിന്തയിംസു - ''അയം രാജാ അവേലായ അപ്പേന ബലേന സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ഉപട്ഠാനം ഗച്ഛതി, അന്തരാമഗ്ഗേ നം ഗഹേത്വാ രജ്ജം ഗണ്ഹിസ്സാമാ''തി. തേ അന്ധവനേ നിലീയിംസു. രാജാനോ ച നാമ മഹാപുഞ്ഞാ ഹോന്തി. അഥ തേസംയേവ അബ്ഭന്തരതോ ഏകോ പുരിസോ നിക്ഖമിത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസി. രാജാ മഹന്തം ബലകായം ആദായ അന്ധവനം പരിവാരേത്വാ തേ സബ്ബേ ഗഹേത്വാ അന്ധവനതോ യാവ നഗരദ്വാരാ മഗ്ഗസ്സ ഉഭോസു പസ്സേസു യഥാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ചക്ഖുനാ ചക്ഖും ഉപനിബന്ധിത്വാ ഓലോകേന്തി, ഏവം ആസന്നാനി സൂലാനി രോപാപേത്വാ സൂലേസു ഉത്താസേസി. ഇദം സന്ധായ ഏവമാഹ.

അഥ സത്ഥാ ചിന്തേസി - ''സചാഹം വക്ഖാമി, 'മഹാരാജ, മാദിസേ നാമ സമ്മാസമ്ബുദ്ധേ ധുരവിഹാരേ വസന്തേ തയാ ഏവരൂപം ദാരുണം കമ്മം കതം, അയുത്തം തേ കത'ന്തി, അഥായം രാജാ മങ്കു ഹുത്വാ സന്ഥമ്ഭിതും ന സക്കുണേയ്യ, പരിയായേന ധമ്മം കഥേന്തസ്സേവ മേ സല്ലക്ഖേസ്സതീ''തി ധമ്മദേസനം ആരഭന്തോ **തം കിം മഞ്ഞസീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സദ്ധായികോ**തി സദ്ധാതബ്ബോ, യസ്സ ത്വം വചനം സദ്ദഹസീതി അത്ഥോ. **പച്ചയികോ**തി തസ്സേവ വേവചനം, യസ്സ വചനം പത്തിയായസീതി അത്ഥോ. **അബ്ഭസമ**ന്തി ആകാസസമം. **നിപ്പോഥേന്തോ ആഗച്ഛതീ**തി പഥവിതലതോ യാവ അകനിട്ഠബ്രഹ്മലോകാ സബ്ബേ സത്തേ സണ്ഹകരണീയം തിണചുണ്ണം വിയ കരോന്തോ പിസന്തോ ആഗച്ഛതി.

അഞ്ഞത്ര ധമ്മചരിയായാതി ഠപേത്വാ ധമ്മചരിയം അഞ്ഞം കാതബ്ബം നത്ഥി, ദസകുസലകമ്മപഥസങ്ഖാതാ ധമ്മചരിയാവ കത്തബ്ബാ, ഭന്തേതി - **സമചരിയാ**ദീനി തസ്സേവ വേവചനാനി. **ആരോചേമീ**തി ആചിക്ഖാമി. **പടിവേദയാമീ**തി ജാനാപേമി. **അധിവത്തതീ**തി അജ്ഝോത്ഥരതി. **ഹത്ഥിയുദ്ധാനീ**തി നാളാഗിരിസദിസേ ഹേമകപ്പനേ നാഗേ അഭിരുയ്ഹ യുജ്ഝിതബ്ബയുദ്ധാനി. **ഗതീ**തി നിപ്ഫത്തി. **വിസയോ**തി ഓകാസോ, സമത്ഥഭാവോ വാ. ന ഹി സക്കാ തേഹി ജരാമരണം പടിബാഹിതും . **മന്തിനോ മഹാമത്താ**തി മന്തസമ്പന്നാ മഹോസധവിധുരപണ്ഡിതാദിസദിസാ മഹാഅമച്ചാ. **ഭൂമിഗത**ന്തി മഹാലോഹകുമ്ഭിയോ പൂരേത്വാ ഭൂമിയം ഠപിതം. **വേഹാസട്ഠ**ന്തി ചമ്മപസിബ്ബകേ പൂരേത്വാ തുലാസങ്ഘാടാദീസു ലഗ്ഗേത്വാ ചേവ നിയ്യുഹാദീസു ച പൂരേത്വാ ഠപിതം. **ഉപലാപേതു**ന്തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഭിന്ദിതും. യഥാ ദ്വേ ജനാ ഏകേന മഗ്ഗേന ന ഗച്ഛന്തി ഏവം കാതും.

നഭം ആഹച്ചാതി ആകാസം പൂരേത്വാ. **ഏവം ജരാ ച മച്ചു ചാ**തി ഇധ ദ്വേയേവ പബ്ബതാ ഗഹിതാ, രാജോവാദേ പന ''ജരാ ആഗച്ഛതി സബ്ബയോബ്ബനം വിലുമ്പമാനാ''തി ഏവം ജരാ മരണം ബ്യാധി വിപത്തീതി ചത്താരോപേതേ ആഗതാവ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ഹത്ഥിയുദ്ധാദീഹി ജരാമരണം ജിനിതും ന സക്കാ, തസ്മാ. **സദ്ധം നിവേസയേ**തി സദ്ധം നിവേസേയ്യ, പതിട്ഠാപേയ്യാതി. പഞ്ചമം.

തതിയോ വഗ്ഗോ.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

കോസലസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. മാരസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. തപോകമ്മസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൭. മാരസംയുത്തസ്സ പഠമേ **ഉരുവേലായം വിഹരതീ**തി പടിവിദ്ധസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണോ ഉരുവേലഗാമം ഉപനിസ്സായ വിഹരതി. **പഠമാഭിസമ്ബുദ്ധോ**തി അഭിസമ്ബുദ്ധോ ഹുത്വാ പഠമം അന്തോസത്താഹസ്മിംയേവ. **ദുക്കരകാരികായാ**തി ഛബ്ബസ്സാനി കതായ ദുക്കരകാരികായ. **മാരോ പാപിമാ**തി അത്തനോ വിസയം അതിക്കമിതും പടിപന്നേ സത്തേ മാരേതീതി **മാരോ**. പാപേ നിയോജേതി, സയം വാ പാപേ നിയുത്തോതി **പാപിമാ**. അഞ്ഞാനിപിസ്സ കണ്ഹോ, അധിപതി, വസവത്തീ, അന്തകോ, നമുചി, പമത്തബന്ധൂതിആദീനി ബഹൂനി നാമാനി, ഇധ പന നാമദ്വയമേവ ഗഹിതം. **ഉപസങ്കമീ**തി - ''അയം സമണോ ഗോതമോ 'മുത്തോസ്മീ'തി മഞ്ഞതി, അമുത്തഭാവമസ്സ കഥേസ്സാമീ''തി ചിന്തേത്വാ ഉപസങ്കമി.

തപോകമ്മാ അപക്കമ്മാതി തപോകമ്മതോ അപക്കമിത്വാ. **അപരദ്ധോ**തി ''ദൂരേ ത്വം സുദ്ധിമഗ്ഗാ''തി വദതി. **അമരം തപ**ന്തി അമരതപം അമരഭാവത്ഥായ കതം ലൂഖതപം, അത്തകിലമഥാനുയോഗോ. **സബ്ബാനത്ഥാവഹം ഹോതീ**തി, ''സബ്ബം തപം മയ്ഹം അത്ഥാവഹം ന ഭവതീ''തി ഞത്വാ. **ഫിയാരിത്തംവ ധമ്മനീ**തി അരഞ്ഞേ ഥലേ ഫിയാരിത്തം വിയ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ അരഞ്ഞേ ഥലേ നാവം ഠപേത്വാ ഭണ്ഡസ്സ പൂരേത്വാ മഹാജനാ അഭിരൂഹിത്വാ ഫിയാരിത്തം ഗഹേത്വാ സംകഡ്ഢേയ്യും ചേവ ഉപ്പീലേയ്യും ച, സോ മഹാജനസ്സ വായാമോ ഏകങ്ഗുലദ്വങ്ഗുലമത്തമ്പി നാവായ ഗമനം അസാധേന്തോ നിരത്ഥകോ ഭവേയ്യ ന അനത്ഥാവഹോ, ഏവമേവ അഹം 'സബ്ബം അമരം തപം അനത്ഥാവഹം ഹോതീ'തി ഞത്വാ വിസ്സജ്ജേസിന്തി.

ഇദാനി തം അമരം തപം പഹായ യേന മഗ്ഗേന ബുദ്ധോ ജാതോ, തം ദസ്സേന്തോ **സീല**ന്തിആദിമാഹ . തത്ഥ **സീല**ന്തി വചനേന സമ്മാവാചാകമ്മന്താജീവാ ഗഹിതാ, **സമാധിനാ** സമ്മാവായാമസതിസമാധയോ, **പഞ്ഞായ** സമ്മാദിട്ഠിസങ്കപ്പാ. **മഗ്ഗം ബോധായ ഭാവയ**ന്തി ഇമം അട്ഠങ്ഗികമേവ അരിയമഗ്ഗം ബോധത്ഥായ ഭാവയന്തോ. ഏത്ഥ ച **ബോധായാ**തി മഗ്ഗത്ഥായ. യഥാ ഹി യാഗുത്ഥായ യാഗുമേവ പചന്തി, പൂവത്ഥായ പൂവമേവ പചന്തി, ന അഞ്ഞം കിഞ്ചി കരോന്തി, ഏവം മഗ്ഗമേവ മഗ്ഗത്ഥായ ഭാവേതി. തേനാഹ ''മഗ്ഗം ബോധായ ഭാവയ''ന്തി. **പരമം സുദ്ധി**ന്തി അരഹത്തം. **നിഹതോ**തി ത്വം മയാ നിഹതോ പരാജിതോ. പഠമം.

൨. ഹത്ഥിരാജവണ്ണസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൮. ദുതിയേ **രത്തന്ധകാരതിമിസായ**ന്തി രത്തിം അന്ധഭാവകാരകേ മഹാതമേ ചതുരങ്ഗേ തമസി. **അബ്ഭോകാസേ നിസിന്നോ ഹോതീ**തി ഗന്ധകുടിതോ നിക്ഖമിത്വാ ചങ്കമനകോടിയം പാസാണഫലകേ മഹാചീവരം സീസേ ഠപേത്വാ പധാനം പരിഗ്ഗണ്ഹമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി.

നനു ച തഥാഗതസ്സ അഭാവിതോ വാ മഗ്ഗോ, അപ്പഹീനാ വാ കിലേസാ, അപ്പടിവിദ്ധം വാ അകുപ്പം, അസച്ഛികതോ വാ നിരോധോ നത്ഥി, കസ്മാ ഏവമകാസീതി? അനാഗതേ കുലപുത്താനം അങ്കുസത്ഥം. “അനാഗതേ ഹി കുലപുത്താ മയാ ഗതമഗ്ഗം ആവജ്ജിത്വാ അബ്ഭോകാസവാസം വസിതബ്ബം മഞ്ഞമാനാ പധാനകമ്മം കരിസ്സന്തീ”തി സമ്പസ്സമാനോ സത്ഥാ ഏവമകാസി. **മഹാ**തി മഹന്തോ. **അരിട്ഠകോ**തി കാളകോ. **മണീ**തി പാസാണോ. **ഏവമസ്സ സീസം ഹോതീ**തി ഏവരൂപം തസ്സ കാളവണ്ണം കൂടാഗാരപ്പമാണം മഹാപാസാണസദിസം സീസം ഹോതി.

സുഭാസുഭന്തി ദീഘമദ്ധാനം സംസരന്തോ സുന്ദരാസുന്ദരം വണ്ണം കത്വാ ആഗതോസീതി വദതി. അഥ വാ **സംസര**ന്തി സംസരന്തോ ആഗച്ഛന്തോ. **ദീഘമദ്ധാന**ന്തി വസവത്തിട്ഠാനതോ യാവ ഉരുവേലായ ദീഘമഗ്ഗം, പുരേ ബോധായ വാ ഛബ്ബസ്സാനി ദുക്കരകാരികസമയസങ്ഖാതം ദീഘകാലം. **വണ്ണം കത്വാ സുഭാസുഭ**ന്തി സുന്ദരഞ്ച അസുന്ദരഞ്ച നാനപ്പകാരം വണ്ണം കത്വാ അനേകവാരം മമ സന്തികം ആഗതോസീതി അത്ഥോ. സോ കിര വണ്ണോ നാമ നത്ഥി, യേന വണ്ണേന മാരോ വിഭിംസകത്ഥായ ഭഗവതോ സന്തികം ന ആഗതപുബ്ബോ. തേന തം ഭഗവാ ഏവമാഹ. **അലം തേ തേനാ**തി അലം തുയ്ഹം ഏതേന മാരവിഭിംസാകാരദസ്സനബ്യാപാരേന. ദുതിയം.

൩. സുഭസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൯. തതിയേ **സുസംവുതാ**തി സുപിഹിതാ. **ന തേ മാരവസാനുഗാ**തി, മാര, തേ തുയ്ഹം വസാനുഗാ ന ഹോന്തി. **ന തേ മാരസ്സ ബദ്ധഗൂ**തി തേ തുയ്ഹം മാരസ്സ ബദ്ധചരാ സിസ്സാ അന്തേവാസികാ ന ഹോന്തി. തതിയം.

൪. പഠമമാരപാസസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൦. ചതുത്ഥേ **യോനിസോ മനസികാരാ**തി ഉപായമനസികാരേന. **യോനിസോ സമ്മപ്പധാനാ**തി ഉപായവീരിയേന കാരണവീരിയേന. **വിമുത്തീ**തി അരഹത്തഫലവിമുത്തി. **അജ്ഝഭാസീ**തി “അയം അത്തനാ വീരിയം കത്വാ അരഹത്തം പത്വാപി ന തുസ്സതി, ഇദാനി അഞ്ഞേസമ്പി ‘പാപുണാഥാ’തി ഉസ്സാഹം കരോതി, പടിബാഹേസ്സാമി ന”ന്തി ചിന്തേത്വാ അഭാസി.

മാരപാസേനാതി കിലേസപാസേന. **യേ ദിബ്ബാ യേ ച മാനുസാ**തി യേ ദിബ്ബാ കാമഗുണസങ്ഖാതാ മാനുസാ കാമഗുണസങ്ഖാതാ ച മാരപാസാ നാമ അത്ഥി, സബ്ബേഹി തേഹി ത്വം ബദ്ധോതി വദതി. **മാരബന്ധനബദ്ധോ**തി മാരബന്ധനേന ബദ്ധോ, മാരബന്ധനേ വാ ബദ്ധോ. **ന മേ സമണ മോക്ഖസീ**തി സമണ ത്വം മമ വിസയതോ ന മുച്ചിസ്സസി. ചതുത്ഥം.

൫. ദുതിയമാരപാസസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൧. പഞ്ചമേ **മുത്താഹ**ന്തി മുത്തോ അഹം. പുരിമം സുത്തം അന്തോവസ്സേ വുത്തം, ഇദം പന പവാരേത്വാ വുട്ഠവസ്സകാലേ. **ചാരിക**ന്തി അനുപുബ്ബഗമനചാരികം. (പവാരേത്വാ) ദിവസേ ദിവസേ യോജനപരമം ഗച്ഛന്താ ചരഥാതി വദതി. **മാ ഏകേന ദ്വേ**തി ഏകമഗ്ഗേന ദ്വേ ജനാ മാ

അഗമിത്ഥ. ഏവഞ്ഹി ഗതേസു ഏകസ്മിം ധമ്മം ദേസേന്തേ, ഏകേന തുണ്ഹീഭൂതേന ഠാതബ്ബം ഹോതി. തസ്മാ ഏവമാഹ.

ആദികല്യാണന്തി ആദിമ്ഹി കല്യാണം സുന്ദരം ഭദ്ദകം. തഥാ മജ്ഝപരിയോസാനേസു. ആദിമജ്ഝപരിയോസാനഞ്ച നാമേതം സാസനസ്സ ച ദേസനായ ച വസേന ദുവിധം. തത്ഥ സാസനസ്സ സീലം ആദി, സമഥവിപസ്സനാമഗ്ഗാ മജ്ഝം, ഫലനിബ്ബാനാനി പരിയോസാനം. സീലസമാധയോ വാ ആദി , വിപസ്സനാമഗ്ഗാ മജ്ഝം, ഫലനിബ്ബാനാനി പരിയോസാനം. സീലസമാധിവിപസ്സനാ വാ ആദി, മഗ്ഗോ മജ്ഝം, ഫലനിബ്ബാനാനി പരിയോസാനം. ദേസനായ പന ചതുപ്പദികായ ഗാഥായ താവ പഠമപാദോ ആദി, ദുതിയതതിയാ മജ്ഝം, ചതുത്ഥോ പരിയോസാനം. പഞ്ചപദഛപ്പദാനം പഠമപാദോ ആദി, അവസാനപാദോ പരിയോസാനം, അവസേസാ മജ്ഝം. ഏകാനുസന്ധികസുത്തസ്സ നിദാനം ആദി, ''ഇദമവോചാ''തി പരിയോസാനം, സേസം മജ്ഝം. അനേകാനുസന്ധികസ്സ മജ്ഝേ ബഹൂപി അനുസന്ധി മജ്ഝമേവ, നിദാനം ആദി, ''ഇദമവോചാ''തി പരിയോസാനം.

സാത്ഥന്തി സാത്ഥകം കത്വാ ദേസേഥ. **സബ്യഞ്ജന**ന്തി ബ്യഞ്ജനേഹി ചേവ പദേഹി ച പരിപൂരം കത്വാ ദേസേഥ. **കേവലപരിപുണ്ണ**ന്തി സകലപരിപുണ്ണം. **പരിസുദ്ധ**ന്തി നിരുപക്കിലേസം. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹം സാസനബ്രഹ്മചരിയം. **പകാസേഥാ**തി ആവികരോഥ.

അപ്പരജക്ഖജാതികാതി പഞ്ഞാചക്ഖുമ്ഹി അപ്പകിലേസരജസഭാവാ, ദുകൂലസാണിയാ പടിച്ഛന്നാ വിയ ചതുപ്പദികഗാഥാപരിയോസാനേ അരഹത്തം പത്തും സമത്ഥാ സന്തീതി അത്ഥോ. **അസ്സവനതാ**തി അസ്സവനതായ. **പരിഹായന്തീ**തി അലാഭപരിഹാനിയാ ധമ്മതോ പരിഹായന്തി. **സേനാനിഗമോ**തി പഠമകപ്പികാനം സേനായ നിവിട്ഠോകാസേ പതിട്ഠിതഗാമോ, സുജാതായ വാ പിതു സേനാനീ നാമ നിഗമോ. **തേനുപസങ്കമിസ്സാമീ**തി നാഹം തുമ്ഹേ ഉയ്യോജേത്വാ പരിവേണാദീനി കാരേത്വാ ഉപട്ഠാകാദീഹി പരിചരിയമാനോ വിഹരിസ്സാമി, തിണ്ണം പന ജടിലാനം അഡ്ഢുഡ്ഢാനി പാടിഹാരിയസഹസ്സാനി ദസ്സേത്വാ ധമ്മമേവ ദേസേതും ഉപസങ്കമിസ്സാമീതി. **തേനുപസങ്കമീ**തി, ''അയം സമണോ ഗോതമോ മഹായുദ്ധം വിചാരേന്തോ വിയ, 'മാ ഏകേന ദ്വേ അഗമിത്ഥ, ധമ്മം ദേസേഥാ'തി സട്ഠി ജനേ ഉയ്യോജേതി, ഇമസ്മിം പന ഏകസ്മിമ്പി ധമ്മം ദേസേന്തേ മയ്ഹം ചിത്തസ്സാദം നത്ഥി, ഏവം ബഹൂസു ദേസേന്തേസു കുതോ ഭവിസ്സതി, പടിബാഹാമി ന''ന്തി ചിന്തേത്വാ ഉപസങ്കമി. പഞ്ചമം.

൬. സപ്പസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൬. ഛട്ഠേ **സോണ്ഡികാകിലഞ്ജ**ന്തി സുരാകാരകാനം പിട്ഠപത്ഥരണകകിലഞ്ജം. **കോസലികാ കംസപാതീ**തി കോസലരഞ്ഞോ രഥചക്കപ്പമാണാ പരിഭോഗപാതി . **ഗളഗളായന്തേ**തി ഗജ്ജന്തേ. **കമ്മാരഗഗ്ഗരിയാ**തി കമ്മാരുദ്ധനപണാളിയാ. **ധമമാനായാ**തി ഭസ്തവാതേന പൂരിയമാനായ. **ഇതി വിദിത്വാ**തി - ''സമണോ ഗോതമോ പധാനമനുയുത്തോ സുഖേന നിസിന്നോ, ഘട്ടയിസ്സാമി ന''ന്തി വുത്തപ്പകാരം അത്തഭാവം മാപേത്വാ നിയാമഭൂമിയം ഇതോ ചിതോ ച സഞ്ചരന്തം വിജ്ജുലതാലോകേന ദിസ്വാ,

“കോ നു ഖോ ഏസോ സത്തോ”തി? ആവജ്ജേന്തോ, “മാരോ അയ”ന്തി ഏവം വിദിത്വാ.

സുഞ്ഞഗേഹാനീതി സുഞ്ഞാഗാരാനി. **സേയ്യാ**തി സേയ്യത്ഥായ. ഠസ്സാമി ചങ്കമിസ്സാമി നിസീദിസ്സാമി നിപജ്ജിസ്സാമീതി ഏതദത്ഥായ യോ സുഞ്ഞാഗാരാനി സേവതീതി അത്ഥോ. **സോ മുനി അത്തസഞ്ഞതോ**തി സോ ബുദ്ധമുനി ഹത്ഥപാദകുക്കുച്ചാഭാവേന സംയതത്തഭാവോ. **വോസ്സജ്ജ ചരേയ്യ തത്ഥ സോ**തി സോ തസ്മിം അത്തഭാവേ ആലയം നികന്തിം വോസ്സജ്ജിത്വാ പഹായ ചരേയ്യ. **പതിരൂപം ഹി തഥാവിധസ്സ ത**ന്തി താദിസസ്സ തംസണ്ഠിതസ്സ ബുദ്ധമുനിനോ തം അത്തഭാവേ നികന്തിം വോസ്സജ്ജിത്വാ ചരണം നാമ പതിരൂപം യുത്തം അനുച്ഛവികം.

ചരകാതി സീഹബ്യഗ്ഘാദികാ സഞ്ചരണസത്താ. **ഭേരവാ**തി സവിഞ്ഞാണകഅവിഞ്ഞാണകഭേരവാ. തത്ഥ സവിഞ്ഞാണകാ സീഹബ്യഗ്ഘാദയോ, അവിഞ്ഞാണകാ രത്തിഭാഗേ ഖാണുവമ്മികാദയോ. തേപി ഹി തസ്മിം കാലേ യക്ഖാ വിയ ഉപട്ഠഹന്തി, രജ്ജുവല്ലിയാദീനി സബ്ബാനി സപ്പാ വിയ ഉപട്ഠഹന്തി. **തത്ഥാ**തി തേസു ഭേരവേസു സുഞ്ഞാഗാരഗതോ ബുദ്ധമുനി ലോമചലനമത്തകമ്പി ന കരോതി.

ഇദാനി അട്ഠാനപരികപ്പം ദസ്സേന്തോ **നഭം ഫലേയ്യാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഫലേയ്യാ**തി കാകപദം വിയ ഹീരഹീരസോ ഫലേയ്യ. **ചലേയ്യാ**തി പോക്ഖരപത്തേ വാതാഹതോ ഉദകബിന്ദു വിയ ചലേയ്യ. **സല്ലമ്പി ചേ ഉരസി പകപ്പയേയ്യു**ന്തി തിഖിണസത്തിസല്ലം ചേപി ഉരസ്മിം ചാരേയ്യും. **ഉപധീസൂ**തി ഖന്ധൂപധീസു. **താണം ന കരോന്തീ**തി തിഖിണേ സല്ലേ ഉരസ്മിം ചാരിയമാനേ ഭയേന ഗുമ്ബന്തരകന്ദരാദീനി പവിസന്താ താണം കരോന്തി നാമ. ബുദ്ധാ പന സമുച്ഛിന്നസബ്ബഭയാ ഏവരൂപം താണം നാമ ന കരോന്തി. ഛട്ഠം.

൭. സുപതിസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൩. സത്തമേ **പാദേ പക്ഖാലേത്വാ**തി ഉതുഗാഹാപനത്ഥം ധോവിത്വാ. ബുദ്ധാനം പന സരീരേ രജോജല്ലം ന ഉപലിമ്പതി, ഉദകമ്പി പോക്ഖരപത്തേ പക്ഖിത്തം വിയ വിവട്ടിത്വാ ഗച്ഛതി. അപിച ഖോ ധോതപാദകേ ഗേഹേ പാദേ ധോവിത്വാ പവിസനം പബ്ബജിതാനം വത്തം. തത്ഥ ബുദ്ധാനം വത്തഭേദോ നാമ നത്ഥി, വത്തസീസേ പന ഠത്വാ ധോവന്തി. സചേ ഹി തഥാഗതോ നേവ ന്ഹായേയ്യ, ന പാദേ ധോവേയ്യ, “നായം മനുസ്സോ”തി വദേയ്യും. തസ്മാ മനുസ്സകിരിയം അമുഞ്ചന്തോ ധോവതി. **സതോ സമ്പജാനോ**തി സോപ്പപരിഗ്ഗാഹകേന സതിസമ്പജഞ്ഞേന സമന്നാഗതോ. **ഉപസങ്കമീ**തി സമണോ ഗോതമോ സബ്ബരത്തിം അബ്ഭോകാസേ ചങ്കമിത്വാ ഗന്ധകുടിം പവിസിത്വാ നിദ്ദായതി, അതിവിയ സുഖസയിതോ ഭവിസ്സതി, ഘട്ടയിസ്സാമി നന്തി ചിന്തേത്വാ ഉപസങ്കമി.

കിം സോപ്പസീതി കിം സുപസി, കിം സോപ്പം നാമിദം തവാതി വദതി. **കിം നു സോപ്പസീ**തി കസ്മാ നു സുപസി? **ദുബ്ഭഗോ വിയാ**തി മതോ വിയ, വിസഞ്ഞീ വിയ ച. **സുഞ്ഞമഗാര**ന്തി സുഞ്ഞം മേ ഘരം ലദ്ധന്തി സോപ്പസീതി വദതി. **സൂരിയേ ഉഗ്ഗതേ**തി സൂരിയമ്ഹി ഉട്ഠിതേ. ഇദാനി ഹി അഞ്ഞേ

ഭിക്ഖൂ സമ്മജ്ജന്തി , പാനീയം ഉപട്ഠപേന്തി, ഭിക്ഖാചാരഗമനസജ്ജാ ഭവന്തി, ത്വം കസ്മാ സോപ്പസിയേവ.

ജാലിനീതി തയോ ഭവേ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഠിതേന "അജ്ഝത്തികസ്സുപാദായ അട്ഠാരസതണ്ഹാവിചരിതാനീ"തിആദിനാ (വിഭ. ൮൭൩) തേന തേന അത്തനോ കോട്ഠാസഭൂതേന ജാലേന ജാലിനീ. **വിസത്തികാ**തി രൂപാദീസു തത്ഥ തത്ഥ വിസത്തതായ വിസമൂലതായ വിസപരിഭോഗതായ ച വിസത്തികാ. **കുഹിഞ്ചി നേതവേ**തി കത്ഥചി നേതും. **സബ്ബൂപധി പരിക്ഖയാ**തി സബ്ബേസം ഖന്ധകിലേസാഭിസങ്ഖാരകാമഗുണഭേദാനം ഉപധീനം പരിക്ഖയാ. **കിം തവേത്ഥ, മാരാ**തി, മാര, തുയ്ഹം കിം എത്ഥ? കസ്മാ ത്വം ഉണ്ഹയാഗുയം നിലീയിതും അസക്കോന്തീ ഖുദ്ദകമക്ഖികാ വിയ അന്തന്തേനേവ ഉജ്ഝായന്തോ ആഹിണ്ഡസീതി. സത്തമം.

൮. നന്ദതിസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൪. അട്ഠമം ദേവതാസംയുത്തേ വുത്തത്ഥമേവ. അട്ഠമം.

൯. പഠമആയുസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൫. നവമേ **അപ്പം വാ ഭിയ്യോ**തി ഭിയ്യോ ജീവന്തോ അപരം വസ്സസതം ജീവിതും ന സക്കോതി, പണ്ണാസം വാ സട്ഠിം വാ വസ്സാനി ജീവതി. **അജ്ഝഭാസീ**തി സമണോ ഗോതമോ "മനുസ്സാനം അപ്പമായൂ"തി കഥേതി, ദീഘഭാവമസ്സ കഥേസ്സാമീതി പച്ചനീകസാതതായ അഭിഭവിത്വാ അഭാസി.

ന നം ഹീളേതി തം ആയും "അപ്പകമിദ"ന്തി ന ഹീളേയ്യ. **ഖീരമത്തോ വാ**തി യഥാ ദഹരോ കുമാരോ ഉത്താനസേയ്യകോ ഖീരം പിവിത്വാ ദുകൂലചുമ്ബടകേ നിപന്നോ അസഞ്ഞീ വിയ നിദ്ദായതി, കസ്സചി ആയും അപ്പം വാ ദീഘം വാതി ന ചിന്തേതി, എവം സപ്പുരിസോ. **ചരേയ്യാദിത്തസീസോ വാ**തി ആയും പരിത്തന്തി ഞത്വാ പജ്ജലിതസീസോ വിയ ചരേയ്യ. നവമം.

൧൦. ദുതിയആയുസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൬. ദസമേ **നേമീവ രഥകുബ്ബര**ന്തി യഥാ ദിവസം ഗച്ഛന്തസ്സ രഥസ്സ ചക്കനേമി കുബ്ബരം അനുപരിയായതി ന വിജഹതി, എവം ആയു അനുപരിയായതീതി. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧. പാസാണസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൭. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **നിസിന്നോ**തി പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ പധാനം പരിഗ്ഗണ്ഹന്തോ നിസിന്നോ. മാരോപിസ്സ സുഖനിസിന്നഭാവം ഞത്വാ ഘട്ടയിസ്സാമീതി ഉപസങ്കമന്തോ. **പദാലേസീ**തി പബ്ബതപിട്ഠേ ഠത്വാ പവിജ്ഝി. പാസാണാ നിരന്തരാ അഞ്ഞമഞ്ഞം അഭിഹനന്താ പതന്തി. **കേവല**ന്തി സകലം. **സബ്ബ**ന്തി തസ്സേവ വേവചനം. പഠമം.

൨. കിന്നുസീഹസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൫. ദുതിയേ **വിചക്ഖുകമ്മായാ**തി പരിസായ പഞ്ഞാചക്ഖും വിനാസേതുകമ്യതായ. ബുദ്ധാനം പനേസ പഞ്ഞാചക്ഖും വിനാസേതും ന സക്കോതി, പരിസായ ഭേരവാരമ്മണം സാവേന്തോ വാ ദസ്സേന്തോ വാ സക്കോതി. **വിജിതാവീ നു മഞ്ഞസീ**തി കിം നു ത്വം ''വിജിതവിജയോ അഹ''ന്തി മഞ്ഞസി? മാ ഏവം മഞ്ഞി, നത്ഥി തേ ജയോ. **പരിസാസൂ**തി, അട്ഠസു പരിസാസു. **ബലപ്പത്താ**തി ദസബലപ്പത്താ. ദുതിയം.

൩. സകലികസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൬. തതിയേ **മന്ദിയാ നൂ**തി മന്ദഭാവേന മോമൂഹഭാവേന. **ഉദാഹു കാവേയ്യമത്തോ**തി ഉദാഹു യഥാ കവി കബ്ബം ചിന്തേന്തോ തേന കബ്ബകരണേന മത്തോ സയതി, ഏവം സയസി. **സമ്പചുരാ**തി ബഹവോ. **കിമിദം സോപ്പസേ വാ**തി കസ്മാ ഇദം സോപ്പം സോപ്പസിയേവ? **അത്ഥം സമേച്ചാ**തി അത്ഥം സമാഗന്ത്വാ പാപുണിത്വാ. മയ്ഹം ഹി അസങ്ഗഹോ നാമ സങ്ഗഹവിപന്നോ വാ അത്ഥോ നത്ഥി. **സല്ലന്തി** തിഖിണം സത്തിസല്ലം. **ജഗ്ഗം ന സങ്കേ**തി യഥാ ഏകച്ചോ സീഹപഥാദീസു ജഗ്ഗന്തോ സങ്കതി, തഥാ അഹം ജഗ്ഗന്തോപി ന സങ്കാമി. **നപി ഭേമി സോത്തു**ന്തി യഥാ ഏകച്ചോ സീഹപഥാദീസുയേവ സുപിതും ഭായതി, ഏവം അഹം സുപിതുമ്പി ന ഭായാമി. **നാനുതപന്തി മാമ**ന്തി യഥാ ആചരിയസ്സ വാ അന്തേവാസികസ്സ വാ അഫാസുകേ ജാതേ ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛായ ഠിതത്താ അന്തേവാസിം രത്തിന്ദിവാ അതിക്കമന്താ അനുതപന്തി, ഏവം മം നാനുതപന്തി. ന ഹി മയ്ഹം കിഞ്ചി അപരിനിട്ഠിതകമ്മം നാമ അത്ഥി. തേനേവാഹ **ഹാനിം ന പസ്സാമി കുഹിഞ്ചി ലോകേ**തി. തതിയം.

൪. പതിരൂപസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൭. ചതുത്ഥേ **അനുരോധവിരോധേസൂ**തി രാഗപടിഘേസു. **മാ സജ്ജിത്ഥോ തദാചര**ന്തി ഏവം ധമ്മകഥം ആചരന്തോ മാ ലഗ്ഗി. ധമ്മകഥം കഥേന്തസ്സ ഹി ഏകച്ചേ സാധുകാരം ദദന്തി, തേസു രാഗോ ഉപ്പജ്ജതി. ഏകച്ചേ അസക്കച്ചം സുണന്തി, തേസു പടിഘോ ഉപ്പജ്ജതി. ഇതി ധമ്മകഥികോ അനുരോധവിരോധേസു സജ്ജതി നാമ. ത്വം ഏവം മാ സജ്ജിത്ഥോതി വദതി. **യദഞ്ഞമനുസാസതീ**തി യം അഞ്ഞം അനുസാസതി, തം. സമ്ബുദ്ധോ ഹിതാനുകമ്പീ ഹിതേന അനുപകമ്പതി. യസ്മാ ച ഹിതാനുകമ്പീ , തസ്മാ അനുരോധവിരോധേഹി വിപ്പമുത്തോ തഥാഗതോതി. ചതുത്ഥം.

൫. മാനസസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൮. പഞ്ചമേ ആകാസേ ചരന്തേപി ബന്ധതീതി **അന്തലിക്ഖചരോ. പാസോ**തി രാഗപാസോ. **മാനസോ**തി മനസമ്പയുത്തോ. പഞ്ചമം.

൬. പത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൯. ഛട്ഠേ **പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം ഉപാദായാ**തി പഞ്ച ഉപാദാനക്ഖന്ധേ ആദിയിത്വാ, സഭാവസാമഞ്ഞലക്ഖണവസേന നാനപ്പകാരതോ വിഭജിത്വാ ദസ്സേന്തോ. **സന്ദസ്സേതീ**തി ഖന്ധാനം സഭാവലക്ഖണാദീനി ദസ്സേതി.

സമാദപേതീതി ഗണ്ഹാപേതി. **സമുത്തേജേതീ**തി സമാദാനമ്ഹി ഉസ്സാഹം ജനേതി. **സമ്പഹംസേതീ**തി പടിവിദ്ധഗുണേന വോദാപേതി ജോതാപേതി. **അട്ഠിം കത്വാ**തി അത്ഥികം കത്വാ, "അയം നോ അധിഗന്തബ്ബോ അത്ഥോ"തി ഏവം സല്ലക്ഖേത്വാ തായ ദേസനായ അത്ഥികാ ഹുത്വാ. **മനസി കത്വാ**തി ചിത്തേ ഠപേത്വാ. **സബ്ബചേതസോ സമന്നാഹരിത്വാ**തി സബ്ബേന തേന കമ്മകാരകചിത്തേന സമന്നാഹരിത്വാ. **ഓഹിതസോതാ**തി ഠപിതാസോതാ. **അബ്ഭോകാസേ നിക്ഖിത്താ**തി ഓതാപനത്ഥായ ഠപിതാ.

രൂപം വേദയിതം സഞ്ഞാന്തി, ഏതേ രൂപാദയോ തയോ ഖന്ധാ. **യഞ്ച സങ്ഖത**ന്തി ഇമിനാ സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ ഗഹിതോ. **ഏവം തത്ഥ വിരജ്ജതീ**തി "ഏസോ അഹം ന ഹോമി, ഏതം മയ്ഹം ന ഹോതീ"തി പസ്സന്തോ ഏവം തേസു ഖന്ധേസു വിരജ്ജതി. **ഖേമത്ത**ന്തി ഖേമീഭൂതം അത്തഭാവം. ഇമിനാ ഫലക്ഖണം ദസ്സേതി. **അന്വേസ**ന്തി ഭവയോനിഗതിഠിതിസത്താവാസസങ്ഖാതേസു സബ്ബട്ഠാനേസു പരിയേസമാനാ. **നാജ്ഝഗാ**തി ന പസ്സീതി. ഛട്ഠം.

൭. ഛഫസ്സായതനസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൭. സത്തമേ **ഫസ്സായതനാന**ന്തി സഞ്ജാതിസമോസരണട്ഠേന ഛദ്വാരികസ്സ ഫസ്സസ്സ ആയതനാനം. **ഭയഭേരവം സദ്ദ**ന്തി മേഘദുന്ദുഭിഅസനിപാതസദ്ദസദിസം ഭയജനകം സദ്ദം. **പഥവീ മഞ്ഞേ ഉന്ദ്രീയതീ**തി അയം മഹാപഥവീ പടപടസദ്ദം കുരുമാനാ വിയ അഹോസി. **ഏത്ഥ ലോകോ വിമുച്ഛിതോ**തി ഏതേസു ഛസു ആരമ്മണേസു ലോകോ അധിമുച്ഛിതോ. **മാരധേയ്യ**ന്തി മാരസ്സ ഠാനഭൂതം തേഭൂമകവട്ടം. സത്തമം.

൮. പിണ്ഡസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൮. അട്ഠമേ **പാഹുനകാനി ഭവന്തീ**തി തഥാരൂപേ നക്ഖത്തേ തത്ഥ തത്ഥ പേസേതബ്ബാനി പാഹുനകാനി ഭവന്തി, ആഗന്തുകപണ്ണാകാരദാനാനി വാ. സയംചരണദിവസേ സമവയജാതിഗോത്താ കുമാരകാ തതോ തതോ സന്നിപതന്തി. കുമാരികായോപി അത്തനോ അത്തനോ വിഭവാനുരൂപേന അലങ്കതാ തഹം തഹം വിചരന്തി. തത്ര കുമാരികായോപി യഥാരുചികാനം കുമാരകാനം പണ്ണാകാരം പേസേന്തി, കുമാരകാപി കുമാരികാനം അഞ്ഞസ്മിം അസതി അന്തമസോ മാലാഗുളേനപി പരിക്ഖിപന്തി. **അനാവിട്ഠാ**തി അനു ആവിട്ഠാ. തംദിവസം കിര പഞ്ചസതാ കുമാരികായോ ഉയ്യാനകീളം ഗച്ഛന്തിയോ പടിപഥേ സത്ഥാരം ദിസ്വാ ഛണപൂവം ദദേയ്യും. സത്ഥാ താസം ദാനാനുമോദനത്ഥം പകിണ്ണകധമ്മദേസനം ദേസേയ്യ, ദേസനാപരിയോസാനേ സബ്ബാപി സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹേയ്യും. മാരോ താസം സമ്പത്തിയാ അന്തരായം കരിസ്സാമീതി അന്വാവിസി. പാളിയം പന **മാ സമണോ ഗോതമോ പിണ്ഡമലത്ഥാ**തി ഏത്തകംയേവ വുത്തന്തി.

കിം പന സത്ഥാ മാരാവട്ടനം അജാനിത്വാ പവിട്ഠോതി? ആമ അജാനിത്വാ. കസ്മാ? അനാവജ്ജനതായ. ബുദ്ധാനഞ്ഹി - "അസുകട്ഠാനേ ഭത്തം ലഭിസ്സാമ, ന ലഭിസ്സാമാ"തി ആവജ്ജനം ന അനനുച്ഛവികം. പവിട്ഠോ പന മനുസ്സാനം ഉപചാരഭേദം ദിസ്വാ, "കിം ഇദ"ന്തി? ആവജ്ജേന്തോ ഞത്വാ, "ആമിസത്ഥം മാരാവട്ടനം ഭിന്ദിതും അനനുച്ഛവിക"ന്തി അഭിന്ദിത്വാവ നിക്ഖന്തോ.

ഉപസങ്കമീതി അമിത്തവിജയേന വിയ തുട്ഠോ സകലഗാമേ കടച്ഛുമത്തമ്പി ഭത്തം അലഭിത്വാ ഗാമതോ നിക്ഖമന്തം ഭഗവന്തം ഗാമിയമനുസ്സവേസേന ഉപസങ്കമി. **തഥാഹം കരിസ്സാമീ**തി ഇദം സോ മുസാ ഭാസതി. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "മയാ ഏവം വുത്തേ പുന പവിസിസ്സതി, അഥ നം ഗാമദാരകാ 'സകലഗാമേ ചരിത്വാ കടച്ഛുഭിക്ഖമ്പി അലഭിത്വാ ഗാമതോ നിക്ഖമ്മ പുന പവിട്ഠോസീ'തിആദീനി വത്വാ ഉപ്പണ്ഡേസ്സന്തീ"തി. ഭഗവാ പന - "സച്ചായം മം ഏവം വിഹേഠേസ്സതി മുദ്ധമസ്സേവ സത്തധാ ഫലിസ്സതീ"തി തസ്മിം അനുകമ്പായ അപവിസിത്വാ ഗാഥാദ്വയമാഹ.

തത്ഥ **പസവീ**തി ജനേസി നിപ്ഫാദേസി. **ആസജ്ജാ**തി ആസാദേത്വാ ഘട്ടേത്വാ. **ന മേ പാപം വിപച്ചതീ**തി മമ പാപം ന പച്ചതി. **നിപ്ഫലം ഏത**ന്തി കിം നു ത്വം ഏവം മഞ്ഞസി? മാ ഏവം മഞ്ഞി, അത്ഥി തയാ കതസ്സ പാപസ്സ ഫലന്തി ദീപേതി. **കിഞ്ചന**ന്തി മദ്ദിതും സമത്ഥം രാഗകിഞ്ചനാദി കിലേസജാതം. **ആഭസ്സരാ യഥാ**തി യഥാ ആഭസ്സരാ ദേവാ സപ്പീതികജ്ഝാനേന യാപേന്താ പീതിഭക്ഖാ നാമ ഹോന്തി, ഏവം ഭവിസ്സാമാതി. അട്ഠമം.

൯. കസ്സകസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൫. നവമേ **നിബ്ബാനപടിസംയുത്തായാ**തി നിബ്ബാനം അപദിസിത്വാ പവത്തായ. **ഹടഹടകേസോ**തി പുരിമകേസേ പച്ഛതോ, പച്ഛിമകേസേ പുരതോ വാമപസ്സകേസേ ദക്ഖിണതോ, ദക്ഖിണപസ്സകേസേ വാമതോ ഹരിത്വാ ഹരിത്വാ വിപ്പകിണ്ണകേസോ. **മമ ചക്ഖുസമ്ഫസ്സവിഞ്ഞാണായതന**ന്തി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണേന സമ്പയുത്തോ ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോപി വിഞ്ഞാണായതനമ്പി മമേവാതി. ഏത്ഥ ച ചക്ഖുസമ്ഫസ്സേന വിഞ്ഞാണസമ്പയുത്തകാ ധമ്മാ ഗഹിതാ, വിഞ്ഞാണായതനേന സബ്ബാനിപി ചക്ഖുദ്വാരേ ഉപ്പന്നാനി ആവജ്ജനാദിവിഞ്ഞാണാനി. സോതദ്വാരാദീസുപി ഏസേവ നയോ. മനോദ്വാരേ പന **മനോ**തി സാവജ്ജനകം ഭവങ്ഗചിത്തം. **ധമ്മാ**തി ആരമ്മണധമ്മാ. **മനോസമ്ഫസ്സോ**തി സാവജ്ജനേന ഭവങ്ഗേന സമ്പയുത്തഫസ്സോ. **വിഞ്ഞാണായതന**ന്തി ജവനചിത്തം തദാരമ്മണമ്പി വട്ടതി.

തവേവ പാപിമ, ചക്ഖൂതി യം ലോകേ തിമിരകാചാദീഹി ഉപദ്ദുതം അനേകരോഗായതനം ഉപക്കവിപക്കം അന്തമസോ കാണചക്ഖുപി, സബ്ബം തം തവേവ ഭവതു. രൂപാദീസുപി ഏസേവ നയോ.

യം വദന്തീതി യം ഭണ്ഡകം "മമ ഇദ"ന്തി വദന്തി. **യേ വദന്തി മമന്തി ചാ**തി യേ ച പുഗ്ഗലാ "മമ"ന്തി വദന്തി. **ഏത്ഥ ചേ തേ മനോ അത്ഥീ**തി ഏതേസു ച ഠാനേസു യദി ചിത്തം അത്ഥി. **ന മേ സമണ മോക്ഖസീ**തി സമണ മയ്ഹം വിസയതോ ന മുച്ചിസ്സസി. **യം വദന്തീ**തി യം ഭണ്ഡകം വദന്തി, ന തം മയ്ഹം. **യേ വദന്തീ**തി യേപി പുഗ്ഗലാ ഏവം വദന്തി, ന തേ അഹം. **ന മേ മഗ്ഗമ്പി ദക്ഖസീ**തി ഭവയോനിഗതിആദീസു മയ്ഹം ഗതമഗ്ഗമ്പി ന പസ്സസി. നവമം.

൧൦. രജ്ജസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൬. ദസമേ **അഹനം അഘാതയ**ന്തി അഹനന്തേന അഘാതയന്തേന. **അജിനം അജാപയ**ന്തി പരസ്സ ധനജാനിം അകരോന്തേന അകാരാപേന്തേന. **അസോചം അസോചാപയ**ന്തി അസോചന്തേന അസോചാപയന്തേന. ഇതി ഭഗവാ

അധമ്മികരാജൂനം രജ്ജേ വിജിതേ ദണ്ഡകരപീളിതേ മനുസ്സേ ദിസ്വാ കാരുഞ്ഞവസേന ഏവം ചിന്തേസി. **ഉപസങ്കമീ**തി "സമണോ ഗോതമോ 'സക്കാ നു ഖോ രജ്ജം കാരേതു'ന്തി ചിന്തേസി, രജ്ജം കാരേതുകാമോ ഭവിസ്സതി, രജ്ജഞ്ച നാമേതം പമാദട്ഠാനം, രജ്ജം കാരേന്തേ സക്കാ ഓതാരം ലഭിതും, ഗച്ഛാമി ഉസ്സാഹമസ്സ ജനേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ ഉപസങ്കമി. **ഇദ്ധിപാദാ**തി ഇജ്ഝനകകോട്ഠാസാ . **ഭാവിതാ**തി വഡ്ഢിതാ. **ബഹുലീകതാ**തി പുനപ്പുനം കതാ. **യാനീകതാ**തി യുത്തയാനം വിയ കതാ. **വത്ഥുകതാ**തി പതിട്ഠട്ഠേനവത്ഥുകതാ. **അനുട്ഠിതാ**തി അവിജഹിതാ നിച്ചാനുബദ്ധാ. **പരിചിതാ**തി സാതച്ചകിരിയായ സുപരിചിതാ കതാ ഇസ്സാസസ്സ അവിരാധിതവേധിഹത്ഥോ വിയ. **സുസമാരദ്ധാ**തി സുട്ഠു സമാരദ്ധാ പരിപുണ്ണഭാവനാ. **അധിമുച്ചേയ്യാ**തി ചിന്തേയ്യ.

പബ്ബതസ്സാതി പബ്ബതോ ഭവേയ്യ. **ദ്വിത്താവാ**തി തിട്ഠതു ഏകോ പബ്ബതോ, ദ്വിക്ഖത്തുമ്പി താവ മഹന്തോ സുവണ്ണപബ്ബതോ ഏകസ്സ നാലം, ന പരിയത്തോതി അത്ഥോ. **ഇതി വിദ്വാ സമഞ്ചരേ**തി ഏവം ജാനന്തോ സമം ചരേയ്യ. **യതോനിദാന**ന്തി ദുക്ഖം നാമ പഞ്ചകാമഗുണനിദാനം, തം യതോനിദാനം ഹോതി, ഏവം യോ അദക്ഖി. **കഥം നമേയ്യാ**തി സോ ജന്തു തേസു ദുക്ഖസ്സ നിദാനഭൂതേസു കാമേസു കേന കാരണേന നമേയ്യ. **ഉപധിം വിദിത്വാ**തി കാമഗുണഉപധിം "സങ്ഗോ ഏസോ, ലഗ്ഗനമേത"ന്തി ഏവം വിദിത്വാ. **തസ്സേവ ജന്തു വിനയായ സിക്ഖേ**തി തസ്സേവ ഉപധിസ്സ വിനയായ സിക്ഖേയ്യ. ദസമം.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

൩. തതിയവഗ്ഗോ

൧. സമ്ബഹുലസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൭. തതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ജടണ്ഡുവേനാ**തി ജടാചുമ്ബടകേന. **അജിനക്ഖിപനിവത്ഥോ**തി സഖുരം അജിനചമ്മം ഏകം നിവത്ഥോ ഏകം പാരുതോ. **ഉദുമ്ബരദണ്ഡ**ന്തി അപ്പിച്ഛഭാവപ്പകാസനത്ഥം ഈസകം വങ്കം ഉദുമ്ബരദണ്ഡം ഗഹേത്വാ. **ഏതദവോചാ**തി ലോകേ ബ്രാഹ്മണസ്സ വചനം നാമ സുസ്സൂസന്തി, ബ്രാഹ്മണേസുപി പബ്ബജിതസ്സ, പബ്ബജിതേസുപി മഹല്ലകസ്സാതി മഹല്ലകബ്രാഹ്മണസ്സ പബ്ബജിതവേസം ഗഹേത്വാ പധാനഭൂമിയം കമ്മം കരോന്തേ തേ ഭിക്ഖൂ ഉപസങ്കമിത്വാ ഹത്ഥം ഉക്ഖിപിത്വാ ഏതം "ദഹരാ ഭവന്തോ"തിആദിവചനം അവോച. **ഓകമ്പേത്വാ**തി ഹനുകേന ഉരം പഹരന്തോ അധോനതം കത്വാ. **ജിവ്ഹം നില്ലാലേത്വാ**തി കബരമഹാജിവ്ഹം നീഹരിത്വാ ഉദ്ധമധോ ഉഭയപസ്സേസു ച ലാലേത്വാ. **തിവിസാഖ**ന്തി തിസാഖം. **നലാടിക**ന്തി ഭകുടിം, നലാടേ ഉട്ഠിതം വലിത്തയന്തി അത്ഥോ. **പക്കാമീ**തി തുമ്ഹേ ജാനന്താനം വചനം അകത്വാ അത്തനോവ തേലേ പച്ചിസ്സഥാതി വത്വാ ഏകം മഗ്ഗം ഗഹേത്വാ ഗതോ. പഠമം.

൨. സമിദ്ധിസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൮. ദുതിയേ **ലാഭാ വത മേ, സുലദ്ധം വത മേ**തി ഏവരൂപസ്സ സത്ഥു ചേവ ധമ്മസ്സ ച സബ്രഹ്മചാരീനഞ്ച ലദ്ധത്താ മയ്ഹം ലാഭാ മയ്ഹം സുലദ്ധന്തി.

സോ കിരായസ്മാ പച്ഛാ മൂലകമ്മട്ഠാനം സമ്മസിത്വാ ''അരഹത്തം ഗഹേസ്സാമീ''തി പാസാദികം താവ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘഗുണേ ആവജ്ജേത്വാ ചിത്തകല്ലതം ഉപ്പാദേത്വാ ചിത്തം ഹാസേത്വാ തോസേത്വാ നിസിന്നോ. തേനസ്സ ഏവമഹോസി. **ഉപസങ്കമീ**തി ''അയം സമിദ്ധി ഭിക്ഖു പാസാദികം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ നിസിന്നസദിസോ, യാവ മൂലകമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ അരഹത്തം ന ഗണ്ഹാതി, താവസ്സ അന്തരായം കരിസ്സാമീ''തി ഉപസങ്കമി. **ഗച്ഛ ത്വ**ന്തി സത്ഥാ സകലജമ്ബുദീപം ഓലോകേന്തോ ''തസ്മിംയേവ ഠാനേ തസ്സ കമ്മട്ഠാനം സപ്പായം ഭവിസ്സതീ''തി അദ്ദസ, തസ്മാ ഏവമാഹ. **സതിപഞ്ഞാ ച മേ ബുദ്ധാ**തി മയാ സതി ച പഞ്ഞാ ച ഞാതാ. **കരസ്സു രൂപാനീ**തി ബഹൂനിപി വിഭിംസകാരഹാനി രൂപാനി കരസ്സു. **നേവ മം ബ്യാധയിസ്സസീ**തി മം നേവ വേധയിസ്സസി ന കമ്പസ്സേസി. ദുതിയം.

൩. ഗോധികസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൯. തതിയേ **ഇസിഗിലിപസ്സേ**തി ഇസിഗിലിസ്സ നാമ പബ്ബതസ്സ പസ്സേ. **കാളസിലായ**ന്തി കാളവണ്ണായ സിലായം. **സാമയികം ചേതോവിമുത്തി**ന്തി അപ്പിതപ്പിതക്ഖണേ പച്ചനീകധമ്മേഹി വിമുച്ചതി, ആരമ്മണേ ച അധിമുച്ചതീതി ലോകിയസമാപത്തി സാമയികാ ചേതോവിമുത്തി നാമ. **ഫുസീ**തി പടിലഭി. **പരിഹായീ**തി കസ്മാ യാവ ഛട്ഠം പരിഹായി? സാബാധത്താ. ഥേരസ്സ കിര വാതപിത്തസേമ്ഹവസേന അനുസായികോ ആബാധോ അത്ഥി, തേന സമാധിസ്സ സപ്പായേ ഉപകാരകധമ്മേ പൂരേതും ന സക്കോതി, അപ്പിതപ്പിതായ സമാപത്തിയാ പരിഹായതി.

യംനൂനാഹം സത്ഥം ആഹരേയ്യന്തി സോ കിര ചിന്തേസി, യസ്മാ പരിഹീനജ്ഝാനസ്സ കാലങ്കരോതോ അനിബദ്ധാ ഗതി ഹോതി, അപരിഹീനജ്ഝാനസ്സ നിബദ്ധാ ഗതി ഹോതി, ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തതി, തസ്മാ സത്ഥം ആഹരിതുകാമോ അഹോസി. **ഉപസങ്കമീ**തി - ''അയം സമണോ സത്ഥം ആഹരിതുകാമോ, സത്ഥാഹരണഞ്ച നാമേതം കായേ ച ജീവിതേ ച അനപേക്ഖസ്സ ഹോതി. യോ ഏവം കായേ ച ജീവിതേ ച അനപേക്ഖോ ഹോതി, സോ മൂലകമ്മട്ഠാനം സമ്മസിത്വാ അരഹത്തമ്പി ഗഹേതും സമത്ഥോ ഹോതി, മയാ പന പടിബാഹിതോപി ഏസ ന ഓരമിസ്സതി, സത്ഥാരാ പടിബാഹിതോ ഓരമിസ്സതീ''തി ഥേരസ്സ അത്ഥകാമോ വിയ ഹുത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി.

ജലാതി ജലമാനാ. **പാദേ വന്ദാമി ചക്ഖുമാ**തി പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമാ തവ പാദേ വന്ദാമി. **ജുതിന്ധരാ**തി ആനുഭാവധരാ. **അപ്പത്തമാനസോ**തി അപ്പത്തഅരഹത്തോ. **സേഖോ**തി സീലാദീനി സിക്ഖമാനോ സകരണീയോ. **ജനേ സുതാ**തി ജനേ വിസ്സുതാ. **സത്ഥം ആഹരിതം ഹോതീ**തി ഥേരോ കിര ''കിം മയ്ഹം ഇമിനാ ജീവിതേനാ''തി? ഉത്താനോ നിപജ്ജിത്വാ സത്ഥേന ഗലനാളിം ഛിന്ദി, ദുക്ഖാ വേദനാ ഉപ്പജ്ജിംസു. ഥേരോ വേദനം വിക്ഖമ്ഭേത്വാ തംയേവ വേദനം പരിഗ്ഗഹേത്വാ സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ മൂലകമ്മട്ഠാനം സമ്മസന്തോ അരഹത്തം പത്വാ സമസീസീ ഹുത്വാ പരിനിബ്ബായി. **സമസീസീ** നാമ തിവിധോ ഹോതി ഇരിയാപഥസമസീസീ, രോഗസമസീസീ, ജീവിതസമസീസീതി.

തത്ഥ യോ ഠാനാദീസു ഇരിയാപഥേസു അഞ്ഞതരം അധിട്ഠായ - ‘‘ഇമം അകോപേത്വാവ അരഹത്തം പാപുണിസ്സാമീ’’തി വിപസ്സനം പട്ഠപേതി, അഥസ്സ അരഹത്തപ്പത്തി ച ഇരിയാപഥകോപനഞ്ച ഏകപ്പഹാരേനേവ ഹോതി. അയം **ഇരിയാപഥസമസീസീ** നാമ. യോ പന ചക്ഖുരോഗാദീസു അഞ്ഞതരസ്മിം സതി - ‘‘ഇതോ അനുട്ഠിതോവ അരഹത്തം പാപുണിസ്സാമീ’’തി വിപസ്സനം പട്ഠപേതി, അഥസ്സ അരഹത്തപ്പത്തി ച രോഗതോ വുട്ഠാനഞ്ച ഏകപ്പഹാരേനേവ ഹോതി. അയം **രോഗസമസീസീ** നാമ. കേചി പന തസ്മിംയേവ ഇരിയാപഥേ തസ്മിഞ്ച രോഗേ പരിനിബ്ബാനവസേനേത്ഥ സമസീസിതം പഞ്ഞാപേന്തി. യസ്സ പന ആസവക്ഖയോ ച ജീവിതക്ഖയോ ച ഏകപ്പഹാരേനേവ ഹോതി. അയം **ജീവിതസമസീസീ** നാമ. വുത്തമ്പി ചേതം - ‘‘യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ അപുബ്ബം അചരിമം ആസവപരിയാദാനഞ്ച ഹോതി ജീവിതപരിയാദാനഞ്ച, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ സമസീസീ’’തി (പു॰ പ॰ ൧൬).

ഏത്ഥ ച പവത്തിസീസം കിലേസസീസന്തി ദ്വേ സീസാനി. തത്ഥ **പവത്തിസീസം** നാമ ജീവിതിന്ദ്രിയം, **കിലേസസീസം** നാമ അവിജ്ജാ. തേസു ജീവിതിന്ദ്രിയം ചുതിചിത്തം ഖേപേതി, അവിജ്ജാ മഗ്ഗചിത്തം. ദ്വിന്നം ചിത്താനം ഏകതോ ഉപ്പാദോ നത്ഥി. മഗ്ഗാനന്തരം പന ഫലം, ഫലാനന്തരം ഭവങ്ഗം, ഭവങ്ഗതോ വുട്ഠായ പച്ചവേക്ഖണം, തം പരിപുണ്ണം വാ ഹോതി അപരിപുണ്ണം വാ. തിഖിണേന അസിനാ സീസേ ഛിജ്ജന്തേപി ഹി ഏകോ വാ ദ്വേ വാ പച്ചവേക്ഖണവാരാ അവസ്സം ഉപ്പജ്ജന്തിയേവ, ചിത്താനം പന ലഹുപരിവത്തിതായ ആസവക്ഖയോ ച ജീവിതപരിയാദാനഞ്ച ഏകക്ഖണേ വിയ പഞ്ഞായതി.

സമൂലം തണ്ഹമബ്ബുയ്ഹാതി അവിജ്ജാമൂലേന സമൂലകം തണ്ഹം അരഹത്തമഗ്ഗേന ഉപ്പാടേത്വാ. **പരിനിബ്ബുതോ**തി അനുപാദിസേസനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോ.

വിവത്തക്ഖന്ധന്തി പരിവത്തക്ഖന്ധം. **സേമാന**ന്തി ഉത്താനം ഹുത്വാ സയിതം ഹോതി. ഥേരോ പന കിഞ്ചാപി ഉത്താനകോ സയിതോ, തഥാപിസ്സ ദക്ഖിണേന പസ്സേന പരിചിതസയനത്താ സീസം ദക്ഖിണതോവ പരിവത്തിത്വാ ഠിതം. **ധൂമായിതത്ത**ന്തി ധൂമായിതഭാവം. തസ്മിം ഹി ഖണേ ധൂമവലാഹകാ വിയ തിമിരവലാഹകാ വിയ ച ഉട്ഠഹിംസു. **വിഞ്ഞാണം സമന്വേസതീ**തി പടിസന്ധിചിത്തം പരിയേസതി. **അപ്പതിട്ഠിതേനാ**തി പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണേന അപ്പതിട്ഠിതേന, അപ്പതിട്ഠിതകാരണാതി അത്ഥോ. **ബേലുവപണ്ഡുവീണ**ന്തി ബേലുവപക്കം വിയ പണ്ഡുവണ്ണം സുവണ്ണമഹാവീണം. **ആദായാ**തി കച്ഛേ ഠപേത്വാ. **ഉപസങ്കമീ**തി ‘‘ഗോധികത്ഥേരസ്സ നിബ്ബത്തട്ഠാനം ന ജാനാമി, സമണം ഗോതമം പുച്ഛിത്വാ നിക്കങ്ഖോ ഭവിസ്സാമീ’’തി ഖുദ്ദകദാരകവണ്ണീ ഹുത്വാ ഉപസങ്കമി. **നാധിഗച്ഛാമീ**തി ന പസ്സാമി. **സോകപരേതസ്സാ**തി സോകേന ഫുട്ഠസ്സ. **അഭസ്സഥാ**തി പാദപീഠിയം പതിതാ. തതിയം.

൪. സത്തവസ്സാനുബന്ധസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൦. ചതുത്ഥേ **സത്ത വസ്സാനീ**തി പുരേ ബോധിയാ ഛബ്ബസ്സാനി, ബോധിതോ പച്ഛാ ഏകം വസ്സം. **ഓതാരാപേക്ഖോ**തി ‘‘സചേ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ കായദ്വാരാദീസു കിഞ്ചിദേവ അനനുച്ഛവികം പസ്സാമി, ചോദേസ്സാമി

ന്''ന്തി ഏവം വിവരം അപേക്ഖമാനോ. **അലഭമാനോ**തി രഥരേണുമത്തമ്പി അവക്ഖലിതം അപസ്സന്തോ. തേനാഹ -

> ''സത്ത വസ്സാനി ഭഗവന്തം, അനുബന്ധിം പദാപദം;
> ഓതാരം നാധിഗച്ഛിസ്സം, സമ്ബുദ്ധസ്സ സതീമതോ''തി. (സു॰ നി॰ ർവ്വ);

ഉപസങ്കമീതി ''അജ്ജ സമണം ഗോതമം അതിഗഹേത്വാ ഗമിസ്സാമീ''തി ഉപസങ്കമി.

ഝായസീതി ഝായന്തോ അവജ്ഝായന്തോ നിസിന്നോസീതി വദതി. **വിത്തം നു ജീനോ**തി സതം വാ സഹസ്സം വാ ജിതോസി നു. **ആഗും നു ഗാമസ്മി**ന്തി, കിം നു അന്തോഗാമേ പമാണാതിക്കന്തം പാപകമ്മം അകാസി, യേന അഞ്ഞേസം മുഖം ഓലോകേതും അവിസഹന്തോ അരഞ്ഞേ വിചരസി? **സക്ഖി**ന്തി മിത്തഭാവം.

പലിഖായാതി ഖണിത്വാ. **ഭവലോഭജപ്പ**ന്തി ഭവലോഭസങ്ഖാതം തണ്ഹം. **അനാസവോ ഝായാമീ**തി നിത്തണ്ഹോ ഹുത്വാ ദ്വീഹി ഝാനേഹി ഝായാമി. **പമത്തബന്ധൂ**തി മാരം ആലപതി. സോ ഹി യേകേചി ലോകേ പമത്താ, തേസം ബന്ധു.

സചേ മഗ്ഗം അനുബുദ്ധന്തി യദി തയാ മഗ്ഗോ അനുബുദ്ധോ. **അപേഹീ**തി അപയാഹി. **അമച്ചുധേയ്യ**ന്തി മച്ചുനോ അനോകാസഭൂതം നിബ്ബാനം. **പാരഗാമിനോ**തി യേപി പാരം ഗതാ, തേപി പാരഗാമിനോ. യേപി പാരം ഗച്ഛിസ്സന്തി, യേപി പാരം ഗന്തുകാമാ, തേപി പാരഗാമിനോ.

വിസൂകായികാനീതി മാരവിസൂകാനി. **വിസേവിതാനീ**തി വിരുദ്ധസേവിതാനി, ''അപ്പമായു മനുസ്സാനം, അച്ചയന്തി അഹോരത്താ''തി വുത്തേ. ''ദീഘമായു മനുസ്സാനം, നാച്ചയന്തി അഹോരത്താ''തിആദീനി പടിലോമകാരണാനി. **വിപ്ഫന്ദിതാനീ**തി, തമ്ഹി തമ്ഹി കാലേ ഹത്ഥിരാജവണ്ണസപ്പവണ്ണാദിദസ്സനാനി. **നിബ്ബേജനീയാ**തി ഉക്കണ്ഠനീയാ.

അനുപരിയഗാതിആദീസു കിഞ്ചാപി അതീതവചനം കതം, അത്ഥോ പന വികപ്പവസേന വേദിതബ്ബോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ മേദവണ്ണം പാസാണം വായസോ ദിസ്വാ - ''അപി നാമേത്ഥ മുദും വിന്ദേയ്യാമ, അപി അസ്സാദോ സിയാ''തി അനുപരിഗച്ഛേയ്യ, അഥ സോ തത്ഥ അസ്സാദം അലഭിത്വാവ വായസോ ഏത്തോ അപക്കമേയ്യ, തതോ പാസാണാ അപഗച്ഛേയ്യ, ഏവം മയമ്പി സോ കാകോ വിയ സേലം ഗോതമം ആസജ്ജ അസ്സാദം വാ സന്ഥവം വാ അലഭന്താ ഗോതമാ നിബ്ബിന്ദിത്വാ അപഗച്ഛാമ. ചതുത്ഥം.

൫. മാരധീതുസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൧. പഞ്ചമേ **അഭാസിത്വാ**തി ഏത്ഥ അ-കാരോ നിപാതമത്തം, ഭാസിത്വാതി അത്ഥോ. അഭാസയിത്വാതിപി പാഠോ. **ഉപസങ്കമിംസൂ**തി ''ഗോപാലകദാരകം വിയ ദണ്ഡകേന ഭൂമിം ലേഖം ദത്വാ അതിവിയ ദുമ്മനോ ഹുത്വാ നിസിന്നോ. 'കിന്നു ഖോ കാരണ'ന്തി? പുച്ഛിത്വാ, ജാനിസ്സാമാ''തി ഉപസങ്കമിംസു.

സോചസീതി ചിന്തേസി. **ആരഞ്ഞമിവ കുഞ്ജര**ന്തി യഥാ അരഞ്ഞതോ പേസിതഗണികാരഹത്ഥിനിയോ ആരഞ്ഞകം കുഞ്ജരം ഇത്ഥികുത്തദസ്സനേന പലോഭേത്വാ ബന്ധിത്വാ ആനയന്തി, ഏവം ആനയിസ്സാമ. **മാരധേയ്യ**ന്തി തേഭൂമകവട്ടം.

ഉപസങ്കമിംസൂതി - "തുമ്ഹേ ഥോകം അധിവാസേഥ, മയം തം ആനേസ്സാമാ"തി പിതരം സമസ്സാസേത്വാ ഉപസങ്കമിംസു. **ഉച്ചാവചാ**തി നാനാവിധാ. **ഏകസതം ഏകസത**ന്തി ഏകേകം സതം സതം കത്വാ. **കുമാരിവണ്ണസത**ന്തി ഇമിനാ നയേന കുമാരിഅത്തഭാവാനം സതം.

അത്ഥസ്സ പത്തിം ഹദയസ്സ സന്തിന്തി, ദ്വീഹിപി പദേഹി അരഹത്തമേവ കഥേസി. **സേന**ന്തി കിലേസസേനം. സാ ഹി പിയരൂപസാതരൂപാ നാമ. **ഏകാഹം ഝായ**ന്തി ഏകോ അഹം ഝായന്തോ. **സുഖമനുബോധി**ന്തി അരഹത്തസുഖം അനുബുജ്ഝിം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - പിയരൂപം സാതരൂപം സേനം ജിനിത്വാ അഹം ഏകോ ഝായന്തോ "അത്ഥസ്സ പത്തിം ഹദയസ്സ സന്തി"ന്തി സങ്ഖം ഗതം അരഹത്തസുഖം അനുബുജ്ഝിം. തസ്മാ ജനേന മിത്തസന്ഥവം ന കരോമി, തേനേവ ച മേ കാരണേന കേനചി സദ്ധിം സക്ഖീ ന സമ്പജ്ജതീതി.

കഥംവിഹാരീബഹുലോതി കതമേന വിഹാരേന ബഹുലം വിഹരന്തോ. **അലദ്ധാ**തി അലഭിത്വാ. **യോ**തി നിപാതമത്തം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - കതമേന ഝാനേന ബഹുലം ഝായന്തം തം പുഗ്ഗലം കാമസഞ്ഞാ അലഭിത്വാവ പരിബാഹിരാ ഹോന്തീതി.

പസ്സദ്ധകായോതി ചതുത്ഥജ്ഝാനേന അസ്സാസപസ്സാസകായസ്സ പസ്സദ്ധത്താ പസ്സദ്ധകായോ. **സുവിമുത്തചിത്തോ**തി അരഹത്തഫലവിമുത്തിയാ സുട്ഠു വിമുത്തചിത്തോ. **അസങ്ഖരാനോ**തി തയോ കമ്മാഭിസങ്ഖാരേ അനഭിസങ്ഖരോന്തോ. **അനോകോ**തി അനാലയോ. **അഞ്ഞായ ധമ്മ**ന്തി ചതുസച്ചധമ്മം ജാനിത്വാ. **അവിതക്കഝായീ**തി അവിതക്കേന ചതുത്ഥജ്ഝാനേന ഝായന്തോ. **ന കുപ്പതീ**തിആദീസു ദോസേന ന കുപ്പതി, രാഗേന ന സരതി, മോഹേന ന ഥീനോ. ഇമേസു തീസു മൂലകിലേസേസു ഗഹിതേസു ദിയഡ്ഢകിലേസസഹസ്സം ഗഹിതമേവ ഹോതി. പഠമപദേന വാ ബ്യാപാദനീവരണം ഗഹിതം, ദുതിയേന കാമച്ഛന്ദനീവരണം, തതിയേന ഥിനം ആദിം കത്വാ സേസനീവരണാനി. ഇതി ഇമിനാ നീവരണപ്പഹാനേന ഖീണാസവം ദസ്സേതി.

പഞ്ചോഘതിണ്ണോതി പഞ്ചദ്വാരികം കിലേസോഘം തിണ്ണോ. **ഛട്ഠ**ന്തി മനോദ്വാരികമ്പി ഛട്ഠം കിലേസോഘം അതരി. പഞ്ചോഘഗ്ഗഹണേന വാ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനി , ഛട്ഠഗ്ഗഹണേന പഞ്ചുദ്ധമ്ഭാഗിയാനി വേദിതബ്ബാനി. **ഗണസങ്ഘചാരീ**തി ഗണേ ച സങ്ഘേ ച ചരതീതി സത്ഥാ ഗണസങ്ഘചാരീ നാമ. **അദ്ധാ ചരിസ്സന്തീ**തി അഞ്ഞേപി സദ്ധാ ബഹുജനാ ഏകംസേന ചരിസ്സന്തി. **അയ**ന്തി അയം സത്ഥാ. **അനോകോ**തി അനാലയോ.

അച്ഛേജ്ജ നേസ്സതീതി അച്ഛിന്ദിത്വാ നയിസ്സതി, മച്ചുരാജസ്സ ഹത്ഥതോ അച്ഛിന്ദിത്വാ നിബ്ബാനപാരം നയിസ്സതീതി വുത്തം ഹോതി. **നയമാനാന**ന്തി നയമാനേസു.

സേലംവ സിരസൂഹച്ച, പാതാലേ ഗാധമേസഥാതി മഹന്തം കൂടാഗാരപ്പമാണം സിലം സീസേ ഠപേത്വാ പാതാലേ പതിട്ഠംഗവേസനം വിയ. **ഖാണുംവ ഉരസാസജ്ജാ**തി ഉരസി ഖാണും പഹരിത്വാ വിയ. **അപേഥാ**തി അപഗച്ഛഥ. ഇമസ്മിം ഠാനേ സങ്ഗീതികാരാ ''ഇദമവോചാ''തി ദേസനം നിട്ഠപേത്വാ **ദദ്ദല്ലമാനാ**തി ഗാഥം ആഹംസു. തത്ഥ **ദദ്ദല്ലമാനാ**തി അതിവിയ ജലമാനാ സോഭമാനാ. **ആഗഞ്ഛരു**ന്തി ആഗതാ. **പനുദീ**തി നീഹരി. **തൂലം ഭട്ഠംവ മാലുതോ**തി യഥാ ഫലതോ ഭട്ഠം സിമ്ബലിതൂലം വാ പോടകിതൂലം വാ വാതോ പനുദതി നീഹരതി, ഏവം പനുദീതി. പഞ്ചമം.

തതിയോ വഗ്ഗോ.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

മാരസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ഭിക്ഖുനീസംയുത്തം

൧. ആളവികാസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൨. ഭിക്ഖുനീസംയുത്തസ്സ പഠമേ **ആളവികാ**തി ആളവിയം ജാതാ ആളവിനഗരതോയേവ ച നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിതാ. **അന്ധവന**ന്തി കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ചേതിയേ നവകമ്മത്ഥായ ധനം സമാദപേത്വാ ആഗച്ഛന്തസ്സ യസോധരസ്സ നാമ ധമ്മഭാണകസ്സ അരിയപുഗ്ഗലസ്സ അക്ഖീനി ഉപ്പാടേത്വാ തത്ഥേവ അക്ഖിഭേദപ്പത്തേഹി പഞ്ചഹി ചോരസതേഹി നിവുത്ഥത്താ തതോ പട്ഠായ "അന്ധവന"ന്തി സങ്ഖം ഗതം വനം. തം കിര സാവത്ഥിതോ ദക്ഖിണപസ്സേ ഗാവുതമത്തേ ഹോതി രാജാരക്ഖായ ഗുത്തം. തത്ഥ പവിവേകകാമാ ഭിക്ഖൂ ച ഭിക്ഖുനിയോ ച ഗച്ഛന്തി. തസ്മാ അയമ്പി കായവിവേകത്ഥിനീ യേന തം വനം, തേനുപസങ്കമി. **നിസ്സരണ**ന്തി നിബ്ബാനം. **പഞ്ഞായാ**തി പച്ചവേക്ഖണഞാണേന. **ന ത്വം ജാനാസി തം പദ**ന്തി ത്വം ഏതം നിബ്ബാനപദം വാ നിബ്ബാനഗാമിമഗ്ഗപദം വാ ന ജാനാസി. **സത്തിസൂലൂപമാ**തി വിനിവിജ്ഝനത്ഥേന സത്തിസൂലസദിസാ. **ഖന്ധാസം അധികുട്ടനാ**തി ഖന്ധാ തേസം അധികുട്ടനഭണ്ഡികാ. പഠമം.

൨. സോമാസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൩. ദുതിയേ **ഠാന**ന്തി അരഹത്തം. **ദുരഭിസമ്ഭവ**ന്തി ദുപ്പസഹം. **ദ്വങ്ഗുലപഞ്ഞായാ**തി പരിത്തപഞ്ഞായ. യസ്മാ വാ ദ്വീഹി അങ്ഗുലേഹി കപ്പാസവട്ടിം ഗഹേത്വാ സുത്തം കന്തന്തി, തസ്മാ ഇത്ഥീ "ദ്വങ്ഗുലപഞ്ഞാ"തി വുച്ചതി. **ഞാണമ്ഹി വത്തമാനമ്ഹീ**തി ഫലസമാപത്തിഞാണേ പവത്തമാനേ. **ധമ്മം വിപസ്സതോ**തി ചതുസച്ചധമ്മം വിപസ്സന്തസ്സ, പുബ്ബഭാഗേ വാ വിപസ്സനായ ആരമ്മണഭൂതം ഖന്ധപഞ്ചകമേവ. **കിഞ്ചി വാ പന അഞ്ഞസ്മീ**തി അഞ്ഞം വാ കിഞ്ചി "അഹം അസ്മീ"തി തണ്ഹാമാനദിട്ഠിവസേന യസ്സ സിയാ. ദുതിയം.

൩. കിസാഗോതമീസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൪. തതിയേ **കിസാഗോതമീ**തി അപ്പമംസലോഹിതതായ കിസാ, ഗോതമീതി പനസ്സാ നാമം. പുബ്ബേ കിര സാവത്ഥിയം ഏകസ്മിം കുലേ അസീതികോടിധനം സബ്ബം അങ്ഗാരാവ ജാതം. കുടുമ്ബികോ അങ്ഗാരജാതാനി അനീഹരിത്വാ - "അവസ്സം കോചി പുഞ്ഞവാ ഭവിസ്സതി, തസ്സ പുഞ്ഞേന പുന പാകതികം ഭവിസ്സതീ"തി സുവണ്ണഹിരഞ്ഞസ്സ ചാടിയോ പൂരേത്വാ ആപണേ ഠപേത്വാ സമീപേ നിസീദി. അഥേകാ ദുഗ്ഗതകുലസ്സ ധീതാ - "അഡ്ഢമാസകം ഗഹേത്വാ ദാരുസാകം ആഹരിസ്സാമീ"തി വീഥിം ഗതാ തം ദിസ്വാ കുടുമ്ബികം ആഹ - "ആപണേ താവ ധനം ഏത്തകം, ഗേഹേ കിത്തകം ഭവിസ്സതീ"തി. കിം ദിസ്വാ അമ്മ ഏവം കഥേസീതി? ഇമം ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണന്തി. സോ "പുഞ്ഞവതീ ഏസാ ഭവിസ്സതീ"തി തസ്സാ വസനട്ഠാനം പുച്ഛിത്വാ ആപണേ ഭണ്ഡം പടിസാമേത്വാ തസ്സാ മാതാപിതരോ ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാഹ - "അമ്ഹാകം ഗേഹേ വയപ്പത്തോ ദാരകോ അത്ഥി, തസ്സേതം ദാരികം ദേഥാ"തി. കിം സാമി ദുഗ്ഗതേഹി സദ്ധിം കേളിം കരോസീതി? മിത്തസന്ഥവോ നാമ ദുഗ്ഗതേഹിപി സദ്ധിം ഹോതി, ദേഥ നം, കുടുമ്ബസാമിനീ ഭവിസ്സതീതി നം ഗഹേത്വാ ഘരം ആനേസി. സാ സംവാസമന്വായ പുത്തം വിജാതാ. പുത്തോ പദസാ

ആഹിണ്ഡനകാലേ കാലമകാസി. സാ ദുഗ്ഗതകുലേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ മഹാകുലം ഗന്ത്വാപി "പുത്തവിനാസം പത്താമ്ഹീ"തി ഉപ്പന്നബലവസോകാ പുത്തസ്സ സരീരകിച്ചം വാരേത്വാ തം മതകളേവരം ആദായ നഗരേ വിപ്പലപന്തീ ചരതി.

ഏകദിവസം മഹതിയാ ബുദ്ധവീഥിയാ ദസബലസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ - "പുത്തസ്സ മേ അരോഗഭാവത്ഥായ ഭേസജ്ജം ദേഥ ഭഗവാ"തി ആഹ. ഗച്ഛ സാവത്ഥിം ആഹിണ്ഡിത്വാ യസ്മിം ഗേഹേ മതപുബ്ബോ നത്ഥി, തതോ സിദ്ധത്ഥകം ആഹര, പുത്തസ്സ തേ ഭേസജ്ജം ഭവിസ്സതീതി. സാ നഗരം പവിസിത്വാ ധുരഗേഹതോ പട്ഠായ ഭഗവതാ വുത്തനയേന ഗന്ത്വാ സിദ്ധത്ഥകം യാചന്തീ ഘരേ ഘരേ, "കുതോ ത്വം ഏവരൂപം ഘരം പസ്സിസ്സസീ"തി വുത്താ കതിപയാനി ഗേഹാനി ആഹിണ്ഡിത്വാ - "സബ്ബേസമ്പി കിരായം ധമ്മതാ, ന മയ്ഹം പുത്തസ്സേവാ"തി സാലായം ഛവം ഛഡ്ഡേത്വാ പബ്ബജ്ജം യാചി. സത്ഥാ "ഇമം പബ്ബാജേഥൂ"തി ഭിക്ഖുനിഉപസ്സയം പേസേസി. സാ ഖുരഗ്ഗേയേവ അരഹത്തം പാപുണി. ഇമം ഥേരിം സന്ധായ "അഥ ഖോ കിസാഗോതമീ"തി വുത്തം.

ഏകമാസീതി ഏകാ ആസി. **രുദമ്മുഖീ**തി രുദമാനമുഖീ വിയ. **അച്ചന്തം മതപുത്താമ്ഹീ**തി ഏത്ഥ അന്തം അതീതം അച്ചന്തം, ഭാവനപുംസകമേതം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ പുത്തമരണം അന്തം അതീതം ഹോതി, ഏവം മതപുത്താ അഹം, ഇദാനി മമ പുന പുത്തമരണം നാമ നത്ഥി. **പുരിസാ ഏതദന്തികാ**തി പുരിസാപി മേ ഏതദന്തികാവ . യോ മേ പുത്തമരണസ്സ അന്തോ, പുരിസാനമ്പി മേ ഏസേവന്തോ, അഭബ്ബാ അഹം ഇദാനി പുരിസം ഗവേസിതുന്തി. **സബ്ബത്ഥ വിഹതാ നന്ദീ**തി സബ്ബേസു ഖന്ധായതനധാതുഭവയോനിഗതിഠിതിനിവാസേസു മമ തണ്ഹാനന്ദീ വിഹതാ. **തമോക്ഖന്ധോ**തി അവിജ്ജാക്ഖന്ധോ. **പദാലിതോ**തി ഞാണേന ഭിന്നോ. തതിയം.

൪. വിജയാസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൫. ചതുത്ഥേ **പഞ്ചങ്ഗികേനാ**തി ആതതം വിതതം ആതതവിതതം ഘനം സുസിരന്തി ഏവം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതേന. **നിയ്യാതയാമി തുയ്ഹേവാ**തി സബ്ബേ തുയ്ഹംയേവ ദേമി. **നാഹം തേനത്ഥികാ**തി നാഹം തേന അത്ഥികാ. **പൂതികായേനാ**തി സുവണ്ണവണ്ണോപി കായോ നിച്ചം ഉഗ്ഘരിതപഗ്ഘരിതട്ഠേന പൂതികായോവ, തസ്മാ ഏവമാഹ. **ഭിന്ദനേനാ**തി ഭിജ്ജനസഭാവേന. **പഭങ്ഗുനാ**തി ചുണ്ണവിചുണ്ണം ആപജ്ജനധമ്മേന. **അട്ടീയാമീ**തി അട്ടാ പീളിതാ ഹോമി. **ഹരായാമീ**തി ലജ്ജാമി. **സന്താ സമാപത്തീ**തി അട്ഠവിധാ ലോകിയസമാപത്തി ആരമ്മണസന്തതായ അങ്ഗസന്തതായ ച സന്താതി വുത്താ. **സബ്ബത്ഥാ**തി സബ്ബേസു രൂപാരൂപഭവേസു, തേസം ദിന്നം ഭവാനം ഗഹിതത്താ ഗഹിതേ കാമഭവേ അട്ഠസു ച സമാപത്തീസൂതി ഏതേസു സബ്ബേസു ഠാനേസു മയ്ഹം അവിജ്ജാതമോ വിഹതോതി വദതി. ചതുത്ഥം.

൫. ഉപ്പലവണ്ണാസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൬. പഞ്ചമേ **സുപുപ്ഫിതഗ്ഗ**ന്തി അഗ്ഗതോ പട്ഠായ സുട്ഠു പുപ്ഫിതം സാലരുക്ഖം. **ന ചത്ഥി തേ ദുതിയാ വണ്ണധാതൂ**തി തവ വണ്ണധാതുസദിസാ ദുതിയാ വണ്ണധാതു നത്ഥി, തയാ സദിസാ അഞ്ഞാ ഭിക്ഖുനീ നത്ഥീതി വദതി.

ഇധാഗതാ താദിസികാ ഭവേയ്യുന്തി യഥാ ത്വം ഇധാഗതാ കിഞ്ചി സന്ഥവം വാ സിനേഹം വാ ന ലഭസി, ഏവമേവം തേപി തയാവ സദിസാ ഭവേയ്യും. **പഖുമന്തരികായ**ന്തി ദ്വിന്നം അക്ഖീനം മജ്ഝേ നാസവംസേപി തിട്ഠന്തിം മം ന പസ്സസി. **വസീഭൂതമ്ഹീ**തി വസീഭൂതാ അസ്മി. പഞ്ചമം.

൬. ചാലാസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൭. ഛട്ഠേ **കോ നു തം ഇദമാദപയീ**തി കോ നു മന്ദബുദ്ധി ബാലോ തം ഏവം ഗാഹാപേസി? **പരിക്ലേസ**ന്തി അഞ്ഞമ്പി നാനപ്പകാരം ഉപദ്ദവം. ഇദാനി യം മാരോ ആഹ - ''കോ നു തം ഇദമാദപയീ''തി, തം മദ്ദന്തീ - ''ന മം അന്ധബാലോ ആദപേസി, ലോകേ പന അഗ്ഗപുഗ്ഗലോ സത്ഥാ ധമ്മം ദേസേസീ''തി ദസ്സേതും, **ബുദ്ധോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സച്ചേ നിവേസയീ**തി പരമത്ഥസച്ചേ നിബ്ബാനേ നിവേസേസി. **നിരോധം അപ്പജാനന്താ**തി നിരോധസച്ചം അജാനന്താ. ഛട്ഠം.

൭. ഉപചാലാസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൮. സത്തമേ **ഏന്തി മാരവസം പുനാ**തി പുനപ്പുനം മരണമാരകിലേസമാരദേവപുത്തമാരാനം വസം ആഗച്ഛന്തി. **പധൂപിതോ**തി സന്താപിതോ. **അഗതി യത്ഥ മാരസ്സാ**തി യത്ഥ തുയ്ഹം മാരസ്സ അഗതി. **തത്ഥാ**തി തസ്മിം നിബ്ബാനേ. സത്തമം.

൮. സീസുപചാലാസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൯. അട്ഠമേ **സമണീ വിയ ദിസ്സസീ**തി സമണിസദിസാ ദിസ്സസി. **കിമിവ ചരസി മോമൂഹാ**തി കിം കാരണാ മോമൂഹാ വിയ ചരസി? **ഇതോ ബഹിദ്ധാ**തി ഇമമ്ഹാ സാസനാ ബഹി. പാസം ഡേന്തീതി **പാസണ്ഡാ,** സത്താനം ചിത്തേസു ദിട്ഠിപാസം ഖിപന്തീതി അത്ഥോ. സാസനം പന പാസേ മോചേതി, തസ്മാ പാസണ്ഡോതി ന വുച്ചതി, ഇതോ ബഹിദ്ധായേവ പാസണ്ഡാ ഹോന്തി. **പസീദന്തീ**തി സംസീദന്തി ലഗ്ഗന്തി.

ഇദാനി ''കം നു ഉദ്ദിസ്സ മുണ്ഡാസീ''തി പഞ്ഹം കഥേന്തീ **അത്ഥി സക്യകുലേ ജാതോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സബ്ബാഭിഭൂ**തി സബ്ബാനി ഖന്ധായതനധാതുഭവയോനിഗതിആദീനി അഭിഭവിത്വാ ഠിതോ. മരണമാരാദയോ നുദി നീഹരീതി **മാരനുദോ. സബ്ബത്ഥമപരാജിതോ**തി സബ്ബേസു രാഗാദീസു വാ മാരയുദ്ധേ വാ അജിതോ. **സബ്ബത്ഥ മുത്തോ**തി സബ്ബേസു ഖന്ധാദീസു മുത്തോ. **അസിതോ**തി തണ്ഹാദിട്ഠിനിസ്സയേന അനിസ്സിതോ. **സബ്ബകമ്മക്ഖയം പത്തോ**തി സബ്ബകമ്മക്ഖയസങ്ഖാതം അരഹത്തം പത്തോ. **ഉപധിസങ്ഖയേ**തി ഉപധിസങ്ഖയസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനേ ആരമ്മണതോ വിമുത്തോ. അട്ഠമം.

൯. സേലാസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൦. നവമേ **കേനിദം പകത**ന്തി കേന ഇദം കതം. **ബിമ്ബ**ന്തി അത്തഭാവം സന്ധായ വദതി. **അഘ**ന്തി ദുക്ഖപതിട്ഠാനത്താ അത്തഭാവമേവ വദതി. **ഹേതുഭങ്ഗാ**തി ഹേതുനിരോധേന പച്ചയവേകല്ലേന. നവമം.

൧൦. വജിരാസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൭. ദസമേ **നയിധ സത്തുപലബ്ഭതീ**തി ഇമസ്മിം സുദ്ധസങ്ഖാരപുഞ്ജേ പരമത്ഥതോ സത്തോ നാമ ന ഉപലബ്ഭതി. **ഖന്ധേസു സന്തേസൂ**തി പഞ്ചസു ഖന്ധേസു വിജ്ജമാനേസു തേന തേനാകാരേന വവത്ഥിതേസു. **സമ്മുതീ**തി സത്തോതി സമഞ്ഞാമത്തമേവ ഹോതി. **ദുക്ഖ**ന്തി പഞ്ചക്ഖന്ധദുക്ഖം. **നാഞ്ഞത്ര ദുക്ഖാ**തി ഠപേത്വാ ദുക്ഖം അഞ്ഞോ നേവ സമ്ഭോതി ന നിരുജ്ഝതീതി. ദസമം.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

ഭിക്ഖുനീസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ബ്രഹ്മസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. ബ്രഹ്മായാചനസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൨. ബ്രഹ്മസംയുത്തസ്സ പഠമേ **പരിവിതക്കോ ഉദപാദീ**തി സബ്ബബുദ്ധാനം ആചിണ്ണസമാചിണ്ണോ അയം ചേതസോ വിതക്കോ ഉദപാദി. കദാ ഉദപാദീതി? ബുദ്ധഭൂതസ്സ അട്ഠമേ സത്താഹേ രാജായതനമൂലേ സക്കേന ദേവാനമിന്ദേന ആഭതം ദന്തകട്ഠഞ്ച ഓസധഹരീതകഞ്ച ഖാദിത്വാ മുഖം ധോവിത്വാ ചതൂഹി ലോകപാലേഹി ഉപനീതേ പച്ചഗ്ഘേ സേലമയപത്തേ തപുസ്സഭല്ലികാനം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജിത്വാ പുന പച്ചാഗന്ത്വാ അജപാലനിഗ്രോധേ നിസിന്നമത്തസ്സ.

അധിഗതോതി പടിവിദ്ധോ. **ധമ്മോ**തി ചതുസച്ചധമ്മോ. **ഗമ്ഭീരോ**തി ഉത്താനപടിക്ഖേപവചനമേതം. **ദുദ്ദസോ**തി ഗമ്ഭീരത്താവ ദുദ്ദസോ ദുക്ഖേന ദട്ഠബ്ബോ, ന സക്കാ സുഖേന ദട്ഠും. ദുദ്ദസത്താവ **ദുരനുബോധോ** ദുക്ഖേന അവബുജ്ഝിതബ്ബോ, ന സക്കാ സുഖേന അവബുജ്ഝിതും. **സന്തോ**തി നിബ്ബുതോ. **പണീതോ**തി അതപ്പകോ. ഇദം ദ്വയം ലോകുത്തരമേവ സന്ധായ വുത്തം. **അതക്കാവചരോ**തി തക്കേന അവചരിതബ്ബോ ഓഗാഹിതബ്ബോ ന ഹോതി, ഞാണേനേവ അവചരിതബ്ബോ. **നിപുണോ**തി സണ്ഹോ. **പണ്ഡിതവേദനീയോ**തി സമ്മാപടിപദം പടിപന്നേഹി പണ്ഡിതേഹി വേദിതബ്ബോ. **ആലയരാമാ**തി സത്താ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു അല്ലീയന്തി, തസ്മാ തേ **ആലയാ**തി വുച്ചന്തി. അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതാനി വാ അല്ലീയന്തി, തസ്മാപി ആലയാതി വുച്ചന്തി. തേഹി ആലയേഹി രമന്തീതി **ആലയരാമാ**. ആലയേസു രതാതി **ആലയരതാ**. ആലയേസു സുട്ഠു മുദിതാതി **ആലയസമ്മുദിതാ**. യഥേവ ഹി സുസജ്ജിതം പുപ്ഫഫലഭരിതരുക്ഖാദിസമ്പന്നം ഉയ്യാനം പവിട്ഠോ രാജാ തായ തായ സമ്പത്തിയാ രമതി, സമ്മുദിതോ ആമോദിതപമോദിതോ ഹോതി, ന ഉക്കണ്ഠതി, സായമ്പി നിക്ഖമിതും ന ഇച്ഛതി, ഏവമിമേഹിപി കാമാലയതണ്ഹാലയേഹി സത്താ രമന്തി, സംസാരവട്ടേ സമ്മുദിതാ അനുക്കണ്ഠിതാ വസന്തി. തേന തേസം ഭഗവാ ദുവിധം ആലയം ഉയ്യാനഭൂമിം വിയ ദസ്സേന്തോ ''ആലയരാമാ''തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **യദിദ**ന്തി നിപാതോ, തസ്സ ഠാനം സന്ധായ ''യം ഇദ''ന്തി, പടിച്ചസമുപ്പാദം സന്ധായ ''യോ അയ''ന്തി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **ഇദപ്പച്ചയതാപടിച്ചസമുപ്പാദോ**തി ഇമേസം പച്ചയാ ഇദപ്പച്ചയാ, ഇദപ്പച്ചയാ ഏവ ഇദപ്പച്ചയതാ, ഇദപ്പച്ചയതാ ച സാ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ചാതി **ഇദപ്പച്ചയതാപടിച്ചസമുപ്പാദോ**. സങ്ഖാരാദിപച്ചയാനം ഏതം അധിവചനം. **സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ**തിആദി സബ്ബം നിബ്ബാനമേവ. യസ്മാ ഹി തം ആഗമ്മ സബ്ബസങ്ഖാരവിപ്ഫന്ദിതാനി സമന്തി, വൂപസമ്മന്തി, തസ്മാ **സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ**തി വുച്ചതി. യസ്മാ ച തം ആഗമ്മ സബ്ബേ ഉപധയോ പടിനിസ്സട്ഠാ ഹോന്തി, സബ്ബാ തണ്ഹാ ഖീയന്തി, സബ്ബേ കിലേസരാഗാ വിരജ്ജന്തി, സബ്ബം ദുക്ഖം നിരുജ്ഝതി, തസ്മാ **സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹാക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ**തി വുച്ചതി. യാ പനേസാ തണ്ഹാ ഭവേന ഭവം, ഫലേന വാ സദ്ധിം കമ്മം വിനതി സംസിബ്ബതീതി കത്വാ

വാനന്തി വുച്ചതി, തതോ നിക്ഖന്തം വാനതോതി **നിബ്ബാനം. സോ മമസ്സ കിലമഥോ**തി യാ അജാനന്താനം ദേസനാ നാമ, സോ മമ കിലമഥോ അസ്സ, സാ മമ വിഹേസാ അസ്സാതി അത്ഥോ. കായകിലമഥോ ചേവ കായവിഹേസാ ച അസ്സാതി വുത്തം ഹോതി. ചിത്തേ പന ഉഭയമ്പേതം ബുദ്ധാനം നത്ഥി. **അപിസ്സൂ**തി അനുബ്രൂഹനത്ഥേ നിപാതോ. സോ "ന കേവലം അയം പരിവിതക്കോ ഉദപാദി, ഇമാപി ഗാഥാ പടിഭംസൂ"തി ദീപേതി. **അനച്ഛരിയാ**തി അനുഅച്ഛരിയാ. **പടിഭംസൂ**തി പടിഭാനസങ്ഖാതസ്സ ഞാണസ്സ ഗോചരാ അഹേസും, പരിവിതക്കയിതബ്ബതം പാപുണിംസു.

കിച്ഛേനാതി ദുക്ഖേന, ന ദുക്ഖായ പടിപദായ. ബുദ്ധാനം ഹി ചത്താരോപി മഗ്ഗാ സുഖപടിപദാവ ഹോന്തി. പാരമീപൂരണകാലേ പന സരാഗസദോസസമോഹസ്സേവ സതോ ആഗതാഗതാനം യാചകാനം അലങ്കതപടിയത്തം സീസം കന്തിത്വാ ഗലലോഹിതം നീഹരിത്വാ സുഅഞ്ജിതാനി അക്ഖീനി ഉപ്പാടേത്വാ കുലവംസപ്പദീപം പുത്തം മനാപചാരിനിം ഭരിയന്തി ഏവമാദീനി ദേന്തസ്സ അഞ്ഞാനി ച ഖന്തിവാദിസദിസേസു അത്തഭാവേസു ഛേജ്ജഭേജ്ജാദീനി പാപുണന്തസ്സ ആഗമനീയപടിപദം സന്ധായേതം വുത്തം. **ഹല**ന്തി ഏത്ഥ **ഹ**-കാരോ നിപാതമത്തോ, അലന്തി അത്ഥോ. **പകാസിതു**ന്തി ദേസിതും, ഏവം കിച്ഛേന അധിഗതസ്സ അലം ദേസിതും പരിയത്തം ദേസിതും. കോ അത്ഥോ ദേസിതേനാതി വുത്തം ഹോതി? **രാഗദോസപരേതേഹീ**തി രാഗദോസഫുട്ഠേഹി രാഗദോസാനുഗതേഹി വാ.

പടിസോതഗാമിന്തി നിച്ചാദീനം പടിസോതം, "അനിച്ചം ദുക്ഖമനത്താ അസുഭ"ന്തി ഏവം ഗതം ചതുസച്ചധമ്മം. **രാഗരത്താ**തി കാമരാഗേന ഭവരാഗേന ദിട്ഠിരാഗേന ച രത്താ. **ന ദക്ഖന്തീ**തി അനിച്ചം ദുക്ഖമനത്താ അസുഭന്തി ഇമിനാ സഭാവേന ന പസ്സിസ്സന്തി , തേ അപസ്സന്തേ കോ സക്ഖിസ്സതി ഏവം ഗാഹാപേതും. **തമോഖന്ധേന ആവുടാ**തി അവിജ്ജാരാസിനാ അജ്ഝോത്ഥടാ.

അപ്പോസ്സുക്കതായാതി നിരുസ്സുക്കഭാവേന, അദേസേതുകാമതായാതി അത്ഥോ. കസ്മാ പനസ്സ ഏവം ചിത്തം നമി? നനു ഏസ മുത്തോ മോചേസ്സാമി, തിണ്ണോ താരേസ്സാമി -

> "കിം മേ അഞ്ഞാതവേസേന, ധമ്മം സച്ഛികതേനിധ;
> സബ്ബഞ്ഞുതം പാപുണിത്വാ, താരയിസ്സം സദേവക"ന്തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൫൬) -

പത്ഥനം കത്വാ പാരമിയോ പൂരേത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോതി? സച്ചമേതം, തദേവം പച്ചവേക്ഖണാനുഭാവേന പനസ്സ ഏവം ചിത്തം നമി. തസ്സ ഹി സബ്ബഞ്ഞുതം പത്വാ സത്താനം കിലേസഗഹനതം, ധമ്മസ്സ ച ഗമ്ഭീരതം പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ സത്താനം കിലേസഗഹനതാ ച ധമ്മഗമ്ഭീരതാ ച സബ്ബാകാരേന പാകടാ ജാതാ. അഥസ്സ - "ഇമേ സത്താ കഞ്ജിയപുണ്ണാ ലാബു വിയ, തക്കഭരിതാ ചാടി വിയ, വസാതേലപീതപിലോതികാ വിയ, അഞ്ജനമക്ഖിതഹത്ഥോ വിയ ച കിലേസഭരിതാ അതിസംകിലിട്ഠാ രാഗരത്താ ദോസദുട്ഠാ മോഹമൂള്ഹാ, തേ കിം നാമ പടിവിജ്ഝിസ്സന്തീ"തി? ചിന്തയതോ കിലേസഗഹനപച്ചവേക്ഖണാനുഭാവേനാപി ഏവം ചിത്തം നമി.

“അയഞ്ച ധമ്മോ പഥവീസന്ധാരകഉദകക്ഖന്ധോ വിയ ഗമ്ഭീരോ, പബ്ബതേന പടിച്ഛാദേത്വാ ഠപിതോ സാസപോ വിയ ദുദ്ദസോ, സതധാ ഭിന്നസ്സ വാലസ്സ കോടിയാ കോടിപടിപാദനം വിയ ദുരനുബോധോ. നനു മയാ ഹി ഇമം ധമ്മം പടിവിജ്ഝിതും വായമന്തേന അദിന്നം ദാനം നാമ നത്ഥി, അരക്ഖിതം സീലം നാമ നത്ഥി, അപരിപൂരിതാ കാചി പാരമീ നാമ നത്ഥി, തസ്സ മേ നിരുസ്സാഹം വിയ മാരബലം വിധമന്തസ്സാപി പഥവീ ന കമ്പിത്ഥ, പഠമയാമേ പുബ്ബേനിവാസം അനുസ്സരന്തസ്സാപി ന കമ്പിത്ഥ, മജ്ഝിമയാമേ ദിബ്ബചക്ഖും വിസോധേന്തസ്സാപി ന കമ്പിത്ഥ, പച്ഛിമയാമേ പന പടിച്ചസമുപ്പാദം പടിവിജ്ഝന്തസ്സേവ മേ ദസസഹസ്സിലോകധാതു കമ്പിത്ഥ. ഇതി മാദിസേനാപി തിക്ഖഞാണേന കിച്ഛേനേവായം ധമ്മോ പടിവിദ്ധോ. തം ലോകിയമഹാജനാ കഥം പടിവിജ്ഝിസ്സന്തീ”തി? ധമ്മഗമ്ഭീരപച്ചവേക്ഖണാനുഭാവേനാപി ഏവം ചിത്തം നമീതി വേദിതബ്ബം.

അപിച ബ്രഹ്മുനാ യാചിതേ ദേസേതുകാമതായപിസ്സ ഏവം ചിത്തം നമി. ജാനാതി ഹി ഭഗവാ - “മമ അപ്പോസ്സുക്കതായ ചിത്തേ നമമാനേ മം മഹാബ്രഹ്മാ ധമ്മദേസനം യാചിസ്സതി, ഇമേ ച സത്താ ബ്രഹ്മഗരുകാ. തേ ‘സത്ഥാ കിര ധമ്മം ന ദേസേതുകാമോ അഹോസി. അഥ നം മഹാബ്രഹ്മാ യാചിത്വാ ദേസാപേസി. സന്തോ വത ഭോ ധമ്മോ, പണീതോ വത ഭോ ധമ്മോ’തി മഞ്ഞമാനാ സുസ്സൂസിസ്സന്തീ”തി. ഇദമ്പിസ്സ കാരണം പടിച്ച അപ്പോസ്സുക്കതായ ചിത്തം നമി, നോ ധമ്മദേസനായാതി വേദിതബ്ബം.

സഹമ്പതിസ്സാതി സോ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ സഹകോ നാമ ഥേരോ പഠമജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ പഠമജ്ഝാനഭൂമിയം കപ്പായുകബ്രഹ്മാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ. തത്ര നം “സഹമ്പതിബ്രഹ്മാ”തി പടിസഞ്ജാനന്തി. തം സന്ധായാഹ “ബ്രഹ്മുനോ സഹമ്പതിസ്സാ”തി. **നസ്സതി വത ഭോ**തി സോ കിര ഇമം സദ്ദം തഥാ നിച്ഛാരേസി, യഥാ ദസസഹസ്സിലോകധാതുബ്രഹ്മാനോ സുത്വാ സബ്ബേ സന്നിപതിംസു. **യത്ര ഹി നാമാ**തി യസ്മിം നാമ ലോകേ. **പുരതോ പാതുരഹോസീ**തി തേഹി ദസഹി ബ്രഹ്മസഹസ്സേഹി സദ്ധിം പാതുരഹോസി. **അപ്പരജക്ഖജാതികാ**തി പഞ്ഞാമയേ അക്ഖിമ്ഹി അപ്പം പരിത്തം രാഗദോസമോഹരജം ഏതേസം ഏവംസഭാവാതി **അപ്പരജക്ഖജാതികാ. അസ്സവനതാ**തി അസ്സവനതായ. **ഭവിസ്സന്തീ**തി പുരിമബുദ്ധേസു ദസപുഞ്ഞകിരിയവസേന കതാധികാരാ പരിപാകഗതാ പദുമാനി വിയ സൂരിയരസ്മിസമ്ഫസ്സം, ധമ്മദേസനംയേവ ആകങ്ഖമാനാ ചതുപ്പദികഗാഥാവസാനേ അരിയഭൂമിം ഓക്കമനാരഹാ ന ഏകോ, ന ദ്വേ, അനേകസതസഹസ്സാ ധമ്മസ്സ അഞ്ഞാതാരോ ഭവിസ്സന്തീതി ദസ്സേതി.

പാതുരഹോസീതി പാതുഭവി. **സമലേഹി ചിന്തിതോ**തി സമലേഹി ഛഹി സത്ഥാരേഹി ചിന്തിതോ. തേ ഹി പുരേതരം ഉപ്പജ്ജിത്വാ സകലജമ്ബുദീപേ കണ്ടകേ പത്ഥരമാനാ വിയ, വിസം സിഞ്ചമാനാ വിയ ച സമലം മിച്ഛാദിട്ഠിധമ്മം ദേസയിംസു. **അപാപുരേത**ന്തി വിവരം ഏതം. **അമതസ്സ ദ്വാര**ന്തി അമതസ്സ നിബ്ബാനസ്സ ദ്വാരഭൂതം അരിയമഗ്ഗം. **സുണന്തു ധമ്മം വിമലേനാനുബുദ്ധ**ന്തി ഇമേ സത്താ രാഗാദിമലാനം അഭാവതോ വിമലേന സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന അനുബുദ്ധം ചതുസച്ചധമ്മം സുണന്തു താവ ഭഗവാതി യാചതി.

സേലേ യഥാ പബ്ബതമുദ്ധനിട്ഠിതോതി സേലമയേ ഏകഗ്ഘനേ പബ്ബതമുദ്ധനി യഥാഠിതോവ. ന ഹി തസ്സ ഠിതസ്സ ദസ്സനത്ഥം ഗീവുക്ഖിപനപസാരണാദികിച്ചം അത്ഥി. **തഥൂപമ**ന്തി തപ്പടിഭാഗം സേലപബ്ബതൂപമം. അയം പനേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ - യഥാ സേലപബ്ബതമുദ്ധനി ഠിതോവ ചക്ഖുമാ പുരിസോ സമന്തതോ ജനതം പസ്സേയ്യ , തഥാ ത്വമ്പി സുമേധ സുന്ദരപഞ്ഞ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന സമന്തചക്ഖു ഭഗവാ ധമ്മമയം പാസാദമാരുയ്ഹ സയം അപേതസോകോ സോകാവതിണ്ണം ജാതിജരാഭിഭൂതം ജനതം അവേക്ഖസ്സു ഉപധാരയ ഉപപരിക്ഖ. അയം പനേത്ഥ അധിപ്പായോ - യഥാ ഹി പബ്ബതപാദേ സമന്താ മഹന്തം ഖേത്തം കത്വാ, തത്ഥ കേദാരപാളീസു കുടികായോ കത്വാ രത്തിം അഗ്ഗിം ജാലേയ്യും, ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതഞ്ച അന്ധകാരം അസ്സ, അഥ തസ്സ പബ്ബതസ്സ മത്ഥകേ ഠത്വാ ചക്ഖുമതോ പുരിസസ്സ ഭൂമിം ഓലോകയതോ നേവ ഖേത്തം ന കേദാരപാളിയോ ന കുടിയോ ന തത്ഥ സയിതമനുസ്സാ പഞ്ഞായേയ്യും. കുടികാസു പന അഗ്ഗിജാലാമത്തകമേവ പഞ്ഞായേയ്യ, ഏവം ധമ്മപാസാദം ആരുയ്ഹ സത്തനികായം ഓലോകയതോ തഥാഗതസ്സ യേ തേ അകതകല്യാണാ സത്താ, തേ ഏകവിഹാരേ ദക്ഖിണജാണുപസ്സേ നിസിന്നാപി ബുദ്ധചക്ഖുസ്സ ആപാഥം നാഗച്ഛന്തി, രത്തിം ഖിത്താ സരാ വിയ ഹോന്തി. യേ പന കതകല്യാണാ വേനേയ്യപുഗ്ഗലാ, തേ ഏവസ്സ ദൂരേപി ഠിതാ ആപാഥം ആഗച്ഛന്തി സോ അഗ്ഗി വിയ ഹിമവന്തപബ്ബതോ വിയ ച. വുത്തമ്പി ചേതം -

> ''ദൂരേ സന്തോ പകാസേന്തി, ഹിമവന്തോവ പബ്ബതോ;
> അസന്തേത്ഥ ന ദിസ്സന്തി, രത്തിം ഖിത്താ യഥാ സരാ''തി. (ധ॰ പ॰ ൩൦൪);

അജ്ഝേസനന്തി യാചനം. **ബുദ്ധചക്ഖുനാ**തി ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തഞാണേന ച ആസയാനുസയഞാണേന ച. ഇമേസം ഹി ദ്വിന്നം ഞാണാനം ''ബുദ്ധചക്ഖൂ''തി നാമം, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ ''സമന്തചക്ഖൂ''തി, തിണ്ണം മഗ്ഗഞാണാനം ''ധമ്മചക്ഖൂ''തി. **അപ്പരജക്ഖേ**തിആദീസു യേസം വുത്തനയേനേവ പഞ്ഞാചക്ഖുമ്ഹി രാഗാദിരജം അപ്പം, തേ **അപ്പരജക്ഖാ**. യേസം തം മഹന്തം, തേ **മഹാരജക്ഖാ**. യേസം സദ്ധാദീനി ഇന്ദ്രിയാനി തിക്ഖാനി, തേ **തിക്ഖിന്ദ്രിയാ**. യേസം താനി മുദൂനി, തേ **മുദിന്ദ്രിയാ**. യേസം തേയേവ സദ്ധാദയോ ആകാരാ സുന്ദരാ, തേ **സ്വാകാരാ**. യേ കഥിതകാരണം സല്ലക്ഖേന്തി, സുഖേന സക്കാ ഹോന്തി വിഞ്ഞാപേതും, തേ **സുവിഞ്ഞാപയാ**. യേ പരലോകഞ്ചേവ വജ്ജഞ്ച ഭയതോ പസ്സന്തി, തേ **പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ** നാമ.

അയം പനേത്ഥ പാളി - ''സദ്ധോ പുഗ്ഗലോ അപ്പരജക്ഖോ, അസ്സദ്ധോ പുഗ്ഗലോ മഹാരജക്ഖോ. ആരദ്ധവീരിയോ, കുസീതോ. ഉപട്ഠിതസ്സതി, മുട്ഠസ്സതി. സമാഹിതോ , അസമാഹിതോ. പഞ്ഞവാ, ദുപ്പഞ്ഞോ പുഗ്ഗലോ മഹാരജക്ഖോ. തഥാ സദ്ധോ പുഗ്ഗലോ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ...പേ॰... പഞ്ഞവാ പുഗ്ഗലോ പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവീ, ദുപ്പഞ്ഞോ പുഗ്ഗലോ ന പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവീ. ലോകോതി ഖന്ധലോകോ, ആയതനലോകോ, ധാതുലോകോ, സമ്പത്തിഭവലോകോ, സമ്പത്തിസമ്ഭവലോകോ, വിപത്തിഭവലോകോ, വിപത്തിസമ്ഭവലോകോ. ഏകോ ലോകോ സബ്ബേ സത്താ ആഹാരട്ഠിതികാ. ദ്വേ ലോകാ നാമഞ്ച രൂപഞ്ച. തയോ ലോകാ തിസ്സോ വേദനാ. ചത്താരോ ലോകാ ചത്താരോ ആഹാരാ. പഞ്ച ലോകാ

പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ. ഛ ലോകാ ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി. സത്ത ലോകാ സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ. അട്ഠ ലോകാ അട്ഠ ലോകധമ്മാ. നവ ലോകാ നവ സത്താവാസാ. ദസ ലോകാ ദസായതനാനി. ദ്വാദസ ലോകാ ദ്വാദസായതനാനി. അട്ഠാരസ ലോകാ അട്ഠാരസ ധാതുയോ. വജ്ജന്തി സബ്ബേ കിലേസാ വജ്ജാ, സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ വജ്ജാ, സബ്ബേ അഭിസങ്ഖാരാ വജ്ജാ, സബ്ബേ ഭവഗാമികമ്മാ വജ്ജാ, ഇതി ഇമസ്മിഞ്ച ലോകേ ഇമസ്മിഞ്ച വജ്ജേ തിബ്ബാ ഭയസഞ്ഞാ പച്ചുപട്ഠിതാ ഹോതി, സേയ്യഥാപി ഉക്ഖിത്താസികേ വധകേ. ഇമേഹി പഞ്ഞാസായ ആകാരേഹി ഇമാനി പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി ജാനാതി പസ്സതി അഞ്ഞാസി പടിവിജ്ഝി. ഇദം തഥാഗതസ്സ ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തേ ഞാണ''ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൧൨).

ഉപ്പലിനിയന്തി ഉപ്പലവനേ. ഇതരേസുപി ഏസേവ നയോ. **അന്തോനിമുഗ്ഗപോസീനീ**തി യാനി അന്തോ നിമുഗ്ഗാനേവ പോസിയന്തി. **ഉദകം അച്ചുഗ്ഗമ്മ ഠിതാനീ** തി ഉദകം അതിക്കമിത്വാ ഠിതാനി. തത്ഥ യാനി അച്ചുഗ്ഗമ്മ ഠിതാനി, താനി സൂരിയരസ്മിസമ്ഫസ്സം ആഗമയമാനാനി ഠിതാനി അജ്ജ പുപ്ഫനകാനി. യാനി പന സമോദകം ഠിതാനി, താനി സ്വേ പുപ്ഫനകാനി. യാനി ഉദകാനുഗ്ഗതാനി അന്തോനിമുഗ്ഗപോസീനി, താനി തതിയദിവസേ പുപ്ഫനകാനി. ഉദകാ പന അനുഗ്ഗതാനി അഞ്ഞാനിപി സരോഗഉപ്പലാദീനി നാമ അത്ഥി, യാനി നേവ പുപ്ഫിസ്സന്തി, മച്ഛകച്ഛപഭക്ഖാനേവ ഭവിസ്സന്തി, താനി പാളിം നാരുള്ഹാനി. ആഹരിത്വാ പന ദീപേതബ്ബാനീതി ദീപിതാനി. യഥേവ ഹി താനി ചതുബ്ബിധാനി പുപ്ഫാനി, ഏവമേവം ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ നേയ്യോ പദപരമോതി ചത്താരോ പുഗ്ഗലാ.

തത്ഥ ''യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സഹ ഉദാഹടവേലായ ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ **ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ**. യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥേ വിഭജിയമാനേ ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ **വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ**. യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ഉദ്ദേസതോ പരിപുച്ഛതോ യോനിസോ മനസികരോതോ കല്യാണമിത്തേ സേവതോ ഭജതോ പയിരുപാസതോ അനുപുബ്ബേന ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ **നേയ്യോ**. യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ബഹുമ്പി സുണതോ ബഹുമ്പി ഭണതോ ബഹുമ്പി ധാരയതോ ബഹുമ്പി വാചയതോ ന തായ ജാതിയാ ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ **പദപരമോ** (പു॰ പ॰ ൧൪൮-൧൫൧). തത്ഥ ഭഗവാ ഉപ്പലവനാദിസദിസം ദസസഹസ്സിലോകധാതും ഓലോകേന്തോ - ''അജ്ജ പുപ്ഫനകാനി വിയ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ, സ്വേ പുപ്ഫനകാനി വിയ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ, തതിയദിവസേ പുപ്ഫനകാനി വിയ നേയ്യോ, മച്ഛകച്ഛപഭക്ഖാനി പുപ്ഫാനി വിയ പദപരമോ''തി അദ്ദസ്സ. പസ്സന്തോ ച ''ഏത്തകാ അപ്പരജക്ഖാ, ഏത്തകാ മഹാരജക്ഖാ, തത്രാപി ഏത്തകാ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ''തി ഏവം സബ്ബാകാരതോവ അദ്ദസ.

തത്ഥ തിണ്ണം പുഗ്ഗലാനം ഇമസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ ഭഗവതോ ധമ്മദേസനാ അത്ഥം സാധേതി. പദപരമാനം അനാഗതത്ഥായ വാസനാ ഹോതി. അഥ ഭഗവാ ഇമേസം ചതുന്നം പുഗ്ഗലാനം അത്ഥാവഹം ധമ്മദേസനം വിദിത്വാ ദേസേതുകമ്യതം ഉപ്പാദേത്വാ പുന സബ്ബേപി തീസു ഭവേസു സത്തേ ഭബ്ബാഭബ്ബവസേന ദ്വേ കോട്ഠാസേ അകാസി. യേ സന്ധായ വുത്തം - ''കതമേ സത്താ അഭബ്ബാ? യേ തേ സത്താ കമ്മാവരണേന സമന്നാഗതാ

കിലേസാവരണേന സമന്നാഗതാ വിപാകാവരണേന സമന്നാഗതാ അസ്സദ്ധാ അച്ഛന്ദികാ ദുപ്പഞ്ഞാ അഭബ്ബാ നിയാമം ഓക്കമിതും കുസലേസു ധമ്മേസു സമ്മത്തം, ഇമേ തേ സത്താ അഭബ്ബാ. കതമേ സത്താ ഭബ്ബാ? യേ തേ സത്താ ന കമ്മാവരണേന...പേ°... ഇമേ തേ സത്താ ഭബ്ബാ''തി (വിഭം° ൮൨൭; പടി° മ° ൧.൧൧൫). തത്ഥ സബ്ബേപി അഭബ്ബപുഗ്ഗലേ പഹായ ഭബ്ബപുഗ്ഗലേയേവ ഞാണേന പരിഗ്ഗഹേത്വാ, ''എത്തകാ രാഗചരിതാ എത്തകാ ദോസ-മോഹചരിതാ വിതക്ക-സദ്ധാ-ബുദ്ധിചരിതാ''തി ഛ കോട്ഠാസേ അകാസി. ഏവം കത്വാ ധമ്മം ദേസേസ്സാമീതി ചിന്തേസി.

പച്ചഭാസീതി പതിഅഭാസി. **അപാരുതാ**തി വിവടാ. **അമതസ്സ ദ്വാരാ**തി അരിയമഗ്ഗോ. സോ ഹി അമതസങ്ഖാതസ്സ നിബ്ബാനസ്സ ദ്വാരം, സോ മയാ വിവരിത്വാ ഠപിതോതി ദസ്സേതി. **പമുഞ്ചന്തു സദ്ധ**ന്തി സബ്ബേ അത്തനോ സദ്ധം പമുഞ്ചന്തു വിസ്സജ്ജേന്തു. പച്ഛിമപദദ്വയേ അയമത്ഥോ - അഹഞ്ഹി അത്തനോ പഗുണം സുപ്പവത്തിതമ്പി ഇമം പണീതം ഉത്തമം ധമ്മം കായവാചാകിലമഥസഞ്ഞീ ഹുത്വാ ന ഭാസിം. ഇദാനി പന സബ്ബോ ജനോ സദ്ധാഭാജനം ഉപനേതു, പൂരേസ്സാമി തേസം സങ്കപ്പന്തി.

അന്തരധായീതി സത്ഥാരം ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജേത്വാ അന്തരഹിതോ, സകട്ഠാനമേവ ഗതോതി അത്ഥോ. ഗതേ ച പന തസ്മിം ഭഗവാ ''കസ്സ നു ഖോ അഹം പഠമം ധമ്മം ദേസേയ്യ''ന്തി? ആളാരുദകാനം കാലങ്കതഭാവം, പഞ്ചവഗ്ഗിയാനഞ്ച ബഹൂപകാരഭാവം ഞത്വാ തേസം ധമ്മം ദേസേതുകാമോ ബാരാണസിയം ഇസിപതനം ഗന്ത്വാ ധമ്മചക്കം പവത്തേസീതി. പഠമം.

൨. ഗാരവസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൩. ദുതിയേ **ഉദപാദീ**തി അയം വിതക്കോ പഞ്ചമേ സത്താഹേ ഉദപാദി. **അഗാരവോ**തി അഞ്ഞസ്മിം ഗാരവരഹിതോ, കഞ്ചി ഗരുട്ഠാനേ അട്ഠപേത്വാതി അത്ഥോ. **അപ്പതിസ്സോ**തി പതിസ്സയരഹിതോ, കഞ്ചി ജേട്ഠകട്ഠാനേ അട്ഠപേത്വാതി അത്ഥോ.

സദേവകേതിആദീസു സദ്ധിം ദേവേഹി **സദേവകേ**. ദേവഗ്ഗഹണേന ചേത്ഥ മാരബ്രഹ്മേസു ഗഹിതേസുപി മാരോ നാമ വസവത്തീ സബ്ബേസം ഉപരി വസം വത്തേതി, ബ്രഹ്മാ നാമ മഹാനുഭാവോ ഏകങ്ഗുലിയാ ഏകസ്മിം ചക്കവാളസഹസ്സേ ആലോകം ഫരതി. ദ്വീഹി ദ്വീസു...പേ°... ദസഹി അങ്ഗുലീഹി ദസസുപി ചക്കവാളസഹസ്സേസു ആലോകം ഫരതി, സോ ഇമിനാ സീലസമ്പന്നതരോതി വത്തും മാ ലഭതൂതി **സമാരകേ സബ്രഹ്മകേ**തി വിസും വുത്തം. തഥാ സമണാ നാമ ഏകനികായാദിവസേന ബഹുസ്സുതാ സീലവന്തോ പണ്ഡിതാ, ബ്രാഹ്മണാപി വത്ഥുവിജ്ജാദിവസേന ബഹുസ്സുതാ പണ്ഡിതാ, തേ ഇമിനാ സീലസമ്പന്നതരാതി വത്തും മാ ലഭന്തൂതി **സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായാ**തി വുത്തം. **സദേവമനുസ്സായാ**തി ഇദം പന നിപ്പദേസതോ ദസ്സനത്ഥം ഗഹിതമേവ ഗഹേത്വാ വുത്തം. അപിചേത്ഥ പുരിമാനി തീണി പദാനി ലോകവസേന വുത്താനി, പച്ഛിമാനി ദ്വേ പജാവസേന. **സീലസമ്പന്നതര**ന്തി സീലേന സമ്പന്നതരം, അധികതരന്തി അത്ഥോ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. ഏത്ഥ ച സീലാദയോ ചത്താരോ ധമ്മാ ലോകിയലോകുത്തരാ കഥിതാ, വിമുത്തിഞാണദസ്സനം ലോകിയമേവ. പച്ചവേക്ഖണഞാണം ഹേതം.

പാതുരഹോസീതി - ‘‘അയം സത്ഥാ അവീചിതോ യാവ ഭവഗ്ഗാ സീലാദീഹി അത്തനാ അധികതരം അപസ്സന്തോ ‘മയാ പടിവിദ്ധം നവലോകുത്തരധമ്മമേവ സക്കത്വാ ഗരും കത്വാ ഉപനിസ്സായ വിഹരിസ്സാമീ’തി ചിന്തേതി, കാരണം ഭഗവാ ചിന്തേതി, അത്ഥം വുഡ്ഢിവിസേസം ചിന്തേതി, ഗച്ഛാമിസ്സ ഉസ്സാഹം ജനേസ്സാമീ’’തി ചിന്തേത്വാ പുരതോ പാകടോ അഹോസി, അഭിമുഖേ അട്ഠാസീതി അത്ഥോ.

വിഹരന്തി ചാതി ഏത്ഥ യോ വദേയ്യ ‘‘വിഹരന്തീതി വചനതോ പച്ചുപ്പന്നേപി ബഹൂ ബുദ്ധാ’’തി, സോ ‘‘ഭഗവാപി, ഭന്തേ, ഏതരഹി അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ’’തി ഇമിനാ വചനേന പടിബാഹിതബ്ബോ.

> ‘‘ന മേ ആചരിയോ അത്ഥി, സദിസോ മേ ന വിജ്ജതി;
> സദേവകസ്മിം ലോകസ്മിം, നത്ഥി മേ പടിപുഗ്ഗലോ’’തി. (മഹാവ॰ ൧൧; മ॰ നി॰ ൧.൨൮൫) -

ആദീഹി ചസ്സ സുത്തേഹി അഞ്ഞേസം ബുദ്ധാനം അഭാവോ ദീപേതബ്ബോ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ സബ്ബേപി ബുദ്ധാ സദ്ധമ്മഗരുനോ, തസ്മാ. **മഹത്തമഭികങ്ഖതാ**തി മഹന്തഭാവം പത്ഥയമാനേന. **സരം ബുദ്ധാന-സാസന**ന്തി ബുദ്ധാനം സാസനം സരന്തേന. ദുതിയം.

൩. ബ്രഹ്മദേവസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൪. തതിയേ **ഏകോ**തി ഠാനാദീസു ഇരിയാപഥേസു ഏകകോ, ഏകവിഹാരീതി അത്ഥോ. **വൂപകട്ഠോ**തി കായേന വൂപകട്ഠോ നിസ്സടോ. **അപ്പമത്തോ**തി സതിയാ അവിപ്പവാസേ ഠിതോ. **ആതാപീ**തി വീരിയാതാപേന സമന്നാഗതോ. **പഹിതത്തോ**തി പേസിതത്തോ. **കുലപുത്താ**തി ആചാരകുലപുത്താ. **സമ്മദേവാ**തി ന ഇണട്ടാ ന ഭയട്ടാ ന ജീവികപകതാ ഹുത്വാ, യഥാ വാ തഥാ വാ പബ്ബജിതാപി യേ അനുലോമപടിപദം പൂരേന്തി, തേ സമ്മദേവ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജന്തി നാമ. **ബ്രഹ്മചരിയപരിയോസാന**ന്തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ പരിയോസാനഭൂതം അരിയഫലം. **ദിട്ഠേവ ധമ്മേ**തി ഇമസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ. **സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ**തി സാമം ജാനിത്വാ പച്ചക്ഖം കത്വാ. **ഉപസമ്പജ്ജാ**തി പടിലഭിത്വാ സമ്പാദേത്വാ വിഹാസി. ഏവം വിഹരന്തോ ച **ഖീണാ ജാതി…പേ॰… അബ്ഭഞ്ഞാസീ**തി. ഏതേനസ്സ പച്ചവേക്ഖണഭൂമി ദസ്സിതാ.

കതമാ പനസ്സ ജാതി ഖീണാ, കഥഞ്ച നം അബ്ഭഞ്ഞാസീതി? വുച്ചതേ, ന താവസ്സ അതീതാ ജാതി ഖീണാ പുബ്ബേവ ഖീണത്താ, ന അനാഗതാ തത്ഥ വായാമാഭാവതോ, ന പച്ചുപ്പന്നാ വിജ്ജമാനത്താ. മഗ്ഗസ്സ പന അഭാവിതത്താ യാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ ഏകചതുപഞ്ചവോകാരഭവേസു ഏകചതുപഞ്ചക്ഖന്ധപ്പഭേദാ ജാതി. സാ മഗ്ഗസ്സ ഭാവിതത്താ അനുപ്പാദധമ്മതം ആപജ്ജനേന ഖീണാ. തം സോ മഗ്ഗഭാവനായ പഹീനകിലേസേ പച്ചവേക്ഖിത്വാ - ‘‘കിലേസാഭാവേ വിജ്ജമാനമ്പി കമ്മം ആയതിം അപ്പടിസന്ധികം ഹോതീ’’തി ജാനന്തോ ജാനാതി.

വുസിതന്തി വുത്ഥം പരിവുത്ഥം, കതം ചരിതം നിട്ഠാപിതന്തി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയം . **കതം കരണീയ**ന്തി ചതൂസു സച്ചേസു ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി പരിഞ്ഞാപഹാനസച്ഛികിരിയഭാവനാവസേന

സോളസവിധമ്പി കിച്ചം നിട്ഠാപിതന്തി അത്ഥോ. **നാപരം ഇത്ഥത്തായാ**തി ഇദാനി പുന ഇത്ഥഭാവായ, ഏവം സോളസകിച്ചഭാവായ, കിലേസക്ഖയായ വാ കതമഗ്ഗഭാവനാ നത്ഥീതി. അഥ വാ **ഇത്ഥത്തായാ**തി ഇത്ഥത്തഭാവതോ, ഇമസ്മാ ഏവംപകാരാ ഇദാനി വത്തമാനക്ഖന്ധസന്താനാ അപരം ഖന്ധസന്താനം നത്ഥി, ഇമേ പന പഞ്ചക്ഖന്ധാ പരിഞ്ഞാതാ തിട്ഠന്തി ഛിന്നമൂലകോ രുക്ഖോ വിയാതി അബ്ഭഞ്ഞാസി. **അഞ്ഞതരോ**തി ഏകോ. **അരഹത**ന്തി അരഹന്താനം, ഭഗവതോ സാവകാനം അരഹതം അബ്ഭന്തരോ അഹോസി.

സപദാനന്തി സപദാനചാരം, സമ്പത്തഘരം അനുക്കമ്മ പടിപാടിയാ ചരന്തോ. **ഉപസങ്കമീ**തി ഉപസങ്കമന്തോ. മാതാ പനസ്സ പുത്തം ദിസ്വാവ ഘരാ നിക്ഖമ്മ പത്തം ഗഹേത്വാ അന്തോനിവേസനം പവേസേത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദാപേസി.

ആഹുതിം നിച്ചം പഗ്ഗണ്ഹാതീതി നിച്ചകാലേ ആഹുതിപിണ്ഡം പഗ്ഗണ്ഹാതി. തം ദിവസം പന തസ്മിം ഘരേ ഭൂതബലികമ്മം ഹോതി. സബ്ബഗേഹം ഹരിതുപലിത്തം വിപ്പകിണ്ണലാജം വനമാലപരിക്ഖിത്തം ഉസ്സിതദ്ധജപടാകം തത്ഥ തത്ഥ പുണ്ണഘരേ ഠപേത്വാ ദണ്ഡദീപികാ ജാലേത്വാ ഗന്ധചുണ്ണമാലാദീഹി അലങ്കതം, സമന്തതോ സഞ്ചരാദിയമാനാ ധൂമകടച്ഛു അഹോസി. സാപി ബ്രാഹ്മണീ കാലസ്സേവ വുട്ഠായ സോളസഹി ഗന്ധോദകഘടേഹി ന്ഹായിത്വാ സബ്ബാലങ്കാരേന അത്തഭാവം അലങ്കരി. സാ തസ്മിം സമയേ മഹാഖീണാസവം നിസീദാപേത്വാ, യാഗുഉളുങ്കമത്തമ്പി അദത്വാ, ''മഹാബ്രഹ്മം ഭോജേസ്സാമീ''തി സുവണ്ണപാതിയം പായാസം പൂരേത്വാ സപ്പിമധുസക്ഖരാദീഹി യോജേത്വാ നിവേസനസ്സ പച്ഛാഭാഗേ ഹരിതുപലിത്തഭാവാദീഹി അലങ്കതാ ഭൂതപീഠികാ അത്ഥി. സാ തം പാതിം ആദായ, തത്ഥ ഗന്ത്വാ, ചതൂസു കോണേസു മജ്ഝേ ച ഏകേകം പായാസപിണ്ഡം ഠപേത്വാ, ഏകം പിണ്ഡം ഹത്ഥേന ഗഹേത്വാ, യാവ കപ്പരാ സപ്പിനാ പഗ്ഘരന്തേന പഥവിയം ജാണുമണ്ഡലം പതിട്ഠാപേത്വാ ''ഭുഞ്ജതു ഭവം മഹാബ്രഹ്മാ, സായതു ഭവം മഹാബ്രഹ്മാ, തപ്പേതു ഭവം മഹാബ്രഹ്മാ''തി വദമാനാ ബ്രഹ്മാനം ഭോജേതി.

ഏതദഹോസീതി മഹാഖീണാസവസ്സ സീലഗന്ധം ഛദേവലോകേ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ബ്രഹ്മലോകം ഉപഗതം ഘായമാനസ്സ ഏതം അഹോസി. **സംവേജേയ്യ**ന്തി ചോദേയ്യം, സമ്മാപടിപത്തിയം യോജേയ്യം. 'അയം ഹി ഏവരൂപം അഗ്ഗദക്ഖിണേയ്യം മഹാഖീണാസവം നിസീദാപേത്വാ യാഗുഉളുങ്കമത്തമ്പി അദത്വാ, ''മഹാബ്രഹ്മം ഭോജേസ്സാമീ''തി തുലം പഹായ ഹത്ഥേന തുലയന്തീ വിയ, ഭേരിം പഹായ കുച്ഛിം വാദേന്തീ വിയ, അഗ്ഗിം പഹായ ഖജ്ജോപനകം ധമമാനാ വിയ ഭൂതബലിം കുരുമാനാ ആഹിണ്ഡതി. ഗച്ഛാമിസ്സാ മിച്ഛാദസ്സനം ഭിന്ദിത്വാ അപായമഗ്ഗതോ ഉദ്ധരിത്വാ യഥാ അസീതികോടിധനം ബുദ്ധസാസനേ വിപ്പകിരിത്വാ സഗ്ഗമഗ്ഗം ആരോഹതി, തഥാ കരോമീതി വുത്തം ഹോതി.

ദൂരേ ഇതോതി ഇമമ്ഹാ ഠാനാ ദൂരേ ബ്രഹ്മലോകോ. തതോ ഹി കൂടാഗാരമത്താ സിലാ പാതിതാ ഏകേന അഹോരത്തേന അട്ഠചത്താലീസയോജനസഹസ്സാനി ഖേപയമാനാ ചതൂഹി മാസേഹി പഥവിയം പതിട്ഠഹേയ്യ, സബ്ബഹേട്ഠിമോപി ബ്രഹ്മലോകോ ഏവം ദൂരേ. **യസ്സാഹുതി**ന്തി യസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ആഹുതിം പഗ്ഗണ്ഹാസി, തസ്സ ബ്രഹ്മലോകോ

ദൂരേതി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മപഥന്തി** ഏത്ഥ ബ്രഹ്മപഥോ നാമ ചത്താരി കുസലജ്ഝാനാനി, വിപാകജ്ഝാനാനി പന നേസം ജീവിതപഥോ നാമ, തം ബ്രഹ്മപഥം അജാനന്തി ത്വം കിം ജപ്പസി വിപ്പലപസി? ബ്രഹ്മാനോ ഹി സപ്പീതികജ്ഝാനേന യാപേന്തി, ന ഏതം തിണബീജാനി പക്ഖിപിത്വാ രന്ധം ഗോയൂസം ഖാദന്തി, മാ അകാരണാ കിലമസീതി.

ഏവം വത്വാ പുന സോ മഹാബ്രഹ്മാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അവകുജ്ജോ ഹുത്വാ ഥേരം ഉപദിസന്തോ **ഏസോ ഹി തേ ബ്രാഹ്മണി ബ്രഹ്മദേവോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **നിരൂപധികോ**തി കിലേസാഭിസങ്ഖാരകാമഗുണോപധീഹി വിരഹിതോ. **അതിദേവപത്തോ**തി ദേവാനം അതിദേവഭാവം ബ്രഹ്മാനം അതിബ്രഹ്മഭാവം പത്തോ. **അനഞ്ഞപോസീ**തി ഠപേത്വാ ഇമം അത്തഭാവം അഞ്ഞസ്സ അത്തഭാവസ്സ വാ പുത്തദാരസ്സ വാ അപോസനതായ അനഞ്ഞപോസീ.

ആഹുനേയ്യോതി ആഹുനപിണ്ഡം പടിഗ്ഗഹേതും യുത്തോ. **വേദഗൂ**തി ചതുമഗ്ഗസങ്ഖാതേഹി വേദേഹി ദുക്ഖസ്സന്തം ഗതോ. **ഭാവിതത്തോ**തി അത്താനം ഭാവേത്വാ വഡ്ഢേത്വാ ഠിതോ. **അനൂപലിത്തോ**തി തണ്ഹാദീഹി ലേപേഹി ആലിത്തോ. **ഘാസേസനം ഇരിയതീ**തി ആഹാരപരിയേസനം ചരതി.

ന തസ്സ പച്ഛാ ന പുരത്ഥമത്ഥീതി പച്ഛാ വുച്ചതി അതീതം, പുരത്ഥം വുച്ചതി അനാഗതം, അതീതാനാഗതേസു ഖന്ധേസു ഛന്ദരാഗവിരഹിതസ്സ പച്ഛാ വാ പുരത്ഥം വാ നത്ഥീതി വദതി. **സന്തോ**തിആദീസു രാഗാദിസന്തതായ സന്തോ. കോധധൂമവിഗമാ **വിധൂമോ,** ദുക്ഖാഭാവാ **അനീഘോ,** കത്തരദണ്ഡാദീനി ഗഹേത്വാ വിചരന്തോപി വധകചേതനായ അഭാവാ **നിക്ഖിത്തദണ്ഡോ. തസഥാവരേസൂ**തി ഏത്ഥ പന പുഥുജ്ജനാ തസാ നാമ, ഖീണാസവാ ഥാവരാ നാമ. സത്ത പന സേഖാ തസാതി വത്തും ന സക്കാ, ഥാവരാ ന ഹോന്തി, ഭജമാനാ പന ഥാവരപക്ഖമേവ ഭജന്തി. **സോ ത്യാഹുതി**ന്തി സോ തേ ആഹുതിം.

വിസേനിഭൂതോതി കിലേസസേനായ വിസേനോ ജാതോ. **അനേജോ**തി നിത്തണ്ഹോ. **സുസീലോ**തി ഖീണാസവസീലേന സുസീലോ. **സുവിമുത്തചിത്തോ**തി ഫലവിമുത്തിയാ സുട്ഠു വിമുത്തചിത്തോ. **ഓഘതിണ്ണ**ന്തി ചത്താരോ ഓഘേ തിണ്ണം. ഏത്തകേന കഥാമഗ്ഗേന ബ്രഹ്മാ ഥേരസ്സ വണ്ണം കഥേന്തോ ആയതനേ ബ്രാഹ്മണിം നിയോജേസി. അവസാനഗാഥാ പന സങ്ഗീതികാരേഹി ഠപിതാ. **പതിട്ഠപേസി ദക്ഖിണ**ന്തി ചതുപച്ചയദക്ഖിണം പതിട്ഠപേസി. **സുഖമായതിക**ന്തി സുഖായതികം ആയതിം സുഖവിപാകം, സുഖാവഹന്തി അത്ഥോ. തതിയം.

൪. ബകബ്രഹ്മസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൫. ചതുത്ഥേ **പാപകം ദിട്ഠിഗത**ന്തി ലാമികാ സസ്സതദിട്ഠി. **ഇദം നിച്ച**ന്തി ഇദം സഹ കായേന ബ്രഹ്മട്ഠാനം അനിച്ചം "നിച്ച"ന്തി വദതി. ധുവാദീനി തസ്സേവ വേവചനാനി. തത്ഥ **ധുവ**ന്തി ഥിരം. **സസ്സത**ന്തി സദാ വിജ്ജമാനം. **കേവല**ന്തി അഖണ്ഡം സകലം. **അചവനധമ്മ**ന്തി അചവനസഭാവം. **ഇദം ഹി ന ജായതീ**തിആദീസു ഇമസ്മിം ഠാനേ കോചി ജായനകോ വാ ജീയനകോ വാ മീയനകോ വാ ചവനകോ വാ ഉപപജ്ജനകോ വാ നത്ഥി, തം സന്ധായ

വദതി. **ഇതോ ച പനഞ്ഞ**ന്തി ഇതോ സഹകായാ ബ്രഹ്മട്ഠാനാ ഉത്തരി അഞ്ഞം നിസ്സരണം നാമ നത്ഥീതി. ഏവമസ്സ ഥാമഗതാ സസ്സതദിട്ഠി ഉപ്പന്നാ ഹോതി. ഏവംവാദീ ച പന സോ ഉപരി തിസ്സോ ഝാനഭൂമിയോ ചത്താരോ മഗ്ഗേ ചത്താരി ഫലാനി നിബ്ബാനന്തി സബ്ബം പടിബാഹതി. കദാ പനസ്സ സാ ദിട്ഠി ഉപ്പന്നാതി? പഠമജ്ഝാനഭൂമിയം നിബ്ബത്തകാലേ. ദുതിയജ്ഝാനഭൂമിയന്തി ഏകേ.

തത്രായം അനുപുബ്ബികഥാ - ഹേട്ഠുപപത്തികോ കിരേസ ബ്രഹ്മാ അനുപ്പന്നേ ബുദ്ധുപ്പാദേ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ കസിണപരികമ്മം കത്വാ സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ അപരിഹീനജ്ഝാനോ കാലം കത്വാ ചതുത്ഥജ്ഝാനഭൂമിയം വേഹപ്ഫലബ്രഹ്മലോകേ പഞ്ചകപ്പസതികം ആയും ഗഹേത്വാ നിബ്ബത്തി. തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ ഹേട്ഠുപപത്തികം കത്വാ തതിയജ്ഝാനം പണീതം ഭാവേത്വാ സുഭകിണ്ഹബ്രഹ്മലോകേ ചതുസട്ഠികപ്പം ആയും ഗഹേത്വാ നിബ്ബത്തി. തത്ഥ ദുതിയജ്ഝാനം ഭാവേത്വാ ആഭസ്സരേ അട്ഠ കപ്പേ ആയും ഗഹേത്വാ നിബ്ബത്തി. തത്ഥ പഠമജ്ഝാനം ഭാവേത്വാ, പഠമജ്ഝാനഭൂമിയം കപ്പായുകോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി . സോ പഠമകാലേ അത്തനാ കതകമ്മഞ്ച നിബ്ബത്തട്ഠാനഞ്ച അഞ്ഞാസി, കാലേ പന ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ ഉഭയം പമുസ്സിത്വാ സസ്സതദിട്ഠിം ഉപ്പാദേസി.

അവിജ്ജാഗതോതി അവിജ്ജായ ഗതോ സമന്നാഗതോ അഞ്ഞാണീ അന്ധീഭൂതോ. **യത്ര ഹി നാമാ**തി യോ നാമ. **വക്ഖതീ**തി ഭണതി. "യത്രാ"തി നിപാതയോഗേന പന അനാഗതവചനം കതം.

ഏവം വുത്തേ സോ ബ്രഹ്മാ യഥാ നാമ മഗ്ഗചോരോ ദ്വേ തയോ പഹാരേ അധിവാസേന്തോ സഹായേ അനാചിക്ഖിത്വാപി ഉത്തരിം പഹാരം പഹരിയമാനോ "അസുകോ ച അസുകോ ച മയ്ഹം സഹായോ"തി ആചിക്ഖതി, ഏവമേവ ഭഗവതാ സന്തജ്ജിയമാനോ സതിം ലഭിത്വാ, "ഭഗവാ മയ്ഹം പദാനുപദം പേക്ഖന്തോ മം നിപ്പീളിതുകാമോ"തി ഭീതോ അത്തനോ സഹായേ ആചിക്ഖന്തോ **ദ്വാസത്തതീ**തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ - ഭോ ഗോതമ, മയം ദ്വാസത്തതി ജനാ **പുഞ്ഞകമ്മാ** തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ഇധ നിബ്ബത്താ. **വസവത്തിനോ** സയം അഞ്ഞേസം വസേ അവത്തിത്വാ പരേ അത്തനോ വസേ വത്തേമ, ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച അതീതാ, അയം നോ വേദേഹി ഗതത്താ "വേദഗൂ"തി സങ്ഖം ഗതാ ഭഗവാ അന്തിമാ ബ്രഹ്മുപപത്തി. **അസ്മാഭിജപ്പന്തി ജനാ അനേകാ**തി അനേകജനാ അമ്ഹേ അഭിജപ്പന്തി. "അയം ഖോ ഭവം ബ്രഹ്മാ, മഹാബ്രഹ്മാ, അഭിഭൂ, അനഭിഭൂതോ, അഞ്ഞദത്ഥുദസോ, വസവത്തീ, ഇസ്സരോ, കത്താ, നിമ്മാതാ, സേട്ഠോ, സജിതാ, വസീ, പിതാ ഭൂതഭബ്യാന"ന്തി ഏവം പത്ഥേന്തി പിഹേന്തീതി.

അഥ നം ഭഗവാ **അപ്പം ഹി ഏത**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഏത**ന്തി യം ത്വം ഇധ തവ ആയും "ദീഘ"ന്തി മഞ്ഞസി, ഏതം അപ്പം പരിത്തകം. **സതം സഹസ്സാനം നിരബ്ബുദാന**ന്തി നിരബ്ബുദഗണനായ സതസഹസ്സനിരബ്ബുദാനം. **ആയും പജാനാമീ**തി, "ഇദാനി തവ അവസിട്ഠം ഏത്തകം ആയൂ"തി അഹം ജാനാമി. **അനന്തദസ്സീ ഭഗവാ ഹമസ്മീ**തി, ഭഗവാ, തുമ്ഹേ "അഹം അനന്തദസ്സീ ജാതിആദീനി ഉപാതിവത്തോ"തി വദഥ. **കിം മേ പുരാണ**ന്തി, യദി ത്വം അനന്തദസ്സീ, ഏവം സന്തേ ഇദം മേ ആചിക്ഖ, കിം മയ്ഹം പുരാണം?

വതസീലവത്തന്തി സീലമേവ വുച്ചതി. **യമഹം വിജഞ്ഞാ**തി യം അഹം തയാ കഥിതം ജാനേയ്യം, തം മേ ആചിക്ഖാതി വദതി.

ഇദാനിസ്സ ആചിക്ഖന്തോ ഭഗവാ **യം ത്വം അപായേസീ**തിആദിമാഹ. തത്രായം അധിപ്പായോ - പുബ്ബേ കിരേസ കുലഘരേ നിബ്ബത്തിത്വാ കാമേസു ആദീനവം ദിസ്വാ - "ജാതിജരാമരണസ്സ അന്തം കരിസ്സാമീ"തി നിക്ഖമ്മ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ അഭിഞ്ഞാപാദകജ്ഝാനസ്സ ലാഭീ ഹുത്വാ ഗങ്ഗാതീരേ പണ്ണസാലം കാരേത്വാ ഝാനരതിയാ വീതിനാമേതി. തദാ ച കാലേനകാലം സത്ഥവാഹാ പഞ്ചഹി സകടസതേഹി മരുകന്താരം പടിപജ്ജന്തി. മരുകന്താരേ പന ദിവാ ന സക്കാ ഗന്തും, രത്തിം ഗമനം ഹോതി. അഥ പുരിമസകടസ്സ അഗ്ഗയുഗേ യുത്തബലിബദ്ദാ ഗച്ഛന്താ ഗച്ഛന്താ നിവത്തിത്വാ ആഗതമഗ്ഗാഭിമുഖാ അഹേസും, സബ്ബസകടാനി തഥേവ നിവത്തിത്വാ അരുണേ ഉഗ്ഗതേ നിവത്തിതഭാവം ജാനിംസു. തേസഞ്ച തദാ കന്താരം അതിക്കമനദിവസോ അഹോസി. സബ്ബം ദാരുദകം പരിക്ഖീണം - തസ്മാ "നത്ഥി ദാനി അമ്ഹാകം ജീവിത"ന്തി ചിന്തേത്വാ, ഗോണേ ചക്കേസു ബന്ധിത്വാ, മനുസ്സാ സകടച്ഛായം പവിസിത്വാ നിപജ്ജിംസു.

താപസോപി കാലസ്സേവ പണ്ണസാലതോ നിക്ഖമിത്വാ പണ്ണസാലദ്വാരേ നിസിന്നോ ഗങ്ഗം ഓലോകയമാനോ അദ്ദസ ഗങ്ഗം മഹതാ ഉദകോഘേന പൂരിയമാനം പവത്തിതമണിക്ഖന്ധം വിയ ആഗച്ഛന്തം, ദിസ്വാ ചിന്തേസി - "അത്ഥി നു ഖോ ഇമസ്മിം ലോകേ ഏവരൂപസ്സ മധുരോദകസ്സ അലാഭേന കിലിസ്സമാനാ സത്താ"തി? സോ ഏവം ആവജ്ജേന്തോ മരുകന്താരേ തം സത്ഥം ദിസ്വാ 'ഇമേ സത്താ മാ നസ്സന്തൂ'തി "ഇതോ ചിതോ ച മഹാഉദകക്ഖന്ധോ ഛിജ്ജിത്വാ മരുകന്താരേ സത്ഥാഭിമുഖോ ഗച്ഛതൂ"തി അഭിഞ്ഞാചിത്തേന അധിട്ഠാസി. സഹ ചിത്തുപ്പാദേന മാതികാരുള്ഹം വിയ ഉദകം തത്ഥ അഗമാസി. മനുസ്സാ ഉദകസദ്ദേന വുട്ഠായ ഉദകം ദിസ്വാ ഹട്ഠതുട്ഠാ ന്ഹായിത്വാ പിവിത്വാ ഗോണേപി പായേത്വാ സോത്ഥിനാ ഇച്ഛിതട്ഠാനം അഗമംസു. സത്ഥാ തം ബ്രഹ്മുനോ പുബ്ബകമ്മം ദസ്സേന്തോ പഠമം ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **അപായേസീ**തി പായേസി. അ-കാരോ നിപാതമത്തം. **ഗമ്മനീ**തി ഗിമ്ഹേ. **സമ്പരേതേ**തി ഗിമ്ഹാതപേന ഫുട്ഠേ അനുഗതേ.

അപരസ്മിമ്പി സമയേ താപസോ ഗങ്ഗാതീരേ പണ്ണസാലം മാപേത്വാ അരഞ്ഞഗാമകം നിസ്സായ വസതി. തേന ച സമയേന ചോരാ തം ഗാമം പഹരിത്വാ ഹത്ഥസാരം ഗഹേത്വാ ഗാവിയോ ച കരമരേ ച ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തി. ഗാവോപി സുനഖാപി മനുസ്സാപി മഹാവിരവം വിരവന്തി. താപസോ തം സദ്ദം സുത്വാ "കിന്നു ഖോ ഏത"ന്തി? ആവജ്ജേന്തോ "മനുസ്സാനം ഭയം ഉപ്പന്ന"ന്തി ഞത്വാ "മയി പസ്സന്തേ ഇമേ സത്താ മാ നസ്സന്തൂ"തി അഭിഞ്ഞാപാദകജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ അഭിഞ്ഞാചിത്തേന ചോരാനം പടിപഥേ ചതുരങ്ഗിനിം സേനം മാപേസി. കമ്മസജ്ജാ ആഗച്ഛന്താ ചോരാ ദിസ്വാ, "രാജാ മഞ്ഞേ ആഗതോ"തി വിലോപം ഛഡ്ഡേത്വാ പക്കമിംസു. താപസോ "യം യസ്സ സന്തകം, തം തസ്സേവ ഹോതൂ"തി അധിട്ഠാസി, തം തഥേവ അഹോസി. മഹാജനോ സോത്ഥിഭാവം പാപുണി. സത്ഥാ ഇദമ്പി തസ്സ പുബ്ബകമ്മം ദസ്സേന്തോ ദുതിയം ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **ഏണികൂലസ്മി**ന്തി ഗങ്ഗാതീരേ. **ഗയ്ഹകം നീയമാന**ന്തി ഗഹേത്വാ നീയമാനം, കരമരം നീയമാനന്തിപി അത്ഥോ.

പുന ഏകസ്മിം സമയേ ഉപരിഗങ്ഗാവാസികം ഏകം കുലം ഹേട്ഠാഗങ്ഗാവാസികേന കുലേന സദ്ധിം മിത്തസന്ഥവം കത്വാ, നാവാസങ്ഘാടം ബന്ധിത്വാ, ബഹും ഖാദനീയഞ്ചേവ ഭോജനീയഞ്ച ഗന്ധമാലാദീനി ച ആരോപേത്വാ ഗങ്ഗാസോതേന ആഗച്ഛതി. മനുസ്സാ ഖാദമാനാ ഭുഞ്ജമാനാ നച്ചന്താ ഗായന്താ ദേവവിമാനേന ഗച്ഛന്താ വിയ ബലവസോമനസ്സാ അഹേസും. ഗങ്ഗേയ്യകോ നാഗോ ദിസ്വാ കുപിതോ "ഇമേ മയി സഞ്ഞമ്പി ന കരോന്തി. ഇദാനി നേ സമുദ്ദമേവ പാപേസ്സാമീ"തി മഹന്തം അത്തഭാവം മാപേത്വാ ഉദകം ദ്വിധാ ഭിന്ദിത്വാ ഉട്ഠായ ഫണം കത്വാ, സുസുകാരം കരോന്തോ അട്ഠാസി. മഹാജനോ ദിസ്വാ ഭീതോ വിസ്സരമകാസി. താപസോ പണ്ണസാലായം നിസിന്നോ സുത്വാ, "ഇമേ ഗായന്താ നച്ചന്താ സോമനസ്സജാതാ ആഗച്ഛന്തി. ഇദാനി പന ഭയരവം രവിംസു, കിന്നു ഖോ"തി? ആവജ്ജേന്തോ നാഗരാജം ദിസ്വാ, "മയി പസ്സന്തേ സത്താ മാ നസ്സന്തൂ"തി അഭിഞ്ഞാപാദകജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ അത്തഭാവം പജഹിത്വാ സുപണ്ണവണ്ണം മാപേത്വാ നാഗരാജസ്സ ദസ്സേസി. നാഗരാജാ ഭീതോ ഫണം സംഹരിത്വാ ഉദകം പവിട്ഠോ, മഹാജനോ സോത്ഥിഭാവം പാപുണി. സത്ഥാ ഇദമ്പി തസ്സ പുബ്ബകമ്മം ദസ്സേന്തോ തതിയം ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **ലുദ്ദേനാ**തി ദാരുണേന. **മനുസ്സകമ്യാ**തി മനുസ്സകാമതായ, മനുസ്സേ വിഹേഠേതുകാമതായാതി അത്ഥോ.

അപരസ്മിമ്പി സമയേ ഏസ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ കേസവോ നാമ താപസോ അഹോസി. തേന സമയേന അമ്ഹാകം ബോധിസത്തോ കപ്പോ നാമ മാണവോ കേസവസ്സ ബദ്ധചരോ അന്തേവാസികോ ഹുത്വാ ആചരിയസ്സ കിംകാരപടിസ്സാവീ മനാപചാരീ ബുദ്ധിസമ്പന്നോ അത്ഥചരോ അഹോസി. കേസവോ തേന വിനാ വസിതും ന സക്കോതി, തം നിസ്സായേവ ജീവികം കപ്പേസി. സത്ഥാ ഇദമ്പി തസ്സ പുബ്ബകമ്മം ദസ്സേന്തോ ചതുത്ഥം ഗാഥമാഹ.

തത്ഥ **ബദ്ധചരോ**തി അന്തേവാസികോ, സോ പന ജേട്ഠന്തേവാസികോ അഹോസി. **സമ്ബുദ്ധിമന്തം വതിനം അമഞ്ഞീ**തി, "സമ്മാ ബുദ്ധിമാ വതസമ്പന്നോ അയ"ന്തി ഏവം മഞ്ഞമാനോ കപ്പോ തവ അന്തേവാസികോ അഹോസിം അഹം സോ തേന സമയേനാതി ദസ്സേതി. **അഞ്ഞേപി ജാനാസീ**തി ന കേവലം മയ്ഹം ആയുമേവ, അഞ്ഞേപി ത്വം ജാനാസിയേവ. **തഥാ ഹി ബുദ്ധോ**തി തഥാ ഹി ത്വം ബുദ്ധോ, യസ്മാ ബുദ്ധോ, തസ്മാ ജാനാസീതി അത്ഥോ. **തഥാ ഹി ത്യായം ജലിതാനുഭാവോ**തി യസ്മാ ച ത്വം ബുദ്ധോ, തസ്മാ തേ അയം ജലിതോ ആനുഭാവോ. **ഓഭാസയം തിട്ഠതീ**തി സബ്ബം ബ്രഹ്മലോകം ഓഭാസയന്തോ തിട്ഠതി. ചതുത്ഥം.

൫. അഞ്ഞതരബ്രഹ്മസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൬. പഞ്ചമേ **തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ**തി തേജോകസിണപരികമ്മം കത്വാ പാദകജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ, **"സരീരതോ ജാലാ നിക്ഖമന്തൂ"തി** അധിട്ഠഹന്തോ അധിട്ഠാനചിത്താനുഭാവേന സകലസരീരതോ ജാലാ നിക്ഖമന്തി, ഏവം തേജോധാതും സമാപന്നോ നാമ ഹോതി, തഥാ സമാപജ്ജിത്വാ. **തസ്മിം ബ്രഹ്മലോകേ**തി കസ്മാ ഥേരോ തത്ഥ അഗമാസി? ഥേരസ്സ കിര തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരി നിസിന്നം തഥാഗതം ദിസ്വാ "അട്ഠിവേധീ അയം പുഗ്ഗലോ, മയാപേത്ഥ ഗന്തബ്ബ"ന്തി അഹോസി, തസ്മാ അഗമാസി. സേസാനം ഗമനേപി ഏസേവ നയോ. സോ

ഹി ബ്രഹ്മാ തഥാഗതസ്സ ചേവ തഥാഗതസാവകാനഞ്ച ആനുഭാവം അദിസ്വാ അഭബ്ബോ വിനയം ഉപഗന്തും, തേന സോ സന്നിപാതോ അഹോസി. തഥ തഥാഗതസ്സ സരീരതോ ഉഗ്ഗതജാലാ സകലബ്രഹ്മലോകം അതിക്കമിത്വാ അജടാകാസേ പക്ഖന്ദാ, താ ച പന ഛബ്ബണ്ണാ അഹേസും, തഥാഗതസ്സ സാവകാനം ആഭാ പകതിവണ്ണാവ.

പസ്സസി വീതിവത്തന്തന്തി ഇമസ്മിം ബ്രഹ്മലോകേ അഞ്ഞബ്രഹ്മസരീരവിമാനാലങ്കാരാദീനം പഭാ അതിക്കമമാനം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഭസ്സരം പഭം പസ്സസീതി പുച്ഛതി. **ന മേ, മാരിസ, സാ ദിട്ഠീ**തി യാ മേസാ, ''ഇധാഗന്തും സമത്ഥോ അഞ്ഞോ സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ നത്ഥീ''തി പുരേ ദിട്ഠി, നത്ഥി മേ സാ. **കഥം വജ്ജ**ന്തി കേന കാരണേന വദേയ്യം. **നിച്ചോമ്ഹി സസ്സതോ**തി ഇമസ്സ കിര ബ്രഹ്മുനോ ലദ്ധിദിട്ഠി സസ്സതദിട്ഠി ചാതി ദ്വേ ദിട്ഠിയോ. തത്രാസ്സ തഥാഗതഞ്ചേവ തഥാഗതസാവകേ ച പസ്സതോ ലദ്ധിദിട്ഠി പഹീനാ. ഭഗവാ പനേത്ഥ മഹന്തം ധമ്മദേസനം ദേസേസി. ബ്രഹ്മാ ദേസനാപരിയോസാനേ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. ഇതിസ്സ മഗ്ഗേന സസ്സതദിട്ഠി പഹീനാ, തസ്മാ ഏവമാഹ.

ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജന്തി ബ്രഹ്മപാരിചാരികം. ഥേരാനഞ്ഹി ഭണ്ഡഗാഹകദഹരാ വിയ ബ്രഹ്മാനമ്പി പാരിസജ്ജാ ബ്രഹ്മാനോ നാമ ഹോന്തി. **തേനുപസങ്കമാ**തി കസ്മാ ഥേരസ്സേവ സന്തികം പേസേസി? ഥേരേ കിരസ്സ തത്തകേനേവ കഥാസല്ലാപേന വിസ്സാസോ ഉദപാദി, തസ്മാ തസ്സേവ സന്തികം പേസേസി **അഞ്ഞേപീ**തി യഥാ തുമ്ഹേ ചത്താരോ ജനാ, കിന്നു ഖോ ഏവരൂപാ അഞ്ഞേപി അത്ഥി, ഉദാഹു തുമ്ഹേ ചത്താരോ ഏവ മഹിദ്ധികാതി? **തേവിജ്ജാ**തി പുബ്ബേനിവാസദിബ്ബചക്ഖുആസവക്ഖയസങ്ഖാതാഹി തീഹി വിജ്ജാഹി സമന്നാഗതാ. **ഇദ്ധിപത്താ**തി ഇദ്ധിവിധഞാണം പത്താ. **ചേതോപരിയായകോവിദാ**തി പരേസം ചിത്താചാരേ കുസലാ. ഏവമേത്ഥ പഞ്ച അഭിഞ്ഞാപി സരൂപേന വുത്താ. ദിബ്ബസോതം പന താസം വസേന ആഗതമേവ ഹോതി. **ബഹൂ**തി ഏവരൂപാ ഛളഭിഞ്ഞാ ബുദ്ധസാവകാ ബഹൂ ഗണനപഥം അതിക്കന്താ, സകലം ജമ്ബുദീപം കാസാവപജ്ജോതം കത്വാ വിചരന്തീതി. പഞ്ചമം.

൬. ബ്രഹ്മലോകസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൭. ഛട്ഠേ **പച്ചേകം ദ്വാരബാഹ**ന്തി ഏകേകോ ഏകേകം ദ്വാരബാഹം നിസ്സായ ദ്വാരപാലാ വിയ അട്ഠംസു. **ഇദ്ധോ**തി ഝാനസുഖേന സമിദ്ധോ. **ഫീതോ**തി അഭിഞ്ഞാപുപ്ഫേഹി സുപുപ്ഫിതോ. **അനധിവാസേന്തോ**തി അസഹന്തോ. **ഏതദവോചാ**തി ഏതേസം നിമ്മിതബ്രഹ്മാനം മജ്ഝേ നിസിന്നോ ഏതം ''പസ്സസി മേ''തിആദിവചനം അവോച.

തയോ സുപണ്ണാതി ഗാഥായ പഞ്ചസതാതി സതപദം രൂപവസേന വാ പന്തിവസേന വാ യോജേതബ്ബം. രൂപവസേന താവ **തയോ സുപണ്ണാ**തി തീണി സുപണ്ണരൂപസതാനി. **ചതുരോ ച ഹംസാ**തി ചത്താരിഹംസരൂപസതാനി. **ബ്യഗ്ഘീനിസാ പഞ്ചസതാ**തി ബ്യഗ്ഘസദിസാ ഏകച്ചേ മിഗാ ബ്യഗ്ഘീനിസാ നാമ, തേസം ബ്യഗ്ഘീനിസാരൂപകാനം പഞ്ചസതാനി, പന്തിവസേന **തയോ സുപണ്ണാ**തി തീണി സുപണ്ണപന്തിസതാനി, **ചതുരോ ഹംസാ**തി ചത്താരി ഹംസപന്തിസതാനി. **ബ്യഗ്ഘീനിസാ പഞ്ചസതാ**തി പഞ്ച ബ്യഗ്ഘീനിസാ

പന്തിസതാനി. **ഝായിനോ**തി ഝായിസ്സ മയ്ഹം വിമാനേ അയം വിഭൂതീതി ദസ്സേതി. **ഓഭാസയ**ന്തി ഓഭാസയമാനം. **ഉത്തരസ്സം ദിസായ**ന്തി തം കിര കനകവിമാനം തേസം മഹാബ്രഹ്മാനം ഠിതട്ഠാനതോ ഉത്തരദിസായം ഹോതി. തസ്മാ ഏവമാഹ. അയം പനസ്സ അധിപ്പായോ - ഏവരൂപേ കനകവിമാനേ വസന്തോ അഹം കസ്സ അഞ്ഞസ്സ ഉപട്ഠാനം ഗമിസ്സാമീതി. **രൂപേ രണം ദിസ്വാ**തി രൂപമ്ഹി ജാതിജരാഭങ്ഗസങ്ഖാതം ദോസം ദിസ്വാ. **സദാ പവേധിത**ന്തി സീതാദീഹി ച നിച്ചം പവേധിതം ചലിതം ഘട്ടിതം രൂപം ദിസ്വാ. **തസ്മാ ന രൂപേ രമതി സുമേധോ**തി യസ്മാ രൂപേ രണം പസ്സതി, സദാ പവേധിതഞ്ച രൂപം പസ്സതി, തസ്മാ സുമേധോ സുന്ദരപഞ്ഞോ സോ സത്ഥാ രൂപേ ന രമതീതി. ഛട്ഠം.

൭. കോകാലികസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൭. സത്തമേ **അപ്പമേയ്യം പമിനന്തോ**തി അപ്പമേയ്യം ഖീണാസവപുഗ്ഗലം ''ഏത്തകം സീലം, ഏത്തകോ സമാധി, ഏത്തകാ പഞ്ഞാ''തി ഏവം മിനന്തോ. **കോധവിദ്വാ വികപ്പയേ**തി കോ ഇധ വിദ്വാ മേധാവീ വികപ്പേയ്യ, ഖീണാസവോവ ഖീണാസവം മിനന്തോ കപ്പേയ്യാതി ദീപേതി. **നിവുതം തം മഞ്ഞേ**തി യോ പന പുഥുജ്ജനോ തം പമേതും ആരഭതി, തം നിവുതം അവകുജ്ജപഞ്ഞം മഞ്ഞാമീതി. സത്തമം.

൮. കതമോദകതിസ്സസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൮. അട്ഠമേ **അകിസ്സവ**ന്തി കിസ്സവാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ, നിപ്പഞ്ഞോതി അത്ഥോ. അട്ഠമം.

൯. തുരൂബ്രഹ്മസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൯. നവമേ **ആബാധികോ**തി ''സാസപമത്തീഹി പീളകാഹീ''തിആദിനാ നയേന അനന്തരസുത്തേ ആഗതേന ആബാധേന ആബാധികോ. **ബാള്ഹഗിലാനോ**തി അധിമത്തഗിലാനോ. **തുരൂ**തി കോകാലികസ്സ ഉപജ്ഝായോ തുരുത്ഥേരോ നാമ അനാഗാമിഫലം പത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തോ. സോ ഭൂമട്ഠകദേവതാ ആദിം കത്വാ, ''അയുത്തം കോകാലികേന കതം അഗ്ഗസാവകേ അന്തിമവത്ഥുനാ അബ്ഭാചിക്ഖന്തേനാ''തി പരമ്പരായ ബ്രഹ്മലോകസമ്പത്തം കോകാലികസ്സ പാപകമ്മം സുത്വാ - ''മാ മയ്ഹം പസ്സന്തസ്സേവ വരാകോ നസ്സി, ഓവദിസ്സാമി നം ഥേരേസു ചിത്തപസാദത്ഥായാ''തി ആഗന്ത്വാ തസ്സ പുരതോ അട്ഠാസി. തം സന്ധായ വുത്തം ''തുരൂ പച്ചേകബ്രഹ്മാ''തി. **പേസലാ**തി പിയസീലാ. **കോസി ത്വം, ആവുസോ**തി നിപന്നകോവ കബരക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ ഏവമാഹ. **പസ്സ യാവഞ്ച തേ**തി പസ്സ യത്തകം തയാ അപരദ്ധം, അത്തനോ നലാടേ മഹാഗണ്ഡം അപസ്സന്തോ സാസപമത്തായ പീളകായ മം ചോദേതബ്ബം മഞ്ഞസീതി ആഹ.

അഥ നം ''അദിട്ഠിപ്പത്തോ അയം വരാകോ, ഗിലവിസോ വിയ കസ്സചി വചനം ന കരിസ്സതീ''തി ഞത്വാ **പുരിസസ്സ ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കുഠാരീ**തി കുഠാരിസദിസാ ഫരുസാ വാചാ. **ഛിന്ദതീ**തി കുസലമൂലസങ്ഖാതേ മൂലേയേവ നികന്തതി. **നിന്ദിയ**ന്തി നിന്ദിതബ്ബം ദുസ്സീലപുഗ്ഗലം. **പസംസതീ**തി ഉത്തമത്ഥേ സമ്ഭാവേത്വാ ഖീണാസവോതി വദതി. **തം വാ നിന്ദതി യോ പസംസിയോ**തി ,

യോ വാ പസംസിതബ്ബോ ഖീണാസവോ, തം അന്തിമവത്ഥുനാ ചോദേന്തോ “ദുസ്സീലോ അയ”ന്തി വദതി. **വചിനാതി മുഖേന സോ കലി**ന്തി, സോ തം അപരാധം മുഖേന വിചിനാതി നാമ. **കലിനാ തേനാ**തി തേന അപരാധേന സുഖം ന വിന്ദതി. നിന്ദിയപസംസായ ഹി പസംസിയനിന്ദായ ച സമകോവ വിപാകോ.

സബ്ബസ്സാപി സഹാപി അത്തനാതി സബ്ബേന സകേനപി അത്തനാപി സദ്ധിം യോ അക്ഖേസു ധനപരാജയോ നാമ, അയം അപ്പമത്തകോ അപരാധോ. **യോ സുഗതേസൂ**തി യോ പന സമ്മഗ്ഗതേസു പുഗ്ഗലേസു ചിത്തം പദുസ്സേയ്യ, അയം ചിത്തപദോസോവ തതോ കലിതോ മഹന്തതരോ കലി.

ഇദാനി തസ്സ മഹന്തതരഭാവം ദസ്സേന്തോ **സതം സഹസ്സാന**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സതം സഹസ്സാന**ന്തി നിരബ്ബുദഗണനായ സതസഹസ്സം. **ഛത്തിംസതീ**തി അപരാനി ഛത്തിംസതി നിരബ്ബുദാനി. **പഞ്ച ചാ**തി അബ്ബുദഗണനായ പഞ്ച അബ്ബുദാനി. **യമരിയഗരഹീ**തി യം അരിയേ ഗരഹന്തോ നിരയം ഉപപജ്ജതി, തത്ഥ ഏത്തകം ആയുപ്പമാണന്തി. നവമം.

൧൦. കോകാലികസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൧. ദസമേ **കോകാലികോ ഭിക്ഖു യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീ**തി, കോ അയം കോകാലികോ, കസ്മാ ച ഉപസങ്കമി? അയം കിര കോകാലികരട്ഠേ കോകാലികനഗരേ കോകാലികസേട്ഠിസ്സ പുത്തോ പബ്ബജിത്വാ പിതരാ കാരാപിതേ വിഹാരേ പടിവസതി ചൂളകോകാലികോതി നാമേന, ന ദേവദത്തസ്സ സിസ്സോ. സോ ഹി ബ്രാഹ്മണപുത്തോ മഹാകോകാലികോ നാമ. ഭഗവതി പന സാവത്ഥിയം വിഹരന്തേ ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ പഞ്ചമത്തേഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം ജനപദചാരികം ചരമാനാ ഉപകട്ഠായ വസ്സൂപനായികായ വിവേകാവാസം വസിതുകാമാ തേ ഭിക്ഖൂ ഉയ്യോജേത്വാ അത്തനോ പത്തചീവരമാദായ തസ്മിം ജനപദേ തം നഗരം പത്വാ തം വിഹാരം അഗമംസു. തത്ഥ നേസം കോകാലികോ വത്തം ദസ്സേസി. തേ തേന സദ്ധിം സമ്മോദിത്വാ, “ആവുസോ, മയം ഇധ തേമാസം വസിസ്സാമ, മാ കസ്സചി ആരോചേഹീ”തി പടിഞ്ഞം ഗഹേത്വാ വസിംസു. വസിത്വാ പവാരണാദിവസേ പവാരേത്വാ, “ഗച്ഛാമ മയം, ആവുസോ”തി കോകാലികം ആപുച്ഛിംസു. കോകാലികോ “അജ്ജേകദിവസം, ആവുസോ, വസിത്വാ സ്വേ ഗമിസ്സഥാ”തി വത്വാ ദുതിയദിവസേ നഗരം പവിസിത്വാ മനുസ്സേ ആമന്തേസി - “ആവുസോ, തുമ്ഹേ അഗ്ഗസാവകേ ഇധാഗന്ത്വാ വസമാനേപി ന ജാനാഥ, ന നേ കോചി പച്ചയേനാപി നിമന്തേതീ”തി. നഗരവാസിനോ, “കഹം, ഭന്തേ, ഥേരാ, കസ്മാ നോ ന ആരോചയിത്ഥാ”തി? കിം ആവുസോ ആരോചിതേന, കിം ന പസ്സഥ ദ്വേ ഭിക്ഖൂ ഥേരാസനേ നിസീദന്തേ, ഏതേ അഗ്ഗസാവകാതി. തേ ഖിപ്പം സന്നിപതിത്വാ സപ്പിഫാണിതാദീനി ചേവ ചീവരദുസ്സാനി ച സംഹരിംസു.

കോകാലികോ ചിന്തേസി - “പരമപ്പിച്ഛാ അഗ്ഗസാവകാ പയുത്തവാചായ ഉപ്പന്നം ലാഭം ന സാദിയിസ്സന്തി , അസാദിയന്താ ‘ആവാസികസ്സ ദേഥാ’തി വക്ഖന്തീ”തി. തം തം ലാഭം ഗാഹാപേത്വാ ഥേരാനം സന്തികം അഗമാസി. ഥേരാ ദിസ്വാവ “ഇമേ പച്ചയാ നേവ അമ്ഹാകം, ന കോകാലികസ്സ കപ്പന്തീ”തി പടിക്ഖിപിത്വാ പക്കമിംസു. കോകാലികോ “കഥം ഹി നാമ അത്തനാ അഗണ്ഹന്താ മയ്ഹമ്പി അദാപേത്വാ പക്കമിസ്സന്തീ”തി? ആഘാതം

ഉപ്പാദേസി. തേപി ഭഗവതോ സന്തികം ഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ പുന അത്തനോ പരിസം ആദായ ജനപദചാരികം ചരന്താ അനുപുബ്ബേന തസ്മിം രട്ഠേ തമേവ നഗരം പച്ചാഗമിംസു. നാഗരാ ഥേരേ സഞ്ജാനിത്വാ സഹ പരിക്ഖാരേഹി ദാനം സജ്ജിത്വാ നഗരമജ്ഝേ മണ്ഡപം കത്വാ ദാനം അദംസു, ഥേരാനഞ്ച പരിക്ഖാരേ ഉപനാമേസും. ഥേരാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ നിയ്യാദയിംസു. തം ദിസ്വാ കോകാലികോ ചിന്തേസി - "ഇമേ പുബ്ബേ അപ്പിച്ഛാ അഹേസും, ഇദാനി പാപിച്ഛാ ജാതാ, പുബ്ബേപി അപ്പിച്ഛസന്തുട്ഠപവിവിത്തസദിസാ മഞ്ഞേ"തി ഥേരേ ഉപസങ്കമിത്വാ, "ആവുസോ, തുമ്ഹേ പുബ്ബേ അപ്പിച്ഛാ വിയ, ഇദാനി പന പാപഭിക്ഖൂ ജാതാ"തി വത്വാ "മൂലട്ഠാനേയേവ നേസം പതിട്ഠം ഭിന്ദിസ്സാമീ"തി തരമാനരൂപോ നിക്ഖമിത്വാ സാവത്ഥിം ഗന്ത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി. അയമേവ കോകാലികോ ഇമിനാ ച കാരണേന ഉപസങ്കമീതി വേദിതബ്ബോ.

ഭഗവാ തം തുരിതതുരിതം ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാവ ആവജ്ജേന്തോ അഞ്ഞാസി - "അയം അഗ്ഗസാവകേ അക്കോസിതുകാമോ ആഗതോ"തി. "സക്കാ നു ഖോ പടിസേധേതു"ന്തി ച ആവജ്ജേന്തോ, "ന സക്കാ പടിസേധേതും, ഥേരേസു അപരജ്ഝിത്വാ കാലങ്കതോ ഏകംസേന പദുമനിരയേ നിബ്ബത്തിസ്സതീ"തി ദിസ്വാ, "സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനേപി നാമ ഗരഹന്തം സുത്വാ ന നിസേധേതീ"തി വാദമോചനത്ഥം അരിയൂപവാദസ്സ ച മഹാസാവജ്ജഭാവദസ്സനത്ഥം **മാ ഹേവന്തി** തിക്ഖത്തും പടിസേധേസി. തത്ഥ **മാ ഹേവ**ന്തി മാ ഏവം അഭണി. **സദ്ധായികോ**തി സദ്ധായ ആകരോ പസാദാവഹോ സദ്ധാതബ്ബവചനോ വാ. **പച്ചയികോ**തി പത്തിയായിതബ്ബവചനോ.

പക്കാമീതി കമ്മാനുഭാവേന ചോദിയമാനോ പക്കാമി. ഓകാസകതം ഹി കമ്മം ന സക്കാ പടിബാഹിതും, തം തസ്സ തത്ഥ ഠാതും ന അദാസി. **അചിരപക്കന്തസ്സാ**തി പക്കന്തസ്സ സതോ ന ചിരേനേവ. **സബ്ബോ കായോ ഫുടോ അഹോസീ**തി കേസഗ്ഗമത്തമ്പി ഓകാസം ആവജ്ജേത്വാ സകലസരീരം അട്ഠീനി ഭിന്ദിത്വാ ഉഗ്ഗതാഹി പീളകാഹി അജ്ഝോത്ഥടം അഹോസി. യസ്മാ പന ബുദ്ധാനുഭാവേന തഥാരൂപം കമ്മം ബുദ്ധാനം സമ്മുഖീഭാവേ വിപാകം ന ദേതി, ദസ്സനൂപചാരേ വിജഹിതമത്തേ ദേതി, തസ്മാ തസ്സ അചിരപക്കന്തസ്സ പീളകാ ഉട്ഠഹിംസു. **കലായമത്തിയോ**തി ചണകമത്തിയോ. **ബേലുവസലാടുകമത്തിയോ**തി തരുണബേലുവമത്തിയോ. (**ബില്ലമത്തിയോ**തി മഹാബേലുവമത്തിയോ.) **പഭിജ്ജിംസൂ**തി ഭിജ്ജിംസു. താസു ഭിന്നാസു സകലസരീരം പനസപക്കം വിയ അഹോസി. സോ പക്കേന ഗത്തേന ജേതവനദ്വാരകോട്ഠകേ വിസഗിലിതോ മച്ഛോ വിയ കദലിപത്തേസു സയി. അഥ ധമ്മസവനത്ഥം ആഗതാഗതാ മനുസ്സാ - "ധി കോകാലിക, ധി കോകാലിക, അയുത്തമകാസി, അത്തനോയേവ മുഖം നിസ്സായ അനയബ്യസനം പത്തോ"തി ആഹംസു. തേസം സുത്വാ ആരക്ഖദേവതാ ധി-കാരം അകംസു. ആരക്ഖകദേവതാനം ആകാസദേവതാതി ഇമിനാ ഉപായേന യാവ അകനിട്ഠഭവനാ ഏകധികാരോ ഉദപാദി. അഥസ്സ ഉപജ്ഝായോ ആഗന്ത്വാ ഓവാദം അഗണ്ഹന്തം ഞത്വാ ഗരഹിത്വാ പക്കാമി.

കാലമകാസീതി ഉപജ്ഝായേ പക്കന്തേ കാലമകാസി. **പദുമം നിരയ**ന്തി പാടിയേക്കോ പദുമനിരയോ നാമ നത്ഥി, അവീചിമഹാനിരയമ്ഹിയേവ പന പദുമഗണനായ പച്ചിതബ്ബേ ഏകസ്മിം ഠാനേ നിബ്ബത്തി.

വീസതിഖാരികോതി മാഗധകേന പത്ഥേന ചത്താരോ പത്ഥാ കോസലരട്ഠേ ഏകപത്ഥോ ഹോതി, തേന പത്ഥേന ചത്താരോ പത്ഥാ ആള്ഹകം, ചത്താരി ആള്ഹകാനി ദോണം, ചതുദോണാ മാനികാ, ചതുമാനികാ ഖാരീ, തായ ഖാരിയാ വീസതിഖാരികോ. **തിലവാഹോ**തി മാഗധകാനം സുഖുമതിലാനം തിലസകടം. **അബ്ബുദോ നിരയോ**തി അബ്ബുദോ നാമ പാടിയേക്കോ നിരയോ നത്ഥി. അവീചിമ്ഹിയേവ പന അബ്ബുദഗണനായ പച്ചിതബ്ബട്ഠാനസ്സേതം നാമം. **നിരബ്ബുദാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ.

വസ്സഗണനാപി പനേത്ഥ ഏവം വേദിതബ്ബാ - യഥേവ ഹി സതം സതസഹസ്സാനി കോടി ഹോതി, ഏവം സതം സതസഹസ്സകോടിയോ പകോടി നാമ ഹോതി, സതം സതസഹസ്സപകോടിയോ കോടിപകോടി നാമ, സതം സതസഹസ്സകോടിപകോടിയോ നഹുതം, സതം സതസഹസ്സനഹുതാനി നിന്നഹുതം, സതം സതസഹസ്സനിന്നഹുതാനി ഏകം അബ്ബുദം, തതോ വീസതിഗുണം നിരബ്ബുദം. ഏസേവ നയോ സബ്ബത്ഥാതി. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧. സനങ്കുമാരസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൨. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **സപ്പിനീതീരേ**തി സപ്പിനീനാമികായ നദിയാ തീരേ. **സനങ്കുമാരോ**തി സോ കിര പഞ്ചസിഖകുമാരകകാലേ ഝാനം ഭാവേത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തോ കുമാരകവണ്ണേനേവ വിചരതി. തേന നം ''കുമാരോ''തി സഞ്ജാനന്തി, പോരാണകത്താ പന ''സനങ്കുമാരോ''തി വുച്ചതി. **ജനേതസ്മി**ന്തി ജനിതസ്മിം, പജായാതി അത്ഥോ. **യേ ഗോത്തപടിസാരിനോ**തി യേ ജനേതസ്മിം ഗോത്തം പടിസരന്തി തേസു ലോകേ ഗോത്തപടിസാരീസു ഖത്തിയോ സേട്ഠോ. **വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ**തി ഭയഭേരവസുത്തപരിയായേന (മ॰ നി॰ ൧.൩൮ ആദയോ) പുബ്ബേനിവാസാദീഹി വാ തീഹി, അമ്ബട്ഠസുത്തപരിയായേന (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൭൮ ആദയോ) വിപസ്സനാഞാണം മനോമയിദ്ധി ഛ അഭിഞ്ഞായോതി ഇമാഹി വാ അട്ഠഹി വിജ്ജാഹി, സീലേസു പരിപൂരകാരിതാ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാ ജാഗരിയാനുയോഗോ സത്ത സദ്ധമ്മാ ചത്താരി രൂപാവചരജ്ഝാനാനീതി ഏവം പന്നരസധമ്മഭേദേന ചരണേന ച സമന്നാഗതോ. **സോ സേട്ഠോ ദേവമാനുസേ**തി സോ ഖീണാസവബ്രാഹ്മണോ ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച സേട്ഠോ ഉത്തമോതി. പഠമം.

൨. ദേവദത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൩. ദുതിയേ **അചിരപക്കന്തേ**തി സങ്ഘം ഭിന്ദിത്വാ നചിരസ്സേവ വേളുവനതോ ഗയാസീസം ഗതേ. **അസ്സതരി**ന്തി ഗദ്രഭസ്സ വളവായ ജാതം. ദുതിയം.

൩. അന്ധകവിന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൮൭൪. തതിയേ **അന്ധകവിന്ദ**ന്തി ഏവംനാമകം ഗാമം. **ഉപസങ്കമീ**തി "സത്ഥാ ഇദാനിപി വീരിയം കരോതി പധാനമനുയുഞ്ജതി, ഗച്ഛാമിസ്സ സന്തികേ ഠത്വാ സാസനാനുച്ഛവികം വീരിയപടിസംയുത്തം ഗാഥം വക്ഖാമീ"തി ഉപസങ്കമി.

പന്താനീതി ജനതം അതിക്കമിത്വാ മനുസ്സാനം അനുപചാരേ ഠിതാനി. **സംയോജനവിപ്പമോക്ഖാ**തി താനി ച സേനാസനാനി സേവമാനോ ന ചീവരാദീനം അത്ഥായ സേവേയ്യ, അഥ ഖോ ദസസംയോജനവിപ്പമോക്ഖത്ഥായ ചരേയ്യ. **സങ്ഘേ വസേ**തി തേസു സേനാസനേസു രതിം അലഭന്തോ ഉപട്ഠാകാദീനം ചിത്താനുരക്ഖണത്ഥം ഗദ്രഭപിട്ഠേ രജം വിയ ഉപ്പതന്തോ അരഞ്ഞേ അചരിത്വാ സങ്ഘമജ്ഝേ വസേയ്യ. **രക്ഖിതത്തോ സതീമാ**തി തത്ഥ ച വസന്തോ സഗവചണ്ഡോ ഗോണോ വിയ സബ്രഹ്മചാരിനോ അവിജ്ഝന്തോ അഘട്ടേന്തോ രക്ഖിതത്തോ സതിപട്ഠാനപരായണോ ഹുത്വാ വസേയ്യ.

ഇദാനി സങ്ഘേ വസമാനസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഭിക്ഖാചാരവത്തം ആചിക്ഖന്തോ **കുലാകുല**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പിണ്ഡികായ ചരന്തോ**തി പിണ്ഡത്ഥായ ചരമാനോ. **സേവേഥ പന്താനി സേനാസനാനീ**തി സങ്ഘമജ്ഝം ഓതരിത്വാ വസമാനോപി ധുരപരിവേണേ താലനാളികേരആദീനി രോപേത്വാ ഉപട്ഠാകാദിസംസട്ഠോ ന വസേയ്യ, ചിത്തകല്ലതം പന ജനേത്വാ ചിത്തം ഹാസേത്വാ തോസേത്വാ പുന പന്തസേനാസനേ വസേയ്യാതി അരഞ്ഞസ്സേവ വണ്ണം കഥേതി. **ഭയാ**തി വട്ടഭയതോ. **അഭയേ**തി നിബ്ബാനേ. **വിമുത്തോ**തി അധിമുത്തോ ഹുത്വാ വസേയ്യ.

യത്ഥ ഭേരവാതി യസ്മിം ഠാനേ ഭയജനകാ സവിഞ്ഞാണകാ സീഹബ്യഗ്ഘാദയോ, അവിഞ്ഞാണകാ രത്തിഭാഗേ ഖാണുവല്ലിആദയോ ബഹൂ അത്ഥി. **സരീസപാ**തി ദീഘജാതികാദിസരീസപാ. **നിസീദി തത്ഥ ഭിക്ഖൂ**തി താദിസേ ഠാനേ ഭിക്ഖു നിസിന്നോ. ഇമിനാ ഇദം ദീപേതി - ഭഗവാ യഥാ തുമ്ഹേ ഏതരഹി തത്രട്ഠകഭേരവാരമ്മണാനി ചേവ സരീസപേ ച വിജ്ജുനിച്ഛാരണാദീനി ച അമനസികത്വാ നിസിന്നാ, ഏവമേവം പധാനമനുയുത്താ ഭിക്ഖൂ നിസീദന്തീതി.

ജാതു മേ ദിട്ഠന്തി ഏകംസേന മയാ ദിട്ഠം. **ന യിദം ഇതിഹീതിഹ**ന്തി ഇദം ഇതിഹ ഇതിഹാതി ന തക്കഹേതു വാ നയഹേതു വാ പിടകസമ്പദാനേന വാ അഹം വദാമി. **ഏകസ്മിം ബ്രഹ്മചരിയസ്മി**ന്തി ഏകായ ധമ്മദേസനായ. ധമ്മദേസനാ ഹി ഇധ ബ്രഹ്മചരിയന്തി അധിപ്പേതാ. **മച്ചുഹായിന**ന്തി മരണപരിച്ചാഗിനം ഖീണാസവാനം.

ദസാ ച ദസധാ ദസാതി ഏത്ഥ ദസാതി ദസേവ, **ദസധാ ദസാ**തി സതം, അഞ്ഞേ ച ദസുത്തരം സേഖസതം പസ്സാമീതി വദതി. **സോതസമാപന്നാ**തി മഗ്ഗസോതം സമാപന്നാ. **അതിരച്ഛാനഗാമിനോ**തി ദേസനാമത്തമേതം, അവിനിപാതധമ്മാതി അത്ഥോ. **സങ്ഖാതും നോപി സക്കോമീ**തി മുസാവാദഭയേന ഏത്തകാ നാമ പുഞ്ഞഭാഗിനോ സത്താതി ഗണേതും ന സക്കോമീതി ബഹും ബ്രഹ്മധമ്മദേസനം സന്ധായ ഏവമാഹ. തതിയം.

൪. അരുണവതീസുത്തവണ്ണനാ

൯൭. ചതുത്ഥേ **അഭിഭൂസമ്ഭവ**ന്തി അഭിഭൂ ച സമ്ഭവോ ച. തേസു അഭിഭൂഥേരോ സാരിപുത്തത്ഥേരോ വിയ പഞ്ഞായ അഗ്ഗോ, സമ്ഭവത്ഥേരോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ വിയ സമാധിനാ അഗ്ഗോ. **ഉജ്ഝായന്തീ**തി അവജ്ഝായന്തി, ലാമകതോ വാ ചിന്തേന്തി. **ഖിയ്യന്തീ**തി, കിന്നാമേതം കിന്നാമേതന്തി? അഞ്ഞമഞ്ഞം കഥേന്തി. **വിപാചേന്തീ**തി വിത്ഥാരയന്താ പുനപ്പുനം കഥേന്തി. **ഹേട്ഠിമേന ഉപഡ്ഢകായേനാ**തി നാഭിതോ പട്ഠായ ഹേട്ഠിമകായേന. പാളിയം എത്തകമേവ ആഗതം. ഥേരോ പന ''പകതിവണ്ണം വിജഹിത്വാ നാഗവണ്ണം ഗഹേത്വാ ദസ്സേതി, സുപണ്ണവണ്ണം ഗഹേത്വാ വാ ദസ്സേതീ''തിആദിനാ (പടി॰ മ॰ ൩.൧൩) നയേന ആഗതം അനേകപ്പകാരം ഇദ്ധിവികുബ്ബനം ദസ്സേസി. **ഇമാ ഗാഥായോ അഭാസീ**തി ഥേരോ കിര ചിന്തേസി - ''കഥം ദേസിതാ നു ഖോ ധമ്മദേസനാ സബ്ബേസം പിയാ അസ്സ മനാപാ''തി. തതോ ആവജ്ജേന്തോ - ''സബ്ബേപി പാസണ്ഡാ സബ്ബേ ദേവമനുസ്സാ അത്തനോ അത്തനോ സമയേ പുരിസകാരം വണ്ണയന്തി, വീരിയസ്സ അവണ്ണവാദീ നാമ നത്ഥി, വീരിയപടിസംയുത്തം കത്വാ ദേസേസ്സാമി, ഏവം അയം ധമ്മദേസനാ സബ്ബേസം പിയാ ഭവിസ്സതി മനാപാ''തി ഞത്വാ തീസു പിടകേസു വിചിനിത്വാ ഇമാ ഗാഥാ അഭാസി.

തത്ഥ **ആരമ്ഭഥാ**തി ആരമ്ഭവീരിയം കരോഥ. **നിക്കമഥാ**തി നിക്കമവീരിയം കരോഥ. **യുഞ്ജഥാ**തി പയോഗം കരോഥ പരക്കമഥ. **മച്ചുനോ സേന**ന്തി മച്ചുനോ സേനാ നാമ കിലേസസേനാ, തം ധുനാഥ. **ജാതിസംസാര**ന്തി ജാതിഞ്ച സംസാരഞ്ച, ജാതിസങ്ഖാതം വാ സംസാരം. **ദുക്ഖസ്സന്തം കരിസ്സതീ**തി വട്ടദുക്ഖസ്സ പരിച്ഛേദം കരിസ്സതി. കിം പന കത്വാ ഥേരോ സഹസ്സിലോകധാതും വിഞ്ഞാപേസീതി? നീലകസിണം താവ സമാപജ്ജിത്വാ സബ്ബത്ഥ ആലോകട്ഠാനേ അന്ധകാരം ഫരി, ഓദാതകസിണം സമാപജ്ജിത്വാ അന്ധകാരട്ഠാനേ ഓഭാസം. തതോ ''കിമിദം അന്ധകാര''ന്തി? സത്താനം ആഭോഗേ ഉപ്പന്നേ ആലോകം ദസ്സേസി. ആലോകട്ഠാനേ ആലോകകിച്ചം നത്ഥി, ''കിം ആലോകോ അയ''ന്തി? വിചിനന്താനം അത്താനം ദസ്സേസി. അഥ തേസം ഥേരോതി വദന്താനം ഇമാ ഗാഥായോ അഭാസി, സബ്ബേ ഓസടായ പരിസായ മജ്ഝേ നിസീദിത്വാ ധമ്മം ദേസേന്തസ്സ വിയ സദ്ദം സുണിംസു. അത്ഥോപി നേസം പാകടോ അഹോസി. ചതുത്ഥം.

൫. പരിനിബ്ബാനസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൬. പഞ്ചമേ **ഉപവത്തനേ മല്ലാനം സാലവനേ**തി യഥേവ ഹി കദമ്ബനദീതീരതോ രാജമാതുവിഹാരദ്വാരേന ഥൂപാരാമം ഗന്തബ്ബം ഹോതി, ഏവം ഹിരഞ്ഞവതികായ നാമ നദിയാ പാരിമതീരതോ സാലവനം ഉയ്യാനം. യഥാ അനുരാധപുരസ്സ ഥൂപാരാമോ, ഏവം തം കുസിനാരായ ഹോതി. യഥാ ഥൂപാരാമതോ ദക്ഖിണദ്വാരേന നഗരം പവിസനമഗ്ഗോ പാചീനമുഖോ ഗന്ത്വാ ഉത്തരേന നിവത്തതി, ഏവം ഉയ്യാനതോ സാലപന്തി പാചീനമുഖാ ഗന്ത്വാ ഉത്തരേന നിവത്താ. തസ്മാ തം ''ഉപവത്തന''ന്തി വുച്ചതി. തസ്മിം ഉപവത്തനേ മല്ലാനം സാലവനേ. **അന്തരേന യമകസാലാന**ന്തി മൂലക്ഖന്ധവിടപപത്തേഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം സംസിബ്ബിത്വാ ഠിതസാലാനം അന്തരികായ. **അപ്പമാദേന സമ്പാദേഥാ**തി സതിഅവിപ്പവാസേന കത്തബ്ബകിച്ചാനി സമ്പാദയഥ. ഇതി ഭഗവാ യഥാ നാമ മരണമഞ്ചേ നിപന്നോ മഹദ്ധനോ കുടുമ്ബികോ പുത്താനം ധനസാരം ആചിക്ഖേയ്യ, ഏവമേവം

പരിനിബ്ബാനമഞ്ചേ നിപന്നോ പഞ്ചചത്താലീസ വസ്സാനി ദിന്നം ഓവാദം സബ്ബം ഏകസ്മിം അപ്പമാദപദേയേവ പക്ഖിപിത്വാ അഭാസി. **അയം തഥാഗതസ്സ പച്ഛിമാ വാചാ**തി ഇദം പന സങ്ഗീതികാരാനം വചനം.

ഇതോ പരം യം പരിനിബ്ബാനപരികമ്മം കത്വാ ഭഗവാ പരിനിബ്ബുതോ, തം ദസ്സേതും, **അഥ ഖോ ഭഗവാ പഠമം ഝാന**ന്തിആദി വുത്തം. തത്ഥ സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം സമാപന്നേ ഭഗവതി അസ്സാസപസ്സാസാനം അപ്പവത്തിം ദിസ്വാ, "പരിനിബ്ബുതോ സത്ഥാ"തി സഞ്ഞായ ദേവമനുസ്സാ ഏകപ്പഹാരേന വിരവിംസു, ആനന്ദത്ഥേരോപി - "പരിനിബ്ബുതോ നു ഖോ, ഭന്തേ, അനുരുദ്ധ ഭഗവാ"തി ഥേരം പുച്ഛി. ഥേരോ "ന ഖോ, ആവുസോ ആനന്ദ, തഥാഗതോ പരിനിബ്ബുതോ, അപിച സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം സമാപന്നോ"തി ആഹ. കഥം പന സോ അഞ്ഞാസി? ഥേരോ കിര സത്ഥാരാ സദ്ധിംയേവ തം തം സമാപത്തിം സമാപജ്ജന്തോ യാവ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനവുട്ഠാനം, താവ ഗന്ത്വാ, "ഇദാനി ഭഗവാ നിരോധം സമാപന്നോ, അന്തോനിരോധേ ച കാലംകിരിയാ നാമ നത്ഥീ"തി അഞ്ഞാസി.

അഥ ഖോ ഭഗവാ സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധസമാപത്തിതോ വുട്ഠഹിത്വാ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമാപജ്ജി...പേ॰... തതിയജ്ഝാനാ വുട്ഠഹിത്വാ ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപജ്ജീതി ഏത്ഥ പന ഭഗവാ ചതുവീസതിയാ ഠാനേസു പഠമം ഝാനം സമാപജ്ജി, തേരസസു ഠാനേസു ദുതിയം ഝാനം... തഥാ തതിയം... പന്നരസസു ഠാനേസു ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപജ്ജി. കഥം? ദസസു അസുഭേസു ദ്വത്തിംസാകാരേ അട്ഠസു കസിണേസു മേത്താകരുണാമുദിതേസു ആനാപാനേ പരിച്ഛേദാകാസേതി ഇമേസു താവ ചതുവീസതിയാ ഠാനേസു പഠമം ഝാനം സമാപജ്ജി. ഠപേത്വാ പന ദ്വത്തിംസാകാരഞ്ച ദസ ച അസുഭാനി സേസേസു തേരസസു ദുതിയം ഝാനം... തേസുയേവ തതിയം ഝാനം സമാപജ്ജി. അട്ഠസു പന കസിണേസു ഉപേക്ഖാബ്രഹ്മവിഹാരേ ആനാപാനേ പരിച്ഛേദാകാസേ ചതൂസു അരൂപേസൂതി ഇമേസു പന്നരസസു ഠാനേസു ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപജ്ജി. അയമ്പി ച സങ്ഖേപകഥാവ. നിബ്ബാനപുരം പവിസന്തോ പന ഭഗവാ ധമ്മസ്സാമി സബ്ബാപി ചതുവീസതികോടിസതസഹസ്സസങ്ഖാ സമാപത്തിയോ പവിസിത്വാ വിദേസം ഗച്ഛന്തോ ഞാതിജനം ആലിങ്ഗേത്വാ വിയ സബ്ബസമാപത്തിസുഖം അനുഭവിത്വാ പവിട്ഠോ.

ചതുത്ഥജ്ഝാനാ വുട്ഠഹിത്വാ സമനന്തരാ ഭഗവാ പരിനിബ്ബായീതി ഏത്ഥ ച ഝാനസമനന്തരം പച്ചവേക്ഖണസമനന്തരന്തി, ദ്വേ സമനന്തരാനി. ചതുത്ഥജ്ഝാനാ വുട്ഠായ ഭവങ്ഗം ഓതിണ്ണസ്സ തത്ഥേവ പരിനിബ്ബാനം **ഝാനസമനന്തരം** നാമ, ചതുത്ഥജ്ഝാനാ വുട്ഠഹിത്വാ പുന ഝാനങ്ഗാനി പച്ചവേക്ഖിത്വാ ഭവങ്ഗം ഓതിണ്ണസ്സ തത്ഥേവ പരിനിബ്ബാനം **പച്ചവേക്ഖണസമനന്തരം** നാമ. ഇമാനി ദ്വേപി സമനന്തരാനേവ. ഭഗവാ പന ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ ഝാനാ വുട്ഠായ ഝാനങ്ഗാനി പച്ചവേക്ഖിത്വാ ഭവങ്ഗചിത്തേന അബ്യാകതേന ദുക്ഖസച്ചേന പരിനിബ്ബായി. യേ ഹി കേചി ബുദ്ധാ വാ പച്ചേകബുദ്ധാ വാ അരിയസാവകാ വാ അന്തമസോ കുന്ഥകിപില്ലികം ഉപാദായ സബ്ബേ ഭവങ്ഗചിത്തേനേവ അബ്യാകതേന ദുക്ഖസച്ചേന കാലം കരോന്തി.

ഭൂതാതി സത്താ. **അപ്പടിപുഗ്ഗലോ**തി പടിഭാഗപുഗ്ഗലവിരഹിതോ. **ബലപ്പത്തോ**തി ദസവിധം ഞാണബലം പത്തോ. **ഉപ്പാദവയധമ്മിനോ**തി ഉപ്പാദവയസഭാവാ. **തേസം വൂപസമോ**തി തേസം സങ്ഖാരാനം വൂപസമോ. **സുഖോ**തി അസങ്ഖതം നിബ്ബാനമേവ സുഖന്തി അത്ഥോ. **തദാസീ**തി ''സഹ പരിനിബ്ബാനാ മഹാഭൂമിചാലോ അഹോസീ''തി ഏവം മഹാപരിനിബ്ബാനേ (ദീ॰ നി॰ ൨.൨൨൦) വുത്തം ഭൂമിചാലം സന്ധായാഹ. സോ ഹി ലോമഹംസനകോ ച ഭിംസനകോ ച ആസി. **സബ്ബാകാരവരൂപേതേ**തി സബ്ബാകാരവരഗുണൂപേതേ. **നാഹു അസ്സാസപസ്സാസോ**തി ന ജാതോ അസ്സാസപസ്സാസോ. **അനേജോ**തി തണ്ഹാസങ്ഖാതായ ഏജായ അഭാവേന അനേജോ. **സന്തിമാരബ്ഭാ**തി അനുപാദിസേസം നിബ്ബാനം ആരബ്ഭ പടിച്ച സന്ധായ. **ചക്ഖുമാ**തി പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമാ. **പരിനിബ്ബുതോ**തി ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോ. **അസല്ലീനേനാ**തി അനല്ലീനേന അസങ്കുടിതേന സുവികസിതേനേവ ചിത്തേന. **വേദനം അജ്ഝവാസയീ**തി വേദനം അധിവാസേസി, ന വേദനാനുവത്തീ ഹുത്വാ ഇതോ ചിതോ സമ്പരിവത്തി. **വിമോക്ഖോ**തി കേനചി ധമ്മേന അനാവരണവിമോക്ഖോ സബ്ബസോ അപഞ്ഞത്തിഭാവൂപഗമോ പജ്ജോതനിബ്ബാനസദിസോ ജാതോതി. പഞ്ചമം.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

ബ്രഹ്മസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ബ്രാഹ്മണസംയുത്തം

൧. അരഹന്തവഗ്ഗോ

൧. ധനഞ്ജാനീസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൭. ബ്രാഹ്മണസംയുത്തസ്സ പഠമേ **ധനഞ്ജാനീ**തി ധനഞ്ജാനിഗോത്താ. ഉക്കട്ഠഗോത്താ കിരേസാ. സേസബ്രാഹ്മണാ കിര ബ്രഹ്മുനോ മുഖതോ ജാതാ, ധനഞ്ജാനിഗോത്താ മത്ഥകം ഭിന്ദിത്വാ നിക്ഖന്താതി തേസം ലദ്ധി. **ഉദാനം ഉദാനേസീ**തി കസ്മാ ഉദാനേസി? സോ കിര ബ്രാഹ്മണോ മിച്ഛാദിട്ഠികോ ''ബുദ്ധോ ധമ്മോ സങ്ഘോ''തി വുത്തേ കണ്ണേ പിദഹതി, ഥദ്ധോ ഖദിരഖാണുസദിസോ. ബ്രാഹ്മണീ പന സോതാപന്നാ അരിയസാവികാ. ബ്രാഹ്മണോ ദാനം ദേന്തോ പഞ്ചസതാനം ബ്രാഹ്മണാനം അപ്പോദകം പായാസം ദേതി, ബ്രാഹ്മണീ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ സങ്ഘസ്സ നാനാരസഭോജനം. ബ്രാഹ്മണസ്സ ദാനദിവസേ ബ്രാഹ്മണീ തസ്സ വസവത്തിതായ പഹീനമച്ഛേരതായ ച സഹത്ഥാ പരിവിസതി. ബ്രാഹ്മണിയാ പന ദാനദിവസേ ബ്രാഹ്മണോ പാതോവ ഘരാ നിക്ഖമിത്വാ പലായതി. അഥേകദിവസം ബ്രാഹ്മണോ ബ്രാഹ്മണിയാ സദ്ധിം അസമ്മന്തേത്വാ പഞ്ചസതേ ബ്രാഹ്മണേ നിമന്തേത്വാ ബ്രാഹ്മണിം ആഹ - ''സ്വേ ഭോതി അമ്ഹാകം ഘരേ പഞ്ചസതാ ബ്രാഹ്മണാ ഭുഞ്ജിസ്സന്തീ''തി. മയാ കിം കാതബ്ബം ബ്രാഹ്മണാതി? തയാ അഞ്ഞം കിഞ്ചി കാതബ്ബം നത്ഥി, സബ്ബം പചനപരിവേസനം അഞ്ഞേ കരിസ്സന്തി. യം പന ത്വം ഠിതാപി നിസിന്നാപി ഖിപിത്വാപി ഉക്കാസിത്വാപി ''നമോ ബുദ്ധസ്സാ''തി തസ്സ മുണ്ഡകസ്സ സമണകസ്സ നമക്കാരം കരോസി, തം സ്വേ ഏകദിവസമത്തം മാ അകാസി. തം ഹി സുത്വാ ബ്രാഹ്മണാ അനത്തമനാ ഹോന്തി, മാ മം ബ്രാഹ്മണേഹി ഭിന്ദസീതി. ത്വം ബ്രാഹ്മണേഹി വാ ഭിജ്ജ ദേവേഹി വാ, അഹം പന സത്ഥാരം അനുസ്സരിത്വാ ന സക്കോമി അനമസ്സമാനാ സണ്ഠാതുന്തി. ഭോതി കുലസതികേ ഗാമേ ഗാമദ്വാരമ്പി താവ പിദഹിതും വായമന്തി, ത്വം ദ്വീഹങ്ഗുലേഹി പിദഹിതബ്ബം മുഖം ബ്രാഹ്മണാനം ഭോജനകാലമത്തം പിദഹിതും ന സക്കോസീതി. ഏവം പുനപ്പുനം കഥേത്വാപി സോ നിവാരേതും അസക്കോന്തോ ഉസ്സീസകേ ഠപിതം മണ്ഡലഗ്ഗഖഗ്ഗം ഗഹേത്വാ - ''ഭോതി സചേ സ്വേ ബ്രാഹ്മണേസു നിസിന്നേസു തം മുണ്ഡസമണകം നമസ്സസി, ഇമിനാ തം ഖഗ്ഗേന പാദതലതോ പട്ഠായ യാവ കേസമത്ഥകാ കളീരം വിയ കോട്ടേത്വാ രാസിം കരിസ്സാമീ''തി ഇമം ഗാഥം അഭാസി -

> ''ഇമിനാ മണ്ഡലഗ്ഗേന, പാദതോ യാവ മത്ഥകാ;
> കളീരമിവ ഛേജ്ജാമി, യദി മിച്ഛം ന കാഹസി.
>
> ''സചേ ബുദ്ധോതി ഭണസി, സചേ ധമ്മോതി ഭാസസി;
> സചേ സങ്ഘോതി കിത്തേസി, ജീവന്തീ മേ നിവേസനേ''തി.

അരിയസാവികാ പന പഥവീ വിയ ദുപ്പകമ്പാ, സിനേരു വിയ ദുപ്പരിവത്തിയാ. സാ തേന നം ഏവമാഹ -

> ''സചേ മേ അങ്ഗമങ്ഗാനി, കാമം ഛേജ്ജസി ബ്രാഹ്മണ;
> നേവാഹം വിരമിസ്സാമി, ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ സാസനാ.

“നാഹം ഓക്കാ വരധരാ, സക്കാ രോധയിതും ജിനാ;
ധീതാഹം ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ, ഛിന്ദ വാ മം വധസ്സു വാ”തി.

ഏവം ധനഞ്ജാനിഗജ്ജിതം നാമ ഗജ്ജന്തീ പഞ്ച ഗാഥാസതാനി അഭാസി. ബ്രാഹ്മണോ ബ്രാഹ്മണിം പരാമസിതും വാ പഹരിതും വാ അസക്കോന്തോ “ഭോതി യം തേ രുച്ചതി, തം കരോഹീ”തി വത്വാ ഖഗ്ഗം സയനേ ഖിപി. പുനദിവസേ ഗേഹം ഹരിതുപലിത്തം കാരാപേത്വാ ലാജാപുണ്ണഘടമാലാഗന്ധാദീഹി തത്ഥ തത്ഥ അലങ്കാരാപേത്വാ പഞ്ചന്നം ബ്രാഹ്മണസതാനം നവസപ്പിസക്ഖരമധുയുത്തം അപ്പോദകപായാസം പടിയാദാപേത്വാ കാലം ആരോചാപേസി.

ബ്രാഹ്മണീപി പാതോവ ഗന്ധോദകേന സയം ന്ഹായിത്വാ സഹസ്സഗ്ഘനകം അഹതവത്ഥം നിവാസേത്വാ പഞ്ചസതഗ്ഘനകം ഏകംസം കത്വാ സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതാ സുവണ്ണകടച്ഛും ഗഹേത്വാ ഭത്തഗ്ഗേ ബ്രാഹ്മണേ പരിവിസമാനാ തേഹി സദ്ധിം ഏകപന്തിയം നിസിന്നസ്സ തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഭത്തം ഉപസംഹരന്തീ ദുന്നിക്ഖിത്തേ ദാരുഭണ്ഡേ പക്ഖലി. പക്ഖലനഘട്ടനായ ദുക്ഖാ വേദനാ ഉപ്പജ്ജി. തസ്മിം സമയേ ദസബലം സരി. സതിസമ്പന്നതായ പന പായാസപാതിം അഛഡ്ഡേത്വാ സണികം ഓതാരേത്വാ ഭൂമിയം സണ്ഠപേത്വാ പഞ്ചന്നം ബ്രാഹ്മണസതാനം മജ്ഝേ സിരസി അഞ്ജലിം ഠപേത്വാ യേന വേളുവനം, തേനഞ്ജലിം പണാമേത്വാ ഇമം ഉദാനം ഉദാനേസി.

തസ്മിഞ്ച സമയേ തേസു ബ്രാഹ്മണേസു കേചി ഭുത്താ ഹോന്തി, കേചി ഭുഞ്ജമാനാ, കേചി ഹത്ഥേ ഓതാരിതമത്താ, കേസഞ്ചി ഭോജനം പുരതോ ഠപിതമത്തം ഹോതി. തേ തം സദ്ദം സുത്വാവ സിനേരുമത്തേന മുഗ്ഗരേന സീസേ പഹടാ വിയ കണ്ണേസു സൂലേന വിദ്ധാ വിയ ദുക്ഖദോമനസ്സം പടിസംവേദിയമാനാ “ഇമിനാ അഞ്ഞലദ്ധികേന മയം ഘരം പവേസിതാ”തി കുജ്ഝിത്വാ ഹത്ഥേ പിണ്ഡം ഛഡ്ഡേത്വാ മുഖേന ഗഹിതം നിട്ഠുഭിത്വാ ധനും ദിസ്വാ കാകാ വിയ ബ്രാഹ്മണം അക്കോസമാനാ ദിസാവിദിസാ പക്കമിംസു. ബ്രാഹ്മണോ ഏവം ഭിജ്ജിത്വാ ഗച്ഛന്തേ ബ്രാഹ്മണേ ദിസ്വാ ബ്രാഹ്മണിം സീസതോ പട്ഠായ ഓലോകേത്വാ, “ഇദമേവ ഭയം സമ്പസ്സമാനാ മയം ഹിയ്യോ പട്ഠായ ഭോതിം യാചന്താ ന ലഭിമ്ഹാ”തി നാനപ്പകാരേഹി ബ്രാഹ്മണിം അക്കോസിത്വാ, ഏതം “ഏവമേവം പനാ”തിആദിവചനം അവോച.

ഉപസങ്കമീതി “സമണോ ഗോതമോ ഗാമനിഗമരട്ഠപൂജിതോ, ന സക്കാ ഗന്ത്വാ യം വാ തം വാ വത്വാ സന്തജ്ജേതും, ഏകമേവ നം പഞ്ഹം പുച്ഛിസ്സാമീ”തി ഗച്ഛന്തോവ **“കിംസു ഛേത്വാ”**തി ഗാഥം അഭിസങ്ഖരിത്വാ - “സചേ ‘അസുകസ്സ നാമ വധം രോചേമീ’തി വക്ഖതി, അഥ നം ‘യേ തുയ്ഹം ന രുച്ചന്തി, തേ മാരേതുകാമോസി, ലോകവധായ ഉപ്പന്നോ, കിം തുയ്ഹം സമണഭാവേനാ’തി? നിഗ്ഗഹേസ്സാമി. സചേ ‘ന കസ്സചി വധം രോചേമീ’തി വക്ഖതി, അഥ നം ‘ത്വം രാഗാദീനമ്പി വധം ന ഇച്ഛസി. കസ്മാ സമണോ ഹുത്വാ ആഹിണ്ഡസീ’തി? നിഗ്ഗഹേസ്സാമീ. ഇതി ഇമം ഉഭതോകോടികം പഞ്ഹം സമണോ ഗോതമോ നേവ ഗിലിതും ന ഉഗ്ഗിലിതും സക്ഖിസ്സതീ”തി ചിന്തേത്വാ ഉപസങ്കമി . **സമ്മോദീ**തി അത്തനോ പണ്ഡിതതായ കുദ്ധഭാവം അദസ്സേത്വാ മധുരകഥം കഥേന്തോ സമ്മോദി. പഞ്ഹോ ദേവതാസംയുത്തേ കഥിതോ. സേസമ്പി ഹേട്ഠാ വിത്ഥാരിതമേവാതി. പഠമം.

൨. അക്കോസസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൮. ദുതിയേ **അക്കോസകഭാരദ്വാജോതി** ഭാരദ്വാജോവ സോ, പഞ്ചമത്തേഹി പന ഗാഥാ സതേഹി തഥാഗതം അക്കോസന്തോ ആഗതോതി. "അക്കോസകഭാരദ്വാജോ"തി തസ്സ സങ്ഗീതികാരേഹി നാമം ഗഹിതം. **കുപിതോ അനത്തമനോതി** "സമണേന ഗോതമേന മയ്ഹം ജേട്ഠകഭാതരം പബ്ബാജേന്തേന ജാനി കതാ, പക്ഖോ ഭിന്നോ"തി കോധേന കുപിതോ ദോമനസ്സേന ച അനത്തമനോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **അക്കോസതീതി** "ചോരോസി, ബാലോസി, മൂള്ഹോസി, ഥേനോസി, ഓട്ഠോസി, മേണ്ഡോസി, ഗോണോസി, ഗദ്രഭോസി, തിരച്ഛാനഗതോസി, നേരയികോസീ"തി ദസഹി അക്കോസവത്ഥൂഹി അക്കോസതി. **പരിഭാസതീതി** "ഹോതു മുണ്ഡകസമണക, 'അദണ്ഡോ അഹ'ന്തി കരോസി, ഇദാനി തേ രാജകുലം ഗന്ത്വാ ദണ്ഡം ആരോപേസ്സാമീ"തിആദീനി വദന്തോ പരിഭാസതി നാമ.

സമ്ഭുഞ്ജതീതി ഏകതോ ഭുഞ്ജതി. **വീതിഹരതീതി** കതസ്സ പടികാരം കരോതി. **ഭഗവന്തം ഖോ, ഗോതമന്തി** കസ്മാ ഏവമാഹ? "തവേവേതം, ബ്രാഹ്മണ, തവേവേതം, ബ്രാഹ്മണാ"തി കിരസ്സ സുത്വാ. "ഇസയോ നാമ കുപിതാ സപനം ദേന്തി കിസവച്ഛാദയോ വിയാ"തി അനുസ്സവവസേന "സപതി മം മഞ്ഞേ സമണോ ഗോതമോ"തി ഭയം ഉപ്പജ്ജി. തസ്മാ ഏവമാഹ.

ദന്തസ്സാതി നിബ്ബിസേവനസ്സ. **താദിനോതി** താദിലക്ഖണം പത്തസ്സ. **തസ്സേവ തേന പാപിയോതി** തസ്സേവ പുഗ്ഗലസ്സ തേന കോധേന പാപം ഹോതി. **സതോ ഉപസമ്മതീതി** സതിയാ സമന്നാഗതോ ഹുത്വാ അധിവാസേതി. **ഉഭിന്നം തികിച്ഛന്താനന്തി** ഉഭിന്നം തികിച്ഛന്തം. അയമേവ വാ പാഠോ. യോ പുഗ്ഗലോ സതോ ഉപസമ്മതി, ഉഭിന്നമത്ഥം ചരതി തികിച്ഛതി സാധേതി, തം പുഗ്ഗലം ജനാ ബാലോതി മഞ്ഞന്തി. കീദിസാ ജനാ? **യേ ധമ്മസ്സ അകോവിദാ. ധമ്മസ്സാതി** പഞ്ചക്ഖന്ധധമ്മസ്സ വാ ചതുസച്ചധമ്മസ്സ വാ. **അകോവിദാതി** തസ്മിം ധമ്മേ അകുസലാ അന്ധബാലപുഥുജ്ജനാ. ദുതിയം.

൩. അസുരിന്ദകസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൯. തതിയേ **അസുരിന്ദകഭാരദ്വാജോതി** അക്കോസകഭാരദ്വാജസ്സ കനിട്ഠോ. **കുപിതോതി** തേനേവ കാരണേന കുദ്ധോ. **ജയഞ്ചേവസ്സ തം ഹോതീതി** അസ്സേവ തം ജയം ഹോതി, സോ ജയോ ഹോതീതി അത്ഥോ . കതമസ്സാതി? യാ തിതിക്ഖാ വിജാനതോ അധിവാസനായ ഗുണം വിജാനന്തസ്സ തിതിക്ഖാ അധിവാസനാ, അയം തസ്സ വിജാനതോവ ജയോ. ബാലോ പന ഫരുസം ഭണന്തോ "മയ്ഹം ജയോ"തി കേവലം ജയം മഞ്ഞതി. തതിയം.

൪. ബിലങ്ഗികസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൦. ചതുത്ഥേ **ബിലങ്ഗികഭാരദ്വാജോതി** ഭാരദ്വാജോവ സോ, നാനപ്പകാരം പന സുദ്ധഞ്ച സമ്ഭാരയുത്തഞ്ച കഞ്ജികം കാരേത്വാ വിക്കിണാപേന്തോ ബഹുധനം സങ്ഖരീതി "ബിലങ്ഗികഭാരദ്വാജോ"തി തസ്സ സങ്ഗീതികാരേഹി നാമം ഗഹിതം. **തുണ്ഹീഭൂതോതി** "തയോ മേ ജേട്ഠകഭാതരോ ഇമിനാ പബ്ബാജിതാ"തി അതിവിയ കുദ്ധോ കിഞ്ചി വത്തും അസക്കോന്തോ തുണ്ഹീഭൂതോ അട്ഠാസി. ഗാഥാ പന ദേവതാസംയുത്തേ കഥിതാവ. ചതുത്ഥം.

൫. അഹിംസകസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൫. പഞ്ചമേ **അഹിംസകഭാരദ്വാജോ**തി ഭാരദ്വാജോവേസ, അഹിംസകപഞ്ഹം പന പുച്ഛി, തേനസ്സേതം സങ്ഗീതികാരേഹി നാമം ഗഹിതം. നാമേന വാ ഏസ അഹിംസകോ, ഗോത്തേന ഭാരദ്വാജോ. **അഹിംസകാഹ**ന്തി അഹിംസകോ അഹം, ഇതി മേ ഭവം ഗോതമോ ജാനാതൂതി ആഹ. **തഥാ ചസ്സാ**തി തഥാ ചേ അസ്സ, ഭവേയ്യാസീതി അത്ഥോ. **ന ഹിംസതീ**തി ന വിഹേഠേതി ന ദുക്ഖാപേതി. പഞ്ചമം.

൬. ജടാസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൬. ഛട്ഠേ **ജടാഭാരദ്വാജോ**തി ഭാരദ്വാജോവേസ, ജടാപഞ്ഹസ്സ പന പുച്ഛിതത്താ സങ്ഗീതികാരേഹി ഏവം വുത്തോ. സേസം ദേവതാസംയുത്തേ കഥിതമേവ. ഛട്ഠം.

൭. സുദ്ധികസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൭. സത്തമേ **സുദ്ധികഭാരദ്വാജോ**തി അയമ്പി ഭാരദ്വാജോവ, സുദ്ധികപഞ്ഹസ്സ പന പുച്ഛിതത്താ സങ്ഗീതികാരേഹി ഏവം വുത്തോ. **സീലവാപി തപോകര**ന്തി സീലസമ്പന്നോപി തപോകമ്മം കരോന്തോ. **വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ**തി ഏത്ഥ **വിജ്ജാ**തി തയോ വേദാ. **ചരണ**ന്തി ഗോത്തചരണം. **സോ സുജ്ഝതി ന അഞ്ഞാ ഇതരാ പജാ**തി സോ തേവിജ്ജോ ബ്രാഹ്മണോ സുജ്ഝതി, അയം പന അഞ്ഞാ നാമികാ പജാ ന സുജ്ഝതീതി വദതി. **ബഹുമ്പി പലപം ജപ്പ**ന്തി ബഹുമ്പി പലപം ജപ്പന്തോ, ''ബ്രാഹ്മണോവ സുജ്ഝതീ''തി ഏവം വചനസഹസ്സമ്പി ഭണന്തോതി അത്ഥോ. **അന്തോകസമ്ബൂ**തി അന്തോ കിലേസപൂതിസഭാവേന പൂതികോ. **സംകിലിട്ഠോ**തി കിലിട്ഠേഹി കായകമ്മാദീഹി സമന്നാഗതോ. സത്തമം.

൮. അഗ്ഗികസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൮. അട്ഠമേ **അഗ്ഗികഭാരദ്വാജോ**തി അയമ്പി ഭാരദ്വാജോവ, അഗ്ഗി പരിചരണവസേന പനസ്സ സങ്ഗീതികാരേഹി ഏതം നാമം ഗഹിതം. **സന്നിഹിതോ ഹോതീ**തി സംയോജിതോ ഹോതി. **അട്ഠാസീ**തി കസ്മാ തത്ഥ അട്ഠാസി? ഭഗവാ കിര പച്ചൂസസമയേ ലോകം ഓലോകേന്തോ ഇമം ബ്രാഹ്മണം ദിസ്വാ ചിന്തേസി - ''അയം ബ്രാഹ്മണോ ഏവരൂപം അഗ്ഗപായാസം ഗഹേത്വാ 'മഹാബ്രഹ്മാനം ഭോജേമീ'തി അഗ്ഗിമ്ഹി ഝാപേന്തോ അഫലം കരോതി അപായമഗ്ഗം ഓക്കമതി, ഇമം ലദ്ധിം അവിസ്സജ്ജന്തോ അപായപൂരകോവ ഭവിസ്സതി, ഗച്ഛാമിസ്സ ധമ്മദേസനായ, മിച്ഛാദിട്ഠിം ഭിന്ദിത്വാ പബ്ബാജേത്വാ ചത്താരോ മഗ്ഗേ ചേവ ചത്താരി ച ഫലാനി ദേമീ''തി, തസ്മാ പുബ്ബണ്ഹസമയേ രാജഗഹം പവിസിത്വാ തത്ഥ അട്ഠാസി.

തീഹി വിജ്ജാഹീതി തീഹി വേദേഹി. **ജാതിമാ**തി യാവ സത്തമാ പിതാമഹയുഗാ പരിസുദ്ധായ ജാതിയാ സമന്നാഗതോ. **സുതവാ ബഹൂ**തി ബഹു നാനപ്പകാരേ ഗന്ഥേ സുതവാ. **സോമം ഭുഞ്ജേയ്യാ**തി സോ തേവിജ്ജോ ബ്രാഹ്മണോ ഇമം പായാസം ഭുഞ്ജിതും യുത്തോ, തുമ്ഹാകം പനേസ പായാസോ അയുത്തോതി വദതി.

വേദീതി പുബ്ബേനിവാസഞാണേന ജാനി പടിവിജ്ഝി. **സഗ്ഗാപായന്തി** ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ സഗ്ഗമ്പി അപായമ്പി പസ്സതി. **ജാതിക്ഖയന്തി** അരഹത്തം. **അഭിഞ്ഞാവോസിതോതി** ജാനിത്വാ വോസിതവോസാനോ. **ബ്രാഹ്മണോ ഭവന്തി** അവീചിതോ യാവ ഭവഗ്ഗാ ഭോതാ ഗോതമേന സദിസോ ജാതിസമ്പന്നോ ഖീണാസവബ്രാഹ്മണോ നത്ഥി, ഭവംയേവ ബ്രാഹ്മണോതി.

ഏവഞ്ച പന വത്വാ സുവണ്ണപാതിം പൂരേത്വാ ദസബലസ്സ പായാസം ഉപനാമേസി. സത്ഥാ ഉപ്പത്തിം ദീപേത്വാ ഭോജനം പടിക്ഖിപന്തോ **ഗാഥാഭിഗീതം മേതിആദിമാഹ**. തത്ഥ **ഗാഥാഭിഗീതന്തി** ഗാഥാഹി അഭിഗീതം. **അഭോജനേയ്യന്തി** അഭുഞ്ജിതബ്ബം . ഇദം വുത്തം ഹോതി - ത്വം, ബ്രാഹ്മണ, മയ്ഹം ഏത്തകം കാലം ഭിക്ഖാചാരവത്തേന ഠിതസ്സ കടച്ഛുമത്തമ്പി ദാതും നാസക്ഖി, ഇദാനി പന മയാ തുയ്ഹം കിലഞ്ജമ്ഹി തിലേ വിത്ഥാരേന്തേന വിയ സബ്ബേ ബുദ്ധഗുണാ പകാസിതാ, ഇതി ഗായനേന ഗായിത്വാ ലദ്ധം വിയ ഇദം ഭോജനം ഹോതി, തസ്മാ ഇദം ഗാഥാഭിഗീതം മേ അഭോജനേയ്യന്തി. **സമ്പസ്സതം, ബ്രാഹ്മണ, നേസ ധമ്മോതി**, ബ്രാഹ്മണ, അത്ഥഞ്ച ധമ്മഞ്ച സമ്പസ്സന്താനം "ഏവരൂപം ഭോജനം ഭുഞ്ജിതബ്ബ"ന്തി ഏസ ധമ്മോ ന ഹോതി. സുധാഭോജനമ്പി **ഗാഥാഭിഗീതം പനുദന്തി ബുദ്ധാ,** ഗാഥാഹി ഗായിത്വാ ലദ്ധം ബുദ്ധാ നീഹരന്തിയേവ. **ധമ്മേ സതി, ബ്രാഹ്മണ, വുത്തിരേസാതി**, ബ്രാഹ്മണ, ധമ്മേ സതി ധമ്മം അപേക്ഖിത്വാ ധമ്മേ പതിട്ഠായ ജീവിതം കപ്പേന്താനം ഏസാ വുത്തി അയം ആജീവോ - ഏവരൂപം നീഹരിത്വാ ധമ്മലദ്ധമേവ ഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി.

അഥ ബ്രാഹ്മണോ ചിന്തേസി - അഹം പുബ്ബേ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ഗുണേ വാ അഗുണേ വാ ന ജാനാമി. ഇദാനി പനസ്സാഹം ഗുണേ ഞത്വാ മമ ഗേഹേ അസീതികോടിമത്തം ധനം സാസനേ വിപ്പകിരിതുകാമോ ജാതോ, അയഞ്ച "മയാ ദിന്നപച്ചയാ അകപ്പിയാ"തി വദതി. അപ്പടിഗ്ഗയ്ഹോ അഹം സമണേന ഗോതമേനാതി. അഥ ഭഗവാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പേസേത്വാ തസ്സ ചിത്താചാരം വീമംസന്തോ, "അയം സബ്ബേപി അത്തനാ ദിന്നപച്ചയേ 'അകപ്പിയാ'തി സല്ലക്ഖേതി. യം ഹി ഭോജനം ആരബ്ഭ കഥാ ഉപ്പന്നാ, ഏതദേവ ന വട്ടതി, സേസാ നിദ്ദോസാ"തി ബ്രാഹ്മണസ്സ ചതുന്നം പച്ചയാനം ദാനദ്വാരം ദസ്സേന്തോ **അഞ്ഞേന ചാതിആദിമാഹ**. തത്ഥ **കുക്കുച്ചവൂപസന്തന്തി** ഹത്ഥകുക്കുച്ചാദീനം വസേന വൂപസന്തകുക്കുച്ചം. **അന്നേന പാനേനാതി** ദേസനാമത്തമേതം . അയം പനത്ഥോ - അഞ്ഞേഹി തയാ "പരിച്ചജിസ്സാമീ"തി സല്ലക്ഖിതേഹി ചീവരാദീഹി പച്ചയേഹി ഉപട്ഠഹസ്സു. **ഖേത്തം ഹി തം പുഞ്ഞപേക്ഖസ്സ ഹോതീതി** ഏതം തഥാഗതസാസനം നാമ പുഞ്ഞപേക്ഖസ്സ പുഞ്ഞത്ഥികസ്സ തുയ്ഹം അപ്പേപി ബീജേ ബഹുസസ്സഫലദായകം സുഖേത്തം വിയ പടിയത്തം ഹോതി. അട്ഠമം.

൯. സുന്ദരികസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൫. നവമേ **സുന്ദരികഭാരദ്വാജോതി** സുന്ദരികായ നദിയാ തീരേ അഗ്ഗിജുഹനേന ഏവംലദ്ധനാമോ. **സുന്ദരികായാതി** ഏവംനാമികായ നദിയാ. **അഗ്ഗിം ജുഹതീതി** ആഹുതിം പക്ഖിപനേന ജാലേതി . **അഗ്ഗിഹുത്തം പരിചരതീതി** അഗ്യായതനം സമ്മജ്ജനുപലേപനബലികമ്മാദിനാ പയിരുപാസതി. **കോ നു ഖോ ഇമം ഹബ്യസേസം ഭുഞ്ജേയ്യാതി** സോ കിര ബ്രാഹ്മണോ അഗ്ഗിമ്ഹി ഹുതാവസേസം പായാസം ദിസ്വാ ചിന്തേസി - "അഗ്ഗിമ്ഹി താവ

പക്ഖിത്തപായാസോ മഹാബ്രഹ്മുനാ ഭുത്തോ, അയം പന അവസേസോ അത്ഥി, തം യദി ബ്രഹ്മുനോ മുഖതോ ജാതസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ദദേയ്യം, ഏവം മേ പിതരാ സഹ പുത്തോപി സന്തപ്പിതോ ഭവേയ്യ, സുവിസോധിതോ ചസ്സ ബ്രഹ്മലോകഗാമിമഗ്ഗോ''തി. സോ ബ്രാഹ്മണസ്സ ദസ്സനത്ഥം ഉട്ഠായാസനാ ചതുദ്ദിസാ അനുവിലോകേസി, ''കോ നു ഖോ ഇമം ഹബ്യസേസം ഭുഞ്ജേയ്യാ''തി?

രുക്ഖമൂലേതി തസ്മിം വനസണ്ഡേ ജേട്ഠകരുക്ഖസ്സ മൂലേ. **സസീസം പാരുതം നിസിന്നന്തി** സഹ സീസേന പാരുതകായം നിസിന്നം. കസ്മാ പന ഭഗവാ തത്ഥ നിസീദി? ഭഗവാ കിര പച്ചൂസസമയേ ലോകം ഓലോകേന്തോ ഇമം ബ്രാഹ്മണം ദിസ്വാ ചിന്തേസി - അയം ബ്രാഹ്മണോ ഏവരൂപം അഗ്ഗപായാസം ഗഹേത്വാ ''മഹാബ്രഹ്മാനം ഭോജേമീ''തി അഗ്ഗിമ്ഹി ഝാപേന്തോ അഫലം കരോതി...പേ°... ചത്താരോ മഗ്ഗേ ചേവ ചത്താരി ച ഫലാനി ദേമീതി. തസ്മാ കാലസ്സേവ വുട്ഠായ സരീരപടിജഗ്ഗനം കത്വാ പത്തചീവരം ആദായ ഗന്ത്വാ വുത്തനയേന തസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസീദി. അഥ കസ്മാ സസീസം പാരുപീതി? ഹിമപാതസ്സ ച സീതവാതസ്സ ച പടിബാഹനത്ഥം, പടിബലോവ ഏതം തഥാഗതോ അധിവാസേതും. സചേ പന അപാരുപിത്വാ നിസീദേയ്യ, ബ്രാഹ്മണോ ദൂരതോവ സഞ്ജാനിത്വാ നിവത്തേയ്യ, ഏവം സതി കഥാ നപ്പവത്തേയ്യ. ഇതി ഭഗവാ - ''ബ്രാഹ്മണേ ആഗതേ സീസം വിവരിസ്സാമി, അഥ മം സോ ദിസ്വാ കഥം പവത്തേസ്സതി, തസ്സാഹം കഥാനുസാരേന ധമ്മം ദേസേസ്സാമീ''തി കഥാപവത്തനത്ഥം ഏവമകാസി.

ഉപസങ്കമീതി ബ്രാഹ്മണോ - ''അയം സസീസം പാരുപിത്വാ സബ്ബരത്തിം പധാനമനുയുത്തോ. ഇമസ്സ ദക്ഖിണോദകം ദത്വാ ഇമം ഹബ്യസേസം ദസ്സാമീ''തി, ബ്രാഹ്മണസഞ്ഞീ ഹുത്വാ ഉപസങ്കമി. **മുണ്ഡോ അയം ഭവം, മുണ്ഡകോ അയം ഭവ**ന്തി സീസേ വിവരിതമത്തേ നീചകേസന്തം ദിസ്വാ ''മുണ്ഡോ''തി ആഹ. തതോ സുട്ഠുതരം ഓലോകേന്തോ പവത്തമത്തമ്പി സിഖം അദിസ്വാ ഹീളേന്തോ ''മുണ്ഡകോ''തി ആഹ. **തതോവാ**തി യത്ഥ ഠിതോ അദ്ദസ, തമ്ഹാവ പദേസാ. **മുണ്ഡാപി ഹീ**തി കേനചി കാരണേന മുണ്ഡിതസീസാപി ഹോന്തി.

മാ ജാതിം പുച്ഛാതി യദി ദാനസ്സ മഹപ്ഫലതം പച്ഛാസീസസി, ജാതിം മാ പുച്ഛ. അകാരണം ഹി ദക്ഖിണേയ്യഭാവസ്സ ജാതി. **ചരണഞ്ച പുച്ഛാ**തി അപിച ഖോ സീലാദിഗുണഭേദം ചരണം പുച്ഛ. ഏതം ഹി ദക്ഖിണേയ്യഭാവസ്സ കാരണം. ഇദാനിസ്സ തമത്ഥം വിഭാവേന്തോ **കട്ഠാ ഹവേ ജായതി ജാതവേദോ**തിആദിമാഹ . തത്രായം അധിപ്പായോ - ഇധ കട്ഠാ അഗ്ഗി ജായതി, ന ച സോ സാലാദികട്ഠാ ജാതോവ അഗ്ഗികിച്ചം കരോതി, സാപാന-ദോണിആദികട്ഠാ ജാതോ ന കരോതി, അത്തനോ പന അച്ചിയാദിഗുണസമ്പത്തിയാ യതോ വാ തതോ വാ ജാതോ കരോതിയേവ. ഏവം ന ബ്രാഹ്മണകുലാദീസു ജാതോവ ദക്ഖിണേയ്യോ ഹോതി, ചണ്ഡാലകുലാദീസു ജാതോ ന ഹോതി, അപിച ഖോ നീചകുലിനോപി ഉച്ചകുലിനോപി ഖീണാസവ-മുനി ധിതിമാ ഹിരീനിസേധോ ആജാനീയോ ഹോതി. ഇമായ ധിതിഹിരിപമോക്ഖായ ഗുണസമ്പത്തിയാ ജാതിമാ ഉത്തമദക്ഖിണേയ്യോ ഹോതി. സോ ഹി ധിതിയാ ഗുണേ ധാരേതി, ഹിരിയാ ദോസേ നിസേധേതീതി. അപിചേത്ഥ **മുനീ**തി മോനധമ്മേന സമന്നാഗതോ.

ധിതിമാതി വീരിയവാ. **ആജാനീയോ**തി കാരണാകാരണജാനനകോ. **ഹിരീനിസേധോ**തി ഹിരിയാ പാപാനി നിസേധേത്വാ ഠിതോ.

സച്ചേന ദന്തോതി പരമത്ഥസച്ചേന ദന്തോ. **ദമസാ ഉപേതോ**തി ഇന്ദ്രിയദമേന ഉപേതോ. **വേദന്തഗൂ**തി ചതുന്നം മഗ്ഗവേദാനം അന്തം, ചതൂഹി വാ മഗ്ഗവേദേഹി കിലേസാനം അന്തം ഗതോ. **വുസിതബ്രഹ്മചരിയോ**തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയവാസം വുത്ഥോ. **യഞ്ഞോപനീതോ**തി ഉപനീതയഞ്ഞോ പടിയാദിതയഞ്ഞോ ച. **തമുപവ്ഹയേഥാ**തി യേന യഞ്ഞോ പടിയാദിതോ, സോ തം പരമത്ഥബ്രാഹ്മണം അവ്ഹയേയ്യ. "ഇന്ദമവ്ഹയാമ, സോമമവ്ഹയാമ, വരുണമവ്ഹയാമ, ഈസാനമവ്ഹയാമ, യാമമവ്ഹയാമാ"തി ഇദം പന അവ്ഹാനം നിരത്ഥകം. **കാലേനാ**തി അവ്ഹയന്തോ ച "കാലോ, ഭന്തേ, നിട്ഠിതം ഭത്ത"ന്തി അന്തോമജ്ഝന്ഹികകാലേയേവ തം ഉപവ്ഹയേയ്യ. **സോ ജുഹതി ദക്ഖിണേയ്യേ**തി യോ ഏവം കാലേ ഖീണാസവം ആമന്തേത്വാ തത്ഥ ചതുപച്ചയദക്ഖിണം പതിട്ഠപേതി, സോ ദക്ഖിണേയ്യേ ജുഹതി നാമ, ന അചേതനേ അഗ്ഗിമ്ഹി പക്ഖിപന്തോ.

ഇതി ബ്രാഹ്മണോ ഭഗവതോ കഥം സുണന്തോ പസീദിത്വാ ഇദാനി അത്തനോ പസാദം ആവികരോന്തോ **അദ്ധാ സുയിട്ഠ**ന്തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ - അദ്ധാ മമ യിദം ഇദാനി സുയിട്ഠഞ്ച സുഹുതഞ്ച ഭവിസ്സതി, പുബ്ബേ പന അഗ്ഗിമ്ഹി ഝാപിതം നിരത്ഥകം അഹോസീതി. **അഞ്ഞോ ജനോ**തി "അഹം ബ്രാഹ്മണോ, അഹം ബ്രാഹ്മണോ"തി വദന്തോ അന്ധബാലപുഥുജ്ജനോ. **ഹബ്യസേസ**ന്തി ഹുതസേസം. **ഭുഞ്ജതു ഭവ**ന്തിആദി പുരിമസുത്തേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

ന ഖ്വാഹന്തി ന ഖോ അഹം. കസ്മാ പനേവമാഹാതി? തസ്മിം കിര ഭോജനേ ഉപഹടമത്തേവ "സത്ഥാ ഭുഞ്ജിസ്സതീ"തി സഞ്ഞായ ചതൂസു മഹാദീപേസു ദ്വീസു പരിത്തദീപസഹസ്സേസു ദേവതാ പുപ്ഫഫലാദീനി ചേവ സപ്പിനവനീതതേലമധുഫാണിതാദീനി ച ആദായ മധുപടലം പീളേത്വാ മധും ഗണ്ഹന്തിയോ വിയ ദിബ്ബാനുഭാവേന നിബ്ബത്തിതോജമേവ ഗഹേത്വാ പക്ഖിപിംസു. തേന തം സുഖുമത്തം ഗതം, മനുസ്സാനഞ്ച ഓളാരികം വത്ഥൂതി തേസം താവ ഓളാരികവത്ഥുതായ സമ്മാ പരിണാമം ന ഗച്ഛതി. ഗോയൂസേ പന തിലബീജാനി പക്ഖിപിത്വാ പക്കത്താ ഓളാരികമിസ്സകം ജാതം, ദേവാനഞ്ച സുഖുമം വത്ഥൂതി തേസം സുഖുമവത്ഥുതായ സമ്മാ പരിണാമം ന ഗച്ഛതി. സുക്ഖവിപസ്സകഖീണാസവസ്സാപി കുച്ഛിയം ന പരിണമതി. അട്ഠസമാപത്തിലാഭീഖീണാസവസ്സ പന സമാപത്തിബലേന പരിണാമേയ്യ. ഭഗവതോ പന പാകതികേനേവ കമ്മജതേജേന പരിണാമേയ്യ.

അപ്പഹരിതേതി അഹരിതേ. സചേ ഹി ഹരിതേസു തിണേസു പക്ഖിപേയ്യ, സിനിദ്ധപായാസേന തിണാനി പൂതീനി ഭവേയ്യും. ബുദ്ധാ ച ഭൂതഗാമസിക്ഖാപദം ന വീതിക്കമന്തി, തസ്മാ ഏവമാഹ. യത്ഥ പന ഗലപ്പമാണാനി മഹാതിണാനി, താദിസേ ഠാനേ പക്ഖിപിതും വട്ടതി. **അപ്പാണകേ**തി സപ്പാണകസ്മിം ഹി പരിത്തകേ ഉദകേ പക്ഖിത്തേ പാണകാ മരന്തി, തസ്മാ ഏവമാഹ. യം പന ഗമ്ഭീരം മഹാഉദകം ഹോതി, പാതിസതേപി പാതിസഹസ്സേപി പക്ഖിത്തേ ന ആലുളതി, തഥാരൂപേ ഉദകേ വട്ടതി. **ഓപിലാപേസീ**തി സുവണ്ണപാതിയാ സദ്ധിംയേവ നിമുജ്ജാപേസി.

ചിച്ചിടായതി ചിടിചിടായതീതി ഏവരൂപം സദ്ദം കരോതി. കിം പനേസ പായാസസ്സ ആനുഭാവോ, ഉദാഹു തഥാഗതസ്സാതി? തഥാഗതസ്സ. അയം ഹി ബ്രാഹ്മണോ തം പായാസം ഓപിലാപേത്വാ ഉമ്മഗ്ഗം ആരുയ്ഹ സത്ഥു സന്തികം അനാഗന്ത്വാവ ഗച്ഛേയ്യ, അഥ ഭഗവാ - "ഏത്തകം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ മമ സന്തികം ആഗമിസ്സതി. അഥസ്സാഹം ധമ്മദേസനായ മിച്ഛാദിട്ഠിഗഹണം ഭിന്ദിത്വാ സാസനേ ഓതാരേത്വാ അമതപാനം പായേസ്സാമീ"തി അധിട്ഠാനബലേന ഏവമകാസി.

ദാരു സമാദഹാനോതി ദാരും ഝാപയമാനോ. **ബഹിദ്ധാ ഹി ഏത**ന്തി ഏതം ദാരുജ്ഝാപനം നാമ അരിയധമ്മതോ ബഹിദ്ധാ. യദി ഏതേന സുദ്ധി ഭവേയ്യ, യേ ദവഡാഹകാദയോ ബഹൂനി ദാരൂനി ഝാപേന്തി, തേ പഠമതരം സുജ്ഝേയ്യും. **കുസലാ**തി ഖന്ധാദീസു കുസലാ. **അജ്ഝത്തമേവുജ്ജലയാമി ജോതി**ന്തി നിയകജ്ഝത്തേ അത്തനോ സന്താനസ്മിംയേവ ഞാണജോതിം ജാലേമി. **നിച്ചഗ്ഗിനീ**തി ആവജ്ജനപടിബദ്ധേന സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന നിച്ചം പജ്ജലിതഗ്ഗി. **നിച്ചസമാഹിതത്തോ**തി നിച്ചം സമ്മാ ഠപിതചിത്തോ. **ബ്രഹ്മചരിയം ചരാമീ**തി ബോധിമണ്ഡേ ചരിതം ബ്രഹ്മചരിയം ഗഹേത്വാ ഏവം വദതി.

മാനോ ഹി തേ, ബ്രാഹ്മണ, ഖാരിഭാരോതി യഥാ ഖാരിഭാരോ ഖന്ധേന വയ്ഹമാനോ ഉപരി ഠിതോപി അക്കന്തക്കന്തട്ഠാനേ പഥവിയാ സദ്ധിം ഫുസേതി, ഏവമേവ ജാതിഗോത്തകുലാദീനി മാനവത്ഥൂനി നിസ്സായ ഉസ്സാപിതോ മാനോപി തത്ഥ തത്ഥ ഇസ്സം ഉപ്പാദേന്തോ ചതൂസു അപായേസു സംസീദാപേതി. തേനാഹ "മാനോ ഹി തേ, ബ്രാഹ്മണ, ഖാരിഭാരോ"തി . **കോധോ ധൂമോ**തി തവ ഞാണഗ്ഗിസ്സ ഉപക്കിലേസട്ഠേന കോധോ ധുമോ. തേന ഹി തേ ഉപക്കിലിട്ഠോ ഞാണഗ്ഗി ന വിരോചതി. **ഭസ്മനി മോസവജ്ജ**ന്തി നിരോജട്ഠേന മുസാവാദോ ഛാരികാ നാമ. യഥാ ഹി ഛാരികായ പടിച്ഛന്നോ അഗ്ഗി ന ജോതേതി, ഏവം തേ മുസാവാദേന പടിച്ഛന്നം ഞാണന്തി ദസ്സേതി. **ജിവ്ഹാ സുജാ**തി യഥാ തുയ്ഹം സുവണ്ണരജതലോഹകട്ഠമത്തികാസു അഞ്ഞതരമയാ യാഗയജനത്ഥായ സുജാ ഹോതി, ഏവം മയ്ഹം ധമ്മയാഗം യജനത്ഥായ പഹൂതജിവ്ഹാ സുജാതി വദതി. **ഹദയം ജോതിട്ഠാന**ന്തി യഥാ തുയ്ഹം നദീതീരേ ജോതിട്ഠാനം, ഏവം മയ്ഹം ധമ്മയാഗസ്സ യജനട്ഠാനത്ഥേന സത്താനം ഹദയം ജോതിട്ഠാനം. **അത്താ**തി ചിത്തം.

ധമ്മോ രഹദോതി യഥാ ത്വം അഗ്ഗിം പരിചരിത്വാ ധൂമഛാരികസേദകിലിട്ഠസരീരോ സുന്ദരികം നദിം ഓതരിത്വാ ന്ഹായസി, ഏവം മയ്ഹം സുന്ദരികാസദിസേന ബാഹിരേന രഹദേന അത്ഥോ നത്ഥി, അട്ഠങ്ഗികമഗ്ഗധമ്മോ പന മയ്ഹം രഹദോ, തത്രാഹം പാണസതമ്പി പാണസഹസ്സമ്പി ചതുരാസീതിപാണസഹസ്സാനിപി ഏകപ്പഹാരേന ന്ഹാപേമി. **സീലതിത്ഥോ**തി തസ്സ പന മേ ധമ്മരഹദസ്സ ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം തിത്ഥന്തി ദസ്സേതി. **അനാവിലോ**തി യഥാ തുയ്ഹം സുന്ദരികാ നദീ ചതൂഹി പഞ്ചഹി ഏകതോ ന്ഹായന്തേഹി ഹേട്ഠുപരിയവാലികാ ആലുളാ ഹോതി , ന ഏവം മയ്ഹം രഹദോ, അനേകസതസഹസ്സേസുപി പാണേസു ഓതരിത്വാ ന്ഹായന്തേസു സോ അനാവിലോ വിപ്പസന്നോവ ഹോതി. **സബ്ഭി സതം പസത്ഥോ**തി പണ്ഡിതേഹി പണ്ഡിതാനം പസട്ഠോ. ഉത്തമത്ഥേന വാ സോ സബ്ഭീതി വുച്ചതി, പണ്ഡിതേഹി പസത്ഥത്താ സതം പസത്ഥോ. **തരന്തി പാര**ന്തി നിബ്ബാനപാരം ഗച്ഛന്തി.

ഇദാനി അരിയമഗ്ഗരഹദസ്സ അങ്ഗാനി ഉദ്ധരിത്വാ ദസ്സേന്തോ **സച്ചം ധമ്മോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സച്ച**ന്തി വചീസച്ചം. **ധമ്മോ**തി ഇമിനാ ദിട്ഠിസങ്കപ്പവായാമസതിസമാധയോ ദസ്സേതി. **സംയമോ**തി ഇമിനാ കമ്മന്താജീവാ ഗഹിതാ. **സച്ച**ന്തി വാ ഇമിനാ മഗ്ഗസച്ചം ഗഹിതം. സാ അത്ഥതോ സമ്മാദിട്ഠി. വുത്തഞ്ഹേതം - "സമ്മാദിട്ഠി മഗ്ഗോ ചേവ ഹേതു ചാ"തി (ധ॰ സ॰ ൧൦൩൯). സമ്മാദിട്ഠിയാ പന ഗഹിതായ തഗ്ഗതികത്താ സമ്മാസങ്കപ്പോ ഗഹിതോവ ഹോതി. **ധമ്മോ**തി ഇമിനാ വായാമസതിസമാധയോ. **സംയമോ**തി ഇമിനാ വാചാകമ്മന്താജീവാ. ഏവമ്പി അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ ദസ്സിതോ ഹോതി. അഥ വാ **സച്ച**ന്തി പരമത്ഥസച്ചം , തം അത്ഥതോ നിബ്ബാനം. **ധമ്മോ**തിപദേന ദിട്ഠി സങ്കപ്പോ വായാമോ സതി സമാധീതി പഞ്ചങ്ഗാനി ഗഹിതാനി. **സംയമോ**തി വാചാ കമ്മന്തോ ആജീവോതി തീണി. ഏവമ്പി അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ ദസ്സിതോ ഹോതി. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി ഏതം ബ്രഹ്മചരിയം നാമ. **മജ്ഝേ സിതാ**തി സസ്സതുച്ഛേദേ വജ്ജേത്വാ മജ്ഝേ നിസ്സിതാ. **ബ്രഹ്മപത്തീ**തി സേട്ഠപത്തി. **സ തുജ്ജുഭൂതേസു നമോ കരോഹീ**തി ഏത്ഥ ത-കാരോ പദസന്ധികരോ, സ ത്വം ഉജുഭൂതേസു ഖീണാസവേസു നമോ കരോഹീതി അത്ഥോ. **തമഹം നരം ധമ്മസാരീതി ബ്രൂമീ**തി യോ ഏവം പടിപജ്ജതി, തമഹം പുഗ്ഗലം "ധമ്മസാരീ ഏസോ ധമ്മസാരിയാ പടിച്ഛന്നോ"തി ച "കുസലധമ്മേഹി അകുസലധമ്മേ സാരേത്വാ ഠിതോ"തി വാതി വദാമീതി. നവമം.

൧൦. ബഹുധീതരസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൧. ദസമേ **അഞ്ഞതരസ്മിം വനസണ്ഡേ**തി പച്ചൂസസമയേ ലോകം ഓലോകേന്തോ തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ അരഹത്തസ്സ ഉപനിസ്സയം ദിസ്വാ "ഗച്ഛാമിസ്സ സങ്ഗഹം കരിസ്സാമീ"തി ഗന്ത്വാ തസ്മിം വനസണ്ഡേ വിഹരതി. **നട്ഠാ ഹോന്തീ**തി കസിത്വാ വിസ്സട്ഠാ അടവിമുഖാ ചരമാനാ ബ്രാഹ്മണേ ഭുഞ്ജിതും ഗതേ പലാതാ ഹോന്തി. **പല്ലങ്ക**ന്തി സമന്തതോ ഊരുബദ്ധാസനം. **ആഭുജിത്വാ**തി ബന്ധിത്വാ . **ഉജും കായം പണിധായാ**തി ഉപരിമം സരീരം ഉജുകം ഠപേത്വാ, അട്ഠാരസ പിട്ഠികണ്ടകേ കോടിയാ കോടിം പടിപാദേത്വാ. **പരിമുഖം സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ**തി കമ്മട്ഠാനാഭിമുഖം സതിം ഠപയിത്വാ, മുഖസമീപേ വാ കത്വാതി അത്ഥോ. തേനേവ വിഭങ്ഗേ വുത്തം - "അയം സതി ഉപട്ഠിതാ ഹോതി സൂപട്ഠിതാ നാസികഗ്ഗേ വാ മുഖനിമിത്തേ വാ, തേന വുച്ചതി പരിമുഖം സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ"തി (വിഭ॰ ൫൩൭). അഥ വാ **"പരീ**തി പരിഗ്ഗഹട്ഠോ. **മുഖ**ന്തി നിയ്യാനട്ഠോ. **സതീ**തി ഉപട്ഠാനട്ഠോ. തേന വുച്ചതി പരിമുഖം സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ"തി ഏവം പടിസമ്ഭിദായം (പടി॰ മ॰ ൧.൧൬൪) വുത്തനയേനപേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. തത്രായം സങ്ഖേപോ - "പരിഗ്ഗഹിതനിയ്യാനം സതിം കത്വാ"തി. ഏവം നിസീദന്തോ ച പന ഛബ്ബണ്ണാ ഘനബുദ്ധരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ നിസീദി. **ഉപസങ്കമീ**തി ദോമനസ്സാഭിഭൂതോ ആഹിണ്ഡന്തോ, "സുഖേന വതായം സമണോ നിസിന്നോ"തി ചിന്തേത്വാ ഉപസങ്കമി.

അജ്ജസട്ഠിം ന ദിസ്സന്തീതി അജ്ജ ഛദിവസമത്തകാ പട്ഠായ ന ദിസ്സന്തി. **പാപകാ**തി ലാമകാ തിലഖാണുകാ. തേന കിര തിലഖേത്തേ വപിതേ തദഹേവ ദേവോ വസ്സിത്വാ തിലേ പംസുമ്ഹി ഓസീദാപേസി , പുപ്ഫം വാ ഫലം വാ ഗഹേതും നാസക്ഖിംസു. യേപി വഡ്ഢിംസു, തേസം ഉപരി പാണകാ

പതിത്വാ പണ്ണാനി ഖാദിംസു, ഏകപണ്ണദുപണ്ണാ ഖാണുകാ അവസിസ്സിംസു. ബ്രാഹ്മണോ ഖേത്തം ഓലോകേതും ഗതോ തേ ദിസ്വാ - "വഡ്ഢിയാ മേ തിലാ ഗഹിതാ, തേപി നട്ഠാ"തി ദോമനസ്സജാതോ അഹോസി, തം ഗഹേത്വാ ഇമം ഗാഥമാഹ.

ഉസ്സോള്ഹികായാതി ഉസ്സാഹേന കണ്ണനങ്ഗുട്ഠാദീനി ഉക്ഖിപിത്വാ വിചരന്താ ഉപ്പതന്തി. തസ്സ കിര അനുപുബ്ബേന ഭോഗേസു പരിക്ഖീണേസു പക്ഖിപിതബ്ബസ്സ അഭാവേന തുച്ഛകോട്ഠാ അഹേസും. തസ്സ ഇതോ ചിതോ ച സത്തഹി ഘരേഹി ആഗതാ മൂസികാ തേ തുച്ഛകോട്ഠേ പവിസിത്വാ ഉയ്യാനകീളം കീളന്താ വിയ നച്ചന്തി, തം ഗഹേത്വാ ഏവമാഹ.

ഉപ്പാടകേഹി സഞ്ചരന്തോതി ഉപ്പാടകപാണകേഹി സഞ്ചരന്തോ. തസ്സ കിര ബ്രാഹ്മണസ്സ സയനത്ഥായ സന്ഥതം തിണപണ്ണസന്ഥാരം കോചി അന്തരന്തരാ പടിജഗ്ഗന്തോ നത്ഥി. സോ ദിവസം അരഞ്ഞേ കമ്മം കത്വാ സായം ആഗന്ത്വാ തസ്മിം നിപജ്ജതി. അഥസ്സ ഉപ്പാടകപാണകാ സരീരം ഏകച്ഛന്നം കരോന്താ ഖാദന്തി, തം ഗഹേത്വാ ഏവമാഹ.

വിധവാതി മതപതികാ. യാവ കിര തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഗേഹേ വിഭവമത്താ അഹോസി, താവ താ വിധവാപി ഹുത്വാ പതികുലേസു വസിതും ലഭിംസു. യദാ പന സോ നിദ്ധനോ ജാതോ, തദാ താ "പിതുഘരം ഗച്ഛഥാ"തി സസ്സുസസുരാദീഹി നിക്കഡ്ഢിതാ തതോ തസ്സേവ ഘരം ആഗന്ത്വാ വസന്തിയോ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഭോജനകാലേ "ഗച്ഛഥ അയ്യകേന സദ്ധിം ഭുഞ്ജഥാ"തി പുത്തേ പേസേന്തി, തേഹി പാതിയം ഹത്ഥേസു ഓതാരിതേസു ബ്രാഹ്മണോ ഹത്ഥസ്സ ഓകാസം ന ലഭതി. തം ഗഹേത്വാ ഇമം ഗാഥമാഹ.

പിങ്ഗലാതി കളാരപിങ്ഗലാ. **തിലകാഹതാ**തി കാളസേതാദിവണ്ണേഹി തിലകേഹി ആഹതഗത്താ. **സോത്തം പാദേന ബോധേതീ**തി നിദ്ദം ഓക്കന്തം പാദേന പഹരിത്വാ പബോധേതി. അയം കിര ബ്രാഹ്മണോ മൂസികസദ്ദേന ഉബ്ബാള്ഹോ ഉപ്പാടകേഹി ച ഖജ്ജമാനോ സബ്ബരത്തിം നിദ്ദം അലഭിത്വാ പച്ചൂസകാലേ നിദ്ദായതി. അഥ നം അക്ഖീസു നിമ്മിലിതമത്തേസ്വേവ - "കിം കരോസി, ബ്രാഹ്മണ, പച്ഛാ ച പുബ്ബേ ച ഗഹിതസ്സ ഇണസ്സ? വഡ്ഢി മത്ഥകം പത്താ, സത്ത ധീതരോ പോസേതബ്ബാ. ഇദാനി ഇണായികാ ആഗന്ത്വാ ഗേഹം പരിവാരേസ്സന്തി, ഗച്ഛ കമ്മം കരോഹീ"തി പാദേന പഹരിത്വാ പബോധേതി. തം ഗഹേത്വാ ഇമം ഗാഥമാഹ.

ഇണായികാതി യേസം അനേന ഹത്ഥതോ ഇണം ഗഹിതം. സോ കിര കസ്സചി ഹത്ഥതോ ഏകം കഹാപണം കസ്സചി ദ്വേ കസ്സചി ദസ...പേ... കസ്സചി സതന്തി ഏവം ബഹൂനം ഹത്ഥതോ ഇണം അഗ്ഗഹേസി. തേ ദിവാ ബ്രാഹ്മണം അപസ്സന്താ "ഗേഹതോ തം നിക്ഖന്തമേവ ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി ബലവപച്ചൂസേ ഗന്ത്വാ ചോദേന്തി. തം ഗഹേത്വാ ഇമം ഗാഥമാഹ.

ഭഗവാ തേന ബ്രാഹ്മണേന ഇമാഹി സത്തഹി ഗാഥാഹി ദുക്ഖേ കഥിതേ "യം യം, ബ്രാഹ്മണ, തയാ ദുക്ഖം കഥിതം, സബ്ബമേതം മയ്ഹം നത്ഥീ"തി ദസ്സേന്തോ പടിഗാഥാഹി ബ്രാഹ്മണസ്സ ധമ്മദേസനം വഡ്ഢേസി. ബ്രാഹ്മണോ താ ഗാഥാ സുത്വാ ഭഗവതി പസന്നോ സരണേസു പതിട്ഠായ പബ്ബജിത്വാ

അരഹത്തം പാപുണി. തം ദസ്സേതും **ഏവം വുത്തേ ഭാരദ്വാജഗോത്തോ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **അലത്ഥാ**തി ലഭി.

തഞ്ച പന ബ്രാഹ്മണം ഭഗവാ പബ്ബാജേത്വാ ആദായ ജേതവനം ഗന്ത്വാ പുനദിവസേ തേന ഥേരേന പച്ഛാസമണേന കോസലരഞ്ഞോ ഗേഹദ്വാരം അഗമാസി . രാജാ ''സത്ഥാ ആഗതോ''തി സുത്വാ പാസാദാ ഓരുയ്ഹ വന്ദിത്വാ ഹത്ഥതോ പത്തം ഗഹേത്വാ തഥാഗതം ഉപരിപാസാദം ആരോപേത്വാ വരാസനേ നിസീദാപേത്വാ ഗന്ധോദകേന പാദേ ധോവിത്വാ സതപാകതേലേന മക്ഖേത്വാ യാഗും ആഹരാപേത്വാ രജതദണ്ഡം സുവണ്ണകടച്ഛും ഗഹേത്വാ സത്ഥു ഉപനാമേസി. സത്ഥാ പത്തം പിദഹി. രാജാ തഥാഗതസ്സ പാദേസു പതിത്വാ, ''സചേ മേ, ഭന്തേ, ദോസോ അത്ഥി, ഖമഥാ''തി ആഹ. നത്ഥി, മഹാരാജാതി. അഥ കസ്മാ യാഗും ന ഗണ്ഹഥാതി? പലിബോധോ അത്ഥി, മഹാരാജാതി. കിം പന, ഭന്തേ, യാഗും അഗണ്ഹന്തേഹേവ ലഭിതബ്ബോ ഏസ പലിബോധോ, പടിബലോ അഹം പലിബോധം ദാതും, ഗണ്ഹഥ, ഭന്തേതി. സത്ഥാ അഗ്ഗഹേസി. മഹല്ലകത്ഥേരോപി ദീഘരത്തം ഛാതോ യാവദത്ഥം യാഗും പിവി. രാജാ ഖാദനീയഭോജനീയം ദത്വാ ഭത്തകിച്ചാവസാനേ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ ആഹ - ''ഭഗവാ തുമ്ഹേ പവേണിയാ ആഗതേ ഓക്കാകവംസേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ചക്കവത്തിസിരിം പഹായ പബ്ബജിത്വാ ലോകേ അഗ്ഗതം പത്തോ, കോ നാമ, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം പലിബോധോ''തി? മഹാരാജ, ഏതസ്സ മഹല്ലകത്ഥേരസ്സ പലിബോധോ അമ്ഹാകം പലിബോധസദിസോവാതി.

രാജാ ഥേരം വന്ദിത്വാ - ''കോ, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം പലിബോധോ''തി പുച്ഛി? ഇണപലിബോധോ, മഹാരാജാതി. കിത്തകോ, ഭന്തേതി? ഗണേഹി, മഹാരാജാതി. രഞ്ഞോ ''ഏകം ദ്വേ സതം സഹസ്സ''ന്തി ഗണേന്തസ്സ അങ്ഗുലിയോ നപ്പഹോന്തി. അഥേകം പുരിസം പക്കോസിത്വാ, ''ഗച്ഛ, ഭണേ, നഗരേ ഭേരിം ചരാപേഹി 'സബ്ബേ ബഹുധീതികബ്രാഹ്മണസ്സ ഇണായികാ രാജങ്ഗണേ സന്നിപതന്തൂ''തി. മനുസ്സാ ഭേരിം സുത്വാ സന്നിപതിംസു. രാജാ തേസം ഹത്ഥതോ പണ്ണാനി ആഹരാപേത്വാ സബ്ബേസം അനൂനം ധനമദാസി. തത്ഥ സുവണ്ണമേവ സതസഹസ്സഗ്ഘനകം അഹോസി. പുന രാജാ പുച്ഛി - ''അഞ്ഞോപി അത്ഥി, ഭന്തേ, പലിബോധോ''തി. ഇണം നാമ, മഹാരാജ, ദത്വാ മുച്ചിതും സക്കാ, ഏതാ പന സത്ത ദാരികാ മഹാപലിബോധാ മയ്ഹന്തി. രാജാ യാനാനി പേസേത്വാ തസ്സ ധീതരോ ആഹരാപേത്വാ അത്തനോ ധീതരോ കത്വാ തം തം കുലഘരം പേസേത്വാ, ''അഞ്ഞോപി, ഭന്തേ, അത്ഥി പലിബോധോ''തി പുച്ഛി? ബ്രാഹ്മണീ, മഹാരാജാതി. രാജാ യാനം പേസേത്വാ, തസ്സ ബ്രാഹ്മണിം ആഹരാപേത്വാ, അയ്യികട്ഠാനേ ഠപേത്വാ പുന പുച്ഛി - ''അഞ്ഞോപി, ഭന്തേ, അത്ഥി പലിബോധോ''തി? നത്ഥി , മഹാരാജാതി വുത്തേ രാജാപി ചീവരദുസ്സാനി ദാപേത്വാ, ''ഭന്തേ, മമ സന്തകം തുമ്ഹാകം ഭിക്ഖുഭാവം ജാനാഥാ''തി ആഹ. ആമ, മഹാരാജാതി. അഥ നം രാജാ ആഹ - ''ഭന്തേ, ചീവരപിണ്ഡപാതാദയോപി സബ്ബേ പച്ചയാ അമ്ഹാകം സന്തകാ ഭവിസ്സന്തി. തുമ്ഹേ തഥാഗതസ്സ മനം ഗഹേത്വാ സമണധമ്മം കരോഥാ''തി. ഥേരോ തഥേവ അപ്പമത്തോ സമണധമ്മം കരോന്തോ നചിരസ്സേവ ആസവക്ഖയം പത്തോതി. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ഉപാസകവഗ്ഗോ

൧. കസിഭാരദ്വാജസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൭. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **മഗധേസൂ**തി ഏവംനാമകേ ജനപദേ. **ദക്ഖിണാഗിരിസ്മി**ന്തി രാജഗഹം പരിവാരേത്വാ ഠിതസ്സ ഗിരിനോ ദക്ഖിണഭാഗേ ജനപദോ അത്ഥി, തസ്മിം ജനപദേ, തത്ഥ വിഹാരസ്സാപി തദേവ നാമം. **ഏകനാളായം ബ്രാഹ്മണഗാമേ**തി ഏകനാളാതി തസ്സ ഗാമസ്സ നാമം. ബ്രാഹ്മണാ പനേത്ഥ സമ്ബഹുലാ പടിവസന്തി, ബ്രാഹ്മണഭോഗോ ഏവ വാ സോ. തസ്മാ ''ബ്രാഹ്മണഗാമോ''തി വുച്ചതി.

തേന ഖോ പന സമയേനാതി യം സമയം ഭഗവാ മഗധരട്ഠേ ഏകനാളം ബ്രാഹ്മണഗാമം ഉപനിസ്സായ ദക്ഖിണഗിരിമഹാവിഹാരേ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഇന്ദ്രിയപരിപാകം ആഗമയമാനോ വിഹരതി, തേന സമയേന. **കസിഭാരദ്വാജസ്സാ**തി സോ ബ്രാഹ്മണോ കസിം നിസ്സായ ജീവതി, ഭാരദ്വാജോതി ചസ്സ ഗോത്തം. **പഞ്ചമത്താനീ**തി പഞ്ച പമാണാനി, അനൂനാനി അനധികാനി പഞ്ചനങ്ഗലസതാനീതി വുത്തം ഹോതി. **പയുത്താനീ**തി യോജിതാനി, ബലീബദ്ദാനം ഖന്ധേസു ഠപേത്വാ യുഗേ യോത്തേഹി യോജിതാനീതി അത്ഥോ.

വപ്പകാലേതി വപ്പനകാലേ ബീജനിക്ഖേപസമയേ. തത്ഥ ദ്വേ വപ്പാനി കലലവപ്പഞ്ച പംസുവപ്പഞ്ച. പംസുവപ്പം ഇധ അധിപ്പേതം, തഞ്ച ഖോ പഠമദിവസേ മങ്ഗലവപ്പം. തത്ഥായം ഉപകരണസമ്പദാ - തീണി ബലിബദ്ദസഹസ്സാനി ഉപട്ഠാപിതാനി ഹോന്തി, സബ്ബേസം സുവണ്ണമയാനി സിങ്ഗാനി പടിമുക്കാനി, രജതമയാ ഖുരാ, സബ്ബേ സേതമാലാഹി ചേവ ഗന്ധപഞ്ചങ്ഗുലീഹി ച അലങ്കതാ പരിപുണ്ണപഞ്ചങ്ഗാ സബ്ബലക്ഖണസമ്പന്നാ, ഏകച്ചേ കാളാ അഞ്ജനവണ്ണാ, ഏകച്ചേ സേതാ ഫലികവണ്ണാ, ഏകച്ചേ രത്താ പവാളവണ്ണാ, ഏകച്ചേ കമ്മാസാ മസാരഗല്ലവണ്ണാ. ഏവം പഞ്ചസതാ കസ്സകാ സബ്ബേ അഹതസേതവത്ഥാ ഗന്ധമാലാലങ്കതാ ദക്ഖിണഅംസകൂടേസു പതിട്ഠിതപുപ്ഫചുമ്ബടകാ ഹരിതാലമനോസിലാലഞ്ജനുജ്ജലഗത്താ ദസ ദസ നങ്ഗലാ ഏകേകഗുമ്ബാ ഹുത്വാ ഗച്ഛന്തി. നങ്ഗലാനം സീസഞ്ച യുഗഞ്ച പതോദാ ച സുവണ്ണഖചിതാ . പഠമനങ്ഗലേ അട്ഠ ബലീബദ്ദാ യുത്താ, സേസേസു ചത്താരോ ചത്താരോ, അവസേസാ കിലന്തപരിവത്തനത്ഥം ആനീതാ. ഏകേകഗുമ്ബേ ഏകേകബീജസകടം ഏകേകോ കസതി, ഏകേകോ വപ്പതി.

ബ്രാഹ്മണോ പന പഗേവ മസ്സുകമ്മം കാരാപേത്വാ ന്ഹായിത്വാ സുഗന്ധഗന്ധേഹി വിലിത്തോ പഞ്ചസതഗ്ഘനകം വത്ഥം നിവാസേത്വാ സഹസ്സഗ്ഘനകം ഏകംസം കരിത്വാ ഏകേകിസ്സാ അങ്ഗുലിയാ ദ്വേ ദ്വേതി വീസതി അങ്ഗുലിമുദ്ദികായോ കണ്ണേസു സീഹകുണ്ഡലാനി സീസേ ബ്രഹ്മവേഠനം പടിമുഞ്ചിത്വാ സുവണ്ണമാലം കണ്ഠേ കത്വാ ബ്രാഹ്മണഗണപരിവുതോ കമ്മന്തം വോസാസതി. അഥസ്സ ബ്രാഹ്മണീ അനേകസതഭാജനേസു പായാസം പചാപേത്വാ മഹാസകടേസു ആരോപേത്വാ ഗന്ധോദകേന ന്ഹായിത്വാ സബ്ബാലങ്കാരവിഭൂസിതാ ബ്രാഹ്മണിഗണപരിവുതാ കമ്മന്തം അഗമാസി. ഗേഹമ്പിസ്സ ഹരിതുപലിത്തം വിപ്പകിണ്ണലാജം പുണ്ണഘടകദലിധജപടാകാഹി അലങ്കതം ഗന്ധപുപ്ഫാദീഹി സുകതബലികമ്മം, ഖേത്തഞ്ച തേസു തേസു ഠാനേസു സമുസ്സിതദ്ധജപടാകം അഹോസി. പരിജനകമ്മകാരേഹി സദ്ധിം ഓസടപരിസാ അഡ്ഢതേയ്യസഹസ്സാ അഹോസി, സബ്ബേ അഹതവത്ഥാ, സബ്ബേസം പായാസഭോജനമേവ പടിയത്തം.

അഥ ബ്രാഹ്മണോ സുവണ്ണപാതിം ധോവാപേത്വാ പായാസസ്സ പൂരേത്വാ സപ്പിമധുഫാണിതേഹി അഭിസങ്ഖരിത്വാ നങ്ഗലബലികമ്മം കാരാപേസി. ബ്രാഹ്മണീ പഞ്ചന്നം കസ്സകസതാനം സുവണ്ണരജതകംസതമ്ബലോഹമയാനി ഭാജനാനി ദാപേത്വാ സുവണ്ണകടച്ഛും ഗഹേത്വാ പായാസേന പരിവിസന്തീ ഗച്ഛതി. ബ്രാഹ്മണോ പന ബലികമ്മം കാരേത്വാ രത്തബന്ധികായോ ഉപാഹനായോ ആരോഹിത്വാ രത്തസുവണ്ണദണ്ഡകം ഗഹേത്വാ, "ഇധ പായാസം ദേഥ, ഇധ സപ്പിം ദേഥ, ഇധ സക്ഖരം ദേഥാ"തി വോസാസമാനോ വിചരതി. അയം താവ കമ്മന്തേ പവത്തി.

വിഹാരേ പന യത്ഥ യത്ഥ ബുദ്ധാ വസന്തി, തത്ഥ തത്ഥ നേസം ദേവസികം പഞ്ച കിച്ചാനി ഭവന്തി, സേയ്യഥിദം - പുരേഭത്തകിച്ചം പച്ഛാഭത്തകിച്ചം പുരിമയാമകിച്ചം മജ്ഝിമയാമകിച്ചം പച്ഛിമയാമകിച്ചന്തി.

തത്രിദം പുരേഭത്തകിച്ചം - ഭഗവാ ഹി പാതോവ ഉട്ഠായ ഉപട്ഠാകാനുഗ്ഗഹത്ഥം സരീരഫാസുകത്ഥഞ്ച മുഖധോവനാദിപരികമ്മം കത്വാ യാവ ഭിക്ഖാചാരവേലാ, താവ വിവിത്താസനേ വീതിനാമേത്വാ ഭിക്ഖാചാരവേലായ നിവാസേത്വാ കായബന്ധനം ബന്ധിത്വാ ചീവരം പാരുപിത്വാ പത്തമാദായ കദാചി ഏകകോ കദാചി ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ ഗാമം വാ നിഗമം വാ പിണ്ഡായ പവിസതി കദാചി പകതിയാ, കദാചി അനേകേഹി പാടിഹാരിയേഹി വത്തമാനേഹി. സേയ്യഥിദം - പിണ്ഡായ പവിസതോ ലോകനാഥസ്സ പുരതോ പുരതോ ഗന്ത്വാ മുദുഗതിയോ വാതാ പഥവിം സോധേന്തി, വലാഹകാ ഉദകഫുസിതാനി മുഞ്ചന്താ മഗ്ഗേ രേണും വൂപസമേത്വാ ഉപരി വിതാനം ഹുത്വാ തിട്ഠന്തി, അപരേ വാതാ പുപ്ഫാനി ഉപഹരിത്വാ മഗ്ഗേ ഓകിരന്തി. ഉന്നതാ ഭൂമിപ്പദേസാ ഓനമന്തി, ഓനതാ ഉന്നമന്തി. പാദനിക്ഖേപസമയേ സമാവ ഭൂമി ഹോതി, സുഖസമ്ഫസ്സാനി പദുമപുപ്ഫാനി വാ പാദേ സമ്പടിച്ഛന്തി. ഇന്ദഖീലസ്സ അന്തോ ഠപിതമത്തേ ദക്ഖിണപാദേ സരീരാ ഛബ്ബണ്ണരസ്മിയോ നിക്ഖമിത്വാ സുവണ്ണരസസിഞ്ചനാനി വിയ ചിത്രപടപരിക്ഖിത്താനി വിയ ച പാസാദകൂടാഗാരാദീനി കരോന്തിയോ ഇതോ ചിതോ ച വിധാവന്തി. ഹത്ഥിഅസ്സവിഹങ്ഗാദയോ സകസകട്ഠാനേസു ഠിതായേവ മധുരേനാകാരേന സദ്ദം കരോന്തി , തഥാ ഭേരിവീണാദീനി തൂരിയാനി മനുസ്സാനഞ്ച കായൂപഗാനി ആഭരണാനി. തേന സഞ്ഞാണേന മനുസ്സാ ജാനന്തി "അജ്ജ ഭഗവാ ഇധ പിണ്ഡായ പവിട്ഠോ"തി. തേ സുനിവത്ഥാ സുപാരുതാ ഗന്ധപുപ്ഫാദീനി ആദായ ഘരാ നിക്ഖമിത്വാ അന്തരവീഥിം പടിപജ്ജിത്വാ ഭഗവന്തം ഗന്ധപുപ്ഫാദീഹി സക്കച്ചം പൂജേത്വാ വന്ദിത്വാ - "അമ്ഹാകം, ഭന്തേ, ദസ ഭിക്ഖൂ, അമ്ഹാകം വീസതി, അമ്ഹാകം ഭിക്ഖുസതം ദേഥാ"തി യാചിത്വാ ഭഗവതോപി പത്തം ഗഹേത്വാ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ സക്കച്ചം പിണ്ഡപാതേന പടിമാനേന്തി.

ഭഗവാ കതഭത്തകിച്ചോ തേസം സന്താനാനി ഓലോകേത്വാ തഥാ ധമ്മം ദേസേതി, യഥാ കേചി സരണഗമനേ പതിട്ഠഹന്തി, കേചി പഞ്ചസു സീലേസു, കേചി സോതാപത്തിസകദാഗാമിഅനാഗാമിഫലാനം അഞ്ഞതരസ്മിം, കേചി പബ്ബജിത്വാ അഗ്ഗഫലേ അരഹത്തേതി . ഏവം മഹാജനം അനുഗ്ഗഹേത്വാ ഉട്ഠായാസനാ വിഹാരം ഗച്ഛതി. തത്ഥ ഗന്ധമണ്ഡലമാളേ പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ നിസീദതി ഭിക്ഖൂനം ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനം ആഗമയമാനോ. തതോ ഭിക്ഖൂനം ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനേ ഉപട്ഠാകോ

ഭഗവതോ നിവേദേതി. അഥ ഭഗവാ ഗന്ധകുടിം പവിസതി. ഇദം താവ **പുരേഭത്തകിച്ചം**.

അഥ ഭഗവാ ഏവം കതപുരേഭത്തകിച്ചോ ഗന്ധകുടിയാ ഉപട്ഠാനേ നിസീദിത്വാ പാദേ പക്ഖാലേത്വാ പാദപീഠേ ഠത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം ഓവദതി - **“ഭിക്ഖവേ, അപ്പമാദേന സമ്പാദേഥ, ദുല്ലഭോ ബുദ്ധുപ്പാദോ ലോകസ്മിം, ദുല്ലഭോ മനുസ്സത്തപടിലാഭോ, ദുല്ലഭാ സദ്ധാസമ്പത്തി, ദുല്ലഭാ പബ്ബജ്ജാ, ദുല്ലഭം സദ്ധമ്മസ്സവന”ന്തി.** തത്ഥ കേചി ഭഗവന്തം കമ്മട്ഠാനം പുച്ഛന്തി. ഭഗവാ തേസം അത്തനോ ചരിയാനുരൂപം കമ്മട്ഠാനം ദേതി. തതോ സബ്ബേപി ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ അത്തനോ അത്തനോ രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനാനി ഗച്ഛന്തി, കേചി അരഞ്ഞം, കേചി രുക്ഖമൂലം, കേചി പബ്ബതാദീനം അഞ്ഞതരം, കേചി ചാതുമഹാരാജികഭവനം…പേ॰… കേചി വസവത്തിഭവനന്തി. തതോ ഭഗവാ ഗന്ധകുടിം പവിസിത്വാ സചേ ആകങ്ഖതി, ദക്ഖിണേന പസ്സേന സതോ സമ്പജാനോ മുഹുത്തം സീഹസേയ്യം കപ്പേതി. അഥ സമസ്സാസിതകായോ ഉട്ഠഹിത്വാ ദുതിയഭാഗേ ലോകം വോലോകേതി. തതിയഭാഗേ യം ഗാമം വാ നിഗമം വാ ഉപനിസ്സായ വിഹരതി, തത്ഥ മഹാജനോ പുരേഭത്തം ദാനം ദത്വാ പച്ഛാഭത്തം സുനിവത്ഥോ സുപാരുതോ ഗന്ധപുപ്ഫാദീനി ആദായ വിഹാരേ സന്നിപതതി. തതോ ഭഗവാ സമ്പത്തപരിസായ അനുരൂപേന പാടിഹാരിയേന ഗന്ത്വാ ധമ്മസഭായം പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ നിസജ്ജ ധമ്മം ദേസേതി കാലയുത്തം സമയയുത്തം. അഥ കാലം വിദിത്വാ പരിസം ഉയ്യോജേതി, മനുസ്സാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ പക്കമന്തി. ഇദം **പച്ഛാഭത്തകിച്ചം**.

സോ ഏവം നിട്ഠിതപച്ഛാഭത്തകിച്ചോ സചേ ഗത്താനി ഓസിഞ്ചിതുകാമോ ഹോതി, ബുദ്ധാസനാ വുട്ഠായ ന്ഹാനകോട്ഠകം പവിസിത്വാ ഉപട്ഠാകേന പടിയാദിതഉദകേന ഗത്താനി ഉതും ഗാഹാപേതി . ഉപട്ഠാകോപി ബുദ്ധാസനം ആനേത്വാ പപ്ഫോടേത്വാ ഗന്ധകുടിപരിവേണേ പഞ്ഞാപേതി. ഭഗവാ സുരത്തദുപട്ടം നിവാസേത്വാ കായബന്ധനം ബന്ധിത്വാ ഉത്തരാസങ്ഗം കത്വാ തത്ഥ ആഗന്ത്വാ നിസീദതി ഏകകോവ മുഹുത്തം പടിസല്ലീനോ. അഥ ഭിക്ഖൂ തതോ തതോ ആഗമ്മ ഭഗവതോ ഉപട്ഠാനം ഗച്ഛന്തി. തത്ഥ ഏകച്ചേ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി, ഏകച്ചേ കമ്മട്ഠാനം, ഏകച്ചേ ധമ്മസ്സവനം യാചന്തി. ഭഗവാ തേസം അധിപ്പായം സമ്പാദേന്തോ പുരിമയാമം വീതിനാമേതി. ഇദം **പുരിമയാമകിച്ചം**.

പുരിമയാമകിച്ചപരിയോസാനേ പന ഭിക്ഖൂസു ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ പക്കമന്തേസു സകലദസസഹസ്സിലോകധാതുദേവതായോ ഓകാസം ലഭമാനാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി യഥാഭിസങ്ഖതം അന്തമസോ ചതുരക്ഖരമ്പി. ഭഗവാ താസം താസം ദേവതാനം പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേന്തോ മജ്ഝിമയാമം വീതിനാമേതി. ഇദം **മജ്ഝിമയാമകിച്ചം**.

പച്ഛിമയാമം പന തയോ കോട്ഠാസേ കത്വാ പുരേഭത്തതോ പട്ഠായ നിസജ്ജാപീളിതസ്സ സരീരസ്സ കിലാസുഭാവമോചനത്ഥം ഏകം കോട്ഠാസം ചങ്കമേന വീതിനാമേതി. ദുതിയകോട്ഠാസേ ഗന്ധകുടിം പവിസിത്വാ ദക്ഖിണേന പസ്സേന സതോ സമ്പജാനോ സീഹസേയ്യം കപ്പേതി. തതിയകോട്ഠാസേ പച്ചുട്ഠായ നിസീദിത്വാ പുരിമബുദ്ധാനം സന്തികേ ദാനസീലാദിവസേന കതാധികാരപുഗ്ഗലദസ്സനത്ഥം ബുദ്ധചക്ഖുനാ ലോകം ഓലോകേതി. ഇദം **പച്ഛിമയാമകിച്ചം**.

തദാപി ഏവം ഓലോകേന്തോ കസിഭാരദ്വാജം ബ്രാഹ്മണം അരഹത്തസ്സ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നം ദിസ്വാ - "തത്ഥ മയി ഗതേ കഥാ പവത്തിസ്സതി, കഥാവസാനേ ധമ്മദേസനം സുത്വാ എസോ ബ്രാഹ്മണോ സപുത്തദാരോ തീസു സരണേസു പതിട്ഠായ അസീതികോടിധനം മമ സാസനേ വിപ്പകിരിത്വാ അപരഭാഗേ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണിസ്സതീ"തി ഞത്വാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ കഥം സമുട്ഠാപേത്വാ ധമ്മം ദേസേസി. ഏതമത്ഥം ദസ്സേതും **അഥ ഖോ ഭഗവാ**തിആദി വുത്തം.

തത്ഥ **പുബ്ബണ്ഹസമയ**ന്തി ഭുമ്മത്ഥേ ഉപയോഗവചനം, പുബ്ബണ്ഹസമയേതി അത്ഥോ. **നിവാസേത്വാ**തി പരിദഹിത്വാ. വിഹാരചീവരപരിവത്തനവസേനേതം വുത്തം. **പത്തചീവരമാദായാ**തി പത്തം ഹത്ഥേഹി, ചീവരം കായേന ആദിയിത്വാ, സമ്പടിച്ഛിത്വാ ധാരേത്വാതി അത്ഥോ. ഭഗവതോ കിര പിണ്ഡായ പവിസിതുകാമസ്സ ഭമരോ വിയ വികസിതപദുമദ്വയമജ്ഝം, ഇന്ദനീലമണിവണ്ണസേലമയപത്തോ ഹത്ഥദ്വയമജ്ഝം ആഗച്ഛതി. തം ഏവമാഗതം പത്തം ഹത്ഥേഹി സമ്പടിച്ഛിത്വാ ചീവരഞ്ച പരിമണ്ഡലം പാരുതം കായേന ധാരേത്വാതി വുത്തം ഹോതി. **തേനുപസങ്കമീ**തി യേന മഗ്ഗേന കമ്മന്തോ ഗന്തബ്ബോ, തേന ഏകകോവ ഉപസങ്കമി. കസ്മാ പന നം ഭിക്ഖൂ നാനുബന്ധിംസൂതി? യദാ ഹി ഭഗവാ ഏകകോവ കത്ഥചി ഗന്തുകാമോ ഹോതി, യാവ ഭിക്ഖാചാരവേലാ ദ്വാരം പിദഹിത്വാ അന്തോഗന്ധകുടിയം നിസീദതി. ഭിക്ഖൂ തായ സഞ്ഞായ ജാനന്തി "അജ്ജ ഭഗവാ ഏകകോവ പിണ്ഡായ ചരിതുകാമോ, അദ്ധാ കഞ്ചി ഏവ വിനേതബ്ബപുഗ്ഗലം അദ്ദസാ"തി. തേ അത്തനോ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ ഗന്ധകുടിം പദക്ഖിണം കത്വാ വന്ദിത്വാ ഭിക്ഖാചാരം ഗച്ഛന്തി. തദാ ച ഭഗവാ ഏവമകാസി, തസ്മാ ഭിക്ഖൂ നാനുബന്ധിംസൂതി.

പരിവേസനാ വത്തതീതി തേസം സുവണ്ണഭാജനാദീനി ഗഹേത്വാ നിസിന്നാനം പഞ്ചസതാനം കസ്സകാനം പരിവിസനാ വിപ്പകതാ ഹോതി. **ഏകമന്തം അട്ഠാസീ**തി യത്ഥ ഠിതം ബ്രാഹ്മണോ പസ്സതി, തഥാരൂപേ ദസ്സനൂപചാരേ കഥാസവനഫാസുകേ ഉച്ചട്ഠാനേ അട്ഠാസി. ഠത്വാ ച രജതസുവണ്ണരസപിഞ്ജരം ചന്ദിമസൂരിയാനം പഭം അതിരോചമാനം സമന്തതോ സരീരപ്പഭം മുഞ്ചി, യായ അജ്ഝോത്ഥടത്താ ബ്രാഹ്മണസ്സ കമ്മന്തസാലാഭിത്തിരുക്ഖകസിതമത്തികപിണ്ഡാദയോ സുവണ്ണമയാ വിയ അഹേസും. അഥ മനുസ്സാ ഭുഞ്ജന്താ ച കസന്താ ച സബ്ബകിച്ചാനി പഹായ അസീതിഅനുബ്യഞ്ജനപരിവാരം ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണപടിമണ്ഡിതം സരീരം ബ്യാമപ്പഭാപരിക്ഖേപവിഭൂസിതം ബാഹുയുഗലം ജങ്ഗമം വിയ പദുമസരം, രസ്മിജാലസമുജ്ജലിതതാരാഗണമിവ ഗഗനതലം, വിജ്ജുലതാവിനദ്ധമിവ ച കനകസിഖരം സിരിയാ ജലമാനം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ഏകമന്തം ഠിതം ദിസ്വാ ഹത്ഥപാദേ ധോവിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ സമ്പരിവാരേത്വാ അട്ഠംസു. ഏവം തേഹി സമ്പരിവാരിതം അദ്ദസാ ഖോ കസിഭാരദ്വാജോ ബ്രാഹ്മണോ ഭഗവന്തം പിണ്ഡായ ഠിതം, ദിസ്വാന ഭഗവന്തം ഏതദവോച - **അഹം ഖോ, സമണ, കസാമി ച വപാമി ചാ**തി.

കസ്മാ പനായം ഏവമാഹ, കിം സമന്തപാസാദികേ പസാദനീയേ ഉത്തമദമഥസമഥമനുപ്പത്തേപി തഥാഗതേ അപ്പസാദേന, ഉദാഹു അഡ്ഢതിയാനം ജനസഹസ്സാനം പായാസം പടിയാദേത്വാപി കടച്ഛുഭിക്ഖായ മച്ഛേരേനാതി? ഉഭയഥാപി നോ, ഭഗവതോ പനസ്സ ദസ്സനേന അതിത്തം നിക്ഖിത്തകമ്മന്തം

ജനം ദിസ്വാ "കമ്മഭങ്ഗം മേ കാതും ആഗതോ"തി അനത്തമനതാ അഹോസി, തസ്മാ ഏവമാഹ. ഭഗവതോ ച ലക്ഖണസമ്പത്തിം ദിസ്വാ - "സ്വായം കമ്മന്തേ അപ്പയോജയിസ്സ, സകലജമ്ബുദീപേ മനുസ്സാനം സീസേ ചൂളാമണി വിയ അഭവിസ്സ, കോ നാമസ്സ അത്ഥോ ന സമ്പജ്ജിസ്സതി, ഏവമേവം അലസതായ കമ്മന്തേ അപ്പയോജേത്വാ വപ്പമങ്ഗലാദീസു പിണ്ഡായ ചരതീ"തിപിസ്സ അനത്തമനതാ അഹോസി. തേനാഹ - "അഹം ഖോ, സമണ, കസാമി ച വപാമി ച, കസിത്വാ ച വപിത്വാ ച ഭുഞ്ജാമീ"തി.

അയം കിരസ്സ അധിപ്പായോ - മയ്ഹമ്പി താവ കമ്മന്താ ന ബ്യാപജ്ജന്തി, ന ചമ്ഹി യഥാ ത്വം ഏവം ലക്ഖണസമ്പന്നോ, ത്വമ്പി കസിത്വാ ച വപിത്വാ ച ഭുഞ്ജസ്സു, കോ തേ അത്ഥോ ന സമ്പജ്ജേയ്യ ഏവം ലക്ഖണസമ്പന്നസ്സാതി. അപിചായം അസ്സോസി - "സക്യരാജകുലേ കിര കുമാരോ ഉപ്പന്നോ, സോ ചക്കവത്തിരജ്ജം പഹായ പബ്ബജിതോ"തി. തസ്മാ ഇദാനി "അയം സോ"തി ഞത്വാ "ചക്കവത്തിരജ്ജം പഹായ കിലന്തോസീ"തി ഉപാരമ്ഭം ആരോപേന്തോ ഏവമാഹ. അപിച തിക്ഖപഞ്ഞോ ഏസ ബ്രാഹ്മണോ, ന ഭഗവന്തം അപസാദേന്തോ ഭണതി, ഭഗവതോ പന രൂപസമ്പത്തിം ദിസ്വാ പുഞ്ഞസമ്പത്തിം സമ്ഭാവയമാനോ കഥാപവത്തനത്ഥമ്പി ഏവമാഹ. അഥ ഭഗവാ വേനേയ്യവസേന സദേവകേ ലോകേ അഗ്ഗകസ്സകവപ്പകഭാവം അത്തനോ ദസ്സേന്തോ **അഹമ്പി ഖോ ബ്രാഹ്മണാ**തിആദിമാഹ.

അഥ ബ്രാഹ്മണോ ചിന്തേസി - "അയം സമണോ" 'അഹമ്പി കസാമി ച വപാമി ചാ'തി ഭണതി. ന ചസ്സ ഓളാരികാനി യുഗനങ്ഗലാദീനി കസിഭണ്ഡാനി പസ്സാമി, കിം നു ഖോ മുസാ ഭണതീ"തി? ഭഗവന്തം പാദതലതോ പട്ഠായ യാവ കേസഗ്ഗാ ഓലോകയമാനോ, അങ്ഗവിജ്ജായ കതാധികാരത്താ ദ്വത്തിംസവരലക്ഖണസമ്പത്തിമസ്സ ഞത്വാ, "അട്ഠാനമേതം യം ഏവരൂപോ മുസാ ഭണേയ്യാ"തി സഞ്ജാതബഹുമാനോ ഭഗവതി സമണവാദം പഹായ ഗോത്തേന ഭഗവന്തം സമുദാചരമാനോ **ന ഖോ പന മയം പസ്സാമ ഭോതോ ഗോതമസ്സാ**തിആദിമാഹ. ഭഗവാ പന യസ്മാ പുബ്ബധമ്മസഭാഗതായ കഥനം നാമ ബുദ്ധാനം ആനുഭാവോ, തസ്മാ ബുദ്ധാനുഭാവം ദീപേന്തോ **സദ്ധാ ബീജ**ന്തിആദിമാഹ.

കാ പനേത്ഥ പുബ്ബധമ്മസഭാഗതാ? നനു ബ്രാഹ്മണേന ഭഗവാ നങ്ഗലാദികസിസമ്ഭാരസമായോഗം പുട്ഠോ അപുച്ഛിതസ്സ ബീജസ്സ സഭാഗതായ ആഹ "സദ്ധാ ബീജ"ന്തി, ഏവഞ്ച സതി കഥാപി അനനുസന്ധികാ ഹോതി? ന ഹി ബുദ്ധാനം അനനുസന്ധികകഥാ നാമ അത്ഥി, നപി പുബ്ബധമ്മസ്സ അസഭാഗതായ കഥേന്തി. ഏവം പനേത്ഥ അനുസന്ധി വേദിതബ്ബാ - ബ്രാഹ്മണേന ഹി ഭഗവാ യുഗനങ്ഗലാദികസിസമ്ഭാരവസേന കസിം പുച്ഛിതോ. സോ തസ്സ അനുകമ്പായ "ഇദം അപുച്ഛിത"ന്തി അപരിഹാപേത്വാ സമൂലം സഉപകാരം സസമ്ഭാരം സഫലം കസിം പഞ്ഞാപേതും മൂലതോ പട്ഠായ ദസ്സേന്തോ "സദ്ധാ ബീജ"ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ ബീജം കസിയാ മൂലം, തസ്മിം സതി കത്തബ്ബതോ, അസതി അകത്തബ്ബതോ, തപ്പമാണേന ച കത്തബ്ബതോ. ബീജേ ഹി സതി കസിം കരോന്തി, ന അസതി. ബീജപ്പമാണേന ച കുസലാ കസ്സകാ ഖേത്തം കസന്തി, ന ഊനം "മാ നോ സസ്സം പരിഹായീ"തി, ന അധികം "മാ നോ മോഘോ വായാമോ അഹോസീ"തി. യസ്മാ ച ബീജമേവ മൂലം, തസ്മാ ഭഗവാ മൂലതോ പട്ഠായ കസിസമ്ഭാരം ദസ്സേന്തോ തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ കസിയാ

പുബ്ബധമ്മസ്സ ബീജസ്സ സഭാഗതായ അത്തനോ കസിയാ പുബ്ബധമ്മം ദസ്സേന്തോ ആഹ ''സദ്ധാ ബീജ''ന്തി. ഏവമേത്ഥ പുബ്ബധമ്മസഭാഗതാപി വേദിതബ്ബാ.

പുച്ഛിതംയേവ വത്വാ അപുച്ഛിതം പച്ഛാ കിം ന വുത്തന്തി ചേ? തസ്സ ഉപകാരഭാവതോ ച ധമ്മസമ്ബന്ധസമത്ഥഭാവതോ ച. അയം ഹി ബ്രാഹ്മണോ പഞ്ഞവാ, മിച്ഛാദിട്ഠികുലേ പന ജാതത്താ സദ്ധാരഹിതോ, സദ്ധാരഹിതോ ച പഞ്ഞവാ പരേസം സദ്ധായ അത്തനോ അവിസയേ അപടിപജ്ജമാനോ വിസേസം നാധിഗച്ഛതി, കിലേസകാലുസ്സിയപരാമട്ഠാപി ചസ്സ ദുബ്ബലാ സദ്ധാ ബലവതിയാ പഞ്ഞായ സഹസാ വത്തമാനാ അത്ഥസിദ്ധിം ന കരോതി ഹത്ഥിനാ സദ്ധിം ഏകധുരേ യുത്തോ ഗോണോ വിയ. ഇതിസ്സ സദ്ധാ ഉപകാരികാതി തം ബ്രാഹ്മണം സദ്ധായ പതിട്ഠാപേന്തേന പച്ഛാപി വത്തബ്ബോ അയമത്ഥോ ദേസനാകുസലതായ പുബ്ബേ വുത്തോ. ബീജസ്സ ച ഉപകാരികാ വുട്ഠി, സാ തദനന്തരംയേവ വുച്ചമാനാ സമത്ഥാ ഹോതി. ഏവം ധമ്മസമ്ബന്ധസമത്ഥഭാവതോ പച്ഛാപി വത്തബ്ബോ അയമത്ഥോ, അഞ്ഞോ ച ഏവരൂപോ ഈസായോത്താദി പുബ്ബേ വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ.

തത്ഥ സമ്പസാദലക്ഖണാ സദ്ധാ, ഓകപ്പനലക്ഖണാ വാ. **ബീജന്തി** പഞ്ചവിധം ബീജം മൂലബീജം ഖന്ധബീജം ഫലുബീജം അഗ്ഗബീജം ബീജബീജമേവ പഞ്ചമന്തി. തം സബ്ബമ്പി വിരുഹണട്ഠേന ബീജന്തേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

തത്ഥ യഥാ ബ്രാഹ്മണസ്സ കസിയാ മൂലഭൂതം ബീജം ദ്വേ കിച്ചാനി കരോതി, ഹേട്ഠാ മൂലേന പതിട്ഠാതി, ഉപരി അങ്കുരം ഉട്ഠാപേതി, ഏവം ഭഗവതോ കസിയാ മൂലഭൂതാ സദ്ധാ ഹേട്ഠാ സീലമൂലേന പതിട്ഠാതി , ഉപരി സമഥവിപസ്സനങ്കുരം ഉട്ഠാപേതി. യഥാ ച തം മൂലേന പഥവിരസം ആപോരസം ഗഹേത്വാ നാളേന ധഞ്ഞപരിപാകഗഹണത്ഥം വഡ്ഢതി, ഏവമയം സീലമൂലേന സമഥവിപസ്സനാരസം ഗഹേത്വാ അരിയമഗ്ഗനാളേന അരിയഫലധഞ്ഞപരിപാകഗഹണത്ഥം വഡ്ഢതി. യഥാ ച തം സുഭൂമിയം പതിട്ഠഹിത്വാ മൂലങ്കുരപണ്ണനാളകണ്ഡപസവേഹി വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം പത്വാ ഖീരം ജനേത്വാ അനേകസാലിഫലഭരിതം സാലിസീസം നിപ്ഫാദേതി, ഏവമേസാ ചിത്തസന്താനേ പതിട്ഠഹിത്വാ ഛഹി വിസുദ്ധീഹി വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം പത്വാ ഞാണദസ്സനവിസുദ്ധിഖീരം ജനേത്വാ അനേകപടിസമ്ഭിദാഭിഞ്ഞാഭരിതം അരഹത്തഫലം നിപ്ഫാദേതി. തേന വുത്തം ''സദ്ധാ ബീജ''ന്തി.

കസ്മാ പന അഞ്ഞേസു പരോപഞ്ഞാസായ കുസലധമ്മേസു ഏകതോ ഉപ്പജ്ജമാനേസു സദ്ധാവ ''ബീജ''ന്തി വുത്താതി ചേ? ബീജകിച്ചകരണതോ. യഥാ ഹി തേസു വിഞ്ഞാണംയേവ വിജാനനകിച്ചം കരോതി, ഏവം സദ്ധാ ബീജകിച്ചം. സാ ച സബ്ബകുസലാനം മൂലഭൂതാ. യഥാഹ - ''സദ്ധാജാതോ ഉപസങ്കമതി, ഉപസങ്കമന്തോ പയിരുപാസതി...പേ॰... പഞ്ഞായ ച നം അതിവിജ്ഝ പസ്സതീ''തി (മ॰ നി॰ ൨.൧൮൩).

അകുസലധമ്മേ ചേവ കായഞ്ച തപതീതി **തപോ**. ഇന്ദ്രിയസംവരവീരിയധുതങ്ഗദുക്കരകാരികാനം ഏതം അധിവചനം, ഇധ പന ഇന്ദ്രിയസംവരോ അധിപ്പേതോ. **വുട്ഠീതി** വസ്സവുട്ഠി വാതവുട്ഠീതിആദി അനേകവിധാ, ഇധ വസ്സവുട്ഠി അധിപ്പേതാ. യഥാ ഹി ബ്രാഹ്മണസ്സ വസ്സവുട്ഠിസമനുഗ്ഗഹിതം ബീജം ബീജമൂലകഞ്ച സസ്സം വിരുഹതി ന മിലായതി

നിപ്ഫത്തിം ഗച്ഛതി, ഏവം ഭഗവതോ ഇന്ദ്രിയസംവരസമനുഗ്ഗഹിതാ സദ്ധാ, സദ്ധാമൂലാ ച സീലാദയോ ധമ്മാ വിരുഹന്തി, ന മിലായന്തി നിപ്ഫത്തിം ഗച്ഛന്തി. തേനാഹ ''തപോ വുട്ഠീ''തി.

പഞ്ഞാ മേതി ഏത്ഥ വുത്തോ മേ-സദ്ദോ പുരിമപദേസുപി യോജേതബ്ബോ ''സദ്ധാ മേ ബീജം, തപോ മേ വുട്ഠീ''തി തേന കിം ദീപേതി? യഥാ, ബ്രാഹ്മണ, തയാ വപിതേ ഖേത്തേ സചേ വുട്ഠി അത്ഥി, ഇച്ചേതം കുസലം. നോ ചേ അത്ഥി, ഉദകമ്പി താവ ദാതബ്ബം ഹോതി. തഥാ മയാ ഹിരിഈസേ പഞ്ഞായുഗനങ്ഗലേ മനോയോത്തേന ഏകാബദ്ധേ കതേ വീരിയബലീബദ്ദേ യോജേത്വാ സതിപാചനേന വിജ്ഝിത്വാ അത്തനോ ചിത്തസന്താനഖേത്തമ്ഹി സദ്ധാബീജേ വപിതേ വുട്ഠിയാ അഭാവോ നാമ നത്ഥി, അയം പന മേ നിച്ചകാലം ഇന്ദ്രിയസംവരതപോ വുട്ഠീതി.

പഞ്ഞാതി കാമാവചരാദിഭേദതോ അനേകവിധാ. ഇധ പന സഹ വിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞാ അധിപ്പേതാ. **യുഗനങ്ഗല**ന്തി യുഗഞ്ച നങ്ഗലഞ്ച യുഗനങ്ഗലം. യഥാ ഹി ബ്രാഹ്മണസ്സ യുഗനങ്ഗലം, ഏവം ഭഗവതോ ദുവിധാപി വിപസ്സനാ പഞ്ഞാ ച. തത്ഥ യഥാ യുഗം ഈസായ ഉപനിസ്സയം ഹോതി, പുരതോ ച ഈസാബദ്ധം ഹോതി, യോത്താനം നിസ്സയം ഹോതി, ബലീബദ്ദാനം ഏകതോ ഗമനം ധാരേതി, ഏവം പഞ്ഞാ ഹിരിപ്പമുഖാനം ധമ്മാനം ഉപനിസ്സയാ ഹോതി. യഥാഹ - ''പഞ്ഞുത്തരാ സബ്ബേ കുസലാ ധമ്മാ''തി (അം॰ നി॰ ൮.൮൩; ൧൦.൫൮) ച, ''പഞ്ഞാ ഹി സേട്ഠാ കുസലാ വദന്തി, നക്ഖത്തരാജാരിവ താരകാന''ന്തി (ജാ॰ ൨.൧൭.൮൧) ച. കുസലാനം ധമ്മാനം പുബ്ബങ്ഗമട്ഠേന പുരതോ ച ഹോതി. യഥാഹ - ''സീലം സിരീ ചാപി സതഞ്ച ധമ്മോ, അന്വായികാ പഞ്ഞവതോ ഭവന്തീ''തി ഹിരിവിപ്പയോഗേന അനുപ്പത്തിതോ പന ഈസാബദ്ധോ ഹോതി. മനോസങ്ഖാതസ്സ സമാധിയോത്തസ്സ നിസ്സയപച്ചയതോ യോത്താനം നിസ്സയോ ഹോതി. അച്ചാരദ്ധാതിലീനഭാവപടിസേധനതോ വീരിയബലീബദ്ദാനം ഏകതോ ഗമനം ധാരേതി, യഥാ ച നങ്ഗലം ഫാലയുത്തം കസനകാലേ പഥവിഘനം ഭിന്ദതി, മൂലസന്താനകാനി പദാലേതി, ഏവം സതിയുത്താ പഞ്ഞാ വിപസ്സനാകാലേ ധമ്മാനം സന്തതിസമൂഹകിച്ചാരമ്മണഘനം ഭിന്ദതി, സബ്ബകിലേസമൂലസന്താനകാനി പദാലേതി. സാ ച ഖോ ലോകുത്തരാവ, ഇതരാ പന ലോകികാപി സിയാ. തേനാഹ ''പഞ്ഞാ മേ യുഗനങ്ഗല''ന്തി.

ഹിരീയതി പാപകേഹി ധമ്മേഹീതി **ഹിരീ**. തഗ്ഗഹണേന തായ അവിപ്പയുത്തം ഓത്തപ്പമ്പി ഗഹിതമേവ ഹോതി. **ഈസാ**തി യുഗനങ്ഗലസന്ധാരികാ രുക്ഖദണ്ഡോ. യഥാ ഹി ബ്രാഹ്മണസ്സ ഈസാ യുഗനങ്ഗലം ധാരേതി, ഏവം ഭഗവതോപി ഹിരീ ലോകിയലോകുത്തരപഞ്ഞാസങ്ഖാതം യുഗനങ്ഗലം ധാരേതി ഹിരിഅഭാവേ പഞ്ഞായ അഭാവതോ. യഥാ ച ഈസാപടിബദ്ധയുഗനങ്ഗലം കിച്ചകരം ഹോതി അചലം അസിഥിലം, ഏവം ഹിരിപടിബദ്ധാ ച പഞ്ഞാ കിച്ചകാരീ ഹോതി അചലാ അസിഥിലാ അബ്ബോകിണ്ണാ അഹിരികേന. തേനാഹ ''ഹിരീ ഈസാ''തി. മുനാതീതി **മനോ,** ചിത്തസ്സേതം നാമം. ഇധ പന മനോസീസേന തംസമ്പയുത്തോ സമാധി അധിപ്പേതോ. **യോത്ത**ന്തി രജ്ജുബന്ധനം. തം തിവിധം ഈസായ സഹ യുഗസ്സ ബന്ധനം, യുഗേന സഹ ബലീബദ്ദാനം ബന്ധനം, സാരഥിനാ സഹ ബലീബദ്ദാനം ഏകാബന്ധനന്തി. തത്ഥ യഥാ ബ്രാഹ്മണസ്സ

യോത്തം ഈസായുഗബലീബദ്ദേ ഏകാബദ്ധേ കത്വാ സകകിച്ചേ പടിപാദേതി, ഏവം ഭഗവതോ സമാധി സബ്ബേവ തേ ഹിരിപഞ്ഞാവീരിയധമ്മേ ഏകാരമ്മണേ അവിക്ഖേപസഭാവേന ബന്ധിത്വാ സകകിച്ചേ പടിപാദേതി. തേനാഹ "മനോ യോത്ത"ന്തി.

ചിരകതാദിമത്ഥം സരതീതി **സതി**. ഫാലേതീതി **ഫാലോ**. പാജേന്തി ഏതേനാതി **പാജനം**. തം ഇധ "പാചന"ന്തി വുത്തം. പതോദസ്സേതം നാമം. ഫാലോ ച പാചനഞ്ച ഫാലപാചനം. യഥാ ഹി ബ്രാഹ്മണസ്സ ഫാലപാചനം, ഏവം ഭഗവതോ വിപസ്സനാസമ്പയുത്താ മഗ്ഗസമ്പയുത്താ ച സതി. തത്ഥ യഥാ ഫാലോ നങ്ഗലം അനുരക്ഖതി, പുരതോ ചസ്സ ഗച്ഛതി, ഏവം സതി കുസലാകുസലാനം ധമ്മാനം ഗതിയോ സമന്വേസമാനാ ആരമ്മണേ വാ ഉപട്ഠാപയമാനാ പഞ്ഞാനങ്ഗലം രക്ഖതി. തേനേവേസാ "സതാരക്ഖേന ചേതസാ വിഹരതീ"തിആദീസു (അം॰ നി॰ ൧൦.൨൦) വിയ ആരക്ഖാതി വുത്താ. അപ്പമുസ്സനവസേന ചസ്സാ പുരതോ ഹോതി. സതിപരിചിതേ ഹി ധമ്മേ പഞ്ഞാ പജാനാതി, നോ പമുട്ഠേ. യഥാ ച പാചനം ബലീബദ്ദാനം വിജ്ഝനഭയം ദസ്സേന്തം സംസീദിതും ന ദേതി, ഉപ്പഥഗമനം വാരേതി, ഏവം സതി വീരിയബലീബദ്ദാനം അപായഭയം ദസ്സേന്തീ കോസജ്ജസംസീദനം ന ദേതി, കാമഗുണസങ്ഖാതേ അഗോചരേ ചാരം നിവാരേത്വാ കമ്മട്ഠാനേ നിയോജേന്തീ ഉപ്പഥഗമനം വാരേതി. തേനാഹ "സതി മേ ഫാലപാചന"ന്തി.

കായഗുത്തോതി തിവിധേന കായസുചരിതേന ഗുത്തോ. **വചീഗുത്തോ**തി ചതുബ്ബിധേന വചീസുചരിതേന ഗുത്തോ. ഏത്താവതാ പാതിമോക്ഖസംവരസീലം വുത്തം. **ആഹാരേ ഉദരേ യതോ**തി ഏത്ഥ ആഹാരമുഖേന സബ്ബപച്ചയാനം ഗഹിതത്താ ചതുബ്ബിധേപി പച്ചയേ യതോ സംയതോ നിരുപക്കിലേസോതി അത്ഥോ. ഇമിനാ ആജീവപാരിസുദ്ധിസീലം വുത്തം. **ഉദരേ യതോ**തി ഉദരേ യതോ സംയതോ മിതഭോജീ, ആഹാരേ മത്തഞ്ഞൂതി വുത്തം ഹോതി. ഇമിനാ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാമുഖേന പച്ചയപടിസേവനസീലം വുത്തം. തേന കിം ദീപേതി? യഥാ ത്വം, ബ്രാഹ്മണ, ബീജം വപിത്വാ സസ്സപരിപാലനത്ഥം കണ്ടകവതിം വാ രുക്ഖവതിം വാ പാകാരപരിക്ഖേപം വാ കരോസി, തേന തേ ഗോമഹിംസമിഗഗണാ പവേസം അലഭന്താ സസ്സം ന വിലുമ്പന്തി, ഏവമഹമ്പി തം സദ്ധാബീജം വപിത്വാ നാനപ്പകാരകുസലസസ്സപരിപാലനത്ഥം കായവചീആഹാരഗുത്തിമയം തിവിധം പരിക്ഖേപം കരോമി , തേന മേ രാഗാദിഅകുസലധമ്മഗോമഹിംസമിഗഗണാ പവേസം അലഭന്താ നാനപ്പകാരകം കുസലസസ്സം ന വിലുമ്പന്തീതി.

സച്ചം കരോമി നിദ്ദാനന്തി ഏത്ഥ ദ്വീഹാകാരേഹി അവിസംവാദനം **സച്ചം. നിദ്ദാന**ന്തി ഛേദനം ലുനനം ഉപ്പാടനം . കരണത്ഥേ ചേതം ഉപയോഗവചനം വേദിതബ്ബം. അയം ഹേത്ഥ അത്ഥോ "സച്ചേന കരോമി നിദ്ദാന"ന്തി. കിം വുത്തം ഹോതി - "യഥാ ത്വം ബാഹിരം കസിം കത്വാ സസ്സദൂസകാനം തിണാനം ഹത്ഥേന വാ അസിതേന വാ നിദ്ദാനം കരോസി, ഏവം അഹമ്പി അജ്ഝത്തികം കസിം കത്വാ കുസലസസ്സദൂസകാനം വിസംവാദനതിണാനം സച്ചേന നിദ്ദാനം കരോമീ"തി. യഥാഭൂതഞാണം വാ ഏത്ഥ **സച്ച**ന്തി വേദിതബ്ബം. തേന അത്തസഞ്ഞാദീനം തിണാനം നിദ്ദാനം കരോമീതി ദസ്സേതി. അഥ വാ **നിദ്ദാന**ന്തി ഛേദകം ലാവകം ഉപ്പാടകന്തി അത്ഥോ. യഥാ ത്വം ദാസം വാ കമ്മകരം വാ നിദ്ദാനം കരോസി, "നിദ്ദേഹി തിണാനീ"തി തിണാനം ഛേദകം

ലാവകം ഉപ്പാടകം കരോസി, ഏവമഹം സച്ചം കരോമീതി ദസ്സേതി, അഥ വാ **സച്ച**ന്തി ദിട്ഠിസച്ചം. തമഹം നിദ്ദാനം കരോമി, ഛിന്ദിതബ്ബം ലുനിതബ്ബം ഉപ്പാടേതബ്ബം കരോമീതി. ഇതി ഇമേസു ദ്വീസു വികപ്പേസു ഉപയോഗേനേവത്ഥോ യുജ്ജതി.

സോരച്ചം മേ പമോചനന്തി എത്ഥ യം തം "കായികോ അവീതിക്കമോ വാചസികോ അവീതിക്കമോ"തി സീലമേവ "സോരച്ച"ന്തി വുത്തം, ന തം അധിപ്പേതം. "കായഗുത്തോ"തിആദിനാ ഹി തം വുത്തമേവ. അരഹത്തഫലം പന അധിപ്പേതം. തം ഹി സുന്ദരേ നിബ്ബാനേ രതത്താ "സോരച്ച"ന്തി വുച്ചതി. **പമോചന**ന്തി യോഗവിസ്സജ്ജനം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ തവ പമോചനം പുനപി സായന്ഹേ വാ ദുതിയദിവസേ വാ അനാഗതസംവച്ഛരേ വാ യോജേതബ്ബതോ അപ്പമോചനമേവ ഹോതി, ന മമ ഏവം. ന ഹി മമ അന്തരാ മോചനം നാമ അത്ഥി. അഹം ഹി ദീപങ്കരദസബലകാലതോ പട്ഠായ പഞ്ഞാനങ്ഗലേ വീരിയബലീബദ്ദേ യോജേത്വാ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി മഹാകസിം കസന്തോ താവ ന മുഞ്ചിം, യാവ ന സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുജ്ഝിം. യദാ ച മേ സബ്ബം തം കാലം ഖേപേത്വാ ബോധിമൂലേ അപരാജിതപല്ലങ്കേ നിസിന്നസ്സ സബ്ബഗുണപരിവാരം അരഹത്തഫലം ഉദപാദി, തദാ മയാ തം സബ്ബുസ്സുക്കപടിപ്പസ്സദ്ധിയാ പമുത്തം, ന ദാനി പുന യോജേതബ്ബം ഭവിസ്സതീതി. ഏതമത്ഥം സന്ധായാഹ "സോരച്ചം മേ പമോചന"ന്തി.

വീരിയം മേ ധുരധോരയ്ഹന്തി എത്ഥ **വീരിയ**ന്തി കായികചേതസികോ വീരിയാരമ്ഭോ. **ധുരധോരയ്ഹ**ന്തി ധുരായം ധോരയ്ഹം, ധുരാവഹന്തി അത്ഥോ. യഥാ ഹി ബ്രാഹ്മണസ്സ ധുരായം ധോരയ്ഹാകഡ്ഢിതം നങ്ഗലം ഭൂമിഘനം ഭിന്ദതി, മൂലസന്താനകാനി ച പദാലേതി, ഏവം ഭഗവതോ വീരിയാകഡ്ഢിതം പഞ്ഞാനങ്ഗലം യഥാ വുത്തം ഘനം ഭിന്ദതി, കിലേസസന്താനകാനി ച പദാലേതി. തേനാഹ "വീരിയം മേ ധുരധോരയ്ഹ"ന്തി. അഥ വാ പുരിമധുരാവഹത്താ ധുരാ, മൂലധുരാവഹത്താ ധോരയ്ഹാ, ധുരാ ച ധോരയ്ഹാ ച ധുരധോരയ്ഹാ. ഇതി യഥാ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഏകേകസ്മിം നങ്ഗലേ ചതുബലീബദ്ദപഭേദം ധുരധോരയ്ഹം വഹന്തം ഉപ്പന്നുപ്പന്നം തിണമൂലഘാതഞ്ചേവ സസ്സസമ്പത്തിഞ്ച സാധേതി, ഏവം ഭഗവതോ ചതുസമ്മപ്പധാനവീരിയഭേദം ധുരധോരയ്ഹം വഹന്തം ഉപ്പന്നുപ്പന്നം അകുസലഘാതഞ്ചേവ കുസലസമ്പത്തിഞ്ച സാധേതി. തേനാഹ "വീരിയം മേ ധുരധോരയ്ഹ"ന്തി.

യോഗക്ഖേമാധിവാഹനന്തി എത്ഥ യോഗേഹി ഖേമത്താ നിബ്ബാനം യോഗക്ഖേമം നാമ, തം അധികിച്ച വാഹീയതി, അഭിമുഖം വാ വാഹീയതീതി അധിവാഹനം, യോഗക്ഖേമസ്സ അധിവാഹനം യോഗക്ഖേമാധിവാഹനന്തി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ തവ ധുരധോരയ്ഹം പുരത്ഥിമാദീസു അഞ്ഞതരദിസാഭിമുഖം വാഹീയതി, തഥാ മമ ധുരധോരയ്ഹം നിബ്ബാനാഭിമുഖം വാഹീയതീതി. ഏവം വാഹീയമാനംവ **ഗച്ഛതി അനിവത്തന്തം**. യഥാ തവ നങ്ഗലം വഹന്തം ധുരധോരയ്ഹം ഖേത്തകോടിം പത്വാ പുന നിവത്തതി, ഏവം അനിവത്തന്തം ദീപങ്കരകാലതോ പട്ഠായ ഗച്ഛതേവ. യസ്മാ വാ തേന തേന മഗ്ഗേന പഹീനാ കിലേസാ ന പുനപ്പുനം പഹാതബ്ബാ ഹോന്തി, യഥാ തവ നങ്ഗലേന ഛിന്നാനി തിണാനി പുന അപരസ്മിം സമയേ ഛിന്ദിതബ്ബാനി ഹോന്തി, തസ്മാപി ഏവം പഠമമഗ്ഗവസേന ദിട്ഠേകട്ഠേ

കിലേസേ, ദുതിയവസേന ഓളാരികേ, തതിയവസേന അണുസഹഗതേ, ചതുത്ഥവസേന സബ്ബകിലേസേ പജഹന്തം ഗച്ഛതി അനിവത്തന്തം. അഥ വാ **ഗച്ഛതി അനിവത്തന്**തി നിവത്തനരഹിതം ഹുത്വാ ഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. **തന്തി** തം ധുരധോരയ്ഹം. ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഏവം ഗച്ഛന്തഞ്ച യഥാ തവ ധുരധോരയ്ഹം ന തം ഠാനം ഗച്ഛതി, യത്ഥ ഗന്ത്വാ കസ്സകോ അസോകോ വിരജോ ഹുത്വാ ന സോചതി. ഏതം പന തം ഠാനം ഗച്ഛതി **യത്ഥ ഗന്ത്വാ ന സോചതി**. യത്ഥ സതിപാചനേന ഏതം വീരിയധുരധോരയ്ഹം ചോദേന്തോ ഗന്ത്വാ മാദിസോ കസ്സകോ അസോകോ വിരജോ ഹുത്വാ ന സോചതി, തം സബ്ബസോകസല്ലസമുഗ്ഘാതഭൂതം നിബ്ബാനം നാമ അസങ്ഖതം ഠാനം ഗച്ഛതീതി.

ഇദാനി നിഗമനം കരോന്തോ **ഏവമേസാ കസീ**തി ഗാഥമാഹ. തസ്സായം സങ്ഖേപത്ഥോ - യസ്സ, ബ്രാഹ്മണ, ഏസാ സദ്ധാബീജാ തപോവുട്ഠിയാ അനുഗ്ഗഹിതാ കസീ പഞ്ഞാമയം യുഗനങ്ഗലം ഹിരിമയഞ്ച ഈസം മനോമയേന യോത്തേന ഏകാബദ്ധം കത്വാ പഞ്ഞാനങ്ഗലേന സതിഫാലം ആകോടേത്വാ സതിപാചനം ഗഹേത്വാ കായവചീആഹാരഗുത്തിയാ ഗോപേത്വാ സച്ചം നിദ്ദാനം കത്വാ സോരച്ചപമോചനം വീരിയധുരധോരയ്ഹം യോഗക്ഖേമാഭിമുഖം അനിവത്തന്തം വാഹന്തേന കട്ഠാ കസീ കമ്മപരിയോസാനം ചതുബ്ബിധം സാമഞ്ഞഫലം പാപിതാ, **സാ ഹോതി അമതപ്ഫലാ,** സാ ഏസാ കസീ അമതപ്ഫലാ ഹോതി. അമതം വുച്ചതി നിബ്ബാനം, നിബ്ബാനാനിസംസാ ഹോതീതി അത്ഥോ. സാ ഖോ പനേസാ കസീ ന മമേവേകസ്സ അമതപ്ഫലാ ഹോതി, അഥ ഖോ യോ കോചി ഖത്തിയോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ വേസ്സോ വാ സുദ്ദോ വാ ഗഹട്ഠോ വാ പബ്ബജിതോ വാ ഏതം കസിം കസതി, സോ സബ്ബോപി ഏതം കസിത്വാന സബ്ബദുക്ഖാ പമുച്ചതീതി.

ഏവം ഭഗവാ ബ്രാഹ്മണസ്സ അരഹത്തനികൂടേന നിബ്ബാനപരിയോസാനം കത്വാ ദേസനം നിട്ഠാപേസി. തതോ ബ്രാഹ്മണോ ഗമ്ഭീരത്ഥം ദേസനം സുത്വാ - ''മമ കസിഫലം ഭുഞ്ജിത്വാ പുനപി ദിവസേയേവ ഛാതോ ഹോതി, ഇമസ്സ പന കസീ അമതപ്ഫലാ, തസ്സ ഫലം ഭുഞ്ജിത്വാ സബ്ബദുക്ഖാ പമുച്ചതീ''തി ഞത്വാ പസന്നോ പസന്നാകാരം കരോന്തോ **ഭുഞ്ജതു ഭവം ഗോതമോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം തതോ പരഞ്ച വുത്തത്ഥമേവാതി. പഠമം.

൨. ഉദയസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൨. ദുതിയേ **ഓദനേന പൂരേസീ**തി അത്തനോ അത്ഥായ സമ്പാദിതേന സൂപബ്യഞ്ജനേന ഓദനേന പൂരേത്വാ അദാസി. ഭഗവാ കിര പച്ചൂസസമയേ ലോകം ഓലോകേന്തോവ തം ബ്രാഹ്മണം ദിസ്വാ, പാതോവ സരീരപടിജഗ്ഗനം കത്വാ, ഗന്ധകുടിം പവിസിത്വാ, ദ്വാരം പിധായ, നിസിന്നോ തസ്സ ഭോജനം ഉപസംഹരിയമാനം ദിസ്വാ, ഏകകോവ പത്തം അംസകൂടേ ലഗ്ഗേത്വാ, ഗന്ധകുടിതോ നിക്ഖമ്മ, നഗരദ്വാരേ പത്തം നീഹരിത്വാ, അന്തോനഗരം പവിസിത്വാ, പടിപാടിയാ ഗച്ഛന്തോ ബ്രാഹ്മണസ്സ ദ്വാരകോട്ഠകേ അട്ഠാസി. ബ്രാഹ്മണോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ, അത്തനോ സജ്ജിതം ഭോജനം അദാസി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **ദുതിയമ്പീ**തി ദുതിയദിവസേപി. **തതിയമ്പീ**തി തതിയദിവസേപി. താനി കിര തീണി ദിവസാനി നിരന്തരം ബ്രാഹ്മണസ്സ ഘരദ്വാരം ഗച്ഛന്തസ്സ ഭഗവതോ അന്തരാ അഞ്ഞോ കോചി ഉട്ഠായ പത്തം ഗഹേതും സമത്ഥോ നാമ നാഹോസി, മഹാജനോ ഓലോകേന്തോവ അട്ഠാസി.

ഏതദവോചാതി ബ്രാഹ്മണോ തീണി ദിവസാനി പത്തം പൂരേത്വാ ദേന്തോപി ന സദ്ധായ അദാസി, "ഘരദ്വാരം ആഗന്ത്വാ ഠിതസ്സ പബ്ബജിതസ്സ ഭിക്ഖാമത്തമ്പി അദത്വാ ഭുഞ്ജതീ"തി ഉപാരമ്ഭഭയേന അദാസി. ദദന്തോ ച ദ്വേ ദിവസാനി ദത്വാ കിഞ്ചി അവത്വാവ നിവത്തോ. ഭഗവാപി കിഞ്ചി അവത്വാവ പക്കന്തോ. തതിയദിവസേ പന അധിവാസേതും അസക്കോന്തോ ഏതം "പകട്ഠകോ"തിആദിവചനം അവോച. ഭഗവാപി ഏതം വചനം നിച്ഛാരാപനത്ഥമേവ യാവ തതിയമഗമാസി. തത്ഥ **പകട്ഠകോ**തി രസഗിദ്ധോ.

പുനപ്പുനം ചേവ വപന്തി ബീജന്തി സത്ഥാ ബ്രാഹ്മണസ്സ വചനം സുത്വാ, "ബ്രാഹ്മണ, ത്വം തീണി ദിവസാനി പിണ്ഡപാതം ദത്വാ ഓസക്കസി, പുനപ്പുനം കാതബ്ബാ നാമ ലോകസ്മിം സോളസ ധമ്മാ"തി വത്വാ തേ ധമ്മേ ദസ്സേതും ഇമം ദേസനം ആരഭി. തത്ഥ **പുനപ്പുനം ചേവ വപന്തീ**തി ഏകസ്മിം സസ്സവാരേ വുത്തം "അലമേത്താവതാ"തി അനോസക്കിത്വാ അപരാപരേസുപി സസ്സവാരേസു ച വപന്തിയേവ. **പുനപ്പുനം വസ്സതീ**തി ന ഏകദിവസം വസ്സിത്വാ തിട്ഠതി, പുനപ്പുനദിവസേസുപി പുനപ്പുനസംവച്ഛരേസുപി വസ്സതിയേവ, ഏവം ജനപദാ ഇദ്ധാ ഹോന്തി. ഏതേനുപായേന സബ്ബത്ഥ നയോ വേദിതബ്ബോ.

യാചകാതി ഇമസ്മിം പദേ സത്ഥാ ദേസനാകുസലതായ അത്താനമ്പി പക്ഖിപിത്വാ ദസ്സേതി. **ഖീരനികാ**തി ഖീരകാരകാ ഗോദോഹകാ. ന ഹി തേ ഏകവാരമേവ ഥനം അഞ്ഛന്തി, പുനപ്പുനം അഞ്ഛന്താ ധേനും ദുഹന്തീതി അത്ഥോ. **കിലമതി ഫന്ദതി ചാ**തി അയം സത്തോ തേന ഇരിയാപഥേന കിലമതി ചേവ ഫന്ദതി ച. **ഗബ്ഭ**ന്തി സോണസിങ്ഗാലാദീനമ്പി തിരച്ഛാനഗതാനം കുച്ഛിം. **സിവഥിക**ന്തി സുസാനം, മതം മതം സത്തം തത്ഥ പുനപ്പുനം ഹരന്തീതി അത്ഥോ. **മഗ്ഗഞ്ച ലദ്ധാ അപുനബ്ഭവായാ**തി അപുനബ്ഭവായ മഗ്ഗോ നാമ നിബ്ബാനം, തം ലഭിത്വാതി അത്ഥോ.

ഏവം വുത്തേതി ഏവം ഭഗവതാ അന്തരവീഥിയം ഠത്വാവ സോളസ പുനപ്പുനധമ്മേ ദേസേന്തേന വുത്തേ. **ഏതദവോചാ**തി ദേസനാപരിയോസാനേ പസന്നോ സദ്ധിം പുത്തദാരമിത്തഞാതിവഗ്ഗേന ഭഗവതോ പാദേ വന്ദിത്വാ ഏതം "അഭിക്കന്തം ഭോ"തിആദിവചനം അവോച. ദുതിയം.

൩. ദേവഹിതസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൯. തതിയേ **വാതേഹീ**തി ഉദരവാതേഹി. ഭഗവതോ കിര ഛബ്ബസ്സാനി ദുക്കരകാരികം കരോന്തസ്സ പസതമുഗ്ഗയൂസാദീനി ആഹാരയതോ ദുബ്ഭോജനേന ചേവ ദുക്ഖസേയ്യായ ച ഉദരവാതോ കുപ്പി. അപരഭാഗേ സമ്ബോധിം പത്വാ പണീതഭോജനം ഭുഞ്ജന്തസ്സാപി അന്തരന്തരാ സോ ആബാധോ അത്താനം ദസ്സേതിയേവ. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **ഉപട്ഠാകോ ഹോതീ**തി പഠമബോധിയം അനിബദ്ധുപട്ഠാകകാലേ ഉപട്ഠാകോ ഹോതി. തസ്മിം കിര കാലേ സത്ഥുഅസീതിമഹാഥേരേസു ഉപട്ഠാകോ അഭൂതപുബ്ബോ നാമ നത്ഥി. നാഗസമാലോ ഉപവാനോ സുനക്ഖത്തോ ചുന്ദോ സമണുദ്ദേസോ സാഗതോ ബോധി മേഘിയോതി ഇമേ പന പാളിയം ആഗതുപട്ഠാകാ. ഇമസ്മിം പന കാലേ ഉപവാനത്ഥേരോ പാതോവ ഉട്ഠായ പരിവേണസമ്മജ്ജനം ദന്തകട്ഠദാനം ന്ഹാനോദകപരിയാദനം പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ അനുഗമനന്തി സബ്ബം ഭഗവതോ ഉപട്ഠാനമകാസി. **ഉപസങ്കമീ**തി പഠമബോധിയം കിര വീസതി

വസ്സാനി നിദ്ധൂമം അരഞ്ഞമേവ ഹോതി, ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഉദകതാപനമ്പി ന ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതം. സോ ച ബ്രാഹ്മണോ ഉദ്ധനപാളിം ബന്ധാപേത്വാ മഹാചാടിയോ ഉദ്ധനമാരോപേത്വാ ഉണ്ഹോദകം കാരേത്വാ, ന്ഹാനീയചുണ്ണാദീഹി സദ്ധിം തം വിക്കിണന്തോ ജീവികം കപ്പേതി. ന്ഹായിതുകാമാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ മൂലം ദത്വാ ന്ഹായിത്വാ ഗന്ധേ വിലിമ്പിത്വാ മാലം പിളന്ധിത്വാ പക്കമന്തി. തസ്മാ ഥേരോ തത്ഥ ഉപസങ്കമി.

കിം പത്ഥയാനോതി കിം ഇച്ഛന്തോ. **കിം ഏസ**ന്തി കിം ഗവേസന്തോ. **പൂജിതോ പൂജനേയ്യാന**ന്തി ഇദം ഥേരോ ദസബലസ്സ വണ്ണം കഥേതുമാരഭി. ഗിലാനഭേസജ്ജത്ഥം ഗതേന കിര ഗിലാനസ്സ വണ്ണോ കഥേതബ്ബോതി വത്തമേതം. വണ്ണം ഹി സുത്വാ മനുസ്സാ സക്കച്ചം ഭേസജ്ജം ദാതബ്ബം മഞ്ഞന്തി. സപ്പായഭേസജ്ജം ലദ്ധാ ഗിലാനോ ഖിപ്പമേവ വുട്ഠാതി. കഥേന്തേന ച ഝാനവിമോക്ഖസമാപത്തിമഗ്ഗഫലാനി ആരബ്ഭ കഥേതും ന വട്ടതി. ''സീലവാ ലജ്ജീ കുക്കുച്ചകോ ബഹുസ്സുതോ ആഗമധരോ വംസാനുരക്ഖകോ''തി ഏവം പന ആഗമനീയപടിപദംയേവ കഥേതും വട്ടതി. **പൂജനേയ്യാന**ന്തി അസീതിമഹാഥേരാ സദേവകേന ലോകേന പൂജേതബ്ബാതി പൂജനേയ്യാ. തേയേവ സക്കാതബ്ബാതി **സക്കരേയ്യാ**. തേസംയേവ അപചിതി കത്തബ്ബാതി **അപചേയ്യാ**. ഭഗവാ തേസം പൂജിതോ സക്കതോ അപചിതോ ച, ഇച്ചസ്സ തം ഗുണം പകാസേന്തോ ഥേരോ ഏവമാഹ. **ഹാതവേ**തി ഹരിതും.

ഫാണിതസ്സ ച പുടന്തി മഹന്തം നിച്ഛാരികം ഗുളപിണ്ഡം. സോ കിര ''കിം സമണസ്സ ഗോതമസ്സ അഫാസുക''ന്തി? പുച്ഛിത്വാ, ''ഉദരവാതോ''തി സുത്വാ, ''തേന ഹി മയമേത്ഥ ഭേസജ്ജം ജാനാമ, ഇതോ ഥോകേന ഉദകേന ഇദം ഫാണിതം ആലോളേത്വാ ന്ഹാനപരിയോസാനേ പാതും ദേഥ, ഇതി ഉണ്ഹോദകേന ബഹി പരിസേദോ ഭവിസ്സതി, ഇമിനാ അന്തോതി ഏവം സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ഫാസുകം ഭവിസ്സതീ''തി വത്വാ ഥേരസ്സ പത്തേ പക്ഖിപിത്വാ അദാസി.

ഉപസങ്കമീതി തസ്മിം കിര ആബാധേ പടിപ്പസ്സദ്ധേ ''ദേവഹിതേന തഥാഗതസ്സ ഭേസജ്ജം ദിന്നം, തേനേവ രോഗോ വൂപസന്തോ, അഹോ ദാനം പരമദാനം ബ്രാഹ്മണസ്സാ''തി കഥാ വിത്ഥാരിതാ ജാതാ. തം സുത്വാ കിത്തികാമോ ബ്രാഹ്മണോ ''ഏത്തകേനപി താവ മേ അയം കിത്തിസദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗതോ''തി സോമനസ്സജാതോ അത്തനാ കതഭാവം ജാനാപേതുകാമോ താവതകേനേവ ദസബലേ വിസ്സാസം ആപജ്ജിത്വാ ഉപസങ്കമി.

ദജ്ജാതി ദദേയ്യ. **കഥം ഹി യജമാനസ്സാ**തി കേന കാരണേന യജന്തസ്സ. **ഇജ്ഝതീ**തി സമിജ്ഝതി മഹപ്ഫലോ ഹോതി. **യോവേദീ**തി യോ അവേദി അഞ്ഞാസി, വിദിതം പാകടമകാസി ''യോവേതീ''തിപി പാഠോ, യോ അവേതി ജാനാതീതി അത്ഥോ. **പസ്സതീ**തി ദിബ്ബചക്ഖുനാ പസ്സതി. **ജാതിക്ഖയ**ന്തി അരഹത്തം. **അഭിഞ്ഞാവോസിതോ**തി ജാനിത്വാ വോസിതോ വോസാനം കതകിച്ചതം പത്തോ. **ഏവം ഹി യജമാനസ്സാ**തി ഇമിനാ ഖീണാസവേ യജനാകാരേന യജന്തസ്സ. തതിയം.

൪. മഹാസാലസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൦. ചതുത്ഥേ **ലൂഖോ ലൂഖപാവുരണോ**തി ജിണ്ണോ ജിണ്ണപാവുരണോ. **ഉപസങ്കമീ**തി കസ്മാ ഉപസങ്കമി? തസ്സ കിര ഘരേ അട്ഠസതസഹസ്സധനം അഹോസി. സോ ചതുന്നം പുത്താനം ആവാഹം കത്വാ ചത്താരി സതസഹസ്സാനി അദാസി . അഥസ്സ ബ്രാഹ്മണിയാ കാലങ്കതായ പുത്താ സമ്മന്തയിംസു - ''സചേ അഞ്ഞം ബ്രാഹ്മണിം ആനേസ്സതി, തസ്സാ കുച്ഛിയം നിബ്ബത്തവസേന കുലം ഭിജ്ജിസ്സതി. ഹന്ദ നം മയം സങ്ഗണ്ഹാമാ''തി. തേ ചത്താരോപി പണീതേഹി ഘാസച്ഛാദനാദീഹി ഉപട്ഠഹന്താ ഹത്ഥപാദസമ്ബാഹനാദീനി കരോന്താ സങ്ഗണ്ഹിത്വാ ഏകദിവസം ദിവാ നിദ്ദായിത്വാ വുട്ഠിതസ്സ ഹത്ഥപാദേ സമ്ബാഹമാനാ പാടിയേക്കം ഘരാവാസേ ആദീനവം വത്വാ - ''മയം തുമ്ഹേ ഇമിനാ നീഹാരേന യാവജീവം ഉപട്ഠഹിസ്സാമ, സേസധനമ്പി നോ ദേഥാ''തി യാചിംസു. ബ്രാഹ്മണോ പുന ഏകേകസ്സ സതസഹസ്സം സതസഹസ്സം ദത്വാ അത്തനോ നിവത്ഥപാരുപനമത്തം ഠപേത്വാ സബ്ബം ഉപഭോഗപരിഭോഗം ചത്താരോ കോട്ഠാസേ കത്വാ നിയ്യാദേസി. തം ജേട്ഠപുത്തോ കതിപാഹം ഉപട്ഠഹി.

അഥ നം ഏകദിവസം ന്ഹത്വാ ആഗച്ഛന്തം ദ്വാരകോട്ഠകേ ഠത്വാ സുണ്ഹാ ഏവമാഹ - ''കിം തയാ ജേട്ഠപുത്തസ്സ സതം വാ സഹസ്സം വാ അതിരേകം ദിന്നമത്ഥി? നനു സബ്ബേസം ദ്വേ ദ്വേ സതസഹസ്സാനി ദിന്നാനി, കിം സേസപുത്താനം ഘരസ്സ മഗ്ഗം ന ജാനാസീ''തി? സോ ''നസ്സ വസലീ''തി കുജ്ഝിത്വാ അഞ്ഞസ്സ ഘരം അഗമാസി, തതോപി കതിപാഹച്ചയേന ഇമിനാവ ഉപായേന പലാപിതോ അഞ്ഞസ്സാതി ഏവം ഏകഘരേപി പവേസനം അലഭമാനോ പണ്ഡരങ്ഗപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഭിക്ഖായ ചരന്തോ കാലാനമച്ചയേന ജരാജിണ്ണോ ദുബ്ഭോജനദുക്ഖസേയ്യാഹി മിലാതസരീരോ ഭിക്ഖാചാരതോ ആഗമ്മ, പീഠകായ നിപന്നോ നിദ്ദം ഓക്കമിത്വാ വുട്ഠായ നിസിന്നോ അത്താനം ഓലോകേത്വാ പുത്തേസു പതിട്ഠം അപസ്സന്തോ ചിന്തേസി - ''സമണോ കിര ഗോതമോ അബ്ഭാകുടികോ ഉത്താനമുഖോ സുഖസമ്ഭാസോ പടിസന്ഥാരകുസലോ, സക്കാ സമണം ഗോതമം ഉപസങ്കമിത്വാ പടിസന്ഥാരം ലഭിതു''ന്തി നിവാസനപാവുരണം സണ്ഠപേത്വാ ഭിക്ഖാഭാജനമാദായ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി.

ദാരേഹി സംപുച്ഛ ഘരാ നിക്ഖാമേന്തീതി സബ്ബം മമ സന്തകം ഗഹേത്വാ മയ്ഹം നിദ്ധനഭാവം ഞത്വാ അത്തനോ ഭരിയാഹി സദ്ധിം മന്തയിത്വാ മം ഘരാ നിക്കഡ്ഢാപേന്തി.

നന്ദിസ്സന്തി നന്ദിജാതോ തുട്ഠോ പമുദിതോ അഹോസിം. **ഭവമിച്ഛിസ**ന്തി വുഡ്ഢിം പത്ഥയിം. **സാവ വാരേന്തി സൂകര**ന്തി യഥാ സുനഖാ വഗ്ഗവഗ്ഗാ ഹുത്വാ ഭുസ്സന്താ ഭുസ്സന്താ സൂകരം വാരേന്തി, പുനപ്പുനം മഹാരവം രവാപേന്തി, ഏവം ദാരേഹി സദ്ധിം മം ബഹും വത്വാ വിരവന്തം പലാപേന്തീതി അത്ഥോ.

അസന്താതി അസപ്പുരിസാ. **ജമ്മാ**തി ലാമകാ. **ഭാസരേ**തി ഭാസന്തി. **പുത്തരൂപേനാ**തി പുത്തവേസേന. **വയോഗത**ന്തി തയോ വയേ ഗതം അതിക്കന്തം പച്ഛിമവയേ ഠിതം മം. **ജഹന്തീ**തി പരിച്ചജന്തി.

നിബ്ഭോഗോതി നിപ്പരിഭോഗോ. **ഖാദനാ അപനീയതീ**തി അസ്സോ ഹി യാവദേവ തരുണോ ഹോതി ജവസമ്പന്നോ, താവസ്സ നാനാരസം ഖാദനം

ദദന്തി, ജിണ്ണം നിബ്ഭോഗം തതോ അപനേന്തി, അന്തിമവയേ തം വത്തം ന ലഭതി, ഗാവീഹി സദ്ധിം അടവിയം സുക്ഖതിണാനി ഖാദന്തോ ചരതി. യഥാ സോ അസ്സോ, ഏവം ജിണ്ണകാലേ വിലുത്തസബ്ബധനത്താ നിബ്ഭോഗോ മാദിസോപി ബാലകാനം പിതാ ഥേരോ പരഘരേസു ഭിക്ഖതി.

യഞ്ചേതി നിപാതോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യേ മമ പുത്താ അനസ്സവാ അപ്പതിസ്സാ അവസവത്തിനോ, തേഹി ദണ്ഡോവ കിര സേയ്യോ സുന്ദരതരോതി. ഇദാനിസ്സ സേയ്യഭാവം ദസ്സേതും **ചണ്ഡമ്പി ഗോണ**ന്തിആദി വുത്തം.

പുരേ ഹോതീതി അഗ്ഗതോ ഹോതി, തം പുരതോ കത്വാ ഗന്തും സുഖം ഹോതീതി അത്ഥോ . **ഗാധമേധതീ**തി ഉദകം ഓതരണകാലേ ഗമ്ഭീരേ ഉദകേ പതിട്ഠം ലഭതി.

പരിയാപുണിത്വാതി ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ വാ വാചുഗ്ഗതാ കത്വാ. **സന്നിസിന്നേസൂ**തി തഥാരൂപേ ബ്രാഹ്മണാനം സമാഗമദിവസേ സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതേസു പുത്തേസു തം സഭം ഓഗാഹേത്വാ ബ്രാഹ്മണാനം മജ്ഝേ മഹാരഹേ ആസനേ നിസിന്നേസു. **അഭാസീ**തി 'അയം മേ കാലോ'തി സഭായ മജ്ഝേ പവിസിത്വാ ഹത്ഥം ഉക്ഖിപിത്വാ , "ഭോ അഹം തുമ്ഹാകം ഗാഥാ ഭാസിതുകാമോ, ഭാസിതേ സുണിസ്സഥാ"തി വത്വാ - "ഭാസ, ബ്രാഹ്മണ, സുണോമാ"തി വുത്തോ ഠിതകോവ അഭാസി. "തേന ച സമയേന മനുസ്സാനം വത്തം ഹോതി യോ മാതാപിതൂനം സന്തകം ഖാദന്തോ മാതാപിതരോ ന പോസേതി, സോ മാരേതബ്ബോ"തി. തസ്മാ തേ ബ്രാഹ്മണപുത്താ പിതുപാദേസു നിപതിത്വാ "ജീവിതം നോ താത, ദേഹീ"തി യാചിംസു. സോ പിതുഹദയസ്സ പുത്താനം മുദുത്താ "മാ മേ, ഭോ, ബാലകേ വിനാസയിത്ഥ, പോസിസ്സന്തി മ"ന്തി ആഹ.

അഥസ്സ പുത്തേ മനുസ്സാ ആഹംസു - "സചേ, ഭോ, അജ്ജ പട്ഠായ പിതരം ന സമ്മാ പടിജഗ്ഗിസ്സഥ, ഘാതേസ്സാമ വോ"തി. തേ ഭീതാ ഘരം നേത്വാ പടിജഗ്ഗിംസു. തം ദസ്സേതും **അഥ ഖോ നം ബ്രാഹ്മണമഹാസാല**ന്തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **നേത്വാ**തി പീഠേ നിസീദാപേത്വാ സയം ഉക്ഖിപിത്വാ നയിംസു. **ന്ഹാപേത്വാ**തി സരീരം തേലേന അബ്ഭഞ്ജിത്വാ ഉബ്ബട്ടേത്വാ ഗന്ധചുണ്ണാദീഹി ന്ഹാപേസും. ബ്രാഹ്മണിയോപി പക്കോസാപേത്വാ, "അജ്ജ പട്ഠായ അമ്ഹാകം പിതരം സമ്മാ പടിജഗ്ഗഥ. സചേ പമാദം ആപജ്ജിസ്സഥ, ഘരതോ വോ നിക്കഡ്ഢിസ്സാമാ"തി വത്വാ, പണീതഭോജനം ഭോജേസും.

ബ്രാഹ്മണോ സുഭോജനഞ്ച സുഖസേയ്യഞ്ച ആഗമ്മ കതിപാഹച്ചയേന സഞ്ജാതബലോ പീണിതിന്ദ്രിയോ അത്തഭാവം ഓലോകേത്വാ, "അയം മേ സമ്പത്തി സമണം ഗോതമം നിസ്സായ ലദ്ധാ"തി പണ്ണാകാരം ആദായ ഭഗവതോ സന്തികം അഗമാസി. തം ദസ്സേതും **അഥ ഖോ സോ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ഏതദവോചാ**തി ദുസ്സയുഗം പാദമൂലേ ഠപേത്വാ ഏതം അവോച. സരണഗമനാവസാനേ ചാപി ഭഗവന്തം ഏവമാഹ - "ഭോ ഗോതമ, മയ്ഹം പുത്തേഹി ചത്താരി ധുരഭത്താനി ദിന്നാനി , തതോ അഹം ദ്വേ തുമ്ഹാകം ദമ്മി, ദ്വേ സയം പരിഭുഞ്ജിസ്സാമീ"തി. കല്യാണം, ബ്രാഹ്മണ, പാടിയേക്കം പന മാ നിയ്യാദേഹി, അമ്ഹാകം രുച്ചനട്ഠാനമേവ ഗമിസ്സാമാതി. "ഏവം, ഭോ"തി ഖോ ബ്രാഹ്മണോ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ ഘരം ഗന്ത്വാ പുത്തേ ആമന്തേസി "താതാ, സമണോ ഗോതമോ മയ്ഹം സഹായോ, തസ്സ ദ്വേ ധുരഭത്താനി

ദിന്നാനി, തുമ്ഹേ തസ്മിം സമ്പത്തേ മാ പമജ്ജഥാ''തി. സാധു, താതാതി. പുനദിവസേ ഭഗവാ പുബ്ബണ്ഹസമയേ പത്തചീവരം ആദായ ജേട്ഠപുത്തസ്സ നിവേസനദ്വാരം ഗതോ. സോ സത്ഥാരം ദിസ്വാവ ഹത്ഥതോ പത്തം ഗഹേത്വാ ഘരം പവേസേത്വാ മഹാരഹേ പല്ലങ്കേ നിസീദാപേത്വാ പണീതഭോജനമദാസി. സത്ഥാ പുനദിവസേ ഇതരസ്സ, പുനദിവസേ ഇതരസ്സാതി പടിപാടിയാ സബ്ബേസം ഘരാനി അഗമാസി. സബ്ബേ തഥേവ സക്കാരം അകംസു.

അഥേകദിവസം ജേട്ഠപുത്തസ്സ ഘരേ മങ്ഗലം പച്ചുപട്ഠിതം. സോ പിതരം ആഹ - ''താത, കസ്സ മങ്ഗലം ദേമാ''തി. അമ്ഹേ അഞ്ഞം ന ജാനാമ? നനു സമണോ ഗോതമോ മയ്ഹം സഹായോതി? തേന ഹി തുമ്ഹേ പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം സ്വാതനായ സമണം ഗോതമം നിമന്തേഥാതി. ബ്രാഹ്മണോ തഥാ അകാസി . ഭഗവാ അധിവാസേത്വാ പുനദിവസേ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ തസ്സ ഗേഹദ്വാരം അഗമാസി. സോ ഹരിതുപലിത്തം സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതം ഗേഹം സത്ഥാരം പവേസേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം പഞ്ഞത്താസനേസു നിസീദാപേത്വാ അപ്പോദകപായാസഞ്ചേവ ഖജ്ജകവികതിഞ്ച അദാസി. അന്തരഭത്തസ്മിംയേവ ബ്രാഹ്മണസ്സ ചത്താരോപി പുത്താ സത്ഥു സന്തികേ നിസീദിത്വാ ആഹംസു - ''ഭോ ഗോതമ, മയം അമ്ഹാകം പിതരം പടിജഗ്ഗാമ നപ്പമജ്ജാമ, പസ്സഥസ്സ അത്തഭാവ''ന്തി. സത്ഥാ ''കല്യാണം വോ കതം, മാതാപിതുപോസകം നാമ പോരാണകപണ്ഡിതാനം ആചിണ്ണമേവാ''തി വത്വാ മഹാനാഗജാതകം (ജാ॰ ൧.൧൧.൧ ആദയോ; ചരിയാ॰ ൨.൧ ആദയോ) നാമ കഥേത്വാ, ചത്താരി സച്ചാനി ദീപേത്വാ ധമ്മം ദേസേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ ബ്രാഹ്മണോ സദ്ധിം ചതൂഹി പുത്തേഹി ചതൂഹി ച സുണ്ഹാഹി ദേസനാനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠിതോ. തതോ പട്ഠായ സത്ഥാ ന സബ്ബകാലം തേസം ഗേഹം അഗമാസീതി. ചതുത്ഥം.

൫. മാനത്ഥദ്ധസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൧. പഞ്ചമേ **മാനത്ഥദ്ധോതി** വാതഭരിതഭസ്താ വിയ മാനേന ഥദ്ധോ. **ആചരിയന്തി** സിപ്പുഗ്ഗഹണകാലേ ആചരിയോ അനഭിവാദേന്തസ്സ സിപ്പം ന ദേതി, അഞ്ഞസ്മിം പന കാലേ തം ന അഭിവാദേതി, അത്ഥിഭാവമ്പിസ്സ ന ജാനാതി. **നായം സമണോതി** ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - ''യസ്മാ അയം സമണോ മാദിസേ ജാതിസമ്പന്നബ്രാഹ്മണേ സമ്പത്തേ പടിസന്ഥാരമത്തമ്പി ന കരോതി, തസ്മാ ന കിഞ്ചി ജാനാതീ''തി.

അബ്ഭുതവിത്തജാതാതി അഭൂതപുബ്ബായ തുട്ഠിയാ സമന്നാഗതാ. **കേസു ചസ്സാതി** കേസു ഭവേയ്യ. **ക്യസ്സാതി** കേ അസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ. **അപചിതാ അസ്സൂതി** അപചിതിം ദസ്സേതും യുത്താ ഭവേയ്യും. **അരഹന്തേതി** ഇമായ ഗാഥായ ദേസനാകുസലത്താ അത്താനം അന്തോകത്വാ പൂജനേയ്യം ദസ്സേതി. പഞ്ചമം.

൬. പച്ചനീകസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൨. ഛട്ഠേ ''സബ്ബം സേത''ന്തി വുത്തേ ''സബ്ബം കണ്ഹ''ന്തിആദിനാ നയേന പച്ചനീകം കരോന്തസ്സേവസ്സ സാതം സുഖം ഹോതീതി **പച്ചനീകസാതോ**. **യോ ച വിനേയ്യ സാരമ്ഭന്തി** യോ കരണുത്തരിയലക്ഖണം സാരമ്ഭം വിനേത്വാ സുണാതീതി അത്ഥോ. ഛട്ഠം.

൭. നവകമ്മികസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൭. സത്തമേ **നവകമ്മികഭാരദ്വാജോ**തി സോ കിര അരഞ്ഞേ രുക്ഖം ഛിന്ദാപേത്വാ തത്ഥേവ പാസാദകൂടാഗാരാദീനി യോജേത്വാ നഗരം ആഹരിത്വാ വിക്കിണാതി, ഇതി നവകമ്മം നിസ്സായ ജീവതീതി നവകമ്മികോ, ഗോത്തേന ഭാരദ്വാജോതി **നവകമ്മികഭാരദ്വാജോ. ദിസ്വാനസ്സ ഏതദഹോസീ**തി ഛബ്ബണ്ണരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ നിസിന്നം ഭഗവന്തം ദിസ്വാന അസ്സ ഏതം അഹോസി. **വനസ്മി**ന്തി ഇമസ്മിം വനസണ്ഡേ. **ഉച്ഛിന്നമൂലം മേ വന**ന്തി മയ്ഹം കിലേസവനം ഉച്ഛിന്നമൂലം. **നിബ്ബനഥോ**തി നിക്കിലേസവനോ. **ഏകോ രമേ**തി ഏകകോ അഭിരമാമി. **അരതിം വിപ്പഹായാ**തി പന്തസേനാസനേസു ചേവ ഭാവനായ ച ഉക്കണ്ഠിതം ജഹിത്വാ. സത്തമം.

൮. കട്ഠഹാരസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൮. അട്ഠമേ **അന്തേവാസികാ**തി വേയ്യാവച്ചം കത്വാ സിപ്പുഗ്ഗണ്ഹനകാ ധമ്മന്തേവാസികാ. **നിസിന്ന**ന്തി ഛബ്ബണ്ണരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ നിസിന്നം. **ഗമ്ഭീരരൂപേ**തി ഗമ്ഭീരസഭാവേ.

ബഹുഭേരവേതി തത്രട്ഠകസവിഞ്ഞാണകഅവിഞ്ഞാണകഭേരവേഹി ബഹുഭേരവേ. **വിഗാഹിയാ**തി അനുപവിസിത്വാ. **അനിഞ്ജമാനേനാ**തിആദീനി കായവിസേസനാനി, ഏവരൂപേന കായേനാതി അത്ഥോ. **സുചാരുരൂപം വതാ**തി അതിസുന്ദരം വത ഝാനം ഝായസീതി വദതി.

വനവസ്സിതോ മുനീതി വനം അവസ്സിതോ ബുദ്ധമുനി. **ഇദ**ന്തി ഇദം തുമ്ഹാകം ഏവം വനേ നിസിന്നകാരണം മയ്ഹം അച്ഛേരരൂപം പടിഭാതി. **പീതിമനോ**തി തുട്ഠചിത്തോ. **വനേ വസേ**തി വനമ്ഹി വസി.

മഞ്ഞാമഹന്തി മഞ്ഞാമി അഹം. **ലോകാധിപതിസഹബ്യത**ന്തി ലോകാധിപതിമഹാബ്രഹ്മുനാ സഹഭാവം. **ആകങ്ഖമാനോ**തി ഇച്ഛമാനോ. **തിദിവം അനുത്തര**ന്തി ഇദം ബ്രഹ്മലോകമേവ സന്ധായാഹ. **കസ്മാ ഭവം വിജനമരഞ്ഞമസ്സിതോ**തി അഹം താവ ബ്രഹ്മലോകം ആകങ്ഖമാനോതി മഞ്ഞാമി. യദി ഏവം ന ഹോതി, അഥ മേ ആചിക്ഖ, കസ്മാ ഭവന്തി? പുച്ഛതി. **ബ്രഹ്മപത്തിയാ**തി സേട്ഠപത്തിയാ . ഇധ ഇദം തപോ കസ്മാ കരോസീതി അപരേനപി ആകാരേന പുച്ഛതി.

കങ്ഖാതി തണ്ഹാ. **അഭിനന്ദനാ**തി അഭിനന്ദനവസേന തണ്ഹാവ വുത്താ. **അനേകധാതൂസൂ**തി അനേകസഭാവേസു ആരമ്മണേസു. **പുഥൂ**തി നാനപ്പകാരാ തണ്ഹാ സേസകിലേസാ വാ. **സദാസിതാ**തി നിച്ചകാലം അവസ്സിതാ. **അഞ്ഞാണമൂലപ്പഭവാ**തി അവിജ്ജാമൂലാ ഹുത്വാ ജാതാ. **പജപ്പിതാ**തി തണ്ഹാവ ''ഇദമ്പി മയ്ഹം, ഇദമ്പി മയ്ഹ''ന്തി പജപ്പാപനവസേന പജപ്പിതാ നാമാതി വുത്താ. **സബ്ബാ മയാ ബ്യന്തികതാ**തി സബ്ബാ തണ്ഹാ മയാ അഗ്ഗമഗ്ഗേന വിഗതന്താ നിരന്താ കതാ. **സമൂലികാ**തി സദ്ധിം അഞ്ഞാണമൂലേന.

അനൂപയോതി അനുപഗമനോ. **സബ്ബേസു ധമ്മേസു വിസുദ്ധദസ്സനോ**തി ഇമിനാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം ദീപേതി. **സമ്ബോധിമനുത്തര**ന്തി അരഹത്തം

സന്ധായാഹ. **സിവന്തി** സേട്ഠം . **ഝായാമീ**തി ദീഹി ഝാനേഹി ഝായാമി. **വിസാരദോ**തി വിഗതസാരജ്ജോ. അട്ഠമം.

൯. മാതുപോസകസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൫. നവമേ **പേച്ചാ**തി ഇതോ പടിഗന്ത്വാ. നവമം.

൧൦. ഭിക്ഖകസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൬. ദസമേ **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം ഭിക്ഖുഭാവേ. **വിസ്സം ധമ്മ**ന്തി ദുഗ്ഗന്ധം അകുസലധമ്മം. **ബാഹിത്വാ**തി അഗ്ഗമഗ്ഗേന ജഹിത്വാ. **സങ്ഖായാ**തി ഞാണേന. **സ വേ ഭിക്ഖൂതി വുച്ചതീ**തി സോ വേ ഭിന്നകിലേസത്താ ഭിക്ഖു നാമ വുച്ചതി. ദസമം.

൧൧. സങ്ഗാരവസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൭. ഏകാദസമേ **പച്ചേതീ**തി ഇച്ഛതി പത്ഥേതി. **സാധു, ഭന്തേ**തി ആയാചമാനോ ആഹ. ഥേരസ്സ കിരേസ ഗിഹിസഹായോ, തസ്മാ ഥേരോ ‘‘അയം വരാകോ മം സഹായം ലഭിത്വാപി മിച്ഛാദിട്ഠിം ഗഹേത്വാ മാ അപായപൂരകോ അഹോസീ’’തി ആയാചതി. അപിചേസ മഹാപരിവാരോ, തസ്മിം പസന്നേ പഞ്ചകുലസതാനി അനുവത്തിസ്സന്തീതി മഞ്ഞമാനോപി ആയാചതി. **അത്ഥവസ**ന്തി അത്ഥാനിസംസം അത്ഥകാരണം. **പാപ**ന്തി പാണാതിപാതാദിഅകുസലം. **പവാഹേമീ**തി ഗലപ്പമാണം ഉദകം ഓതരിത്വാ പവാഹേമി പലാപേമി. **ധമ്മോ**തി ഗാഥാ വുത്തത്ഥാവ. ഏകാദസമം.

൧൨. ഖോമദുസ്സസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൮. ദ്വാദസമേ **ഖോമദുസ്സം നാമാ**തി ഖോമദുസ്സാനം ഉസ്സന്നത്താ ഏവംലദ്ധനാമം. **സഭായ**ന്തി സാലായം. **ഫുസായതീ**തി ഫുസിതാനി മുഞ്ചതി വസ്സതി. സത്ഥാ കിര തം സഭം ഉപസങ്കമിതുകാമോ - ‘‘മയി ഏവമേവം ഉപസങ്കമന്തേ അഫാസുകധാതുകം ഹോതി, ഏകം കാരണം പടിച്ച ഉപസങ്കമിസ്സാമീ’’തി അധിട്ഠാനവസേന വുട്ഠിം ഉപ്പാദേസി. **സഭാധമ്മ**ന്തി സുഖനിസിന്നേ കിര അസഞ്ചാലേത്വാ ഏകപസ്സേന പവിസനം തേസം സഭാധമ്മോ നാമ, ന മഹാജനം ചാലേത്വാ ഉജുകമേവ പവിസനം. ഭഗവാ ച ഉജുകമേവ ആഗച്ഛതി, തേന തേ കുപിതാ ഭഗവന്തം ഹീളേന്താ ‘‘കേ ച മുണ്ഡകാ സമണകാ, കേ ച സഭാധമ്മം ജാനിസ്സന്തീ’’തി ആഹംസു. **സന്തോ**തി പണ്ഡിതാ സപ്പുരിസാ. **പഹായാ**തി ഏതേ രാഗാദയോ ജഹിത്വാ രാഗാദിവിനയായ ധമ്മം ഭണന്തി, തസ്മാ തേ സന്തോ നാമാതി. ദ്വാദസമം.

ഉപാസകവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

ബ്രാഹ്മണസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. വങ്ഗീസസംയുത്തം

൧. നിക്ഖന്തസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൯. വങ്ഗീസസംയുത്തസ്സ പഠമേ **അഗ്ഗാളവേ ചേതിയേ**തി ആളവിയം അഗ്ഗചേതിയേ. അനുപ്പന്നേ ബുദ്ധേ അഗ്ഗാളവഗോതമകാദീനി യക്ഖനാഗാദീനം ഭവനാനി, ചേതിയാനി അഹേസും. ഉപ്പന്നേ ബുദ്ധേ താനി അപനേത്വാ മനുസ്സാ വിഹാരേ കരിംസു. തേസം താനേവ നാമാനി ജാതാനി. **നിഗ്രോധകപ്പേനാ**തി നിഗ്രോധരുക്ഖമൂലവാസിനാ കപ്പത്ഥേരേന. **ഓഹിയ്യകോ**തി ഓഹീനകോ. **വിഹാരപാലോ**തി സോ കിര തദാ അവസ്സികോ ഹോതി പത്തചീവരഗ്ഗഹണേ അകോവിദോ. അഥ നം ഥേരാ ഭിക്ഖൂ - ''ആവുസോ, ഇമാനി ഛത്തുപാഹനകത്തരയട്ഠിആദീനി ഓലോകേന്തോ നിസീദാ''തി വിഹാരരക്ഖകം കത്വാ പിണ്ഡായ പവിസിംസു. തേന വുത്തം ''വിഹാരപാലോ''തി. **സമലങ്കരിത്വാ**തി അത്തനോ വിഭവാനുരൂപേന അലങ്കാരേന അലങ്കരിത്വാ. **ചിത്തം അനുദ്ധംസേതീ**തി കുസലചിത്തം വിദ്ധംസേതി വിനാസേതി. **തം കുതേത്ഥ ലബ്ഭാ**തി ഏതസ്മിം രാഗേ ഉപ്പന്നേ തം കാരണം കുതോ ലബ്ഭാ. **യം മേ പരോ**തി യേന മേ കാരണേന അഞ്ഞോ പുഗ്ഗലോ വാ ധമ്മോ വാ അനഭിരതിം വിനോദേത്വാ ഇദാനേവ അഭിരതിം ഉപ്പാദേയ്യ ആചരിയുപജ്ഝായാപി മം വിഹാരേ ഓഹായ ഗതാ.

അഗാരസ്മാതി അഗാരതോ നിക്ഖന്തം. **അനഗാരിയ**ന്തി പബ്ബജ്ജം ഉപഗതന്തി അത്ഥോ. **കണ്ഹതോ**തി കണ്ഹപക്ഖതോ മാരപക്ഖതോ ആധാവന്തി. **ഉഗ്ഗപുത്താ**തി ഉഗ്ഗതാനം പുത്താ മഹേസക്ഖാ രാജഞ്ഞഭൂതാ. **ദള്ഹധമ്മിനോ**തി ദള്ഹധനുനോ, ഉത്തമപ്പമാണം ആചരിയധനും ധാരയമാനാ. **സഹസ്സം അപലായിന**ന്തി യേ തേ സമന്താ സരേഹി പരികിരേയ്യും, തേസം അപലായീനം സങ്ഖം ദസ്സേന്തോ ''സഹസ്സ''ന്തി ആഹ. **ഏത്തതോ ഭിയ്യോ**തി ഏതസ്മാ സഹസ്സാ അതിരേകതരാ. **നേവ മം ബ്യാധയിസ്സന്തീ**തി മം ചാലേതും ന സക്ഖിസ്സന്തി. **ധമ്മേ സമ്ഹി പതിട്ഠിത**ന്തി അനഭിരതിം വിനോദേത്വാ അഭിരതിം ഉപ്പാദനസമത്ഥേ സകേ സാസനധമ്മേ പതിട്ഠിതം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ഇസ്സാസസഹസ്സേ താവ സമന്താ സരേഹി പരികിരന്തേ സിക്ഖിതോ പുരിസോ ദണ്ഡകം ഗഹേത്വാ സബ്ബേ സരേ സരീരേ അപതമാനേ അന്തരാവ പഹരിത്വാ പാദമൂലേ പാതേതി. തത്ഥ ഏകോപി ഇസ്സാസോ ദ്വേ സരേ ഏകതോ ന ഖിപതി, ഇമാ പന ഇത്ഥിയോ രൂപാരമ്മണാദിവസേന പഞ്ച പഞ്ച സരേ ഏകതോ ഖിപന്തി. ഏവം ഖിപന്തിയോ ഏതാ സചേപി അതിരേകസഹസ്സാ ഹോന്തി, നേവ മം ചാലേതും സക്ഖിസ്സന്തീതി.

സക്ഖീ ഹി മേ സുതം ഏതന്തി മയാ ഹി സമ്മുഖാ ഏതം സുതം. **നിബ്ബാനഗമനം മഗ്ഗ**ന്തി വിപസ്സനം സന്ധായാഹ. സോ ഹി നിബ്ബാനസ്സ പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗോ, ലിങ്ഗവിപല്ലാസേന പന ''മഗ്ഗ''ന്തി ആഹ. **തത്ഥ മേ**തി തസ്മിം മേ അത്തനോ തരുണവിപസ്സനാസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനഗമനമഗ്ഗേ മനോ നിരതോ. **പാപിമാ**തി കിലേസം ആലപതി. **മച്ചൂ**തിപി തമേവ ആലപതി. **ന മേ മഗ്ഗമ്പി ദക്ഖസീ**തി യഥാ മേ ഭവയോനിആദീസു ഗതമഗ്ഗമ്പി ന പസ്സസി, തഥാ കരിസ്സാമീതി. പഠമം.

൨. അരതീസുത്തവണ്ണനാ

൨൧. ദുതിയേ **നിക്ഖമതീ**തി വിഹാരാ നിക്ഖമതി. **അപരജ്ജു വാ കാലേ**തി ദുതിയദിവസേ വാ ഭിക്ഖാചാരകാലേ. വിഹാരഗരുകോ കിരേസ ഥേരോ. **അരതിഞ്ച രതിഞ്ചാ**തി സാസനേ അരതിം കാമഗുണേസു ച രതിം. **സബ്ബസോ ഗേഹസിതഞ്ച വിതക്ക**ന്തി പഞ്ചകാമഗുണഗേഹനിസ്സിതം പാപവിതക്കഞ്ച സബ്ബാകാരേന പഹായ. **വനഥ**ന്തി കിലേസമഹാവനം. **കുഹിഞ്ചീ**തി കിസ്മിഞ്ചി ആരമ്മണേ. **നിബ്ബനഥോ**തി നിക്കിലേസവനോ. **അരതോ**തി തണ്ഹാരതിരഹിതോ.

പഥവിഞ്ച വേഹാസന്തി പഥവിട്ഠിതഞ്ച ഇത്ഥിപുരിസവത്ഥാലങ്കാരാദിവണ്ണം, വേഹാസട്ഠകഞ്ച ചന്ദസൂരിയോഭാസാദി. **രൂപഗത**ന്തി രൂപമേവ. **ജഗതോഗധ**ന്തി ജഗതിയാ ഓഗധം, അന്തോപഥവിയം നാഗഭവനഗതന്തി അത്ഥോ. **പരിജീയതീ**തി പരിജീരതി. **സബ്ബമനിച്ച**ന്തി സബ്ബം തം അനിച്ചം. അയം ഥേരസ്സ മഹാവിപസ്സനാതി വദന്തി. **ഏവം സമച്ചാ**തി ഏവം സമാഗന്ത്വാ. **ചരന്തി മുതത്താ**തി വിഞ്ഞാതത്തഭാവാ വിഹരന്തി.

ഉപധീസൂതി ഖന്ധകിലേസാഭിസങ്ഖാരേസു. **ഗധിതാ**തി ഗിദ്ധാ. **ദിട്ഠസുതേ**തി ചക്ഖുനാ ദിട്ഠേ രൂപേ, സോതേന സുതേ സദ്ദേ. **പടിഘേ ച മുതേ ചാ**തി ഏത്ഥ പടിഘപദേന ഗന്ധരസാ ഗഹിതാ, മുതപദേന ഫോട്ഠബ്ബാരമ്മണം . **യോ ഏത്ഥ ന ലിമ്പതീ**തി യോ ഏതേസു പഞ്ചകാമഗുണേസു തണ്ഹാദിട്ഠിലേപേഹി ന ലിമ്പതി.

അഥ സട്ഠിനിസ്സിതാ സവിതക്കാ, പുഥൂ ജനതായ അധമ്മാ നിവിട്ഠാതി അഥ ഛ ആരമ്മണനിസ്സിതാ പുഥൂ അധമ്മവിതക്കാ ജനതായ നിവിട്ഠാതി അത്ഥോ. **ന ച വഗ്ഗഗതസ്സ കുഹിഞ്ചീ**തി തേസം വസേന ന കത്ഥചി കിലേസവഗ്ഗഗതോ ഭവേയ്യ. **നോ പന ദുട്ഠുല്ലഭാണീ**തി ദുട്ഠുല്ലവചനഭാണീപി ന സിയാ. **സ ഭിക്ഖൂ**തി സോ ഏവംവിധോ ഭിക്ഖു നാമ ഹോതി.

ദബ്ബോതി ദബ്ബജാതികോ പണ്ഡിതോ. **ചിരരത്തസമാഹിതോ**തി ദീഘരത്തം സമാഹിതചിത്തോ. **നിപകോ**തി നേപക്കേന സമന്നാഗതോ പരിണതപഞ്ഞോ. **അപിഹാലൂ**തി നിത്തണ്ഹോ. **സന്തം പദ**ന്തി നിബ്ബാനം. **അജ്ഝഗമാ മുനീ**തി അധിഗതോ മുനി. **പടിച്ച പരിനിബ്ബുതോ കങ്ഖതി കാല**ന്തി നിബ്ബാനം പടിച്ച കിലേസപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോ പരിനിബ്ബാനകാലം ആഗമേതി. ദുതിയം.

൩. പേസലസുത്തവണ്ണനാ

൨൨. തതിയേ **അതിമഞ്ഞതീ**തി ''കിം ഇമേ മഹല്ലകാ? ന ഏതേസം പാളി, ന അട്ഠകഥാ, ന പദബ്യഞ്ജനമധുരതാ, അമ്ഹാകം പന പാളിപി അട്ഠകഥാപി നയസതേന നയസഹസ്സേന ഉപട്ഠാതീ''തി അതിക്കമിത്വാ മഞ്ഞതി. **ഗോതമാ**തി ഗോതമബുദ്ധസാവകത്താ അത്താനം ആലപതി. **മാനപഥ**ന്തി മാനാരമ്മണഞ്ചേവ മാനസഹഭുനോ ച ധമ്മേ. **വിപ്പടിസാരീഹുവാ**തി വിപ്പടിസാരീ അഹുവാ, അഹോസീതി അത്ഥോ. **മഗ്ഗജിനോ**തി മഗ്ഗേന ജിതകിലേസോ. **കിത്തിഞ്ച സുഖഞ്ചാ**തി വണ്ണഭണനഞ്ച കായികചേതസികസുഖഞ്ച. **അഖിലോധ പധാനവാ**തി അഖിലോ ഇധ പധാനവാ വീരിയസമ്പന്നോ. **വിസുദ്ധോ**തി വിസുദ്ധോ ഭവേയ്യ. **അസേസ**ന്തി നിസ്സേസം നവവിധം. **വിജ്ജായന്തകരോ**തി വിജ്ജായ കിലേസാനം അന്തകരോ. **സമിതാവീ**തി രാഗാദീനം സമിതതായ സമിതാവീ. തതിയം.

൪. ആനന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൨. ചതുത്ഥേ **രാഗോ**തി ആയസ്മാ ആനന്ദോ മഹാപുഞ്ഞോ സമ്ഭാവിതോ, തം രാജരാജമഹാമത്താദയോ നിമന്തേത്വാ അന്തോനിവേസനേ നിസീദാപേന്തി. സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതാപി ഇത്ഥിയോ ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ താലവണ്ടേന ബീജേന്തി, ഉപനിസീദിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി ധമ്മം സുണന്തി. തത്ഥ ആയസ്മതോ വങ്ഗീസസ്സ നവപബ്ബജിതസ്സ ആരമ്മണം പരിഗ്ഗഹേതും അസക്കോന്തസ്സ ഇത്ഥിരൂപാരമ്മണേ രാഗോ ചിത്തം അനുദ്ധംസേതി. സോ സദ്ധാപബ്ബജിതത്താ ഉജുജാതികോ കുലപുത്തോ ''അയം മേ രാഗോ വഡ്ഢിത്വാ ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികം അത്ഥം നാസേയ്യാ''തി ചിന്തേത്വാ അനന്തരം നിസിന്നോവ ഥേരസ്സ അത്താനം ആവികരോന്തോ **കാമരാഗേനാ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **നിബ്ബാപന**ന്തി രാഗനിബ്ബാനകാരണം. **വിപരിയേസാ**തി വിപല്ലാസേന. **സുഭം രാഗൂപസഞ്ഹിത**ന്തി രാഗട്ഠാനിയം ഇട്ഠാരമ്മണം. **പരതോ പസ്സാ**തി അനിച്ചതോ പസ്സ. **മാ ച അത്തതോ**തി അത്തതോ മാ പസ്സ. **കായഗതാ ത്യത്ഥൂ**തി കായഗതാ തേ അത്ഥു. **അനിമിത്തഞ്ച ഭാവേഹീ**തി നിച്ചാദീനം നിമിത്താനം ഉഗ്ഘാടിതത്താ വിപസ്സനാ അനിമിത്താ നാമ, തം ഭാവേഹീതി വദതി. **മാനാഭിസമയാ**തി മാനസ്സ ദസ്സനാഭിസമയാ ചേവ പഹാനാഭിസമയാ ച. **ഉപസന്തോ**തി രാഗാദിസന്തതായ ഉപസന്തോ. ചതുത്ഥം.

൫. സുഭാസിതസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൩. പഞ്ചമേ **അങ്ഗേഹീ**തി കാരണേഹി, അവയവേഹി വാ. മുസാവാദാവേരമണിആദീനി ഹി ചത്താരി സുഭാസിതവാചായ കാരണാനി, സച്ചവചനാദയോ ചത്താരോ അവയവാ. കാരണത്ഥേ ച അങ്ഗസദ്ദേ ''ചതൂഹീ''തി നിസ്സക്കവചനം ഹോതി, അവയവത്ഥേ കരണവചനം. **സമന്നാഗതാ**തി സമനുആഗതാ പവത്താ യുത്താ ച. **വാചാ**തി സമുല്ലപനവാചാ, യാ ''വാചാ ഗിരാ ബ്യപ്പഥോ''തി (ധ॰ സ॰ ൬൩൬) ച, ''നേലാ കണ്ണസുഖാ''തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൯) ച ആഗതാ. ''യാ പന വാചായ ചേ കതം കമ്മ''ന്തി ഏവം വിഞ്ഞത്തി ച ''യാ ചതൂഹി വചീദുച്ചരിതേഹി ആരതി...പേ॰... അയം വുച്ചതി സമ്മാവാചാ''തി (വിഭ॰ ൨൦൬) ഏവം വിരതി ച, ''ഫരുസവാചാ, ഭിക്ഖവേ, ആസേവിതാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ നിരയസംവത്തനികാ ഹോതീ''തി (അ॰ നി॰ ൮.൪൦) ഏവം ചേതനാ ച വാചാതി ആഗതാ, ന സാ ഇധ അധിപ്പേതാ. കസ്മാ? അഭാസിതബ്ബതോ. **സുഭാസിതാ**തി സുട്ഠു ഭാസിതാ. തേനസ്സാ അത്ഥാവഹതം ദീപേതി. **നോ ദുബ്ഭാസിതാ**തി ന ദുട്ഠു ഭാസിതാ. തേനസ്സാ അനത്ഥാവഹനപഹാനതം ദീപേതി. **അനവജ്ജാ**തി രാഗാദിവജ്ജരഹിതാ. ഇമിനാസ്സാ കാരണസുദ്ധിം ചതുദോസാഭാവഞ്ച ദീപേതി. **അനനുവജ്ജാ**തി അനുവാദവിമുത്താ . ഇമിനാസ്സാ സബ്ബാകാരസമ്പത്തിം ദീപേതി. **വിഞ്ഞൂന**ന്തി പണ്ഡിതാനം. തേന നിന്ദാപസംസാസു ബാലാ അപ്പമാണാതി ദീപേതി.

സുഭാസിതംയേവ ഭാസതീതി പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനായ ദേസനായ ചതൂസു വാചങ്ഗേസു അഞ്ഞതരനിദ്ദോസവചനമേതം. **നോ ദുബ്ഭാസിത**ന്തി തസ്സേവ വാചങ്ഗസ്സ പടിപക്ഖഭാസനനിവാരണം. **നോ ദുബ്ഭാസിത**ന്തി ഇമിനാ മിച്ഛാവാചപ്പഹാനം ദീപേതി. **സുഭാസിത**ന്തി ഇമിനാ പഹീനമിച്ഛാവാചേന

ഭാസിതബ്ബവചനലക്ഖണം. അങ്ഗപരിദീപനത്ഥം പനേത്ഥ അഭാസിതബ്ബം പുബ്ബേ അവത്വാ ഭാസിതബ്ബമേവാഹ. ഏസ നയോ **ധമ്മംയേവാ**തിആദീസുപി. ഏത്ഥ ച പഠമേന പിസുണദോസരഹിതം സമഗ്ഗകരണം വചനം വുത്തം, ദുതിയേന സമ്ഫപ്പലാപദോസരഹിതം ധമ്മതോ അനപേതം മന്താവചനം, ഇതരേഹി ദ്വീഹി ഫരുസാലികരഹിതാനി പിയസച്ചവചനാനി. **ഇമേഹി ഖോ**തി ആദിനാ താനി അങ്ഗാനി പച്ചക്ഖതോ ദസ്സേന്തോ തം വാചം നിഗമേതി. യഞ്ച അഞ്ഞേ പടിഞ്ഞാദീഹി അവയവേഹി, നാമാദീഹി പദേഹി, ലിങ്ഗവചനവിഭത്തികാലകാരകസമ്പത്തീഹി ച സമന്നാഗതം മുസാവാദാദിവാചമ്പി സുഭാസിതന്തി മഞ്ഞന്തി, തം പടിസേധേതി. അവയവാദിസമന്നാഗതാപി ഹി തഥാരൂപീ വാചാ ദുബ്ഭാസിതാവ ഹോതി അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അനത്ഥാവഹത്താ. ഇമേഹി പന ചതൂഹങ്ഗേഹി സമന്നാഗതാ സചേപി മിലക്ഖുഭാസാപരിയാപന്നാ ഘടചേടികാഗീതികപരിയാപന്നാപി ഹോതി, തഥാപി സുഭാസിതാവ ലോകിയലോകുത്തരഹിതസുഖാവഹത്താ. തഥാ ഹി മഗ്ഗപസ്സേ സസ്സം രക്ഖന്തിയാ സീഹളചേടികായ സീഹളകേനേവ ജാതിജരാമരണയുത്തം ഗീതികം ഗായന്തിയാ സദ്ദം സുത്വാ മഗ്ഗം ഗച്ഛന്താ സട്ഠിമത്താ വിപസ്സകാ ഭിക്ഖൂ അരഹത്തം പാപുണിംസു. തഥാ തിസ്സോ നാമ ആരദ്ധവിപസ്സകോ ഭിക്ഖു പദുമസരസമീപേന ഗച്ഛന്തോ പദുമസരേ പദുമാനി ഭഞ്ജിത്വാ -

> ''പാതോവ ഫുല്ലിതകോകനദം, സൂരിയാലോകേന ഭിജ്ജിയതേ;
> ഏവം മനുസ്സത്തം ഗതാ സത്താ, ജരാഭിവേഗേന മദ്ദിയന്തീ''തി. -

ഇമം ഗീതികം ഗായന്തിയാ ചേടികായ സുത്വാ അരഹത്തം പത്തോ.

ബുദ്ധന്തരേപി അഞ്ഞതരോ പുരിസോ സത്തഹി പുത്തേഹി സദ്ധിം അടവിതോ ആഗമ്മ അഞ്ഞതരായ ഇത്ഥിയാ മുസലേന തണ്ഡുലേ കോട്ടേന്തിയാ -

> ''ജരായ പരിമദ്ദിതം ഏതം, മിലാതഛവിചമ്മനിസ്സിതം;
> മരണേന ഭിജ്ജതി ഏതം, മച്ചുസ്സ ഘാസമാമിസം.
>
> ''കിമീനം ആലയം ഏതം, നാനാകുണപേന പൂരിതം;
> അസുചിസ്സ ഭാജനം ഏതം, കദലിക്ഖന്ധസമം ഇദ''ന്തി. -

ഇമം ഗീതികം സുത്വാ പച്ചവേക്ഖന്തോ സഹ പുത്തേഹി പച്ചേകബോധിം പത്തോ. ഏവം ഇമേഹി ചതൂഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതാ വാചാ സചേപി മിലക്ഖുഭാസാപരിയാപന്നാ ഘടചേടികാഗീതികപരിയാപന്നാപി ഹോതി, തഥാപി സുഭാസിതാതി വേദിതബ്ബാ. സുഭാസിതത്താ ഏവ ച അനവജ്ജാ ച അനനുവജ്ജാ ച വിഞ്ഞൂനം അത്ഥത്ഥികാനം അത്ഥപടിസരണാനം, നോ ബ്യഞ്ജനപടിസരണാനന്തി.

സാരുപ്പാഹീതി അനുച്ഛവികാഹി. **അഭിത്ഥവീ**തി പസംസി. **ന താപയേ**തി വിപ്പടിസാരേന ന താപേയ്യ ന വിബാധേയ്യ. **പരേ**തി പരേഹി ഭിന്ദന്തോ നാഭിഭവേയ്യ ന ബാധേയ്യ. ഇതി ഇമായ ഗാഥായ അപിസുണവാചാവസേന ഭഗവന്തം ഥോമേതി. **പടിനന്ദിതാ**തി പിയായിതാ. **യം അനാദായാ**തി യം വാചം ഭാസന്തോ പരേസം പാപാനി അപ്പിയാനി ഫരുസവചനാനി അനാദായ

അത്ഥബ്യഞ്ജനമധുരം പിയമേവ ഭാസതി, തം വാചം ഭാസേയ്യാതി പിയവാചാവസേന അഭിത്ഥവി.

അമതാതി സാധുഭാവേന അമതസദിസാ. വുത്തമ്പി ഹേതം - ''സച്ചം ഹവേ സാദുതരം രസാന''ന്തി (സം॰ നി॰ ൧.൨൪൬) നിബ്ബാനാമതപച്ചയത്താ വാ അമതാ. **ഏസ ധമ്മോ സനന്തനോ**തി യാ അയം സച്ചവാചാ നാമ, ഏസ പോരാണോ ധമ്മോ ചരിയാ പവേണീ. ഇദമേവ ഹി പോരാണാനം ആചിണ്ണം, ന തേ അലികം ഭാസിംസു. തേനേവാഹ - **സച്ചേ അത്ഥേ ച ധമ്മേ ച, ആഹു സന്തോ പതിട്ഠിതാ**തി.

തത്ഥ സച്ചേ പതിട്ഠിതത്താവ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അത്ഥേ പതിട്ഠിതാ, അത്ഥേ പതിട്ഠിതത്താ ഏവ ധമ്മേ പതിട്ഠിതാ ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബാ. സച്ചവിസേസനമേവ വാ ഏതം. ഇദം ഹി വുത്തം ഹോതി - സച്ചേ പതിട്ഠിതാ, കീദിസേ? അത്ഥേ ച ധമ്മേ ച, യം പരേസം അത്ഥതോ അനപേതത്താ അത്ഥം അനുപരോധകരം , ധമ്മതോ അനപേതത്താ ധമ്മം ധമ്മികമേവ അത്ഥം സാധേതീതി. ഇതി ഇമായ ഗാഥായ സച്ചവചനവസേന അഭിത്ഥവി.

ഖേമന്തി അഭയം നിരുപദ്ദവം. കേന കാരണേനാതി ചേ. **നിബ്ബാനപത്തിയാ ദുക്ഖസ്സന്തകിരിയായ,** യസ്മാ കിലേസനിബ്ബാനം പാപേതി, വട്ടദുക്ഖസ്സ ച അന്തകിരിയായ സംവത്തതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ യം ബുദ്ധോ നിബ്ബാനപത്തിയാ ദുക്ഖസ്സന്തകിരിയായാതി ദ്വിന്നം നിബ്ബാനധാതൂനം അത്ഥായ ഖേമമഗ്ഗപ്പകാസനതോ ഖേമം വാചം ഭാസതി, **സാ വേ വാചാനമുത്തമാ**തി സാ വാചാ സബ്ബവാചാനം സേട്ഠാതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. ഇതി ഇമായ ഗാഥായ മന്താവചനവസേന ഭഗവന്തം അഭിത്ഥവന്തോ അരഹത്തനികൂടേന ദേസനം നിട്ഠപേസീതി. പഞ്ചമം.

൬. സാരിപുത്തസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൪. ഛട്ഠേ **പോരിയാ**തി അക്ഖരാദിപരിപുണ്ണായ. **വിസ്സട്ഠായാ**തി അവിബദ്ധായ അപലിബുദ്ധായ. ധമ്മസേനാപതിസ്സ ഹി കഥേന്തസ്സ പിത്താദീനം വസേന അപലിബുദ്ധവചനം ഹോതി, അയദണ്ഡേന പഹതകംസതാലതോ സദ്ദോ വിയ നിച്ഛരതി. **അനേലഗലായാ**തി അനേലായ അഗലായ നിദ്ദോസായ ചേവ അക്ഖലിതപദബ്യഞ്ജനായ ച. ഥേരസ്സ ഹി കഥയതോ പദം വാ ബ്യഞ്ജനം വാ ന പരിഹായതി. **അത്ഥസ്സ വിഞ്ഞാപനിയാ**തി അത്ഥസ്സ വിഞ്ഞാപനസമത്ഥായ. **ഭിക്ഖുന**ന്തി ഭിക്ഖൂനം.

സംഖിത്തേനപീതി ''ചത്താരിമാനി, ആവുസോ, അരിയസച്ചാനി. കതമാനി ചത്താരി? ദുക്ഖം അരിയസച്ചം...പേ॰... ഇമാനി ഖോ, ആവുസോ, ചത്താരി അരിയസച്ചാനി, തസ്മാതിഹ, ആവുസോ, ഇദം ദുക്ഖം അരിയസച്ചന്തി യോഗോ കരണീയോ''തി (സം॰ നി॰ ൫.൧൦൭൧-൧൦൭൨) ഏവം സംഖിത്തേനപി ദേസേതി. **വിത്ഥാരേനപീ**തി ''കതമം, ആവുസോ, ദുക്ഖം അരിയസച്ച''ന്തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൩.൩൭൩) നയേന താനേവ വിഭജന്തോ വിത്ഥാരേനപി ഭാസതി. ഖന്ധാദിദേസനാസുപി ഏസേവ നയോ. **സാളികായിവ നിഗ്ഘോസോ**തി യഥാ മധുരം അമ്ബപക്കം സായിത്വാ പക്ഖേഹി വാതം ദത്വാ മധുരസ്സരം നിച്ഛാരേന്തിയാ സാളികസകുണിയാ നിഗ്ഘോസോ, ഏവം

ഥേരസ്സ ധമ്മം കഥേന്തസ്സ മധുരോ നിഗ്ഘോസോ ഹോതി. **പടിഭാനം ഉദീരയീ**തി സമുദ്ദതോ ഊമിയോ വിയ അനന്തം പടിഭാനം ഉട്ഠഹതി. **ഓധേന്തീ**തി ഓദഹന്തി. ഛട്ഠം.

൭. പവാരണാസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൫. സത്തമേ **തദഹൂ**തി തസ്മിം അഹു, തസ്മിം ദിവസേതി അത്ഥോ. ഉപവസന്തി ഏത്ഥാതി **ഉപോസഥോ**. ഉപവസന്തീതി ച സീലേന വാ അനസനേന വാ ഉപേതാ ഹുത്വാ വസന്തീതി അത്ഥോ. സോ പനേസ ഉപോസഥദിവസോ അട്ഠമീചാതുദ്ദസീപന്നരസീഭേദേന തിവിധോ, തസ്മാ സേസദ്വയനിവാരണത്ഥം **പന്നരസേതി** വുത്തം. **പവാരണായാ**തി വസ്സം-വുട്ഠ-പവാരണായ. വിസുദ്ധിപവാരണാതിപി ഏതിസ്സാവ നാമം. **നിസിന്നോ ഹോതീ**തി സായന്ഹസമയേ സമ്പത്തപരിസായ കാലയുത്തം ധമ്മം ദേസേത്വാ ഉദകകോട്ഠകേ ഗത്താനി പരിസിഞ്ചിത്വാ നിവത്ഥനിവാസനോ ഏകംസം സുഗതമഹാചീവരം കത്വാ മജ്ഝിമത്ഥമ്ഭം നിസ്സായ പഞ്ഞത്തേ വരബുദ്ധാസനേ പുരത്ഥിമദിസായ ഉട്ഠഹതോ ചന്ദമണ്ഡലസ്സ സിരിം സിരിയാ അഭിഭവമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി. **തുണ്ഹീഭൂതം തുണ്ഹീഭൂത**ന്തി യതോ യതോ അനുവിലോകേതി, തതോ തതോ തുണ്ഹീഭൂതമേവ. തത്ഥ ഹി ഏകഭിക്ഖുസ്സാപി ഹത്ഥകുക്കുച്ചം വാ പാദകുക്കുച്ചം വാ നത്ഥി, സബ്ബേ നിരവാ സന്തേന ഇരിയാപഥേന നിസീദിംസു. **അനുവിലോകേത്വാ**തി ദിസ്സമാനപഞ്ചപസാദേഹി നേത്തേഹി അനുവിലോകേത്വാ. **ഹന്ദാ**തി വോസ്സഗ്ഗത്ഥേ നിപാതോ. **ന ച മേ കിഞ്ചി ഗരഹഥാ**തി ഏത്ഥ **ന ച കിഞ്ചീ**തി പുച്ഛനത്ഥേ ന-കാരോ. കിം മേ കിഞ്ചി ഗരഹഥ? യദി ഗരഹഥ, വദഥ, ഇച്ഛാപേമി വോ വത്തുന്തി അത്ഥോ. **കായികം വാ വാചസികം വാ**തി ഇമിനാ കായവചീദ്വാരാനേവ പവാരേതി, ന മനോദ്വാരം. കസ്മാ? അപാകടത്താ. കായവചീദ്വാരേസു ഹി ദോസോ പാകടോ ഹോതി, ന മനോദ്വാരേ. ''ഏകമഞ്ചേ സയതോപി ഹി കിം ചിന്തേസീ''തി? പുച്ഛിത്വാ ചിത്താചാരം ജാനാതി. ഇതി മനോദ്വാരം അപാകടത്താ ന പവാരേതി, നോ അപരിസുദ്ധത്താ. ബോധിസത്തഭൂതസ്സാപി ഹി തസ്സ ഭൂരിദത്തഛദ്ദന്തസങ്ഖപാലധമ്മപാലാദികാലേ മനോദ്വാരം പരിസുദ്ധം, ഇദാനേത്ഥ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി.

ഏതദവോചാതി ധമ്മസേനാപതിട്ഠാനേ ഠിതത്താ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഭാരം വഹന്തോ ഏതം അവോച. **ന ഖോ മയം, ഭന്തേ**തി, ഭന്തേ, മയം ഭഗവതോ ന കിഞ്ചി ഗരഹാമ. **കായികം വാ വാചസികം വാ**തി ഇദം ചതുന്നം അരക്ഖിയതം സന്ധായ ഥേരോ ആഹ. ഭഗവതോ ഹി ചത്താരി അരക്ഖിയാനി. യഥാഹ -

''ചത്താരിമാനി , ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതസ്സ അരക്ഖിയാനി. കതമാനി ചത്താരി? പരിസുദ്ധകായസമാചാരോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതോ, നത്ഥി തഥാഗതസ്സ കായദുച്ചരിതം, യം തഥാഗതോ രക്ഖേയ്യ 'മാ മേ ഇദം പരോ അഞ്ഞാസീ'തി. പരിസുദ്ധവചീസമാചാരോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതോ, നത്ഥി തഥാഗതസ്സ വചീദുച്ചരിതം, യം തഥാഗതോ രക്ഖേയ്യ, 'മാ മേ ഇദം പരോ അഞ്ഞാസീ'തി. പരിസുദ്ധമനോസമാചാരോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതോ, നത്ഥി തഥാഗതസ്സ മനോദുച്ചരിതം, യം തഥാഗതോ രക്ഖേയ്യ, 'മാ മേ ഇദം പരോ അഞ്ഞാസീ'തി. പരിസുദ്ധാജീവോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതോ, നത്ഥി തഥാഗതസ്സ മിച്ഛാആജീവോ, യം തഥാഗതോ രക്ഖേയ്യ ''മാ മേ ഇദം പരോ അഞ്ഞാസീ''തി (അം॰ നി॰ ൭.൫൮).

ഇദാനി ഭഗവതോ യഥാഭൂതഗുണേ കഥേന്തോ **ഭഗവാ ഹി, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അനുപ്പന്നസ്സാ**തി കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധതോ പട്ഠായ അഞ്ഞേന സമണേന വാ ബ്രാഹ്മണേന വാ അനുപ്പാദിതപുബ്ബസ്സ. **അസഞ്ജാതസ്സാ**തി ഇദം അനുപ്പന്നവേവചനമേവ. **അനക്ഖാതസ്സാ**തി അഞ്ഞേന അദേസിതസ്സ. **പച്ഛാ സമന്നാഗതാ**തി പഠമഗതസ്സ ഭഗവതോ പച്ഛാ സമനുആഗതാ. ഇതി ഥേരോ യസ്മാ സബ്ബേപി ഭഗവതോ സീലാദയോ ഗുണാ അരഹത്തമഗ്ഗമേവ നിസ്സായ ആഗതാ, തസ്മാ അരഹത്തമഗ്ഗമേവ നിസ്സായ ഗുണം കഥേസി. തേന സബ്ബഗുണാ കഥിതാവ ഹോന്തി. **അഹഞ്ച ഖോ, ഭന്തേ**തി ഇദം ഥേരോ സദേവകേ ലോകേ അഗ്ഗപുഗ്ഗലസ്സ അത്തനോ ചേവ സങ്ഘസ്സ ച കായികവാചസികം പവാരേന്തോ ആഹ.

പിതരാ പവത്തിതന്തി ചക്കവത്തിമ്ഹി കാലങ്കതേ വാ പബ്ബജിതേ വാ സത്താഹച്ചയേന ചക്കം അന്തരധായതി, തതോ ദസവിധം ദ്വാദസവിധം ചക്കവത്തിവത്തം പൂരേത്വാ നിസിന്നസ്സ പുത്തസ്സ അഞ്ഞം പാതുഭവതി, തം സോ പവത്തേതി. രതനമയത്താ പന സദിസട്ഠേന തദേവ വത്തം കത്വാ ‘‘പിതരാ പവത്തിത’’ന്തി വുത്തം. യസ്മാ വാ സോ ‘‘അപ്പോസ്സുക്കോ ത്വം, ദേവ, ഹോഹി, അഹമനുസാസിസ്സാമീ’’തി ആഹ, തസ്മാ പിതരാ പവത്തിതം ആണാചക്കം അനുപ്പവത്തേതി നാമ. **സമ്മദേവ അനുപ്പവത്തേസീ**തി സമ്മാ നയേന ഹേതുനാ കാരണേനേവ അനുപ്പവത്തേസി. ഭഗവാ ഹി ചതുസച്ചധമ്മം കഥേതി, ഥേരോ തമേവ അനുകഥേതി, തസ്മാ ഏവമാഹ. **ഉഭതോഭാഗവിമുത്താ**തി ദ്വീഹി ഭാഗേഹി വിമുത്താ , അരൂപാവചരസമാപത്തിയാ രൂപകായതോ വിമുത്താ, അഗ്ഗമഗ്ഗേന നാമകായതോതി. **പഞ്ഞാവിമുത്താ**തി പഞ്ഞായ വിമുത്താ തേവിജ്ജാദിഭാവം അപ്പത്താ ഖീണാസവാ.

വിസുദ്ധിയാതി വിസുദ്ധത്ഥായ. **സംയോജനബന്ധനച്ഛിദാ**തി സംയോജനസങ്ഖാതേ ചേവ ബന്ധനസങ്ഖാതേ ച കിലേസേ ഛിന്ദിത്വാ ഠിതാ. **വിജിതസങ്ഗാമ**ന്തി വിജിതരാഗദോസമോഹസങ്ഗാമം, മാരബലസ്സ വിജിതത്താപി വിജിതസങ്ഗാമം. **സത്ഥവാഹ**ന്തി അട്ഠങ്ഗികമഗ്ഗരഥേ ആരോപേത്വാ വേനേയ്യസത്ഥം വാഹേതി സംസാരകന്താരം ഉത്താരേതീതി ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ, തം സത്ഥവാഹം. **പലാപോ**തി അന്തോതുച്ഛോ ദുസ്സീലോ. **ആദിച്ചബന്ധുന**ന്തി ആദിച്ചബന്ധും സത്ഥാരം ദസബലം വന്ദാമീതി വദതി. സത്തമം.

൮. പരോസഹസ്സസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൮. അട്ഠമേ **പരോസഹസ്സ**ന്തി അതിരേകസഹസ്സം. **അകുതോഭയ**ന്തി നിബ്ബാനേ കുതോചി ഭയം നത്ഥി, നിബ്ബാനപ്പത്തസ്സ വാ കുതോചി ഭയം നത്ഥീതി നിബ്ബാനം അകുതോഭയം നാമ. **ഇസീനം ഇസിസത്തമോ**തി വിപസ്സിതോ പട്ഠായ ഇസീനം സത്തമകോ ഇസി.

കിം നു തേ വങ്ഗീസാതി ഇദം ഭഗവാ അത്ഥുപ്പത്തിവസേന ആഹ. സങ്ഘമജ്ഝേ കിര കഥാ ഉദപാദി ‘‘വങ്ഗീസത്ഥേരോ വിസ്സട്ഠവത്തോ , നേവ ഉദ്ദേസേ, ന പരിപുച്ഛായ, ന യോനിസോമനസികാരേ കമ്മം കരോതി, ഗാഥാ ബന്ധന്തോ ചുണ്ണിയപദാനി കരോന്തോ വിചരതീ’’തി. അഥ ഭഗവാ ചിന്തേസി - ‘‘ഇമേ ഭിക്ഖൂ വങ്ഗീസസ്സ പടിഭാനസമ്പത്തിം ന ജാനന്തി, ചിന്തേത്വാ

ചിന്തേത്വാ വദതീതി മഞ്ഞന്തി, പടിഭാനസമ്പത്തിമസ്സ ജാനാപേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ, **"കിം നു തേ വങ്ഗീസാ"**തിആദിമാഹ.

ഉമ്മഗ്ഗപഥന്തി അനേകാനി കിലേസുമ്മുജ്ജനസതാനി, വട്ടപഥത്താ പന പഥന്തി വുത്തം. **പഭിജ്ജ ഖിലാനീ**തി രാഗഖിലാദീനി പഞ്ച ഭിന്ദിത്വാ ചരസി. **തം പസ്സഥാ**തി തം ഏവം അഭിഭുയ്യ ഭിന്ദിത്വാ ചരന്തം ബുദ്ധം പസ്സഥ. **ബന്ധപമുഞ്ചകര**ന്തി ബന്ധനമോചനകരം. **അസിത**ന്തി അനിസ്സിതം. **ഭാഗസോ പവിഭജ**ന്തി സതിപട്ഠാനാദികോട്ഠാസവസേന ധമ്മം വിഭജന്തം. പവിഭജ്ജാതി വാ പാഠോ, അങ്ഗപച്ചങ്ഗകോട്ഠാസവസേന വിഭജിത്വാ വിഭജിത്വാ പസ്സഥാതി അത്ഥോ.

ഓഘസ്സാതി ചതുരോഘസ്സ. **അനേകവിഹിത**ന്തി സതിപട്ഠാനാദിവസേന അനേകവിധം. **തസ്മിം ച അമതേ അക്ഖാതേ**തി തസ്മിം തേന അക്ഖാതേ അമതേ. **ധമ്മദ്ദസാ**തി ധമ്മസ്സ പസ്സിതാരോ. **ഠിതാ അസംഹീരാ**തി അസംഹാരിയാ ഹുത്വാ പതിട്ഠിതാ.

അതിവിജ്ഝാതി അതിവിജ്ഝിത്വാ. **സബ്ബട്ഠിതീന**ന്തി സബ്ബേസം ദിട്ഠിട്ഠാനാനം വിഞ്ഞാണട്ഠിതീനം വാ . **അതിക്കമമദ്ദസാ**തി അതിക്കമഭൂതം നിബ്ബാനമദ്ദസ. **അഗ്ഗ**ന്തി ഉത്തമധമ്മം. അഗ്ഗേതി വാ പാഠോ, പഠമതരന്തി അത്ഥോ. **ദസദ്ധാന**ന്തി പഞ്ചന്നം, അഗ്ഗധമ്മം പഞ്ചവഗ്ഗിയാനം, അഗ്ഗേ വാ പഞ്ചവഗ്ഗിയാനം ധമ്മം ദേസേസീതി അത്ഥോ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ഏസ ധമ്മോ സുദേസിതോതി ജാനന്തേന ച പമാദോ ന കാതബ്ബോ, തസ്മാ. **അനുസിക്ഖേ**തി തിസ്സോ സിക്ഖാ സിക്ഖേയ്യ. അട്ഠമം.

൯. കോണ്ഡഞ്ഞസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൭. നവമേ **അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞോ**തി പഠമം ധമ്മസ്സ അഞ്ഞാതത്താ ഏവം ഗഹിതനാമോ ഥേരോ. **സുചിരസ്സേവാ**തി കീവചിരസ്സ? ദ്വാദസന്നം സംവച്ഛരാനം. ഏത്തകം കാലം കത്ഥ വിഹാസീതി. ഛദ്ദന്തഭവനേ മന്ദാകിനിപോക്ഖരണിയാ തീരേ പച്ചേകബുദ്ധാനം വസനട്ഠാനേ. കസ്മാ? വിഹാരഗരുതായ. സോ ഹി പഞ്ഞവാ മഹാസാവകോ. യഥേവ ഭഗവതോ, ഏവമസ്സ ദസസഹസ്സചക്കവാളേ ദേവമനുസ്സാനം അബ്ഭന്തരേ ഗുണാ പത്ഥടാവ. ദേവമനുസ്സാ തഥാഗതസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജം കത്വാ "അഗ്ഗധമ്മം പടിവിദ്ധസാവകോ"തി അനന്തരം ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ പൂജേന്തി. സന്തികം ആഗതാനഞ്ച നാമ തഥാരൂപാ ധമ്മകഥാ വാ പടിസന്ഥാരോ വാ കാതബ്ബോ ഹോതി. ഥേരോ ച വിഹാരഗരുകോ, തേനസ്സ സോ പപഞ്ചോ വിയ ഉപട്ഠാതി. ഇതി വിഹാരഗരുതായ തത്ഥ ഗന്ത്വാ വിഹാസി.

അപരമ്പി കാരണം - ഭിക്ഖാചാരവേലായം താവ സബ്ബസാവകാ വസ്സഗ്ഗേന ഗച്ഛന്തി. ധമ്മദേസനാകാലേ പന മജ്ഝട്ഠാനേ അലങ്കതബുദ്ധാസനമ്ഹി സത്ഥരി നിസിന്നേ ദക്ഖിണഹത്ഥപസ്സേ ധമ്മസേനാപതി, വാമഹത്ഥപസ്സേ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ നിസീദതി, തേസം പിട്ഠിഭാഗേ അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരസ്സ ആസനം പഞ്ഞാപേന്തി. സേസാ ഭിക്ഖൂ തം പരിവാരേത്വാ നിസീദന്തി. ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ അഗ്ഗധമ്മപടിവിദ്ധത്താ ച മഹല്ലകത്താ ച ഥേരേ സഗാരവാ ഥേരം മഹാബ്രഹ്മം വിയ അഗ്ഗിക്ഖന്ധം വിയ ആസീവിസം വിയ ച മഞ്ഞമാനാ ധുരാസനേ നിസീദന്താ ഓത്തപ്പന്തി

ഹരായന്തി. ഥേരോ ചിന്തേസി - "ഇമേഹി ധുരാസനത്ഥായ കപ്പസതസഹസ്സാധികം അസങ്ഖ്യേയ്യം പാരമിയോ പൂരിതാ, തേ ഇദാനി ധുരാസനേ നിസീദന്താ മമ ഓത്തപ്പന്തി ഹരായന്തി, ഫാസുവിഹാരം നേസം കരിസ്സാമീ"തി. സോ പതിരൂപേ കാലേ തഥാഗതം ഉപസങ്കമിത്വാ "ഇച്ഛാമഹം, ഭന്തേ, ജനപദേ വസിതു"ന്തി ആഹ, സത്ഥാ അനുജാനി.

ഥേരോ സേനാസനം സംസാമേത്വാ പത്തചീവരമാദായ ഛദ്ദന്തഭവനേ മന്ദാകിനിതീരം ഗതോ. പുബ്ബേ പച്ചേകബുദ്ധാനം പാരിചരിയായ കതപരിചയാ അട്ഠസഹസ്സാ ഹത്ഥിനാഗാ ഥേരം ദിസ്വാവ "അമ്ഹാകം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ആഗത"ന്തി നവേഹി ചങ്കമനം നിത്തിണം കത്വാ ആവരണസാഖാ ഹരിത്വാ ഥേരസ്സ വസനട്ഠാനം പടിജഗ്ഗിത്വാ വത്തം കത്വാ സബ്ബേ സന്നിപതിത്വാ മന്തയിംസു - "സചേ ഹി മയം 'അയം ഥേരസ്സ കത്തബ്ബം കരിസ്സതി, അയം കരിസ്സതീ'തി പടിപജ്ജിസ്സാമ, ഥേരോ ബഹുഞ്ഞാതികഗാമം ഗതോ വിയ യഥാധോതേനേവ പത്തേന ഗമിസ്സതി, വാരേന നം പടിജഗ്ഗിസ്സാമ, ഏകസ്സ പന വാരേ പത്തേ സേസേഹിപി നപ്പമജ്ജിതബ്ബ"ന്തി വാരം ഠപയിംസു. വാരികനാഗോ പാതോവ ഥേരസ്സ മുഖോദകഞ്ച ദന്തകട്ഠഞ്ച ഠപേതി, വത്തം കരോതി.

മന്ദാകിനിപോക്ഖരണീ നാമ ചേസാ പണ്ണാസയോജനാ ഹോതി. തസ്സാ പഞ്ചവീസതിയോജനമത്തേ ഠാനേ സേവാലോ വാ പണകം വാ നത്ഥി, ഫലികവണ്ണം ഉദകമേവ ഹോതി. തതോ പരം പന കടിപ്പമാണേ ഉദകേ അഡ്ഢയോജനവിത്ഥതം സേസപദുമവനം പണ്ണാസയോജനം സരം പരിക്ഖിപിത്വാ ഠിതം. തദനന്തരം താവ മഹന്തമേവ രത്തപദുമവനം, തദനന്തരം രത്തകുമുദവനം, തദനന്തരം സേതകുമുദവനം, തദനന്തരം നീലുപ്പലവനം, തദനന്തരം രത്തുപ്പലവനം, തദനന്തരം സുഗന്ധരത്തസാലിവനം, തദനന്തരം ഏളാലുകലാബുകുമ്ഭണ്ഡാദീനി മധുരരസാനി വല്ലിഫലാനി, തദനന്തരം അഡ്ഢയോജനവിത്ഥാരമേവ ഉച്ഛുവനം, തത്ഥ പൂഗരുക്ഖക്ഖന്ധപ്പമാണാ ഉച്ഛൂ, തദനന്തരം കദലിവനം, യതോ ദുവേ പക്കാനി ഖാദന്താ കിലമന്തി, തദനന്തരം ചാടിപ്പമാണഫലം പനസവനം, തദനന്തരം ജമ്ബുവനം, തദനന്തരം അമ്ബവനം, തദനന്തരം കപിത്ഥവനന്തി. സങ്ഖേപതോ തസ്മിം ദഹേ ഖാദിതബ്ബയുത്തകം ഫലം നാമ നത്ഥീതി ന വത്തബ്ബം. കുസുമാനം പുപ്ഫനസമയേ വാതോ രേണുവട്ടിം ഉട്ഠാപേത്വാ പദുമിനിപത്തേസു ഠപേതി, തത്ഥ ഉദകഫുസിതാനി പതന്തി. തതോ ആദിച്ചപാകേന പച്ചിത്വാ പക്കപയോഘനികാ വിയ തിട്ഠതി, ഏതം പോക്ഖരമധു നാമ , തം ഥേരസ്സ ആഹരിത്വാ ദേന്തി. മുളാലം നങ്ഗലസീസമത്തം ഹോതി, തമ്പി ആഹരിത്വാ ദേന്തി. ഭിസം മഹാഭേരിപോക്ഖരപ്പമാണം ഹോതി, തസ്സ ഏകസ്മിം പബ്ബേ പാദഘടകപ്പമാണം ഖീരം ഹോതി, തം ആഹരിത്വാ ദേന്തി. പോക്ഖരട്ഠീനി മധുസക്ഖരായ യോജേത്വാ ദേന്തി. ഉച്ഛും പാസാണപിട്ഠേ ഠപേത്വാ പാദേന അക്കമന്തി. തതോ രസോ പഗ്ഘരിത്വാ സോണ്ഡിആവാടേ പൂരേത്വാ, ആദിച്ചപാകേന പച്ചിത്വാ ഖീരപാസാണപിണ്ഡോ വിയ തിട്ഠതി, തം ആഹരിത്വാ ദേന്തി. പനസകദലിഅമ്ബപക്കാദീസു കഥാവ നത്ഥി.

കേലാസപബ്ബതേ നാഗദത്തോ നാമ ദേവപുത്തോ വസതി. ഥേരോ കാലേന കാലം തസ്സ വിമാനദ്വാരം ഗച്ഛതി. സോ നവസപ്പിപോക്ഖരമധുചുണ്ണയുത്തസ്സ നിരുദകപായാസസ്സ പത്തം പൂരേത്വാ ദേതി. സോ കിര കസ്സപബുദ്ധകാലേ

വീസതിവസ്സസഹസ്സാനി സുഗന്ധസപ്പിനാ ഖീരസലാകം അദാസി. തേനസ്സേതം ഭോജനം ഉപ്പജ്ജതി. ഏവം ഥേരോ ദ്വാദസ വസ്സാനി വസിത്വാ അത്തനോ ആയുസങ്ഖാരം ഓലോകേന്തോ പരിക്ഖീണഭാവം ഞത്വാ "കത്ഥ പരിനിബ്ബായിസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ - "ഹത്ഥിനാഗേഹി മം ദ്വാദസ വസ്സാനി ഉപട്ഠഹന്തേഹി ദുക്കരം കതം, സത്ഥാരം അനുജാനാപേത്വാ ഏതേസംയേവ സന്തികേ പരിനിബ്ബായിസ്സാമീ"തി ആകാസേന ഭഗവതോ സന്തികം അഗമാസി. തേന വുത്തം "സുചിരസ്സേവ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീ"തി.

നാമഞ്ഞാതി കസ്മാ നാമം സാവേതി? ഥേരഞ്ഹി കേചി സഞ്ജാനന്തി, കേചി ന സഞ്ജാനന്തി. തത്ഥ ഥേരോ ചിന്തേസി - "യേ മം അജാനന്താ 'കോ ഏസ പണ്ഡരസീസോ ഓഭഗ്ഗോ ഗോപാനസിവങ്കോ മഹല്ലകോ സത്ഥാരാ സദ്ധിം പടിസന്ഥാരം കരോതീ'തി ചിത്തം പദൂസേസ്സന്തി, തേ അപായപൂരകാ ഭവിസ്സന്തി. യേ പന മം ജാനന്താ - 'ദസസഹസ്സചക്കവാളേ സത്ഥാ വിയ പഞ്ഞാതോ പാകടോ മഹാസാവകോ'തി ചിത്തം പസാദേസ്സന്തി, തേ സഗ്ഗൂപഗാ ഭവിസ്സന്തീ"തി, സത്താനം അപായമഗ്ഗം പിദഹിത്വാ സഗ്ഗമഗ്ഗം വിവരന്തോ നാമം സാവേതി.

ബുദ്ധാനുബുദ്ധോതി പഠമം സത്ഥാ ചത്താരി സച്ചാനി ബുജ്ഝി, പച്ഛാ ഥേരോ, തസ്മാ ബുദ്ധാനുബുദ്ധോതി, വുച്ചതി. **തിബ്ബനിക്കമോ**തി ബാള്ഹവീരിയോ. **വിവേകാനന്തി** തിണ്ണം വിവേകാനം. **തേവിജ്ജോ, ചേതോപരിയായകോവിദോ**തി ഛസു അഭിഞ്ഞാസു ചതസ്സോ വദതി. ഇതരാ ദ്വേ കിഞ്ചാപി ന വുത്താ, ഥേരോ പന ഛളഭിഞ്ഞോവ. ഇമിസ്സാ ച ഗാഥായ പരിയോസാനേ പരിസാ സന്നിസീദി. പരിസായ സന്നിസിന്നഭാവം ഞത്വാ ഥേരോ സത്ഥാരാ സദ്ധിം പടിസന്ഥാരം കത്വാ "പരിക്ഖീണാ മേ, ഭന്തേ, ആയുസങ്ഖാരാ, പരിനിബ്ബായിസ്സാമീ"തി, പരിനിബ്ബാനകാലം അനുജാനാപേസി . കത്ഥ പരിനിബ്ബായിസ്സസി കോണ്ഡഞ്ഞാതി? ഉപട്ഠാകേഹി മേ, ഭന്തേ, ഹത്ഥിനാഗേഹി ദുക്കരം കതം, തേസം സന്തികേതി. സത്ഥാ അനുജാനി.

ഥേരോ ദസബലം പദക്ഖിണം കത്വാ - "പുബ്ബം തം മേ, ഭന്തേ, പഠമദസ്സനം, ഇദം പച്ഛിമദസ്സന"ന്തി പരിദേവന്തേ മഹാജനേ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ നിക്ഖമിത്വാ, ദ്വാരകോട്ഠകേ ഠിതോ - "മാ സോചിത്ഥ, മാ പരിദേവിത്ഥ, ബുദ്ധാ വാ ഹോന്തു ബുദ്ധസാവകാ വാ, ഉപ്പന്നാ സങ്ഖാരാ അഭിജ്ജനകാ നാമ നത്ഥീ"തി മഹാജനം ഓവദിത്വാ പസ്സന്തസ്സേവ മഹാജനസ്സ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗമ്മ മന്ദാകിനിതീരേ ഓതരിത്വാ പോക്ഖരണിയം ന്ഹത്വാ നിവത്ഥനിവാസനോ കതുത്തരാസങ്ഗോ സേനാസനം സംസാമേത്വാ ഫലസമാപത്തിയാ തയോ യാമേ വീതിനാമേത്വാ ബലവപച്ചൂസസമയേ പരിനിബ്ബായി. ഥേരസ്സ സഹപരിനിബ്ബാനാ ഹിമവതി സബ്ബരുക്ഖാ പുപ്ഫേഹി ച ഫലേഹി ച ഓനതവിനതാ അഹേസും. വാരികനാഗോ ഥേരസ്സ പരിനിബ്ബുതഭാവം അജാനന്തോ പാതോവ മുഖോദകദന്തകട്ഠാനി ഉപട്ഠപേത്വാ വത്തം കത്വാ ഖാദനീയഫലാനി ആഹരിത്വാ ചങ്കമനകോടിയം അട്ഠാസി. സോ യാവ സൂരിയുഗ്ഗമനാ ഥേരസ്സ നിക്ഖമനം അപസ്സന്തോ "കിം നു ഖോ ഏതം? പുബ്ബേ അയ്യോ പാതോവ ചങ്കമതി, മുഖം ധോവതി. അജ്ജ പന പണ്ണസാലതോപി ന നിക്ഖമതീ"തി കുടിദ്വാരം കമ്പേത്വാ ഓലോകേന്തോ ഥേരം നിസിന്നകമേവ ദിസ്വാ ഹത്ഥം പസാരേത്വാ പരാമസിത്വാ അസ്സാസപസ്സാസേ പരിയേസന്തോ തേസം അപ്പവത്തിഭാവം ഞത്വാ - "പരിനിബ്ബുതോ ഥേരോ"തി സോണ്ഡം മുഖേ പക്ഖിപിത്വാ മഹാരവം വിരവി. സകലഹിമവന്തോ

ഏകനിന്നാദോ അഹോസി. അട്ഠനാഗസഹസ്സാനി സന്നിപതിത്വാ ഥേരം ജേട്ഠകനാഗസ്സ കുമ്ഭേ നിസീദാപേത്വാ സുപുപ്ഫിതരുക്ഖസാഖാ ഗഹേത്വാ പരിവാരേത്വാ സകലഹിമവന്തം അനുവിചരിത്വാ സകട്ഠാനമേവ ആഗതാ.

സക്കോ വിസ്സകമ്മം ആമന്തേസി - ''താത, അമ്ഹാകം ജേട്ഠഭാതാ പരിനിബ്ബുതോ, സക്കാരം കരിസ്സാമ, നവയോജനികം സബ്ബരതനമയം കൂടാഗാരം മാപേഹീ''തി. സോ തഥാ കത്വാ ഥേരം തത്ഥ നിപജ്ജാപേത്വാ ഹത്ഥിനാഗാനം അദാസി. തേ കൂടാഗാരം ഉക്ഖിപിത്വാ തിയോജനസഹസ്സം ഹിമവന്തം പുനപ്പുനം ആവിജ്ഝിംസു . തേസം ഹത്ഥതോ ആകാസട്ഠകാ ദേവാ ഗഹേത്വാ സാധുകീളിതം കീളിംസു. തതോ വസ്സവലാഹകാ സീതവലാഹകാ ഉണ്ഹവലാഹകാ ചാതുമഹാരാജികാ താവതിംസാതി ഏത്തേനുപായേന യാവ ബ്രഹ്മലോകാ കൂടാഗാരം അഗമാസി, പുന ബ്രഹ്മാനോ ദേവാനന്തി അനുപുബ്ബേന ഹത്ഥിനാഗാനംയേവ കൂടാഗാരം അദംസു. ഏകേകാ ദേവതാ ചതുരങ്ഗുലമത്തം ചന്ദനഘടികം ആഹരി, ചിതകോ നവയോജനികോ അഹോസി. കൂടാഗാരം ചിതകം ആരോപയിംസു. പഞ്ച ഭിക്ഖുസതാനി ആകാസേനാഗന്ത്വാ സബ്ബരത്തിം സജ്ഝായമകംസു. അനുരുദ്ധത്ഥേരോ ധമ്മം കഥേസി, ബഹൂനം ദേവതാനം ധമ്മാഭിസമയോ അഹോസി. പുനദിവസേ അരുണുഗ്ഗമനവേലായമേവ ചിതകം നിബ്ബാപേത്വാ സുമനമകുളവണ്ണാനം ധാതൂനം പരിസാവനം പൂരേത്വാ ഭഗവതി നിക്ഖമിത്വാ വേളുവനവിഹാരകോട്ഠകം സമ്പത്തേ ആഹരിത്വാ സത്ഥു ഹത്ഥേ ഠപയിംസു. സത്ഥാ ധാതുപരിസാവനം ഗഹേത്വാ പഥവിയാ ഹത്ഥം പസാരേസി, മഹാപഥവിം ഭിന്ദിത്വാ രജതബുബ്ബുളസദിസം ചേതിയം നിക്ഖമി. സത്ഥാ സഹത്ഥേന ചേതിയേ ധാതുയോ നിധേസി. അജ്ജാപി കിര തം ചേതിയം ധരതിയേവാതി. നവമം.

൧൦. മോഗ്ഗല്ലാനസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൯. ദസമേ **സമന്നേസതീ**തി പരിയേസതി പച്ചവേക്ഖതി. **നഗസ്സാ**തി പബ്ബതസ്സ. **മുനിന്തി** ബുദ്ധമുനിം. **ദുക്ഖസ്സ പാരഗുന്തി** ദുക്ഖപാരം ഗതം. **സമന്നേസ**ന്തി സമന്നേസന്തോ. **ഏവം സബ്ബങ്ഗസമ്പന്ന**ന്തി ഏവം സബ്ബഗുണസമ്പന്നം. **അനേകാകാരസമ്പന്ന**ന്തി അനേകേഹി ഗുണേഹി സമന്നാഗതം. ദസമം.

൧൧. ഗഗ്ഗരാസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൦. ഏകാദസമേ **ത്യാസ്സുദ**ന്തി തേ അസ്സുദം. അസ്സുദന്തി നിപാതമത്തം. **വണ്ണേനാ**തി സരീരവണ്ണേന. **യസസാ**തി പരിവാരേന. **വിഗതമലോവ ഭാണുമാ**തി വിഗതമലോ ആദിച്ചോ വിയ. ഏകാദസമം.

൧൨. വങ്ഗീസസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൧. ദ്വാദസമേ **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം. **വങ്ഗീസോ**തി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമം. സോ കിര പുബ്ബേ പദുമുത്തരകാലേ പടിഭാനസമ്പന്നം സാവകം ദിസ്വാ ദാനം ദത്വാ പത്ഥനം കത്വാ കപ്പസതസഹസ്സം പാരമിയോ പൂരേത്വാ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ സകലജമ്ബുദീപേ വാദകാമതായ ജമ്ബുസാഖം പരിഹരിത്വാ ഏകേന പരിബ്ബാജകേന സദ്ധിം വാദം കത്വാ വാദേ

ജയപരാജയാനുഭാവേന തേനേവ പരിബ്ബാജകേന സദ്ധിം സംവാസം കപ്പേത്വാ വസമാനായ ഏകിസ്സാ പരിബ്ബാജികായ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തോ വയം ആഗമ്മ മാതിതോ പഞ്ചവാദസതാനി, പിതിതോ പഞ്ചവാദസതാനീതി വാദസഹസ്സം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ വിചരതി. ഏകഞ്ച വിജ്ജം ജാനാതി, യം വിജ്ജം പരിജപ്പിത്വാ മതാനം സീസം അങ്ഗുലിയാ പഹരിത്വാ - "അസുകട്ഠാനേ നിബ്ബത്തോ"തി ജാനാതി. സോ അനുപുബ്ബേന ഗാമനിഗമാദീസു വിചരന്തോ പഞ്ചഹി മാണവകസതേഹി സദ്ധിം സാവത്ഥിം അനുപ്പത്തോ നഗരദ്വാരേ സാലായ നിസീദതി.

തദാ ച നഗരവാസിനോ പുരേഭത്തം ദാനം ദത്വാ പച്ഛാഭത്തം സുദ്ധുത്തരാസങ്ഗാ ഗന്ധമാലാദിഹത്ഥാ ധമ്മസ്സവനായ വിഹാരം ഗച്ഛന്തി. മാണവോ ദിസ്വാ, "കഹം ഗച്ഛഥാ"തി? പുച്ഛി. തേ "ദസബലസ്സ സന്തികം ധമ്മസ്സവനായാ"തി ആഹംസു. സോപി സപരിവാരോ തേഹി സദ്ധിം ഗന്ത്വാ പടിസന്ഥാരം കത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി. അഥ നം ഭഗവാ ആഹ - "വങ്ഗീസ, ഭദ്ദകം കിര സിപ്പം ജാനാസീ"തി. "ഭോ ഗോതമ, അഹം ബഹുസിപ്പം ജാനാമി. തുമ്ഹേ കതരം സന്ധായ വദഥാ"തി? ഛവസീസകസിപ്പന്തി. ആമ, ഭോ ഗോതമാതി. അഥസ്സ ഭഗവാ അത്തനോ ആനുഭാവേന നിരയേ നിബ്ബത്തസ്സ സീസം ദസ്സേത്വാ, "വങ്ഗീസ, അയം കഹം നിബ്ബത്തോ"തി പുച്ഛി. സോ മന്തം ജപ്പിത്വാ അങ്ഗുലിയാ പഹരിത്വാ "നിരയേ"തി ആഹ. "സാധു, വങ്ഗീസ, സുകഥിത"ന്തി ദേവലോകേ നിബ്ബത്തസ്സ സീസം ദസ്സേസി. തമ്പി സോ തഥേവ ബ്യാകാസി. അഥസ്സ ഖീണാസവസ്സ സീസം ദസ്സേസി. സോ പുനപ്പുനം മന്തം പരിവത്തേത്വാപി അങ്ഗുലിയാ പഹരിത്വാപി നിബ്ബത്തട്ഠാനം ന പസ്സതി.

അഥ നം ഭഗവാ "കിലമസി, വങ്ഗീസാ"തി ആഹ? ആമ ഭോ, ഗോതമാതി. പുനപ്പുനം ഉപധാരേഹീതി. തഥാ കരോന്തോപി അദിസ്വാ, "തുമ്ഹേ, ഭോ ഗോതമ, ജാനാഥാ"തി ആഹ. ആമ, വങ്ഗീസ, മം നിസ്സായ ചേസ ഗതോ, അഹമസ്സ ഗതിം ജാനാമീതി. മന്തേന ജാനാസി, ഭോ ഗോതമാതി? ആമ, വങ്ഗീസ, ഏകേന മന്തേനേവ ജാനാമീതി. ഭോ ഗോതമ, മയ്ഹം മന്തേന ഇമം മന്തം ദേഥാതി. അമൂലികോ, വങ്ഗീസ, മയ്ഹം മന്തോതി. ദേഥ, ഭോ ഗോതമാതി. ന സക്കാ മയ്ഹം സന്തികേ അപബ്ബജിതസ്സ ദാതുന്തി. സോ അന്തേവാസികേ ആമന്തേസി - "താതാ സമണോ ഗോതമോ അതിരേകസിപ്പം ജാനാതി, അഹം ഇമസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ സിപ്പം ഗണ്ഹാമി, തതോ സകലജമ്ബുദീപേ അമ്ഹേഹി ബഹുതരം ജാനന്തോ നാമ ന ഭവിസ്സതി. തുമ്ഹേ യാവ അഹം ആഗച്ഛാമി, താവ അനുക്കണ്ഠിത്വാ വിചരഥാ"തി തേ ഉയ്യോജേത്വാ "പബ്ബാജേഥ മ"ന്തി ആഹ. സത്ഥാ നിഗ്രോധകപ്പസ്സ പടിപാദേസി. ഥേരോ തം അത്തനോ വസനട്ഠാനം നേത്വാ പബ്ബാജേസി. സോ പബ്ബജിത്വാ സത്ഥു സന്തികം ആഗമ്മ വന്ദിത്വാ ഠിതോ "സിപ്പം ദേഥാ"തി യാചി. വങ്ഗീസ, തുമ്ഹേ സിപ്പം ഗണ്ഹന്താ അലോണഭോജനഥണ്ഡിലസേയ്യാദീഹി പരികമ്മം കത്വാ ഗണ്ഹഥ, ഇമസ്സാപി സിപ്പസ്സ പരികമ്മം അത്ഥി, തം താവ കരോഹീതി. സാധു, ഭന്തേതി. അഥസ്സ സത്ഥാ ദ്വത്തിംസാകാരകമ്മട്ഠാനം ആചിക്ഖി. സോ തം അനുലോമപടിലോമം മനസികരോന്തോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അനുക്കമേന അരഹത്തം പാപുണി.

വിമുത്തിസുഖം പടിസംവേദീതി ഏവം അരഹത്തം പത്വാ വിമുത്തിസുഖം പടിസംവേദേന്തോ. **കാവേയ്യമത്താതി** കാവേയ്യേന കബ്ബകരണേന മത്താ. **ഖന്ധായതനധാതുയോതി** ഇമാനി ഖന്ധാദീനി പകാസേന്തോ ധമ്മം ദേസേസി. **യേ**

നിയാമഗതദ്ദസാതി യേ നിയാമഗതാ ചേവ നിയാമദസ്സാതി ച. **സ്വാഗത**ന്തി സുആഗമനം. **ഇദ്ധിപത്തോമ്ഹീ**തി ഇമിനാ ഇദ്ധിവിധഞാണം ഗഹിതം. **ചേതോപരിയായകോവിദോ**തി ഇമിനാ ചേതോപരിയഞാണം. ദിബ്ബസോതം പന അവുത്തമ്പി ഗഹിതമേവ ഹോതി. ഏവം ഛ അഭിഞ്ഞാപത്തോ ഏസോ മഹാസാവകോതി വേദിതബ്ബോ. ദ്വാദസമം.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

വങ്ഗീസസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. വനസംയുത്തം

൧. വിവേകസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൧. വനസംയുത്തസ്സ പഠമേ **കോസലേസു വിഹരതീ**തി സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ തസ്സ ജനപദസ്സ സുലഭഭിക്ഖതായ തത്ഥ ഗന്ത്വാ വിഹരതി. **സംവേജേതുകാമാ**തി വിവേകം പടിപജ്ജാപേതുകാമാ. **വിവേകകാമോ**തി തയോ വിവേകേ പത്ഥയന്തോ. **നിച്ഛരതീ ബഹിദ്ധാ**തി ബാഹിരേസു പുഥുത്താരമ്മണേസു ചരതി. **ജനോ ജനസ്മി**ന്തി ത്വം ജനോ അഞ്ഞസ്മിം ജനേ ഛന്ദരാഗം വിനയസ്സു. **പജഹാസീ**തി പജഹ. **ഭവാസീ**തി ഭവ. **സതം തം സാരയാമസേ**തി സതിമന്തം പണ്ഡിതം തം മയമ്പി സാരയാമ, സതം വാ ധമ്മം മയം തം സാരയാമാതി അത്ഥോ. **പാതാലരജോ**തി അപ്പതിട്ഠട്ഠേന പാതാലസങ്ഖാതോ കിലേസരജോ. **മാ തം കാമരജോ**തി അയം കാമരാഗരജോ തം മാ അവഹരി, അപായമേവ മാ നേതൂതി അത്ഥോ. **പംസുകുന്ഥിതോ**തി പംസുമക്ഖിതോ. **വിധുന**ന്തി വിധുനന്തോ. **സിതം രജ**ന്തി സരീരലഗ്ഗം രജം. **സംവേഗമാപാദീ**തി ദേവതാപി നാമ മം ഏവം സാരേതീതി വിവേകമാപന്നോ, ഉത്തമവീരിയം വാ പഗ്ഗയ്ഹ പരമവിവേകം മഗ്ഗമേവ പടിപന്നോതി. പഠമം.

൨. ഉപട്ഠാനസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൨. ദുതിയേ **സുപതീ**തി അയം കിര ഖീണാസവോ, സോ ദൂരേ ഭിക്ഖാചാരഗാമം ഗന്ത്വാ ആഗതോ പണ്ണസാലായ പത്തചീവരം പടിസാമേത്വാ അവിദൂരേ ജാതസ്സരം ഓതരിത്വാ ഗത്താനി ഉതും ഗാഹാപേത്വാ ദിവാട്ഠാനം സമ്മജ്ജിത്വാ തത്ഥ നീചമഞ്ചകം പഞ്ഞാപേത്വാ നിദ്ദം അനോക്കമന്തോവ നിപന്നോ. ഖീണാസവസ്സാപി ഹി കായദരഥോ ഹോതിയേവാതി തസ്സ വിനോദനത്ഥം, തം സന്ധായ സുപതീതി വുത്തം. **അജ്ഝഭാസീ**തി "അയം ഭിക്ഖു സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ദിവാ സുപതി, ദിവാസോപ്പഞ്ച നാമേതം വഡ്ഢിതം ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികം അത്ഥം നാസേതീ"തി മഞ്ഞമാനാ "ചോദേസ്സാമി ന"ന്തി ചിന്തേത്വാ അഭാസി.

ആതുരസ്സാതി ജരാതുരോ രോഗാതുരോ കിലേസാതുരോതി തയോ ആതുരാ, തേസു കിലേസാതുരം സന്ധായേവമാഹ. **സല്ലവിദ്ധസ്സാ**തി സവിസേന സത്തിസല്ലേന വിയ അവിജ്ജാവിസവിട്ഠേന തണ്ഹാസല്ലേന ഹദയേ വിദ്ധസ്സ. **രുപ്പതോ**തി ഘട്ടിയമാനസ്സ.

ഇദാനിസ്സ കാമേസു ആദീനവം കഥയന്തീ **അനിച്ചാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അസിത**ന്തി തണ്ഹാദിട്ഠിനിസ്സയേന അനിസ്സിതം. **കസ്മാ പബ്ബജിതം തപേ**തി ഏവരൂപം ഖീണാസവം ദിവാസോപ്പം ന തപതി, താദിസം പന കസ്മാ ന തപേസ്സതീതി? വദതി. ഥേരസ്സേവ വാ ഏതം വചനം, തസ്മാ അയമേത്ഥ അത്ഥോ - ബദ്ധേസു മുത്തം അസിതം മാദിസം ഖീണാസവപബ്ബജിതം കസ്മാ ദിവാസോപ്പം തപേ, ന തപേസ്സതീതി? സേസഗാഥാസുപി ഏസേവ നയോ. ദേവതായ ഹി വചനപക്ഖേ - "ഏവരൂപം ഖീണാസവപബ്ബജിതം ദിവാസോപ്പം ന തപതി, താദിസം പന കസ്മാ ന തപേസ്സതി? തപേസ്സതിയേവാ"തി അത്ഥോ. ഥേരസ്സ വചനപക്ഖേ - "ഏവരൂപം മാദിസം

ഖീണാസവപബ്ബജിതം കസ്മാ ദിവാസോപ്പം തപേ? ന തപതിയേവാ"തി അത്ഥോ. അയം പനേത്ഥ അനുത്താനപദവണ്ണനാ. **വിനയാ**തി വിനയേന. **സമതിക്കമാ**തി വട്ടമൂലികായ അവിജ്ജായ സമതിക്കമേന. **തം ഞാണ**ന്തി തം ചതുസച്ചഞാണം. **പരമോദാന**ന്തി പരമപരിസുദ്ധം. **പബ്ബജിത**ന്തി ഏവരൂപേന ഞാണേന സമന്നാഗതം പബ്ബജിതം. **വിജ്ജായാ**തി ചതുത്ഥമഗ്ഗവിജ്ജായ. **ആരദ്ധവീരിയ**ന്തി പഗ്ഗഹിതവീരിയം പരിപുണ്ണവീരിയം. ദുതിയം.

൩. കസ്സപഗോത്തസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൩. തതിയേ **ഛേത**ന്തി ഏകം മിഗലുദ്ദകം. **ഓവദതീ**തി സോ കിര മിഗലുദ്ദകോ പാതോവ ഭുഞ്ജിത്വാ "മിഗേ വധിസ്സാമീ"തി അരഞ്ഞം പവിട്ഠോ ഏകം രോഹിതമിഗം ദിസ്വാ "സത്തിയാ നം പഹരിസ്സാമീ"തി അനുബന്ധമാനോ ഥേരസ്സ പഠമസുത്തേ വുത്തനയേനേവ ദിവാവിഹാരം നിസിന്നസ്സ അവിദൂരേന പക്കമതി. അഥ നം ഥേരോ - "ഉപാസക, പാണാതിപാതോ നാമേസ അപായസംവത്തനികോ അപ്പായുകസംവത്തനികോ, സക്കാ അഞ്ഞേനപി കസിവണിജ്ജാദികമ്മേന ദാരഭരണം കാതും, മാ ഏവരൂപം കക്ഖളകമ്മം കരോഹീ"തി ആഹ. സോപി "മഹാപംസുകൂലികത്ഥേരോ കഥേതീ"തി ഗാരവേന ഠത്വാ സോതും ആരദ്ധോ. അഥസ്സ സോതുകാമതം ജനേസ്സാമീതി ഥേരോ അങ്ഗുട്ഠകം ജാലാപേസി. സോ അക്ഖീഹിപി പസ്സതി, കണ്ണേഹിപി സുണാതി, ചിത്തം പനസ്സ "അസുകട്ഠാനം മിഗോ ഗതോ ഭവിസ്സതി, അസുകതിത്ഥം ഓതിണ്ണോ, തത്ഥ നം ഗന്ത്വാ ഘാതേത്വാ യാവദിച്ഛകം മംസം ഖാദിത്വാ സേസം കാജേനാദായ ഗന്ത്വാ പുത്തകേ തോസേസ്സാമീ"തി ഏവം മിഗസ്സേവ അനുപദം ധാവതി. ഏവം വിക്ഖിത്തചിത്തസ്സ ധമ്മം ദേസേന്തം ഥേരം സന്ധായ വുത്തം "ഓവദതീ"തി. **അജ്ഝഭാസീ**തി "അയം ഥേരോ അദാരും തച്ഛന്തോ വിയ അഖേത്തേ വപ്പന്തോ വിയ അത്തനോപി കമ്മം നാസേതി, ഏതസ്സാപി ചോദേസ്സാമി ന"ന്തി അഭാസി.

അപ്പപഞ്ഞന്തി നിപ്പഞ്ഞം. **അചേതസ**ന്തി കാരണജാനനസമത്ഥേന ചിത്തേന രഹിതം. **മന്ദോവാ**തി അന്ധബാലോ വിയ. **സുണാതീ**തി തവ ധമ്മകഥം സുണാതി. **ന വിജാനാതീ**തി അത്ഥമസ്സ ന ജാനാതി. **ആലോകേതീ**തി തവ പുഥുജ്ജനികഇദ്ധിയാ ജലന്തം അങ്ഗുട്ഠകം ആലോകേതി. **ന പസ്സതീ**തി ഏത്ഥ "നേവ തേലം ന വട്ടി ന ദീപകപല്ലികാ, ഥേരസ്സ പന ആനുഭാവേനായം ജലതീ"തി ഇമം കാരണം ന പസ്സതി. **ദസ പജ്ജോതേ**തി ദസസു അങ്ഗുലീസു ദസ പദീപേ. **രൂപാനീ**തി കാരണരൂപാനി. **ചക്ഖൂ**തി പഞ്ഞാചക്ഖു. **സംവേഗമാപാദീ**തി കിം മേ ഇമിനാതി? വീരിയം പഗ്ഗയ്ഹ പരമവിവേകം അരഹത്തമഗ്ഗം പടിപജ്ജി. തതിയം.

൪. സമ്ബഹുലസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൪. ചതുത്ഥേ **സമ്ബഹുലാ**തി ബഹൂ സുത്തന്തികാ ആഭിധമ്മികാ വിനയധരാ ച. **വിഹരന്തീ**തി സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ വിഹരന്തി. **പക്കമിംസൂ**തി തേ കിര തസ്മിം ജനപദേ അഞ്ഞതരം ഗാമം ഉപസങ്കമന്തേ ദിസ്വാ മനുസ്സാ പസന്നചിത്താ ആസനസാലായ കോജവത്ഥരണാദീനി പഞ്ഞാപേത്വാ യാഗുഖജ്ജകാനി ദത്വാ ഉപനിസീദിംസു. മഹാഥേരോ ഏകം ധമ്മകഥികം "ധമ്മം കഥേഹീ"തി ആഹ. സോ ചിത്തം ധമ്മകഥം കഥേസി. മനുസ്സാ പസീദിത്വാ ഭോജനവേലായം പണീതഭോജനം

അദംസു. മഹാഥേരോ മനുഞ്ഞം ഭത്താനുമോദനമകാസി. മനുസ്സാ ഭിയ്യോസോമത്തായ പസന്നാ "ഇധേവ, ഭന്തേ, തേമാസം വസഥാ"തി പടിഞ്ഞം കാരേത്വാ ഗമനാഗമനസമ്പന്നേ ഠാനേ സേനാസനാനി കാരേത്വാ ചതൂഹി പച്ചയേഹി ഉപട്ഠഹിംസു. മഹാഥേരോ വസ്സൂപനായികദിവസേ ഭിക്ഖൂ ഓവദി - "ആവുസോ, തുമ്ഹേഹി ഗരുകസ്സ സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹിതം, ബുദ്ധപാതുഭാവോ നാമ ദുല്ലഭോ. മാസസ്സ അട്ഠ ദിവസേ ധമ്മസ്സവനം കത്വാ ഗണസങ്ഗണികം പഹായ അപ്പമത്താ വിഹരഥാ"തി. തേ തതോ പട്ഠായ യുഞ്ജന്തി ഘടേന്തി. കദാചി സബ്ബരത്തികം ധമ്മസ്സവനം കരോന്തി, കദാചി പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേന്തി, കദാചി പധാനം കരോന്തി. തേസം ധമ്മസ്സവനദിവസേ ധമ്മം കഥേന്താനംയേവ അരുണോ ഉഗ്ഗച്ഛതി. പഞ്ഹാവിസ്സജ്ജനദിവസേ ബ്യത്തോ ഭിക്ഖു പഞ്ഹം പുച്ഛതി, പണ്ഡിതോ വിസ്സജ്ജേതീതി പുച്ഛനവിസ്സജ്ജനം കരോന്താനംയേവ. പധാനദിവസേ സൂരിയത്ഥങ്ഗമനേ ഗണ്ഡിം പഹരിത്വാവ ചങ്കമം ഓതരിത്വാ പധാനം കരോന്താനംയേവ. തേ ഏവം വസ്സം വസ്സിത്വാ പവാരേത്വാ പക്കമിംസു. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **പരിദേവമാനാ**തി "ഇദാനി തഥാരൂപം മധുരം ധമ്മസ്സവനം പഞ്ഹാകഥനം കുതോ ലഭിസ്സാമീ"തിആദീനി വത്വാ രോദമാനാ.

ഖായതീതി പഞ്ഞായതി ഉപട്ഠാതി. **കോ മേ**തി കഹം ഇമേ. **വജ്ജിഭൂമിയാ**തി വജ്ജിരട്ഠാഭിമുഖാ ഗതാ. **മഗാ വിയാ**തി യഥാ മഗാ തസ്മിം തസ്മിം പബ്ബതപാദേ വാ വനസണ്ഡേ വാ വിചരന്താ - "ഇദം അമ്ഹാകം മാതുസന്തകം പിതുസന്തകം പവേണിആഗത"ന്തി അഗഹേത്വാ, യത്ഥേവ നേസം ഗോചരഫാസുതാ ച ഹോതി പരിപന്ഥാഭാവോ ച, തത്ഥ വിചരന്തി. ഏവം അനികേതാ അഗേഹാ ഭിക്ഖവോപി "അയം, ആവുസോ, അമ്ഹാകം ആചരിയുപജ്ഝായാനം സന്തകോ പവേണിആഗതോ"തി അഗഹേത്വാ യത്ഥേവ നേസം ഉതുസപ്പായം ഭോജനസപ്പായം പുഗ്ഗലസപ്പായം സേനാസനസപ്പായം ധമ്മസ്സവനസപ്പായഞ്ച സുലഭം ഹോതി, തത്ഥ വിഹരന്തി. ചതുത്ഥം.

൫. ആനന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൮. പഞ്ചമേ **ആനന്ദോ**തി ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികത്ഥേരോ. **അതിവേല**ന്തി അതിക്കന്തം വേലം. **ഗിഹിസഞ്ഞത്തിബഹുലോ**തി രത്തിഞ്ച ദിവാ ച ബഹുകാലം ഗിഹീ സഞ്ഞാപയന്തോ. ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ മഹാകസ്സപത്ഥേരോ ഥേരം ആഹ - "ആവുസോ, മയം രാജഗഹേ വസ്സം ഉപഗന്ത്വാ ധമ്മം സങ്ഗായിസ്സാമ, ഗച്ഛ ത്വം അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ ഉപരിമഗ്ഗത്തയത്ഥായ വായാമം കരോഹീ"തി. സോ ഭഗവതോ പത്തചീവരമാദായ കോസലരട്ഠം ഗന്ത്വാ ഏകസ്മിം അരഞ്ഞാവാസേ വസിത്വാ പുനദിവസേ ഏകം ഗാമം പാവിസി. മനുസ്സാ ഥേരം ദിസ്വാ - "ഭന്തേ ആനന്ദ, തുമ്ഹേ പുബ്ബേ സത്ഥാരാ സദ്ധിം ആഗച്ഛഥ. അജ്ജ ഏകകാവ ആഗതാ. കഹം സത്ഥാരം ഠപേത്വാ ആഗതത്ഥ? ഇദാനി കസ്സ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ വിചരഥ? കസ്സ മുഖോദകം ദന്തകട്ഠം ദേഥ, പരിവേണം സമ്മജ്ജഥ, വത്തപടിവത്തം കരോഥാ"തി ബഹും വത്വാ പരിദേവിംസു. ഥേരോ - "മാ, ആവുസോ, സോചിത്ഥ, മാ പരിദേവിത്ഥ, അനിച്ചാ സങ്ഖാരാ"തിആദീനി വത്വാ തേ സഞ്ഞാപേത്വാ ഭത്തകിച്ചാവസാനേ വസനട്ഠാനമേവ ഗച്ഛതി. മനുസ്സാ സായമ്പി തത്ഥ ഗന്ത്വാ തഥേവ പരിദേവന്തി. ഥേരോപി തഥേവ ഓവദതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **അജ്ഝഭാസീ**തി "അയം ഥേരോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ കഥം സുത്വാ 'സമണധമ്മം കരിസ്സാമീ'തി അരഞ്ഞം

പവിസിത്വാ ഇദാനി ഗിഹീ സഞ്ഞാപേന്തോ വിഹരതി, സത്ഥു സാസനം അസങ്ഗഹിതപുപ്ഫരാസി വിയ ഠിതം, ധമ്മസങ്ഗഹം ന കരോതി, ചോദേസ്സാമി ന''ന്തി ചിന്തേത്വാ അഭാസി.

പസക്കിയാതി പവിസിത്വാ. **ഹദയസ്മിം ഓപിയാ**തി കിച്ചതോ ച ആരമ്മണതോ ച ഹദയമ്ഹി പക്ഖിപിത്വാ. ''നിബ്ബാനം പാപുണിസ്സാമീ''തി വീരിയം കരോന്തോ നിബ്ബാനം കിച്ചതോ ഹദയമ്ഹി ഓപേതി നാമ, നിബ്ബാനാരമ്മണം പന സമാപത്തിം അപ്പേത്വാ നിസീദന്തോ ആരമ്മണതോ. തദുഭയമ്പി സന്ധായേസാ ഭാസതി. **ഝായാ**തി ദ്വീഹി ഝാനേഹി ഝായികോ ഭവ. **ബിളിബിളികാ**തി അയം ഗിഹീഹി സദ്ധിം ബിളിബിളികഥാ. പഞ്ചമം.

൬. അനുരുദ്ധസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൬. ഛട്ഠേ **പുരാണദുതിയികാ**തി അനന്തരേ അത്തഭാവേ അഗ്ഗമഹേസീ. **സോഭസീ**തി പുബ്ബേപി സോഭസി, ഇദാനിപി സോഭസി. **ദുഗ്ഗതാ**തി ന ഗതിദുഗ്ഗതിയാ ദുഗ്ഗതാ. താ ഹി സുഗതിയം ഠിതാ സമ്പത്തിം അനുഭവന്തി, പടിപത്തിദുഗ്ഗതിയാ പന ദുഗ്ഗതാ. തതോ ചുതാ ഹി താ നിരയേപി ഉപപജ്ജന്തീതി ദുഗ്ഗതാ. **പതിട്ഠിതാ**തി സക്കായസ്മിം ഹി പതിട്ഠഹന്തോ അട്ഠഹി കാരണേഹി പതിട്ഠാതി - രത്തോ രാഗവസേന പതിട്ഠാതി, ദുട്ഠോ ദോസവസേന... മൂള്ഹോ മോഹവസേന... വിനിബദ്ധോ മാനവസേന... പരാമട്ഠോ ദിട്ഠിവസേന... ഥാമഗതോ അനുസയവസേന... അനിട്ഠങ്ഗതോ വിചികിച്ഛാവസേന... വിക്ഖേപഗതോ ഉദ്ധച്ചവസേന പതിട്ഠാതി. താപി ഏവം പതിട്ഠിതാവ. **നരദേവാന**ന്തി ദേവനരാനം.

നത്ഥി ദാനീതി സാ കിര ദേവധീതാ ഥേരേ ബലവസിനേഹാ അഹോസി, പടിഗന്തും നാസക്ഖി. കാലേന ആഗന്ത്വാ പരിവേണം സമ്മജ്ജതി, മുഖോദകം ദന്തകട്ഠം പാനീയം പരിഭോജനീയം ഉപട്ഠപേതി. ഥേരോ അനാവജ്ജനേന പരിഭുഞ്ജതി. ഏകസ്മിം ദിവസേ ഥേരസ്സ ജിണ്ണചീവരസ്സ ചോളകഭിക്ഖം ചരതോ സങ്കാരകൂടേ ദിബ്ബദുസ്സം ഠപേത്വാ പക്കമി. ഥേരോ തം ദിസ്വാ ഉക്ഖിപിത്വാ, ഓലോകേന്തോ ദുസ്സന്തം ദിസ്വാ ''ദുസ്സമേത''ന്തി ഞത്വാ, ''അലം ഏത്താവതാ''തി അഗ്ഗഹേസി. തേനേവസ്സ ചീവരം നിട്ഠാസി. അഥ ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ അനുരുദ്ധത്ഥേരോ ചാതി തയോ ജനാ ചീവരം കരിംസു. സത്ഥാ സൂചിം യോജേത്വാ അദാസി. നിട്ഠിതചീവരസ്സ പിണ്ഡായ ചരതോ ദേവതാ പിണ്ഡപാതം സമാദപേതി. സാ കാലേന ഏകികാ, കാലേന അത്തദുതിയാ ഥേരസ്സ സന്തികം ആഗച്ഛതി. തദാ പന അത്തതതിയാ ആഗന്ത്വാ ദിവാട്ഠാനേ ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ - ''മയം മനാപകായികാ നാമ മനസാ ഇച്ഛിതിച്ഛിതരൂപം മാപേമാ''തി ആഹ. ഥേരോ - ''ഏതാ ഏവം വദന്തി, വീമംസിസ്സാമി, സബ്ബാ നീലകാ ഹോന്തൂ''തി ചിന്തേസി. താ ഥേരസ്സ മനം ഞത്വാ സബ്ബാവ നീലവണ്ണാ അഹേസും, ഏവം പീതലോഹിതഓദാതവണ്ണാതി. തതോ ചിന്തയിംസു - ''ഥേരോ അമ്ഹാകം ദസ്സനം അസ്സാദേതീ''തി താ സമജ്ജം കാതും ആരദ്ധാ, ഏകാപി ഗായി, ഏകാപി നച്ചി, ഏകാപി അച്ഛരം പഹരി. ഥേരോ ഇന്ദ്രിയാനി ഓക്ഖിപി. തതോ - ''ന അമ്ഹാകം ദസ്സനം ഥേരോ അസ്സാദേതീ''തി ഞത്വാ സിനേഹം വാ സന്ഥവം വാ അലഭമാനാ നിബ്ബിന്ദിത്വാ ഗന്തുമാരദ്ധാ. ഥേരോ താസം ഗമനഭാവം ഞത്വാ - ''മാ പുനപ്പുനം ആഗച്ഛിംസൂ''തി അരഹത്തം ബ്യാകരോന്തോ ഇമം ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **വിക്ഖീണോ**തി ഖീണോ. **ജാതിസംസാരോ**തി തത്ഥ തത്ഥ ജാതിസങ്ഖാതോ സംസാരോ. ഛട്ഠം.

൭. നാഗദത്തസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൭. സത്തമേ **അതികാലേനാ**തി സബ്ബരത്തിം നിദ്ദായിത്വാ ബലവപച്ചൂസേ കോടിസമ്മുഞ്ജനിയാ ഥോകം സമ്മജ്ജിത്വാ മുഖം ധോവിത്വാ യാഗുഭിക്ഖായ പാതോവ പവിസതി. **അതിദിവാ**തി യാഗും ആദായ ആസനസാലം ഗന്ത്വാ പിവിത്വാ ഏകസ്മിം ഠാനേ നിപന്നോ നിദ്ദായിത്വാ - ''മനുസ്സാനം ഭോജനവേലായ പണീതം ഭിക്ഖം ലഭിസ്സാമീ''തി ഉപകട്ഠേ മജ്ഝന്ഹികേ ഉട്ഠായ ധമ്മകരണേന ഉദകം ഗഹേത്വാ അക്ഖീനി പമജ്ജിത്വാ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ യാവദത്ഥം ഭുഞ്ജിത്വാ മജ്ഝന്ഹികേ വീതിവത്തേ പടിക്കമതി. **ദിവാ ച ആഗന്ത്വാ**തി അതികാലേ പവിട്ഠേന നാമ അഞ്ഞേഹി ഭിക്ഖൂഹി പഠമതരം ആഗന്തബ്ബം ഹോതി, ത്വം പന അതിവിയ ദിവാ ആഗന്ത്വാ ഗതാസീതി അത്ഥോ. **ഭായാമി നാഗദത്ത**ന്തി തം നാഗദത്തം അഹം ഭായാമി. **സുപ്പഗബ്ഭ**ന്തി സുട്ഠു പഗബ്ഭം. **കുലേസൂ**തി ഖത്തിയകുലാദിഉപട്ഠാകകുലേസു. സത്തമം.

൮. കുലഘരണീസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൮. അട്ഠമേ **അജ്ഝോഗാള്ഹപ്പത്തോ**തി ഓഗാഹപ്പത്തോ. സോ കിര സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ തം വനസണ്ഡം പവിസിത്വാ ദുതിയദിവസേ ഗാമം പിണ്ഡായ പാവിസി പാസാദികേഹി അഭിക്കന്താദീഹി. അഞ്ഞതരം കുലം തസ്സ ഇരിയാപഥേ പസീദിത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ പിണ്ഡപാതം അദാസി. ഭത്താനുമോദനം പുന സുത്വാ അതിരേകതരം പസീദിത്വാ, ''ഭന്തേ, നിച്ചകാലം ഇധേവ ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ''തി നിമന്തേസി. ഥേരോ അധിവാസേത്വാ തേസം ആഹാരം പരിഭുഞ്ജമാനോ വീരിയം പഗ്ഗയ്ഹ ഘടേന്തോ അരഹത്തം പത്വാ ചിന്തേസി - ''ബഹൂപകാരം മേ ഏതം കുലം, അഞ്ഞത്ഥ ഗന്ത്വാ കിം കരിസ്സാമീ''തി? ഫലസമാപത്തിസുഖം അനുഭവന്തോ തത്ഥേവ വസി. **അജ്ഝഭാസീ**തി സാ കിര ഥേരസ്സ ഖീണാസവഭാവം അജാനന്തീ ചിന്തേസി - ''അയം ഥേരോ നേവ അഞ്ഞം ഗാമം ഗച്ഛതി, ന അഞ്ഞം ഘരം, ന രുക്ഖമൂലആസനസാലാദീസു നിസീദതി, നിച്ചകാലം ഘരം പവിസിത്വാവ നിസീദതി, ഉഭോപേതേ ഓഗാധപ്പത്താ പടിഗാധപ്പത്താ, കദാചി ഏസ ഇമം കുലം ദൂസേയ്യ, ചോദേസ്സാമി ന''ന്തി. തസ്മാ അഭാസി.

സണ്ഠാനേതി നഗരദ്വാരസ്സ ആസന്നേ മനുസ്സാനം ഭണ്ഡകം ഓതാരേത്വാ വിസ്സമനട്ഠാനേ. **സങ്ഗമ്മാ**തി സമാഗന്ത്വാ. **മന്തേന്തീ**തി കഥേന്തി. **മഞ്ച തഞ്ചാ**തി മഞ്ച കഥേന്തി തഞ്ച കഥേന്തി. **കിമന്തര**ന്തി കിം കാരണം? **ബഹൂ ഹി സദ്ദാ പച്ചൂഹാ**തി ബഹുകാ ഏതേ ലോകസ്മിം പടിലോമസദ്ദാ. **ന തേനാ**തി തേന കാരണേന, തേന വാ തപസ്സിനാ ന മങ്കു ഹോതബ്ബം. **ന ഹി തേനാ**തി ന ഹി തേന പരേഹി വുത്തവചനേന സത്തോ കിലിസ്സതി, അത്തനാ കതേന പന പാപകമ്മേനേവ കിലിസ്സതീതി ദസ്സേതി. **വാതമിഗോ യഥാ**തി യഥാ വനേ വാതമിഗോ വാതേരിതാനം പണ്ണാദീനം സദ്ദേന പരിതസ്സതി, ഏവം യോ സദ്ദപരിത്താസീ ഹോതീതി അത്ഥോ. **നാസ്സ സമ്പജ്ജതേ വത**ന്തി തസ്സ ലഹുചിത്തസ്സ വതം ന സമ്പജ്ജതി. ഥേരോ പന ഖീണാസവത്താ സമ്പന്നവതോതി വേദിതബ്ബോ. അട്ഠമം.

൯. വജ്ജിപുത്തസുത്തവണ്ണനാ

൨൯൯. നവമേ **വജ്ജിപുത്തകോ**തി വജ്ജിരട്ഠേ രാജപുത്തോ ഛത്തം പഹായ പബ്ബജിതോ. **സബ്ബരത്തിചാരോ**തി കത്തികനക്ഖത്തം ഘോസേത്വാ സകലനഗരം ധജപടാകാദീഹി പടിമണ്ഡേത്വാ പവത്തിതോ സബ്ബരത്തിചാരോ. ഇദഞ്ഹി നക്ഖത്തം യാവ ചാതുമഹാരാജികേഹി ഏകാബദ്ധം ഹോതി. **തൂരിയതാളിതവാദിതനിഗ്ഘോസസദ്ദ**ന്തി ഭേരിആദിതൂരിയാനം താളിതാനം വീണാദീനഞ്ച വാദിതാനം നിഗ്ഘോസസദ്ദം. **അഭാസീ**തി വേസാലിയം കിര സത്ത രാജസഹസ്സാനി സത്തസതാനി സത്ത ച രാജാനോ, തത്തകാവ തേസം ഉപരാജസേനാപതിആദയോ . തേസു അലങ്കതപടിയത്തേസു നക്ഖത്തകീളനത്ഥായ വീഥിം ഓതിണ്ണേസു സട്ഠിഹത്ഥേ മഹാചങ്കമേ ചങ്കമമാനോ നഭസ്സ മജ്ഝേ ഠിതം ചന്ദം ദിസ്വാ ചങ്കമനകോടിയം ഫലകം നിസ്സായ ഠിതോ അഭാസി. **അപവിദ്ധംവ വനസ്മിം ദാരുക**ന്തി വത്ഥവേഠനാലങ്കാരരഹിതത്താ വനേ ഛഡ്ഡിതദാരുകം വിയ ജാതം. **പാപിയോ**തി ലാമകതരോ അമ്ഹേഹി അഞ്ഞോ കോചി അത്ഥി. **പിഹയന്തീ**തി ഥേരോ ആരഞ്ഞികോ പംസുകൂലികോ പിണ്ഡപാതികോ സപദാനചാരികോ അപ്പിച്ഛോ സന്തുട്ഠോതി ബഹൂ തുയ്ഹം പത്ഥയന്തീതി അത്ഥോ. **സഗ്ഗഗാമിന**ന്തി സഗ്ഗം ഗച്ഛന്താനം ഗതാനമ്പി. നവമം.

൧൦. സജ്ഝായസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൦. ദസമേ **യം സുദ**ന്തി നിപാതമത്തം. **സജ്ഝായബഹുലോ**തി നിസ്സരണപരിയത്തിവസേന സജ്ഝായനതോ ബഹുതരം കാലം സജ്ഝായന്തോ. സോ കിര ആചരിയസ്സ ദിവാട്ഠാനം സമ്മജ്ജിത്വാ ആചരിയം ഉദിക്ഖന്തോ തിട്ഠതി. അഥ നം ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാവ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ പത്തചീവരം പടിഗ്ഗഹേത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസിന്നസ്സ താലവണ്ടവാതം ദത്വാ പാനീയം ആപുച്ഛിത്വാ പാദേ ധോവിത്വാ തേലം മക്ഖേത്വാ വന്ദിത്വാ ഠിതോ ഉദ്ദേസം ഗഹേത്വാ യാവ സൂരിയത്ഥങ്ഗമാ സജ്ഝായം കരോതി. സോ ന്ഹാനകോട്ഠകേ ഉദകം ഉപട്ഠപേത്വാ അങ്ഗാരകപല്ലേ അഗ്ഗിം കരോതി. ആചരിയസ്സ ന്ഹത്വാ ആഗതസ്സ പാദേസു ഉദകം പുഞ്ഛിത്വാ പിട്ഠിപരികമ്മം കത്വാ വന്ദിത്വാ ഉദ്ദേസം ഗഹേത്വാ പഠമയാമേ സജ്ഝായം കത്വാ മജ്ഝിമയാമേ സരീരം സമസ്സാസേത്വാ പച്ഛിമയാമേ ഉദ്ദേസം ഗഹേത്വാ യാവ അരുണുഗ്ഗമനാ സജ്ഝായം കത്വാ നിരുദ്ധസദ്ദം ഖയതോ സമ്മസതി. തതോ സേസം ഉപാദായരൂപം ഭൂതരൂപം നാമരൂപന്തി പഞ്ചസു ഖന്ധേസു വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. **അപ്പോസ്സുക്കോ**തി ഉദ്ദേസഗ്ഗഹണേ ച സജ്ഝായകരണീയേ ച നിരുസ്സുക്കോ. **സങ്കസായതീ**തി യസ്സ ദാനി അത്ഥായ അഹം സജ്ഝായം കരേയ്യം, സോ മേ അത്ഥോ മത്ഥകം പത്തോ. കിം മേ ഇദാനി സജ്ഝായേനാതി ഫലസമാപത്തിസുഖേന കാലം അതിവത്തേതി. **അജ്ഝഭാസീ**തി, "കിം നു ഖോ അസ്സ ഥേരസ്സ അഫാസുകം ജാതം, ഉദാഹുസ്സ ആചരിയസ്സ? കേന നു ഖോ കാരണേന പുബ്ബേ വിയ മധുരസ്സരേന ന സജ്ഝായതീ"തി? ആഗന്ത്വാ സന്തികേ ഠിതാ അഭാസി.

ധമ്മപദാനീതി ഇധ സബ്ബമ്പി ബുദ്ധവചനം അധിപ്പേതം . **നാധീയസീ**തി ന സജ്ഝായസി. നാദിയസീതി വാ പാഠോ, ന ഗണ്ഹാസീതി അത്ഥോ. **പസംസ**ന്തി ധമ്മഭാണകോ പസംസം ലഭതി, ആഭിധമ്മികോ സുത്തന്തികോ വിനയധരോതിസ്സ പസംസിതാ ഭവന്തി. **വിരാഗേനാ**തി അരിയമഗ്ഗേന. **അഞ്ഞായാ**തി ജാനിത്വാ. **നിക്ഖേപന**ന്തി തസ്സ ദിട്ഠസുതാദിനോ വിസ്സജ്ജനം സന്തോ വദന്തീതി ദീപേതി, ന ബുദ്ധവചനസ്സ. ഏത്താവതാ "ഥേരോ

ബുദ്ധവചനം ന വിസ്സജ്ജാപേതീ"തി ന നിച്ചകാലം സജ്ഝായന്തേനേവ ഭവിതബ്ബം, സജ്ഝായിത്വാ പന - "ഏത്തകസ്സാഹം അത്ഥസ്സ വാ ധമ്മസ്സ വാ ആധാരോ ഭവിതും സമത്ഥോ"തി ഞത്വാ വട്ടദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായ പടിപജ്ജിതബ്ബം. ദസമം.

൧൧. അകുസലവിതക്കസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൧. ഏകാദസമേ **അകുസലേ വിതക്കേ**തി കാമവിതക്കാദയോ തയോ മഹാവിതക്കേ. **അയോനിസോ മനസികാരാ**തി അനുപായമനസികാരേന. **സോ**തി സോ ത്വം. **അയോനിസോ പടിനിസ്സജ്ജാ**തി ഏതം അനുപായമനസികാരം വജ്ജേഹി. **സത്ഥാര**ന്തി ഇമായ ഗാഥായ പാസാദികകമ്മട്ഠാനം കഥേതി. **പീതിസുഖമസംസയ**ന്തി ഏകംസേനേവ ബലവപീതിഞ്ച സുഖഞ്ച അധിഗമിസ്സസി. ഏകാദസമം.

൧൨. മജ്ഝന്ഹികസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൨. ദ്വാദസമേ യം വത്തബ്ബം, തം ദേവതാസംയുത്തേ നന്ദനവഗ്ഗേ വുത്തമേവ. ദ്വാദസമം.

൧൩. പാകതിന്ദ്രിയസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൩. തേരസമം ദേവപുത്തസംയുത്തേ ജന്തുദേവപുത്തസുത്തേ വിത്ഥാരിതമേവ. തേരസമം.

൧൪. ഗന്ധത്ഥേനസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൪. ചുദ്ദസമേ **അജ്ഝഭാസീ**തി തം ഭിക്ഖും നാളേ ഗഹേത്വാ പദുമം സിങ്ഘമാനം ദിസ്വാവ - "അയം ഭിക്ഖു സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ സമണധമ്മം കാതും അരഞ്ഞം പവിട്ഠോ ഗന്ധാരമ്മണം ഉപനിജ്ഝായതി, സ്വായം അജ്ജ ഉപസിങ്ഘം സ്വേപി പുനദിവസേപി ഉപസിങ്ഘിസ്സതി, ഏവമസ്സ സാ ഗന്ധതണ്ഹാ വഡ്ഢിത്വാ ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികം അത്ഥം നാസേസ്സതി, മാ മയി പസ്സന്തിയാ നസ്സതു, ചോദേസ്സാമി ന"ന്തി ഉപസങ്കമിത്വാ അഭാസി.

ഏകങ്ഗമേതം ഥേയ്യാനന്തി ഥേനിതബ്ബാനം രൂപാരമ്മണാദീനം പഞ്ചകോട്ഠാസാനം ഇദം ഏകങ്ഗം, ഏകകോട്ഠാസോതി അത്ഥോ. **ന ഹരാമീ**തി ന ഗഹേത്വാ ഗച്ഛാമി. **ആരാ**തി ദൂരേ നാളേ ഗഹേത്വാ നാമേത്വാ ദൂരേ ഠിതോ ഉപസിങ്ഘാമീതി വദതി. **വണ്ണേനാ**തി കാരണേന.

യ്വായന്തി യോ അയം. തസ്മിം കിര ദേവതായ സദ്ധിം കഥേന്തേയേവ ഏകോ താപസോ ഓതരിത്വാ ഭിസഖനനാദീനി കാതും ആരദ്ധോ, തം സന്ധായേവമാഹ. **ആകിണ്ണകമ്മന്തോ**തി ഏവം അപരിസുദ്ധകമ്മന്തോ. അഖീണകമ്മന്തോതിപി പാഠോ, കക്ഖളകമ്മന്തോതി അത്ഥോ. **ന വുച്ചതീ**തി ഗന്ധചോരോതി വാ പുപ്ഫചോരോതി വാ കസ്മാ ന വുച്ചതി.

ആകിണ്ണലുദ്ദോതി ബഹുപാപോ ഗാള്ഹപാപോ വാ, തസ്മാ ന വുച്ചതി. **ധാതിചേലംവ മക്ഖിതോ**തി യഥാ ധാതിയാ നിവത്ഥകിലിട്ഠവത്ഥം

ഉച്ചാരപസ്സാവപംസുമസികദ്ദമാദീഹി മക്ഖിതം, ഏവമേവം രാഗദോസാദീഹി മക്ഖിതോ. **അരഹാമി വത്ഥവേ**തി അരഹാമി വത്ഥും. ദേവതായ ചോദനാ കിര സുഗതാനുസിട്ഠിസദിസാ, ന തം ലാമകാ ഹീനാധിമുത്തികാ മിച്ഛാപടിപന്നകപുഗ്ഗലാ ലഭന്തി. തസ്മിം പന അത്ഥഭാവേ മഗ്ഗഫലാനം ഭബ്ബരൂപാ പുഗ്ഗലാ തം ലഭന്തി, തസ്മാ ഏവമാഹ.

സുചിഗവേസിനോതി സുചീനി സീലസമാധിഞാണാനി ഗവേസന്തസ്സ. **അബ്ഭാമത്തം വാ**തി വലാഹകകൂടമത്തം വിയ. **ജാനാസീ**തി സുദ്ധോ അയന്തി ജാനാസി. **വജ്ജാസീ**തി വദേയ്യാസി. **നേവ തം ഉപജീവാമാ**തി ദേവതാ കിര ചിന്തേസി - ''അയം ഭിക്ഖു അത്ഥി മേ ഹിതകാമാ ദേവതാ, സാ മം ചോദേസ്സതി സാരേസ്സതീതി പമാദമ്പി അനുയുഞ്ജേയ്യ, നാസ്സ വചനം സമ്പടിച്ഛിസ്സാമീ''തി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **ത്വമേവാ**തി ത്വംയേവ. **ജാനേയ്യാ**തി ജാനേയ്യാസി. **യേനാ**തി യേന കമ്മേന സുഗതിം ഗച്ഛേയ്യാസി, തം കമ്മം ത്വംയേവ ജാനേയ്യാസീതി. ചുദ്ദസമം.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

വനസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. യക്ഖസംയുത്തം

൧. ഇന്ദകസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൫. യക്ഖസംയുത്തസ്സ പഠമേ **ഇന്ദകസ്സാ**തി ഇന്ദകൂടനിവാസിനോ യക്ഖസ്സ. യക്ഖതോ ഹി കൂടേന, കൂടതോ ച യക്ഖേന നാമം ലദ്ധം. **രൂപം ന ജീവന്തി വദന്തീ**തി യദി ബുദ്ധാ രൂപം ജീവന്തി ന വദന്തി, യദി രൂപം സത്തോ പുഗ്ഗലോതി ഏവം ന വദന്തീതി അത്ഥോ. **കഥം ന്വയ**ന്തി കഥം നു അയം? **കുതസ്സ അട്ഠിയകപിണ്ഡമേതീ**തി അസ്സ സത്തസ്സ അട്ഠിയകപിണ്ഡഞ്ച കുതോ ആഗച്ഛതി? ഏത്ഥ ച അട്ഠിഗ്ഗഹണേന തീണി അട്ഠിസതാനി, യകപിണ്ഡഗ്ഗഹണേന നവ മംസപേസിസതാനി ഗഹിതാനി. യദി രൂപം ന ജീവോ, അഥസ്സ ഇമാനി ച അട്ഠീനി ഇമാ ച മംസപേസിയോ കുതോ ആഗച്ഛന്തീതി പുച്ഛതി. **കഥം ന്വയം സജ്ജതി ഗബ്ഭരസ്മി**ന്തി കേന നു കാരണേന അയം സത്തോ മാതുകുച്ഛിസ്മിം സജ്ജതി ലഗ്ഗതി, തിട്ഠതീതി? പുഗ്ഗലവാദീ കിരേസ യക്ഖോ, "ഏകപ്പഹാരേനേവ സത്തോ മാതുകുച്ഛിസ്മിം നിബ്ബത്തതീ"തി ഗഹേത്വാ ഗബ്ഭസേയ്യകസത്തസ്സ മാതാ മച്ഛമംസാദീനി ഖാദതി, സബ്ബാനി ഏകരത്തിവാസേന പചിത്വാ ഫേണം വിയ വിലീയന്തി. യദി രൂപം സത്തോ ന ഭവേയ്യ, ഏവമേവ വിലീയേയ്യാതി ലദ്ധിയാ ഏവമാഹ. അഥസ്സ ഭഗവാ - "ന മാതുകുച്ഛിസ്മിം ഏകപ്പഹാരേനേവ നിബ്ബത്തതി, അനുപുബ്ബേന പന വഡ്ഢതീ"തി ദസ്സേന്തോ **പഠമം കലലം ഹോതീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പഠമ**ന്തി പഠമേന പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണേന സദ്ധിം തിസ്സോതി വാ ഫുസ്സോതി വാ നാമം നത്ഥി, അഥ ഖോ തീഹി ജാതിഉണ്ണംസൂഹി കതസുത്തഗ്ഗേ സണ്ഠിതതേലബിന്ദുപ്പമാണം കലലം ഹോതി, യം സന്ധായ വുത്തം -

"തിലതേലസ്സ യഥാ ബിന്ദു, സപ്പിമണ്ഡോ അനാവിലോ;
ഏവം വണ്ണപ്പടിഭാഗം, കലലം സമ്പവുച്ചതീ"തി.

കലലാ ഹോതി അബ്ബുദന്തി തസ്മാ കലലാ സത്താഹച്ചയേന മംസധോവനഉദകവണ്ണം അബ്ബുദം നാമ ഹോതി, കലലന്തി നാമം അന്തരധായതി. വുത്തമ്പി ചേതം -

"സത്താഹം കലലം ഹോതി, പരിപക്കം സമൂഹതം;
വിവട്ടമാനം തബ്ഭാവം, അബ്ബുദം നാമ ജായതീ"തി.

അബ്ബുദാ ജായതേ പേസീതി തസ്മാപി അബ്ബുദാ സത്താഹച്ചയേന വിലീനതിപുസദിസാ പേസി നാമ സഞ്ജായതി. സാ മരിചഫാണിതേന ദീപേതബ്ബാ. ഗാമദാരികാ ഹി സുപക്കാനി മരിചാനി ഗഹേത്വാ സാടകന്തേ ഭണ്ഡികം കത്വാ പീളേത്വാ മണ്ഡം ആദായ കപാലേ പക്ഖിപിത്വാ ആതപേ ഠപേന്തി, തം സുക്ഖമാനം സബ്ബഭാഗേഹി മുച്ചതി. ഏവരൂപാ പേസി ഹോതി, അബ്ബുദന്തി നാമം അന്തരധായതി. വുത്തമ്പി ചേതം -

"സത്താഹം അബ്ബുദം ഹോതി, പരിപക്കം സമൂഹതം;
വിവട്ടമാനം തബ്ഭാവം, പേസി നാമ പജായതീ"തി.

പേസി നിബ്ബത്തതീ ഘനോതി തതോ പേസിതോ സത്താഹച്ചയേന കുക്കുടണ്ഡസണ്ഠാനോ ഘനോ നാമ മംസപിണ്ഡോ നിബ്ബത്തതി, പേസീതി നാമം

അന്തരധായതി. വുത്തമ്പി ചേതം -

> “സത്താഹം പേസി ഭവതി, പരിപക്കം സമൂഹതം;
> വിവട്ടമാനം തബ്ഭാവം, ഘനോതി നാമ ജായതി.
>
> “യഥാ കുക്കുടിയാ അണ്ഡം, സമന്താ പരിമണ്ഡലം;
> ഏവം ഘനസ്സ സണ്ഠാനം, നിബ്ബത്തം കമ്മപച്ചയാ”തി.

ഘനാ പസാഖാ ജായന്തീതി പഞ്ചമേ സത്താഹേ ദ്വിന്നം ഹത്ഥപാദാനം സീസസ്സ ച ത്ഥായ പഞ്ച പീളകാ ജായന്തി, യം സന്ധായേതം വുത്തം “പഞ്ചമേ, ഭിക്ഖവേ, സത്താഹേ പഞ്ച പീളകാ സണ്ഠഹന്തി കമ്മതോ”തി.

ഇതോ പരം ഛട്ഠസത്തമാദീനി സത്താഹാനി അതിക്കമ്മ ദേസനം സങ്ഖിപിത്വാ ദ്വാചത്താലീസേ സത്താഹേ പരിണതകാലം ഗഹേത്വാ ദസ്സേന്തോ **കേസാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കേസാ ലോമാ നഖാപി ചാ**തി ദ്വാചത്താലീസേ സത്താഹേ ഏതാനി ജായന്തി.

തേന സോ തത്ഥ യാപേതീതി തസ്സ ഹി നാഭിതോ ഉട്ഠിതോ നാളോ മാതു ഉദരപടലേന ഏകാബദ്ധോ ഹോതി, സോ ഉപ്പലദണ്ഡകോ വിയ ഛിദ്ദോ, തേന ആഹാരരസോ സംസരിത്വാ ആഹാരസമുട്ഠാനരൂപം സമുട്ഠാപേതി. ഏവം സോ ദസ മാസേ യാപേതി. **മാതുകുച്ഛിഗതോ നരോ**തി മാതുയാ തിരോകുച്ഛിഗതോ, കുച്ഛിയാ അബ്ഭന്തരഗതോതി അത്ഥോ. ഇതി ഭഗവാ “ഏവം ഖോ, യക്ഖ, അയം സത്തോ അനുപുബ്ബേന മാതുകുച്ഛിയം വഡ്ഢതി, ന ഏകപ്പഹാരേനേവ നിബ്ബത്തതീ”തി ദസ്സേതി. പഠമം.

൨. സക്കനാമസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൬. ദുതിയേ **സക്കനാമകോ**തി ഏവം നാമകോ ഏകോ യക്ഖോ, സോ കിര മാരപക്ഖികയക്ഖോ. **വിപ്പമുത്തസ്സാ**തി തീഹി ഭവേഹി വിപ്പമുത്തസ്സ. **യദഞ്ഞ**ന്തി യം അഞ്ഞം. **വണ്ണേനാ**തി കാരണേന. **സംവാസോ**തി ഏകതോ വാസോ, സക്ഖിധമ്മോ മിത്തധമ്മോതി അത്ഥോ. **സപ്പഞ്ഞോ**തി സുപഞ്ഞോ സമ്ബുദ്ധോ. ദുതിയം.

൩. സൂചിലോമസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൭. തതിയേ **ഗയായ**ന്തി ഗയാഗാമേ, ഗയായ അവിദൂരേ നിവിട്ഠഗാമം ഉപനിസ്സായാതി അത്ഥോ. **ടങ്കിതമഞ്ചേ**തി ദീഘമഞ്ചേ പാദമജ്ഝേ വിജ്ഝിത്വാ അടനിയോ പവേസേത്വാ കതമഞ്ചേ. തസ്സ “ഇദം ഉപരി, ഇദം ഹേട്ഠാ”തി നത്ഥി, പരിവത്തേത്വാ അത്ഥതോപി താദിസോവ ഹോതി, തം ദേവട്ഠാനേ ഠപേന്തി. ചതുന്നം പാസാണാനം ഉപരി പാസാണം അത്ഥരിത്വാ കതഗേഹമ്പി “ടങ്കിതമഞ്ചോ”തി വുച്ചതി. **സൂചിലോമസ്സാ**തി കഥിനസൂചിസദിസലോമസ്സ. സോ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ ദൂരട്ഠാനതോ ആഗതോ സേദമലഗ്ഗഹിതേന ഗത്തേന സുപഞ്ഞത്തം സങ്ഘികമഞ്ചം അനാദരേന അപച്ചത്ഥരിത്വാ നിപജ്ജി, തസ്സ പരിസുദ്ധസീലസ്സ തം കമ്മം സുദ്ധവത്ഥേ കാളകം വിയ അഹോസി. സോ തസ്മിം അത്തഭാവേ വിസേസം നിബ്ബത്തേതും അസക്കോന്തോ കാലംകത്വാ ഗയാഗാമദ്വാരേ സങ്കാരട്ഠാനേ യക്ഖോ ഹുത്വാ

നിബ്ബത്തി. നിബ്ബത്തമത്തസ്സേവ ചസ്സ സകലസരീരം കഥിനസൂചീഹി ഗവിച്ഛിവിജ്ഝിതം വിയ ജാതം.

അഥേകദിവസം ഭഗവാ പച്ചൂസസമയേ ലോകം ഓലോകേന്തോ തം യക്ഖം പഠമാവജ്ജനസ്സേവ ആപാഥം ആഗതം ദിസ്വാ - "അയം ഏകം ബുദ്ധന്തരം മഹാദുക്ഖം അനുഭവി. കിം നു ഖ്വാസ്സ മം ആഗമ്മ സോത്ഥികാരണം ഭവേയ്യാ"തി? ആവജ്ജേന്തോ പഠമമഗ്ഗസ്സ ഉപനിസ്സയം അദ്ദസ. അഥസ്സ സങ്ഗഹം കാതുകാമോ സുരത്തദുപട്ടം നിവാസേത്വാ സുഗതമഹാചീവരം പാരുപിത്വാ ദേവവിമാനകപ്പം ഗന്ധകുടിം പഹായ ഹത്ഥിഗവാസ്സമനുസ്സകുക്കുരാദികുണപദുഗ്ഗന്ധം സങ്കാരട്ഠാനം ഗന്ത്വാ തത്ഥ മഹാഗന്ധകുടിയം വിയ നിസീദി. തം സന്ധായ വുത്തം "സൂചിലോമസ്സ യക്ഖസ്സ ഭവനേ"തി.

ഖരോതി സുംസുമാരപിട്ഠി വിയ ഛദനിട്ഠകാഹി വിസമച്ഛദനപിട്ഠി വിയ ച ഖരസരീരോ. സോ കിര കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ സീലസമ്പന്നോ ഉപാസകോ ഏകദിവസേ വിഹാരേ ചിത്തത്ഥരണാദീഹി അത്ഥതായ ഭൂമിയാ സങ്ഘികേ അത്ഥരണേ അത്തനോ ഉത്തരാസങ്ഗം അപച്ചത്ഥരിത്വാ നിപജ്ജി. സങ്ഘികം തേലം അഭാജേത്വാ അത്തനോ ഉത്തരാസങ്ഗം അപച്ചത്ഥരിത്വാ നിപജ്ജി. സങ്ഘികം തേലം അഭാജേത്വാ അത്തനോ ഹത്ഥേഹി സരീരം മക്ഖേസീതിപി വദന്തി. സോ തേന കമ്മേന സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തിതും അസക്കോന്തോ തസ്സേവ ഗാമസ്സ ദ്വാരേ സങ്കാരട്ഠാനേ യക്ഖോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. നിബ്ബത്തമത്തസ്സ ചസ്സ സകലസരീരം വുത്തപ്പകാരം അഹോസി. തേ ഉഭോപി സഹായാ ജാതാ. ഇതി ഖരസ്സ ഖരഭാവോ വേദിതബ്ബോ.

അവിദൂരേ അതിക്കമന്തീതി ഗോചരം പരിയേസന്താ സമാഗമട്ഠാനം വാ ഗച്ഛന്താ ആസന്നേ ഠാനേ ഗച്ഛന്തി. തേസു സൂചിലോമോ സത്ഥാരം ന പസ്സതി, ഖരലോമോ പഠമതരം ദിസ്വാ സൂചിലോമം യക്ഖം ഏതദവോച - **"ഏസോ സമണോ"**തി, സമ്മ, ഏസ തവ ഭവനം പവിസിത്വാ നിസിന്നോ ഏകോ സമണോതി. **നേസോ സമണോ, സമണകോ ഏസോ**തി സോ കിര യോ മം പസ്സിത്വാ ഭീതോ പലായതി, തം സമണകോതി വദതി. യോ ന ഭായതി, തം സമണോതി. തസ്മാ "അയം മം ദിസ്വാ ഭീതോ പലായിസ്സതീ"തി മഞ്ഞമാനോ ഏവമാഹ.

കായം ഉപനാമേസീതി ഭേരവരൂപം നിമ്മിനിത്വാ മഹാമുഖം വിവരിത്വാ സകലസരീരേ ലോമാനി ഉട്ഠാപേത്വാ കായം ഉപനാമേസി. **അപനാമേസീ**തി രതനസതികം സുവണ്ണഗ്ഘനികം വിയ ഥോകം അപനാമേസി. **പാപകോ**തി ലാമകോ അമനുഞ്ഞോ. സോ ഗൂഥം വിയ അഗ്ഗി വിയ കണ്ഹസപ്പോ വിയ ച പരിവജ്ജേതബ്ബോ, ന ഇമിനാ സുവണ്ണവണ്ണേന സരീരേന സമ്ഫുട്ഠിതബ്ബോ. ഏവം വുത്തേ പന സൂചിലോമോ "പാപകോ കിര മേ സമ്ഫസ്സോ"തി കുദ്ധോ **പഞ്ഹം തം, സമണാ**തിആദിമാഹ. **ചിത്തം വാ തേ ഖിപിസ്സാമീ**തി യേസഞ്ഹി അമനുസ്സാ ചിത്തം ഖിപിതുകാമാ ഹോന്തി, തേസം സേതമുഖം നീലോദരം സുരത്തഹത്ഥപാദം മഹാസീസം പജ്ജലിതനേത്തം ഭേരവം വാ അത്തഭാവം നിമ്മിനിത്വാ ദസ്സേന്തി, ഭേരവം വാ സദ്ദം സാവേന്തി, കഥേന്താനംയേവ വാ മുഖേ ഹത്ഥം പക്ഖിപിത്വാ ഹദയം മദ്ദന്തി, തേന തേ സത്താ ഉമ്മത്തകാ ഹോന്തി ഖിത്തചിത്താ. തം സന്ധായേവമാഹ. **പാരഗങ്ഗായാ**തി ദ്വീസു പാദേസു ഗഹേത്വാ തം ആവിഞ്ഛേത്വാ യഥാ ന പുനാഗച്ഛസി, ഏവം പാരം

വാ ഗങ്ഗായ ഖിപിസ്സാമീതി വദതി. **സദേവകേ**തിആദി വുത്തത്ഥമേവ. **പുച്ഛ യദാകങ്ഖസീ**തി യംകിഞ്ചി ആകങ്ഖസി, തം സബ്ബം പുച്ഛ, അസേസം തേ ബ്യാകരിസ്സാമീതി സബ്ബഞ്ഞുപവാരണം പവാരേതി.

കുതോനിദാനാതി കിംനിദാനാ, കിംപച്ചയാതി അത്ഥോ? **കുമാരകാ ധങ്കമിവോസ്സജന്തീ**തി യഥാ കുമാരകാ കാകം ഗഹേത്വാ ഓസ്സജന്തി ഖിപന്തി, ഏവം പാപവിതക്കാ കുതോ സമുട്ഠായ ചിത്തം ഓസ്സജന്തീതി പുച്ഛതി?

ഇതോനിദാനാതി അയം അത്തഭാവോ നിദാനം ഏതേസന്തി ഇതോ നിദാനാ. **ഇതോജാ**തി ഇതോ അത്തഭാവതോ ജാതാ. **ഇതോ സമുട്ഠായ മനോവിതക്കാ**തി യഥാ ദീഘസുത്തകേന പാദേ ബദ്ധം കാകം കുമാരകാ തസ്സ സുത്തപരിയന്തം അങ്ഗുലിയം വേഠേത്വാ ഓസ്സജന്തി, സോ ദൂരം ഗന്ത്വാപി പുന തേസം പാദമൂലേയേവ പതതി, ഏവമേവ ഇതോ അത്തഭാവതോ സമുട്ഠായ പാപവിതക്കാ ചിത്തം ഓസ്സജന്തി.

സ്നേഹജാതി തണ്ഹാസിനേഹതോ ജാതാ. **അത്തസമ്ഭൂതാ**തി അത്തനി സമ്ഭൂതാ. **നിഗ്രോധസ്സേവ ഖന്ധജാ**തി നിഗ്രോധഖന്ധേ ജാതാ പാരോഹാ വിയ. **പുഥൂ**തി ബഹൂ അനേകപ്പകാരാ പാപവിതക്കാ തംസമ്പയുത്തകിലേസാ ച. **വിസത്താ**തി ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ. **കാമേസൂ**തി വത്ഥുകാമേസു. **മാലുവാവ വിതതാ വനേ**തി യഥാ വനേ മാലുവാ ലതാ യം രുക്ഖം നിസ്സായ ജായതി, തം മൂലതോ യാവ അഗ്ഗാ, അഗ്ഗതോ യാവ മൂലാ പുനപ്പുനം സംസിബ്ബിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഓതതവിതതാ തിട്ഠതി. ഏവം വത്ഥുകാമേസു പുഥൂ കിലേസകാമാ വിസത്താ, പുഥൂ വാ സത്താ തേഹി കിലേസകാമേഹി വത്ഥുകാമേസു വിസത്താ. **യേ നം പജാനന്തീ**തി യേ "അത്തസമ്ഭൂതാ"തി ഏത്ഥ വുത്തം അത്തഭാവം ജാനന്തി.

യതോനിദാനന്തി യം നിദാനമസ്സ അത്തഭാവസ്സ തഞ്ച ജാനന്തി. **തേ നം വിനോദേന്തീ**തി തേ ഏവം അത്തഭാവസങ്ഖാതസ്സ ദുക്ഖസച്ചസ്സ നിദാനഭൂതം സമുദയസച്ചം മഗ്ഗസച്ചേന വിനോദേന്തി. **തേ ദുത്തര**ന്തി തേ സമുദയസച്ചം നീഹരന്താ ഇദം ദുത്തരം കിലേസോഘം തരന്തി. **അതിണ്ണപുബ്ബ**ന്തി അനമതഗ്ഗേ സംസാരേ സുപിനന്തേപി ന തിണ്ണപുബ്ബം. **അപുനബ്ഭവായാ**തി അപുനബ്ഭവസങ്ഖാതസ്സ നിരോധസച്ചസ്സത്ഥായ. ഇതി ഇമായ ഗാഥായ ചത്താരി സച്ചാനി പകാസേന്തോ അരഹത്തനികൂടേന ദേസനം നിട്ഠപേസി. ദേസനാവസാനേ സൂചിലോമോ തസ്മിംയേവ പദേസേ ഠിതോ ദേസനാനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠിതോ. സോതാപന്നാ ച നാമ ന കിലിട്ഠത്തഭാവേ തിട്ഠന്തീതി സഹ ഫലപടിലാഭേനസ്സ സരീരേ സേതകണ്ഡുപീളകസൂചിയോ സബ്ബാ പതിതാ. സോ ദിബ്ബവത്ഥനിവത്ഥോ ദിബ്ബവരദുകൂലുത്തരാസങ്ഗോ ദിബ്ബവേഠനവേഠിതോ ദിബ്ബാഭരണഗന്ധമാലധരോ സുവണ്ണവണ്ണോ ഹുത്വാ ഭുമ്മദേവതാപരിഹാരം പടിലഭീതി. തതിയം.

൪. മണിഭദ്ദസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൭. ചതുത്ഥേ **സുഖമേധതീ**തി, സുഖം പടിലഭതി. **സുവേ സേയ്യോ**തി സുവേ സുവേ സേയ്യോ, നിച്ചമേവ സേയ്യോതി അത്ഥോ. **വേരാ ന പരിമുച്ചതീ**തി അഹം സതിമാതി ഏത്തകേന വേരതോ ന മുച്ചതി. **യസ്സാ**തി യസ്സ അരഹതോ. **അഹിംസായാ**തി കരുണായ ചേവ കരുണാപുബ്ബഭാഗേ ച. **മേത്തംസോ**തി സോ

മേത്തഞ്ചേവ മേത്താപുബ്ബഭാഗഞ്ച ഭാവേതി. അഥ വാ **അംസോ**തി കോട്ഠാസോ വുച്ചതി. മേത്താ അംസോ ഏതസ്സാതി മേത്തംസോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യസ്സ അരഹതോ സബ്ബകാലം അഹിംസായ രതോ മനോ, യസ്സ ച സബ്ബഭൂതേസു മേത്താകോട്ഠാസോ അത്ഥി, തസ്സ കേനചി പുഗ്ഗലേന സദ്ധിം വേരം നാമ നത്ഥി യക്ഖാതി. ചതുത്ഥം.

൫. സാനുസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൯. പഞ്ചമേ **യക്ഖേന ഗഹിതോ ഹോതീ**തി സോ കിര തസ്സാ ഉപാസികായ ഏകപുത്തകോ. അഥ നം സാ ദഹരകാലേയേവ പബ്ബാജേസി. സോ പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ സീലവാ അഹോസി വത്തസമ്പന്നോ, ആചരിയുപജ്ഝായആഗന്തുകാദീനം വത്തം കതമേവ ഹോതി, മാസസ്സ അട്ഠമീദിവസേ പാതോ വുട്ഠായ ഉദകമാളകേ ഉദകം ഉപട്ഠാപേത്വാ ധമ്മസ്സവനഗ്ഗം സമ്മജ്ജിത്വാ ദീപം ജാലേത്വാ മധുരസ്സരേന ധമ്മസ്സവനം ഘോസേതി. ഭിക്ഖൂ തസ്സ ഥാമം ഞത്വാ "സരഭാണം ഭണ, സാമണേരാ"തി അജ്ഝേസന്തി. സോ "മയ്ഹം ഹദയവാതോ രുജതി, കാസോ വാ ബാധതീ"തി കിഞ്ചി പച്ചാഹാരം അകത്വാ ധമ്മാസനം അഭിരുഹിത്വാ ആകാസഗങ്ഗം ഓതാരേന്തോ വിയ സരഭാണം വത്വാ ഓതരന്തോ - "മയ്ഹം മാതാപിതൂനമ്പി ഇമസ്മിം സരഭഞ്ഞേ പത്തീ"തി വദതി. തസ്സ മനുസ്സാ മാതാപിതരോ പത്തിയാ ദിന്നഭാവം ന ജാനന്തി. അനന്തരത്തഭാവേ പനസ്സ മാതാ യക്ഖിനീ ജാതാ. സാ ദേവതാഹി സദ്ധിം ആഗതാ , ധമ്മം സുത്വാ - "സാമണേരേന ദിന്നപത്തിം അനുമോദാമി, താതാ"തി വദതി. സീലസമ്പന്നാ ച നാമ ഭിക്ഖൂ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ പിയാ ഹോന്തീതി തസ്മിം സാമണേരേ ദേവതാ സലജ്ജാ സഗാരവാ മഹാബ്രഹ്മം വിയ അഗ്ഗിക്ഖന്ധം വിയ ച നം മഞ്ഞന്തി. സാമണേരേ ഗാരവേന തം യക്ഖിനിം ഗരും കത്വാ പസ്സന്തി. ധമ്മസ്സവനയക്ഖസമാഗമാദീസു "സാനുമാതാ സാനുമാതാ"തി യക്ഖിനിയാ അഗ്ഗാസനം അഗ്ഗോദകം അഗ്ഗപിണ്ഡം ദേന്തി. മഹേസക്ഖാപി യക്ഖാ തം ദിസ്വാ മഗ്ഗാ ഓക്കമന്തി, ആസനാ വുട്ഠഹന്തി.

അഥ ഖോ സാമണേരോ വുഡ്ഢിമന്വായ പരിപക്കിന്ദ്രിയോ അനഭിരതിപീളിതോ അനഭിരതിം വിനോദേതും അസക്കോന്തോ പരൂള്ഹകേസനഖോ കിലിട്ഠനിവാസനപാരുപനോ കസ്സചി അനാരോചേത്വാ പത്തചീവരമാദായ ഏകകോവ മാതു ഘരം ഗതോ. ഉപാസികാ പുത്തം ദിസ്വാ, വന്ദിത്വാ ആഹ - "താത, ത്വം പുബ്ബേ ആചരിയുപജ്ഝായേഹി വാ ദഹരസാമണേരേഹി വാ സദ്ധിം ഇധാഗച്ഛസി. കസ്മാ ഏകകോവ അജ്ജ ആഗതോ"തി? സോ ഉക്കണ്ഠിതഭാവം ആരോചേസി. സദ്ധാ ഉപാസികാ നാനപ്പകാരേന ഘരാവാസേ ആദീനവം ദസ്സേത്വാ പുത്തം ഓവദമാനാപി തം സഞ്ഞാപേതും അസക്കോന്തീ, "അപ്പേവ നാമ അത്തനോ ധമ്മതായപി സല്ലക്ഖേസ്സതീ"തി അനുയോജേത്വാവ - "തിട്ഠ, താത, യാവ തേ യാഗുഭത്തം സമ്പാദേമി, യാഗും പിവിത്വാ കതഭത്തകിച്ചസ്സ തേ മനാപാനി വത്ഥാനി നീഹരിത്വാ ദസ്സാമീ"തി വത്വാ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ അദാസി. നിസീദി സാമണേരോ. ഉപാസികാ മുഹുത്തേനേവ യാഗുഖജ്ജകം സമ്പാദേത്വാ അദാസി. തതോ "ഭത്തം സമ്പാദേസ്സാമീ"തി അവിദൂരേ നിസിന്നാ തണ്ഡുലേ ധോവതി. തസ്മിം സമയേ സാ യക്ഖിനീ "കഹം നു ഖോ സാമണേരോ? കിഞ്ചി ഭിക്ഖാഹാരം ലഭതി , ഉദാഹു നോ"തി? ആവജ്ജമാനാ തസ്സ വിബ്ഭമിതുകാമതായ നിസിന്നഭാവം ഞത്വാ, "മാ ഹേവ ഖോ മേ ദേവതാനം

അന്തരേ ലജ്ജം ഉപ്പാദേയ്യ, ഗച്ഛാമിസ്സ വിബ്ഭമനേ അന്തരായം കരോമീ''തി ആഗന്ത്വാ സരീരേ അധിമുച്ചിത്വാ ഗീവം പരിവത്തേത്വാ ഭൂമിയം പാതേസി. സോ അക്ഖീഹി വിപരിവത്തേഹി ഖേളേന പഗ്ഘരന്തേന ഭൂമിയം വിപ്ഫന്ദതി. തേന വുത്തം ''യക്ഖേന ഗഹിതോ ഹോതീ''തി.

അഭാസീതി ഉപാസികാ പുത്തസ്സ തം വിപ്പകാരം ദിസ്വാ വേഗേന ഗന്ത്വാ പുത്തം ആലിങ്ഗേത്വാ ഊരൂസു നിപജ്ജാപേസി. സകലഗാമവാസിനോ ആഗന്ത്വാ ബലികമ്മാദീനി കരോന്തി. ഉപാസികാ പരിദേവമാനാ ഇമാ ഗാഥായോ അഭാസി.

പാടിഹാരിയപക്ഖഞ്ചാതി മനുസ്സാ ''അട്ഠമീഉപോസഥസ്സ പച്ചുഗ്ഗമനഞ്ച അനുഗ്ഗമനഞ്ച കരിസ്സാമാ''തി സത്തമിയാപി നവമിയാപി ഉപോസഥങ്ഗാനി സമാദിയന്തി, ചാതുദ്ദസീപന്നരസീനം പച്ചുഗ്ഗമനാനുഗ്ഗമനം കരോന്താ തേരസിയാപി പാടിപദേപി സമാദിയന്തി, ''വസ്സാവാസസ്സ അനുഗ്ഗമനം കരിസ്സാമാ''തി ദ്വിന്നം പവാരണാനം അന്തരേ അഡ്ഢമാസം നിബദ്ധുപോസഥികാ ഭവന്തി. ഇദം സന്ധായ വുത്തം ''പാടിഹാരിയപക്ഖഞ്ചാ''തി. **അട്ഠങ്ഗസുസമാഗത**ന്തി അട്ഠങ്ഗേഹി സുട്ഠു സമാഗതം, സമ്പയുത്തന്തി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി സേട്ഠചരിയം. **ന തേ ഹി യക്ഖാ കീളന്തീ**തി ന തേ ഗഹേത്വാ യക്ഖാ കിലമേന്തി.

പുന **ചാതുദ്ദസി**ന്തി ഇമായ ഗാഥായ സാമണേരസ്സ കായേ അധിമുത്താ യക്ഖിനീ ആഹ. **ആവി വാ യദി വാ രഹോ**തി കസ്സചി സമ്മുഖേ വാ പരമ്മുഖേ വാ. **പമുത്യത്ഥീ**തി പമുത്തി അത്ഥി. **ഉപ്പച്ചാപീ**തി ഉപ്പതിത്വാപി. സചേപി സകുണോ വിയ ഉപ്പതിത്വാ പലായസി, തഥാപി തേ മോക്ഖോ നത്ഥീതി വദതി. ഏവഞ്ച പന വത്വാ സാമണേരം മുഞ്ചി. സാമണേരോ അക്ഖീനി ഉമ്മീലേസി, മാതാ കേസേ പകിരിയ അസ്സസന്തീ പസ്സസന്തീ രോദതി. സോ ''അമനുസ്സേന ഗഹിതോമ്ഹീ''തി ന ജാനാതി. ഓലോകേന്തോ പന ''അഹം പുബ്ബേ പീഠേ നിസിന്നോ. മാതാ മേ അവിദൂരേ നിസീദിത്വാ തണ്ഡുലേ ധോവതി. ഇദാനി പനമ്ഹി ഭൂമിയം നിസിന്നോ, മാതാപി മേ അസ്സസന്തീ പസ്സസന്തീ രോദതി, സകലഗാമവാസിനോപി സന്നിപതിതാ. കിം നു ഖോ ഏത''ന്തി? നിപന്നകോവ **മതം വാ അമ്മാ**തി ഗാഥമാഹ.

കാമേ ചജിത്വാനാതി ദുവിധേപി കാമേ പഹായ. **പുനരാഗച്ഛതേ**തി വിബ്ഭമനവസേന ആഗച്ഛതി. **പുന ജീവം മതോ ഹി സോ**തി ഉപ്പബ്ബജിത്വാ പുന ജീവന്തോപി സോ മതകോവ, തസ്മാ തമ്പി രോദന്തീതി വദതി.

ഇദാനിസ്സ ഘരാവാസേ ആദീനവം ദസ്സേന്തീ **കുക്കുളാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കുക്കുളാ**തി ഘരാവാസോ കിര ഉണ്ഹട്ഠേന കുക്കുളാ നാമ ഹോതി. **കസ്സ ഉജ്ഝാപയാമസേ**തി - ''അഭിധാവഥ, ഭദ്ദം തേ ഹോതൂ''തി ഏവം വത്വാ - ''യം ത്വം വിബ്ഭമിതുകാമോ യക്ഖേന പാപിതോ, ഇമം വിപ്പകാരം കസ്സ മയം ഉജ്ഝാപയാമ നിജ്ഝാപയാമ ആരോചയാമാ''തി വദതി. **പുന ഡയ്ഹിതുമിച്ഛസീ**തിആദിത്തഘരതോ നീഹടഭണ്ഡം വിയ ഘരാ നീഹരിത്വാ ബുദ്ധസാസനേ പബ്ബജിതോ പുന മഹാഡാഹസദിസേ ഘരാവാസേ ഡയ്ഹിതും ഇച്ഛസീതി അത്ഥോ. സോ മാതരി കഥേന്തിയാ കഥേന്തിയാ സല്ലക്ഖേത്വാ ഹിരോത്തപ്പം പടിലഭിത്വാ, ''നത്ഥി മയ്ഹം ഗിഹിഭാവേന അത്ഥോ''തി ആഹ. അഥസ്സ മാതാ ''സാധു, താതാ''തി തുട്ഠാ പണീതഭോജനം ഭോജേത്വാ, ''കതി

വസ്സോസി, താതാ”തി പുച്ഛി. പരിപുണ്ണവസ്സോമ്ഹി ഉപാസികേതി. “തേന ഹി, താത, ഉപസമ്പദം കരോഹീ”തി ചീവരസാടകേ അദാസി. സോ തിചീവരം കാരാപേത്വാ ഉപസമ്പന്നോ ബുദ്ധവചനം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ തേപിടകോ ഹുത്വാ സീലാദീനം ആഗതട്ഠാനേ തം തം പൂരേന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്വാ മഹാധമ്മകഥികോ ഹുത്വാ വീസവസ്സസതം ഠത്വാ സകലജമ്ബുദീപം ഖോഭേത്വാ പരിനിബ്ബായി. പഞ്ചമം.

൬. പിയങ്കരസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൦. ഛട്ഠേ **ജേതവനേ**തി ജേതവനസ്സ പച്ഛന്തേ കോസമ്ബകകുടി നാമ അത്ഥി, തത്ഥ വിഹരതി. **ധമ്മപദാനീ**തി ഇധ പാടിയേക്കം സങ്ഗഹം ആരുള്ഹാ ഛബ്ബീസതിവഗ്ഗാ തന്തി അധിപ്പേതാ . തത്ര ഥേരോ തസ്മിം സമയേ അന്തോവിഹാരേ നിസിന്നോ മധുരസ്സരേന സരഭഞ്ഞം കത്വാ അപ്പമാദവഗ്ഗം ഭാസതി. **ഏവം തോസേസീ**തി സാ കിര പുത്തം പിയങ്കരം അങ്കേനാദായ ജേതവനസ്സ പച്ഛിമഭാഗതോ പട്ഠായ ഗോചരം പരിയേസന്തീ അനുപുബ്ബേന നഗരാഭിമുഖീ ഹുത്വാ ഉച്ചാരപസ്സാവഖേളസിങ്ഘാണികദുബ്ഭോജനാനി പരിയേസമാനാ ഥേരസ്സ വസനട്ഠാനം പത്വാ മധുരസ്സരം അസ്സോസി. തസ്സാ സോ സദ്ദോ ഛവിആദീനി ഛേത്വാ അട്ഠിമിഞ്ജം ആഹച്ച ഹദയങ്ഗമനീയോ ഹുത്വാ അട്ഠാസി. അഥസ്സാ ഗോചരപരിയേസനേ ചിത്തമ്പി ന ഉപ്പജ്ജി, ഓഹിതസോതാ ധമ്മമേവ സുണന്തീ ഠിതാ. യക്ഖദാരകസ്സ പന ദഹരതായ ധമ്മസ്സവനേ ചിത്തം നത്ഥി. സോ ജിഘച്ഛായ പീളിതത്താ, “കസ്മാ അമ്മാ ഗതഗതട്ഠാനേ ഖാണുകോ വിയ തിട്ഠസി? ന മയ്ഹം ഖാദനീയം വാ ഭോജനീയം വാ പരിയേസസീ”തി പുനപ്പുനം മാതരം ചോദേതി. സാ “ധമ്മസ്സവനസ്സ മേ അന്തരായം കരോതീ”തി പുത്തകം “മാ സദ്ദം കരി, പിയങ്കരാ”തി ഏവം തോസേസി. തത്ഥ **മാ സദ്ദം കരീ**തി സദ്ദം മാ കരി.

പാണേസു ചാതി ഗാഥായ സാ അത്തനോ ധമ്മതായ സമാദിണ്ണം പഞ്ചസീലം ദസ്സേതി. തത്ഥ **സംയമാമസേ**തി സംയമാമ സംയതാ ഹോമ. ഇമിനാ പാണാതിപാതാ വിരതി ഗഹിതാ, ദുതിയപദേന മുസാവാദാ വിരതി, തതിയപദേന സേസാ തിസ്സോ വിരതിയോ. **അപി മുച്ചേമ പിസാചയോനിയാ**തി അപി നാമ യക്ഖലോകേ ഉപ്പന്നാനി പഞ്ച വേരാനി പഹായ, യോനിസോ പടിപജ്ജിത്വാ ഇമായ ഛാതകദുബ്ഭിക്ഖായ പിസാചയക്ഖയോനിയാ മുച്ചേമ, താതാതി വദതി. ഛട്ഠം.

൭. പുനബ്ബസുസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൧. സത്തമേ **തേന ഖോ പന സമയേനാ**തി കതരസമയേന? സൂരിയസ്സ അത്ഥങ്ഗമനസമയേന. തദാ കിര ഭഗവാ പച്ഛാഭത്തേ മഹാജനസ്സ ധമ്മം ദേസേത്വാ മഹാജനം ഉയ്യോജേത്വാ ന്ഹാനകോട്ഠകേ ന്ഹത്വാ ഗന്ധകുടിപരിവേണേ പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ പുരത്ഥിമലോകധാതും ഓലോകയമാനോ നിസീദി. അഥേകചാരികദ്വിചാരികാദയോ പംസുകൂലികപിണ്ഡപാതികഭിക്ഖൂ അത്തനോ അത്തനോ വസനട്ഠാനേഹി നിക്ഖമിത്വാ ആഗമ്മ ദസബലം വന്ദിത്വാ രത്തസാണിയാ പരിക്ഖിപമാനാ വിയ നിസീദിംസു. അഥ നേസം അജ്ഝാസയം വിദിത്വാ സത്ഥാ നിബ്ബാനപടിസംയുത്തം ധമ്മകഥം കഥേസി.

ഏവം തോസേസീതി സാ കിര ധീതരം അങ്കേനാദായ പുത്തം അങ്ഗുലിയാ ഗഹേത്വാ ജേതവനപിട്ഠിയം പാകാരപരിക്ഖേപസമീപേ ഉച്ചാരപസ്സാവഖേളസിങ്ഘാണികം പരിയേസമാനാ അനുപുബ്ബേന ജേതവനദ്വാരകോട്ഠകം സമ്പത്താ. ഭഗവതോ ച, "ആനന്ദ, പത്തം ആഹര, ചീവരം ആഹര, വിഘാസാദാനം ദാനം ദേഹീ"തി കഥേന്തസ്സ സദ്ദോ സമന്താ ദ്വാദസഹത്ഥമത്തമേവ ഗണ്ഹാതി. ധമ്മം ദേസേന്തസ്സ സചേപി ചക്കവാളപരിയന്തം കത്വാ പരിസാ നിസീദതി, യഥാ പരിസം ഗച്ഛതി, ബഹിപരിസായ ഏകങ്ഗുലിമത്തമ്പി ന നിഗ്ഗച്ഛതി, "മാ അകാരണാ മധുരസദ്ദോ നസ്സീ"തി. തത്രായം യക്ഖിനീ ബഹിപരിസായ ഠിതാ സദ്ദം ന സുണാതി, ദ്വാരകോട്ഠകേ ഠിതായ പനസ്സാ മഹതിയാ ബുദ്ധവീഥിയാ അഭിമുഖേ ഠിതാ ഗന്ധകുടി പഞ്ഞായി. സാ നിവാതേ ദീപസിഖാ വിയ ബുദ്ധഗാരവേന ഹത്ഥകുക്കുച്ചാദിരഹിതം നിച്ചലം പരിസം ദിസ്വാ - "നൂന മേത്ഥ കിഞ്ചി ഭാജനീയഭണ്ഡം ഭവിസ്സതി, യതോ അഹം സപ്പിതേലമധുഫാണിതാദീസു കിഞ്ചിദേവ പത്തതോ വാ ഹത്ഥതോ വാ പഗ്ഘരന്തം ഭൂമിയം വാ പന പതിതം ലഭിസ്സാമീ"തി അന്തോവിഹാരം പാവിസി. ദ്വാരകോട്ഠകേ അവരുദ്ധകാനം നിവാരണത്ഥായ ഠിതാ ആരക്ഖദേവതാ യക്ഖിനിയാ ഉപനിസ്സയം ദിസ്വാ ന നിവാരേസി. തസ്സാ സഹ പരിസായ ഏകീഭാവഗമനേന മധുരസ്സരോ ഛവിആദീനി ഛിന്ദിത്വാ അട്ഠിമിഞ്ജം ആഹച്ച അട്ഠാസി. തം ധമ്മസ്സവനത്ഥായ നിച്ചലം ഠിതം പുരിമനയേനേവ പുത്തകാ ചോദയിംസു. സാ "ധമ്മസ്സവനസ്സ മേ അന്തരായം കരോന്തീ"തി പുത്തകേ **തുണ്ഹീ ഉത്തരികേ ഹോഹീ**തി ഏവം തോസേസി.

തത്ഥ **യാവാ**തി യാവ ധമ്മം സുണാമി, താവ തുണ്ഹീ ഹോഹീതി അത്ഥോ. **സബ്ബഗന്ഥപ്പമോചന**ന്തി നിബ്ബാനം ആഗമ്മ സബ്ബേ ഗന്ഥാ പമുച്ചന്തി, തസ്മാ തം സബ്ബഗന്ഥപ്പമോചനന്തി വുച്ചതി. **അതിവേലാ**തി വേലാതിക്കന്താ പമാണാതിക്കന്താ. **പിയായനാ**തി മഗ്ഗനാ പത്ഥനാ. **തതോ പിയതര**ന്തി യാ അയം അസ്സ ധമ്മസ്സ മഗ്ഗനാ പത്ഥനാ, ഇദം മയ്ഹം തതോ പിയതരന്തി അത്ഥോ. പിയതരാതി വാ പാഠോ. **പാണിന**ന്തി യഥാ പാണിനം ദുക്ഖാ മോചേതി. കേ മോചേതീതി? പാണിനേതി ആഹരിത്വാ വത്തബ്ബം. **യം ധമ്മം അഭിസമ്ബുദ്ധ**ന്തി, യം ധമ്മം ഭഗവാ അഭിസമ്ബുദ്ധോ. **തുണ്ഹീഭൂതായമുത്തരാ**തി ന കേവലം അഹമേവ, അയം മേ ഭഗിനീ ഉത്തരാപി തുണ്ഹീഭൂതാതി വദതി. **സദ്ധമ്മസ്സ അനഞ്ഞായാ**തി, അമ്മ, മയം പുബ്ബേപി ഇമം സദ്ധമ്മമേവ അജാനിത്വാ ഇദാനി ഇദം ഖുപ്പിപാസാദിദുക്ഖം അനുഭവന്താ ദുക്ഖം ചരാമ വിഹരാമ.

ചക്ഖുമാതി പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമാ. ധമ്മം ദേസേന്തോയേവ ഭഗവാ പരിസം സല്ലക്ഖയമാനോ തസ്സാ യക്ഖിനിയാ ചേവ യക്ഖദാരകസ്സ ച സോതാപത്തിഫലസ്സ ഉപനിസ്സയം ദിസ്വാ ദേസനം വിനിവട്ടേത്വാ ചതുസച്ചകഥം ദീപേതി, തം സുത്വാ തസ്മിംയേവ ദേസേ ഠിതാ യക്ഖിനീ സദ്ധിം പുത്തേന സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠിതാ. ധീതുയാപി പനസ്സാ ഉപനിസ്സയോ അത്ഥി, അതിദഹരത്താ പന ദേസനം സമ്പടിച്ഛിതും നാസക്ഖി.

ഇദാനി സാ യക്ഖിനീ പുത്തസ്സ അനുമോദനം കരോന്തീ **സാധു ഖോ പണ്ഡിതോ നാമാ**തിആദിമാഹ. **അജ്ജാഹമ്ഹി സമുഗ്ഗതാ**തി അഹമ്ഹി അജ്ജ വട്ടതോ ഉഗ്ഗതാ സമുഗ്ഗതാ സാസനേ വാ ഉഗ്ഗതാ സമുഗ്ഗതാ, ത്വമ്പി സുഖീ ഹോഹീതി. **ദിട്ഠാനീ**തി മയാ ച തയാ ച ദിട്ഠാനി. **ഉത്തരാപി സുണാതു മേ**തി, "അമ്ഹാകം ചതുസച്ചപടിവേധഭാവം, ധീതാ മേ ഉത്തരാപി, സുണാതൂ"തി

വദതി. സഹ സച്ചപടിവേധേനേവ സാപി സൂചിലോമോ വിയ സബ്ബം സേതകണ്ഡുകച്ഛുആദിഭാവം പഹായ ദിബ്ബസമ്പത്തിം പടിലഭതി സദ്ധിം പുത്തേന. ധീതാ പനസ്സാ യഥാ നാമ ലോകേ മാതാപിതൂഹി ഇസ്സരിയേ ലദ്ധേ പുത്താനമ്പി തം ഹോതി, ഏവം മാതു-ആനുഭാവേനേവ സമ്പത്തിം ലഭി. തതോ പട്ഠായ ച സാ സദ്ധിം പുത്തകേഹി ഗന്ധകുടിസമീപരുക്ഖേയേവ നിവാസരുക്ഖം ലഭിത്വാ സായം പാതം ബുദ്ധദസ്സനം ലഭമാനാ ധമ്മം സുണമാനാ ദീഘരത്തം തത്ഥേവ വസി. സത്തമം.

൮. സുദത്തസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൨. അട്ഠമേ **കേനചിദേവ കരണീയേനാ**തി വാണിജ്ജകമ്മം അധിപ്പേതം. അനാഥപിണ്ഡികോ ച രാജഗഹസേട്ഠി ച അഞ്ഞമഞ്ഞം ഭഗിനിപതികാ ഹോന്തി. യദാ രാജഗഹേ ഉട്ഠാനകഭണ്ഡകം മഹഗ്ഘം ഹോതി, തദാ രാജഗഹസേട്ഠി തം ഗഹേത്വാ പഞ്ചസകടസതേഹി സാവത്ഥിം ഗന്ത്വാ യോജനമത്തേ ഠിതോ അത്തനോ ആഗതഭാവം ജാനാപേതി. അനാഥപിണ്ഡികോ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ തസ്സ മഹാസക്കാരം കത്വാ ഏകയാനം ആരോപേത്വാ സാവത്ഥിം പവിസതി. സോ സചേ ഭണ്ഡം ലഹുകം വിക്കീയതി, വിക്കിണാതി. നോ ചേ, ഭഗിനിഘരേ ഠപേത്വാ പക്കമതി. അനാഥപിണ്ഡികോപി തഥേവ കരോതി. സ്വായം തദാപി തേനേവ കരണീയേന അഗമാസി. തം സന്ധായേതം വുത്തം.

തം ദിവസം പന രാജഗഹസേട്ഠി യോജനമത്തേ ഠിതേന അനാഥപിണ്ഡികേന ആഗതഭാവജാനനത്ഥം പേസിതം പണ്ണം ന സുണി, ധമ്മസ്സവനത്ഥായ വിഹാരം അഗമാസി. സോ ധമ്മകഥം സുത്വാ സ്വാതനായ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ അത്തനോ ഘരേ ഉദ്ധനഖണാപനദാരുഫാലനാദീനി കാരേസി. അനാഥപിണ്ഡികോപി ''ഇദാനി മയ്ഹം പച്ചുഗ്ഗമനം കരിസ്സതി, ഇദാനി കരിസ്സതീ''തി ഘരദ്വാരേപി പച്ചുഗ്ഗമനം അലഭിത്വാ അന്തോഘരം പവിട്ഠോ പടിസന്ഥാരമ്പി ന ബഹും അലത്ഥ. ''കിം, മഹാസേട്ഠി, കുസലം ദാരകരൂപാനം? നസി മഗ്ഗേ കിലന്തോ''തി? ഏത്തകോവ പടിസന്ഥാരോ അഹോസി. സോ തസ്സ മഹാബ്യാപാരം ദിസ്വാ, ''കിം നു തേ, ഗഹപതി, ആവാഹോ വാ ഭവിസ്സതീ''തി? ഖന്ധകേ (ചൂളവ॰ ൩൦൪) ആഗതനയേനേവ കഥം പവത്തേത്വാ തസ്സ മുഖതോ ബുദ്ധസദ്ദം സുത്വാ പഞ്ചവണ്ണം പീതിം പടിലഭി. സാ തസ്സ സീസേന ഉട്ഠായ യാവ പാദപിട്ഠിയാ, പാദപിട്ഠിയാ ഉട്ഠായ യാവ സീസാ ഗച്ഛതി, ഉഭതോ ഉട്ഠായ മജ്ഝേ ഓസരതി, മജ്ഝേ ഉട്ഠായ ഉഭതോ ഗച്ഛതി. സോ പീതിയാ നിരന്തരം ഫുട്ഠോ, ''ബുദ്ധോതി ത്വം, ഗഹപതി, വദേസി? ബുദ്ധോ താഹം, ഗഹപതി, വദാമീ''തി ഏവം തിക്ഖത്തും പുച്ഛിത്വാ, ''ഘോസോപി ഖോ ഏസോ ദുല്ലഭോ ലോകസ്മിം യദിദം ബുദ്ധോ''തി ആഹ. ഇദം സന്ധായ വുത്തം ''അസ്സോസി ഖോ അനാഥപിണ്ഡികോ, ഗഹപതി, ബുദ്ധോ കിര ലോകേ ഉപ്പന്നോ''തി.

ഏതദഹോസി അകാലോ ഖോ അജ്ജാതി സോ കിര തം സേട്ഠിം പുച്ഛി, ''കുഹിം ഗഹപതി സത്ഥാ വിഹരതീ''തി? അഥസ്സ സോ - ''ബുദ്ധാ നാമ ദുരാസദാ ആസീവിസസദിസാ ഹോന്തി, സത്ഥാ സിവഥികായ വസതി, ന സക്കാ തത്ഥ തുമ്ഹാദിസേഹി ഇമായ വേലായ ഗന്തു''ന്തി ആചിക്ഖി. അഥസ്സ ഏതദഹോസി. **ബുദ്ധഗതായ സതിയാ നിപജ്ജീ**തി തംദിവസം കിരസ്സ ഭണ്ഡസകടേസു വാ ഉപട്ഠാകേസു വാ ചിത്തമ്പി ന ഉപ്പജ്ജി, സായമാസമ്പി ന അകാസി, സത്തഭൂമികം പന പാസാദം ആരുയ്ഹ

സുപഞ്ഞത്താലങ്കതവരസയനേ “ബുദ്ധോ ബുദ്ധോ”തി സജ്ഝായം കരോന്തോവ നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദം ഓക്കമി. തേന വുത്തം “ബുദ്ധഗതായ സതിയാ നിപജ്ജീ”തി.

രത്തിയാ സുദം തിക്ഖത്തും ഉട്ഠാസി പഭാതന്തി മഞ്ഞമാനോതി പഠമയാമേ താവ വീതിവത്തേ ഉട്ഠായ ബുദ്ധം അനുസ്സരി, അഥസ്സ ബലവപ്പസാദോ ഉദപാദി, പീതിആലോകോ അഹോസി, സബ്ബതമം വിഗച്ഛി, ദീപസഹസ്സുജ്ജലം വിയ ചന്ദുട്ഠാനം സൂരിയുട്ഠാനം വിയ ച ജാതം. സോ “പപാദം ആപന്നോ വതമ്ഹി, സൂരിയോ ഉഗ്ഗതോ”തി ഉട്ഠായ ആകാസതലേ ഠിതം ചന്ദം ഉല്ലോകേത്വാ “ഏകോവ യാമോ ഗതോ, അഞ്ഞേ ദ്വേ അത്ഥീ”തി പുന പവിസിത്വാ നിപജ്ജി. ഏതേനുപായേന മജ്ഝിമയാമാവസാനേപി പച്ഛിമയാമാവസാനേപീതി തിക്ഖത്തും ഉട്ഠാസി. പച്ഛിമയാമാവസാനേ പന ബലവപച്ചൂസേയേവ ഉട്ഠായ ആകാസതലം ആഗന്ത്വാ മഹാദ്വാരാഭിമുഖോവ അഹോസി, സത്തഭൂമികദ്വാരം സയമേവ വിവടം അഹോസി. സോ പാസാദാ ഓരുയ്ഹ അന്തരവീഥിം പടിപജ്ജി.

വിവരിംസൂതി “അയം മഹാസേട്ഠി ‘ബുദ്ധുപട്ഠാനം ഗമിസ്സാമീ’തി നിക്ഖന്തോ, പഠമദസ്സനേനേവ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ തിണ്ണം രതനാനം അഗ്ഗുപട്ഠാകോ ഹുത്വാ അസദിസം സങ്ഘാരാമം കത്വാ ചാതുദ്ദിസസ്സ അരിയഗണസ്സ അനാവടദ്വാരോ ഭവിസ്സതി, ന യുത്തമസ്സ ദ്വാരം പിദഹിതു”ന്തി ചിന്തേത്വാ വിവരിംസു. **അന്തരധായീ**തി രാജഗഹം കിര ആകിണ്ണമനുസ്സം അന്തോനഗരേ നവ കോടിയോ, ബഹിനഗരേ നവാതി തം ഉപനിസ്സായ അട്ഠാരസ മനുസ്സകോടിയോ വസന്തി. അവേലായ മതമനുസ്സേ ബഹി നീഹരിതും അസക്കോന്താ അട്ടാലകേ ഠത്വാ ബഹിദ്വാരേ ഖിപന്തി. മഹാസേട്ഠി നഗരതോ ബഹിനിക്ഖന്തമത്തോവ അല്ലസരീരം പാദേന അക്കമി, അപരമ്പി പിട്ഠിപാദേന പഹരി. മക്ഖികാ ഉപ്പതിത്വാ പരികിരിംസു. ദുഗ്ഗന്ധോ നാസപുടം അഭിഹനി. ബുദ്ധപ്പസാദോ തനുത്തം ഗതോ. തേനസ്സ ആലോകോ അന്തരധായി, അന്ധകാരോ പാതുരഹോസി. **സദ്ദമനുസ്സാവേസീ**തി “സേട്ഠിസ്സ ഉസ്സാഹം ജനേസ്സാമീ”തി സുവണ്ണകിങ്കിണികം ഘട്ടേന്തോ വിയ മധുരസ്സരേന സദ്ദം അനുസ്സാവേസി.

സതം കഞ്ഞാസഹസ്സാനീതി പുരിമപദാനിപി ഇമിനാവ സഹസ്സപദേന സദ്ധിം സമ്ബന്ധനീയാനി. യഥേവ ഹി സതം കഞ്ഞാസഹസ്സാനി, സതം സഹസ്സാനി ഹത്ഥീ, സതം സഹസ്സാനി അസ്സാ, സതം സഹസ്സാനി രഥാതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. ഇതി ഏകേകസതസഹസ്സമേവ ദീപിതം. **പദവീതിഹാരസ്സാ**തി പദവീതിഹാരോ നാമ സമഗമനേ ദ്വിന്നം പദാനം അന്തരേ മുട്ഠിരതനമത്തം. **കലം നാഗ്ഘന്തി സോളസി**ന്തി തം ഏകം പദവീതിഹാരം സോളസഭാഗേ കത്വാ തതോ ഏകോ കോട്ഠാസോ പുന സോളസധാ, തതോ ഏകോ സോളസധാതി ഏവം സോളസ വാരേ സോളസധാ ഭിന്നസ്സ ഏകോ കോട്ഠാസോ സോളസികലാ നാമ, തം സോളസികലം ഏതാനി ചത്താരി സതസഹസ്സാനി ന അഗ്ഘന്തി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - സതം ഹത്ഥിസഹസ്സാനി സതം അസ്സസഹസ്സാനി സതം രഥസഹസ്സാനി സതം കഞ്ഞാസഹസ്സാനി, താ ച ഖോ ആമുക്കമണികുണ്ഡലാ സകലജമ്ബുദീപരാജധീതരോ വാതി ഇമസ്മാ ഏത്തകാ ലാഭാ വിഹാരം ഗച്ഛന്തസ്സ തസ്മിം സോളസികലസങ്ഖാതേ പദേസേ പവത്തചേതനാവ ഉത്തരിതരാതി. ഇദം പന വിഹാരഗമനം കസ്സ വസേന ഗഹിതന്തി? വിഹാരം ഗന്ത്വാ അനന്തരായേന സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹന്തസ്സ. “ഗന്ധമാലാദീഹി

പൂജം കരിസ്സാമി , ചേതിയം വന്ദിസ്സാമി, ധമ്മം സോസ്സാമി, ദീപപൂജം കരിസ്സാമി, സങ്ഘം നിമന്തേത്വാ ദാനം ദസ്സാമി, സിക്ഖാപദേസു വാ സരണേസു വാ പതിട്ഠഹിസ്സാമീ”തി ഗച്ഛതോപി വസേന വട്ടതിയേവ.

അന്ധകാരോ അന്തരധായീതി സോ കിര ചിന്തേസി - “അഹം ഏകകോതി സഞ്ഞം കരോമി, അനുയുത്താപി മേ അത്ഥി, കസ്മാ ഭായാമീ”തി സൂരോ അഹോസി. അഥസ്സ ബലവാ ബുദ്ധപ്പസാദോ ഉദപാദി. തസ്മാ അന്ധകാരോ അന്തരധായീതി. സേസവാരേസുപി ഏസേവ നയോ. അപിച പുരതോ പുരതോ ഗച്ഛന്തോ ഭിംസനകേ സുസാനമഗ്ഗേ അട്ഠികസങ്ഖലികസമംസലോഹിതന്തിആദീനി അനേകവിധാനി കുണപാനി അദ്ദസ . സോണസിങ്ഗാലാദീനം സദ്ദം അസ്സോസി. തം സബ്ബം പരിസ്സയം പുനപ്പുനം ബുദ്ധഗതം പസാദം വഡ്ഢേത്വാ മദ്ദന്തോ അഗമാസിയേവ.

ഏഹി സുദത്താതി സോ കിര സേട്ഠി ഗച്ഛമാനോവ ചിന്തേസി - “ഇമസ്മിം ലോകേ ബഹൂ പൂരണകസ്സപാദയോ തിത്ഥിയാ ‘മയം ബുദ്ധാ മയം ബുദ്ധാ’തി വദന്തി, കഥം നു ഖോ അഹം സത്ഥു ബുദ്ധഭാവം ജാനേയ്യ”ന്തി? അഥസ്സ ഏതദഹോസി - “മയ്ഹം ഗുണവസേന ഉപ്പന്നം നാമം മഹാജനോ ജാനാതി, കുലദത്തിയം പന മേ നാമം അഞ്ഞത്ര മയാ ന കോചി ജാനാതി. സചേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതി, കുലദത്തികനാമേന മം ആലപിസ്സതീ”തി. സത്ഥാ തസ്സ ചിത്തം ഞത്വാ ഏവമാഹ.

പരിനിബ്ബുതോതി കിലേസപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോ. **ആസത്തിയോ**തി തണ്ഹായോ. **സന്തി**ന്തി കിലേസവൂപസമം. **പപ്പുയ്യാ**തി പത്വാ. ഇദഞ്ച പന വത്വാ സത്ഥാ തസ്സ അനുപുബ്ബികഥം കഥേത്വാ മത്ഥകേ ചത്താരി സച്ചാനി പകാസേസി. സേട്ഠി ധമ്മദേസനം സുത്വാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ പുനദിവസതോ പട്ഠായ മഹാദാനം ദാതും ആരഭി. ബിമ്ബിസാരാദയോ സേട്ഠിസ്സ സാസനം പേസേന്തി - “ത്വം ആഗന്തുകോ, യം നപ്പഹോതി, തം ഇതോ ആഹരാപേഹീ”തി. സോ “അലം തുമ്ഹേ ബഹുകിച്ചാ”തി സബ്ബേ പടിക്ഖിപിത്വാ പഞ്ചഹി സകടസതേഹി ആനീതവിഭവേന സത്താഹം മഹാദാനം അദാസി. ദാനപരിയോസാനേ ച ഭഗവന്തം സാവത്ഥിയം വസ്സാവാസം പടിജാനാപേത്വാ രാജഗഹസ്സ ച സാവത്ഥിയാ ച അന്തരേ യോജനേ യോജനേ സതസഹസ്സം ദത്വാ പഞ്ചചത്താലീസ വിഹാരേ കാരേന്തോ സാവത്ഥിം ഗന്ത്വാ ജേതവനമഹാവിഹാരം കാരേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ നിയ്യാദേസീതി. അട്ഠമം.

൯. പഠമസുക്കാസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൨. നവമേ **രഥികായ രഥിക**ന്തി ഏകം രഥികം ഗഹേത്വാ തതോ അപരം ഗച്ഛന്തോ രഥികായ രഥികം ഉപസങ്കമന്തോ നാമ ഹോതി. സിങ്ഘാടകേപി ഏസേവ നയോ. ഏത്ഥ ച **രഥികാ**തി രച്ഛാ. **സിങ്ഘാടക**ന്തി ചതുക്കം. **കിം മേ കതാ**തി കിം ഇമേ കതാ? കിം കരോന്തീതി അത്ഥോ. **മധുപീതാവ സേയരേ**തി ഗന്ധമധുപാനം പീതാ വിയ സയന്തി. ഗന്ധമധുപാനം പീതോ കിര സീസം ഉക്ഖിപിതും ന സക്കോതി, അസഞ്ഞീ ഹുത്വാ സയതേവ. തസ്മാ ഏവമാഹ.

തഞ്ച പന അപ്പടിവാനീയന്തി തഞ്ച പന ധമ്മം അപ്പടിവാനീയം ദേസേതി. ബാഹിരകഞ്ഹി സുമധുരമ്പി ഭോജനം പുനപ്പുനം ഭുഞ്ജന്തസ്സ ന രുച്ചതി, "അപനേഥ, കിം ഇമിനാ"തി? പടിവാനേതബ്ബം അപനേതബ്ബം ഹോതി, ന ഏവമയം ധമ്മോ. ഇമം ഹി ധമ്മം പണ്ഡിതാ വസ്സസതമ്പി വസ്സസഹസ്സമ്പി സുണന്താ തിത്തിം ന ഗച്ഛന്തി. തേനാഹ "അപ്പടിവാനീയ"ന്തി. **അസേചനകമോജവ**ന്തി അനാസിത്തകം ഓജവന്തം. യഥാ ഹി ബാഹിരാനി അസമ്ഭിന്നപായാസാദീനിപി സപ്പിമധുസക്ഖരാഹി ആസിത്താനി യോജിതാനേവ മധുരാനി ഓജവന്താനി ഹോന്തി, ന ഏവമയം ധമ്മോ. അയം ഹി അത്തനോ ധമ്മതായ മധുരോ ചേവ ഓജവാ ച, ന അഞ്ഞേന ഉപസിത്തോ. തേനാഹ "അസേചനകമോജവ"ന്തി. **പിവന്തി മഞ്ഞേ സപ്പഞ്ഞാ**തി പണ്ഡിതപുരിസാ പിവന്തി വിയ. **വലാഹകമേവ പന്ഥഗൂ**തി വലാഹകന്തരതോ നിക്ഖന്തഉദകം ഘമ്മാഭിതത്താ പഥികാ വിയ. നവമം.

൧൦-൧൧. ദുതിയസുക്കാസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൪൪. ദസമേ **പുഞ്ഞം വത പസവി ബഹു**ന്തി ബഹും വത പുഞ്ഞം പസവതീതി. ദസമം.

൨൪൫. ഏകാദസമം ഉത്താനമേവ. ഏകാദസമം.

൧൨. ആളവകസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൬. ദ്വാദസമേ **ആളവിയ**ന്തി ആളവീതി തം രട്ഠമ്പി നഗരമ്പി. തഞ്ച ഭവനം നഗരസ്സ അവിദൂരേ ഗാവുതമത്തേ ഠിതം. ഭഗവാ തത്ഥ വിഹരന്തോ തം നഗരം ഉപനിസ്സായ ആളവിയം വിഹരതീതി വുത്തോ. **ആളവകസ്സ യക്ഖസ്സ ഭവനേ**തി ഏത്ഥ പന അയമനുപുബ്ബികഥാ - ആളവകോ കിര രാജാ വിവിധനാടകൂപഭോഗം ഛഡ്ഡേത്വാ ചോരപടിബാഹനത്ഥം പടിരാജനിസേധനത്ഥം ബ്യായാമകരണത്ഥഞ്ച സത്തമേ സത്തമേ ദിവസേ മിഗവം ഗച്ഛന്തോ ഏകദിവസം ബലകായേന സദ്ധിം കതികം അകാസി - "യസ്സ പസ്സേന മിഗോ പലായതി, തസ്സേവ സോ ഭാരോ"തി. അഥ തസ്സേവ പസ്സേന മിഗോ പലായി, ജവസമ്പന്നോ രാജാ ധനും ഗഹേത്വാ പത്തികോവ തിയോജനം തം മിഗം അനുബന്ധി. ഏണിമിഗാ ച തിയോജനവേഗാ ഏവ ഹോന്തി. അഥ പരിക്ഖീണജവം തം ഉദകം വിയ പവിസിത്വാ ഠിതം വധിത്വാ ദ്വിധാ ഛേത്വാ അനത്ഥികോപി മംസേന "നാസക്ഖി മിഗം ഗഹേതു"ന്തി അപവാദമോചനത്ഥം കാജേനാദായ ആഗച്ഛന്തോ നഗരസ്സാവിദൂരേ ബഹലപത്തപലാസം മഹാനിഗ്രോധം ദിസ്വാ പരിസ്സമവിനോദനത്ഥം തസ്സ മൂലമുപഗതോ. തസ്മിഞ്ച നിഗ്രോധേ ആളവകോ യക്ഖോ മഹാരാജസന്തികാ ഭവനം ലഭിത്വാ മജ്ഝന്ഹികസമയേ തസ്സ രുക്ഖസ്സ ഛായായ ഫുട്ഠോകാസം പവിട്ഠേ പാണിനോ ഖാദന്തോ പടിവസതി. സോ തം ദിസ്വാ ഖാദിതും ഉപഗതോ. രാജാ തേന സദ്ധിം കതികം അകാസി - "മുഞ്ച മം, അഹം തേ ദിവസേ ദിവസേ മനുസ്സഞ്ച ഥാലിപാകഞ്ച പേസേസ്സാമീ"തി. യക്ഖോ - "ത്വം രാജൂപഭോഗേന പമത്തോ ന സരിസ്സസി, അഹം പന ഭവനം അനുപഗതഞ്ച അനനുഞ്ഞാതഞ്ച ഖാദിതും ന ലഭാമി, സ്വാഹം ഭവന്തമ്പി ജീയേയ്യ"ന്തി ന മുഞ്ചി. രാജാ "യം ദിവസം ന പേസേമി, തം ദിവസം മം ഗഹേത്വാ ഖാദാ"തി അത്താനം അനുജാനിത്വാ തേന മുത്തോ നഗരാഭിമുഖോ അഗമാസി.

ബലകായോ മഗ്ഗേ ഖന്ധാവാരം ബന്ധിത്വാ ഠിതോ രാജാനം ദിസ്വാ, "കിം, മഹാരാജ, അയസമത്തഭയാ ഏവം കിലന്തോസീ"തി? വദന്തോ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ പടിഗ്ഗഹേസി. രാജാ തം പവത്തിം അനാരോചേത്വാ നഗരം ഗന്ത്വാ കതപാതരാസോ നഗരഗുത്തികം ആമന്തേത്വാ ഏതമത്ഥം ആരോചേസി. നഗരഗുത്തികോ - "കിം, ദേവ , കാലപരിച്ഛേദോ കതോ"തി ആഹ? ന കതോ ഭണേതി. ദുട്ഠു കതം, ദേവ, അമനുസ്സാ ഹി പരിച്ഛിന്നമത്തമേവ ലഭന്തി, അപരിച്ഛിന്നേ പന ജനപദസ്സാബാധോ ഭവിസ്സതി, ഹോതു ദേവ, കിഞ്ചാപി ഏവമകാസി, അപ്പോസ്സുക്കോ ത്വം രജ്ജസുഖമനുഭോഹി, അഹമേത്ഥ കാതബ്ബം കരിസ്സാമീതി. സോ കാലസ്സേവ വുട്ഠായ ബന്ധനാഗാരദ്വാരേ ഠത്വാ യേ യേ വജ്ഝാ ഹോന്തി, തേ തേ സന്ധായ "യോ ജീവിതത്ഥികോ, സോ നിക്ഖമതൂ"തി ഭണതി. യോ പഠമം നിക്ഖമതി, തം ഗേഹം നേത്വാ ന്ഹാപേത്വാ ഭോജേത്വാ ച "ഇമം ഥാലിപാകം യക്ഖസ്സ ദേഹീ"തി പേസേതി. തം രുക്ഖമൂലം പവിട്ഠമത്തംയേവ യക്ഖോ ഭേരവം അത്തഭാവം നിമ്മിനിത്വാ മൂലകന്ദം വിയ ഖാദി. യക്ഖാനുഭാവേന കിര മനുസ്സാനം കേസാദീനി ഉപാദായ സകലസരീരം നവനീതപിണ്ഡം വിയ ഹോതി, യക്ഖസ്സ ഭത്തം ഗാഹാപേതും ഗതപുരിസാ തം ദിസ്വാ ഭീതാ യഥാമിത്തം ആരോചേസും. തതോ പഭുതി "രാജാ ചോരേ ഗഹേത്വാ യക്ഖസ്സ ദേതീ"തി മനുസ്സാ ചോരകമ്മതോ പടിവിരതാ. തതോ അപരേന സമയേന നവചോരാനം അഭാവേന പുരാണചോരാനഞ്ച പരിക്ഖയേന ബന്ധനാഗാരാനി സുഞ്ഞാനി അഹേസും.

അഥ നഗരഗുത്തികോ രഞ്ഞോ ആരോചേസി. രാജാ അത്തനോ ധനം നഗരരച്ഛാസു ഛഡ്ഡാപേസി "അപ്പേവ നാമ കോചി ലോഭേന ഗണ്ഹേയ്യാ"തി. തം പാദേനപി കോചി നച്ഛുപി. സോ ചോരേ അലഭന്തോ അമച്ചാനം ആരോചേസി. അമച്ചാ "കുലപടിപാടിയാ ഏകമേകം ജിണ്ണകം പേസേമ, സോ പകതിയാപി മച്ചുപഥേ വത്തതീ"തി ആഹംസു. രാജാ "അമ്ഹാകം പിതരം അമ്ഹാകം പിതാമഹം പേസേതീതി മനുസ്സാ ഖോഭം കരിസ്സന്തി, മാ വോ ഏതം രുച്ചീ"തി വാരേസി. "തേന ഹി, ദേവ, ദാരകം പേസേമ ഉത്താനസേയ്യകം, തഥാവിധസ്സ ഹി 'മാതാ മേ'തി 'പിതാ മേ'തി സിനേഹോ നത്ഥീ"തി ആഹംസു. രാജാ അനുജാനി. തേ തഥാ അകംസു. നഗരേ ദാരകമാതരോ ച ദാരകേ ഗഹേത്വാ ഗബ്ഭിനിയോ ച പലായിത്വാ പരജനപദേ ദാരകേ സംവഡ്ഢേത്വാ ആനേന്തി. ഏവം ദ്വാദസ വസ്സാനി ഗതാനി.

തതോ ഏകദിവസം സകലനഗരം വിചിനിത്വാ ഏകമ്പി ദാരകം അലഭിത്വാ അമച്ചാ രഞ്ഞോ ആരോചേസും - "നത്ഥി, ദേവ, നഗരേ ദാരകോ ഠപേത്വാ അന്തേപുരേ തവ പുത്തം ആളവകകുമാര"ന്തി. രാജാ "യഥാ മമ പുത്തോ പിയോ, ഏവം സബ്ബലോകസ്സ, അത്തനാ പന പിയതരം നത്ഥി, ഗച്ഛഥ തമ്പി ദത്വാ മമ ജീവിതം രക്ഖഥാ"തി. തേന ച സമയേന ആളവകസ്സ മാതാ പുത്തം ന്ഹാപേത്വാ മണ്ഡേത്വാ ദുകൂലചുമ്ബടകേ കത്വാ അങ്കേ സയാപേത്വാ നിസിന്നാ ഹോതി. രാജപുരിസാ രഞ്ഞോ ആണായ തത്ഥ ഗന്ത്വാ വിപ്പലപന്തിയാ തസ്സാ സോളസന്നഞ്ച ദേവിസഹസ്സാനം സദ്ധിം ധാതിയാ തം ആദായ പക്കമിംസു, "സ്വേ യക്ഖഭക്ഖോ ഭവിസ്സതീ"തി. തംദിവസഞ്ച ഭഗവാ പച്ചൂസസമയം പച്ചുട്ഠായ ജേതവനവിഹാരേ ഗന്ധകുടിയം മഹാകരുണാസമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ ബുദ്ധചക്ഖുനാ ലോകം ഓലോകേന്തോ അദ്ദസ ആളവകസ്സ കുമാരസ്സ അനാഗാമിഫലുപ്പത്തിയാ

ഉപനിസ്സയം യക്ഖസ്സ ച സോതാപത്തിഫലുപ്പത്തിയാ, ദേസനാപരിയോസാനേ ച ചതുരാസീതിപാണസഹസ്സാനം ധമ്മചക്ഖുപടിലാഭസ്സാതി. സോ വിഭാതായ രത്തിയാ പുരിമഭത്തകിച്ചം കത്വാ സുനിട്ഠിതപച്ഛാഭത്തകിച്ചോ കാളപക്ഖുപോസഥദിവസേ വത്തമാനേ ഓഗ്ഗതേ സൂരിയേ ഏകോ അദുതിയോ പത്തചീവരമാദായ പാദമഗ്ഗേനേവ സാവത്ഥിതോ തിംസ യോജനാനി ഗന്ത്വാ തസ്സ യക്ഖസ്സ ഭവനം പാവിസി. തേന വുത്തം "ആളവകസ്സ യക്ഖസ്സ ഭവനേ"തി.

കിം പന ഭഗവാ യസ്മിം നിഗ്രോധേ ആളവകസ്സ ഭവനം, തസ്സ മൂലേ വിഹാസി, ഉദാഹു ഭവനേയേവാതി? ഭവനേയേവ. യഥേവ ഹി യക്ഖാ അത്തനോ ഭവനം പസ്സന്തി, തഥാ ഭഗവാപി. സോ തത്ഥ ഗന്ത്വാ ഭവനദ്വാരേ അട്ഠാസി. തദാ ആളവകോ ഹിമവന്തേ യക്ഖസമാഗമം ഗതോ ഹോതി. തതോ ആളവകസ്സ ദ്വാരപാലോ ഗദ്രഭോ നാമ യക്ഖോ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ, "കിം, ഭന്തേ, ഭഗവാ വികാലേ ആഗതോ"തി ആഹ. ആമ, ഗദ്രഭ, ആഗതോമ്ഹി, സചേ തേ അഗരു, വിഹരേയ്യാമേകരത്തം ആളവകസ്സ ഭവനേതി . ന മേ, ഭന്തേ, ഗരു, അപിച ഖോ സോ യക്ഖോ കക്ഖളോ ഫരുസോ, മാതാപിതൂനമ്പി അഭിവാദനാദീനി ന കരോതി, മാ രുച്ചി ഭഗവതോ ഇധ വാസോതി. ജാനാമി, ഗദ്രഭ, തസ്സ സഭാവം, ന കോചി മമന്തരായോ ഭവിസ്സതി. സചേ തേ അഗരു, വിഹരേയ്യാമേകരത്തന്തി.

ദുതിയമ്പി ഗദ്രഭോ യക്ഖോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "അഗ്ഗിതത്തകപാലസദിസോ, ഭന്തേ, ആളവകോ, മാതാപിതരോതി വാ സമണബ്രാഹ്മണാതി വാ ധമ്മോതി വാ ന ജാനാതി, ഇധാഗതാനം പന ചിത്തക്ഖേപമ്പി കരോതി, ഹദയമ്പി ഫാലേതി, പാദേപി ഗഹേത്വാ പരസമുദ്ദം വാ പരചക്കവാളം വാ ഖിപതീ"തി. ദുതിയമ്പി ഭഗവാ ആഹ - "ജാനാമി, ഗദ്രഭ, സചേപി തേ അഗരു, വിഹരേയ്യാമേകരത്ത"ന്തി. ന മേ, ഭന്തേ, ഗരു, അപിച ഖോ സോ യക്ഖോ അത്തനോ അനാരോചേത്വാ അനുജാനന്തം മം ജീവിതാപി വോരോപേയ്യ, ആരോചേമി, ഭന്തേ, തസ്സാതി. യഥാസുഖം , ഗദ്രഭ, ആരോചേഹീതി. "തേന ഹി, ഭന്തേ, ത്വമേവ ജാനാഹീ"തി ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഹിമവന്താഭിമുഖോ പക്കാമി. ഭവനദ്വാരമ്പി സയമേവ ഭഗവതോ വിവരമദാസി. ഭഗവാ അന്തോഭവനം പവിസിത്വാ യത്ഥ അഭിലക്ഖിതേസു മങ്ഗലദിവസാദീസു നിസീദിത്വാ ആളവകോ സിരിം അനുഭോതി, തസ്മിംയേവ ദിബ്ബരതനമയേ പല്ലങ്കേ നിസീദിത്വാ സുവണ്ണാഭം മുഞ്ചി. തം ദിസ്വാ യക്ഖസ്സ ഇത്ഥിയോ ആഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ സമ്പരിവാരേത്വാ നിസീദിംസു. ഭഗവാ "പുബ്ബേ തുമ്ഹേ ദാനം ദത്വാ സീലം സമാദിയിത്വാ പൂജനേയ്യം പൂജേത്വാ ഇമം സമ്പത്തിം പത്താ, ഇദാനിപി തഥേവ കരോഥ, മാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഇസ്സാമച്ഛരിയാഭിഭൂതാ വിഹരഥാ"തിആദിനാ നയേന താസം പകിണ്ണകധമ്മകഥം കഥേസി. താ ഭഗവതോ മധുരനിഗ്ഘോസം സുത്വാ സാധുകാരസഹസ്സാനി ദത്വാ ഭഗവന്തം സമ്പരിവാരേത്വാ നിസീദിംസുയേവ. ഗദ്രഭോപി ഹിമവന്തം ഗന്ത്വാ ആളവകസ്സാരോചേസി - "യഗ്ഘേ , മാരിസ, ജാനേയ്യാസി വിമാനേ തേ ഭഗവാ നിസിന്നോ"തി. സോ ഗദ്രഭസ്സ സഞ്ഞം അകാസി "തുണ്ഹീ ഹോഹി, ഗന്ത്വാ കത്തബ്ബം കരിസ്സാമീ"തി. പുരിസമാനേന കിര ലജ്ജിതോ അഹോസി, തസ്മാ "മാ കോചി പരിസമജ്ഝേ സുണേയ്യാ"തി ഏവമകാസി.

തദാ സാതാഗിരഹേമവതാ ഭഗവന്തം ജേതവനേയേവ വന്ദിത്വാ “യക്ഖസമാഗമം ഗമിസ്സാമാ”തി സപരിവാരാ നാനായാനേഹി ആകാസേന ഗച്ഛന്തി. ആകാസേ ച യക്ഖാനം സബ്ബത്ഥ മഗ്ഗോ നത്ഥി, ആകാസട്ഠാനി വിമാനാനി പരിഹരിത്വാ മഗ്ഗട്ഠാനേനേവ മഗ്ഗോ ഹോതി. ആളവകസ്സ പന വിമാനം ഭൂമട്ഠം സുഗുത്തം പാകാരപരിക്ഖിത്തം സുസംവിഹിതദ്വാരഅട്ടാലകഗോപുരം ഉപരി കംസജാലസഞ്ഛന്നം മഞ്ജൂസസദിസം തിയോജനം ഉബ്ബേധേന, തസ്സ ഉപരി മഗ്ഗോ ഹോതി. തേ തം പദേസമാഗമ്മ ഗന്തും നാസക്ഖിംസു. ബുദ്ധാനം ഹി നിസിന്നോകാസസ്സ ഉപരിഭാഗേന യാവ ഭവഗ്ഗാ കോചി ഗന്തും ന സക്കോതി. തേ “കിമിദ”ന്തി? ആവജ്ജേത്വാ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ ആകാസേ ഖിത്തലേഡ്ഡു വിയ ഓരുയ്ഹ വന്ദിത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ, “യക്ഖസമാഗമം ഗച്ഛാമ ഭഗവാ”തി തീണി വത്ഥൂനി പസംസന്താ യക്ഖസമാഗമം അഗമംസു. ആളവകോ തേ ദിസ്വാ, “ഇധ നിസീദഥാ”തി പടിക്കമ്മ ഓകാസമദാസി. തേ ആളവകസ്സ നിവേദേസും - “ലാഭാ തേ, ആളവക, യസ്സ തേ ഭവനേ ഭഗവാ വിഹരതി, ഗച്ഛാവുസോ, ഭഗവന്തം പയിരുപാസസ്സൂ”തി. ഏവം ഭഗവാ ഭവനേയേവ വിഹാസി, ന യസ്മിം നിഗ്രോധേ ആളവകസ്സ ഭവനം, തസ്സ മൂലേതി. തേന വുത്തം - “ഏകം സമയം ഭഗവാ ആളവിയം വിഹരതി ആളവകസ്സ യക്ഖസ്സ ഭവനേ”തി.

അഥ ഖോ ആളവകോ...പേ॰... ഏതദവോച - “നിക്ഖമ, സമണാ”തി കസ്മാ പനായം ഏതദവോച? രോസേതുകാമതായ. തത്രേവം ആദിതോ പഭുതി സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ - അയം ഹി യസ്മാ അസ്സദ്ധസ്സ സദ്ധാകഥാ ദുക്കഥാ ഹോതി ദുസ്സീലാദീനം സീലാദികഥാ വിയ, തസ്മാ തേസം യക്ഖാനം സന്തികാ ഭഗവതോ പസംസം സുത്വായേവ അഗ്ഗിമ്ഹി പക്ഖിത്തലോണസക്ഖരാ വിയ അബ്ഭന്തരേ കോപേന തടതടായമാനഹദയോ ഹുത്വാ “കോ സോ ഭഗവാ നാമ, യോ മമ ഭവനം പവിട്ഠോ”തി ആഹ. തേ അഹംസു - “ന ത്വം, ആവുസോ, ജാനാസി ഭഗവന്തം അമ്ഹാകം സത്ഥാരം, യോ തുസിതഭവനേ ഠിതോ പഞ്ചമഹാവിലോകിതം വിലോകേത്വാ”തിആദിനാ നയേന യാവ ധമ്മചക്കപവത്തനാ കഥേന്താ പടിസന്ധിആദീസു ദ്വത്തിംസ പുബ്ബനിമിത്താനി വത്വാ, “ഇമാനിപി ത്വം, ആവുസോ, അച്ഛരിയാനി നാദ്ദസാ”തി? ചോദേസും. സോ ദിസ്വാപി കോധവസേന “നാദ്ദസ”ന്തി ആഹ. ആവുസോ ആളവക, പസ്സേയ്യാസി വാ ത്വം, ന വാ, കോ തയാ അത്ഥോ പസ്സതാ വാ അപസ്സതാ വാ? കിം ത്വം കരിസ്സസി അമ്ഹാകം സത്ഥുനോ, യോ ത്വം തം ഉപനിധായ ചലക്കകുധ-മഹാഉസഭസമീപേ തദഹുജാതവച്ഛകോ വിയ, തിധാ പഭിന്നമത്തവാരണസമീപേ ഭിങ്കപോതകോ വിയ, ഭാസുരവിലമ്ബിതകേസരസോഭിതക്ഖന്ധസ്സ മിഗരഞ്ഞോ സമീപേ ജരസിങ്ഗാലോ വിയ, ദിയഡ്ഢയോജനസതപവഡ്ഢകായസുപണ്ണരാജസമീപേ ഛിന്നപക്ഖകാകപോതകോ വിയ ഖായസി, ഗച്ഛ യം തേ കരണീയം, തം കരോഹീതി. ഏവം വുത്തേ ദുട്ഠോ ആളവകോ ഉട്ഠഹിത്വാ മനോസിലാതലേ വാമപാദേന ഠത്വാ - “പസ്സഥ ദാനി തുമ്ഹാകം വാ സത്ഥാ മഹാനുഭാവോ, അഹം വാ”തി ദക്ഖിണപാദേന സട്ഠിയോജനമത്തം കേലാസപബ്ബതകൂടം അക്കമി. തം അയോകൂടപഹടോ വിയ നിദ്ധന്തഅയോപിണ്ഡോ പപടികായോ മുഞ്ചി, സോ തത്ര ഠത്വാ, “അഹം ആളവകോ”തി ഉഗ്ഘോസേസി. സകലജമ്ബുദീപം സദ്ദോ ഫരി.

ചത്താരോ കിര സദ്ദാ സകലജമ്ബുദീപേ സൂയിംസു - യഞ്ച പുണ്ണകോ യക്ഖസേനാപതി ധനഞ്ജയകോരബ്യരാജാനം ജൂതം ജിനിത്വാ അപ്ഫോടേത്വാ ‘‘അഹം ജിനി’’ന്തി ഉഗ്ഘോസേസി; യഞ്ച സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ കസ്സപഭഗവതോ സാസനേ ഓസക്കന്തേ വിസ്സകമ്മദേവപുത്തം സുനഖം കരിത്വാ - ‘‘അഹം പാപഭിക്ഖൂ ച പാപഭിക്ഖുനിയോ ച ഉപാസകേ ച ഉപാസികായോ ച സബ്ബേവ ച അധമ്മവാദിനോ ഖാദാമീ’’തി ഉഗ്ഘോസാപേസി; യഞ്ച കുസജാതകേ പഭാവതിഹേതു സത്തഹി രാജൂഹി നഗരേ ഉപരുദ്ധേ പഭാവതിം അത്തനാ സഹ ഹത്ഥിക്ഖന്ധേ ആരോപേത്വാ നഗരാ നിക്ഖമ്മ - ‘‘അഹം സീഹസ്സരമഹാകുസരാജാ’’തി മഹാപുരിസോ ഉഗ്ഘോസേസി; യഞ്ച കേലാസമുദ്ധനി ഠത്വാ ആളവകോതി. തദാ ഹി സകലജമ്ബുദീപേ ദ്വാരേ ഠത്വാ ഉഗ്ഘോസിതസദിസം അഹോസി. തിയോജനസഹസ്സവിത്ഥതോ ച ഹിമവാപി സങ്കമ്പി യക്ഖസ്സാനുഭാവേന.

സോ **വാതമണ്ഡലം** സമുട്ഠാപേസി - ‘‘ഏതേനേവ സമണം പലാപേസ്സാമീ’’തി . തേ പുരത്ഥിമാദിഭേദാ വാതാ സമുട്ഠഹിത്വാ അഡ്ഢയോജനയോജനദ്വിയോജനതിയോജനപ്പമാണാനി പബ്ബതകൂടാനി പദാലേത്വാ വനഗച്ഛരുക്ഖാദീനി ഉമ്മൂലം കത്വാ, ആളവിനഗരം പക്ഖന്താ ജിണ്ണഹത്ഥിസാലാദീനി ചുണ്ണേന്താ ഛദനിട്ഠകാ ആകാസേ വിധമേന്താ. ഭഗവാ ‘‘മാ കസ്സചി ഉപരോധോ ഹോതൂ’’തി അധിട്ഠാസി. തേ വാതാ ദസബലം പത്വാ ചീവരകണ്ണമത്തമ്പി ചാലേതും നാസക്ഖിംസു. തതോ **മഹാവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. ‘‘ഉദകേന അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ സമണം മാരേസ്സാമീ’’തി. തസ്സാനുഭാവേന ഉപരൂപരി സതപടലസഹസ്സപടലാദിഭേദാ വലാഹകാ ഉട്ഠഹിത്വാ പവസ്സിംസു. വുട്ഠിധാരാവേഗേന പഥവീ ഛിദ്ദാ അഹോസി. വനരുക്ഖാദീനം ഉപരി മഹോഘോ ആഗന്ത്വാ ദസബലസ്സ ചീവരേ ഉസ്സാവബിന്ദുമത്തമ്പി തേമേതും നാസക്ഖി. തതോ **പാസാണവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. മഹന്താനി മഹന്താനി പബ്ബതകൂടാനി ധൂമായന്താനി പജ്ജലന്താനി ആകാസേനാഗന്ത്വാ ദസബലം പത്വാ ദിബ്ബമാലാഗുളാനി സമ്പജ്ജിംസു. തതോ **പഹരണവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. ഏകതോധാരാഉഭതോധാരാഅസിസത്തിഖുരപ്പാദയോ ധൂമായന്താ പജ്ജലന്താ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ദസബലം പത്വാ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി അഹേസും. തതോ **അങ്ഗാരവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. കിംസുക വണ്ണാ അങ്ഗാരാ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ദസബലസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി ഹുത്വാ വികീരയിംസു. തതോ **കുക്കുലവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. അച്ചുണ്ഹാ കുക്കുലാ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ദസബലസ്സ പാദമൂലേ ചന്ദനചുണ്ണം ഹുത്വാ നിപതിംസു. തതോ **വാലികവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. അതിസുഖുമവാലികാ ധൂമായന്താ പജ്ജലന്താ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ദസബലസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി ഹുത്വാ നിപതിംസു. തതോ **കലലവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. തം കലലവസ്സം ധൂമായന്തം പജ്ജലന്തം ആകാസേനാഗന്ത്വാ ദസബലസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബഗന്ധം ഹുത്വാ നിപതി. തതോ **അന്ധകാരം** സമുട്ഠാപേസി ‘‘ഭിംസേത്വാ സമണം പലാപേസ്സാമീ’’തി. തം ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം അന്ധകാരസദിസം ഹുത്വാ ദസബലം പത്വാ സൂരിയപ്പഭാവിഹതമിവ അന്ധകാരം അന്തരധായി.

ഏവം യക്ഖോ ഇമാഹി നവഹി വാതവസ്സപാസാണപഹരണങ്ഗാരകുക്കുലവാലികകലലന്ധകാരവുട്ഠീഹി ഭഗവന്തം പലാപേതും അസക്കോന്തോ നാനാവിധപഹരണഹത്ഥായ

അനേകപ്പകാരരൂപഭൂതഗണസമാകുലായ ചതുരങ്ഗിനിയാ സേനായ സയമേവ ഭഗവന്തം അഭിഗതോ. തേ ഭൂതഗണാ അനേകപ്പകാരേ വികാരേ കത്വാ "ഗണ്ഹഥ ഹനഥാ"തി ഭഗവതോ ഉപരി ആഗച്ഛന്താ വിയ ഹോന്തി. അപിച ഖോ നിദ്ധന്തലോഹപിണ്ഡം വിയ മക്ഖികാ, ഭഗവന്തം അല്ലീയിതും അസമത്ഥാവ അഹേസും. ഏവം സന്തേപി യഥാ ബോധിമണ്ഡേ മാരോ ആഗതവേലായമേവ നിവത്തോ, തഥാ അനിവത്തേത്വാ ഉപഡ്ഢരത്തിമത്തം ബ്യാകുലമകംസു. ഏവം ഉപഡ്ഢരത്തിമത്തം അനേകപ്പകാരവിഭിംസനകദസ്സനേനപി ഭഗവന്തം ചാലേതും അസക്കോന്തോ ആളവകോ ചിന്തേസി - "യംനൂനാഹം കേനചി അജേയ്യം ദുസ്സാവുധം മുഞ്ചേയ്യ"ന്തി.

ചത്താരി കിര ആവുധാനി ലോകേ സേട്ഠാനി - സക്കസ്സ വജിരാവുധം, വേസ്സവണസ്സ ഗദാവുധം, യമസ്സ നയനാവുധം, ആളവകസ്സ ദുസ്സാവുധന്തി. യദി ഹി സക്കോ ദുട്ഠോ വജിരാവുധം സിനേരുമത്ഥകേ പഹരേയ്യ, അട്ഠസട്ഠിസഹസ്സാധികയോജനസതസഹസ്സം വിനിവിജ്ഝിത്വാ ഹേട്ഠതോ ഗച്ഛേയ്യ. വേസ്സവണേന കുജ്ഝനകാലേ വിസ്സജ്ജിതം ഗദാവുധം ബഹൂനം യക്ഖസഹസ്സാനം സീസം പാതേത്വാ പുന ഹത്ഥപാസം ആഗന്ത്വാ തിട്ഠതി. യമേന ദുട്ഠേന നയനാവുധേന ഓലോകിതമത്തേ അനേകാനി കുമ്ഭണ്ഡസഹസ്സാനി തത്തകപാലേ തിലാ വിയ ഫരന്താനി വിനസ്സന്തി. ആളവകോ ദുട്ഠോ സചേ ആകാസേ ദുസ്സാവുധം മുഞ്ചേയ്യ, ദ്വാദസ വസ്സാനി ദേവോ ന വസ്സേയ്യ. സചേ പഥവിയം മുഞ്ചേയ്യ. സബ്ബരുക്ഖതിണാദീനി സുസ്സിത്വാ ദ്വാദസവസ്സന്തരേ ന പുന വിരുഹേയ്യും. സചേ സമുദ്ദേ മുഞ്ചേയ്യ, തത്തകപാലേ ഉദകബിന്ദു വിയ സബ്ബമുദകം സുസ്സേയ്യ. സചേ സിനേരുസദിസേപി പബ്ബതേ മുഞ്ചേയ്യ, ഖണ്ഡാഖണ്ഡം ഹുത്വാ വികിരേയ്യ. സോ ഏവം മഹാനുഭാവം ദുസ്സാവുധം ഉത്തരിസാടകം മുഞ്ചിത്വാ അഗ്ഗഹേസി. യേഭുയ്യേന ദസസഹസ്സീലോകധാതുദേവതാ വേഗേന സന്നിപതിംസു "അജ്ജ ഭഗവാ ആളവകം ദമേസ്സതി, തത്ഥ ധമ്മം സോസ്സാമാ"തി യുദ്ധദസ്സനകാമാപി ദേവതാ സന്നിപതിംസു. ഏവം സകലമ്പി ആകാസം ദേവതാഹി പരിപുണ്ണമഹോസി.

അഥ ആളവകോ ഭഗവതോ സമീപേ ഉപരൂപരി വിചരിത്വാ വത്ഥാവുധം മുഞ്ചി. തം അസനിവിചക്കം വിയ ആകാസേ ഭേരവസദ്ദം കരോന്തം ധൂമായന്തം പജ്ജലന്തം ഭഗവന്തം പത്വാ യക്ഖമാനമദ്ദനത്ഥം പാദപുഞ്ഛനചോളം ഹുത്വാ പാദമൂലേ നിപതി. ആളവകോ തം ദിസ്വാ ഛിന്നവിസാണോ വിയ ഉസഭോ ഉദ്ധതദാഠോ വിയ സപ്പോ നിത്തേജോ നിമ്മദോ നിപതിതമാനദ്ധജോ ഹുത്വാ ചിന്തേസി - "ദുസ്സാവുധമ്പി മേ സമണം നാഭിഭോസി. കിം നു ഖോ കാരണ"ന്തി? "ഇദം കാരണം, മേത്താവിഹാരയുത്തോ സമണോ, ഹന്ദ നം രോസേത്വാ മേത്തായ വിയോജേമീ"തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധേനേതം വുത്തം - അഥ ഖോ ആളവകോ യക്ഖോ യേന ഭഗവാ...പേ... നിക്ഖമ സമണാതി. തത്ഥായമധിപ്പായോ - കസ്മാ മയാ അനനുഞ്ഞാതോ മമ ഭവനം പവിസിത്വാ ഘരസാമികോ വിയ ഇത്ഥാഗാരസ്സ മജ്ഝേ നിസിന്നോസി? അനനുയുത്തമേതം സമണസ്സ യദിദം അദിന്നപരിഭോഗോ ഇത്ഥിസംസഗ്ഗോ ച? തസ്മാ യദി ത്വം സമണധമ്മേ ഠിതോ, നിക്ഖമ സമണാതി. ഏകേ പന - "ഏതാനി അഞ്ഞാനി ച ഫരുസവചനാനി വത്വാ ഏവായം ഏതദവോചാ"തി ഭണന്തി.

അഥ ഭഗവാ - "യസ്മാ ഥദ്ധോ പടിഥദ്ധഭാവേന വിനേതും ന സക്കാ, സോ ഹി പടിഥദ്ധഭാവേ കയിരമാനേ, സേയ്യഥാപി ചണ്ഡസ്സ കുക്കുരസ്സ നാസായ പിത്തം ഭിന്ദേയ്യ, സോ ഭിയ്യോസോമത്തായ ചണ്ഡതരോ അസ്സ, ഏവം ഥദ്ധതരോ ഹോതി, മുദുനാ പന സോ സക്കാ വിനേതു"ന്തി ഞത്വാ, **സാധാവുസോ**തി പിയവചനേന തസ്സ വചനം സമ്പടിച്ഛിത്വാ നിക്ഖമി. തേന വുത്തം **സാധാവുസോതി ഭഗവാ നിക്ഖമീ**തി.

തതോ ആളവകോ - "സുബ്ബചോ വതായം സമണോ ഏകവചനേനേവ നിക്ഖന്തോ, ഏവം നാമ നിക്ഖമേതും സുഖം സമണം അകാരണേനേവാഹം സകലരത്തിം യുദ്ധേന അബ്ഭുയ്യാസി"ന്തി മുദുചിത്തോ ഹുത്വാ പുന ചിന്തേസി - "ഇദാനിപി ന സക്കാ ജാനിതും, കിം നു ഖോ സുബ്ബചതായ നിക്ഖന്തോ ഉദാഹു കോധനോ . ഹന്ദാഹം വീമംസാമീ"തി. തതോ **പവിസ, സമണാ**തി ആഹ. അഥ സുബ്ബചോതി മുദുഭൂതചിത്തവവത്ഥാനകരണത്ഥം പുന പിയവചനം വദന്തോ **സാധാവുസോ**തി ഭഗവാ പാവിസി. ആളവകോ പുനപ്പുനം തമേവ സുബ്ബചഭാവം വീമംസന്തോ ദുതിയമ്പി തതിയമ്പി **നിക്ഖമ പവിസാ**തി ആഹ. ഭഗവാപി തഥാ അകാസി. യദി ന കരേയ്യ, പകതിയാപി ഥദ്ധയക്ഖസ്സ ചിത്തം ഥദ്ധതരം ഹുത്വാ ധമ്മകഥായ ഭാജനം ന ഭവേയ്യ. തസ്മാ യഥാ നാമ മാതാ രോദന്തം പുത്തകം യം സോ ഇച്ഛതി, തം ദത്വാ വാ കത്വാ വാ സഞ്ഞാപേസി തഥാ ഭഗവാ കിലേസരോദനേന രോദന്തം യക്ഖം സഞ്ഞാപേതും യം സോ ഭണതി, തം അകാസി. യഥാ ച ധാതീ ഥഞ്ഞം അപിവന്തം ദാരകം കിഞ്ചി ദത്വാ ഉപലാളേത്വാ പായേതി, തഥാ ഭഗവാ യക്ഖം ലോകുത്തരധമ്മഖീരം പായേതും തസ്സ പത്ഥിതവചനകരണേന ഉപലാളേന്തോ ഏവമകാസി. യഥാ ച പുരിസോ ലാബുമ്ഹി ചതുമധുരം പൂരേതുകാമോ തസ്സബ്ഭന്തരം സോധേതി, ഏവം ഭഗവാ യക്ഖസ്സ ചിത്തേ ലോകുത്തരചതുമധുരം പൂരേതുകാമോ തസ്സബ്ഭന്തരേ കോധമലം സോധേതും യാവ തതിയം നിക്ഖമനപവിസനം അകാസി.

അഥ ആളവകോ "സുബ്ബചോ അയം സമണോ 'നിക്ഖമാ'തി വുത്തോ നിക്ഖമതി, 'പവിസാ'തി വുത്തോ പവിസതി. യംനൂനാഹം ഇമം സമണം ഏവമേവ സകലരത്തിം കിലമേത്വാ പാദേ ഗഹേത്വാ പാരഗങ്ഗായ ഖിപേയ്യ"ന്തി? പാപകം ചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ ചതുത്ഥവാരം ആഹ **നിക്ഖമ, സമണാ**തി. തം ഞത്വാ ഭഗവാ **ന ഖ്വാഹം ത**ന്തി ആഹ. ഏവം വാ വുത്തേ തദുത്തരികരണീയം പരിയേസമാനോ പഞ്ഹം പുച്ഛിതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സതി. തം ധമ്മകഥായ മുഖം ഭവിസ്സതീതി ഞത്വാ, **ന ഖ്വാഹം ത**ന്തി ആഹ. തത്ഥ **ന**-ഇതി പടിക്ഖേപേ. **ഖോ**തി അവധാരണേ. **അഹ**ന്തി അത്തനിദസ്സനം. **ത**ന്തി ഹേതുവചനം. തേനേവേത്ഥ "യസ്മാ ത്വം ഏവം ചിന്തേസി, തസ്മാ അഹം, ആവുസോ, നേവ നിക്ഖമിസ്സാമി, യം തേ കരണീയം, തം കരോഹീ"തി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

തതോ ആളവകോ യസ്മാ പുബ്ബേപി ആകാസേന ഗമനവേലായ - "കിം നു ഖോ ഏതം സുവണ്ണവിമാനം, ഉദാഹു രജതമണിവിമാനാനം അഞ്ഞതരം, ഹന്ദ നം പസ്സാമാ"തി ഏവം അത്തനോ വിമാനം ആഗതേ ഇദ്ധിമന്തേ താപസപരിബ്ബാജകേ പഞ്ഹം പുച്ഛിത്വാ വിസ്സജ്ജേതും അസക്കോന്തേ ചിത്തക്ഖേപാദീഹി വിഹേഠേതി, തസ്മാ ഭഗവന്തമ്പി തഥാ വിഹേഠേസ്സാമീതി മഞ്ഞമാനോ **പഞ്ഹം ത**ന്തിആദിമാഹ.

കുതോ പനസ്സ പഞ്ഹാതി ? തസ്സ കിര മാതാപിതരോ കസ്സപം ഭഗവന്തം പയിരുപാസിത്വാ അട്ഠ പഞ്ഹേ സഹ വിസ്സജ്ജനേന ഉഗ്ഗഹേസും. തേ ദഹരകാലേ ആളവകം പരിയാപുണാപേസും; സോ കാലച്ചയേന വിസ്സജ്ജനം സമ്മുസ്സി. തതോ "ഇമേ പഞ്ഹാപി മാ വിനസ്സന്തൂ"തി സുവണ്ണപട്ടേ ജാതിഹിങ്ഗുലകേന ലേഖാപേത്വാ വിമാനേ നിക്ഖിപി. ഏവമേതേ പുട്ഠപഞ്ഹാ ബുദ്ധവിസയാവ ഹോന്തി. ഭഗവാ തം സുത്വാ യസ്മാ ബുദ്ധാനം പരിച്ചത്തലാഭന്തരായോ വാ ജീവിതന്തരായോ വാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണബ്യാമപ്പഭാദിപടിഘാതോ വാ ന സക്കാ കേനചി കാതും, തസ്മാ നം ലോകേ അസാധാരണം ബുദ്ധാനുഭാവം ദസ്സേന്തോ **ന ഖ്വാഹം തം, ആവുസോ, പസ്സാമി സദേവകേ ലോകേ**തിആദിമാഹ.

ഏവം ഭഗവാ തസ്സ ബാധനചിത്തം പടിസേധേത്വാ പഞ്ഹാപുച്ഛനേ ഉസ്സാഹം ജനേന്തോ ആഹ **അപി ച ത്വം, ആവുസോ, പുച്ഛ, യദാകങ്ഖസീ**തി. തസ്സത്ഥോ - പുച്ഛ, യദി ആകാങ്ഖസി, ന മേ പഞ്ഹാവിസ്സജ്ജനേ ഭാരോ അത്ഥി. അഥ വാ പുച്ഛ, യം ആകങ്ഖസി. സബ്ബം തേ വിസ്സജ്ജേസ്സാമീതി സബ്ബഞ്ഞുപവാരണം പവാരേസി അസാധാരണം പച്ചേകബുദ്ധഅഗ്ഗസാവകമഹാസാവകേഹി. ഏവം ഭഗവതോ സബ്ബഞ്ഞുപവാരണായ പവാരിതായ **അഥ ഖോ ആളവകോ യക്ഖോ ഭഗവന്തം ഗാഥായ അജ്ഝഭാസി**.

തത്ഥ **കിം സൂധ വിത്ത**ന്തി, കിം സു ഇധ വിത്തം. **വിത്ത**ന്തി ധനം. തം ഹി പീതിസങ്ഖാതം വിത്തിം കരോതി, തസ്മാ "വിത്ത"ന്തി വുച്ചതി. **സുചിണ്ണ**ന്തി സുകതം. **സുഖ**ന്തി കായികചേതസികം സാതം. **ആവഹാതീ**തി ആവഹതി ആനേതി ദേതി അപ്പേതി. **ഹവേ**-ഇതി ദള്ഹത്ഥേ നിപാതോ. **സാദുതര**ന്തി അതിസയേന സാദു. "സാധുതര"ന്തിപി പാഠോ. **രസാന**ന്തി രസസഞ്ഞിതാനം ധമ്മാനം. **കഥ**ന്തി കേന പകാരേന. കഥംജീവിനോ ജീവിതം **കഥംജീവിംജീവിതം**. ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം പന സാനുനാസികം വുച്ചതി. കഥംജീവിം ജീവതന്തി വാ പാഠോ, തസ്സ "ജീവന്താനം കഥംജീവി"ന്തി അത്ഥോ. ഏവം ഇമായ ഗാഥായ "കിം സു ഇധ ലോകേ പുരിസസ്സ വിത്തം സേട്ഠം? കിം സു സുചിണ്ണം സുഖമാവഹാതി? കിം രസാനം സാദുതരം? കഥംജീവിം ജീവിതം സേട്ഠമാഹൂ"തി? ഇമേ ചത്താരോ പഞ്ഹേ പുച്ഛി.

അഥസ്സ ഭഗവാ കസ്സപദസബലേന വിസ്സജ്ജിതനയേനേവ വിസ്സജ്ജേന്തോ ഇമം ഗാഥമാഹ **സദ്ധീധ വിത്ത**ന്തി. തത്ഥ യഥാ ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണാദി വിത്തം ഉപഭോഗസുഖം ആവഹതി, ഖുപ്പിപാസാദിദുക്ഖം പടിബാഹതി, ദാലിദ്ദിയം വൂപസമേതി, മുത്താദിരതനപടിലാഭഹേതു ഹോതി, ലോകസന്തതിഞ്ച ആവഹതി, ഏവം ലോകിയലോകുത്തരാ സദ്ധാപി യഥാസമ്ഭവം ലോകിയലോകുത്തരം വിപാകം സുഖമാവഹതി, സദ്ധാധുരേന പടിപന്നാനം ജാതിജരാദിദുക്ഖം പടിബാഹതി, ഗുണദാലിദ്ദിയം വൂപസമേതി, സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദിരതനപടിലാഭഹേതു ഹോതി.

> "സദ്ധോ സീലേന സമ്പന്നോ, യസോ ഭോഗസമപ്പിതോ;
> യം യം പദേസം ഭജതി, തത്ഥ തത്ഥേവ പൂജിതോ"തി. (ധ॰ പ॰ ൩൦൩) -

വചനതോ ലോകസന്തതിഞ്ച ആവഹതീതി കത്വാ "വിത്ത"ന്തി വുത്തം. യസ്മാ പന തേസം സദ്ധാവിത്തം അനുഗാമികം അനഞ്ഞസാധാരണം

സബ്ബസമ്പത്തിഹേതു, ലോകിയസ്സ ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണാദിവിത്തസ്സാപി നിദാനം. സദ്ധോയേവ ഹി ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ വിത്തം അധിഗച്ഛതി, അസ്സദ്ധസ്സ പന വിത്തം യാവദേവ അനത്ഥായ ഹോതി, തസ്മാ സേട്ഠന്തി വുത്തം. **പുരിസസ്സാ**തി ഉക്കട്ഠപരിച്ഛേദദേസനാ. തസ്മാ ന കേവലം പുരിസസ്സ, ഇത്ഥിആദീനമ്പി സദ്ധാവിത്തമേവ സേട്ഠന്തി വേദിതബ്ബം.

ധമ്മോതി ദസകുസലധമ്മോ, ദാനസീലഭാവനാധമ്മോ വാ. **സുചിണ്ണോ**തി സുകതോ സുചരിതോ. **സുഖമാവഹതീ**തി സോണസേട്ഠിപുത്തരട്ഠപാലാദീനം വിയ മനുസ്സസുഖം, സക്കാദീനം വിയ ദിബ്ബസുഖം, പരിയോസാനേ മഹാപദുമാദീനം വിയ നിബ്ബാനസുഖഞ്ച ആവഹതി.

സച്ചന്തി അയം സച്ചസദ്ദോ അനേകേസു അത്ഥേസു ദിസ്സതി. സേയ്യഥിദം - ''സച്ചം ഭണേ ന കുജ്ഝേയ്യാ '' തിആദീസു (ധ॰ പ॰ ൨൨൪) വാചാസച്ചേ. ''സച്ചേ ഠിതാ സമണബ്രാഹ്മണാ ചാ''തിആദീസു (ജാ॰ ൨.൨൧.൪൩൩) വിരതിസച്ചേ. ''കസ്മാ നു സച്ചാനി വദന്തി നാനാ, പവാദിയാസേ കുസലാ വദാനാ''തിആദീസു (സു॰ നി॰ ൮൯൧) ദിട്ഠിസച്ചേ. ''ചത്താരിമാനി, ഭിക്ഖവേ, ബ്രാഹ്മണസച്ചാനീ''തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൪.൧൮൫) ബ്രാഹ്മണസച്ചേ. ''ഏകം ഹി സച്ചം ന ദുതിയമത്ഥീ''തിആദീസു (സു॰ നി॰ ൮൯൦; മഹാനി॰ ൧൧൯) പരമത്ഥസച്ചേ. ''ചതുന്നം സച്ചാനം കതി കുസലാ''തിആദീസു (വിഭ॰ ൨൧൬) അരിയസച്ചേ. ഇധ പന പരമത്ഥസച്ചം നിബ്ബാനം വിരതിസച്ചഞ്ച അബ്ഭന്തരം കത്വാ വാചാസച്ചം അധിപ്പേതം, യസ്സാനുഭാവേന ഉദകാദീനി വസേ വത്തേന്തി, ജാതിജരാമരണപാരം തരന്തി. യഥാഹ -

''സച്ചേന വാചേനുദകമ്ഹി ധാവതി,
വിസമ്പി സച്ചേന ഹനന്തി പണ്ഡിതാ;
സച്ചേന ദേവോ ഥനയം പവസ്സതി,
സചേ ഠിതാ നിബ്ബുതിം പത്ഥയന്തി.

''യേ കേചിമേ അത്ഥി രസാ പഥബ്യാ,
സച്ചം തേസം സാദുതരം രസാനം;
സച്ചേ ഠിതാ സമണബ്രാഹ്മണാ ച,
തരന്തി ജാതിമരണസ്സ പാര''ന്തി. (ജാ॰ ൨.൨൧.൪൩൩);

സാദുതരന്തി മധുരതരം പണീതതരം. **രസാന**ന്തി യേ ഇമേ ''മൂലരസോ ഖന്ധരസോ''തിആദിനാ (ധ॰ സ॰ ൬൨൯-൬൩൦) നയേന സായനീയധമ്മാ, യേചിമേ ''അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, സബ്ബം ഫലരസം (മഹാവ॰ ൩൦൦), അരസരൂപോ ഭവം ഗോതമോ, യേ തേ, ബ്രാഹ്മണ, രൂപരസാ സദ്ദരസാ (പാരാ॰ ൩; അ॰ നി॰ ൮.൧൧), അനാപത്തി രസരസേ (പാചി॰ ൬൭൫-൬൧൧), അയം ധമ്മവിനയോ ഏകരസോ വിമുത്തിരസോ (ചൂളവ॰ ൩൮൫; അ॰ നി॰ ൮.൧൯), ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അത്ഥരസസ്സ ധമ്മരസസ്സാ''തിആദിനാ (മഹാനി॰ ൧൪൯) നയേന രൂപാചാരരസുപവജ്ജാ അവസേസാ ബ്യഞ്ജനാദയോ ''ധമ്മരസാ''തി വുച്ചന്തി . തേസം രസാനം സച്ചം ഹവേ സാദുതരം സച്ചമേവ സാദുതരം. സാധുതരം വാ, സേട്ഠതരം, ഉത്തമതരം. മൂലരസാദയോ ഹി സരീരമുപബ്രൂഹേന്തി, സംകിലേസികഞ്ച സുഖമാവഹന്തി. സച്ചരസേ വിരതിസച്ചവാചാസച്ചരസാ സമഥവിപസ്സനാദീഹി ചിത്തം ഉപബ്രൂഹേതി,

അസംകിലേസികഞ്ച സുഖമാവഹതി. വിമുത്തിരസോ പരമത്ഥസച്ചരസപരിഭാവിതത്താ സാദു, അത്ഥരസധമ്മരസാ ച തദധിഗമൂപായഭൂതം അത്ഥഞ്ച ധമ്മഞ്ച നിസ്സായ പവത്തിതോതി.

പഞ്ഞാജീവിംജീവിതന്തി എത്ഥ പന യ്വായം അന്ധേകചക്ഖുദ്വിചക്ഖുകേസു ദ്വിചക്ഖുപുഗ്ഗലോ ഗഹട്ഠോ വാ കമ്മന്താനുട്ഠാന-സരണഗമനദാന-സംവിഭാഗ-സീലസമാദാനുപോസഥകമ്മാദി ഗഹട്ഠപടിപദം, പബ്ബജിതോ വാ അവിപ്പടിസാരകരസീലസങ്ഖാതം തദുത്തരിചിത്തവിസുദ്ധിആദിഭേദമ്പി പബ്ബജിതപടിപദം പഞ്ഞായ ആരാധേത്വാ ജീവതി, തസ്സ പഞ്ഞായ ജീവിനോ ജീവിതം, തം വാ പഞ്ഞാജീവിതം സേട്ഠമാഹൂതി എവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

എവം ഭഗവതാ വിസ്സജ്ജിതേ ചത്താരോപി പഞ്ഹേ സുത്വാ അത്തമനോ യക്ഖോ അവസേസേപി ചത്താരോ പഞ്ഹേ പുച്ഛന്തോ **കഥംസു തരതി ഓഘ**ന്തി ഗാഥമാഹ. അഥസ്സ ഭഗവാ പുരിമനയേനേവ വിസ്സജ്ജേന്തോ **സദ്ധായ തരതീ**തി ഗാഥമാഹ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി യോ ചതുബ്ബിധമോഘം തരതി, സോ സംസാരണ്ണവമ്പി തരതി, വട്ടദുക്ഖമ്പി അച്ചേതി, കിലേസമലാപി പരിസുജ്ഝതി, എവം സന്തേപി പന യസ്മാ അസ്സദ്ധോ ഓഘതരണം അസദ്ദഹന്തോ ന പക്ഖന്ദതി, പഞ്ചസു കാമഗുണേസു ചിത്തവോസ്സഗ്ഗേന പമത്തോ തത്ഥേവ വിസത്തത്താ സംസാരണ്ണവം ന തരതി, കുസീതോ ദുക്ഖം വിഹരതി വോകിണ്ണോ അകുസലേഹി ധമ്മേഹി, അപ്പഞ്ഞോ സുദ്ധിമഗ്ഗം അജാനന്തോ ന പരിസുജ്ഝതി, തസ്മാ തപ്പടിപക്ഖം ദസ്സേന്തേന ഭഗവതാ അയം ഗാഥാ വുത്താ.

എവം വുത്തായ ചേതായ യസ്മാ സോതാപത്തിയങ്ഗപദട്ഠാനം സദ്ധിന്ദ്രിയം, തസ്മാ **സദ്ധായ തരതി ഓഘ**ന്തി ഇമിനാ പദേന ദിട്ഠോഘതരണം സോതാപത്തിമഗ്ഗം സോതാപന്നഞ്ച പകാസേതി. യസ്മാ പന സോതാപന്നോ കുസലാനം ധമ്മാനം ഭാവനായ സാതച്ചകിരിയസങ്ഖതേന അപ്പമാദേന സമന്നാഗതോ ദുതിയമഗ്ഗം ആരാധേത്വാ ഠപേത്വാ സകിദേവിമം ലോകം ആഗമനമഗ്ഗം അവസേസം സോതാപത്തിമഗ്ഗേന അതിണ്ണം ഭവോഘവത്ഥും സംസാരണ്ണവം തരതി, തസ്മാ **അപ്പമാദേന അണ്ണവ**ന്തി ഇമിനാ പദേന ഭവോഘതരണം സകദാഗാമിമഗ്ഗം സകദാഗാമിഞ്ച പകാസേതി. യസ്മാ ച സകദാഗാമീ വീരിയേന തതിയമഗ്ഗം ആരാധേത്വാ സകദാഗാമിമഗ്ഗേന അനതീതം കാമോഘവത്ഥും കാമോഘസഞ്ഞിതഞ്ച കാമദുക്ഖമച്ചേതി, തസ്മാ **വീരിയേന ദുക്ഖമച്ചേതീ**തി ഇമിനാ പദേന കാമോഘതരണം അനാഗാമിമഗ്ഗം അനാഗാമിഞ്ച പകാസേതി. യസ്മാ പന അനാഗാമീ വിഗതകാമസഞ്ഞായ പരിസുദ്ധായ പഞ്ഞായ എകന്തപരിസുദ്ധം ചതുത്ഥമഗ്ഗപഞ്ഞം ആരാധേത്വാ അനാഗാമിമഗ്ഗേന അപ്പഹീനം അവിജ്ജാസങ്ഖാതം പരമമലം പജഹതി, തസ്മാ **പഞ്ഞായ പരിസുജ്ഝതീ**തി, ഇമിനാ പദേന അവിജ്ജോഘതരണം അരഹത്തമഗ്ഗഞ്ച അരഹത്തഞ്ച പകാസേതി. ഇമായ ച അരഹത്തനികൂടേന കഥിതായ ഗാഥായ പരിയോസാനേ യക്ഖോ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി.

ഇദാനി തമേവ ''പഞ്ഞായ പരിസുജ്ഝതീ''തി എത്ഥ വുത്തം പഞ്ഞാപദം ഗഹേത്വാ അത്തനോ പടിഭാനേന ലോകിയലോകുത്തരമിസ്സകം പഞ്ഹം പുച്ഛന്തോ **കഥംസു ലഭതേ പഞ്ഞ**ന്തി ഇമം ഛപ്പദം ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **കഥംസൂ**തി സബ്ബത്ഥേവ അത്ഥയുത്തിപുച്ഛാ ഹോന്തി. അയം ഹി പഞ്ഞാദിഅത്ഥം ഞത്വാ

തസ്സ യുത്തിം പുച്ഛതി - “കഥം, കായ യുത്തിയാ, കേന കാരണേന പഞ്ഞം ലഭതീ”തി? ഏസ നയോ ധനാദീസു.

അഥസ്സ ഭഗവാ ചതൂഹി കാരണേഹി പഞ്ഞാലാഭം ദസ്സേന്തോ **സദ്ദഹാനോ**തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ - യേന പുബ്ബഭാഗേ കായസുചരിതാദിഭേദേന അപരഭാഗേ ച സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയഭേദേന ധമ്മേന അരഹന്തോ ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധസാവകാ നിബ്ബാനം പത്താ, തം സദ്ദഹാനോ അരഹതം ധമ്മം നിബ്ബാനപത്തിയാ ലോകിയലോകുത്തരപഞ്ഞം ലഭതി, തഞ്ച ഖോ ന സദ്ധാമത്തകേനേവ. യസ്മാ പന സദ്ധാജാതോ ഉപസങ്കമതി , ഉപസങ്കമന്തോ പയിരുപാസതി, പയിരുപാസന്തോ സോതം ഓദഹതി, ഓഹിതസോതോ ധമ്മം സുണാതി, തസ്മാ ഉപസങ്കമനതോ പഭുതി യാവ ധമ്മസ്സവനേന സുസ്സൂസം ലഭതി. കിം വുത്തം ഹോതി - തം ധമ്മം സദ്ദഹിത്വാപി ആചരിയുപജ്ഝായേ കാലേന ഉപസങ്കമിത്വാ വത്തകരണേന പയിരുപാസിത്വാ യദാ പയിരുപാസനായ ആരാധിതചിത്താ കിഞ്ചി വത്തുകാമാ ഹോന്തി. അഥ അധിഗതായ സോതുകാമതായ സോതം ഓദഹിത്വാ സുണന്തോ ലഭതീതി. ഏവം സുസ്സൂസമ്പി ച സതിഅവിപ്പവാസേന അപ്പമത്തോ സുഭാസിതദുബ്ഭാസിതഞ്ഞുതായ വിചക്ഖണോ ഏവ ലഭതി, ന ഇതരോ. തേനാഹ “അപ്പമത്തോ വിചക്ഖണോ”തി.

ഏവം യസ്മാ സദ്ധായ പഞ്ഞലാഭസംവത്തനികം പടിപദം പടിപജ്ജതി, സുസ്സൂസായ സക്കച്ചം പഞ്ഞാധിഗമൂപായം സുണാതി, അപ്പമാദേന ഗഹിതം ന പമുസ്സതി. വിചക്ഖണതായ അനൂനാധികം അവിപരീതഞ്ച ഗഹേത്വാ വിത്ഥാരികം കരോതി. സുസ്സൂസായ വാ ഓഹിതസോതോ പഞ്ഞാപടിലാഭഹേതും ധമ്മം സുണാതി, അപ്പമാദേന സുതധമ്മം ധാരേതി, വിചക്ഖണതായ ധതാനം ധമ്മാനം അത്ഥമുപപരിക്ഖതി, അഥാനുപുബ്ബേന പരമത്ഥസച്ചം സച്ഛികരോതി, തസ്മാസ്സ ഭഗവാ “കഥംസു ലഭതേ പഞ്ഞ”ന്തി പുട്ഠോ ഇമാനി ചത്താരി കാരണാനി ദസ്സേന്തോ ഇമം ഗാഥമാഹ.

ഇദാനി തതോ പരേ തയോ പഞ്ഹേ വിസ്സജ്ജേന്തോ **പതിരൂപകാരീ**തി ഇമം ഗാഥമാഹ. തത്ഥ ദേസകാലാദീനി അഹാപേത്വാ ലോകിയസ്സ ലോകുത്തരസ്സ വാ ധനസ്സ പതിരൂപം അധിഗമൂപായം കരോതീതി **പതിരൂപകാരീ. ധുരവാ**തി ചേതസികവീരിയവസേന അനിക്ഖിത്തധുരോ. **ഉട്ഠാതാ**തി, “യോ ച സീതഞ്ച ഉണ്ഹഞ്ച, തിണാ ഭിയ്യോ ന മഞ്ഞതീ”തിആദിനാ (ഥേരഗാ॰ ൨൩൨) നയേന കായികവീരിയവസേന ഉട്ഠാനസമ്പന്നോ അസിഥിലപരക്കമോ. **വിന്ദതേ ധന**ന്തി ഏകമൂസികായ നചിരസ്സേവ ചതുസതസഹസ്സസങ്ഖം ചൂളന്തേവാസീ വിയ ലോകിയധനഞ്ച, മഹല്ലകമഹാതിസ്സത്ഥേരോ വിയ ലോകുത്തരധനഞ്ച ലഭതി. സോ “തീഹിയേവ ഇരിയാപഥേഹി വിഹരിസ്സാമീ”തി വത്തം കത്വാ ഥിനമിദ്ധാഗമനവേലായ പലാലചുമ്ബടകം തേമേത്വാ സീസേ കത്വാ ഗലപ്പമാണം ഉദകം പവിസിത്വാ ഥിനമിദ്ധം പടിബാഹന്തോ ദസഹി വസ്സേഹി അരഹത്തം പാപുണി. **സച്ചേനാ**തി വചീസച്ചേനാപി “സച്ചവാദീ ഭൂതവാദീ”തി, പരമത്ഥസച്ചേനാപി “ബുദ്ധോ പച്ചേകബുദ്ധോ അരിയസാവകോ”തി ഏവം കിത്തിം പപ്പോതി. **ദദ**ന്തി യംകിഞ്ചി ഇച്ഛിതപത്ഥിതം ദദന്തോ മിത്താനി ഗന്ഥതി, സമ്പാദേതി കരോതീതി അത്ഥോ. ദുദ്ദദം വാ ദദം തം ഗന്ഥതി. ദാനമുഖേന വാ ചത്താരിപി

സങ്ഗഹവത്ഥൂനി ഗഹിതാനീതി വേദിതബ്ബാനി, തേഹി മിത്താനി കരോതീതി വുത്തം ഹോതി.

ഏവം ഗഹട്ഠപബ്ബജിതാനം സാധാരണേന ലോകിയലോകുത്തരമിസ്സകേന നയേന ചത്താരോ പഞ്ഹേ വിസ്സജ്ജേത്വാ ഇദാനി “കഥം പേച്ച ന സോചതീ”തി ഇമം പഞ്ചമം പഞ്ഹം ഗഹട്ഠവസേന വിസ്സജ്ജേന്തോ **യസ്സേതേ**തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ - യസ്സ “സദ്ദഹാനോ അരഹത”ന്തി ഏത്ഥ വുത്തായ സബ്ബകല്യാണധമ്മുപ്പാദികായ സദ്ധായ സമന്നാഗതത്താ **സദ്ധസ്സ, ഘരമേസിനോ**തി ഘരാവാസം പഞ്ച വാ കാമഗുണേ ഏസന്തസ്സ ഗവേസന്തസ്സ കാമഭോഗിനോ ഗഹട്ഠസ്സ “സച്ചേന കിത്തിം പപ്പോതീ”തി ഏത്ഥ വുത്തപ്പകാരം **സച്ചം**. “സുസ്സൂസം ലഭതേ പഞ്ഞ”ന്തി ഏത്ഥ സുസ്സൂസപഞ്ഞാനാമേന വുത്തോവ **ദമോ**. “ധുരവാ ഉട്ഠാതാ”തി ഏത്ഥ ധുരനാമേന ഉട്ഠാനനാമേന ച വുത്താ **ധിതി**. “ദദം മിത്താനി ഗന്ഥതീ”തി ഏത്ഥ വുത്തപ്പകാരോ **ചാഗോ** ചാതി ഏതേ ചതുരോ ധമ്മാ സന്തി. **സ വേ പേച്ച ന സോചതീ**തി ഇധലോകാ പരലോകം ഗന്ത്വാ സ വേ ന സോചതീതി.

ഏവം ഭഗവാ പഞ്ചമമ്പി പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേത്വാ തം യക്ഖം ചോദേന്തോ **ഇങ്ഘ അഞ്ഞേപീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഇങ്ഘാ**തി ചോദനത്ഥേ നിപാതോ. **അഞ്ഞേപീ**തി അഞ്ഞേപി ധമ്മേ പുഥൂ സമണബ്രാഹ്മണേ പുച്ഛസ്സു. അഞ്ഞേപി വാ പൂരണാദയോ സബ്ബഞ്ഞുപടിഞ്ഞേ പുഥൂ സമണബ്രാഹ്മണേ പുച്ഛസ്സു. യദി അമ്ഹേഹി “സച്ചേന കിത്തിം പപ്പോതീ”തി ഏത്ഥ വുത്തപ്പകാരാ സച്ചാ ഭിയ്യോ കിത്തിപ്പത്തികാരണം വാ, “സുസ്സൂസം ലഭതേ പഞ്ഞ”ന്തി ഏത്ഥ സുസ്സൂസാതി പഞ്ഞാപദേസേന വുത്താ ദമ്മാ ഭിയ്യോ ലോകിയലോകുത്തരപഞ്ഞാപടിലാഭകാരണം വാ, “ദദം മിത്താനി ഗന്ഥതീ”തി ഏത്ഥ വുത്തപ്പകാരാ ചാഗാ ഭിയ്യോ മിത്തഗന്ഥനകാരണം വാ, “ധുരവാ ഉട്ഠാതാ”തി ഏത്ഥ തം തം അത്ഥവസം പടിച്ച ധുരനാമേന ഉട്ഠാനനാമേന ച വുത്തായ മഹാഭാരസഹനത്ഥേന ഉസ്സോള്ഹിഭാവപ്പത്തായ വീരിയസങ്ഖാതായ ഖന്ത്യാ ഭിയ്യോ ലോകിയലോകുത്തരധനവിന്ദനകാരണം വാ, “സച്ചം ദമ്മോ ധിതി ചാഗോ”തി ഏവം വുത്തേഹി ഇമേഹേവ ചതൂഹി ധമ്മേഹി ഭിയ്യോ അസ്മാ ലോകാ പരം ലോകം പേച്ച അസോചനകാരണം വാ ഇധ വിജ്ജതീതി അയമേത്ഥ സദ്ധിം സങ്ഖേപയോജനായ അത്ഥവണ്ണനാ. വിത്ഥാരതോ പന ഏകമേകം പദം അത്ഥുദ്ധാരപദുദ്ധാരപദവണ്ണനാനയേഹി വിഭജിത്വാ വേദിതബ്ബാ.

ഏവം വുത്തേ യക്ഖോ യേന സംസയേന അഞ്ഞേ പുച്ഛേയ്യ, തസ്സ പഹീനത്താ **കഥം നു ദാനി പുച്ഛേയ്യം, പുഥൂ സമണബ്രാഹ്മണേ**തി വത്വാ യേപിസ്സ അപുച്ഛനകാരണം ന ജാനന്തി, തേപി ജാനാപേന്തോ **യോഹം അജ്ജപജാനാമി, യോ അത്ഥോ സമ്പരായികോ**തി ആഹ. തത്ഥ **അജ്ജാ**തി അജ്ജാദിം കത്വാതി അധിപ്പായോ. **പജാനാമീ**തി യഥാവുത്തേന പകാരേന ജാനാമി. **യോ അത്ഥോ**തി ഏത്താവതാ “സുസ്സൂസം ലഭതേ പഞ്ഞ”ന്തിആദിനാ നയേന വുത്തം ദിട്ഠധമ്മികം ദസ്സേതി. **സമ്പരായികോ**തി ഇമിനാ “യസ്സേതേ ചതുരോ ധമ്മാ”തി വുത്തം പേച്ച സോകാഭാവകാരണം സമ്പരായികം. **അത്ഥോ**തി ച കാരണസ്സേതം അധിവചനം. അയം ഹി അത്ഥസദ്ദോ “സാത്ഥം സബ്യഞ്ജന”ന്തി ഏവമാദീസു (പാരാ॰ ൧; ദീ॰ നി॰ ൧.൨൫൫) പാഠത്ഥേ വത്തതി. “അത്ഥോ മേ, ഗഹപതി, ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണേനാ”തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൨൪൫; മ॰ നി॰ ൩.൨൪൮)

വിചക്ഖണേ. “ഹോതി സീലവതം അത്ഥോ”തിആദീസു (ജാ॰ ൧.൧.൧൧) വുഡ്ഢിമ്ഹി. “ബഹുജനോ ഭജതേ അത്ഥഹേതൂ”തിആദീസു ധനേ. “ഉഭിന്നമത്ഥം ചരതീ”തിആദീസു (ജാ॰ ൧.൭.൩൩; സം॰ നി॰ ൧.൨൫൦; ഥേരഗാ॰ ൪൪൩) ഹിതേ . “അത്ഥേ ജാതേ ച പണ്ഡിത”ന്തിആദീസു (ജാ॰ ൧.൧.൪൨) കാരണേ. ഇധ പന കാരണേ. തസ്മാ യം പഞ്ഞാദിലാഭാദീനം കാരണം ദിട്ഠധമ്മികം, യഞ്ച പേച്ച സോകാഭാവസ്സ കാരണം സമ്പരായികം, തം യോഹം അജ്ജ ഭഗവതാ വുത്തനയേന സാമംയേവ പജാനാമി, സോ കഥം നു ദാനി പുച്ഛേയ്യം പുഥൂ സമണബ്രാഹ്മണേതി ഏവമേത്ഥ സങ്ഖേപതോ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഏവം യക്ഖോ “പജാനാമി യോ അത്ഥോ സമ്പരായികോ”തി വത്വാ തസ്സ ഞാണസ്സ ഭഗവംമൂലകത്തം ദസ്സേന്തോ **അത്ഥായ വത മേ ബുദ്ധോ**തി ആഹ. തത്ഥ **അത്ഥായാ**തി ഹിതായ വുഡ്ഢിയാ ച. **യത്ഥ ദിന്നം മഹപ്ഫല**ന്തി “യസ്സേതേ ചതുരോ ധമ്മാ”തി ഏത്ഥ വുത്തചാഗേന യത്ഥ ദിന്നം മഹപ്ഫലം, തം അഗ്ഗദക്ഖിണേയ്യം ബുദ്ധം പജാനാമീതി അത്ഥോ. കേചി പന “സങ്ഘം സന്ധായ ഏവമാഹാ”തി ഭണന്തി.

ഏവം ഇമായ ഗാഥായ അത്തനോ ഹിതാധിഗമം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി സഹിതപടിപത്തിം ദീപേന്തോ **സോ അഹം വിചരിസ്സാമീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഗാമാ ഗാമ**ന്തി ദേവഗാമാ ദേവഗാമം. **പുരാ പുര**ന്തി ദേവനഗരതോ ദേവനഗരം. **നമസ്സമാനോ സമ്ബുദ്ധം, ധമ്മസ്സ ച സുധമ്മത**ന്തി “സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ വത ഭഗവാ, സ്വാക്ഖാതോ വത ഭഗവതോ ധമ്മോ”തിആദിനാ നയേന ബുദ്ധസുബോധിതഞ്ച ധമ്മസുധമ്മതഞ്ച ച-സദ്ദേന “സുപ്പടിപന്നോ വത ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ”തിആദിനാ സങ്ഘസുപ്പടിപത്തിഞ്ച അഭിത്ഥവിത്വാ നമസ്സമാനോ ധമ്മഘോസകോ ഹുത്വാ വിചരിസ്സാമീതി വുത്തം ഹോതി.

ഏവമിമായ ഗാഥായ പരിയോസാനഞ്ച രത്തിവിഭാവനഞ്ച സാധുകാരസദ്ദുട്ഠാനഞ്ച ആളവകകുമാരസ്സ യക്ഖഭവനം ആനയനഞ്ച ഏകക്ഖണേയേവ അഹോസി. രാജപുരിസാ സാധുകാരസദ്ദം സുത്വാ - “ഏവരൂപോ സാധുകാരസദ്ദോ ഠപേത്വാ ബുദ്ധേ ന അഞ്ഞേസം അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛതി, ആഗതോ നു ഖോ ഭഗവാ”തി ആവജ്ജേന്താ ഭഗവതോ സരീരപ്പഭം ദിസ്വാ പുബ്ബേ വിയ ബഹി അട്ഠത്വാ നിബ്ബിസങ്കാ അന്തോയേവ പവിസിത്വാ അദ്ദസംസു ഭഗവന്തം യക്ഖസ്സ ഭവനേ നിസിന്നം, യക്ഖഞ്ച അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേത്വാ ഠിതം. ദിസ്വാന യക്ഖം ആഹംസു - “അയം തേ, മഹായക്ഖ, രാജകുമാരോ ബലികമ്മായ ആനീതോ, ഹന്ദ നം ഖാദ വാ ഭുഞ്ജ വാ, യഥാപച്ചയം വാ കരോഹീ”തി. സോ സോതാപന്നത്താ ലജ്ജിതോ വിസേസേന ച ഭഗവതോ പുരതോ ഏവം വുച്ചമാനോ അഥ തം കുമാരം ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഭഗവതോ ഉപനാമേസി “അയം, ഭന്തേ, കുമാരോ മയ്ഹം പേസിതോ, ഇമാഹം ഭഗവതോ ദമ്മി, ഹിതാനുകമ്പകാ ബുദ്ധാ, പടിഗ്ഗണ്ഹാതു, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഇമം ദാരകം ഇമസ്സ ഹിതത്ഥായ സുഖത്ഥായാ”തി ഇമഞ്ച ഗാഥമാഹ -

> “ഇമം കുമാരം സതപുഞ്ഞലക്ഖണം,
> സബ്ബങ്ഗുപേതം പരിപുണ്ണബ്യഞ്ജനം;
> ഉദഗ്ഗചിത്തോ സുമനോ ദദാമി തേ,
> പടിഗ്ഗഹ ലോകഹിതായ ചക്ഖുമാ”തി.

പടിഗ്ഗഹേസി ഭഗവാ കുമാരം. പടിഗ്ഗണ്ഹന്തോ ച യക്ഖസ്സ ച കുമാരസ്സ ച മങ്ഗലകരണത്ഥം പാദൂനഗാഥം അഭാസി. തം യക്ഖോ കുമാരം സരണം ഗമേന്തോ തിക്ഖത്തും ചതുത്ഥപാദേന പൂരേസി. സേയ്യഥിദം -

"ദീഘായുകോ ഹോതു അയം കുമാരോ,
തുവഞ്ച യക്ഖ സുഖിതോ ഭവാഹി;
അബ്യാധിതാ ലോകഹിതായ തിട്ഠഥ,
അയം കുമാരോ സരണമുപേതി ബുദ്ധം;
അയം കുമാരോ സരണമുപേതി ധമ്മം;
അയം കുമാരോ സരണമുപേതി സങ്ഘ"ന്തി.

അഥ ഭഗവാ കുമാരം രാജപുരിസാനം അദാസി - "ഇമം വഡ്ഢേത്വാ പുന മമേവ ദേഥാ"തി. ഏവം സോ കുമാരോ രാജപുരിസാനം ഹത്ഥതോ യക്ഖസ്സ ഹത്ഥം, യക്ഖസ്സ ഹത്ഥതോ ഭഗവതോ ഹത്ഥം, ഭഗവതോ ഹത്ഥതോ പുന രാജപുരിസാനം ഹത്ഥം ഗതത്താ നാമതോ "ഹത്ഥകോ ആളവകോ"തി ജാതോ. തം ആദായ പടിനിവത്തേ രാജപുരിസേ ദിസ്വാ കസ്സകവനകമ്മികാദയോ "കിം യക്ഖോ കുമാരം അതിദഹരത്താ ന ഇച്ഛീ"തി? ഭീതാ പുച്ഛിംസു. രാജപുരിസാ "മാ ഭായഥ. ഖേമം കതം ഭഗവതാ"തി സബ്ബമാരോചേസും . തതോ "സാധു സാധൂ"തി സകലം ആളവിനഗരം ഏകകോലാഹലേന യക്ഖാഭിമുഖം അഹോസി. യക്ഖോപി ഭഗവതോ ഭിക്ഖാചാരകാലേ അനുപ്പത്തേ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ ഉപഡ്ഢമഗ്ഗം അനുഗന്ത്വാ നിവത്തി.

അഥ ഭഗവാ നഗരേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ കതഭത്തകിച്ചോ നഗരദ്വാരേ അഞ്ഞതരസ്മിം വിവിത്തേ രുക്ഖമൂലേ പഞ്ഞത്തബുദ്ധാസനേ നിസീദി. തതോ മഹാജനകായേന സദ്ധിം രാജാ ച നാഗരാ ച ഏകതോ സമ്പിണ്ഡിത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമ്മ വന്ദിത്വാ പരിവാരേത്വാ നിസിന്നാ - "കഥം, ഭന്തേ, ഏവം ദാരുണം യക്ഖം ദമയിത്ഥാ"തി പുച്ഛിംസു. തേസം ഭഗവാ യുദ്ധമാദിം കത്വാ "ഏവം നവവിധം വസ്സം വസ്സേത്വാ ഏവം വിഭിംസനകം അകാസി, ഏവം പഞ്ഹം പുച്ഛി. തസ്സാഹം ഏവം വിസ്സജ്ജേസി"ന്തി തമേവാളവകസുത്തം കഥേസി. കഥാപരിയോസാനേ ചതുരാസീതിപാണസഹസ്സാനം ധമ്മാഭിസമയോ അഹോസി. തതോ രാജാ ചേവ നാഗരാ ച വേസ്സവണമഹാരാജസ്സ ഭവനസമീപേ യക്ഖസ്സ ഭവനം കത്വാ പുപ്ഫഗന്ധാദിസക്കാരുപേതം നിച്ചബലിം പവത്തേസും. തഞ്ച കുമാരം വിഞ്ഞുതം പത്തം "ത്വം ഭഗവന്തം നിസ്സായ ജീവിതം ലഭി, ഗച്ഛ ഭഗവന്തംയേവ പയിരുപാസസ്സു ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ചാ"തി വിസ്സജ്ജേസും. സോ ഭഗവന്തഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച പയിരുപാസമാനോ നചിരസ്സേവ അനാഗാമിഫലേ പതിട്ഠായ സബ്ബം ബുദ്ധവചനം ഉഗ്ഗഹേത്വാ പഞ്ചസതഉപാസകപരിവാരോ അഹോസി. ഭഗവാ ച നം ഏതദഗ്ഗേ നിദ്ദിസി - "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഉപാസകാനം ചതൂഹി സങ്ഗഹവത്ഥൂഹി പരിസം സങ്ഗണ്ഹന്താനം യദിദം ഹത്ഥകോ ആളവകോ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൫൧). ദ്വാദസമം.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

യക്ഖസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. സക്കസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. സുവീരസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൭. സക്കസംയുത്തസ്സ പഠമേ **അഭിയംസൂ**തി കദാ അഭിയംസു? യദാ ബലവന്തോ അഹേസും, തദാ. തത്രായം അനുപുബ്ബികഥാ - സക്കോ കിര മഗധരട്ഠേ മചലഗാമകേ മഘോ നാമ മാണവോ ഹുത്വാ തേത്തിംസ പുരിസേ ഗഹേത്വാ കല്യാണകമ്മം കരോന്തോ സത്ത വതപദാനി പൂരേത്വാ തത്ഥ കാലങ്കതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തി. തം ബലവകമ്മാനുഭാവേന സപരിസം സേസദേവതാ ദസഹി ഠാനേഹി അധിഗണ്ഹന്തം ദിസ്വാ ''ആഗന്തുകദേവപുത്താ ആഗതാ''തി നേവാസികാ ഗന്ധപാനം സജ്ജയിംസു. സക്കോ സകപരിസായ സഞ്ഞം അദാസി - ''മാരിസാ മാ ഗന്ധപാനം പിവിത്ഥ, പിവനാകാരമത്തമേവ ദസ്സേഥാ''തി. തേ തഥാ അകംസു. നേവാസികദേവതാ സുവണ്ണസരകേഹി ഉപനീതം ഗന്ധപാനം യാവദത്ഥം പിവിത്വാ മത്താ തത്ഥ തത്ഥ സുവണ്ണപഥവിയം പതിത്വാ സയിംസു. സക്കോ ''ഗണ്ഹഥ പുത്തഹതായ പുത്തേ''തി തേ പാദേസു ഗഹേത്വാ സിനേരുപാദേ ഖിപാപേസി. സക്കസ്സ പുഞ്ഞതേജേന തദനുവത്തകാപി സബ്ബേ തത്ഥേവ പതിംസു. തേ സിനേരുവേമജ്ഝകാലേ സഞ്ഞം ലഭിത്വാ, ''താതാ ന സുരം പിവിമ്ഹ, ന സുരം പിവിമ്ഹാ''തി ആഹംസു. തതോ പട്ഠായ അസുരാ നാമ ജാതാ. അഥ നേസം കമ്മപച്ചയഉതുസമുട്ഠാനം സിനേരുസ്സ ഹേട്ഠിമതലേ ദസയോജനസഹസ്സം അസുരഭവനം നിബ്ബത്തി. സക്കോ തേസം നിവത്തേത്വാ അനാഗമനത്ഥായ ആരക്ഖം ഠപേസി, യം സന്ധായ വുത്തം -

> ''അന്തരാ ദ്വിന്നം അയുജ്ഝപുരാനം,
> പഞ്ചവിധാ ഠപിതാ അഭിരക്ഖാ;
> ഉദകം കരോടി-പയസ്സ ച ഹാരീ,
> മദനയുതാ ചതുരോ ച മഹത്ഥാ''തി.

ദ്വേ നഗരാനി ഹി യുദ്ധേന ഗഹേതും അസക്കുണേയ്യതായ അയുജ്ഝപുരാനി നാമ ജാതാനി ദേവനഗരഞ്ച അസുരനഗരഞ്ച. യദാ ഹി അസുരാ ബലവന്തോ ഹോന്തി, അഥ ദേവേഹി പലായിത്വാ ദേവനഗരം പവിസിത്വാ ദ്വാരേ പിദഹിതേ അസുരാനം സതസഹസ്സമ്പി കിഞ്ചി കാതും ന സക്കോതി. യദാ ദേവാ ബലവന്തോ ഹോന്തി, അഥാസുരേഹി പലായിത്വാ അസുരനഗരസ്സ ദ്വാരേ പിദഹിതേ സക്കാനം സതസഹസ്സമ്പി കിഞ്ചി കാതും ന സക്കോതി. ഇതി ഇമാനി ദ്വേ നഗരാനി അയുജ്ഝപുരാനി നാമ. നേസം അന്തരാ ഏതേസു ഉദകാദീസു പഞ്ചസു ഠാനേസു സക്കേന ആരക്ഖാ ഠപിതാ. തത്ഥ **ഉദക**സദ്ദേന നാഗാ ഗഹിതാ. തേ ഹി ഉദകേ ബലവന്തോ ഹോന്തി. തസ്മാ സിനേരുസ്സ പഠമാലിന്ദേ തേസം ആരക്ഖാ. **കരോടി**സദ്ദേന സുപണ്ണാ ഗഹിതാ. തേസം കിര കരോടി നാമ പാനഭോജനം, തേന തം നാമം ലഭിംസു. ദുതിയാലിന്ദേ തേസം ആരക്ഖാ. **പയസ്സഹാരീ**സദ്ദേന കുമ്ഭണ്ഡാ ഗഹിതാ. ദാനവരക്ഖസാ കിര തേ. തതിയാലിന്ദേ തേസം ആരക്ഖാ. **മദനയുത**സദ്ദേന യക്ഖാ ഗഹിതാ. വിസമചാരിനോ കിരതേ യുജ്ഝസോണ്ഡാ. ചതുത്ഥാലിന്ദേ തേസം ആരക്ഖാ. **ചതുരോ ച മഹന്താ**തി ചത്താരോ മഹാരാജാനോ വുത്താ.

പഞ്ചമാലിന്ദേ തേസം ആരക്ഖാ. തസ്മാ യദി അസുരാ കുപിതാവിലചിത്താ ദേവപുരം ഉപയന്തി യുദ്ധേസൂ, യം ഗിരിനോ പഠമം പരിഭണ്ഡം, തം ഉരഗാ പടിബാഹന്തി ഏവം സേസേസു സേസാ.

തേ പന അസുരാ ആയുവണ്ണരസഇസ്സരിയസമ്പത്തീഹി താവതിംസസദിസാവ. തസ്മാ അന്തരാ അത്താനം അജാനിത്വാ പാടലിയാ പുപ്ഫിതായ, ''ന ഇദം ദേവനഗരം, തത്ഥ പാരിച്ഛത്തകോ പുപ്ഫതി, ഇധ പന ചിത്തപാടലീ, ജരസക്കേനാമ്ഹാകം സുരം പായേത്വാ വഞ്ചിതാ, ദേവനഗരഞ്ച നോ ഗഹിതം, ഗച്ഛാമ തേന സദ്ധിം യുജ്ഝിസ്സാമാ''തി ഹത്ഥിഅസ്സരഥേ ആരുയ്ഹ സുവണ്ണരജതമണിഫലകാനി ഗഹേത്വാ, യുദ്ധസജ്ജാ ഹുത്വാ, അസുരഭേരിയോ വാദേന്താ മഹാസമുദ്ദേ ഉദകം ദ്വിധാ ഭേത്വാ ഉട്ഠഹന്തി. തേ ദേവേ വുട്ഠേ വമ്മികമക്ഖികാ വമ്മികം വിയ സിനേരും അഭിരുഹിതു ആരഭന്തി. അഥ നേസം പഠമം നാഗേഹി സദ്ധിം യുദ്ധം ഹോതി. തസ്മിം ഖോ പന യുദ്ധേ ന കസ്സചി ഛവി വാ ചമ്മം വാ ഛിജ്ജതി, ന ലോഹിതം ഉപ്പജ്ജതി, കേവലം കുമാരകാനം ദാരുമേണ്ഡകയുദ്ധം വിയ അഞ്ഞമഞ്ഞം സന്താസനമത്തമേവ ഹോതി. കോടിസതാപി കോടിസഹസ്സാപി നാഗാ തേഹി സദ്ധിം യുജ്ഝിത്വാ തേ അസുരപുരംയേവ പവേസേത്വാ നിവത്തന്തി.

യദാ പന അസുരാ ബലവന്തോ ഹോന്തി, അഥ നാഗാ ഓസക്കിത്വാ ദുതിയേ ആലിന്ദേ സുപണ്ണേഹി സദ്ധിം ഏകതോവ ഹുത്വാ യുജ്ഝന്തി. ഏസ നയോ സുപണ്ണാദീസൂപി. യദാ പന താനി പഞ്ചപി ഠാനാനി അസുരാ മദ്ദന്തി, തദാ ഏകതോ സമ്പിണ്ഡിതാനിപി പഞ്ച ബലാനി ഓസക്കന്തി. അഥ ചത്താരോ മഹാരാജാനോ ഗന്ത്വാ സക്കസ്സ തം പവത്തിം ആരോചേന്തി. സക്കോ തേസം വചനം സുത്വാ ദിയഡ്ഢയോജനസതികം വേജയന്തരഥം ആരുയ്ഹ സയം വാ നിക്ഖമതി, ഏകം വാ പുത്തം പേസേതി. ഇമസ്മിം പന കാലേ പുത്തം പേസേതുകാമോ, **താത സുവീരാ**തിആദിമാഹ.

ഏവം ഭദ്ദന്തവാതി ഖോതി ഏവം ഹോതു ഭദ്ദം തവ ഇതി ഖോ. **പമാദം ആപാദേസീ**തി പമാദം അകാസി. അച്ഛരാസങ്ഘപരിവുതോ സട്ഠിയോജനം വിത്ഥാരേന സുവണ്ണമഹാവീഥിം ഓതരിത്വാ നക്ഖത്തം കീളന്തോ നന്ദനവനാദീസു വിചരതീതി അത്ഥോ.

അനുട്ഠഹന്തി അനുട്ഠഹന്തോ. **അവായാമ**ന്തി അവായമന്തോ. **അലസ്വാസ്സാ**തി അലസോ അസ്സ. **ന ച കിച്ചാനി കാരയേ**തി കിഞ്ചി കിച്ചം നാമ ന കരേയ്യ. **സബ്ബകാമസമിദ്ധസ്സാ**തി സബ്ബകാമേഹി സമിദ്ധോ അസ്സ. **തം മേ, സക്ക, വരം ദിസാ**തി, സക്ക ദേവസേട്ഠ, തം മേ വരം ഉത്തമം ഠാനം ഓകാസം ദിസം ആചിക്ഖ കഥേഹീതി വദതി. **നിബ്ബാനസ്സ ഹി സോ മഗ്ഗോ**തി കമ്മം അകത്വാ ജീവിതട്ഠാനം നാമ നിബ്ബാനസ്സ മഗ്ഗോ. പഠമം.

൨. സുസീമസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൯. ദുതിയേ **സുസീമ**ന്തി അത്തനോ പുത്തസഹസ്സസ്സ അന്തരേ ഏവംനാമകം ഏകം പുത്തമേവ. ദുതിയം.

൩. ധജഗ്ഗസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൬. തതിയേ **സമുപബ്യൂള്ഹോ**തി സമ്പിണ്ഡിതോ രാസിഭൂതോ. **ധജഗ്ഗം ഉല്ലോകേയ്യാഥാ**തി സക്കസ്സ കിര ദിയഡ്ഢയോജനസതായാമോ രഥോ . തസ്സ ഹി പച്ഛിമന്തോ പണ്ണാസയോജനോ, മജ്ഝേ രഥപഞ്ജരോ പണ്ണാസയോജനോ, രഥസന്ധിതോ യാവ രഥസീസാ പണ്ണാസയോജനാനി. തദേവ പമാണം ദിഗുണം കത്വാ തിയോജനസതായാമോതിപി വദന്തിയേവ. തസ്മിം യോജനികപല്ലങ്കോ അത്ഥതോ, തിയോജനികം സേതച്ഛത്തം മത്ഥകേ ഠപിതം, ഏകസ്മിംയേവ യുഗേ സഹസ്സആജഞ്ഞാ യുത്താ, സേസാലങ്കാരസ്സ പമാണം നത്ഥി. ധജോ പനസ്സ അഡ്ഢതിയാനി യോജനസതാനി ഉഗ്ഗതോ, യസ്സ വാതാഹതസ്സ പഞ്ചങ്ഗികതൂരിയസ്സേവ സദ്ദോ നിച്ഛരതി, തം ഉല്ലോകേയ്യാഥാതി വദതി. കസ്മാ? തം പസ്സന്താനഞ്ഹി രാജാ നോ ആഗന്ത്വാ പരിസപരിയന്തേ നിഖാതഥമ്ഭോ വിയ ഠിതോ, കസ്സ മയം ഭായാമാതി ഭയം ന ഹോതി. **പജാപതിസ്സാ**തി സോ കിര സക്കേന സമാനവണ്ണോ സമാനായുകോ ദുതിയം ആസനം ലഭതി. തഥാ **വരുണോ ഈസാനോ** ച. വരുണോ പന തതിയം ആസനം ലഭതി, ഈസാനോ ചതുത്ഥം. **പലായീ**തി അസുരേഹി പരാജിതോ തസ്മിം രഥേ ഠിതോ അപ്പമത്തകമ്പി രജധജം ദിസ്വാ പലായനധമ്മോ.

ഇതിപി സോ ഭഗവാതിആദീനി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വിത്ഥാരിതാനേവ. **ഇദമവോചാ**തി ഇദം ധജഗ്ഗപരിത്തം നാമ ഭഗവാ അവോച, യസ്സ ആണാഖേത്തേ കോടിസതസഹസ്സചക്കവാളേ ആനുഭാവോ വത്തതി. ഇദം ആവജ്ജേത്വാ ഹി യക്ഖഭയചോരഭയാദീഹി ദുക്ഖേഹി മുത്താനം അന്തോ നത്ഥി. തിട്ഠതു അഞ്ഞദുക്ഖവൂപസമോ, ഇദം ആവജ്ജമാനോ ഹി പസന്നചിത്തോ ആകാസേപി പതിട്ഠം ലഭതി.

തത്രിദം വത്ഥു - ദീഘവാപിചേതിയമ്ഹി കിര സുധാകമ്മേ കയിരമാനേ ഏകോ ദഹരോ മുദ്ധവേദികാപാദതോ പതിത്വാ ചേതിയകുച്ഛിയാ ഭസ്സതി. ഹേട്ഠാ ഠിതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ "ധജഗ്ഗപരിത്തം, ആവുസോ, ആവജ്ജാഹീ"തി ആഹ. സോ മരണഭയേന തജ്ജിതോ "ധജഗ്ഗപരിത്തം മം രക്ഖതൂ"തി ആഹ. താവദേവസ്സ ചേതിയകുച്ഛിതോ ദ്വേ ഇട്ഠകാ നിക്ഖമിത്വാ സോപാനം ഹുത്വാ അട്ഠംസു, ഉപരിട്ഠിതോ വല്ലിനിസ്സേണിം ഓതാരേസും. തസ്മിം നിസ്സേണിയം ഠിതേ ഇട്ഠകാ യഥാട്ഠാനേയേവ അട്ഠംസു. തതിയം.

൪. വേപചിത്തിസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൧. ചതുത്ഥേ **വേപചിത്തീ**തി സോ കിര അസുരാനം സബ്ബജേട്ഠകോ. **യേനാ**തി നിപാതമത്തം **നന്ദി** ച. **കണ്ഠപഞ്ചമേഹീ**തി ദ്വീസു ഹത്ഥേസു പാദേസു കണ്ഠേ ചാതി ഏവം പഞ്ചഹി ബന്ധനേഹി. താനി പന നളിനസുത്തം വിയ മക്കടകസുത്തം വിയ ച ചക്ഖുസ്സാപാഥം ആഗച്ഛന്തി, ഇരിയാപഥം രുജ്ഝന്തി. തേഹി പന ചിത്തേനേവ ബജ്ഝതി, ചിത്തേനേവ മുച്ചതി. **അക്കോസതീ**തി ചോരോസി ബാലോസി മൂള്ഹോസി ഥേനോസി ഓട്ഠോസി ഗോണോസി ഗദ്രഭോസി നേരയികോസി തിരച്ഛാനഗതോസി, നത്ഥി തുയ്ഹം സുഗതി, ദുഗ്ഗതിയേവ തുയ്ഹം പാടികങ്ഖാതി ഇമേഹി ദസഹി അക്കോസവത്ഥൂഹി അക്കോസതി. **പരിഭാസതീ**തി, ജരസക്ക, ന ത്വം സബ്ബകാലം ജിനിസ്സസി, യദാ അസുരാനം ജയോ ഭവിസ്സതി, തദാ തമ്പി ഏവം ബന്ധിത്വാ അസുരഭവനസ്സ ദ്വാരേ നിപജ്ജാപേത്വാ പോഥാപേസ്സാമീതി ആദീനി വത്വാ തജ്ജേതി. സക്കോ വിജിതവിജയോ ന തം മനസി കരോതി, മഹാപടിഗ്ഗഹണം പനസ്സ മത്ഥകേ വിധുനന്തോ സുധമ്മദേവസഭം പവിസതി ചേവ നിക്ഖമതി ച.

അജ്ഝഭാസീതി "കിം നു ഖോ എസ സക്കോ ഇമാനി ഫരുസവചനാനി ഭയേന തിതിക്ഖതി, ഉദാഹു അധിവാസനഖന്തിയാ സമന്നാഗതത്താ"തി? വീമംസന്തോ അഭാസി.

ദുബ്ബല്യാ നോതി ദുബ്ബലഭാവേന നു. **പടിസംയുജേ**തി പടിസംയുജേയ്യ പടിപ്ഫരേയ്യ. **പഭിജ്ജേയ്യു**ന്തി വിരജ്ജേയ്യും. പകുജ്ഝേയ്യുന്തിപി പാഠോ. **പര**ന്തി പച്ചത്ഥികം. **യോ സതോ ഉപസമ്മതീ**തി യോ സതിമാ ഹുത്വാ ഉപസമ്മതി, തസ്സ ഉപസമംയേവാഹം ബാലസ്സ പടിസേധനം മഞ്ഞേതി അത്ഥോ. **യദാ നം മഞ്ഞതീ**തി യസ്മാ തം മഞ്ഞതി. **അജ്ഝാരുഹതീ**തി അജ്ഝോത്ഥരതി. **ഗോവ ഭിയ്യോ പലായിന**ന്തി യഥാ ഗോയുദ്ധേ താവദേവ ദ്വേ ഗാവോ യുജ്ഝന്തേ ഗോഗണോ ഓലോകേന്തോ തിട്ഠതി, യദാ പന ഏകോ പലായതി, അഥ നം പലായന്തം സബ്ബോ ഗോഗണോ ഭിയ്യോ അജ്ഝോത്ഥരതി. ഏവം ദുമ്മേധോ ഖമന്തം ഭിയ്യോ അജ്ഝോത്ഥരതീതി അത്ഥോ.

സദത്ഥപരമാതി സകത്ഥപരമാ. **ഖന്ത്യാ ഭിയ്യോ ന വിജ്ജതീ**തി തേസു സകഅത്ഥപരമേസു അത്ഥേസു ഖന്തിതോ ഉത്തരിതരോ അഞ്ഞോ അത്ഥോ ന വിജ്ജതി. **തമാഹു പരമം ഖന്തി**ന്തി യോ ബലവാ തിതിക്ഖതി, തസ്സ തം ഖന്തിം പരമം ആഹു. **ബാലബലം** നാമ അഞ്ഞാണബലം. തം യസ്സ ബലം, അബലമേവ തം ബലന്തി ആഹു കഥേന്തീതി ദീപേതി. **ധമ്മഗുത്തസ്സാ**തി ധമ്മേന രക്ഖിതസ്സ, ധമ്മം വാ രക്ഖന്തസ്സ. **പടിവത്താ**തി പടിപ്ഫരിത്വാ വത്താ, പടിപ്ഫരിത്വാ വാ ബാലബലന്തി വദേയ്യാപി, ധമ്മട്ഠം പന ചാലേതും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥി. **തസ്സേവ തേന പാപിയോ**തി തേന കോധേന തസ്സേവ പുഗ്ഗലസ്സ പാപം. കതരസ്സ? **യോ കുദ്ധം പടികുജ്ഝതി. തികിച്ഛന്താന**ന്തി ഏകവചനേ ബഹുവചനം, തികിച്ഛന്തന്തി അത്ഥോ. **ജനാ മഞ്ഞന്തീ**തി ഏവരൂപം അത്തനോ ച പരസ്സ ചാതി ഉഭിന്നം അത്ഥം തികിച്ഛന്തം നിപ്ഫാദേന്തം പുഗ്ഗലം "അന്ധബാലോ അയ"ന്തി അന്ധബാലപുഥുജ്ജനാവ ഏവം മഞ്ഞന്തി. **ധമ്മസ്സ അകോവിദാ**തി ചതുസച്ചധമ്മേ അഛേകാ. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം സാസനേ. **ഖോ**തി നിപാതമത്തം. ചതുത്ഥം.

൫. സുഭാസിതജയസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൬. പഞ്ചമേ **അസുരിന്ദം ഏതദവോചാ**തി ഛേകതായ ഏതം അവോച. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി "പരസ്സ നാമ ഗാഹം മോചേത്വാ പഠമം വത്തും ഗരു. പരസ്സ വചനം അനുഗന്ത്വാ പന പച്ഛാ സുഖം വത്തു"ന്തി. **പുബ്ബദേവാ**തി ദേവലോകേ ചിരനിവാസിനോ പുബ്ബസാമികാ, തുമ്ഹാകം താവ പവേണിആഗതം ഭണഥാതി . **അദണ്ഡാവചരാ**തി ദണ്ഡാവചരണരഹിതാ, ദണ്ഡം വാ സത്ഥം വാ ഗഹേതബ്ബന്തി ഏവമേത്ഥ നത്ഥീതി അത്ഥോ. പഞ്ചമം.

൬. കുലാവകസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൭. ഛട്ഠേ **അജ്ഝഭാസീ**തി തസ്സ കിര സിമ്ബലിവനാഭിമുഖസ്സ ജാതസ്സ രഥസദ്ദോ ച ആജാനീയസദ്ദോ ധജസദ്ദോ ച സമന്താ അസനിപാതസദ്ദോ വിയ അഹോസി. തം സുത്വാ സിമ്ബലിവനേ ബലവസുപണ്ണാ പലായിംസു, ജരാജിണ്ണാ ചേവ രോഗദുബ്ബലാ ച അസഞ്ജാതപക്ഖപോതകാ ച പലായിതും അസക്കോന്താ, മരണഭയേന തജ്ജിതാ ഏകപ്പഹാരേനേവ മഹാവിരവം വിരവിംസു. സക്കോ തം സുത്വാ "കസ്സ സദ്ദോ, താതാ"തി? മാതലിം പുച്ഛി.

രഥസദ്ദം, തേ ദേവ, സുത്വാ സുപണ്ണാ പലായിതും അസക്കോന്താ വിരവന്തീതി. തം സുത്വാ കരുണാസമാവജ്ജിതഹദയോ അഭാസി. **ഈസാമുഖേനാ**തി രഥസ്സ ഈസാമുഖേന. യഥാ കുലാവകേ ഈസാമുഖം ന സഞ്ചുണ്ണേതി, ഏവം ഇമിനാ ഈസാമുഖേന തേ പരിവജ്ജയ. സോ ഹി രഥോ പുഞ്ഞപച്ചയനിബ്ബത്തോ ചക്കവാളപബ്ബതേപി സിനേരുമ്ഹിപി സമ്മുഖീഭൂതേ വിനിവിജ്ഝിത്വാവ ഗച്ഛതി ന സജ്ജതി, ആകാസഗതസദിസേനേവ ഗച്ഛതി. സചേ തേന സിമ്ബലിവനേന ഗതോ ഭവേയ്യ, യഥാ മഹാസകടേ കദലിവനമജ്ഝേന വാ ഏരണ്ഡവനമജ്ഝേന വാ ഗച്ഛന്തേ സബ്ബവനം വിഭഗ്ഗം നിമ്മഥിതം ഹോതി, ഏവം തമ്പി സിമ്ബലിവനം ഭവേയ്യ. ഛട്ഠം.

൭. നദുബ്ഭിയസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൭. സത്തമേ **ഉപസങ്കമീ**തി "അയം സക്കോ 'യോപി മേ അസ്സ സുപച്ചത്ഥികോ, തസ്സ പാഹം ന ദുബ്ഭേയ്യ'ന്തി ചിന്തേതി, മയാ തസ്സ പച്ചത്ഥികതരോ നാമ നത്ഥി, വീമംസിസ്സാമി താവ നം, കിം നു ഖോ മം പസ്സിത്വാ ദുബ്ഭതി, ന ദുബ്ഭതീ"തി ചിന്തേത്വാ ഉപസങ്കമി. **തിട്ഠ വേപചിത്തി ഗഹിതോസീ**തി വേപചിത്തി, ഏത്ഥേവ തിട്ഠ, ഗഹിതോ ത്വം മയാതി വദതി. സഹ വചനേനേവസ്സ സോ കണ്ഠപഞ്ചമേഹി ബന്ധനേഹി ബദ്ധോവ അഹോസി. **സപസ്സു ച മേ**തി മയി അദുബ്ഭത്ഥായ സപഥം കരോഹീതി വദതി. **യം മുസാഭണതോ പാപ**ന്തി ഇമസ്മിം കപ്പേ പഠമകപ്പികേസു ചേതിയരഞ്ഞോ പാപം സന്ധായാഹ. **അരിയൂപവാദിനോ**തി കോകലികസ്സ വിയ പാപം. **മിത്തദ്ദുനോ ച യം പാപന്തി മഹാകപിജാതകേ** മഹാസത്തേ ദുട്ഠചിത്തസ്സ പാപം. **അകതഞ്ഞുനോ**തി ദേവദത്തസദിസസ്സ അകതഞ്ഞുനോ പാപം. ഇമാനി കിര ഇമസ്മിം കപ്പേ ചത്താരി മഹാപാപാനി. സത്തമം.

൮. വേരോചനഅസുരിന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൮. അട്ഠമേ **അട്ഠംസൂ**തി ദ്വാരപാലരൂപകാനി വിയ ഠിതാ. **നിപ്ഫദാ**തി നിപ്ഫത്തി, യാവ അത്ഥോ നിപ്ഫജ്ജതി, താവ വായമേഥേവാതി വദതി. ദുതിയഗാഥാ സക്കസ്സ. തത്ഥ **ഖന്ത്യാ ഭിയ്യോ**തി നിപ്ഫന്നസോഭനേസു അത്ഥേസു ഖന്തിതോ ഉത്തരിതരോ അത്ഥോ നാമ നത്ഥി. **അത്ഥജാതാ**തി കിച്ചജാതാ. സോണസിങ്ഗാലാദയോപി ഹി ഉപാദായ അകിച്ചജാതോ സത്തോ നാമ നത്ഥി. ഇതോ ഏത്തോ ഗമനമത്തമ്പി കിച്ചമേവ ഹോതി. **സംയോഗപരമാ ത്വേവ, സമ്ഭോഗാ സബ്ബപാണിന**ന്തി പാരിവാസികഓദനാദീനി ഹി അസമ്ഭോഗാരഹാനി ഹോന്തി, താനി പുന ഉണ്ഹാപേത്വാ ഭജ്ജിത്വാ സപ്പിമധുഫാണിതാദീഹി സംയോജിതാനി സമ്ഭോഗാരഹാനി ഹോന്തി. തേനാഹ "സംയോഗപരമാ ത്വേവ, സമ്ഭോഗാ സബ്ബപാണിന"ന്തി . **നിപ്ഫന്നസോഭനോ അത്ഥോ**തി ഇമേ അത്ഥാ നാമ നിപ്ഫന്നാവ സോഭന്തി. പുന ചതുത്ഥഗാഥാ സക്കസ്സ. തത്ഥാപി വുത്തനയേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. അട്ഠമം.

൯. അരഞ്ഞായതനഇസിസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൯. നവമേ **പണ്ണകുടീസു സമ്മന്തീ**തി ഹിമവന്തപദേസേ രമണീയേ അരഞ്ഞായതനേ രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനചങ്കമനാദീഹി സമ്പന്നാസു പണ്ണസാലാസു വസന്തി. **സക്കോ ച ദേവാനമിന്ദോ വേപചിത്തി ചാ**തി ഇമേ ദ്വേ ജനാ ജാമാതികസസുരാ കാലേന കലഹം കരോന്തി, കാലേന ഏകതോ ചരന്തി,

ഇമസ്മിം പന കാലേ ഏകതോ ചരന്തി. **പടലിയോ**തി ഗണങ്ഗണൂപാഹനാ. **ഖഗ്ഗം ഓലഗ്ഗേത്വാ**തി ഖഗ്ഗം അംസേ ഓലഗ്ഗേത്വാ. **ഛത്തേനാ**തി ദിബ്ബസേതച്ഛത്തേന മത്ഥകേ ധാരയമാനേന. **അപബ്യാമതോ കരിത്വാ**തി ബ്യാമതോ അകത്വാ. **ചിരദിക്ഖിതാന**ന്തി ചിരസമാദിന്നവതാനം. **ഇതോ പടിക്കമ്മാ**തി "ഇതോ പക്കമ പരിവജ്ജയ, മാ ഉപരിവാതേ തിട്ഠാ"തി വദന്തി. **ന ഹേത്ഥ ദേവാ**തി ഏതസ്മിം സീലവന്താനം ഗന്ധേ ദേവാ ന പടിക്കൂലസഞ്ഞിനോ, ഇട്ഠകന്തമനാപസഞ്ഞിനോയേവാതി ദീപേതി. നവമം.

൧൦. സമുദ്ദകസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൬. ദസമേ **സമുദ്ദതീരേ പണ്ണകുടീസൂ**തി ചക്കവാളമഹാസമുദ്ദപിട്ഠിയം രജതപട്ടവണ്ണേ വാലുകപുളിനേ വുത്തപ്പകാരാസു പണ്ണസാലാസു വസന്തി. **സിയാപി നോ**തി സിയാപി അമ്ഹാകം. **അഭയദക്ഖിണം യാചേയ്യാമാ**തി അഭയദാനം യാചേയ്യാമ. യേഭുയ്യേന കിര ദേവാസുരസങ്ഗാമോ മഹാസമുദ്ദപിട്ഠേ ഹോതി. അസുരാനം ന സബ്ബകാലം ജയോ ഹോതി, ബഹുവാരേ പരാജയോവ ഹോതി. തേ ദേവേഹി പരാജിതാ പലായന്താ ഇസീനം അസ്സമപദേന ഗച്ഛന്താ "സക്കോ ഇമേഹി സദ്ധിം മന്തേത്വാ അമ്ഹേ നാസേതി, ഗണ്ഹഥ പുത്തഹതായ പുത്തേ"തി കുപിതാ അസ്സമപദേ പാനീയഘടചങ്കമനസാലാദീനി വിദ്ധംസേന്തി. ഇസയോ അരഞ്ഞതോ ഫലാഫലം ആദായ ആഗതാ നം ദിസ്വാ പുന ദുക്ഖേന പടിപാകതികം കരോന്തി. തേപി പുനപ്പുനം തഥേവ വിനാസേന്തി. തസ്മാ "ഇദാനി തേസം സങ്ഗാമോ പച്ചുപട്ഠിതോ"തി സുത്വാ ഏവം ചിന്തയിംസു.

കാമംകരോതി ഇച്ഛിതകരോ. **ഭയസ്സ അഭയസ്സ വാ**തി ഭയം വാ അഭയം വാ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - സചേ ത്വം അഭയം ദാതുകാമോ, അഭയം ദാതും പഹോസി. സചേ ഭയം ദാതുകാമോ. ഭയം ദാതും പഹോസി. അമ്ഹാകം പന അഭയദാനം ദേഹീതി. **ദുട്ഠാന**ന്തി വിരുദ്ധാനം. **പവുത്ത**ന്തി ഖേത്തേ പതിട്ഠാപിതം.

തിക്ഖത്തും ഉബ്ബിജ്ജീതി സായമാസഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ സയനം അഭിരുയ്ഹ നിപന്നോ നിദ്ദായ ഓക്കന്തമത്തായ സമന്താ ഠത്വാ സത്തിസതേന പഹടോ വിയ വിരവന്തോ ഉട്ഠഹതി, ദസയോജനസഹസ്സം അസുരഭവനം "കിമിദ"ന്തി സങ്ഖോഭം ആപജ്ജതി. അഥ നം ആഗന്ത്വാ "കിമിദ"ന്തി പുച്ഛന്തി. സോ "ന കിഞ്ചീ"തി വദതി. ദുതിയയാമാദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഇതി അസുരാനം "മാ ഭായി, മഹാരാജാ"തി തം അസ്സാസേന്താനംയേവ അരുണം ഉഗ്ഗച്ഛതി. ഏവമസ്സ തതോ പട്ഠായ ഗേലഞ്ഞജാതം ചിത്തം വേപതി. തേനേവ ചസ്സ "വേപചിത്തീ"തി അപരം നാമം ഉദപാദീതി. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧. വതപദസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൭. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **വതപദാനീ**തി വതകോട്ഠാസാനി. **സമത്താനീ**തി പരിപുണ്ണാനി. **സമാദിന്നാനീ**തി ഗഹിതാനി. **കുലേ ജേട്ഠാപചായീ**തി

കുലജേട്ഠകാനം മഹാപിതാ മഹാമാതാ ചൂളപിതാ ചൂളമാതാ മാതുലോ മാതുലാനീതിആദീനം അപചിതികാരകോ. **സണ്ഹവാചോ**തി പിയമുദുമധുരവാചോ. **മുത്തചാഗോ**തി വിസ്സട്ഠചാഗോ. **പയതപാണീ**തി ദേയ്യധമ്മദാനത്ഥായ സദാ ധോതഹത്ഥോ. **വോസ്സഗ്ഗരതോ**തി വോസ്സജ്ജനേ രതോ. **യാചയോഗോ**തി പരേഹി യാചിതബ്ബാരഹോ, **യാചയോഗോ**തി വാ യാചയോഗേനേവ യുത്തോ. **ദാനസംവിഭാഗരതോ**തി ദാനേ ച സംവിഭാഗേ ച രതോ. പഠമം.

൨. സക്കനാമസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൭. ദുതിയേ **മനുസ്സഭൂതോ**തി മഗധരട്ഠേ മചലഗാമേ മനുസ്സഭൂതോ. **ആവസഥം അദാസീ**തി ചതുമഹാപഥേ മഹാജനസ്സ ആവസഥം കാരേത്വാ അദാസി. **സഹസ്സമ്പി അത്ഥാനന്തി** സഹസ്സമ്പി കാരണാനം, ജനസഹസ്സേന വാ വചനസഹസ്സേന വാ ഓസാരിതേ "അയം ഇമസ്സ അത്ഥോ, അയം ഇമസ്സ അത്ഥോ"തി ഏകപദേ ഠിതോവ വിനിച്ഛിനതി. ദുതിയം.

൩. മഹാലിസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൮. തതിയേ **ഉപസങ്കമീ**തി "സക്കോ ദേവരാജാതി കഥേന്തി, അത്ഥി നു ഖോ സോ സക്കോ, യേന സോ ദിട്ഠപുബ്ബോതി ഇമമത്ഥം ദസബലം പുച്ഛിസ്സാമീ"തി ഉപസങ്കമി. **തഞ്ച പജാനാമീ**തി ബഹുവചനേ ഏകവചനം, തേ ച ധമ്മേ പജാനാമീതി അത്ഥോ. സക്കോ കിര അനന്തരേ അത്തഭാവേ മഗധരട്ഠേ മചലഗാമേ മഘോ നാമ മാണവോ അഹോസി പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോ, ബോധിസത്തചരിയാ വിയ ച തസ്സ ചരിയാ അഹോസി. സോ തേത്തിംസ പുരിസേ ഗഹേത്വാ കല്യാണമകാസി. ഏകദിവസം അത്തനോവ പഞ്ഞായ ഉപപരിക്ഖിത്വാ ഗാമമജ്ഝേ മഹാജനസ്സ സന്നിപതിതട്ഠാനേ കചവരം ഉഭതോപസ്സേസു അപബ്യൂഹിത്വാ തം ഠാനം രമണീയം അകാസി. പുന തത്ഥേവ മണ്ഡപം കാരേസി. പുന ഗച്ഛന്തേ കാലേ സാലം കാരേസി. ഗാമതോ ച നിക്ഖമിത്വാ ഗാവുതമ്പി അഡ്ഢയോജനമ്പി തിഗാവുതമ്പി യോജനമ്പി വിചരിത്വാ തേഹി സഹായേഹി സദ്ധിം വിസമം സമം അകാസി. തേ സബ്ബേവ ഏകച്ഛന്ദാ തത്ഥ തത്ഥ സേതുയുത്തട്ഠാനേ സേതും, മണ്ഡപസാലാപോക്ഖരണിമാലാവച്ഛരോപനപദീനം യുത്തട്ഠാനേസു മണ്ഡപസാലാപോക്ഖരണിമാലാവച്ഛരോപനാദീനി കരോന്താ ബഹും പുഞ്ഞമകംസു. മഘോ സത്ത വതപദാനി പൂരേത്വാ കായസ്സ ഭേദാ സദ്ധിം സഹായേഹി താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി. തം സബ്ബം ഭഗവാ ജാനാതി. തേനാഹ - **യേസം ധമ്മാനം സമാദിന്നത്താ സക്കോ സക്കത്തം അജ്ഝഗാ, തഞ്ച പജാനാമീ**തി. അയം സക്കസ്സ സക്കത്താധിഗമേ സങ്ഖേപകഥാ, വിത്ഥാരോ പന സുമങ്ഗലവിലാസിനിയാ ദീഘനികായട്ഠകഥായ സക്കപഞ്ഹവണ്ണനായം വുത്തോ. തതിയം.

൪. ദലിദ്ദസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൯. ചതുത്ഥേ **മനുസ്സദലിദ്ദോ**തി മനുസ്സഅധനോ. **മനുസ്സകപണോ**തി മനുസ്സകാരുഞ്ഞതം പത്തോ. **മനുസ്സവരാകോ**തി മനുസ്സലാമകോ. **തത്രാ**തി തസ്മിം ഠാനേ, തസ്മിം വാ അതിരോചനേ. **ഉജ്ഝായന്തീ**തി അവജ്ഝായന്തി ലാമകതോ ചിന്തേന്തി. **ഖിയന്തീ**തി കഥേന്തി പകാസേന്തി. **വിപാചേന്തീ**തി തത്ഥ

തത്ഥ കഥേന്തി വിത്ഥാരേന്തി. **ഏസോ ഖോ മാരിസാതി** ഏത്ഥ അയമനുപുബ്ബികഥാ - സോ കിര അനുപ്പന്നേ ബുദ്ധേ കാസിരട്ഠേ ബാരാണസിരാജാ ഹുത്വാ സമുസ്സിതദ്ധജപടാകനാനാലങ്കാരേന സുട്ഠു അലങ്കതം നഗരം പദക്ഖിണം അകാസി അത്തനോ സിരിസമ്പത്തിയാ സമാകഡ്ഢിതനേത്തേന ജനകായേന സമുല്ലോകിയമാനോ. തസ്മിഞ്ച സമയേ ഏകോ പച്ചേകബുദ്ധോ ഗന്ധമാദനപബ്ബതാ ആഗമ്മ തസ്മിം നഗരേ പിണ്ഡായ ചരതി, സന്തിന്ദ്രിയോ സന്തമാനസോ ഉത്തമദമഥസമന്നാഗതോ. മഹാജനോപി രാജഗതം ചിത്തീകാരം പഹായ പച്ചേകബുദ്ധമേവ ഓലോകേസി. രാജാ - ''ഇദാനി ഇമസ്മിം ജനകായേ ഏകോപി മം ന ഓലോകേതി. കിം നു ഖോ ഏത''ന്തി? ഓലോകേന്തോ പച്ചേകബുദ്ധം അദ്ദസ. സോപി പച്ചേകബുദ്ധോ മഹല്ലകോ ഹോതി പച്ഛിമവയേ ഠിതോ. ചീവരാനിപിസ്സ ജിണ്ണാനി, തതോ തതോ സുത്താനി ഗളന്തി. രഞ്ഞോ സതസഹസ്സാധികാനി ദ്വേ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി പൂരിതപാരമിം പച്ചേകബുദ്ധം ദിസ്വാ ചിത്തപസാദമത്തം വാ ഹത്ഥം പസാരേത്വാ വന്ദനമത്തം വാ നാഹോസി. സോ രാജാ ''പബ്ബജിതോ മഞ്ഞേ ഏസ ഉസൂയായ മം ന ഓലോകേതീ''തി കുജ്ഝിത്വാ ''ക്വായം കുട്ഠിചീവരാനി പാരുതോ''തി നിട്ഠുഭിത്വാ പക്കാമി. തസ്സ കമ്മസ്സ വിപാകേന മഹാനിരയേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിപാകാവസേസേന മനുസ്സലോകം ആഗച്ഛന്തോ രാജഗഹേ പരമകപണായ ഇത്ഥിയാ കുച്ഛിമ്ഹി പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. ഗഹിതകാലതോ പട്ഠായ സാ ഇത്ഥീ കഞ്ജികമത്തമ്പി ഉദരപൂരം നാലത്ഥ. തസ്സ കുച്ഛിഗതസ്സേവ കണ്ണനാസാ വിലീനാ, സങ്ഖപലിതകുട്ഠീ ഹുത്വാ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖന്തോ. മാതാപിതരോ നാമ ദുക്കരകാരികാ ഹോന്തി, തേനസ്സ മാതാ യാവ കപാലം ഗഹേത്വാ ചരിതും ന സക്കോതി, താവസ്സ കഞ്ജികമ്പി ഉദകമ്പി ആഹരിത്വാ അദാസി. ഭിക്ഖായ ചരിതും സമത്ഥകാലേ പനസ്സ കപാലം ഹത്ഥേ ദത്വാ ''പഞ്ഞായിസ്സസി സകേന കമ്മേനാ''തി പക്കാമി.

അഥസ്സ തതോ പട്ഠായ സകലസരീരതോ മംസാനി ഛിജ്ജിത്വാ ഛിജ്ജിത്വാ പതന്തി, യൂസം പഗ്ഘരതി, മഹാവേദനാ വത്തന്തി. യം യം രച്ഛം നിസ്സായ സയതി, സബ്ബരത്തിം മഹാരവേന രവതി. തസ്സ കാരുഞ്ഞപരിദേവിതസദ്ദേന സകലവീഥിയം മനുസ്സാ സബ്ബരത്തിം നിദ്ദം ന ലഭന്തി. തസ്സ തതോ പട്ഠായ സുഖസയിതേ പബോധേതീതി **സുപ്പബുദ്ധോ**ത്വേവ നാമം ഉദപാദി. അഥാപരേന സമയേന ഭഗവതി രാജഗഹം സമ്പത്തേ നാഗരാ സത്ഥാരം നിമന്തേത്വാ നഗരമജ്ഝേ മഹാമണ്ഡപം കത്വാ ദാനം അദംസു. സുപ്പബുദ്ധോപി കുട്ഠീ ഗന്ത്വാ ദാനഗ്ഗമണ്ഡപസ്സ അവിദൂരേ നിസീദി. നാഗരാ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം പണീതേന ഖാദനീയേന ഭോജനീയേന പരിവിസന്താ തസ്സാപി യാഗുഭത്തം അദംസു. തസ്സ പണീതഭോജനം ഭുത്തസ്സ ചിത്തം ഏകഗ്ഗം അഹോസി. സത്ഥാ ഭത്തകിച്ചാവസാനേ അനുമോദനം കത്വാ സച്ചാനി ദീപേസി, സുപ്പബുദ്ധോ നിസിന്നട്ഠാനേ നിസിന്നോവ ദേസനാനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠിതോ. സത്ഥാ ഉട്ഠായ വിഹാരം ഗതോ. സോപി ചുമ്ബടം ആരുയ്ഹ കപാലമാദായ ദണ്ഡമോലുബ്ഭ അത്തനോ വസനട്ഠാനം ഗച്ഛന്തോ വിബ്ഭന്തായ ഗാവിയാ ജീവിതാ വോരോപിതോ മത്തികപാതിം ഭിന്ദിത്വാ സുവണ്ണപാതിം പടിലഭന്തോ വിയ ദുതിയചിത്തവാരേ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ അത്തനോ പുഞ്ഞം നിസ്സായ അഞ്ഞേ ദേവേ അതിക്കമ്മ വിരോചിത്ഥ. തം കാരണം ദസ്സേന്തോ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ **ഏസോ ഖോ മാരിസാതി**ആദിമാഹ.

സദ്ധാതി മഗ്ഗേനാഗതസദ്ധാ. **സീലഞ്ച യസ്സ കല്യാണ**ന്തി കല്യാണസീലം നാമ അരിയസാവകസ്സ അരിയകന്തസീലം വുച്ചതി. തത്ഥ കിഞ്ചാപി അരിയസാവകസ്സ ഏകസീലമ്പി അകന്തം നാമ നത്ഥി, ഇമസ്മിം പനത്ഥേ ഭവന്തരേപി അപ്പഹീനം പഞ്ചസീലം അധിപ്പേതം. ചതുത്ഥം.

൫. രാമണേയ്യകസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൧. പഞ്ചമേ **ആരാമചേത്യാ**തി ആരാമചേതിയാനി. **വനചേത്യാ**തി വനചേതിയാനി. ഉഭയത്ഥാപി ചിത്തീകതട്ഠേന ചേത്യം വേദിതബ്ബം. **മനുസ്സരാമണേയ്യസ്സാ**തി മനുസ്സരമണീയഭാവസ്സ. ഇദാനി മനുസ്സരമണീയകവസേന ഭൂമിരമണീയകം ദസ്സേന്തോ **ഗാമേ വാ**തിആദിമാഹ. പഞ്ചമം.

൬. യജമാനസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൨. ഛട്ഠേ **യജമാനാന**ന്തി യജന്താനം. തദാ കിര അങ്ഗമഗധവാസികാ മനുസ്സാ അനുസംവച്ഛരം സപ്പിമധുഫാണിതാദീസു അഗ്ഗം ഗഹേത്വാ ഏകസ്മിം ഠാനേ ദാരൂനം സട്ഠിമത്തേ സകടഭാരേ രാസിം കത്വാ അഗ്ഗിം ദത്വാ പജ്ജലിതകാലേ ''മഹാബ്രഹ്മുനോ യജാമാ''തി തം സബ്ബം പക്ഖിപന്തി. ''ഏകവാരം പക്ഖിത്തം സഹസ്സഗുണഫലം ദേതീ''തി നേസം ലദ്ധി. സക്കോ ദേവരാജാ ''സബ്ബേപിമേ സബ്ബഅഗ്ഗാനി ഗഹേത്വാ 'മഹാബ്രഹ്മുനോ യജാമാ'തി അഗ്ഗിമ്ഹി ഝാപേന്തി. അഫലം കരോന്തി, മയി പസ്സന്തേ മാ നസ്സന്തു, യഥാ ബുദ്ധസ്സ ചേവ സങ്ഘസ്സ ച ദത്വാ ബഹും പുഞ്ഞം പസവന്തി, ഏവം കരിസ്സാമീ''തി ദാരുരാസിം ജലാപേത്വാ ഓലോകേന്തേസു മനുസ്സേസു പുണ്ണമദിവസേ ബ്രഹ്മത്തഭാവം മാപേത്വാ മഹാജനസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ ചന്ദമണ്ഡലം ഭിന്ദിത്വാ നിക്ഖന്തോ വിയ അഹോസി. മഹാജനോ ദിസ്വാ ''ഇമം യഞ്ഞം പടിഗ്ഗഹേതും മഹാബ്രഹ്മാ ആഗച്ഛതീ''തി ജണ്ണുകേഹി ഭൂമിയം പതിട്ഠായ, അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ നമസ്സമാനോ അട്ഠാസി. ബ്രാഹ്മണാ ആഹംസു ''തുമ്ഹേ 'മയം തക്കേന കഥേമാ'തി മഞ്ഞഥ, ഇദാനി പസ്സഥ, അയം വോ ബ്രഹ്മാ സഹത്ഥാ യഞ്ഞം പടിഗ്ഗഹേതും ആഗച്ഛതീ''തി. സക്കോ ആഗന്ത്വാ ദാരുചിതകമത്ഥകേ ആകാസേ ഠത്വാ ''കസ്സായം സക്കാരോ''തി പുച്ഛി? തുമ്ഹാകം, ഭന്തേ, പടിഗ്ഗണ്ഹഥ നോ യഞ്ഞന്തി. തേന ഹി ആഗച്ഛഥ, മാ തുലം ഛഡ്ഡേത്വാ ഹത്ഥേന തുലയിത്ഥ, അയം സത്ഥാ ധുരവിഹാരേ വസതി, തം പുച്ഛിസ്സാമ ''കസ്സ ദിന്നം മഹപ്ഫലം ഹോതീ''തി ? ഉഭയരട്ഠവാസിനോ ഗഹേത്വാ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ പുച്ഛന്തോ ഏവമാഹ.

തത്ഥ **പുഞ്ഞപേക്ഖാന**ന്തി പുഞ്ഞം ഇച്ഛന്താനം പുഞ്ഞത്ഥികാനം. **ഓപധികം പുഞ്ഞ**ന്തി ഉപധിവിപാകം പുഞ്ഞം. **സങ്ഘേ ദിന്നം മഹപ്ഫല**ന്തി അരിയസങ്ഘേ ദിന്നം വിപ്ഫാരവന്തം ഹോതി. ദേസനാവസാനേ ചതുരാസീതിപാണസഹസ്സാനി അമതപാനം പിവിംസു. തതോ പട്ഠായ മനുസ്സാ സബ്ബാനി അഗ്ഗദാനാനി ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അദംസു. ഛട്ഠം.

൭. ബുദ്ധവന്ദനാസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൩. സത്തമേ **ഉട്ഠേഹീ**തി ഉട്ഠഹ, ഘട, വായമ. **വിജിതസങ്ഗാമാ**തി രാഗാദീനഞ്ചേവ ദ്വാദസയോജനികസ്സ ച മാരബലസ്സ ജിതത്താ ഭഗവന്തം ഏവം

ആലപതി . **പന്നഭാരാ**തി ഓരോപിതഖന്ധകിലേസാഭിസങ്ഖാരഭാര. **പന്നരസായ രത്തി**ന്തി പന്നരസായ പുണ്ണമായ രത്തിം. സത്തമം.

൮. ഗഹട്ഠവന്ദനാസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൪. അട്ഠമേ **പുഥുദ്ദിസാ**തി ചതസ്സോ ദിസാ ചതസ്സോ അനുദിസാ ച. **ഭുമ്മാ**തി ഭൂമിവാസിനോ. **ചിരരത്തസമാഹിതേ**തി ഉപചാരപ്പനാഹി ചിരരത്തസമാഹിതചിത്തേ. **വന്ദേ**തി വന്ദാമി. **ബ്രഹ്മചരിയപരായണേ**തി ദസപി വസ്സാനി വീസതിപി വസ്സാനി…പേ॰… സട്ഠിപി വസ്സാനി ആപാണകോടികം ഏകസേയ്യം ഏകഭത്തന്തിആദികം സേട്ഠചരിയം ബ്രഹ്മചരിയം ചരമാനേതി അത്ഥോ. **പുഞ്ഞകരാ**തി ചതുപച്ചയദാനം കുസുമ്ഭസുമനപൂജാ ദീപസഹസ്സജാലന്തി ഏവമാദിപുഞ്ഞകാരകാ. **സീലവന്തോ**തി ഉപാസകത്തേ പതിട്ഠായ പഞ്ചഹിപി ദസഹിപി സീലേഹി സമന്നാഗതാ. **ധമ്മേന ദാരം പോസേന്തീ**തി ഉമങ്ഗഭിന്ദനാദീനി അകത്വാ ധമ്മികേഹി കസിഗോരക്ഖവണിജ്ജാദീഹി പുത്തദാരം പോസേന്തി. **പമുഖോ രഥമാരുഹീ**തി ദേവാനം പമുഖോ സേട്ഠോ രഥം ആരുഹി. അട്ഠമം.

൯. സത്ഥാരവന്ദനാസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൫. നവമേ **ഭഗവന്തം നമസ്സതീ**തി ഏകംസം ഉത്തരിയം ദുകൂലം കത്വാ, ബ്രഹ്മജാണുകോ ഹുത്വാ സിരസി അഞ്ജലിം ഠപേത്വാ നമസ്സതി. **സോ യക്ഖോ**തി സോ സക്കോ. **അനോമനാമ**ന്തി സബ്ബഗുണേഹി ഓമകഭാവസ്സ നത്ഥിതായ സബ്ബഗുണനേമിത്തകേഹി നാമേഹി അനോമനാമം. **അവിജ്ജാസമതിക്കമാ**തി ചതുസച്ചപടിച്ഛാദികായ വട്ടമൂലകഅവിജ്ജായ സമതിക്കമേന. **സേക്ഖാ**തി സത്ത സേക്ഖാ. **അപചയാരാമാ**തി വട്ടവിദ്ധംസനേ രതാ. **സിക്ഖരേ**തി സിക്ഖന്തി. നവമം.

൧൦. സങ്ഘവന്ദനാസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൬. ദസമേ **അജ്ഝഭാസീ**തി കസ്മാ ഏസ പുനപ്പുനം ഏവം ഭാസതീതി? സക്കസ്സ കിര ദേവരഞ്ഞോ സദ്ദോ മധുരോ, സുഫസിതം ദന്താവരണം, കഥനകാലേ സുവണ്ണകിങ്കിണികസദ്ദോ വിയ നിച്ഛരതി. തം പുനപ്പുനം സോതും ലഭിസ്സാമീതി ഭാസതി. **പൂതിദേഹസയാ**തി പൂതിമ്ഹി മാതുസരീരേ വാ, അത്തനോയേവ വാ സരീരം അവത്ഥരിത്വാ സയനതോ പൂതിദേഹസയാ. **നിമുഗ്ഗാ കുണപമ്ഹേതേ**തി ദസമാസേ മാതുകുച്ഛിസങ്ഖാതേ കുണപസ്മിം ഏതേ നിമുഗ്ഗാ. **ഏതം തേസം പിഹയാമീ**തി ഏതേസം ഏതം പിഹയാമി പത്ഥയാമി. **ന തേ സം കോട്ഠേ ഓപേന്തീ**തി ന തേ സം സന്തകം ധഞ്ഞം കോട്ഠേ പക്ഖിപന്തി. ന ഹി ഏതേസം ധഞ്ഞം അത്ഥി. **ന കുമ്ഭീ**തി ന കുമ്ഭിയം. **ന കളോപിയ**ന്തി ന പച്ഛിയം. **പരനിട്ഠിതമേസാനാ**തി പരേസം നിട്ഠിതം പരഘരേ പക്കം ഭിക്ഖാചാരവത്തേന ഏസമാനാ ഗവേസമാനാ. **തേനാ**തി ഏവം പരിയിട്ഠേന. **സുബ്ബതാ**തി ദസപി…പേ॰… സട്ഠിപി വസ്സാനി സുസമാദിന്നസുന്ദരവതാ.

സുമന്തമന്തിനോതി ധമ്മം സജ്ഝായിസ്സാമ, ധുതങ്ഗം സമാദിയിസ്സാമ, അമതം പരിഭുഞ്ജിസ്സാമ, സമണധമ്മം കരിസ്സാമാതി ഏവം സുഭാസിതഭാസിനോ. **തുണ്ഹീഭൂതാ സമഞ്ചരാ**തി തിയാമരത്തിം

അസനിഘോസേന ഘോസിതാ വിയ ധമ്മം കഥേന്താപി തുണ്ഹീഭൂതാ സമം ചരന്തിയേവ നാമ. കസ്മാ? നിരത്ഥകവചനസ്സാഭാവാ. **പുഥുമച്ചാ** ചാതി ബഹുസത്താ ച അഞ്ഞമഞ്ഞം വിരുദ്ധാ. **അത്തദണ്ഡേസു നിബ്ബുതാ**തി പരവിഹേഠനത്ഥം ഗഹിതദണ്ഡേസു സത്തേസു നിബ്ബുതാ വിസ്സട്ഠദണ്ഡാ. **സാദാനേസു അനാദാനാ**തി സഗഹണേസു സത്തേസു ച ഭവയോനിആദീനം ഏകകോട്ഠാസസ്സാപി അഗഹിതത്താ അഗഹണാ. ദസമം.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

൩. തതിയവഗ്ഗോ

൧. ഛേത്വാസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൭. തതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമം വുത്തത്ഥമേവ. പഠമം.

൨. ദുബ്ബണ്ണിയസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൮. ദുതിയേ **ദുബ്ബണ്ണോ**തി ഝാമഖാണുവണ്ണോ. **ഓകോടിമകോ**തി ലകുണ്ഡകോ മഹോദരോ. **ആസനേ**തി പണ്ഡുകമ്ബലസിലായം. **കോധഭക്ഖോ**തി സക്കേന ഗഹിതനാമമേവേതം. സോ പന ഏകോ രൂപാവചരബ്രഹ്മാ, ''സക്കോ കിര ഖന്തിബലേന സമന്നാഗതോ''തി സുത്വാ വീമംസനത്ഥം ആഗതോ . അവരുദ്ധകയക്ഖാ പന ഏവരൂപം സംവിഹിതാരക്ഖം ഠാനം പവിസിതും ന സക്കോന്തി. **ഉപസങ്കമീ**തി ദേവാനം സുത്വാ ''ന സക്കാ ഏസ ഫരുസേന ചാലേതും, നീചവുത്തിനാ പന ഖന്തിയം ഠിതേന സക്കാ പലാപേതു''ന്തി തഥാ പലാപേതുകാമോ ഉപസങ്കമി. **അന്തരധായീ**തി ഖന്തിയം ഠത്വാ ബലവചിത്തീകാരം പച്ചുപട്ഠപേത്വാ നീചവുത്തിയാ ദസ്സിയമാനായ സക്കാസനേ ഠാതും അസക്കോന്തോ അന്തരധായി. **ന സൂപഹതചിത്തോമ്ഹീ**തി ഏത്ഥ **സൂ**തി നിപാതമത്തം, ഉപഹതചിത്തോമ്ഹീതി ആഹ. **നാവത്തേന സുവാനയോ**തി ന കോധാവത്തേന സുആനയോ, കോധവസേ വത്തേതും ന സുകരോമ്ഹീതി വദതി. **ന വോ ചിരാഹ**ന്തി **വോ**തി നിപാതമത്തം, അഹം ചിരം ന കുജ്ഝാമീതി വദതി. ദുതിയം.

൩. സമ്ബരിമായാസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൯. തതിയേ **ആബാധികോ**തി ഇസിഗണേന അഭിസപകാലേ ഉപ്പന്നാബാധേന ആബാധികോ. **വാചേഹി മ**ന്തി സചേ മം സമ്ബരിമായം വാചേസി, ഏവമഹം തമ്പി തികിച്ഛിസ്സാമീതി വദതി. **മാ ഖോ ത്വം, മാരിസ, വാചേസീ**തി വിനാപി താവ സമ്ബരിമായം സക്കോ അമ്ഹേ ബാധതി, യദി പന തം ജാനിസ്സതി, നട്ഠാ മയം, മാ അത്തനോ ഏകസ്സ അത്ഥായ അമ്ഹേ നാസേഹീതി വത്വാ നിവാരയിംസു. **സമ്ബരോവ സതം സമ**ന്തി യഥാ സമ്ബരോ അസുരിന്ദോ മായാവീ മായം പയോജേത്വാ വസ്സസതം നിരയേ പക്കോ, ഏവം പച്ചതി. തുമ്ഹേ ധമ്മികാവ, അലം വോ മായായാതി വദതി. കിം പന സക്കോ തസ്സ കോധം തികിച്ഛിതും സക്കുണേയ്യാതി? ആമ സക്കുണേയ്യ. കഥം? തദാ കിര സോ ഇസിഗണോ ധരതിയേവ, തസ്മാ നം ഇസീനം സന്തികം

നേത്വാ ഖമാപേയ്യ, ഏവമസ്സ ഫാസു ഭവേയ്യ. തേന പന വഞ്ചിതത്താ തഥാ അകത്വാ പക്കന്തോവ. തതിയം.

൪. അച്ചയസുത്തവണ്ണനാ

൨൭൦. ചതുത്ഥേ **സമ്പയോജേസു**ന്തി കലഹം അകംസു. **അച്ചസരാ**തി അതിക്കമി, ഏകോ ഭിക്ഖു ഏകം ഭിക്ഖും അതിക്കമ്മ വചനം അവോചാതി അത്ഥോ. **യഥാധമ്മം നപ്പടിഗ്ഗണ്ഹാതീ**തി ന ഖമതി. **കോധോ വോ വസമായാതൂ**തി കോധോ തുമ്ഹാകം വസം ആഗച്ഛതു, മാ തുമ്ഹേ കോധവസം ഗമിത്ഥാതി ദീപേതി. **മാ ച മിത്തേ ഹി വോ ജരാ**തി ഏത്ഥ **ഹീ**തി നിപാതമത്തം, തുമ്ഹാകം മിത്തധമ്മേ ജരാ നാമ മാ നിബ്ബത്തി. ഭുമ്മത്ഥേ വാ കരണവചനം, മിത്തേസു വോ ജരാ മാ നിബ്ബത്തി, മിത്തഭാവതോ അഞ്ഞഥാഭാവോ മാ ഹോതൂതി അത്ഥോ. **അഗരഹിയം മാ ഗരഹിത്ഥാ**തി അഗാരയ്ഹം ഖീണാസവപുഗ്ഗലം മാ ഗരഹിത്ഥ. ചതുത്ഥം.

൫. അക്കോധസുത്തവണ്ണനാ

൨൭൧. പഞ്ചമേ **മാ വോ കോധോ അജ്ഝഭവീ**തി കോധോ തുമ്ഹേ മാ അഭിഭവി, തുമ്ഹേവ കോധം അഭിഭവഥ. **മാ ച കുജ്ഝിത്ഥ കുജ്ഝിത**ന്തി കുജ്ഝന്താനം മാ പടികുജ്ഝിത്ഥ. **അക്കോധോ**തി മേത്താ ച മേത്താപുബ്ബഭാഗോ ച. **അവിഹിംസാ**തി കരുണാ ച കരുണാപുബ്ബഭാഗോ ച. **അഥ പാപജനം കോധോ, പബ്ബതോവാഭിമദ്ദതീ**തി ലാമകജനം പബ്ബതോ വിയ കോധോ അഭിമദ്ദതീതി. പഞ്ചമം.

തതിയോ വഗ്ഗോ.

സക്കസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

സഗാഥാവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ പഠമോ ഭാഗോ.